ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
MERCREDI
1er DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.784 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.784

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻԱԹԸԼԻ մէջ, Նոյեմբեր 30-ին կը բացուէր Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան ժողովը, որուն կը մասնակցին 135 երկիրներ: Նախատեսուած էր նաեւ որ 50 հազարի հասնի ցուցարարներու թիւը: Ասոնք, օրերէ ի վեր արդէն, կը տողանցեն ժողովին գումարման շէնքին առջեւ, գլխաւորութեամբ ֆրանսացի ծանօթ հողագործ Ժոզէ Պովէի, որ շաբաթներէ ի վեր իր վրայ կեդրոնացուցած է մեդիաներու ուշադրութիւնը: Բողոքը կը վերաբերի համաշխարհայնացման, որուն դէմ են շատեր, զայն վտանգ մը նկատելով: Մեծ դժգոհութիւն կայ նաեւ Միացեալ-Նահանգներու նկատմամբ, քանի այս կազմակերպութիւնը իրենց ձեռքն է եւ իրենց կամքը կը պարտադրեն: Նոյեմբեր 29-ին, քաոսային վիճակ մը կը տիրէր Ուաշինկթընի նահանգի այս նաւահանգիստին մէջ, որ Պօյինկի եւ Միքրօսոֆթի բերդաքաղաքն է: Երկար ժամեր ժողովատեղիին դռները չէին բացուեր, որովհետեւ անոնցմէ մէկը աւրուած էր եւ անհարեկչական վախ կար: Համաշխարհայնացման դէմ համախմբուած են կանաչները, սենտիքաներ, Եկեղեցին և տեսակ-տեսակ միութիւններ, մէկ պիտակի տակ՝ «Ժողովուրդը արդար առեւտուրի մը համար»: Մասնակցող 3000 պատուիրակները կը խորհին յանգիլ միաձայնութեամբ քուէարկուած բանաձեւի մը (Դեկտ. 3-ին) որ յանձնառութիւն մը պիտի ըլլայ երեք տարի տեւող բանակցութիւններու նոր ժամանակաշրջանի մը հաստատման:

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ վարչապետը՝ Փ. Լիփոնէն որ կը վարէ Եւրոպայի Միութեան ներկայի նախագահութիւնը, ըսած է թէ ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Օճալանի մահապատիժին գործադրութիւնը կը խոչընդոտէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը: Հեռատեսիլի կայանի մը տրուած յայտարարութեամբ մը Լիփոնէն թելադրած է Անգարայի որ եթէ օր մը Միութեան անդամ դառնալ կ'ուզէ, պէտք է փոփոխութիւն կատարէ ներկայի իր օրէնսդրութեան մէջ ու ջնջէ մահապատիժը:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ վիճակը միշտ ողբերգական պատկեր մը կը պարզէ: Մայրաքաղաք Գրոզնիէն շատ բան չէ մնացած, բայց տակաւին բնակիչներէ որոնք չեն կըրցած մեկնիլ եւ կը գոյատեւեն ռումբերու սարսափին տակ: Ռուսերը անցքի գօտի մը հաստատած են դէպի Ինգուշիա, ուր ժամերով պոչ պէտք է բռնել անցնելու համար, կամ 100 տոլար տալ մարդ գլուխ:

ԵԼՑԻՆԻ վիճակը բաւական ծանր է եւ հիւանդանոց փոխադրուած է թոքատապի հետեւանքով: Այս հիւանդութիւնը եւ Չէչէնիոյ պատերազմը շատ օգտակար եղան վարչապետ Պուտինի, որուն ժողովրդականութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախկին նախարարը՝ Տոմինիք Ստրօս-Քահն նամակով տեղեկացած է թէ ի մօտոյ կրնայ քննութեան տակ դրուիլ (այսինքն՝ մեղադրուիլ): ՄՆԷՖ-ի իր թղթածրարը օրէ օր կը ծոխանայ եւ վերջերս պարզուեցաւ նաեւ որ Ուսանողական Միւթիւէլին համար ոչ մէկ աշխատանք տարած է եւ ստացած է 603 հազար Ֆր., անգոյ աշխատանքի մը համար: Կայ նաեւ կեղծուած նամակներու հարցը, հին թուականներով եւլն. եւլն.:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հրշէջները կը շարունակեն իրենց ցոյցերը քաղաքէ քաղաք: Ասոնք կը պահանջեն որ իրենց արհեստը դասուի «վտանգաւոր եւ վատառողջ» արհեստներու կարգին, որպէսզի կարենան ի պահանջել հարկին, հանգստեան կոչուիլ 50 տարեկանին: Նոյեմբեր 29-ին, միջադէպեր պատահեցան Լիոն եւ ապահովութեան ուժերը արտասուաբեր ձեռնառումբեր գործածեցին:

ՓՐԻՇԹԻՆԱՅԻ (Քոսովօ) մէջ, ահաւոր հալածանքի ենթարկուած են Սերպերը, Նոյեմբեր 28-էն 29 լուսնալիք գիշերը, խումբ մը Ալպանացիներ ոգեկոչած են միաժամանակ «Դրօշակի տօն»ը, 1912-ին հռչակուած ալպանական անկախութիւնը եւ Սքանտարպէկի ապստամբութիւնը, 1443-ին, Օսմանեան Կայսրութեան դէմ: Այս «տօնակատարութեան» ընթացքին 62 տարեկան Սերպ մը սպաննուած է, կինն ու զոքանչը խոշտանգուած են եւ նման դէպքեր ամէն օր կը բազմանան: Քուշնէր խստօրէն դատապարտած է արարքը, բայց ոչ ոք ձերբակալուած է, հակառակ անոր որ բազմահարիւր ականատեսներ եղած են տեղւոյն վրայ:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Սեգոլէն Ռուայալ, Նոյ. 26-ին յայտարարեց թէ այլեւս դպրոցներու եւ վարժարաններու մէջ, հիւանդապահուհիները պիտի կարենան «յաջորդ օրուան դեղահատ»ը հայթայթել այն աշակերտուհիներուն, որոնք սեռային յարաբերութիւն ունեցած են առանց նախազգուշութեան եւ չեն ուզեր յղի մնալ: Այս կարգադրութիւնը զանազան հակազդեցութեանց տեղի տուած է: Ծնողքներու միութիւններու մէջ տարակարծութիւններ կան: Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա որ արդէն աշխարհի միակ երկիրն է ուր այդ դեղահատը (ՆորԼեւօ) ազատօրէն կը վաճառուի, նաեւ առաջինը կ'ըլլայ ուր կը բաշխուի կրթական հաստատութեանց մէջ: Դեղահատը պէտք է առնուի յարաբերութենէն 24 ժամ ետք որպէսզի ձուակազմութեան արգելք հանդիսանայ: Սեկոլէն Ռուայալ կ'արդարացնէ իր որոշումը ըսելով թէ տարին 10 հազար յղութիւններ կան որոնք չէին փափաքուած եւ 6700 վիժում կը կատարուի պարմանուհիներու մօտ:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ ԱՄՆ-ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՃԱԿԱՏՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԱՄՆ-ու «Ռազմավարական եւ միջազգային հետազօտութիւններու կեդրոն»ը Օ. ԷՍ. Սէ.Ը.-ի Պոլսոյ վեհաժողովէն ետք տեղեկագիր մը հրապարակած է. հոն նիւթ կ'ըլլան Բաքու-Ճէյհան քարիւղատարին քաղաքական հաւանական անդրադարձները: Առաջին ըսուածը այն է որ այդ մասին վեհաժողովին օրերուն ԱՄՆ-ու նեցուկով ստորագրուած պայմանագիրը կովկասեան շրջանին մէջ լարումը չէջող ազդակ մըն է: Անխուսափելի կը նկատուի ծրագրին ու անոր իրագործումին Ռուսաստանի ընդդիմութիւնը, քանի որ ատիկա դէմ է տուեալ գօտիին մէջ իր ռազմավարական ու տնտեսական շահերուն:

Տեղեկագրին համաձայն, յստակ չէ թէ Մոսկուա իր ընդդիմութիւնը արտայայտելու համար շրջանին մէջ մահափորձերու, պետական հարուածներու, կամ ցեղային ապստամբութիւններու դրդումին կը ձեռնարկէ՞. այսուհանդերձ, որոշ կը նկատուի որ յառաջիկայ քանի մը ամսուան ընթացքին շրջանը բեմ ըլլայ մոսկովեան ծագումով անկայունութեան լուրջ պարագաներու: ԱՄՆ նեցուկ կանգնելով հանդերձ Բաքու-Ճէյհանի ծրագրին, անոր ապահովութեան ու նիւթականին մասին ոչ մէկ խոստում ըրած են ու նպատակ չունին Կովկաս մէջ Մոսկուայի ասպարէզ կարդալու: Տեղեկագիրը կ'ըսէ տակաւին թէ հաւանական չի նկատուիր որ ոչ ամերիկեան նեցուկին յենած Հարաւային Կովկասի ապահովութեան համակարգ մը հաստատուի որ Հ. Ալիեւի առաջարկն է, ոչ ալ Վրաստանի նախագահին փափաքին համաձայն, ՕԹԱՆ-ի մէջ ընդգրկուին շրջանի այն երկիրները որոնք սպառնալիքներու դէմ յանդիման են: ԱՄՆ կրնան միայն նեցուկ կանգնիլ Ազրպէջանին ու Վրաստանին, ապահովելու համար կասպեան գօտիէն քարիւղի առաւել արտադրութիւն: Նեցուկ կը կանգնին նաեւ խնդրոյ առարկայ քարիւղատարին շինութեան ջանքերուն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
Պուռ-Լա-Ռէն – ՀՄԸՄ Ֆրանս	5 – 1
Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի) – Սէ.Ա. Փարի	1 – 0
Ասռն – Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ	1 – 0
Պատանիներ	
Պոն Գոնսէյ – ՀՄԸՄ Ֆրանս	0 – 3
Լիոնի Շրջան	
Պէլվիլ – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին	3 – 2

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 29 / 30)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՍԻԱԹԸԼԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Վարչապետ Ա. Սարգսեանի որոշումով, Նոյեմբեր 28-ին, ԱՄՆ մեկնած է Հայաստանի պատուիրակութիւնը մասնակցելու Սիաթըլի Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան ժողովին: Կազմակերպութեան այս Գ. նստաշրջանին կը մասնակցին նախարարներ: Հայաստանի պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Տընտեսութեան նախարար՝ Արմէն Դարբինեանի գլխաւորութեամբ վարչապետի խորհրդական Արմէն Եղիազարեան եւ ԱՀԿ անդամակցութեան ծրագրի գործադիր տնօրէն՝ Արա Յակոբեան:

***

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ Ս. ԲԱԴԱԼԵԱՆԻ

Նոյեմբեր 27-ին եւ 28-ին, բազմահազար Երեւանցիներ Ֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ վերջին հրաժեշտ տուած են Սերգէյ Բադալեանի, որ յանկարծամահ եղած էր Մոսկուա:

Վերջին հրաժեշտ տալու գացած են Հանրապետութեան նախագահ Ռ. Քոչարեան, ԱԺ-ի նախագահ Արմէն Խաչատրեան, երեսփոխաններ, կառավարութեան անդամներ: Ծաղկեպսակներ ղրկած են Ռ. Քոչարեան, Ազգային Ժողովի, կառավարութեան, Ռուսաստանի համայնավար կուսակցութեան եւ այլ կազմակերպութեանց անդամներ: Նախքան աճիւնը Երեւան բերուիլը, հրաժեշտի արարողութիւն մը տեղի ունեցած է Մոսկուա որուն ներկայ եղած են ՀԱՊ-ի երկիրներու համայնավար ղեկավարներ, Հայաստանի դեսպանատան անձնակազմը եւ հայ համայնքի ներկայացուցիչներ:

Սերգէյ Բադալեանի մասին, «Արմէնփրէս»ի դրուատալից արտայայտութիւններ ունեցած են Դումայի համայնավար խմբակցութեան ղեկավարի տեղակալ, Կեդր. Կոմիտէի նախագահի առաջին տեղակալ՝ Վալենդին Կուպցով, Մոլդովայի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Վալերի Գարեւ, Ուկրանիոյ Խորհրդարանի համայնավար խմբակցութեան նախագահի տեղակալ Գէորգի Պոնոմարենկօ:

Ս. Բադալեանի թաղումը կատարուած է Երեւանի քաղաքային պանթէոնը, ուր տեղի ունեցած է սուգի հաւաքոյթ: Ողբացեալին կեանքին ու գործին անդրադարձած են Թաղման կառավարական յանձնախումբի նախագահ, արտադրական ենթակառուցուածքներու գործունէութիւնը համակարգող նախարար՝ Վահան Շիրխանեան, երեսփոխան Լէոնիդ Յակոբեան, Վալենդին Կուպցով, Գէորգի Պոնոմարենկօ, Վալերի Գարեւ եւ ուրիշներ:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՓԱՐԻԶ

Դեկտեմբեր 15-ին, Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ Եւրոպական Միութեան հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրպէջանի խորհրդարաններու նախագահներու միջեւ: Այս տարուան երրորդ հանդիպումն է խորհրդարաններու ղեկավարներու միջեւ: Օրակարգի նիւթ կ'ըլլան Կովկասի իրավիճակը եւ շրջանի հակամարտութիւններու կարգաւորման հեռանկարներու քննարկում:

***

ՀՐԴԵՀ ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 26-ի գիշերը հրդեհ մը ծագած է Երեւանի Քանաքեռ - Զէյթուն համայնքի 136 թիւ դպրոցը, որ ամբողջովին հրոյ ճարակ եղած է:

Հրդեհի պատճառները չէին յայտնաբերուած: Տեղւոյն վրայ փութացած է քաղաքապետ՝ Ալպէր Բազէեան եւ որոշուած է մինչեւ դպրոցի վերականգնումը, 800 աշակերտներ ղրկել թիւ 144 դպրոցը:

***

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇՔԱՆՇԱՆ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻԻՆ

Ֆրանսերէնի ուսուցման գործին մէջ իր կատարած կարեւոր աշխատանքին համար Երեւանի թիւ 48 ֆրանսական թեքումով դպրոցի ուսուցչուհի Գոհար Գէորգեան ստացած է ֆրանսական կառավարութեան «ակադեմական դափնի» շքանշանը: Զայն յանձնած է դեսպան Մ. Լըկրա: Գ. Գէորգեան Հայաստանի առաջին անձն է որ պարգեւատրուած է այդ շքանշանով:

***

ԱՄՆ ԻՐԵՆՑ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ

Երեւանի ամերիկեան դեսպանատունը Հայաստանի կառավարութեան առաջարկած է ԱՄՆ-ու կառավարութեան ատընթեր պաշտպանութեան հետազօտական յատուկ խումբի խորհրդատուական ծառայութիւնները: Խումբը կ'ընդգրկէ Ամերիկայի նախագահի ապահովութեան սպասարկութենէն, ինչպէս նաեւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի եւ կարեւոր անձնաւորութիւններու պաշտպանութեան մասնագէտներ: Խումբը Հայաստան հասած է Նոյ. 28-ին:

***

ՀՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Նոյ. 27-ին ՀՀ դատախազութիւն հրաւիրուած է ՀՀ նախագահի աշխատակազմի նախկին ղեկավար, ներկայիս արտաքին հարցերու գծով նախագահի խորհրդական Ալեքսան Յարութիւնեան: Ան Նոյ. 29-ին զրուցելով «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին հետ հաստատած է սոյն լուրը, աւելցնելով թէ Դատախազութիւն հրաւիրուած էին նաեւ շարք մը այլ պաշտօնեաներ: Յաւելեալ մանրամասնութիւններ չէ տուած:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Դ.

Վարժարանը անհրաժեշտօրէն պէտք ունի գիտական աւելի ճոխ ու արդիական տարրալուծարանի կազմածներու: Փօյ Սքաութ օֆ Ամերիկայի համագործակցութեամբ, վարժարանին մէջ հաստատուած է առժամեայ տարրալուծարան մը: Համակարգչային տարրալուծարան մը ունենալու համար վարժարանին տնօրէնութիւնը բանակցութեան մէջ մտած է ծնողքներու եւ կարգ մը գործարար բարեկամներու հետ, որպէսզի անոնցմէ իւրաքանչիւրը բաժին մը յանձն առնելով վարժարանը օժտուի համակարգչային արդիական տարրալուծարանով: Այս առթիւ, Հ. Ներսէս խորունկ ցաւով կը յիշէր որ անցեալ տարի վարժարանի նոր դպրոցավայր փոխադրութեան ընթացքին, ստեղծուած խառնիճաղանճին մէջ, 19 նոր համակարգիչներ գողցուած են: Ինչ կը վերաբերի գրադարանին, այդ առընչութեամբ եւս կան խոստումներ՝ նոր պահարաններու եւ ստուար թիւով գիրքերու: Այս բոլորը անհրաժեշտ են ո՛չ միայն աշակերտութեան ուսման եւ կրթութեան գործը առաւել արդիւնաւէտ դարձնելու համար, այլեւ մանաւանդ Գալիֆորնիոյ Դպրոցներու եւ Գոլէճներու Ընկերակցութեան կողմէ վարկաւորում ձեռք բերելու համար:

Ինչ կը վերաբերի վարկաւորման հարցին, Հ. Ներսէս Սաքայեան կը նշէ թէ դպրոցը դիմում կատարած էր եւ երկու տարուան գործընթաց մըն ալ սկսած էր: Ընկերակցութեան ներկայացուցիչները իրենց երկրորդ այցելութեան բաւական գոհ կը մնան վարժարանի կրթական եւ դաստիարակչական աշխատանքներու կազմակերպեալ վիճակէն, թելադրելով սակայն ունենալ գիտական եւ համակարգչային ճոխ տարրալուծարաններ եւ հարուստ գրադարան: Դպրոցին յանկարծակի փոխադրութեան պատճառով այդ գործընթացը կանգ կ՚առնէ եւ վարժարանին պատասխանատուները, ներկայ պայմաններու լոյսին տակ, ստիպուած են դարձեալ դիմում ներկայացնել: Դպրոցը վարկաւորուելու պարագային կը դիւրանայ նաեւ զայն երկրորդականի վերածելու հարցը:

Մնալով վարժարանի պատասխանատուներուն մտահոգութեանց առանցքը կազմող հարցերու շրջագիծին մէջ, Հ. Ներսէս Սաքայեան դիտել կուտայ որ նոր դպրոցավայր փոխադրութենէն ետք լուրջ աշխատանք կը տարուի վարժարանին ուսումնական մակարդակը բարելաւելու, ներքին ապահովութեան, արտադասարանային՝ երաժշտական, մարզական աշխատանքներու ծրագիրները լաւագոյնս մշակելու ուղղութեամբ: Այս բոլորը ժամանակ պահանջող գործեր են, հետեւաբար պատասխանատուները որոշած են լրջօրէն ծրագրուած աշխատանքով թափ տալ դպրոցին զարգացման, արդիական յարմարութիւններու ստեղծումով, փոխանակ արագ եւ թափթփած սկզբունքներով յառաջ ընթանալու:

Այս ծրագիրները իրագործելու համար անհրաժեշտ է նախ եւ առաջ դուրս ելլել փոխադրութեան հետեւանքով ստեղծուած դժուարութիւններէն, ինչպէս կ՚ըսէ փոխ տնօրէնը՝ մէկ դպրոցավայրէ միւսին անցնելու հանգրուանէն, աւելցնելով. «Այս փոխադրութիւնը եւ շինարարական աշխատանքները մեր ուժերը բաւական ըսպառեցին: Մեր աշխատանքները կեդրոնացան զուտ նիւթական հարցերու վրայ: Եթէ կարենանք մօտիկ ապագային լուծել տեղի, այսինքն դասարաններու հարցերը, որոնք նիւթական կ՚ենթադրեն, այդ պարագային կրնանք իրագործել մեր փիլիսոփայութիւնը դպրոցի համար: Մեր պարագային այդ փիլիսոփայութիւնը ընտանիք մը ստեղծելն է, ծնողք – աշակերտ – ուսուցիչ սերտ կապն է: Մեր գըլխաւոր ուժը այդ յարաբերութեան մէջ կը գտնուի: Մեր նպատակը միայն ուսում տալ եւ ապագայ սերունդ պատրաստել չէ. մենք կրնանք լաւագոյն ծրագիրները մշակել, սակայն եթէ չկայ ծնողք – աշակերտ – ուսուցիչ միասնական, հանդիստ փոխ – յարաբերութեան գիտակցութիւնը, դժուար թէ կարելի ըլլայ իրագործել այդ բոլորը: Ուրախալի է հաստատել որ վարժարանը կրցած է իր շուրջ համախմբել բարերարներ, որոնք զօրավիգ կը կենան Մխիթարեան Հայրերուն, գործնապէս գնահատելով անոնց զոհողութիւնները: Վարժարանին պատասխանատուները յուսալից են որ մէկ տարիէն պիտի կրնան դուրս ելլել իրենց հիմնական դժուարութիւններէն եւ փոխադրութեան հետեւանքով ստեղծուած տաղտուկէն, շընորհիւ կարգ մը բարերարներու աջակցութեան:

Յաջորդ ուսումնական տարեշրջանի համար Մխիթարեան Հայրերու գլխաւոր մտահոգութիւնը մանկապարտէզի բաժնի ընդարձակման հարցն էր: Արդէն 70 մանուկներ սպասման ցանկին վրայ էին: Անհրաժեշտ էր աւելցնել քանի մը դասարաններ:

Եւ ահա, ամառուան դպրոցական արձակուրդի շրջանին, վարժարանին տնօրէնութեան տքնաջան աշխատանքներուն շնորհիւ կարելի կը դառնան ո՛չ միայն մանկապարտէզի բաժնին համար անհրաժեշտ երկու դասարաններու յաւելումը, այլեւ նոր խաղավայրի մը կառուցումը, բացօթեայ ձեռնարկներու համար գործածելի բեմահարթակի հաստատումը, ինչպէս նաեւ կալուածի բարեզարդման մարզին մէջ կարեւոր աշխատանքներ:

Յարաբերաբար կարճ ժամանակամիջոցին նման իրագործումներով հպարտ Մխիթարեան Հայրերը վարժարանին դուռները կը բանան 1999 – 2000 ուսումնական տարեշրջանին, շուրջ 300 աշակերտներուն առջեւ: Վարժարանին շուրջ համախմբըւած բարերարներու եւ բարի կամքի տէր մարդոց զօրակցութեան շնորհիւ, տնօրէնութիւնը կրցած է նաեւ լուծել գիտական եւ համակարգչային տարրալուծարաններու եւ գրադարանի վերաբերեալ մտահոգութիւններու մէկ մասը: Այսպէս, ազնուահոգի Պ. Թոմիկ Ալեքսանեանի աջակցութեամբ վարժարանը ապահոված է 15 համակարգիչներ: Դպրոցը ստացած է նաեւ ճոխ գրադարանի մը համար անհրաժեշտ պահարաններ եւ կազմածներ: Տակաւին կը մնայ լուծել գիտական տարրալուծարանը ընդարձակելու եւ արդիական կազմածներով զայն օժտելու կենսական հարցը: Վստահ ենք որ դէպի 21–րդ դար ընթացող Մխիթարեան Հայրերու վարժարանը, դարավերջի սեմին, կը յայտնաբերէ ազնուահոգի բարերար մը, որ յանձն առնելով գիտական արդիական տարրալուծարանի մը հաստատումը, ո՛չ միայն երախտապարտ կը թողու հասնող սերունդները, այլեւ գնահատելով Մխիթարեան Հայրերու նուիրումն ու անձնազոհութիւնը, կը փրկէ զանոնք իրենց ծանր մտահոգութենէն:

Մխիթարեան վարժարանի 20ամեայ պատմութեան գրառումը վերջացնելէ առաջ, գնահատելով ուսուցչական կազմի նուիրեալ աշխատանքները, հարկ է առանձնացնել երկու անուններ՝ որոնք վարժարանին հիմնադրութեան առաջին օրէն մաս կազմելով վարժարանի պաշտօնէութեան, իրենց կարեւոր ներդրումը ունեցած են հաստատութեան յառաջդիմութեան մէջ: Անոնցմէ առաջինը տիկին Մարիէթա Անասեանն է, որ իբրեւ երաժշտութեան ուսուցչուհի, 20 տարիներէ ի վեր հայ երգի ու երաժշտութեան սէրը կ՚արթնցնէ մատղաշ հոգիներու մէջ եւ աշակերտական երգչախումբերու կազմութեամբ մասնաւոր փայլ կու տայ վարժարանին կազմակերպած ձեռնարկներուն: Երկրորդը՝ տիկին Սիրվարդ Յակոբեան, հայերէնի ուսուցչուհի, որ 20 տարիներու ընթացքին կանոնաւոր կերպով կատարած է վարժարանին բոլոր ձեռնարկներուն նկարագրութիւնները մամուլի էջերէն, ապագայ պատմագրին համար թողլով հարուստ աղբիւր մը տեղեկութիւններու: Երկու ուսուցչուհիներն ալ արժանաւոր կերպով պարգեւատրուած են վարժարանին 20–ամեակի հանդիսութեան առթիւ, իրենց ընծայած 20–ամեայ ծառայութեան համար:

Մխիթարեան Հայրերը, իրենց հայեացքը սեւեռած դէպի վաղը, հաստատ քայլերով եւ իրենց առաքելութեան խորունկ հաւատքով կը դիմաւորեն 21–րդ դարը: Անոնք վճռած են ո՛չ մէկ խոչընդոտի առջեւ կանգ առնել: Հաւատքով փարած են իրենց ազգանուէր եւ հայրենանուէր գործին: Վարժարանին իմաստուն տնօրէնը՝ Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեան, յստակօրէն բանաձեւած է իր հանգանակը վարժարանի 1998–99 տարեշրջանի տարեգիրքի առաջին էջին վրայ՝ «Մեր խօսքը» խորագրին տակ, գրելով. «Այսօր, Հայը Հա՛յ պահելու մէկ հիմնական լծակցութիւն կայ միայն. ընտանիք եւ հայ դպրոց: Եթէ օտարանայ հայ ընտանիքը, կամ հայ ընտանիքի մէջ լռէ հայ մեծասքանչը, հայ դպրոցն ալ նպատակավրէպ կը դառնայ այլեւս: Սփիւռքի մէջ բացուած մէն մի հայ դպրոց հայկական ամրոց մըն է, կամ ըլլալու է, որուն կը բախին կամ պիտի բախին ուծացումի բոլոր գրոհները: Ազգային գոյութեան մեծագոյն հարուածը տուող թշնամին է եւ ցեղասպանութեան համահաւասար ոճիր, երբ ԻՆՉԵԻՑԷ պատըրուակով, Սփիւռքի մէջ հայ վարժարան մը, կամ հայ կրթական հաստատութեան մը դռները փակելու նոյնիսկ խօսք ըլլայ»:

Լոս–Անճըլըսի Մխիթարեան վարժարանը Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան առաքելական գործունէութեան պատուաբեր հաստատութիւններէն մին է: Հետեւաբար, նման հանգանակի եւ վճռակամութեան առջեւ մեր գաղութին կը մնայ անվերապահ եւ անսակարկ զօրակցութիւն ցոյց տալ եւ սատարել վարժարանին վերելքին:

(Շար. 4 եւ վերջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Փարիզի քաղաքապետարանին ու անով՝ Հանրապետութեան նախագահին առընչուած խոհանոցը միայն Ֆրանսական մամուլը չէ որ կը գրաւէ: Զուիցերական շաբաթաթերթ մըն ալ նիւթ ըրած է նախագահ – քաղաքապետ կապը, բաւական վտանգաւոր կացութեան մէջ ներկայացընելով առաջինը: Տասնեակ մը դատաւորներու կողմէ ձեռնարկուած դատական հետապնդումը որ կը տարուի ԷՌ – Փէ – ԷՌ–ի պատասխանատու դէմքերէն ոմանց դէմ, իրականութեան մէջ թիրախ ունի Ժ. Շիրաքի քաղաքապետութեան տարիները, 1977 – 1995: Դատաւորները կասկած ունին որ ան այդ շրջանին փարիզցի հարկատուներուն գումարներով քաղաքապետարանը քաղաքական պայքարի գինանոցի մը վերածած է, տոր շնորհիւ վերջապէս հասնելով Ելիզէ:

Նախագահին համար փոթորկոտ շրջան մը բացուած է ներկայիս, որովհետեւ իր յաջորդը որ մինչեւ այսօր հաւատարիմ գտնուած էր ու չանթարգելի դեր կատարած, փոփոխութեան նշաններ ցոյց կուտայ. տոր պատճառը իր կնոջ համար պահանջուած վեց ամսուան բանտարկութեան պատիժն է եւ 200 հազար Ֆրանքի տուգանքը: Ամբողջ հարցը այն է որ նախագահը պէ՞տք է շարունակէ զօրավիգ կանգնիլ Թիպերիներուն. կուսակցութեան մէջ հատուած մը սկսած է դժգոհիլ: Կամ պէտք է վերջ տալ զօրակցութեան, աչք առնելով վտանգը որ անոնք իրենց հետ դէպի անդունդ քաշեն Հանրապետութեան նախագահն ալ: Քաղաքապետին կինը արդէն սպառնալիքի դիմած էր ապահովելու համար Ժ. Շիրաքին նեցուկը:

Մինչեւ 1977 Փարիզ քաղաքապետ չունէր. զայն ստեղծեց նախագահ Ժիսքար տ՚Էսթէն, նկատի չառնելով տարակարծութիւնը իր վարչապետին որ կը կոչուէր Ժ. Շիրաք: Այս վերջինը շուտով կարծիք փոխեց:

Զուիցերացի լրագրողը «փոքր թագաւորութիւն մը» կը կոչէ Փարիզի քաղաքապետարանը որ ունի 35 միլիառ Ֆրանքի պիտճէ եւ շուրջ 45 հազար պաշտօնեայ: Անոր կը պատկանին 180 հազար բնակարաններ, ինչ որ քաղաքապետը կ՚ընէ մայրաքաղաքին կալուածային մեծագոյն մատակարարը: Բան մը որ մեծաթիւ կարելիութիւններ կ՚ընծայէ, մանաւանդ կեղծ աշխատատեղիներու համար: Քաղաքապետարանին այդ բաժնին պատասխանատուն արդէն յայտնած է թէ 1977–էն սկսեալ պաշտօնէութեան մէջ հարիւրաւորներ կ՚աշխատէին ԷՌ - Փէ – ԷՌ–ին համար: Անոնց վճարումները կ՚ըլլային քաղաքին սնտուկէն, ինչ որ կը կազմէր տարեկան 80 – 100 միլիոնի գումար մը:

Կային այլ շնորհներ ալ, ինչպէս բնակարաններու պարագան: Ամբողջովին վերանորոգուած, ցած վարձքերով յարկաբաժիններ կը տրամադրուէին նոյն կուսակցութեան դէմքերուն, ինչպէս՝ վարչապետ Ա. Ժիւփէի փարիզեան պերճաշուք իր յարկաբաժինէն լուռ ու մունջ մեկնեցաւ, արդարադատ իշխանութեան հետ հարց չունենալու համար: Ըսուեցաւ թէ Թիպերիները եւ նոյնինք Ժ. Շիրաք ալ առընչուած են այդ խնդրին:

Անշուշտ, նման չեղումներ կարելի կ՚ըլլան քաղաքական ազդեցիկ ամէն հակակշռի բացակայութեան: Ու ԷՌ – Փէ – ԷՌ–ը կը շարունակէ իր իշխանութիւնը մեծցնել Փարիզի մէջ: Ճիշդ է որ կասկածներ կան թէ առկա արդիւնք եղած է ընտրացանկերու վրայ կատարուած միջամտութիւններու: Ժ. Թիպէրիի շրջանին մէջ օրինակ 4500 անգոյ ընտրողներ յայտնաբերուած են: Սակայն, հարցական է թէ դատաւորները մինչեւ նախագահը պիտի տանի՞ն իրենց հետաքննութեան թելը: Կարելի պիտի ըլլա՞յ փաստել թէ ինք էր ԷՌ – Փէ – ԷՌ–ի ի նպաստ այդ համակարգին հեղինակը. կամ տեղեա՞կ էր անկէ, թէ ոչ: Ինք անձնական շահ ունեցա՞ւ անկէ: Եւ վերջապէս, հանրապետութեան նախագահ մը կրնա՞յ ըստանձնել նման յանցանքներու պատասխանատուութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

- ԻՍԻ ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ -

ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԵՐԳ

«ԱԿՆ» համոյթը ստեղծուած է 1990 թուականին, երաժշտագէտ Արամ Քերովբեանի նախաձեռնութեամբ, նպատակ ունենալով հայ հոգեւոր միջնադարեան երաժշտութեան տարածումը ու ծանօթացումը: Իր գործունէութեան աւելի գիտական հանգամանք տալու նպատակով, 1998–ին իր կողքին կը հիմնուի նաեւ «Հոգեւոր Երաժշտութեան Ուսմանց Կեդրոնը»: Ան, 2000 թուականէն սկսեալ, կը նախատեսէ կազմակերպել բաց աշխատանոցներ որոնք պիտի ձեռնարկեն ձայնային դիւաններու կազմութեան, անոնց զարգացման եւ ուսումնասիրութեան ինչպէս նաեւ զանազան հրատարակութիւններու պատրաստութեան (գիրք, խտացեալ սալ...):

Շաբաթ, Նոյեմբեր 20, երեկոյեան, Իսի – լէ – Մուլինոյի Ս. Էթիէն Եկեղեցիին մէջ, «ԱԿՆ» համոյթը ունեցաւ իր հերթական համերգը: Երգչախումբին 12 անդամները՝ ղեկավարութեամբ Արամ Քերովբեանի եւ մեներգութեամբ Վիրժինիա Քերովբեանի երգեցին Մեծ Պահքի եւ Աւագ Շաբթուան նուիրուած փունջ մը շարականներ: Այսպէս, մօտ մէկուկէս ժամ, Ֆրանսական Տաճարին կամարներուն տակ հնչեցին Ս. Մեսրոպի, Սահակ Պարթեւի ու զոյգ Ներսէսներու (Շնորհալի եւ Լամբրոնացի) յօրինած կտորները. հոգեկան մեծ վայելք մը այն քանի մը ներկաներուն համար որ այդ ցուրտ գիշերը, ճիգը ըրած էին գալ այդ խորհրդաւոր վայրը, տարբեր բան մը ունկնդրելու մտադրութեամբ:

Անպայման պարտինք զօրավիգ կանգնիլ ու քաջալերել մեր մշակոյթի հարազատութեան պաշտպան՝ «ԱԿՆ» համոյթը եւ «Հոգեւոր Երաժշտութեան Ուսմանց Կեդրոնը», իրենց ապագայ գործունէութիւններուն մէջ:

Հ. Հ.

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՆՈՒԷՐԸ՝ ԻՏԱԼԻՈՅ

ԼԷՈՆԱՐՏՈՅԻ ՁԻՐԱԿԱՆԱՑԱԾ ԵՐԱԶԸ՝ ՎԻԹԽԱՐԻ ՁԻՈՒ ՄԸ ԱՐՁԱՆԸ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Աշխարհի ամէնէն հսկայ ձիու արձանը, որ ներշնչուած է խոշոր գեղանկարիչ Լէոնարտօ Տա Վինչիի 500 տարուան ճեպանկարներէն, անցեալ Յուլիսին Իտալիա ուղարկուեցաւ իբրեւ նուէր ամերիկացի խանդավառ արուեստասէրներու կողմէ, որոնք ձգտած են իրականացնել վերածնունդի հանճարեղ գեղանկարիչին երազը:

Պրոնզէ հսկայական քանդակը անցեալ Յունիսին կարճ ժամանակ մը ցուցադրուեցաւ Նիւ-Եորքի Թալիքս ճոլարանին մէջ, ուր շինուած էր: Ապա անիկա բաժնուեցաւ 10 մասերու եւ օդանաւով փոխադրուեցաւ Միլանօ, ուր մէկ գիշեր մնալէ ետք փոխադրուեցաւ քաղաքին պատմական Սան Սիրօ ձիարձակարանը: Ձին վերակազմուելէ ետք, յառաջիկայ Սեպտեմբերէն սկսեալ մնայուն կերպով կը ցուցադրուի մշակութային զբօսայգիի մը մէջ: Այս նուէրը յաւելեալ կարեւորութիւն կը ստանայ այս տարի, որովհետեւ 1999-ը Լէոնարտոյի տարին հռչակուած է Միլանոյի մէջ:

Լէոնարտոյի ուրուագծած ձիուն ձախ ոտքը բարձրացած եւ ծալուած է: Արձանը բնակարանի մը մեծութիւնը ունի, 7,2 մեթր բարձրութիւն, 8,6 մեթր երկարութիւն եւ 2,4 մեթր լայնք: Ծանրութիւնը 15 թոն կը կշռէ:

Ոչ հասութաբեր կազմակերպութիւն մը՝ «Լէոնարտօ Տա Վինչիի ձիուն ընկերութիւն»ը, որ վեց միլիոն տոլար ապահոված է ծրագրին գործադրութեան համար, կ՚ըսէ, թէ սիլիքոն-պղինձէ շինուած արձանին ներքնամասը կառուցուած է ժանգի դէմ ապահով պողպատէ «պատերով», որոնք բաւարար չափով զօրաւոր են, երկրաշարժի դէմ տոկալու համար:

Լէոնարտոյի յղացած ծրագիրը նոյնքան բախտաւոր չէ եղած: Անոր հովանաւորը՝ Միլանոյի Լուտովիչօ Սֆորցա դուքսը 1482-ին ապսպրած էր հեծեալի մը չքեղ քանդակը՝ ի պատիւ իր հօր:

Լէոնարտօ 17 տարի աշխատած է իր ծրագրին վրայ՝ մանուածապատ նօթեր գրելով միաձոյլ հսկայական ձի մը շինելու իր նախագծումին մասին, որուն գործադրութեան համար անհրաժեշտ էր 80 թոն պրոնզ: Ան գծած է ձիերու անհամար ճեպանկարներ, ոմանք՝ մինչեւ 2,5 մ. մեծութեամբ, եւ շինած է ամբողջական ծաւալով կաւէ օրինակ մը, որ զետեղած է դուքսին դղեակին այգիին մէջ:

Սակայն, երբ 1499 Սեպտեմբերին Ֆրանսացիք գրաւեցին Միլանօն, անոնք վերջ դրին Սֆորցաներու իշխանութեան եւ նետաձիգներ կաւէ ձին իբրեւ նշանառութեան թիրախ գործածելով՝ փշրի վերածեցին զայն:

Լէոնարտօ մինչեւ իր մահը ափսոսանքով յիշած է ձիուն չիրականացած ծրագիրը: Անիկա յարութիւն առաւ 1977-ին, երբ հանգստեան կոչուած ամերիկացի օդաչու մը՝ Չարլզ Տէնթ, որ նաեւ արուեստի գործերու հաւաքածոյ մը կը պահէր, թերթի մը մէջ կարդաց «Ձին, որ երբեք գոյութիւն չունէր» վերնագիրով յօդուած մը եւ վճռեց զայն իր կեանքին նպատակը դարձնել՝ ի յարգանս Լէոնարտոյի հանճարին:

Տէնթ մահացաւ 1994-ին: Ան Լէոնարտոյի ձիուն իրականացումը կը նկատէր «Ամերիկացիներուն յարգանքի արտայայտութիւնը մշակոյթի մէջ Վերածնունդի ժամանակաշրջանի դերակատարութեան հանդէպ»: Ձիուն շինութեան ծախքերը հոգացին անհատ նուիրատուներ:

Արուեստագէտներու խումբ մը մանրամասն ուսումնասիրութիւններ եւ քննարկումներ կատարեց Վերածնունդի մասնագէտներու եւ ձիավարժութեան վարպետներու հետ, ապա ձեռնարկեց ձիուն արձանի շինութեան: Աշխատանքը սկսաւ 1980-ական տարիներու սկիզբը, եւ ձիուն կաւէ մանրակերտը պատրաստուեցաւ 1992-ին: Չորս տարի ետք աւարտեցաւ անոր ամբողջական չափի կաւէ արձանին շինութիւնը: 1997-ին քանդակագործ Նինա Աքամու հրաւիրուեցաւ վերջնական ձեւը տալու քանդակին, ինչ որ կրնայ երբեք չհամապատասխանել Լէոնարտոյի մտադրութեան:

«Իմ ստեղծած քանդակս յարգանքի տուրք մըն է Լէոնարտոյի հանճարին եւ չի նպատակադրեր վերստեղծել անոր մտադրած քանդակը: Իտալիոյ մեր նուէրը փոխաբերական պատկերը կարելի է համարել Լէոնարտոյի հսկայական հանճարին, անոր ստեղծագործական տաղանդին եւ վերածնունդի հզօր ժամանակաշրջանին, որուն ծնունդն էր ան», կ՚ըսէ քանդակագործուհին:

Ձիուն քանդակին բացումը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 10-ին, Ֆրանսացիներու Միլանօ ներխուժումէն 500 տարի ետք: Այս առիթով յատուկ համերգ մը տրուեցաւ Միլանոյի Լա Սքալա օփերային մէջ, ինչպէս նաեւ ցուցահանդէս մը եւ մանուկներու հաւաքոյթ մը տեղի ունեցան:

Թէեւ Տէնթ նպատակադրած էր ձին իբրեւ Միացեալ-Նահանգներու նուէրը ուղարկել Իտալիա, սակայն Հոկտեմբերին երկրորդ օրինակ մը զետեղուեցաւ Միչիկընի Կրանտ-Ռեփիտզ զբօսայգիին մէջ:

«ԱԶԴԱԿ»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՓԵՇՏԱՅԻ (Հունգարիա) 18-րդ թաղամասի Խոնէ Բիչ փողոցին վրայ, Հոկտեմբեր 6-ին, հանդիսաւոր արարողութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հունգարահայ հերոս ազատամարտիկներու յիշատակին: Մարմարէ յուշաքար մը զետեղուած է (գործ Մամիկոն Ենգիպարեանի): 1848 – 1849 թուականներուն, հունգարական ազատագրական պայքարի պարտութենէն յետոյ, 1849-ին Աւստրացիներու կողմէ մահապատիժի ենթարկուած 13 զինուորական ղեկավարներէն երկուքը՝ զօրավար Խոնէ Բիչ եւ գնդապետ Վիլմոշ Լազար ծագումով հայ էին: Այս առթիւ, կը յիշուի որ այդ տարիներուն, համեմատաբար փոքր թիւով Հունգարահայութիւնը մեծ դեր խաղացած է Հունգարիոյ ազատագրական պայքարին մէջ:

⁂

ԱՀՈՒԱԶԻ (Պարսկաստան) բժշկագիտական համալսարանի գիտական խորհուրդի անդամ՝ Վարդուհի Անդրէասեան «սրբազան պաշտպանութեան» շարթուան առիթով, նոյն համալսարանի կողմէ ընտրուած է որպէս սխրագործութիւն կատարած կին մը: Ենթական, պատերազմի ութ տարիներու ընթացքին իբրեւ բուժօգնութեան խումբի անդամ աշխատած է նոյն համալսարանի շտապ օգնութեան բաժինը: Իր նուիրումին առ ի գնահատութիւն պարգեւատրուած է նախագահ Խաթամիի կողմէ:

⁂

ԱԹԷՆՔԻ Հայ կաթողիկէ առաջնորդարանի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 7-ին, գրական – գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Մեսրոպ Մաշտոցի: Բացման խօսքը արտասանած է Արա Քիրազեան, որ շեշտած է մշակութային նման ձեռնարկներու կարեւորութիւնը: Օրուան դասախօս՝ Հայր Անտոն Ադամեանի նիւթը եղած է. – «Մեսրոպով անկախացաւ հայ միտքը»: Մաշտոց, ըսած է Հ. Ադամեան գիրերու իր գիւտով հայ ժողովուրդին շնորհեց մտքի եւ մշակոյթի անկախութիւն, անկախութիւն որ ձեռք բերուեցաւ ո՛չ մետաղեայ զէնքի ուժով եւ ո՛չ ալ արիւնալի յեղափոխութեամբ այլ՝ հանճարի ոյժով: Ապա, Յակոբ Ճէլալեան խօսած է հայ եւ յոյն լեզուներու առնչութեան մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, փակման խօսքը արտասանած է Արա Քիրազեան:

⁂

ՆԻՔՈՍԻՈՅ Ազգային Առաջնորդարանի «Վ. Իւթիւճեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 26-ին, Համազգայինի նորաստեղծ Օշական մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Յակոբ Օշականի: Այս առթիւ, որպէս դասախօս Լիբանանէն հրաւիրուած էր Պօղոս Սնապեան: Սահիկներու միջոցաւ, Պ. Սնապեան ներկայացուցած է Յ. Օշականի կեանքը ցոյց տուող հին նկարներ որոնք կը պատկերացնէին Օշականի շրջապատը, ժամանակակիցները, ապրած վայրերը (որոնց կարգին նաեւ Կիպրոս ու Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը), գրչակիցներ, բարեկամներ, մտերիմներ, մեծ մասը զոհ գացած Ապրիլեան Եղեռնին: Այս բաժինէն ետք, Պօղոս Սնապեան ծանրացած է Օշականի գործին վրայ: Լառնաքայի մէջ ալ, Պ. Սնապեան տեղւոյն Հայ ակումբի հրաւէրով, դասախօսութիւն մը տուած է նիւթ ունենալով Վաչէ Շուշանեանի կեանքն ու գործը:

⁂

ՆԻԿՈՍԻՈՅ «Իւթիւճեան» սրահին մէջ, Գ. տարին ըլլալով, հայ գիրքի նուիրուած ցուցահանդէս մը տեղի ունեցած է, այս անգամ նուիրուած երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յիշատակին, քանի ան է որ այս գաղափարը յղացած էր: Բացումը կատարուած է Հոկտեմբեր 15-ին (տեւած է մինչեւ Հոկտեմբեր 24): Խօսք առած է յանձնախումբի ատենապետ՝ Տոքթոր Գասպար Թաշճեան: Այս ցուցահանդէսը տեղի ունեցած է նաեւ Լիմասոլ եւ Լառնաքա:

P U B L I C A T I O N S
R E Ç U E S

REVUE DES ETUDES ARMENIENNES
Tome 26
(1996 . 1997)
Publiée par l'*Association de la Revue des Etudes Arméniennes*
Paris 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Քաղաքական գործակալներ Էնկիւրիի կառավարութեան հաշւոյն:

– Որ մեզի դէմ դաւելո՞ւ եկած են:

– Ի՞նչ կայ զարմանալիք, քանի որ դուք ալ անոնց դէմ կը դաւէք:

– Եւ դուք ալ այդ մարդոց հետ յարաբերութեա՞ն մտած էք:

– Ի՞նչու չմտնեմ:

– Եւ թերեւս իրենց հետ գործակցի՞ք:

– Այդ ալ անկարելի չէ:

– Բայց դուք բոլորովին տարբեր նպատակով հոս եկաք:

– Իմ բուն նպատակս գործելն է:

– Իսկ գաղափա՞րը... Նշանակութիւն չունի՞, ճշմարիտ յեղափոխական մը միայն մէկ նպատակի համար կը գործէ ու կը կռուի:

– Մենք հայրենասէր յեղափոխականներ ենք միմիայն Պուլկարիոյ մէջ... իսկ անկէ դուրս պարզ գործիչներ, ուժեր, որոնք այս կամ այն կուսակցութիւնը կըրնայ ի նպաստ իրեն գործածել, եթէ նիւթական պայմաններու մասին համաձայնինք: Օրինակի համար, հոս եկայ ձեզի հետ միանալու եւ Մուսթաֆա Քէմալի կառավարութեան դէմ կռուելու համար, դուք չուզեցիք, ինչո՞ւ հիմա Մուսթաֆա Քէմալի կառավարութեան չմիանամ ձեզի դէմ կռուելու համար: Ես պուլկար եմ, ինծի համար ի՞նչ նշանակութիւն ունի Թրքական այս կամ այն կուսակցութիւնը ... ես իմ շահս կը նայիմ:

– Ըսել է՝ անոնք ձեզի առատ դրամ խոստացան, եթէ իրենց միանաք ու մեզի դէմ գործէք:

– Անշուշտ խոստացան...

– Եւ դուք ալ ընդունեցա՞ք:

– Տակաւին վերջնականապէս խօսք մը չտուի:

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ ձեր գործունէութիւնը:

– Չափազանց հետաքրքիր էք, Մօլլա էֆէնտի, – պատասխանեց Իվան՝ ոտքի ելլելով:

– Ինչո՞ւ ոտքի ելաք, – հարցուց Մօլլան:

– Որովհետեւ պէտք է որ մեկնիմ:

– Քիչ մըն ալ նստեցէք:

– Անկարելի է, ժամադրութիւն ունիմ, կը սպասեն կոր:

– Այդ լրտեսներո՞ւն հետ է ձեր ժամադրութիւնը:

– Այսինքն՝ Էնկիւրիի կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ:

– Կը խնդրեմ, որ վայրկեան մըն ալ նստիք:

Իվան դժկամութեան շարժում մը ըրաւ եւ նստեցաւ իր տեղը:

– Բայց այդ մարդոց նպատակը ի՞նչ է, – հարցուց Մօլլան, – ի՞նչ կ՚ուզեն մենէ ... մենք իրենցմով չենք զբաղիր, իրենք ալ թող մեզմով չզբաղին:

– Ընդհակառակն իրենք համոզուած են, որ հոս գտնուող փախստական Թուրքերը կը դաւեն Էնկիւրիի կառավարութեան դէմ:

– Սխալ, էֆէնտիմ, սխալ...

– Փաստեր, ապացոյցներ ունին, ցուցակներ ունին:

– Ի՞նչ ցուցակ:

– Հոս գտնուող Թուրք դաւադիրներու ցուցակը, իրենց լուսանկարներով, իրենց մասին կենսագրական ծանօթութիւններով:

– Դուն տեսա՞ր:

– Աչքէ անցուցի:

– Ես տեղեկութիւն չունիմ այդ տեսակ դաւադրութենէ մը:

– Ի՞նչ նշանակութիւն ունի, իրենք իրենց ցուցակ մը շիներ են:

– Կրնայ ըլլալ, բայց իրողութիւնը այն է, որ ցուցակին գլուխը ձեր անունը դրուած է, իբրեւ ամէնէն վտանգաւոր դաւադիրներէն մէկը:

Կեղծ պուլկար հերոսին այս խօսքերը խոր մտատանջութեան մատնեցին Մօլլան:

– Էյ, հիմա դուն այդ մարդոց հետ պիտի գործակցի՞ս, – հարցուց:

– Դեռ վերջնական որոշում մը չէ տըրւած... իրենք կ՚ուզեն, որ ես իմ ամբողջ խումբովս միանամ իրենց, կարգ մը քաղաքական մահափորձեր կատարելու համար...

– Հո՞ս... Պոլսէ՞ջի մէջ, – ընդմիջեց Մօլլան:

– Հոս եւ ուրիշ տեղեր, – պատասխանեց Իվան, – որովհետեւ Թուրք ներկայ կառավարութեան դէմ դաւողներ միայն հոս չէ, որ կը գտնուին:

– Ձըսե՞ս որ մահափորձերը հոսկէ պիտի սկսին:

– Շատ հաւանական է:

–Եւ առաջին մահափորձն ալ ինծի դէմ պիտի ըլլայ:

– Այդ մանրամասնութիւններուն մասին բնաւ տեղեկութիւն չունիմ:

– Քիչ մը առաջ ըսած խօսքերէդ այդ կը հետեւի:

– Չէ, ես որոշ բան մը չըսի, – պնդեց Իվան, – ու չեմ ալ կրնար ըսել, քանի որ չեմ գիտեր... ընդհանուր տեղեկութիւններ առի միայն իրենցմէ եւ ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ տակաւին վերջնականապէս իրարու հետ չենք համաձայնած... բայց շատ երկարեցաւ մեր խօսակցութիւնը, մնաք բարով:

– Վայրկեան մըն ալ:

– Անկարելի է:

– Վերջին խօսք մը:

– Շուտ ըսէք ուրեմն:

– Ի՞նչ գումար կ՚ուզէք, որպէսզի այդ մարդոց հետ ձեր յարաբերութիւնները խզէք եւ անմիջապէս Ռուսճուք վերադառնաք:

– Տարօրինակ առաջարկութիւն մըն է ձեր ըրածը:

– Տարօրինակ կամ ոչ՝ ձեր պահանջումը ըսէք:

(Շար. 149)

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ներկայիս կը յայտնենք մեր ժողովուրդին թէ

Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 5–ին *Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝* Հոգեհանգիստ *պիտի կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յատենի Ազգային Ժողովին սպաննուած պետական անձնաւորութիններուն՝ յատկապէս.–*

Ազգային ժողովի Նախագահ
ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ,
Վարչապետ
ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ,
Ազգային ժողովի փոխ – նախագահներ՝
ՌՈՒԲԷՆ ՄԻՐՈՅԵԱՆԻ
եւ
ԵՈՒՐԻ ԲԱԽՇԵԱՆԻ,
Ղարաբաղի նախկին Վարչապետ՝
Նախարար
ԼԷՈՆԱՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ,
Պատգամաւորներ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈԹԱՆՃԵԱՆԻ,
ՀԵՆՐԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
եւ
ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՐՄԵՆԱԿԵԱՆԻ

համար,
անոնց եղերական մահուան քառասունքին *առիթով:*

Կը հրաւիրուինք ամէ՛նքս այդ օր ներկայ ըլլալ Պատարագին եւ Տիրոջ ողորմութեան հայցումով աղօթք բարձրացնել առ Աստուած՝ ննջեցեալներու հոգիներու հանգստեան համար:

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4–ին տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի *եւ* Բարդուղիմէոսի Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԱԲՂ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous invite à son grand

LOTO

le Dimanche 5 Décembre à 15 heures
au 327, boulevard Michelet - Marseille 9e
Tél. : 04 91 22 10 45

LOTO — LOTO — LOTO — LOTO
Gros lot : Voyage aller-retour Marseille - Erevan
offert par Litour
Nombreux et superbes lots à gagner
LOTO — LOTO — LOTO — LOTO

Une collation sera offerte par les Dames de l'U.G.A.B.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

☆ ♦ ★ □ ☆ • ☆ ♦ ★ □ •

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous invite à son réveillon de

la Saint Sylvestre

le 31 Décembre à 21 heures

Menu exceptionnel — Vins fins et champagne
Animation D.J. — Ambiance conviviale et chaleureuse — Cotillons
vous feront passer joyeusement le cap de l'An 2000
Venez nous rejoindre pour une nuit... *de folie...*
Prix : 700 F. — 500 F. Jeunes
Réservation indispensable avant le 10 décembre
U.G.A.B. — 327, Bd Michelet - 13009 Marseille - Tél.: 04 91 22 10 45

☆ ♦ ★ □ ☆ ★ ★ □ •

Arménie et Arméniens aujourd'hui

l'Association Culturelle des Batignolles
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite au mois de l'amitié
ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
en présence de
Madame Françoise DE PANAFIEU,
Député, Ancien Ministre,
Adjointe au Maire de Paris
Monsieur Pierre REMOND,
Maire du XVIIe arrdt de Paris

KARABAGH «un jardin noir»
Expo photos de **Jean-Martin Le Révérend**
du 15 Novembre au 12 Décembre
74, place du Docteur Félix-Lobligeois,
Tél.: 01 42 29 00 27 75017 Paris
Ouverture du lundi au samedi
de 14h à 18h
et dimanche de 10h à 15h,
fermé le mercredi.

⁂

ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
«Un peuple marqué par l'Histoire»
Conférence
Raymond KEVORKIAN
Conservateur de la Bibliothèque Nubar de l'UGAB
et directeur de recherches à l'Université Paris-III Sorbonne-Nouvelle
et Claude MUTAFIAN
Historien et Professeur à l'Université Paris-Nord
jeudi 2 décembre à 18h30
Mairie du XVIIe —
16-20, rue des Batignolles 75017 Paris

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Samedi 4 Décembre à 20h30
REINE CIOULACHTJIAN présente :

Parouïr SEVAG
Sa vie — Son œuvre
«ET LES MOTS POUR HERITAGE...»
LEGENDES ET FORMULES RITUELLES D'ARMENIE

Les bénéfices de la vente du livre continueront d'être reversés à l'Arménie pour la promotion de l'imprimerie arménienne située
27, rue Foutchig — Atchapniag
Erevan

Venez nombreux
N'hésitez pas à amener vos amis non-Arméniens. Ils seront séduits par notre culture.

—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՊՕՄՈՆԻ ՆԱՅԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
Վ Ի Ճ Ա Կ Ա Խ Ա Ղ - L O T O-ն
Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Կիրակի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 15–ին
Բազմաթիւ գեղեցիկ առարկաներով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Թուրքիոյ երկրաշարժին զոհ Հայ որբերուն եւ վնասուած հաստատութիւններուն ի նպաստ 500*–ական Ֆր. Տիկին Մարի Թագւորեանէ, Պր. Դանիէլ Թագւորեանէ եւ Տիկին Աստղիկ Մութաֆեանէ:*

⁂

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Ազատ Խաչիկեանէ 500 *Ֆր.,* *Տիկին* Մառլէն Յակոբեան – Ռոյի *մահուան առթիւ:*

⁂

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Շաքէ Պենկեանէ 500 *Ֆր., Օր. Անահիտ Դարբինեանէ* 200 *Ֆր.:*

⁂

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Հայաստանի որբերուն ի նպաստ 3000 *Ֆր. Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեանէ եւ* 1000 *Ֆր. Տէր եւ Տիկին Նազգաշեանէ:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ազքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 *Ֆր. Տիկին Սօնա Պետրոսեանէ Տիկին* Արաքսի Մանուկեանի *մահուան առթիւ:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ, Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգեհանգստեան առթիւ:

Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ 500 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Դաւիթեան, ընկերուհի Բարիզ Արմաղանեան* 200*–ական Ֆր., Պր. Վարդեվառ Գամպէրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գոճաեան, ընկերուհի Վեհանոյշ Էմիրխանեան, Օր. Մարի Պէրպէրեան, ընկերուհի Էլիզ Նաճարեան* 100*–ական Ֆր.:*

l'Association «CHENE»
vous invite
Les Samedi et Dimanche
4 ET 5 DECEMBRE

CHENE

A SA
GRANDE BRADERIE DE NOEL

Participez à la reconstruction des villages en Arménie et au Karabagh

par l'achat de vos
CADEAUX DE FIN D'ANNEE

- ARTISANAT D'ARMENIE : Bijoux, Broderies, Poteries, Tapisseries, Instruments de Musique, etc. . .
- LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE, BROCANTE, CADEAUX, etc. . .
- EPICERIE fine arménienne;
- TOMBOLA;
- RESTAURATION permanente;
- REPAS SAMEDI SOIR (sur réservation: 01. 46. 63. 48. 74).

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT,
26, rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro: Pont de Sèvres ou Tramway: Ligne 2, station: Musée de Sèvres
—— Parking gratuit assuré ——

[illegible]

ՄՕՐԻՍ ՏԷՐ – ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Նկարիչին գործերը կը ցուցադրուին Դեկտ. 4–էն սկսեալ Ռուսիյոնի Դղեակին փոքր կալրրիին մէջ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն քաղաքապետ եւ Իզէրի ընդհ. խորհրդական Տանիէլ Ռիկոյի եւ Մշակութային յանձնախումբին:

Petite Galerie du Château de Roussillon (Isère).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 21*–ի հոգեճաշի առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան* 200 *Ֆր., Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գապիլեան* 1000*–ական Ֆր., Պր. Գէորգ Շահինեան* 500 *Ֆր.:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4*, ժամը* 16*–ին սովորական հաւաքատեղին: Երկու ձեռնարկի պատրաստութիւն:*

NAREG

PERE NOËL

L'Association Culturelle NAREG d'Enghien-les-Bains vous informe que le **Père Noël** sera le Dimanche 5 Décembre à la Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains (face au Casino) à partir de 16h pour distribuer des cadeaux de Noël aux enfants du cours NAREG et aux autres enfants sages âgés de 2 à 6 ans.

Pour tous renseignements et pour réserver impérativement vos cadeaux auprès du **Père Noël**, téléphonez au Cours NAREG d'Enghien-les-Bains au : 01 34 12 84 45.

—— Entrée libre ——

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
JEUDI
2 DECEMBRE
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.785 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.785

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 30 / Դեկտեմբեր 1)

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ 2000 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ

Նոյեմբեր 30-ին, մայրաքաղաքի Մալաթիա – Սեբաստիա համայնքներու առաջին ատեանի դատարանը, դատաւոր Թագմիկ Թովմասեանի նախագահութեամբ շարունակուած է Վանօ Սիրադեղեանի, Վահան Յարութիւնեանի եւ ներքին գործերու տասը աշխատակիցներու դատին քննութիւնը:

Նիստի սկիզբը, պարզուած է որ ամբաստանեալ Վանօ Սիրադեղեան եւ իր փաստաբանը՝ Սերենժա Շահվերտեան չեն ներկայացած: Մէկ ժամուան ընդմիջումէ մը ետք, նիստը շարունակուած է մասնակցութեամբ Վանօ Սիրադեղեանի: Նախորդ նիստին, ամբաստանեալը չէր ներկայացած այն պատճառաբանութեամբ թէ հիւանդ էր եւ թէ իր փաստաբանը՝ Ս. Շահվերտեան հրաժարած է իր յետագայ պաշտպանութիւնը ապահովելէ: Այս անգամ ներկայացուցած է իր նոր փաստաբանը՝ Վանիա Սուքիասեան:

Դատարանը քննութեան առած է, ապա մերժած ամբաստանեալներ՝ Երանոս Մելքոնեանի, Գագիկ Պետրոսեանի, Մուրատ Դաշտոյեանի, Մովսէս Ներսեսեանի եւ Հայկ Աղաջանեանի նկատմամբ եղած խափանման միջոց – կալանքը փոխելու միջնորդութիւնը:

Դատարանը գոհացում տուած է ամբաստանեալ Վանօ Սիրադեղեանի փաստաբան Վ. Սուքիասեանի դիմումին՝ ժամանակ տալ ծանօթանալու համար թղթածրարին եւ նիստը յետաձգած Յունուար 9-ին:

***

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նոյեմբեր 30-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ-ի նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ, որ նոր կը վերադառնար Միացեալ – Նահանգներէն, ուր մասնակցած էր Ղարաբաղի հիւսիս – հարաւ կառուղիի թելեթոնին:

***

ՍԴՀԿ-Ն «ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ» ԴԱՇԻՆՔԻ ԱՆԴԱՄ ՉԷ

Ինչպէս հաղորդուած էր Նոյ. 25-ին, կը ստեղծուէր ընկերվարական ժողովրդավարական «պառլամենտ» մը, «Արդարութիւն» դաշինք անունին ներքեւ. մաս կազմող կուսակցութիւններուն կարգին նշուած էր նաեւ Սոցիալ Դեմոկրատական Հնչակեան Կուսակցութիւնը: Այս կապակցութեամբ ՍԴՀԿ-ի կեդրոնական վարչութիւնը յայտարարութեամբ մը հերքած է վերոնշեալ լուրը, յայտնելով որ կուսակցութիւնը բացարձակապէս կապ չունի «Արդարութիւն» դաշինքին հետ ոչ ալ որեւէ բանակցութիւն վարած է անոր մաս կազմելու գծով: Կեդր. վարչութեան ատենապետ Ջ. Յակոբեան «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին շեշտած է, որ կուսակցութեան շարքերէն վտարուած է. Սողոմոնեան անգամ մը եւս հանդէս եկած է ՍԴՀԿ-ի անունով, որու իրաւունքը չունի:

ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՓՔՔ–ի ղեկավար Ա. Էօճալանի տրուած մահապատիժի վճիռէն ետք անոր փաստաբանները դիմած էին Մարդկային Իրաւանց Եւրոպայի Դատարանին որ կը գտնուի Սթրազպուրկ: Ատեանը Նոյ. 30ի նիստը յատկացուցած է հարցին քննարկումին: Մինչեւ իրիկուն շարունակուած քննարկումէն ետք դատարանը «վերապահութեան» որոշում արձակած է մահավճիռին մասին: Ատով կը թելադրուի Թուրքիոյ որ մինչեւ նոյն ատեանին առջեւ բացուած դատին աւարտը, մահապատիժը չկիրարկուի: Իսկ Մարդկային Իրաւանց Ատեանին առջեւ բացուած դատը կրնայ տեւել մէկ – մէկուկէս տարի:

Այս վճիռէն ետք կը սպասուի Անգարայի հակազդեցութեան: Քաղաքական դէտեր այդ առթիւ անդրադարձած են Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլի ու վարչապետ Պ. Էճէվիթի անցեալի արտայայտութիւններուն թէ Մարդկային Իրաւանց Ատեանին վճիռները կարելի չէ անփութութեան մատնել:

Նոյն նիւթին մասին Թրքական եւ քրտական մամուլը բաւական տեղ կու տայ Էօճալանի մահապատիժը չկիրարկելու ուղղութեամբ եւրոպական երկիրներէ Անգարայի ուղղուած թելադրանքներուն: Անոնցմէ ուշագրաւ են Իտալիոյ քաղաքական բազմաթիւ կազմաւորումներուն դիմումները, ազդարարութիւնները եւ Հոլանտայի Արտաքին Նախարարին Անգարայի մէջ ունեցած արտայայտութիւնները: Այս վերջինը միօրեայ պաշտօնական այցով մը գտնուած է հոն ու Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար Ի. Ճէմի հետ տրուած մամուլի ասուլիսի մը խօսելով Եւրոպայի Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին, ըսած է թէ այդ նպատակին համար կարեւոր են փոքրամասնութիւններու տրուելիք իրաւունքներն ու քաղաքական բեմին վրայ բանակին կատարած դերը: Իսկ երբ իրեն հարց տրուած է որ «փոքրամասնութիւն» որակումով ի՛նչ նկատի ունի, Ժ. Վան Աարցէն պատասխանած է. «Քիւրտերը. խօսքս որպէս փոքրամասնութիւն անոնց տրուելիք իրաւունքներուն մասին է»: Թուրք մամուլը Հոլանտացի նախարարին այս արտայայտութիւնը «կաֆ» նկատած է:

***

ՌՈՒՍ – ԻՐԱՆԵԱՆ ՃՆՇՈՒՄ ԱՏՐՊԵՃԱՆԻ ՎՐԱՅ

Պաքու – Ճէյհան խողովակաշարի կառուցման մասին համաձայնագրի ստորագրութենէն ետք Ռուսաստան եւ Իրան սաստկացուցած են իրենց ճնշումը Ատրպէճանի վրայ, յայտարարած է Ատրպէճանի Արտաքին նախարար՝ Վ. Գուլիեւը լրագրողներուն: Ան աւելցուցած է թէ Ատրպէճան պէտք է առնէր այդ քայլը, նախատեսելով հանդերձ դրացի պետութիւններու հակազդեցութիւնները: Ճնշումը, ըսած է դեռ նախարարը, չազդեր ընդունուած որոշումին վրայ: Այդ համաձայնագիրը, ստորագրած են նաեւ Միացեալ – Նահանգները եւ Թուրքիա Պոլսոյ վեհաժողովին առթեն եւ ստորագրող պետութիւնները պէտք է երաշխաւորեն նաւթուղիին ապահովութիւնը եւ ատրպէճանական նաւթի արտահանումը համաշխարհային շուկայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԹԷՆՔԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Յունաստան որ Օգոստոսի երկրաշարժէն ետք սերտ բարեկամութեան ցոյցեր ունեցած էր Թուրքիոյ նկատմամբ, նոյնիսկ յայտարարած որ իր վէթօն կը վերցնէ Եւրոպական Միութեան անոր անդամակցութեան, տարբեր դիրք ցոյց կու տայ Հելսինքիի վեհաժողովին նախօրեակին: Այդ վեհաժողովը որ կը գումարուի Դեկտ. 10-11-ին, օրակարգի վրայ պիտի ունենայ Թուրքիոյ անդամակցութեան նիւթն ալ: Հազիւ տասը օր մնացած, շրջանի նախագահ երկրին՝ Ֆինլանտիոյ յանձնուած յուշագրով մը Աթէնք երեք պայման դրած է Անգարայի անդամակցութեան դէմ իր վէթօն չգործածելու համար: Առաջին պայմանը կը վերաբերի Կիպրոսի. Յունաստան կ՚ուզէ որ Թուրքիա երաշխիք տայ թէ Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան ամբողջական անդամակցութեան քննարկումները պիտի շարունակուին ու արդիւնքի յանգին, անկախ՝ կղզիին քաղաքական ներքին հարցէն: Պէտք է ընդունուի որ Կիպրոսի հարցին լուծումը արգելք չէ կղզիին անդամակցութեան: Երկրորդ պայմանը կ՚ըսէ որ Թուրքիան ներառեալ, Եւրոպայի Միութեան թեկնածու երկիրներէն պէտք է պահանջել որ ընդունին Լա Հէյի միջազգային ատեանին վճիռները: Ու վերջապէս, Աթէնք կ՚ուզէ որ Թուրքիոյ թեկնածութեան վաւերացումին զուգահեռ, ան ընդունի տնտեսական եւ քաղաքական իր պատասխանատուութիւնները ընդգրկող յայտարարութիւն մը:

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարն ալ վեհաժողովին որպէս նախապատրաստութիւն 10 յօդուածէ բաղկացած յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր նոյն անդամակցութեան նկատմամբ իր երկրին դիրքը կ՚ամփոփէ: Հոն կ՚ըսուի թէ Եւրոպայի անդամակցութիւնը Թուրքիոյ իրաւունքն է, թէ ատիկա ապահովութեան ու բարեկամութեան գօտիի մը կը վերածէ Եգէականը, թէ Թուրքիա Յունաստանէն հողային ոչ մէկ պահանջք ունի եւլն.: Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի, յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ Թուրքիա վճռապէս դէմ է Եւրոպական Միութեան հետ իր յարաբերութիւնները Կիպրոսի նիւթով պայմանաւորելու ամէն մօտեցումի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻԱԹԸԼԻ մէջ ահաւոր խառնակութիւն մը տիրեց Նոյեմբեր 30-ին, մինչ պէտք է բացուէր Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան նստաշրջանը: Նախ ամերիկացի երիտասարդներն են որոնք գրաւած են քաղաքին կեդրոնը, փակ աւտօէն, ապա թալանի տուած ամէն ինչ: Ցոյցերը շարունակուած են այլուր կողմէ, մինչեւ իսկ Ֆրանսայէն ժամանած Սէ. – Ժէ – Թէ–ի անդամներէ: Անկարելի եղած է պաշտօնական բացումը կատարել եւ ի վերջոյ ժողովը սկսած է հինգ ժամ յապաղումով: Խռովութիւնները այնպիսի ծաւալ առած են որ քաղաքապետը ստիպողական վիճակ հռչակած է եւ լուսարդել հաստատած ժամը 21-էն 7: Ապահովութեան ուժերը, ոստիկանները, ձիաւոր թէ հետիոտն, արտասուաբեր ռումբերով ցրուած են ցուցարարները, բայց բախումներու հետեւանքով վիրաւորներ կային:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Իգոր Իվանով, հակառակ Պոլիս կայացած սկզբունքի համաձայնութեան մը, մերժեց Վոլպէկի այցելութիւնը Չէչէնիա: Օ – ԷՍ – Սէ – Ը–ի գործադիր նախագահը Մոսկուա գացած էր, ուրկէ պիտի անցնէր Չէչէնիա եւ նախապէս ալ նամակով մը տեղեկացուցած էր նախագահ Մասխադովի, որու օրինաւոր ոչ մէկ հանգամանք կու տայ Մոսկուա: Մասխադով վստահեցուցած էր որ իր կառավարութիւնը պատրաստ է երաշխաւորելու միջազգային որեւէ կազմակերպութեան անդամին ապահովութիւնը, բայց, Մոսկուա որեւէ արտաքին միջամտութիւն չուզեր իր ներքին հարցերուն: Նոյեմբեր 30-ին, Ռուսերը կրկին սաստկացուցած էին իրենց ռմբակոծութիւնները Գրոզնիի վրայ, որմէ շատ բան չէ մնացած արդէն: Գուդերմէսի քաղաքին շուրջ, Ռուսերը հակայարձակման մը հանդիպած են որու բնաւ չէին սպասեր:

ԺՈՍՓԷՆ, Ազգային Ժողովին առջեւ, Նոյեմբեր 30-ին հրաւէր ուղղեց զօրսիքացի ընտրեալներուն, որ ժամ առաջ Մաթինեոն գան եւ երկխօսութիւն հաստատեն, առանց նախապայմանի: Միւս կողմէ, տեղւոյն վրայ, անծանօթ կազմակերպութիւն մը՝ Գլանտէսթինու տէր եղաւ Այաչիոյի երկու ռմբափորձերուն: Ֆրանս 3 գօրս հեռատեսիլի կայանին յանձնուած պահարանով մը, ուր զեկոյց մը կար խումբը կը ստանձնէր արարքները ու կ՚ըսէր. – «Կը ստանձնենք ԻՒՐՍԱՖ-ի եւ Տէ – Տէ – Է–ի դէմ արարքները, անոնք խորհրդանիշներն են հարկային ճնշումին եւ Ֆրանսական պետութեան տարած ապազօրսիքացման քաղաքականութեան»: Գլանտէսթինու դեռ կ՚ըսէ. «Ծագած ազգային ազատագրման պայքարէն, Գլանտէսթինու վճռած է զրաւել զինուորական դաշտը, ստիպելու համար Ֆրանսական Պետութիւնը որ ձեռնարկէ Գորսիքայի քաղաքական կարգաւորման»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ամերիկեան դեսպանատան Բ. քարտուղարուհին՝ Շէրի Լէպըրքնիթ լրտեսութեան յանցանքի վրայ բռնուած է ԷՖ – ԷՍ – Պէ–ի (նախկին ՔԱ – Կէ – Պէ) կողմէ, երբ ռուս քաղաքացի մը իրեն պիտի յանձնէր «Պետութեան գաղտնիք» դասուած փաստաթուղթեր: Ա. Զդանովիչ, ԷՖ – ԷՍ – Պէ–ի բանբերը «ՍԻԱ–ի գործակից» որակած է քարտուղարուհին, որ ի վերջոյ ազատ ձգուած է: Ամերիկեան դեսպանատունը ոչ հաստատած ոչ ալ մեկնաբանած է պատահարը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Գոհլ Գոհլ, ի վերջոյ ստիպուեցաւ խոստովանիլ որ որոշ հաշիւներ օգտագործած է ի նպաստ իր կուսակցութեան, 1973–էն 1998: Կասկածներ կային վերջերս, երբ երեւան ելած էր որ զինավաճառ մը մէկ միլիոն մառքի (3,35 միլիոն ֆրանք) նուէր մը ըրած է Քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութեան եւ թէ այդ գումարը մէկ տարի «սառած» մնացած էր կից հաշիւի մը մէջ, նախքան բաշխուիլը կուսակցութեան պատասխանատուներու եւ միջնորդներու միջեւ:

ԵԼՑԻՆ Բեթղեհէմ պիտի երթայ օրթոտոքս Ծնունդին, յայտարարած է Արաֆաթ Մոսկուա իր այցելութեան առեն: Հեռաձայնով խօսած էր Ելցինի հետ որ միշտ հիւանդանոցն է:

ՔՈՒԷՅԹԻ Խորհրդարանը փոքր մեծամասնութեամբ մերժեց քուէի իրաւունք շնորհել կիներուն, հակառակ անոր որ Ծոցի արաբական վեց միապետութիւններէն միակն է, որու Խորհրդարանը ժողովրդավարօրէն ընտրուած է: 32 երեսփոխան դէմ քուէարկած են օրինագիծին եւ 30՝ թեր: Երկու ձեռնպահութիւն եւ մէկ բացակայ կար:

ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԻ բարձրագոյն ուսման նախկին նախարար մը՝ Ժան տը Տիէօ Քամուհանտա, ձերբակալուած է Փարիզ եւ բանտ փոխադրուած, Նոյեմբեր 29-ին: Կը հետապնդուէր որպէս ցեղասպան, Ռուանտայի պատժական միջազգային դատարանին կողմէ:

ՏԻՏՂՈՍՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Արփի Թոթոյեան ստորագրած էր յօդուած մը, ուր կուտար համահայկական համագումարի մը նկարագրականը։ Միայն թէ պարզ խմբագիր մը չէ ան։ Ունի քննադատի սրատես աչք եւ չի վարանիր իր դիտողութիւնները յայտնել՝ ամենապարզ կերպով։ Այս պարզութիւնն է որ իր ակնարկները կը դարձնէ բացայայտ եւ ուշագրաւ։ Իր տեղեկատուական գրութեան վերջաւորութեան ալ այս կարգի կամիթ մը սպրդեցուցած էր «չուայլուած տիտղոսներ»ու ակնարկելով։

Ճիշդ է, որ երբեմն այնքան անտեղի եւ չուայլ կ'ըլլայ այդ բաշխումը, որ կը դառնայ ծիծաղելի։

Կարծես, մանաւանդ մեր մօտ չկան քաղաքավարական յստակ կանոններ տիտղոսներու գործածութեան մասին։

Տիտղոսներ կան, որոնք համալսարանական ուսումէ մը ետք վկայականով ձեռք կը բերուին ինչպէս՝ բժիշկ, փիլիսոփայ, իրաւագէտ, աստուածաբան, տարրաբան եւ այլն։ Սովորութիւն դարձած է, որ միայն մէկը կամ ինքզինքը ներկայացնելու ատեն գործածուին անոնք, կարծես տիտղոս մը տալու պատիւ համար չըլլար. ճիշդ այնպէս, ինչպէս պիտի ըսէինք ոսկերիչ, ուսուցիչ, խըմբավար կամ շարժավար։ Կան նաեւ ակադեմական տիտղոսներ, աւելի հանդամանաւոր եւ թէեւ դարձեալ համալսարաններէ է որ կը ստացուին, սակայն մասնագէտներէ բաղկացեալ դատակազմի մը դիմաց որոշ թէզ մը պաշտպանելով կամ աշխատասիրութիւններու հրատարակութեան նման վաստակի մը իբր վարձատըրութիւն։ Այս կարգին են տոքթոր, մէթր, փրոֆէսէօրի նման տիտղոսներ. ասոնց հայերէնները՝ վարդապետ, վարպետ կամ մագիստրոս, վարժապետ՝ ընթացիկ լեզուի մէջ չեն գործածուիր։ Այս կարգի տիտղոսները անբաժան կերպով կապուած են անուններուն հետ եւ պայման է կըրկնել ամէն յիշատակութեան եւ խօսք ուղղելու ատեն։

Չես գիտեր ինչու, ի մասնաւորի Պոլսոյ մէջ, միայն «տոքթոր»ն էր որ կը գործածուէր, ան ալ միայն բժիշկներու համար։ Ատոր փոխարէն «մաէսթրօ» տիտղոսով կը պատուէին բոլոր խմբավարները, նոյնիսկ եթէ երաժշտանոցէ վկայուած չըլլային։ Չեմ մոռնար բնաւ բժիշկ ընկեր մը, որ իրեն ուղղեալ նամակի՞ն թէ պահարանին վրայ տոքթորի յիշատակութեան պակասը պատրուակ ցոյց տալով Մխիթարեան Սանուց Միութեան անդամակցութենէ հրաժարած էր։ Որքան ալ չափազանցեալ ըլլայ եւ տարօրինակ թուի իր հակազդեցութիւնը, կարելի չէ անիրաւ նկատել զինքը։

Ամերիկեան ցամաքամասի վրայ «տոքթոր» տիտղոսը կը գործածուի ամէն ասպարէզէ ներս, սակայն «մէթր»ը վերապահուած ըլլալ կը թուի միայն իրաւագէտներու (փաստաբան, դատախազ, դատաւոր եւ նոտար)։

Կան նաեւ այլ տիտղոսներ, որոնք համալսարանական կամ գեղարուեստից բարձրագոյն վարժարաններէ իսկ կարելի չէ ձեռք բերել։ Այս կարգի կարեւորագոյն տիտղոսը «բանաստեղծ» է։ Չկայ բանաստեղծի վկայագիր տուող գրական բարձրագոյն վարժարան։ Այս անուանումը միայն ժողովուրդը կուտայ եւ պաշտօնական ճանաչում կը գտնէ գրագէտներու կամ Գրողներու Միութեան մը կողմէ, նաեւ կրթական կամ մշակութային նախարարութեան մը պատուատուութեամբ։ Մինչեւ այդ հանգրուանը, բանաստեղծութիւն փորձող ոեւէ մէկու մը ինքզինքը բանաստեղծ՝ գրի առածներն ալ իբր քերթուած ներկայացնելը անվայել է, ամօթալի եւ ծիծաղելի է։

Ներեցէք, որ քիչ մը դանդաղիմ այս նիւթին վրայ։

Շատ բնական է հեղինակի մը համար, պարբերաթերթերու եւ գրական հանդէսներու ղրկել իր գրական առաջին փորձերը եւ արդար է զանոնք հրատարակուած տեսնելու ուրախութիւնը։ Որոշ չափերու մէջ մնալով՝ կարելի է նոյնիսկ անմեղ քայլեր համարել անոր ճիգերը՝ հեղինակաւոր գրչի վարպետ մը գրախօսելու մըղելու ուղղութեամբ։ Սակայն շատ զգոյշ պէտք է ըլլայ, վասն զի ինքնավստահութեան եւ ինքնահաւանութեան միջին սահմանը շատ լպրծուն է եւ վտանգաւոր։

Բանաստեղծ մը իր սկզբնական երկերուն մէջ նորափթիթ դեռատի աղջկան մը կը նմանի։ Ամօթխածութիւնը զինքը աւելի շնորհալի կը դարձնէ։ Աչքի զարնելու, մանաւանդ զովասանք որսալու ակներեւ ջանքերը դիւրաւ կը նկատուին եւ ինչպէս աղջկան գեղեցկութիւնը, նոյնպէս եւ բանաստեղծին տաղանդը կը կորսնցնեն իրենց փայլն ու հմայքը։

Ամէնքս ալ գիտենք, որ բանաստեղծութիւն մը կրնայ ըլլալ արձակ կամ ոտանաւոր։ Կ'երեւի արձակը աւելի դժուար է, որովհետեւ բոլոր նորելուկ քերթողները երկրորդ ուղիով կ'ընթանան։ Բայց քանի որ բանաստեղծ ըլլալը ընդոծին է եւ շատ քիչերու յատուկ է, անոնք որոնք ի ծնէ բանաստեղծ չեն բայց կը նկրտին ըլլալ, կը դիմեն նորահնար միջոցի մը, օգտուելով արդի քերթողութեան ասպընջական նկարագրէն։ Եթէ անուն մը տալ պէտք ըլլայ այս միջոցին կրնամ յարմարցնել և պատշաճեցնել «ոտանաւորակերպ արձակ» ասութիւնը. այսինքն արձակ մը, որ փոխանակ լման տողերու երկայնքով եւ ըստ ընկալեալ սովորութեան գրուելու, բաժնուած է բազմաթիւ տողերու վրայ եւ եթէ ոչ խորքով, գոնէ տեսքով բանաստեղծութեան կը նմանի։ Յայտնի չէ թէ ինչո՞ւ, ընթերցողին մօտ ի՞նչպիսի տըպաւորութիւն մը ստեղծելու յոյսով, հընչական կամ երաժշտական ի՞նչպիսի ազդեցութիւն մը յառաջացնելու միտքով է որ գաղափարի արտայայտութեան մը ատեն տող մը յանկարծ կը կիսուի որեւէ կէտի մը վրայ։ Այս բեկումէն փրթած բառ մը շատ անգամ կը մոլորի, կրնայ կառչած մնալ վերի տողին ծայրը կամ հապճեպով գալ նստիլ վարի տողին գըլուխը, երբեմն ալ մնալով առկախ՝ կը յաւակնի մեն ու մենակ կազմել անջատ եւ անկախ տողիկ մը։

Արփի Թոթոյեանի ակնարկութեան մէջ կրնայ թիրախ եղած ըլլալ նաեւ «գրագէտ» որակումը։ Թէեւ այսօր այս ածականը իբր պատիւ տալ սովորութիւն դարձած է, սակայն երբ խորհինք որ անոր սկզբնական իմաստը «գրել կարդալ գիտցող» է, միտքերը կրնան հանդարտիլ։ Բարեբախտաբար այս նկատումէն մեկնելով կրնանք պարծենալ, որ մեր մէջ գրագէտները առատ են։ Բոլորովին տարբեր պարագայ է սակայն (յիշելով իմ անկըրկնելի Հ. Հմայեակ Համբարեան մեծաւոր Վարդապետը) փիլիսոփայել եւ ըսել՝ «գրագէտ կայ, գրագէտ ալ կայ» եւ կամ մատնանշել «տարբերութիւնը գրագէտի եւ գրագէտի միջեւ»։

ԱՐԱՅ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Նոյեմբեր 1999
Մոնրէալ

«ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ»

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ. ԴՈՒՐԵԱՆ

Մեր եկեղեցականութեան սակաւագիւտ փառքերէն մին։

Վերադոյն իմացականութիւն մը, ամէն բան հասկնալու, ըմբռնելու, իւրացնելու կարող։ Անխոնջ ընթերցող՝ Եղիշէ Դուրեան թերեւս ամէնէն աւելի գիրք կարդացած Հայն է աշխարհիս երեսը։ Ընթերցումէն դուրս ամէն բան ժամավաճառութիւն, տաղտուկ, տարապարհակ աշխատութիւն է իրեն համար... նոյնիսկ պատրիարքական պաշտօնը։

Այսպիսի տրամադրութեան մէջ գտնըւող անձ մը կրնաք երեւակայել, թէ ի՛նչ աչքով կը նայի մեր Ազգային Ժողովին վրայ։

Եւ արդարեւ Դուրեան Սրբազան՝ իբրեւ երեսփոխան, գործօն դեր մը չի կատարեր բնաւ։

– Ո՞ր երեսփոխանն է, որ գործօն դեր կը կատարէ, – պիտի հարցնէք հիմա, եւ իրաւունք ունիք. ուստի ուղղեմ խօսքս եւ ըսեմ. «խօսուն դեր չի կատարեր»։

– Դուրեան Սրբազան երբեմն մարմնով կը բացակայի Ժողովէն, իսկ մտքով միշտ բացակայ է կարծեմ։

Արդարեւ, երբ ընդդիմադիր երեսփոխաններ կը պոռան, կը վիճին, կը պոռչտան, իրար կը նախատեն կամ իրարու կը սպառնան, Եղիշէ Դուրեան իր թիկնաթոռին մէջ ընկողմանած, կատարեալ այլուրութեամբ մը խորասուզած կը թուի իր հայեցողութիւններուն մէջ։ Երբեմն աւելի վճռական որոշում մը կուտայ եւ կը մրափէ։

– Ուրեմն քնանալո՞ւ համար Ազգային Ժողովին կուգայ, – պիտի առարկէք։

– Ո՛չ, – կը պատասխանեմ, – Դուրեան Սրբազան խղճմտօրէն իր երեսփոխան ազգասիրական պարտականութիւնը կատարելու համար է, որ կը մրափէ...

– Ի՞նչպէս կարելի է ատիկա...։

– Որովհետեւ երեսփոխանի պաշտօնը օգտակարապէս կատարելու միակ կերպը գտած է նիստերու միջոցին քնանալ։

Եւ կարծեմ Դուրեան Սրբազանի պէս իմաստուն անձի մը այս օրինակին պէտք է հետեւիլ։

Արդարեւ, ենթադրեցէք, որ Ժողովի միջոցին բոլոր երեսփոխաններն ալ, փոխանակ խօսելու կամ պոռալու, քնանան։

Ազգը միթէ պիտի տուժէ՞ ասոր համար, կամ ազգային գործերը վեր ի վա՞յր պիտի շրջին, քա՛ւ լիցի։ Փորձով գիտենք, թէ Ազգային Ժողովը հինգ տարուան մէջ գործ մը տեսած չէ։ Հետեւաբար սպառիչ ու անօգուտ պոռչտուքներէ լաւագոյն է կազդուրիչ եւ օգտակար քուն մը։

Պիտի տեսնէ՞նք արդեօք այն երանելի օրն, ուր ատենապետը զանգակը հնչեցնելով պիտի ըսէ.

– Տեարք երեսփոխանք, ատեանը բացուած է, կրնաք քնանալ։

Անշուշտ պիտի գտնուին երեսփոխաններ, որոնք պիտի յամառին խօսք ուզելու։

Ատենապետը կրնայ խօսքի տեղ՝ այդ երեսփոխաններուն քնածու հապ (*) մը տալ եւ անպատեհութեան առաջքը առնել։

Քանի մը ժամ այսպէս հետեւելէ ետքը՝ ատենապետը կրկին զանգակը կը հնչեցընէ ու կ'ըսէ.

– Տեա՛րք երեսփոխանք, ատեանը փակուած է, կրնաք տեղերնիդ երթալ։

Ո՛րքան ունայնաբանութիւններու վերջ պիտի դրուի այս կերպով ու Նորատունկեան էֆէնտիի կոկորդն ալ պիտի չտուայտի ի զուր։

Իբրեւ պատրիարք, պէտք է խոստովանիլ, որ Դուրեան Սրբազան բացառիկ կարողութիւն մը ցոյց չտուաւ, եւ այս շատ բնական էր։ Իր խառնուածքը ունեցող մարդիկ՝ երբ իրենց մատենադարանէն դուրս ելլեն՝ ինքզինքնին չեն կրնար գըտնել, եւ ամէն բան օտար ու անծանօթ կը թուի իրենց։ Գիտնական իմաստասէր մը ի՞նչպէս կ'ուզէք որ պատրիարքարանի վարչական գործերովը զբաղի ու խելք հասցնէ անոնց։

Ինծ այնպէս կը թուի, որ Եղիշէ Դուրեան պատրիարքական աթոռին վրան ալ այնպէս կը նստէր, ինչպէս այսօր կը նստի երեսփոխանական աթոռին վրայ, այսինքն՝ մրափելով։

Իսկ եթէ արթննար՝ այն ատեն բանասէրը թող չէր տար որ վարչագէտը գործին նայի եւ կամ՝ կը միջամտէր անոր գործին։

Իր պատրիարքութեան միջոցին, երբ Բանկալթիի գերեզմանատան խնդիրը կը ծագի, մէկ քանի երեսփոխաններ բացատրութիւն կ'ուզեն իրմէ։

Դուրեան Սրբազան կը բացատրէ թէ Բանկալթի բառին ծագումը, կ'ըսէ, թէ յունարէն է եւ այս ինչ բառէն կու գայ եւ այն ինչ նշանակութիւնը ունի, թէ բիւզանդական պատմիչներէն ոմանք յիշատակած են այդ անունը իրենց գրութիւններուն մէջ, եւայլն, եւայլն։

– Բայց, Սրբազա՛ն, մենք կ'ուզենք Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատան մասին բացատրութիւն լսել, – դիտել կու տայ երեսփոխաններէն մէկը։

– Հա՛, այդ նոր բան է, – կը պատասխանէ բանասէր պատրիարքը, – փոխանորդ Հօր կամ Գամէր էֆէնտիին հարցնելու է, անոնք գիտեն խնդրին բուն էութիւնը։

Չեմ գիտեր, թէ այս պատմութիւնը ճի՞շդ է, բայց ապահովաբար շատ ճըշմարտանման է, եւ նոյնիսկ եթէ դէպքը գոյութիւն ունեցած չէ, ես կը հաւատամ ատոր։

Ամէն ճշմարտապէս արժանիք ունեցող անձերու նման՝ Եղիշէ Դուրեան շատ ազնիւ, համեստ ու հաճոյակատար բնաւորութիւն մը ունի։ Ներողամտութեամբ մտիկ կ'ընէ ամէնէն տաղտկացուցիչ մարդիկը։ Խօսակցութիւնը հաճելի ու հըրահանգիչ է միանգամայն։

Բայց Դուրեան Սրբազան նուրբ ու սրամիտ հեգնող մըն է եւ գիտէ իր դիմացինին քթին խնդալու արուեստը, առանց յայտնի ընելու։

Կամաց կամաց, բարեմիտ, գգուական եւ օծութեամբ լեցուն շեշտով մը, բամպակի մէջ փաթթուած կծու հեգնանքներ կը տեղացնէ, նուրբ ու գրեթէ աննշմարելի ժպիտով, այնքա՛ն փափկութեամբ, որ խայթուողը յետոյ կը զգայ ընդունած հարուածը՝ սուր դաշոյնէ մը ըստացուած վէրքի մը պէս։

Բայց չարամտութեամբ չէ, որ կ'ընէ այս բանը, այլ պարզապէս անմեղօրէն խնդալու համար դիմացինին քթին։

Ցաւալի է, որ Դուրեան Սրբազան իր ծովածաւալ հմտութենէն ու հոյակապ տաղանդէն շատ քիչ բաժին հանած է մեզի։ Իրա՛ւ է, որ այդ քիչը, իբրեւ պատմական ու բանասիրական ուսումնասիրութիւն, քերթուած կամ թարգմանութիւն, իր անկրկնելի արժէքը ունի, բայց եւ այնպէս մենք իրմէն շատ աւելի կը սպասենք։

Փշրանքներէն ետքը՝ ե՞րբ պիտի ունենանք յագեցնող խորտիկը։

«Մանանայ», 1914

(*) Դեղահատ։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ՞ ՃԵՂՔԸ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Շատ ու շատ մարզերու մէջ նոր հազարամեակի մուտքին պատրաստութիւն կը կատարուի. քաղաքական վերաձեւումի, ազդեցութեան գօտիներու նոր պայմաններ որոշելու յստակ միտումներ կան աշխարհի գրեթէ բոլոր անկիւններուն մէջ։ Նոյն ուղղութեան կը հետեւի միջազգային առեւտուրի շրջանակն ալ։ Սննդեղէններու ապահովութեան, շուկաներու արդար բաշխումի, առիթներու հաւասարութեան լոզունգներ կ'ընկերանան այս քաղաքականութեան։ Սակայն այդ լոզունգներուն դէմ բարձրացող ձայներն ալ քիչ չեն. անոնք կը մատնանշեն հարուստ եւ աղքատ երկիրներու միջեւ ճեղքը անտեսող, նոյնիսկ աւելի խորացնող կեցուածքներ, կեղծաւորութեան բացայայտ արտայայտութիւններ։

Քննադատութիւններու թիրախ միջազգային կազմակերպութիւններէն է Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութիւնը. ճարտարարուեստականացած երկիրները կ'ըսեն թէ ան ձեռնարկատէրերու շահերը կը նախընտրէ սպառողներու շահերէն։ Ատոր հիմ կազմած է բընապահութեան մտահոգութեամբ պատրաստուած օրէնքներ, ծնական փոփոխութեան ենթարկուած սննդեղէններու գործածութեան արգելքին դատապարտումը։ Ազատ փոխանակումներու կիրարկումն ալ աղքատներուն եւ հարուստներուն համար հաւասարութեամբ չըլլար։ Վերջինները գրեթէ միշտ միջոցը կը գտնեն իրենք զիրենք պաշտպանելու երրորդ աշխարհի երկիրներուն արտադրութեան դէմ։ Յատկապէս ԱՄՆ մեծ ճարտարութեամբ կը յաջողին այլ երկիրներու շատ աժան նկատուած ապրանքներուն համար մրցակցութիւնը արգիլող տուրքեր կիրարկել։

Հարուստներու շահերը պահպանող միջոցները ուշագրաւ են այն մարզերուն մէջ ուր զարգացող երկիրները ամէնէն մրցունակներն են։ Այդ մարզերուն գըլխաւորն է հիւսուածեղէնը։ Թերաճ երկիրները կրնան տարեկան 700 միլիառի չափ աւելցնել իրենց արտածումներուն եկամուտը, եթէ հարուստները իրենց շուկաները բանան անոնց առջեւ։

Այսուհանդերձ, մեծերու կեղծաւորութեան ամէնէն վախ պատճառով մարզը հողամշակութեան արտադրութիւններու վերաբերողն է։ Ճարտարուեստականացած երկիրները իրենց հողամշակներուն ամէն տարի 250 միլիառ տոլարի չափ յատկացում կ'ընեն, ԱՄՆ եւ Եւրոպական Միութիւնը որոնք այս մարզը կը գըլխաւորեն, շատ խիստ սահմանափակումներու ենթարկած են ներածումներու իրենց շրջանակը։ Բայց, ինչ կը վերաբերի արտածումներուն, իրենց ապրանքը

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՃԷՆՈՎԱՅԻ ՈՂՋԱԳՈՒՐՄԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

– «ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ»Ի ՓԱՅԼՈՒՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ –

Իտալիոյ Ճէնովա քաղաքին մէջ եռօրեայ տեւողութեամբ կազմակերպուած միջեկեղեցական ողջագուրման փառատօնին երկրորդ օրուան իրիկնամուտը՝ Նոյեմբեր 13, յատկացուած էր Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ: Հոս կ'արժէ անդրադառնալ Ճէնովայի ժողովուրդին ունեցած ծանօթութեանը Հայերուն մասին, շնորհիւ Սան – Պարթոլոմիօ Տէլի Արմէնի Եղեցիին:

Կիլիկիոյ Թագաւորութեան անկումէն ետք, Իտալիա գաղթած հայ վանականներու կողմէ, 1308–ին հիմնուած այս եկեղեցին հայութեան պատկանած է մինչեւ 1650, որմէ ետք անցած է Իտալացիներուն, հայութեան թիւի նուազումին պատճառով, մինչեւ այսօր սակայն, պահելով իր Սան – Պարթոլոմիօ Տէլի Արմէնի անունը, իր մուտքին հայերէնով գրուած տապանաքար մը, ու քանի մը սուրբերու գծագրուած հսկայ նկարներ, ներքնամասի պատերուն վրայ, եւ այս եկեղեցիին մէջ է որ կը պահուի Բարթողիմէոս Առաքեալին մորթազերծուած ոտնակմախքը, ապակեայ տուփի մը մէջ:

Ժողովուրդներու եղբայրութեան ամրապնդման եւ քոյր եկեղեցիներու միասնականութեան ձօնուած այս փառատօնը, տեղի ունեցաւ քաղաքին զանազան գլխաւոր սրահներուն եւ ժողովարաններուն մէջ. իսկ հայկական արարողութեան համար որոշուած էր Մայր Եկեղեցի՝ Սան-Լօրէնցօ Մայր – տաճարը, որ եկեղեցի մը ըլլալէ աւելի, կարծես թանգարան մըն էր, արուեստի վարպետներու քանդակած արձաններուն եւ գծագրած Սուրբերու նկարներուն:

Կ. Պոլսոյ Պատրիարք՝ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, յատուկ հրաւէրով մը եկած էր խաղաղութեան, եղբայրութեան, սիրոյ եւ միութեան իր պատգամը ուղղելու 2000–ամեակի սէմին, աշխարհի բոլոր կողմերէն եկած կրօնապետներուն եւ թիւով 1800–ի հասնող հաւատացեալներուն: Ներկայ էին նաեւ Նիւէն Նարէկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, հայ քահանաներ եւ վարդապետներ:

Ըսուեցաւ թէ, նախորդ տարիներուն այս փառատօնին կը մասնակցէին նաեւ տարբեր կրօնքներու պետերը, բայց, այս տարուանը եղած էր զուտ քրիստոնէական, համախմբելով Ասորական, Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Բողոքական եկեղեցիներու պետերը:

Մէկ ժամ տեւող այս արարողութիւնը պսակուեցաւ Նիւէն մասնաւորաբար հրաւիրուած «Սայաթ Նովա» երգչախումբին երգեցողութեամբ: Մարդկային սիրտը յուզող, ականջը դիւթող, հոգին վերացնող ու աչքը շլացնող բոլոր տարրերու ներկայութեան, հիացած կրօնապետներն ու անձնաւորութիւնները կարելի չէր չտեսնել: Անթերի ակուսթիք ունեցող այս թէ՛ խորհրդաւոր եւ թէ՛ շքեղ եկեղեցւոյ մէջ, կրնանք երեւակայել Եկմալեանի ու Կոմիտասի երաժշտութեան հնչողականութիւնը, քառաձայն երգեցողութեամբ որուն իւրաքանչիւր ելեւէջը կը փաստէր ղեկավարին թափած ջանքը:

Համերգներու աւարտին եղած «պիս»երը բնական երեւոյթ մըն է բոլորիս, սակայն եկեղեցւոյ մէջ շարականներու «պիս»երը օտարներէն յաղթանակ մը կարելի է նկատել:

Ղեկավար Պր. Խաչիկ Երլմազեան մասնաւոր շնորհաւորութիւններ ստացաւ Իտալիոյ նախկին նախագահ այժմ ծերակուտական Պր. Օսքար – Լուիճի Սքալֆարոյէն, եւ մնացեալ համայնքապետներէն: Խումբը ընդառաջելով ծերակուտականին խնդրանքին, երկու շարական եւս երգեց, յայտագրէն դուրս, իսկ Մխիթարեան Միաբանութեան վարդապետներէն ներկայ մը, տեղւոյն վրայ հաւաստեց յառաջիկայ Առաքելական պատարագ մը, ապա, ինչո՞ւ չէ համերգով մը Վենետիկ ու Ս. Ղազարի վանքին մէջ:

Ամենայն դէպս, մեր հանճարներուն ստեղծագործութիւնները լա՛ւ կատարողութեամբ ու ներկայացումով, առաջին անգամ չէ՛ որ հիացում կը պատճառեն օտարներուն. սակայն, անծանօթ եղողներ ալ շատ են: Տա՛ր Աստուած, որ առիթը տրուէր մեզի աւելի՛ ու աւելի՛ ճանչցընելու մեր անցեալի ու ներկայի մշակութային արժէքները:

ԼԵՆԱ ԶՈԼԱՔԵԱՆ

ցած գիներով կը հանեն աշխարհի շուկաները, խլելով թերաճ երկիրներու շուկային մէկ մասը: ԱՄՆ ատով ալ չեն գոհանար ու կը պահանջեն որ թերաճ երկիրները բանան իրենց շուկաները ամերիկեան սննդեղէնի արտադրութեան առջեւ: Անիկա դժուար մրցակցութիւն մը կ'ըլլայ միլիոնաւոր հողամշակներու համար որոնք չեն կրնար տոկալ պետական յատկացումի նման նեցուկի տէր իրենց գործակիցներուն: Կայ տակաւին մտաւոր հարստութեան մարզը ուր եւս ճարտարարուեստականացած երկիրները խստրական կիրարկումներ կը կատարեն: Առեւտուրի համաշխարհային կազմակերպութիւնը հզօրացուցած ու միջազգայնացուցած է արտօնագիրներու պաշտպանութեան ամերիկեան դրութիւնը, մեծ համեմատութեամբ աւելցնելով ատոնց հարկերը: Այլ խօսքով՝ երկրագունտին ամէնէն աղքատ երկիրները անկարող պիտի ըլլան օգտուելու թէքնիք միջոցներէ որոնք անհրաժեշտ են համաշխարհային առեւտուրին յաջող մասնակցութիւն մը ունենալու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԻՍԸ ՈՒՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆԱՍՈՒՆԸ ՄՈՐԹԵԼ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՉԷ

Եզան միսի շերտ մը խորովել, առանց անասունը սպաննելու, անկարելի չէ: Հոլանտացի հետազօտողներ այդ ուղղութեամբ մեթոտ մը զարգացուցած են. միս ձեռք կը ձգեն անասունին մէկ բջիջին արուեստական բազմացումով: Առնուած բջիջը կը մշակուի սնուցիչ լուծոյթի մը մէջ պահուելով, մինչեւ որ հասնի փափաքելի չափին: Գիտաբարները կ'ըսեն թէ այդ մեթոտով շատ կարճ ժամանակի մէջ կարելի է շատ մեծ քանակութեամբ եզան միս ձեռք ձգել: Կարելի է մեթոտը կիրարկել հաւու, գառնուկի, ծովային կենդանիներու պարագային ալ:

***

ԲԱՐԵՐԱՐ ԾԵԾԸ

Ձգայնացա՞ծ էք ու ձեր զայրոյթը պոռթկալու հասցէի՞ մը պէտք ունիք: 60 ֆրանքի փոխարէն երեք վայրկեան կրնաք հարուածներ իջեցնել Եուն Սաթոյին որ այդ «աշխատանքով» կ'ապրի Մոքիոյի մէջ «Կը սիրեմ որ մարդիկ զարնեն ինծի, գործս լաւ է» կ'ըսէ ան թերթի մը թղթակիցին: Զայրոյթի կամաւոր այդ շտեմարանը դէմքին ու փորին վրայ պահպանակներով կ'աշխատի. սովորութիւն ըրած է վճարումին վրադիրքը չվերադարձնել իր յաճախորդներուն: Կը սիրէ նաեւ երեք վայրկեանէն ետք շատախօսել անոնց հետ:

***

ՇՈՒՆԵՐՈՒՆ ՍԻՐՈՅՆ

Ճափոնէն կուգայ հօդածութեան նորագոյն սահմանագիծը... նկատմամբ շուներուն: Արձակուրդի մեկնումներու չեմին եթէ անոնցմէ չէք որոնք ամենայն դիւրութեամբ ու անհօգութեամբ իրենց տունէն հեռու վայր մը կը լքեն իրենց շուները, կրնաք գնել անդորր արձակուրդ մը: Ատոր համար կը բաւէ փոխարժէքը վճարել առձեռն հեռաձայնի մը որ յղացուած է շուներու համար: Զայն կ'անցընէք ձեր շունին անուրին ու որեւէ պահու կրնաք ստուգել անոր տրամադրութիւնը, ի հարկին քանի մը փաղաքշական խօսքով բարձրացնելով զայն...:

Լրատու – տեղեկատու

«ՀԱՇՏՈՒԱԾ ՄԱՐԴԸ» ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

«Երկուորեակները» թատրոնին «La Piscine» (*) սրահին մէջ Դեկտեմբեր 8 – 19 կը ներկայացուի երիք – Մանիւէլ Շմիթի «Հաշտուած մարդը» թատերգութիւնը: Բեմադրուած է Պրիւնօ Աբրահամ Քրէմէրի կողմէ. երաժշտական բաժինը ընտանձնած է Արամ Քերովբեան: Խաղը մաս կը կազմէ «Աներեւոյթին եռագրութիւնը» խորագրուած շարքի մը:

(*) La Piscine
254, av. de la Division Leclerc
92290 Châtenay-Malabry
tél. 01 46 61 36 67

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

ԺՊԻՏ

Մաֆիան քիլէրների մրցոյթ է անցկացնում: Վերջին յանձնարարութիւնը. մտնել սենեակ եւ գնդակահարել սեփական կնոջը: Առաջին քիլէրը մտնում է սենեակ, քիչ անց դուրս է գալիս ու ասում.

– Չեմ կարող սպաննել հարազատիս:

Նոյնը կրկնւում է երկրորդի, երրորդի, չորրորդի հետ: Ներս է մտնում յաջորդ քիլէրը: Սենեակից լսւում է աղմուկ, աղաղակ, զոռոցներ: Դուրս է գալիս քիլէրը՝ ոտքից գլուխ պատառոտուած, արեան մէջ կորած: Դիմում է պոսին.

– Չեռ է՞ք ասում ինձ, տարճանակի մէջ ուսումնական փամփուշտներ էիք դրել: Ստիպուած եղայ աթոռի ոտքով սպաննել...

***

Ընդհանրապէս Հրեաները խելացի ժողովուրդ են համարւում, բայց իսկական իմաստունները նրանց մէջ հինգն են եղել:

Առաջին իմաստուն Հրեան ասում էր, որ մարդկանց մօտ ամէն ինչ վատ է, որովհետեւ նրանց մօտ՝ այստեղ (ցոյց տալով գլուխը) ամէն ինչ վատ է: Դա Մովսէսն էր:

Երկրորդ իմաստուն Հրեան ասում էր, որ մարդկանց մօտ ամէն ինչ վատ է քանզի նրանց մօտ՝ այստեղ (ցոյց տալով սիրտը) ամէն ինչ վատ է: Դա Քրիստոսն էր:

Երրորդ իմաստուն Հրեան ասում էր, որ մարդկանց մօտ ամէն ինչ վատ է, քանզի նրանց մօտ՝ այստեղ (ցոյց տալով գրպանը) ամէն ինչ վատ է: Դա Մարքսն էր:

Չորրորդ իմաստուն Հրեան ասում էր, որ մարդկանց մօտ ամէն ինչ վատ է, քանզի նրանց մօտ՝ այստեղ (ցոյց տալով գօտկատեղից ներքեւ) ամէն ինչ վատ է: Դա Ֆրէօյդն էր:

Իսկ հինգերորդ իմաստուն Հրեան ասաց, որ մարդկանց մօտ ամէն ինչ իրականում այնքան էլ վատ չէ, քանզի ամէն ինչ յարաբերական է: Դա Այնշթայնն էր:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Լո՞ւրջ կը խօսիք:

– Անշուշտ լուրջ կը խօսիմ:

– Անոնք երկու հարիւր հազար լէյ առաջարկեցին ինծի, – պատասխանեց Իվան:

– Չափազանց մեծ գումար է:

– Ոչ այնչափ մեծ, եթէ անգլիական ոսկիի վերածենք... հազիւ երկու հարիւր ոսկի կ'ընէ:

– Եւ եթէ այդ գումարը ես վճարե՞մ:

– Այն ատեն խնդիրը կը փոխուի... բնականաբար կը նախընտրեմ առանց բան մը ընելու այդ գումարը, քան թէ կեանքս վտանգելով:

– Ուրեմն հրաժարեցէք ձեր ժամադրութենէն եւ հոս մնացէք... որովհետեւ կ'ենթադրեմ, որ ձեր ժամադրութիւնը այդ լրտեսներուն հետ էր:

– Շատ ճիշդ է:

– Ե՞րբ կը վերադառնաք Ռուսճուգ:

– Այսօր, եթէ որոշեալ դրամը վճարուի:

– Քովս չունիմ այդ գումարը, պէտք է մինչեւ պանքան երթամ ու բերեմ:

– Որչա՞փ կը տեւէ այդ գործողութիւնը:

– Ժամ մը, ժամ ու կէս:

– Ուրեմն կրնամ այստեղ սպասել Պր. Թաթուլին հետ:

– Միայն թէ ի՞նչ ապահովութիւն ունիմ, որ այդ դրամը առնելէ ետքը պիտի չմիանաք մեր թշնամիներուն:

– Իվան Խարուֆովի պատուոյ խօ՛սքը, – գոչեց կեղծ հերոսը, – կարծեմ ասկէց աւելի մեծ երաշխաւորութիւն չի կրնար ըլլալ:

– Այսօր պիտի կրնա՞ք Ռուսճուգ երթալ:

– Անշուշտ... կէսօրին կը մեկնի Ճուրճէվոյի ճեպընթացը:

– Առանց Ջէրքէզ Ալին, Կիրիալի Հասանը եւ Սիսակը տեսնելո՞ւ:

– Ալ ի՞նչ գործ ունիմ անոնց հետ... ես արդէն յօժար կամքով չէր, որ այդ բանակցութիւնը կը կատարէի, այլ միմիայն պարապ չնստելու եւ դրամ ստանալու համար:

– Դուք հոս նստեցէք, ես երթամ մինչեւ պանքան ու վերադառնամ:

Այս ըսելով՝ Մօլլան դանդաղօրէն ոտքի ելաւ ու դէպի դուռը ուղղուեցաւ: Վայրկեան մը ետքը արդէն փողոցն էր ու կառք մը կը կեցնէր:

Սաքօ Թաթուլ եւ Սեւ Կարօ պահ մը խնդումերես իրարու նայեցան, յետոյ Սեւ Կարօ գոչեց.

– Ի՞նչ ըսիր ասոր:

– Սքանչելի, հիանալի:

– Իվան Խարուֆովի դերը ի՞նչպէս կատարեց:

– Շատ մեծ վարպետութեամբ:

– Մէկ ժամուան մէջ հարստացանք, գընաց:

– Կեր եւ ապա գոհացիր, – ըսաւ Թաթուլ:

– Ի՞նչ, կը տարակուսի՞ս տակաւին:

– Դրամը գրպաննիս չմտաւ:

– Բայց ժամէ մը պիտի մտնէ, հարիւր հազարական լէյ դէչ գումար չէ... տարի մը կրնանք թագաւորի պէս ապրիլ:

– Ի՞նչ ըսիր, – գոչեց Թաթուլ, – հարիւր հազարակա՞ն մի...

– Երկու հարիւր հազարը եթէ երկուքի բաժնենք, այնպէս չըլլա՞ր:

– Խենթացա՞ր դուն...

– Ինչո՞ւ խենթանամ:

– Ի՞նչպէս կը յաւակնիս ինծի հետ հաւասար բաժին առնել... ո՞վ այս գործը մտածեց, մէջտեղ հանեց... դուն պարզ գործիք մըն ես իմ ձեռքս... քու ըրածդ ամէն մարդ կրնայ ընել, ես եմ բուն գործը յղացողը:

– Ըսել է՝ կէս առ կէս պիտի չբաժնենք այդ դրամը:

– Այդ բանը մտքէդ հանէ բոլորովին:

– Հապա ի՞նչ պիտի ըլլայ...

– Քու յօգնութեանդ համար հարկաւ քեզի բան մը պիտի տամ:

– Սանկ քանի մը հազար լէյ, – ըսաւ Կարօ հեգնաբար:

– Գիտես, որ ես այդ տեսակ մարդ չեմ եւ ինծի հետ գործողները գոհ կը թողում:

– Աղէկ, բայց ի՞նչ տալ է միտքդ, այն հասկնանք:

– Ես տասը հազար լէյ որոշած եմ, – պատասխանեց Թաթուլ:

– Ուրեմն այս գործը պիտի չըլլայ, – գոչեց Կարօ:

– Ի՞նչպէս պիտի չըլլայ...

– Ես երբեք այդ գումարով չեմ կրնար գոհանալ:

– Լաւ, քանի մը հազար լէյ աւելի կուտամ:

– Չըլլար, չըլլար... ես վազ անցայ այս գործէն... չեմ ուզեր քու ձեռքդ խաղալիք ըլլալ, եթէ ես չըլլայի ի՞նչպէս պիտի յաջողցնէիր այս գործը:

– Ուրիշ մէկը կը գտնէի Իվան Խարուֆով չինելու համար, ինքզինքդ այնքան կարեւորութիւն մի՛ տար, քու բոլոր խօսածներդ ես բերանդ դրի, ապա թէ ոչ եթէ քեզի մնար, բան մըն ալ չէիր կրնար ընել: Ինչ որ է, վերջին խօսք մը ըսե՞մ ... քսան հազար լէյ պիտի տամ, ալ ասոր ըսելիք չունիս կարծեմ:

(Շար. 150)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ներկայիւս կը յայտնենք մեր ժողովուրդին թէ

Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 5-ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յատենի Ազգային Ժողովին սպաննուած պետական անձնաւորութիւններուն՝ յատկապէս.-

Ազգային Ժողովի Նախագահ
ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆի,

Վարչապետ
ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆի,

Ազգային Ժողովի փոխ - նախագահներ՝
ՌՈՒԲԷՆ ՄԻՐՈՅԵԱՆի
եւ
ԵՈՒՐԻ ԲԱԽՇԵԱՆի,

Ղարաբաղի նախկին վարչապետ՝
Նախարար
ԼԷՈՆԱՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի,

Պատգամաւորներ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈԹԱՆՃԵԱՆի,
ՀԵՆՐԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆի
եւ
ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՐՄԵՆԱԿԵԱՆի

համար,
անոնց եղերական մահուան քառասունքին առիթով:

Կը հրաւիրուինք ամէ՛նքս այդ օր ներկայ ըլլալ Պատարագին եւ Տիրոջ ողորմութեան հայցումով աղօթք բարձրացնել առ Աստուած՝ ննջեցեալներու հոգիներու հանգստեան համար:

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4
Տօն է Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալներու

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9
Յղութիւն Ս. Աստուածածնի՝ յԱննայէ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Samedi 4 Décembre à 20h30
REINE CIOULACHTJIAN présente :

Parouïr SEVAG
Sa vie — Son œuvre
«ET LES MOTS POUR HERITAGE...»
LEGENDES ET FORMULES RITUELLES D'ARMENIE

Les bénéfices de la vente du livre continueront d'être reversés à l'Arménie pour la promotion de l'imprimerie arménienne située
27, rue Foutchig — Atchapniag
Erevan

Venez nombreux
N'hésitez pas à amener vos amis non-Arméniens. Ils seront séduits par notre culture.

— **Entrée libre** —

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

l'Association « C H E N E »
vous invite
Les Samedi et Dimanche
4 ET 5 DECEMBRE

CHENE

A SA
GRANDE BRADERIE DE NOEL

Participez à la reconstruction des villages en Arménie et au Karabagh

par l'achat de vos
CADEAUX DE FIN D'ANNEE

- ARTISANAT D'ARMENIE : Bijoux, Broderies, Poteries, Tapisseries, Instruments de Musique, etc. . .
- LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE, BROCANTE, CADEAUX, etc. . . .
- EPICERIE fine arménienne;
- TOMBOLA;
- RESTAURATION permanente;
- REPAS SAMEDI SOIR (sur réservation: 01. 46. 63. 48. 74).

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT,
26, rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro: Pont de Sèvres ou Tramway: Ligne 2, station: Musée de Sèvres
—— Parking gratuit assuré ——

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4-ին տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԱԲՂ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

RÉVEILLON DE L'AN 2000
A L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE
—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—
Entrez dans le troisième millénaire
avec famille et amis
dans une ambiance arménienne
chaleureuse.
—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

ՆԱՐԵԿ

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ

Անկէն լէ Պէնի Մշակութային Նարեկ Միութիւնը կը տեղեկացնէ որ Կիրակի Դեկտեմբեր 5-ին Կաղանդ Պապան պիտի գտնուի Անկէնի Սալ տէ Ֆէթը (Գազինոյին դիմաց) ժամը 16-էն սկսեալ կաղանդի նուէրներ բաժնելու համար 2-էն 6 տարեկան մանուկներու:

Տեղեկութիւններու եւ ձեր նուէրները անպայման վերապահելու համար, հեռաձայնեցէք Անկէնի Նարեկ դաբրոցին
01 - 34 - 12 - 84 - 45

Մուտքը ազատ է:

■ ★ ► ● ◆ ● ■ ☆ ◄ ♣

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՊՈՄՈՆԻ ՆԱՅԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ-LOTO-ն

Պոմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Կիրակի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 15-ին
Բազմաթիւ գեղեցիկ առարկաներով:

— ■ ♣ ■ —

Section
MARSEILLE-VILLE/SOSSE MAYRIG

SUPER LOTO

Dimanche 12 Décembre
Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
à partir de 15 heures

— ■ ♣ ■ —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section ST-JEROME/DJAVO CHANT — MARSEILLE

LOTO

(Nombreux lots : four micro-ondes, magnétoscope, etc.)
Samedi 11 Décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme
13013 Marseille
— Venez nombreux —

■ ★ ► ● ◆ ● ■ ☆ ◄ ♣

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous invite à son grand

LOTO

le Dimanche 5 Décembre à 15 heures
au 327, boulevard Michelet - Marseille 9e
Tél. : 04 91 22 10 45

LOTO — LOTO — LOTO — LOTO

Gros lot : Voyage aller-retour Marseille - Erevan
offert par Litour
Nombreux et superbes lots à gagner

LOTO — LOTO — LOTO — LOTO

Une collation sera offerte
par les Dames de l'U.G.A.B.

☆ ◆ ★ □ ● ☆ ● ★ □ ●

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous invite à son réveillon de

la Saint Sylvestre

le 31 Décembre à 21 heures

Menu exceptionnel — Vins fins et champagne
Animation D.J. — Ambiance conviviale et chaleureuse — Cotillons
vous feront passer joyeusement le cap de l'An 2000
Venez nous rejoindre pour une nuit... de folie...
Prix : 700 F. — 500 F. Jeunes
Réservation indispensable avant le 10 décembre
U.G.A.B. — 327, Bd Michelet - 13009 Marseille - **Tél.: 04 91 22 10 45**

☆ ◆ ★ ☆ ● ★ ★ □ ☆ ●

A L'OCCASION DE NOEL,

«LES PETITS VIRTUOSES» D'ARMENIE

présentent
2 de leurs productions

- **Le C.D. de leur tournée en France 1998 (enregistrement live) 20 morceaux de musique classique et arménienne (Vivaldi, Mozart, Khatchatourian...)**

Prix 100 FF (+25 FF de frais de port)

- **La K7 vidéo de leur concert à la salle Rossini ainsi que leur passage sur France 2 le 13 décembre 1998 à l'émission de Michel Drucker (durée 90 mn)**

Prix 125 FF (+25FF de frais de port)

Commandes :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
28, avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50
Fax : 01 46 44 64 04
E-Mail : eleonian@hotmail. com

Libellez vos chèques
au nom d'Espoir pour l'Arménie

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՁՈՅԳԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՁՈՐՍ ԾԱԳԵՐԷՆ

Տեսարաններ միջազգային եւ հայ գրականութենէն (Պերնար Շօ, Լաւիշ, Կիթրի, Այքպուրն, Պարոնեան, Օտեան...)

Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն՝
ՆՈՐԱ ԱՐՄԱՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20.30-ին

Salle CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
Métro Malesherbes

Տեղերը ապահովելու համար դիմել հետեւեալ թիւերուն.

01 - 42 - 73 - 28 - 37
01 - 43 - 76 - 67 - 37

ՑՈՒՑԱՍՐԱՀ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 16-ին սովորական հաւաքատեղին: Երկու ձեռնարկի պատրաստութիւն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.786 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.786

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 1 / 2)

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 1-ին, երկօրեայ պաշտօնական այցով Հայաստան հասած է Պուլկարիոյ նախագահ Պետր Ստոյանով: Ռ. Քոչարեանի հետ զրոյցի մը ընթացքին քննարկուած են երկկողմ յարաբերութիւնները, հրջանի խնդիրները: Պուլկարիոյ նախագահը ըսած է թէ իր երկիրը Հայաստանի համար մուտք կրնայ հանդիսանալ դէպի Արեւմտեան Եւրոպա: Երկու նախագահները կարեւորութեամբ կանգ առած են Իրան – Հայաստան – Վրաստան – Պուլկարիա կարելի համագործակցութեան եւ «ՏՐԱՍԵԿԱ» ծրագրին մասնակցութեան վրայ:

Երկու նախագահները իրենց հանդիպումէն ետք ստորագրած են ութ փաստաթուղթեր, որոնցմէ առաջինը՝ միացեալ յայտարարութիւն մը, մնացեալը՝ մշակոյթի, գիտութեան եւ կրթութեան, մաքսային, թղթատարի եւ հեռահաղորդակցութեան, փոխադրութեան, զբօսաշրջութեան եւ քանի մը այլ մարզերէ ներս գործակցութեան մասին փաստաթուղթեր են: Այս արարողութենէն ետք Երեւանի քաղաքապետ Ալպէր Բաղչեան Պուլկարիոյ նախագահին յանձնած է Երեւանի պատուոյ քաղաքացիի կոչումի փաստաթուղթը եւ մայրաքաղաքի խորհրդանշական բանալին:

Դեկտ. 1-ին, Պուլկարիոյ նախագահին հետ հանդիպում ունեցած են նաեւ Հայաստանի Ազգ. Ժողովի ղեկավարներ, խմբակցութիւններու ներկայացուցիչներ:

Նոյն օրը Պ. Ստոյանով այցելած է Մատենադարան ու Ցեղասպանութեան Թանգարան: Պուլկարիոյ նախագահը ծաղկեպսակ ալ զետեղած է Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակին եւ Ծիծեռնակաբերդ ծառ տնկած է, որ պիտի կրէ իր անունը:

Հայ եւ պուլկար գործարարներն ալ հանդիպում մը ունեցած են: Ապա, Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Կարէն Ճշմարիտեան ընդունած է պուլկար գործարարները:

***

Պուլկարական կողմը որոշած է դեսպանութիւն բանալ Երեւանի մէջ:

***

Ռ. Քոչարեան ընդունած է Պ. Ստոյանովի ուղղած Պուլկարիա այցելութեան հրաւէրը:

***

ԵՐԿՐԱՊԱՀՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երկրապահ Կամաւորականներու Միութեան աշխատակազմի ղեկավար, երեսփոխան Արա Կէտիկեան Դեկտեմբեր 1-ին մամուլի ասուլիսի մը յայտնած է թէ Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործներուն ետին լուրջ ուժեր կան. ան չէ բացառած դուրսի ուժերու միջամտութեան վարկածն ալ: ԼՂՀ խնդրին կարգաւորման մասին ըսած է թէ իրենց միութիւնը չի բացառեր որոշակի տարածքներու վերադարձը կարգավիճակին մասին վերջնական որոշումի փոխարէն: Այդ վերադարձէն դուրս կը մնան Լաչինի ու Քելբաջարի անցքերը:

Երկրապահներու Միութիւնը Դեկտեմբեր 3 – 4-ի համագումարով կ'ընտրէ իր նոր նախագահը: Հաւանական թեկնածուներ կը նկատուէին զօրավար Մանուէլ Գրիգորեան, Վ. Շիրխանեան ու վարչապետ Ա. Սարգսեան:

ԱՍՈՂԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 1-ին Արմաւիրի մարզին առաջին Ատեանի դատարանին մէջ վերսկսած է ապա ընդհատուած Ասողիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեանի եւ տասը այլ անձերու դատը: Ամբաստանեալներէն Հ. Ասրեանի առողջական վիճակը տկարանալով հարկ եղած է բժշկական միջամտութիւն ու նիստը յետաձգուած է Դեկտեմբեր 9-ին:

***

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԻՋԱԿ ԱՐԴԻՒՆՔ

Աթէնք աւարտած ծանրաբարձութեան համաշխարհային ախոյենութեան Հայաստան խմբովին 10-րդ տեղը գրաւած է, ինչ որ կ'ապահովէ Սիտնէյի ողիմպիականներուն վեց մարզիկ ղրկելու իրաւունք: Հայ մարզիկներէն միայն Խաչատուր Քեափանակցեան յաջողած է դառնալ մետալակիր. 77 քկ. դասակարգի պոկումի մրցումներուն երկրորդ հանդիսանալով նուաճած է արծաթէ մետալ:

***

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Ատրպէյճանի մէջ ստեղծուած է Ղարաբաղեան Դիմադրութեան Շարժումը: Նախաձեռնողը՝ Թոֆիկ Ջաֆարով, որ գումարտակի նախկին հրամանատար է, հաղորդած է որ շարժումին ստեղծման նպատակն է ժողովուրդը պարքարի մղել յանուն հողերու ազատագրման եւ յանգիլ Ղարաբաղեան խնդրին լուծման: Նըշած է որ շարժումը ընդդիմադիր որեւէ կուսակցութեան չի հպատակիր եւ մտադիր ալ չէ ոեւէ մէկուն ձեռքը զէնք դառնալու: Դեկտեմբերի առաջին տասնօրեակին անոնք խորհրդակցութիւն կը կատարեն, ու այնուհետեւ կ'անցնին պայքարի: Ջաֆարով կ'աւելցնէ թէ պայքարը կը սկսի հանրահաւաքներով եւ ցոյցերով, որոնք տարբեր կ'ըլլան ընդդիմութեան ձեռնարկածներէն:

***

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆԻ

Եղիշէ Չարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին բացուած է Պետրոս Ադամեանի նուիրուած ցուցահանդէսը, անոր ծննդեան 150-ամեակին առթիւ: Թանգարանի տնօրէնը՝ Հենրիկ Բախչինեան ըսած է բացումին առթիւ. – «Կան մեծութիւններ, որոնք անվերապահօրէն եւ անառարկելիօրէն ընդունելի են բոլոր դարաշրջաններում, բոլոր սերունդների համար, հայ թատրոնի պատմութեան մէջ անշուշտ այդպիսին է Պետրոս Ադամեանը»: Պ. Ադամեան եղած է դերասան, նկարիչ, բանաստեղծ, նաեւ փիլիսոփայական աշխատանքներու հեղինակ, սակայն համաշխարհային ճանաչման արժանացած է գլխաւորաբար դերասանի իր հանդամանքով:

Ցուցադրուած են Պ. Ադամեանի ստեղծագործական կեանքի երեք ժամանակաշրջանները՝ Պոլիս, Թիֆլիս, Ռուսաստան:

***

ՍՐՏԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Փրոֆ. Հրայր Ցովակիմեան քանի մը տարի առաջ ԱՄՆ-էն Հայաստան ներ-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ տեղւոյն ժողովին ազգայնական համախմբումը՝ Գորսիքա Նացիոնէ յայտարարեց թէ դրական պատասխան կուտայ ժոսփէնի հրաւէրին եւ ըռամադիր է հանդիպում ունենալու նախարարապետին հետ: Պարագլուխը՝ Թալամոնի ըսաւ թէ այդ հրաւէրը շատ կարեւոր է, «որեւէ նախապայման չէինք կրնար ընդունիլ, աւելցուցած է Թալամոնի, վարչապետին դիրքը շատ աւելի ընդունելի է այլեւս»:

ՍԻԱԹԸԼԻ մէջ, կացութիւնը չէր բարելաւուած հակառակ ապահովութեան ստուար ուժերու ներկայութեան: 400 հոգի ձերբակալուած էր Դեկտեմբեր 1-ին եւ հարցաքննուած: Ոստիկանութիւնը միայն արտասուաբեր ռումբերով կը յաջողի ցրուել ցուցարարները: Լարուած մթնոլորտն ալ ծիծաղելի կացութիւններ կը ստեղծէ. ոստիկան մը բրտօրէն սրահէն դուրս հանած է ժոզէ Պովէն որ, մամուլի ասուլիս տուող Բրիտանացիին կ'ուզէր հարց տալ թէ ինչո՞ւ Ռոքըֆոր չեն ներածեր:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ տասը զինուորներ սպաննուած են, Նոյեմբեր 30-ին, ռումբի մը պայթումէն, Աչայպայի զինուորական կայանի մը մօտ (Ալժէի հարաւը):

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ամերիկեան դեսպանատան Բ. քարտուղարուհին, որ լրտեսութեան յանցանքի վրայ բռնուած էր, հրաւիրուեցաւ երկրէն հեռանալու Արտաքին նախարարութեան կողմէ:

ՆԱՊԼՈՒՍԻ (Այսրյորդանան) իր բնակարանին մօտ վիրաւորուած է երեսփոխան մը, որ Արաֆաթի դէմ մանիֆեստ մը ստորագրած էր, ուր անոր «Պաղեստինեան իշխանութիւնը» կ'ամբաստանուէր կաշառակերութեան համար:

դաղթած է ու հիմնած մանկական վիրաբուժութեան հայկական դպրոցը: Այս քանի մը տարիներու ընթացքին ինք եւ իր խումբը «Նորք-Մարաշ» բժշկատան մէջ կատարած են աւելի քան երկու հազար հինգ հարիւր վիրահատութիւն, որոնցմէ շատերը նկատուած են արդի վիրաբուժութեան դասական նմոյշներ, համբաւ ալ ստեղծելով ու սրտանօթային հիւանդութենէ տառապողներ՝ բուժումի համար արտասահմանէն մինչեւ Հայաստան ներքաշելով: Հաւանաբար այս յաջողութիւններուն շնորհիւ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Կովկասի եւ ՀԱՊ-ի երկիրներու մանկական սրտաբանութեան եւ սրտի վիրաբուժութեան նուիրուած առաջին խորհրդաժողովը, որուն մասնակցած են նաեւ ԱՄՆ-էն, Ֆրանսայէն, Յունաստանէն, Գերմանիայէն մասնագէտներ: Խորհրդաժողովը վերջ գտած է Նոյ. 30-ին, չորսօրեայ աշխատութիւններէ ետք:

ՅՈՒՆԱՆԵԱՆ ՉԶՂՋՈՒՄ ՉՈՒՆԻ

Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչական արարքին գլխաւոր պատասխանատու Ն. Յունանեան բանտին մէջ տեսակցութիւն ունենալով հոգեբանի մը հետ որ կ'օգնէ թղթածրարին պատրաստութեան, ըսած է թէ չի զղջար ըրածին: Զղջումի միակ պատճառն է «արիւն ծծողներ»ու խումբը ամբողջովին մաքրագործած չըլլալու պարագան: Ան կրկնած է թէ իրենց արարքին նպատակն էր «ժողովուրդին շահ»ը:

ԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՅԱ ԲԱՆԱԳՈՂ

Փարիզի բարձրագոյն դատախազութեան մամուլի Սենեակը Նոյեմբեր 24-ին, հիմնովին քննած է Ժերար Փուշէնը եւ Ռոպէր Սապուրէնի ժառանգորդները Անրի Թրուայայի դէմ հանող հարցը: 1992-ին է որ վերոյիշեալները հատոր մը հրատարակած էին Ֆայառ հրատարակչականի մօտ՝ «Ժիւլիէթ Տրուէ ու յա Տէփէյիզէ» որ կենսագրականն էր դերասանուհիին, հոմանուհին Վիքթոր Հիւկոյի: 1997 Սեպտեմբերին, Թրուայա «Ժիւլիէթ Տրուէ» մը լոյս կ'ընծայէր Ֆլամարիոնի մօտ: Առաջին հեղինակներու փաստաբանը դիտել կուտայ որ Թրուայայի հատորին բովանդակութիւնը ինչպէս նաեւ գիրքին «ճարտարապետութիւնը» իր յաճախորդներուն գործին «գրեթէ բառացի վերարտադրութիւնն են»:

Կը պահանջէ որ այս հատորին պատրաստութիւնը, չահագործումը եւ առեւտրականացումը արգիլուին դատարանին կողմէ, հատորը չվաճառուի եւ Անրի Թրուայա ու Ֆլամարիոն դատապարտուին 500 հազար Փրանք հատուցում վճարելու Ֆայառի եւ հեղինակներուն:

Թրուայայի փաստաբանը դիտել կուտայ որ «որեւէ ձեւի տակ բանագողութիւն չկայ» եւ տրամաբանական է որ որեւէ կենսագրութիւն նուիրուած նոյն անձի մը, «բաղկանայ պատմական եւ այլ նոյն դէպքերէ» եւ կ'ուզէ որ դատը մերժուի: Ֆլամարիոնի փաստաբանն ալ կ'ըսէ թէ հրատարակչականը պատասխանատու չէ, «ոչ թերացում, ոչ ալ անխուլթութիւն կայ»: Վճիռը կը տրուի Փետրուար 9-ին:

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱՄԵՏԱԼՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Չորեքշաբթի, Դեկտ. 1, ժամը 15-ին, հանդիպում մը տեղի ունեցաւ Հայաստանի Փարիզի դեսպանատունը, որու ընթացքին պարգեւներ եւ մետալներ յանձնուեցան Հայաստանի Համահայկական առաջին խաղերը (Օգոստոս 28 – Սեպտեմբեր 5) լուսաբանած մամուլի միջոցներուն: Համահայկական խաղերու համաշխարհային Կոմիտէի սահմանած ոսկի յուշամետալներու արժանացան Լէ Նուվէլ տ'Արմէնի – մակազին եւ ԱՅԲ – ԷՖ – ԷՄ ձայնասփիւռի կայանը: Խաղերու վկայականներ ալ շնորհուեցան «Աշխարհ», «Կամք», «Յառաջ» եւ «Լէթր – տը լ'Իւկապ», «Ֆրանս – Արմինի» եւ «Ազատ – Մակազին» թերթերուն եւ պարբերականներուն: Յանձնումը կատարեց Կոմիտէի նախագահ, Փարիզ ժամանած՝ Պր. Աշոտ Մելիք – Շահնազարեան: Ան, իր ելոյթին մէջ շեշտեց թէ երկու տարի է, ֆրանսահայ մամուլը պատշաճ կերպով լուսաբանած է համահայկական խաղերու կազմակերպման ընթացքը եւ այդ ընելով գլալի կերպով նպաստած է անոնց յաջողութեան:

Կոմիտէի որոշումով, Խաղերու Ոսկէ մետալի արժանացած է նաեւ դեսպան Է. Նալպանտեան: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ, դեսպանը ըսաւ թէ համահայկական խաղերը, որոշ իմաստով նախերգանքն էին Հայաստան – Սփիւռք համաժողովի, որու խանդավառ ոգին փոխանցուեցաւ պատուիրակներուն:

Համահայկական յաջորդ խաղերը տեղի կ'ունենան 2001-ին:

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՄՐՏՆԵՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ նախագահը Արկադի Ղուկասեան քանիցս գտնուած է Փարիզ: Գրեթէ ամէն անգամուն ալ քանի մը օրուան իր ժամանակացոյցին մէջ միշտ տեղ տուած է մամուլին, լրագրողներու հետ հանդիպումի: Ընդհանուր առմամբ, թէ՛ մամուլի անոր ասուլիսներուն, թէ՛ հարցազրոյցներուն եթէ ոչ միակ, գլխաւոր թեման կազմած է Ղարաբաղը. իր ներքին դժուարութիւններով, արտաքին աշխարհի մէջ սակարկութիւններու սեղաններով, զարգացման հեռանկարներով ու նաեւ դրական ձեռքբերումներով: Իր ելոյթներուն ու պատասխաններուն մէջ Ա. Ղուկասեան յայտնուած է չարչրկուած, փորձութիւններէ անցած ու նորանոր փորձութիւններու առջեւ կանգնած հանրապետութեան մտահոգ, այլ միշտ լաւատես ղեկավարը: Անոր խօսքերը յաճախ համեմուած կ'ըլլային երգիծանքի երանգով, ինչ որ մասամբ կը թեթեւցնէր խօսքին ամէնէն լուրջ, կամ մռայլ բաժիններն անգամ:

Նոյեմբեր 28-ին Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան սրահին մէջ կայացած հանդիպումին Ա. Ղուկասեանի արտայայտութիւններուն քանիցս խառնուեցան զայրոյթի, նոյնիսկ յանդիմանութեան փակագիծեր, ինչ որ նորութիւն էր ներկաներէն շատերուն համար: Ճիշդ է որ ԱՄՆ-էն վերադարձի ճամբուն վրայ, հոն քանի մը օր առաջ Արցախի հիւսիս-հարաւ ճամբուն ի նպաստ կատարուած թելեթոնին արդիւնքէն գոհ ու անով խանդավառ նախագահ մըն էր որ ողջունեց լսարանը: Հանգանակուած գումարը՝ հինգ միլիոն տոլար, կը նշանակէր 170 քիլոմեթրնոց ճամբուն մէկ հինգերորդին իրագործումը: Ու Արցախի մասին քիչ-շատ գաղափար ունեցող մը, նոյնիսկ առանց հոն երթալու, գիտէ թէ ի՛նչ կենսական իմաստ ունի ճամբայ կոչուածը այդ հողամասին համար: Այդ իմաստը ռազմավարական, չուկայական, քաղաքական մարզերուն մէջ անփոխարինելի ու արդէն յապաղած արժէքի համազօր է:

Ատոր քով, նախագահին սրտնեղութեան պատճառներէն մէկը, յատկապէս ինչպէս քանիցս մատնանշուեցաւ, ինչ կը վերաբերի Ֆրանսահայ գաղութին, Ղարաբաղի կենաց-մահու պայքարին նկատմամբ դիտուած չէզոքութիւնն էր: Նոյնիսկ տարեկան 120-130 հազար Ֆրանքի պիւտճէ մը գոյացնել անկարելի եղած էր, առիթ տալու համար որ ԼՂՀ Փարիզի գրասենեակը կատարէ քարոզչութեան, տեղեկատուութեան, քաղաքական կապեր հաստատելու իր պարտականութիւնը: Իսկ յառաջիկայ տարուան համար նախատեսուած պիւտճէն արդէն ատոր կրկինն էր: Ինչ որ կարելի եղած էր մինչեւ այսօր, ինչպէս յաճախ պարագան է մեր իրականութեան, եղած էր քանի մը անհատներու շնորհիւ, սակայն դիւրին չէր անտառ մը ծածկել, կամ անտեսութեան մատնել, քանի մը ծառով. մանաւանդ երբ պահանջները մեծ էին եւ ոչ ոք կրնար զանոնք անարդար, կամ վիճելի նկատել: Հայաստանի պարագային շատերու կողմէ առաջ քշուած միջազգային վարկերու ելքն ալ տեղ չունէր հոն, քանի որ ԼՂՀ ոչ իսկ մէկ պետութեան կողմէ ճանաչում գտած էր. այսինքն, գոյութիւն չունէր աշխարհի պետութիւններուն պաշտօնական որեւէ ցանկին վրայ:

Այսուհանդերձ, յստակ էր նախագահին արտայայտութենէն, որ նշմարուած կրաւորականութեան մէջ որոշ դեր ունեցած էր հայաստանեան պարագան իր չարաշահումներով, իւրացումներով, Սփիւռքին կողմէ կատարուածին ու Սփիւռքի Հայուն ըրածին հանդէպ շատ անգամ ցոյց տրուած արհամարհանքով, նոյնիսկ իշխանութեան դէմքերու կողմէ: Բաւական բաց խօսող անձնաւորութիւն է Ա. Ղուկասեան եւ ուրիշներու նման չընտրեց իրականութիւններ քողարկելու ձեւը. ըսաւ թէ կը հասկնար որ յուսախաբութեան պատճառներ ու յուսախաբ մնացածներ կային, սակայն կը թելադրէր, գրեթէ կը հրամայէր անձերն ու պետութիւնը, պաշտօնատարներ ու հայրենիք չշփոթել իրարու հետ: Այլ խօսքով՝ դառնութիւններ պէտք չէ հայրենի պետութիւն կոչուածին կռնակ դարձնելու պատճառ ըլլային: Իսկ երբ հարցումներու բաժնին մէջ այս առընչութեամբ դիտել տրուեցաւ թէ անպատիժ մնացած յանցանքներով, յանցաւորներով կարելի չէր իր տեսակէտը արդարացնել, Ա. Ղուկասեան ուղղակի զայրագին չեշտով հրահանգեց փակել քննադատութիւններու այդ թեման:

Որքան ալ ենթադրուած անկաշկանդ հանդիպումի մը շրջանակին համար առնուազն տարօրինակ, զարմացնող էր ԼՂՀ նախագահին հրահանգը, ան կը մատնէր ներքին, բաւական խոր բախում մը. բախում որ անոր անձին մէջ իրարու դէմ կը հանէր անուրանալի իրականութեան ու փափաքելիին հակադրութիւնը:

Այս տպաւորութիւնը կը զօրացնէ Նոյեմբեր 17-ի «Ազգ»ին մէջ Ստեփանակերտէն Կ. Գաբրիէլեանի էջը որ նիւթ ունի Ա. Ղուկասեանի նախորդ օրուան մամուլի ասուլիսը: Հոն կ'ըսուի. «Ա. Ղուկասեանը չշրջանցեց նաեւ Արցախում բարձրագոյն որոշ յանցագործների առկայութեան փաստերը, որոնց առթիւ յարուցուած քրէական գործերը նախաքննութեան փուլում են»: Այդ առումով նշուած են «Ծիծեռնակ» քոոփերաթիւին ու «Արցախէնէրկօ» ձեռնարկութեան «աղմկալի չարաշահումները»: Առաջինին մասին նախագահը ըսած է թէ շուրջ 500 հազար տոլարի հարկային իւրացումին մէջ ներգրաւուած է ԼՂՀ նախկին վարչապետ Ժ. Պօղոսեան եւս: Խօսուած է նաեւ ներածուած 84 ինքնաշարժներու մաքսատուրքին անվճար մնալու խնդրին մասին:

Նոյեմբեր 28-ի Փարիզի հանդիպումին ԼՂՀ նախագահին հանդիստ, երգիծող չեշտը մոռցնելու երկրորդ պատճառ եղաւ Հոկտեմբեր 27-ին Հայաստանի Ազգային Ժողովին մէջ կատարուածին առընչուած հարցում մը. ահաբեկիչ համազէններու սպաննած ութ դէմքերուն մէջ երբ կար ԼՂՀ նախկին վարչապետ Լ. Պետրոսեանն ալ, արարքը առընչութիւն մը կը մատնէ՞ր նաեւ հայկական Բ. պետութեան հետ: Նախագահը հարցումին մէջ Ղարաբաղը թիրախ առնող քայլի մը հետաքրքրքրութեան տեղ, ղարաբաղեան մասնակցութեան մը ակնարկութիւն տեսաւ ու պատասխանը բանաձեւեց անձ ու պետութիւն չշփոթելու նոյն տրամաբանութեամբ: Բաւական անակնկալ էր լսել թէ ան առանց այլեւայլի կը խօսէր Արցախի բանակի հրամանատար, Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի պատասխանատուութեան մասին, հոգ չէ թէ աւելցնելով որ նման բան չէր կարծեր ինք: Ապա կը չեշտէր թէ անպայման պէտք է կատարուած բոլոր կողմերով բացայայտուի եւ թէ եթէ նոյնիսկ Ս. Բաբայեանը յանցաւոր նկատուի, ատիկա կարելի չէ մեկնաբանել որպէս ղարաբաղեան հետք:

Նկատի առած Ա. Ղուկասեանի զայրոյթին տեղի տուած զոյգ նիւթերուն ծանրակշիռ բնոյթը, կարելի չէ զինք չհասկնալ զինք: Արդարացնե՞լ: Ս. Բաբայեանի պարագային աւելի դիւրին է ատիկա թերեւս, քան՝ իւրացումներու, չարաշահումներու պատճառած յուսախաբութեամբ անձերն ու պետութիւն-հայրենիքը չշփոթելու թելադրութիւնը: Իսկ մէկ քայլ անդին, մաղթանքն է որ ԼՂՀ նախագահը զայրանալու նոր պատճառներ չունենայ ու երբեք չկորսնցնէ լաւատեսութեան, երգիծելու կարողականութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՏՈՔԹ. ԳԷՈՐԳ ՊԱՂՃԵԱՆ

ՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ԱՆԽՈՆՋ ՈՒ ՅԱՆԴՈՒԳՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼԸ

Ահաւոր հարուած մըն էր այն հեռախօսային զանգը՝ որ գուժեց Տոքթոր Գէորգ Պաղճեանի մահը: Դեռ տասը օր առաջ էր երբ իր մօտն էի: Ինչպէս միշտ՝ խօսակցութիւնը կը թաւալէր Հայաստանի՝ Ղարաբաղի եւ քաղաքական նոր զարգացումներու շուրջ: Թէեւ ֆիզիքապէս անշարժութեան դատապարտուած՝ բայց միտքը միշտ պայծառ ու ձայնը հնչեղ՝ կարծիքներ կը յայտնէր, վերլուծումներ կ'ընէր, միաժամանակ տածելով այն յոյսը՝ թէ վերջ ի վերջոյ պիտի կարենար տուն երթալ ու շարունակել իր կիսատ մնացած աշխատութիւնները: Ափսո՜ս՝ ճակատագիրը այլ կերպ տնօրիներ է...:

Այսօր մեծ հիացումով ու ակնածանքով կը խոնարհինք անոր բեղուն վաստակին առջեւ՝ որ յատկանշական է ոչ միայն տարիներու թիւով՝ այլ նամանաւանդ իր թանկարժէք ու առլցուն բովանդակութեամբը: Իր երկարամեայ ծառայութիւնը ընդգրկած է մանկավարժական՝ գրական ու հասարակական գործունէութիւն՝ սակայն կայ միակ մարզ մը, որուն մէջ գերազանցած է ան իր հմտութեամբը, արդարադատութեամբն ու խիզախութեամբը. այն է՝ Հայ Դատի հետապնդումը: Այսօր մատի վրայ համրուող Հայ Դատի մասնագէտներուն մէջ գրեթէ միակն է ան՝ որ աշխատած է ո՛չ որպէս «բազկաթոռային դիտնական», այլ իջած է կռուադաշտ՝ հրապարակային վիճաբանութիւններ սարքելով՝ ընդդիմադիրներուն մարտահրաւէր կարդալով՝ դեսպաններու, երեսփոխաններու հետ բանավէճ հրահրելով, դասախօսութեանց համար քաղաքէ քաղաք շրջելով: Հայ դատը եղած է իր մտաւորական կեանքին առանցքը, հետազօտութիւններուն կիզակէտը, գիտակցուած կիրք մը:

Կը յիշեմ օր մը հարց տուած ըլլալ իրեն. «Ի՞նչ բան մղեց ձեզ՝ որ ձեր կեանքը այսպէս լրիւ նուիրէք հայկական հարցին»: Պատասխանեց. «Այն խոր հաւատքը՝ թէ արդար դատ մըն է ան»: Այս պատասխանը ինծ յիշեցուց այն խօսակցութիւնը որ պատանութեանս տեղի կ'ունենար մեր տան մէջ որոշ հոգեւորականի մը մասին: Հարց կու տայինք թէ ինչո՞ւ իր քարոզները՝ հակառակ իր գործածած գեղեցկահիւս բառերուն՝ ազդեցիկ չէին, պարապ կը հնչէին: Հայրս կը պատասխանէր. «Որովհետեւ ինք իր ըսածին չի հաւատար»: Եւ արդարեւ՝ ան որ Տոքթ. Պաղճեանի մէկ դասախօսութիւնը լսած կամ իր մէկ գրութիւնը կարդացած է անհնարին է որ իր փաստարկումներու անչեղ տրամաբանութեանը ետին զգացած չըլլայ խոր հաւատքի ու համոզման տենդը հայկական դատին արդարութեանը մասին:

Ծնած Ատանա 1913 թուին՝ ճողոպրած կիլիկիոյ աղէտէն՝ Պաղճեան ընտանիքը կը հաստատուի Պէյրութ 1923-ին ուր Գէորգ իր ուսումը կը ստանայ Յիսուսեան Հայրերու Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ վարժարանին, ապա Սէն Ժոզէֆ համալսարանին մէջ: Եղած է ուսուցիչ, ուսումնապետ, մշակութային գործիչ, խմբագիր, հեղինակած է գրական գործեր: 1941-ին ամուսնացած է Արփինէ Զպուքտարեանի հետ եւ ունեցած են չորս զաւակներ:

Տոքթ. Գէորգ Պաղճեանի հայկական հարցին նուիրուած առաջին ուսումնասիրութիւնը եղած է իր աւարտաճառը, զոր պաշտպանած է Մոնփըլիէի (Ֆրանսա) Իրաւաբանական Համալսարանին առջեւ, 1968-ին, «La confiscation des biens arméniens par le Gouvernement turc» թեմայով, որով ստացած է իր մագիստրոսութեան աստիճանը ընկերային իրաւագիտութեան (droit social) գիծով: Իր անխոնջ պրպտումները կը յանգին մէկ տարի ետք, իր տոքթորայական թէզին՝ «Le problème arménien; données historiques, arguments juridiques, solution politique», 536 էջնոց հատոր մը, որ կ'արժանանայ դատակազմի բարձրագոյն գնահատանքին:

1970 թուին, Տոքթ. Պաղճեան ընտանեօք տեղափոխուած է Մոնրէալ, ուր սկըսած է վարել յոյժ գործունեայ ազգային կեանք: Նախաձեռնած է հայագիտական դասընթացքներու Concordia եւ Université du Québec համալսարաններուն մէջ եւ հիմնած է հեռատեսիլի առաջին հայերէն հաղորդումները: Կազմակերպած է Պոլսահայ Միութեան մշակութային մարմինը, զոր կոչած է Մէկ որպէս խորհրդանիշը «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» նշանաբանին: Երկար տարիներ վարած է Քէպէքի Fédération des Groupes éthniques կազմակերպութեան նախագահի պաշտօնը եւ իր այս հանգամանքով ամէն առիթ օգտագործած է ծանօթացնելու համար Հայը ու իր դատը: Ան միշտ եղած է փնտռուած դասախօսը ոչ միայն գրական-մշակութային ձեռնարկներու մէջ, այլեւ մանաւորի որպէս հայկական հարցի մասնագէտ: Անթիւ են իր հրապարակագրական աշխատութիւնները հայ եւ օտար մամուլին մէջ: Իր արծուի աչքէն չէր վրիպեր հայկական հարցին հետ առընչըւող որեւէ լուր, յօդուած կամ ակնարկ, եւ անմիջապէս գործի կը լծէր իր հատու գրիչը՝ արժանի պատասխանը տալու, ըստ պարագային լուսաբանելու, ուղղելու, հերքելու եւ նոյնիսկ հրապարակային վիճաբանութեան հրաւիրելու համար մոլորած կամ ծախուած յօդուածագիրը: Այս անմոռանալի բանավէճերէն մին էր այն, որ տեղի ունեցաւ 1984 Նոյեմբեր 19-ին Մոնրէալի Ֆրանսական համալսարանին մէջ, աւելի քան հազար ունկնդիրներու ներկայութեան, Լաւալի համալսարանի քաղաքական գիտութեանց դասախօս՝ Jean-Pierre Derrienic-ի հետ, որ Le Devoir թերթին մէջ յանդգնած էր յօդուած մը հրատարակել հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման դէմ: Այս բանավէճը կայացաւ Քէպէքի Նահանգային Կառավարութեան Արդարադատութեան նախարար Herbert Marx-ի իրաւարարութեան ներքեւ, որ յաղթական հռչակեց Տոքթ. Պաղճեանի տեսակէտը: Այս բանավէճը մեծ արձագանգ գտաւ ֆրանսական մամուլին մէջ:

Այժմ մի քանի խօսք իր աշխատասիրութիւններուն մասին: 1985-ին լոյս կ'ընծայէ «Le Problème arménien; du négativisme turc à l'activisme arménien» հատորը, որ ուշադրութեան կ'արժանանայ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ: Ատոր կը յաջորդէ 1987-ին «La confiscation, par le Gouvernement turc, des biens arméniens... dits abandonnés» ուսումնասիրութիւնը հայկական հարցին ծանօթ մասնագէտ Yves Ternon-ի յառաջաբանով: Իսկ 1991-ին հրապարակած է «Réplique à Monsieur l'Ambassadeur de Turquie à Ottawa» խորագրով գրքոյկ մը ի պատասխան օրուան Թուրքիոյ դեսպան Ալի Թույկանի մէկ նամակին, լի ուրացումներով ու նենգափոխութիւններով, զոր ան ուղարկած էր Քէպէքի Խորհրդարանի բոլոր անդամներուն, երբ այս վերջինները միաձայնութեամբ ճանաչում շնորհած էին հայկական ցեղասպանութեան: 106 էջերէ բաղկացած այս գրքոյկը հակիրճ ու վաւերագրական պատմութիւնն է 1915-ի Եղեռնին: 1998-ին նոյն գիրքը լոյս տեսաւ եռալեզու հրատարակութեամբ՝ ֆրանսերէն, անգլերէն եւ հայերէն: Այստեղ պարտ է յիշել, թէ բոլոր այս գիրքերուն հրատարակութիւնը, բաշխումը, առաքումները (նկատելով թէ անոնք կ'ուղարկուէին բոլոր պետական ու դիւանագիտական անձերու աշխարհով մէկ) եղած են իր սեփական միջոցներով:

Այս բոլորէն զատ՝ կայ նաեւ այն լուռ ու ծածուկ աշխատանքը՝ զոր տարած է ան գրելով անհամար նամակներ ու պատրաստելով վաւերագրական թղթածրարներ ուղղեալ դիւանագիտական մարմիններու, վարչապետներու եւ մամուլին, միշտ ի նպաստ Հայ դատին: Իր յոբելենական հանդիսութիւններէն մէկուն առթիւ Յովհաննէս Ահրամանեան սապէս խտացուցած է իր վաստակը. «Տոքթոր Պաղճեան Հայ դատի համար ինքնին գրասենեակ մըն է՝ ինքնին ամպիոն մը՝ ինքնին կազմակերպութիւն մը»:

Տոքթոր Պաղճեան արժանացած է բազմաթիւ շքանշաններու, ինչպէս, ի միջի այլոց՝ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ Palmes académiques, եւ Լիբանանի Կրթական նախարարութեան «Հանրային Կրթութեան» շքանշաններուն, Գանա-

ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՎԿԱՍՑԻ ՆԱԽԱՀԱՅՐԵՐԸ

Վրաստանի Դմանիսի շրջանին մէջ որ սահմանակից է Հայաստանի, գտնուելով Ջաւախի արեւելեան կողմը, Յունիս 30-ին գտնուած են երկու գանկեր որոնք 1,7 միլիոն տարեկան են: Գանկերը ամբողջական չըլլալով հանդերձ, բաւական տեղեկութիւն կը հաղորդեն իրենց տէրերուն ու այդ ժամանակի նախամարդուն մասին: Այդ տէրերը 15–16 տարեկան երիտասարդուհի մը և քիչ մը աւելի մեծ երիտասարդ մըն են: Գանկերուն կազմութիւնը կը մօտենայ մօտիկ աղնչութիւններ Քէնիայի մէջ գտնուած ափրիկեցի նախամարդուն հետ: Այս վերջինը որ յայտնաբերուած էր 70-ական թուականներուն, 1,8 – 1,6 միլիոն տարուան անցեալի տէր կը նկատուէր:

Նոր գտածոն կը զօրացնէ այն թէզը որուն համաձայն մարդ արարածը Ափրիկէէն անցած է Եւրասիա: Անով նաեւ գիտական աշխարհին մէջ կրնան վերստին հրահրուիլ նախամարդուն բնակավայրին մասին գոյութիւն ունեցող վէճերը:

տայի կողմէ, «Էլիզապէթ Բ. Թագուհիի գահակալութեան 25-ամեակի» եւ Ordre du Canada շքանշաններուն, կաթողիկոսական կոնդակներու եւ 1998 Օգոստոս 10-ին Հայաստանի դեսպան Լեւոն Բարխուդարեանի ձեռամբ իրեն շնորհուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ կացութեան յատուկ կարգավիճակի անձնագիր»:

Այսքան բեղուն վաստակէ մը ետք Տոքթոր Պաղճեան երբեք իր գործը աւարտած չհամարեցաւ. դեռ ծրագիրներ ունէր ան: Կ'աշխատէր նոր գործի մը վրայ՝ որուն մէջ պիտի բացայայտէր նաեւ հայ ժողովուրդին վճարած «ցաւի գինը»: Կը յիշեմ, օր մը հարցուցած ըլլալ իրեն. «Ափսոսանք մը ունի՞ք»: «Այո՛» պատասխանեց չէշտակի: «Առանձինն կը գործենք, փոխանակ հաւաքական աշխատանք տանելու, եւ առաւել եւս՝ այսօր Սփիւռքը կը զբաղի աւելի նիւթական գործերով, քան թէ հայկական դատով, որ մեր գոյութեան երաշխիքն է»:

Տոքթոր Գէորգ Պաղճեան: Ինստիտուտ մըն էր ան ինքնին, առանձինն, անաչառ, անկողմնակալ, մէկ ու միակը՝ իր պաշտպանած «մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ, մէկ դատ» նշանաբանին մարմնացումն իսկ:

Ն. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ

«Բուրաստան», Գալիֆոռնիա

ԱՆՏԱՌՆԵՐԸ ՎՆԱՍԱԿԱ՞Ր

Նոյեմբերի սկիզբը աշխարհի ամէն կողմէն կառավարութիւններու ներկայացուցիչներ խմբուեցան Պոն, բնապահական կարեւոր օրակարգով մը: Հարցը կը վերաբերէր մթնոլորտին մէջ կուտակուած բնածխային թթուն չէզոքացնելու նպատակով անտառներ տնկելու: Ելեկտրականութեան ու կազի կայաններուն, ինքնաշարժներուն պատճառած ապականութեան դէմ առիկա մասնակի դարման նըկատուած է: Սակայն, կլիմայի փոփոխութիւններու միջկառավարական խումբը աւարտած է տեղեկագիր մը որ կը հաստատէ թէ այդ մարտավարութիւնը հետեւանք է վտանգաւոր վարկածի մը: Իրականութիւնը այն է, ըստ գիտնականներու, որ այդ անտառները կարճ ատենէն պիտի յաղենան այդ կազէն ու մեծ քանակութեամբ զայն «ետ տան» մթնոլորտին: Այսուհանդերձ, գլխաւորաբար ԱՄՆ որ վնասակար կազին մեծագոյն արտադրողն է, կը պնդեն որ անտառներ տընկուին, արդարացնելու համար բնածխային թթուի արտադրութիւնը նուազեցնելու իրենց յապաղումը:

Ամէն տարի վեց միլիառ թոնէն աւելի բնածխային թթու կ'արտադրուի երկրագունտին վրայ.ատոր մէկ երրորդը կը ներծծուի անտառներու կողմէ: Այս պարագան է որ նոր անտառներ տնկելու գաղափարը թելադրած է: Սակայն, ճշդուած է որ առիկա ժամանակաւոր բան մըն է: Ճարտարարուեստին մեծ չափով ծաւալումէն առաջ անտառները մթնոլորտին հետ կատարեալ հաւասարակշռութեան մէջ կ'ապրէին: Կը ներծծէին օդին բնածխային թթուն: Սակայն, բուսականութիւնը առիկա ընելու ընթացքին շաքար կ'արտադրէ, իսկ այդ շաքարը այրելու գործողութիւնը իր կարգին որոշ չափով բնածխային թթու կը գոյացնէ: Նման բան տեղի կ'ունենայ անտառներու հողին մէջ ալ. հողը կը ներծծէ ծառերուն բնածուխը եւ բնածխային թթու կ'արտադրէ երբ բուսական նիւթը կը տարրալուծուի: Այլ խօսքով՝ բնածխային թթուի փոքր քանակութիւն մը օգտակար է, սակայն երբ կ'աւելնայ այդ քանակութիւնը, կ'աւելնայ նաեւ անտառներէ արտադրուած թթուն: Ատկէ, դժուար չէ հետեւցնել թէ յաջորդ դարուն երկրագունտը պահպանելու նպատակով տնկուած անտառները փոխանակ արգելք ըլլալու անոր ջերմացումին, պիտի նպաստեն այդ երեւոյթին: Գիտնականներու կարծիքով, մինչեւ 2050 թուականը պիտի ստեղծուի այնպիսի կացութիւն մը որ անտառները իրենց ծծած բնածխային թթուին մեծ մասը պիտի արտաշնչեն, այսինքն՝ վերադարձնեն մթնոլորտին:

Ասիկա չի նշանակեր թէ անտառ տընկելը սխալ, կամ վնասակար բան է. սակայն, հարցը հոն է որ այդ միջոցը պատրուակ կը ծառայէ երկիրներու որպէսզի խուսափին բնածխային թթուի արտադրութիւնը սահմանափակելու կոչուած քայլերէ: Այդ երկիրներուն ցանկը կը գլխաւորէն ԱՄՆ-ը որոնք շուրջ մէկ քառորդը կ'արտադրեն ամբողջ աշխարհի մէջ գոյացած բնածխային թթուին:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՈՋՆԻ»ական կատակներ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Հարբեցողութեան դէմ պայքարի օրերին, Երեւան էր ժամանել ուկրանացի բանաստեղծ Վիկտոր Կոչեւսկին, որ հայերէն գիտի: Սեղանին խմիչքներ չկային, բացի հանքային ջրից: Ուստի, փոխանակ ասելու՝ «Թանկագին հայ բարեկամներ», ասաց. «Հանքային հայ բարեկամներ»:

***

Երբ երգիչ Արտաշէս Աւետեանը հայրենադարձուեց, ընթրիքի հրաւիրեցի մեր տուն:

– Այսօր նախապատրաստուած չեմ, – ասաց երգիչը:

Ինձ թուաց՝ նուէր է ուզում պատրաստել: Հրաւիրեցի յաջորդ օրը: Եկաւ:

– Երէկ կուշտ էի, նախապատրաստըւած չէի ուտելու: Այսօր արդէն նախապատրաստուած եմ, – ասաց նա:

***

Գործում մասնակցում էի մի հարսանիքի:

– Մի բան ասա լսենք, – առաջարկեց Խնձորեսկի կոլտնտեսութեան նախագահը:

– Սպասէք մի կտոր խորոված ուտեմ՝ յետոյ, – ասացի ես:

– Ոչինչ, խորովածը մենք կ'ուտենք, դու խօսիր, – որոշեց նախագահը:

***

Գրադարանից մի գիրք խնդրեցի: Դըրբոցահասակ մի աղջիկ դիմեց ինձ.

– Ներեցէք բայց դուք ձայնով նման էք Արամայիս Սահակեանին:

– Իսկ դէմքո՞վ:

– Դէմքով՝ չէ՛, – համոզուած պատասխանեց աղջիկը:

***

Յոգնած եւ յուզուած վերադարձել էի ժողովից, երբ տղաս ասաց.

– Պէտք է շտապ տեղ գնանք:

– Սպասիր՝ խելքս գլուխս գայ, – ասացի ես:

– Դէ ասա՝ հարիւր տարի պիտի սպասեմ, էլի – դժգոհեց տղաս:

***

Մի տարեց գիտնական ասաց ինձ.

– Գիւղում եղել ես, չէ՞: Տեսե՞լ ես, որ կենդանիներն արածում են շատ բոյսեր, բայց ոչ մէկը ծխախոտի տերեւ չի արածում: Նոյնիսկ անասուններն են հասկացել որ ծխախոտը թոյն է...:

Այդ օրուանից ծխելը թողեցի:

***

– Մեր ընտանիքի անդամներից ո՞ւմ ես աւելի շատ սիրում, – հարցրի հարեւանիս երեխային, յուսալով, որ իմ անունը կը տայ:

Երեխան ուշադիր նայեց բոլորին եւ ասաց.

– Ձեր շանը:

***

Մեր գրողներից մէկի հետ ժամը 4-ին պէտք է գնայինք գործարան:

Ժամը 3-ին լսեցի, որ գրողը յանկարծամահ է եղել: Շտապ յայտնեցի գործարանի տնօրէնին:

– Բա ո՞նց կը լինի, – անհանգստացաւ նա, – ախր՝ յայտարարութիւն ենք գրել, մարդիկ հաւաքուել են: Ի՞նչ անենք...:

***

Արտասահմանից նոր էի վերադարձել, գլուխս լիքն էր տպաւորութիւններով եւ մի քիչ ցաւում էր: Բժիշկը երկար զննեց գլուխս եւ ասաց.

– Կարող էք հանգիստ լինել, գլխումդ ոչ մի բան չկայ:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Սեւ Կարօ սկսաւ քահքահ խնդալ:

– Խնդալիք ի՞նչ կայ, – հարցուց Թաթուլ:

– Խնդալիք բանը այն է, որ, – պատասխանեց միւսը, – այս վայրկեանէս Իվան Խարուֆօվը մեռած է եւ անոր տեղ անցած է Սեւ Կարօն:

– Չեմ հասկնար, թէ ինչ ըսել կ'ուզես:

– Այսինքն քիչ մը ետքը, երբոր Մօլլան գայ, իր դէմը պիտի գտնէ ոչ թէ Իվանը այլ Կարօն:

– Այսինքն երեւան պիտի հանե՞ս ամէն բան:

– Բնականաբար:

– Եւ ի՞նչ պիտի անցնի ձեռքդ:

– Ոչինչ...

– Միւս կողմէ քսան հազար լէյ պիտի կորսնցնես:

– Դուն քեզ մտածէ, որ 180 հազար լէյ պիտի կորսնցնես:

– Պարզապէս խենթութիւն է այդ ըրածդ:

– Ես այսպէս եմ, լուի մը համար ամբողջ վերմակը կ'այրեմ:

– Բայց լաւ մտածէ ընելիքիդ վրայ, ոչ միայն դրամէն պիտի զրկուինք, այլ նաեւ խաղք ու խայտառակ պիտի ըլլանք:

– Դուն մտածէ այդ բաները...

– Վերջապէս ի՞նչ է քու պահանջածդ:

– Գործիս համեմատ վարձատրութիւն:

– Երեսուն հազար լէյը բաւական է, – հարցուց Թաթուլ:

– Չէ, – պատասխանեց Կարօ վճռաբար:

– Քառասո՞ւն...

– Չէ՛, չէ՛, չէ՛, – կրկնեց Կարօ:

– Թող յիսուն հազար լէյ ըլլայ:

Սեւ Կարօ ժխտաբար գլուխը օրօրեց:

– Այն ատեն ըրէ ինչ որ կ'ուզես, – գոչեց Թաթուլ բարկաճայթ, – կը տեսնեմ, որ քեզի հետ համաձայնիլ կարելի չէ:

Թողունք, որ երկու ընկերները իրենց վէճը շարունակեն եւ մենք երթանք գըտնել Սամի Մօլլան:

Այս վերջինը տենդայոյզ վիճակի մը մէջ կառք նստած եւ կառապանին հրամայած էր, որ Քալէա Վիքթորիայի վըրայ գտնուող մասնաւոր դրամատուն մը առաջնորդէ զինքը:

Կեղծ Իվանի խօսքերը չափազանց ազդած էին իր վրայ, եւ պահ մը կեանքը վտանգի մէջ կարծելով՝ առանց երկար վարանումի որոշած էր 200 հազար լէյը տալ գոնէ Իվանը հեռացնելու եւ այդ կերպով իր էութիւնը ապահովելու համար:

Կառքը բաւական յառաջացած էր, երբ յանկարծ երիտասարդ մը վազելով եկաւ, կառքը կեցուց եւ առանց հրաւէրի սպասելու՝ բազմեցաւ Մօլլայի քով:

Այս երիտասարդը Ծառունին էր:

– Ո՞ւր էիր այսքան օրէ ի վեր, – հարցուց Մօլլան:

– Գոստանցա գացեր էի ապրանքները չոգենաւէն հանելու համար, – պատասխանեց Ծառունի, – այս առտու եկայ... ի՞նչպէս էք տեսնեմ:

– Շատ գէշ, շատ գէշ, – պատասխանեց Մօլլան յուսահատ դէմքով մը:

– Ի՞նչ պատահեցաւ:

– Փորձանք մը, որ ես իմ ձեռքովս բերի եւ որ 200 հազար լէյէն աւելիի նստեցաւ ու չեմ գիտեր, թէ այդ չափով պիտի ազատի՞մ ... հիմա պանքան կ'երթամ կոր դրամը առնելու եւ այդ Պուլկարը ճամբելու համար:

– Գործդ Պուլկարի մը հե՞տ է:

– Այո... մեր Թաթուլին գտած մէկ մարդը, Ռուսճուգէն բերաւ... բայց ինք յանցանք չունի, ես եմ յանցաւորը:

Այս կցկտուր խօսքերը լսելով՝ Ծառունի զարմացական շարժում մը ըրաւ:

– Մանրամասնօրէն պատմէ տեսնենք սա խնդիրը, – ըսաւ:

– Չէ, նախ երթամ դրամը առնեմ ու իրեն յանձնեմ ու զինքը ճամբեմ... կ'ուզեմ, որ այսօր վերադառնայ իր տեղը... տունս ինծի կը սպասէ կոր Թաթուլին հետ:

– Ընդհակառակն, նախ պատմէ ու յետոյ կ'երթաս դրամը առնելու, – պնդեց երիտասարդը, որ կռահած էր, թէ Մօլլան խաբէութեան մը զոհ կ'երթար:

Մօլլան պատմեց ինչ որ մեր ընթերցողները գիտէն արդէն: Կառքը արդէն հասած էր ցոյց տրուած դրամատան առջեւ:

– Վար իջնենք, – ըսաւ Մօլլան:

– Չէ, պէտք չկայ, – պատասխանեց երիտասարդը, – դառնանք ձեր տունը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ գիտեմ, որ բոլոր այդ պատմութիւնը կեղծ է:

– Ի՞նչպէս կեղծ:

– Իվան Խարուֆօվ գոյութիւն չունի:

– Գոյութիւն չունի մի՞... մարդը սենեակս նստած ինծի կը սպասէ կոր:

– Ես մէյ մը տեսնեմ այդ Պուլկարը եւ յետոյ քեզի կ'ըսեմ, դուն սա կառքը ետ դարձուր... բոլոր ասոնք Թաթուլին խաղերն են, ալ պէտք է, որ այդ մարդուն դիմակը վար առնենք... Աստուծմէ եղաւ, որ այսպէս ճամբան քեզի հանդիպեցայ...

– Վստա՞հ ես, որ խաղ մըն է եղածը:

– Բնաւ տարակոյս չունիմ այդ մասին ... արդէն Գոստանցա չգացած գիտէի, որ բաներ մը կը պատրաստուի կոր...

– Իրա՞ւ կ'ըսես, – գոչեց Մօլլան:

– Նոյնիսկ զիս ալ մէջ առնել ուզեցին, բայց ես մերժեցի:

– Ինչո՞ւ ուրեմն նախապէս իմաց չտուիր ինծի:

– Մինչեւ այդ օրերուն ստիպուեցայ Գոստանցա երթալ եւ կը յուսայի, որ անմիջապէս կը վերադառնամ դեռ խաղը չխաղցուած..., ինչ որ է, այնպէս ալ եղաւ:

Այս խօսքերը լսելով՝ Մօլլան համոզուեցաւ, թէ երիտասարդը անկեղծօրէն կը խօսէր եւ գործին մէջ խաբէութիւն մը կար: Ուստի հետեւեցաւ Ծառունիի խորհուրդին եւ հրամայեց կառապանին, որ տուն դառնայ:

– Հիմա որոշենք մեր ընելիքը, – ըսաւ Ծառունի:

– Ի՞նչպէս, – հարցուց Մօլլան:

(Շար. 151)

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Samedi 4 Décembre à 20h30
REINE CIOULACHTJIAN présente :

Parouir SEVAG

Sa vie — Son œuvre
«ET LES MOTS POUR HERITAGE...»
LEGENDES ET FORMULES RITUELLES D'ARMENIE

Les bénéfices de la vente du livre continueront d'être reversés à l'Arménie pour la promotion de l'imprimerie arménienne située 27, rue Foutchig — Atchapniag Erevan

V e n e z   n o m b r e u x
N'hésitez pas à amener vos amis non-Arméniens. Ils seront séduits par notre culture.

—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

vous invite à son grand

LOTO

le Dimanche 5 Décembre à 15 heures
au 327, boulevard Michelet - Marseille 9e
Tél. : 04 91 22 10 45

L O T O — L O T O — L O T O — L O T O

Gros lot : Voyage aller-retour
Marseille - Erevan
offert par Litour
Nombreux et superbes lots à gagner

L O T O — L O T O — L O T O — L O T O

Une collation sera offerte par les Dames de l'U.G.A.B.

NAREG

PERE NOËL

L'Association Culturelle NAREG d'Enghien-les-Bains vous informe que le **Père Noël** sera le Dimanche 5 Décembre à la Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains (face au Casino) à partir de 16h pour distribuer des cadeaux de Noël aux enfants du cours NAREG et aux autres enfants sages âgés de 2 à 6 ans.

Pour tous renseignements et pour réserver impérativement vos cadeaux auprès du **Père Noël**, téléphonez au Cours NAREG d'Enghien-les-Bains au : 01 34 12 84 45.

—— **E n t r é e   l i b r e** ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տիկին Մանուկեանէ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4
Տօն է Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալներու

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9
Յղութիւն Ս. Աստուածածնի՝ յԱննայէ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4–ին տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի *եւ* Բարդուղիմէոսի Առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԱԲՂ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

■ ★ ► ● ◆ ● ■ ☆ ◄ ♣

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՊՕՄՈՆԻ ՆԱՅԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Վ Ի Ճ Ա Կ Ա Խ Ա Ղ - L O T O-ն

Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։
Կիրակի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 15–ին
Բազմաթիւ գեղեցիկ առարկաներով։

— ■ ♣ ■ —

Section
MARSEILLE-VILLE/SOSSE MAYRIG

S U P E R   L O T O

Dimanche 12 Décembre
Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
à partir de 15 heures

— ■ ♣ ■ —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section ST-JEROME/DJAVO CHANT — MARSEILLE

L O T O

(Nombreux lots : four micro-ondes, magnétoscope, etc.)
Samedi 11 Décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme
13013 Marseille
— Venez nombreux —

■ ☆ ► ● ◆ ● ■ ☆ ◄ ♣

HOTEL LE PERA

SOIREE EXCEPTIONNELLE

pour le 31 DECEMBRE
à l'Hôtel **LE PERA**
17, rue Caumartin, 75009 PARIS
avec l'Orchestre **GAIDZAG'S**

«Au cœur du quartier de l'Opéra entre la Madeleine et la Place Vendôme l'Hôtel LE PERA a le plaisir de vous convier à une soirée de gala pour fêter ensemble le passage à l'an 2000»

Soirée Dansante en compagnie du prestigieux Orchestre GAIDZAG'S
PRIX PAR PERSONNE : 1700 F
(Cocktail au Champagne et le Diner de Gala boissons inclus)
Réservation : Tél : 01 40 06 97 69 / Fax : 01 53 43 54 10.

l'Association « C H E N E »
vous invite
Les Samedi et Dimanche
4 ET 5 DECEMBRE

A SA

GRANDE BRADERIE DE NOEL

P a r t i c i p e z   à   l a   r e c o n s t r u c t i o n   d e s   v i l l a g e s   e n   A r m é n i e   e t   a u   K a r a b a g h

par l'achat de vos
CADEAUX DE FIN D'ANNEE

- A R T I S A N A T   D ' A R M E N I E : Bijoux, Broderies, Poteries, Tapisseries, Instruments de Musique, etc. . .
- L I V R E S ,   P H I L A T E L I E   A R M E N I E N N E ,   B R O C A N T E ,   C A D E A U X ,   etc. . . .
- E P I C E R I E fine arménienne;
- T O M B O L A ;
- R E S T A U R A T I O N permanente;
- R E P A S SAMEDI SOIR (sur réservation: 01. 46. 63. 48. 74).

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT,
26, rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro: Pont de Sèvres ou Tramway: Ligne 2, station: Musée de Sèvres
—— P a r k i n g   g r a t u i t   a s s u r é ——

A l'occasion de son 10e anniversaire

l'«Espoir pour l'Arménie»

vous invite à une soirée de solidarité en faveur des enfants d'Arménie

Sous la présidence d'honneur de
Son Excellence
EDWARD NALBANDIAN
Ambassadeur d'Arménie
Monsieur ANDRE SANTINI
Député-Maire, Ancien Ministre

VENDREDI 10 DECEMBRE
à 20 heures 30 précises
Eglise Evangélique Arménienne
28 av Bourgain - 55 av Victor-Cresson
Issy les Moulineaux

P R O G R A M M E

— Film réalisé par *Ardavazt Egoyan* de la Télévision d'Arménie;
— Concert avec la pianiste *Carine Zarifian*

Soirée présentée
par **VIRGINIA CRESPEAU**
Journaliste à France-2

Possibilité de dons au profit des enfants d'Arménie, à l'entracte.

— *Entrée gratuite* —

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին։ Երկու ձեռնարկի պատրաստութիւն։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE AVEC DEDICACES

La M.C.A. a le plaisir de recevoir
Pascal CARMONT
Ancien Consul de France et descendant des grandes familles arméniennes de l'empire ottoman
qui présentera son ouvrage
« L E S   A M I R A S »
SEIGNEURS DE L'ARMENIE OTTOMANE
le VENDREDI 10 DECEMBRE à 20h45
— *Entrée libre* —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4

SAMEDI 4 DECEMBRE 1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)

1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.787 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.787

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(3 Décembre)

Un coin de Caucase en panne de destin

ARMENIE : *REPORTAGE DANS UNE EX-REPUBLIQUE SOVIETIQUE PRISONNIERE DE SON DESESPOIR*

Թերթին ամբողջ Բ. էջը կը գրաւէ փաթրիք տը Սէն Թ'էկզիւփէրիի երկար թղթակցութիւնը։ Ան հանդիպած է գրագէտներու, քաղաքական նախկին պատասխանատուներու, բնակիչներու եւ պէտք է ցաւով խոստովանիլ թէ շատ ու շատ տխուր է իր պարզած պատկերը։ Ոչինչ կայ խրախուսիչ, ոչինչ կայ դրական, թէեւ այն տպաւորութիւնը կը թողու, որ ինք ալ ցաւով կը հաստատէ այդ բոլորը։ Կ'արձագանգէ Պերճ Զէյթունցեանի դառն խօսքերուն.— «Եթէ գրելիք ըլլայի Հայաստանի մասին, հեգնանք պիտի գործածէի։ Մահացու եւ ծաղրական հեգնանք մը, նման պատկերին երկրին որ երէկուան երազներուն գերեզմանին վերածուեցաւ»։

Յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ ճակատագրին ժողովուրդի մը, որ քրիստոնէացած 4-րդ դարուն, մեծամասնութեամբ մահմետական շրջանի մը մէջ, միշտ իրմէ վեր շահերու խաղալիքն եղաւ, շահեր որոնք զինք կործանեցին, ինչպէս 1915-ին, ցեղասպանութեան ատեն։ Նոյն Պ. Զէյթունցեանն է որ կ'ըսէ.— «Միայն ծիծաղելի հարստութիւններ ունինք՝ պատմութիւն մը, հազարամեայ մշակոյթ մը... բաներ որոնք որեւէ արժէք չունին այսօրուան աշխարհին մէջ։ Մեր ողբերգութիւնն է»։ Ֆիկառօ-ի աշխատակիցը տեսնուած է նաեւ լրագրող Արամ Աբրահամեանի, Դաւիթ Շահնազարեանի, Վազգէն Մանուկեանի հետ։ Կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին, որու հետեւանքով ենթակայ է Ազրպէյճանի եւ Թուրքիոյ շրջափակումին եւ դէմ յանդիման միջազգային թշնամանքին Ղարաբաղը ներառնելու իր փափաքին մէջ։

Կը նկարագրէ Երեւանի փողոցներուն վիճակը, ապա կ'անցնի գաւառ, ուր կը գրէ, թշուառութիւնը աւելի մեծ է։ Օտար դիւանագէտ մը կ'ըսէ.— «Այս երկիրը նախանիւթ չունի, շուկայ չունի, իրեն մնացած են խորհրդային շրջանէ գործատուներ, որոնք նոյնքան Պոտեմկին գրահաւորներ են զորս անկարելի է կրկին գործածել»։

Աւելի տխուր է, անշուշտ, արտագաղթի հարցը։ Ըստ դիւանագէտի մը, կը գրէ, 1991-էն ի վեր մէկ ու կէս միլիոն հայ մեկնած է եւ կ'աւելցնէ.— «Կը թուի որ կառավարութիւնը չի մտահոգուիր այդ հարցով եւ հակառակ միջազգային բազմաթիւ կազմակերպութեանց պնդումին, մարդահամարի հարց չկայ օրակարգի վրայ։ Օտար մասնագէտ մը սա կոպիտ հաստատումը ըրաւ՝ "քանի մը տարիէն 600 հազար բնակիչ պիտի մնայ ղեկավարուած 20 մաֆիոզներու կողմէ"»։ Ինք կ'աւելցնէ թէ որքան ալ պատկերը չափազանցուած ըլլայ, իրականութենէն շատ հեռու չէ։

Սէն Թ'էկզիւփէրի կը խօսի նաեւ Խորհրդարանի ահաբեկչութեան մասին եւ ժողովուրդին հակազդեցութեան բացակայութեան. երիտասարդ մը խոստովաներ է՝ «ի վերջոյ պիտի չլանք վարչապետի մը համար որ այնքան արիւն ունէր ձեռքերուն վրայ»։

Յօդուածը կ'եզրակացնէ խօսքը տալով կաթողիկէ պատասխանատուի մը որ կը գործակցի 1700-ամեակի տօնակատարութեան պատրաստութեան։ Ան կը հաստատէ.— «աւելի դիւրին է եկեղեցի մը կառուցանել քան համայնք մը»։

Յօդուածին կցուած են նկար մը եւ ծանօթութիւններ։ Այս վերջիններէն մէկը կը վերաբերի Սփիւռքի առատաձեռն «զարմիկներուն»։ Հոն կ'ըսուի թէ ամէն ամիս 15 միլիոն տոլար կը փոխանցուի Հայաստանի, բազմաթիւ ընտանիքներ կ'ապրին շնորհիւ արտասահմանի ազգականի մը։

Անդին կայ նաեւ այլ ծանօթութիւն մը որու խորագիրն է «Աշխարհառազմագիտական կղզիացում»։ Հոն կը նկարագրուի երկրին աշխարհագրական դիրքը, հարաւային Կովկասի ծոցը, որու շնորհիւ պէտք է շրջանային խաչմերուկ մը ըլլար, դժբախտաբար աշխարհաքաղաքականութիւնը տարբեր տնօրինեց։ Մոսկուայի զինակից, իշխանութիւնները ի վիճակի չեն ներկայիս յառաջխաղացնել Ղարաբաղի թղթածրարը, որու պատճառաւ դժուար յարաբերութիւններ ունին Ազրպէյճանի հետ եւ երկդիմի՝ Թուրքիոյ։ Համաշխարհային Դրամատունը, 1993-էն ի վեր 535 միլիոն տոլար տուած է եւ կը նախատեսէ յաւելեալ 230 միլիոն տոլար ալ տալ գալիք երեք տարիներու ընթացքին։ «Հայաստան երկրորդ երկիրն է աշխարհի մէջ բնակիչ գլուխ ստացած օգնութեան տեսակէտով, Իսրայէլէն ետք» կը շեշտէ մասնագէտ մը։

***

Ընդհ. ձեւով, ինչպէս ըսինք սկիզբը, յօդուածին բովանդակութիւնը շատ սեւ պատկեր մը կը գծէ։ Կը թուի որ Ֆիկառօ-ի թղթակիցը դրական ոչինչ տեսած կամ գտած է, կամայ թէ ակամայ։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԿԻՊՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ սկսած է ծեծուիլ Դեկտեմբեր 3-էն, Նիւ-Եորքի մէջ, Քոֆի Անանի հովանաւորութեան տակ, ուր տեղի կ'ունենան անուղղակի խօսակցութիւններ Կիպրոսի նախագահ՝ Գլերիտէսի եւ թրքական կողմի «նախագահ» Ռ. Տէնքթաշի միջեւ։ Խօսակցութիւնները շուրջ 10 – 12 օր պիտի տեւեն, որոնց ընթացքին Անան մէկէն միւսը պիտի երթայ – գայ։

ՄՈՍԿՈՒԱ կը սպառնայ իր զօրքերը քաշել Քոսովոյէն եթէ ՔՖՈՐ-ը (ՄԱԿ-ի ուժեր) չարունակէ չյարգել ՄԱԿ-ի թիւ 1244 բանաձեւը Եուկոսլաւիոյ գերիշխանութեան վերաբերող։ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութիւնը դիմած է նաեւ Քոֆի Անանի որ կանչէ Քուշները, որպէսզի բացատրութիւններ տայ Քոսովօ տեւող խառնակութեան մասին։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ համար նոր ժամանակաշրջան մը սկսաւ Դեկտեմբեր 3-ին, բազմատարր կառավարութեան մը (կաթողիկէ եւ բողոքական) գործի գլուխ անցնելով։ Թոնի Պլէր եւ Իրլանտայի վարչապետը գոհունակութեամբ ողջունեցին պատմական այս դէպքը։ Նոր կառավարութիւնը կը ղեկավարէ Իւնիոնիսթ (բողոքական) Տէյվիտ Թրիմպըլ, փոխ-վարչապետն է Սիմըս Մալըն (կաթողիկէ)։

ՎԻԼՀԵԼՄՍՊՈՒՐԿԻ մէջ (Աւստրիա) երեք յարկանի շէնք մը փլած է Դեկտեմբեր 2-ին, կազի պայթումի մը հետեւանքով։ Քանի մը ժամ առաջ, կազի պաշտօնեաներ կանչուած էին, մտահոգիչ հոտի մը պատճառաւ շէնքը պարպած էին եւ ժամուան մը ստուգումէ ետք, յայտարարած էին թէ ամէն ոք կրնայ տուն վերադառնալ։ Ժամ մը ետք կը պատահէր պայթումը։ Մեռեալներու թիւը շատ յայտնի չէր Դեկտեմբեր 3-ին, քանի դիակներ կը հանուէին փլատակներու տակէն։

Վ Ա Ղ Ը՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (254) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Ինքնութիւն, ինքնութեան տագնապ Սփիւռքի մէջ — ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Les causes perdues de Rufin ou la posture mélancolique de Grigorian — *Ch. MATOSSIAN*

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» (des Livres)

(3 Décembre)

Faut-il brûler Gilles Veinstein?

«Լը Մոնտ» գրական յաւելուածը ամբողջ էջ մը նուիրած է Ժիլ Վայնշթայնի հարցին, նախ Թոմա Ֆէրէնչիի գրախօսականով Իվ Թեռնոնի հատորին մասին (Du négationnisme, mémoire et tabou), ապա Փիէր Վիտալ Նաքէ գրութիւն մը ստորագրած է զոր խորագրած է «Պատասխան Իվ Թեռնոնի»։

Ֆէրէնչի կ'արտայայտուի գիրքին մասին։ Կը պարզէ նախ հատորին տուն տուող դրդապատճառը, այսինքն Ժիլ Վայնըշթայնի ընտրութիւնը Գոլէժ տը Ֆրանս, «Թրքական եւ Օսմանեան (նորաստեղծ) ամպիոնի» որպէս դասախօս եւ ենթակային անցեալի յօդուածը լ'Հիսթուարի 1995 Ապրիլի թիւին մէջ։ Վայնշթայն չէր ուրանար հայկական ջարդերը, բայց կ'առարկէր որ հարկ եղածին չափ փաստ չկայ, որ այդ ջարդերը գործուած են երիտթուրքերու կառավարութեան հրահանգով։ Այս է պատճառը որ ցեղասպանութիւն չնկատուի։ Ապա, կ'ընէ հակիրճ պատմականը ծագած վրդովումին եւ Իվ Թեռնոնի տեսակէտին։ Ան «ժխտողականութեան խտացում մը» կը նկատէր այդ տողերը։ «Մոնտ»ի աշխատակիցը գիրքին ամփոփումը կը ներկայացնէ, ըսելու համար թէ եթէ նոյնիսկ, Թեռնոնի խորհրդածութիւնը չափազանցեալ կերպով բանավիճային է, ան երկու կարեւոր հարցեր կը դնէ։ Մէկը սա է.– Հարկ է գիտնալ թէ Հայկական ցեղասպանութեան թէզը պէտք եղածին չափ հաստատուա՞ծ է, որպէսզի անընդունելի դառնայ զայն ամբողջովին իւրացնելու մերժումը, ի չգոյէ ուղղակի փաստերու։ Երկրորդը կը վերաբերի «ժխտող» (նեկասիոնիսթ) մակդիրը տալու անոնց որոնք մեթոտիք կասկածը կ'ընորեն, երբ ան եղած է որակելու համար մի միայն զանոնք որոնք Շոան կը ժխտեն։ Թեռնոնի պատասխանը դրական է։ Ան կ'ըսէ հարկ եղածին չափ անուղղակի փաստեր կան հայկական ցեղասպանութեան մասին, որպէսզի կասկածի տեղի չտայ։ Այո՛, պէտք է խօսիլ ժխտողականութեան մասին, որովհետեւ, անոնք որոնք կասկածի տակ կը դնեն, կը հիմնուին փաստարկութեան մը վրայ, որ կ'ուրանայ ցեղասպանութիւնը։

Գրախօսողին, բաւական երկդիմի, եզրակացութիւնը այն է, որ ինչ որ ալ ըլլան իւրաքանչիւրին համոզումները, նախընտրելի է փորձել հերքել հակառակորդին թէզը քան զայն պախարակել վարկաբեկիչ որակումով մը։

***

REPONSE A YVES TERNON

Փիէր Վիտալ – Նաքէ կը ջանայ վարպետօրէն մէջէն ելլել։ Ինք Փետր. 3-ին յօդուած մը ստորագրած էր «Մոնտ»ի մէջ «Sur le négationnisme imaginaire de Gilles Veinstein» («Յառաջ», Փետրուար 4) ուր կը պարզէր իր տեսակէտը հարցին մասին։ Ինք, Հայոց ցեղասպանութիւնը ուրացող մը չէ, իր ըսածն այն է որ Ժիլ Վայնշթայնի տողերը չեն համապատասխաներ ժխտողական դիրքորոշումի մը եւ ուրեմն այդ որակումը իրեն հանդէպ անարդար է։ Այս անգամ ալ պաշտպանած թէզը նոյնն է։ Պէտք է ըսել որ բաւական ժեզուիթական գրութիւն մըն է, ուր մէկ կողմէ կը յիշեցնէ որ այն հարցումին, թէ Թուրքերը 1915 – 1916-ին ցեղասպանութի՞ւն մը գործած են, այսինքն Հայ բնակչութեան ծրագրուած ջարդ մը, իր պատասխանը միշտ այո՛ եղած է։ Միւս կողմէ, կ'առարկէ որ Ժ. Վայնշթայնի լ'Հիսթուարի գրութեան պատճառաբանութեան մէջ ճշմարտութեան բաժին մը կայ, եթէ նոյնիսկ ան որեւէ ձեւով չարդարացներ, ամէն տեսակէտով նողկալի ջարդ մը։ Ի՞նչ էր Վայնշթայնի պատճառաբանութիւնը. ան կը գրէր թէ Հայոց ջարդը կատարուած է պատերազմի մը ատեն, ուր Թուրքիա դէշ վիճակի մէջ էր եւ ուր, անդին Հայերը ռուսական բանակի մէջ կը ծառայէին։ Թուրքերը կրնային խորհիլ որ Հայերը հաճոյքով պիտի ողջունէին ռուսական արշաւանքը։

Իր բուն թիրախը՝ Իվ Թեռնոնն է, որու հատորը զինք շատ խռոված է։ Կը գրէ թէ այդ հատորին մէջ, Թեռնոն գրեթէ նոյնքան տեղ յատկացուցած է իր յօդուածին դէմ արտայայտուելու համար, քան յարձակելու Ժիլ Վայնշթայնի վրայ։

Իր եզրակացութիւնն այն է որ բաւականաչափ ժխտողներ կան որպէսզի «երեւակայականներ ալ չհնուին»։ Համայնական զօրակցութիւնը, կ'ըսէ, յիշողութեան ծանրութիւնը, չեն արտօներ որ պատճառաբանութիւններ գործածուին, որոնք ի վերջոյ կը քանդեն այն դատը զոր կը յաւակնին պաշտպանել։

***

Աւելցնենք որ Թեռնոնի հատորը լ'Հիսթուարի խմբագրականը եւ «Մոնտ»ի վերոնշեալ յօդուածները կը զուգադիպին Ժիլ Վայնշթայնի պաշտօնական մուտքին Գոլէժ տը Ֆրանս։ Արդարեւ, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3-ին է որ Ժիլ Վայնշթայն կու տար, ինչ որ կ'որակուի «բացման դաս» (leçon inaugurale), ինչ որ կը բացատրէ Ապրիլ 24 Կոմիտէի յայտարարութիւնը (տես՝ Դ. էջ) եւ որ, որքան գիտենք թռուցիկի ձեւին տակ պիտի բաժնուէր Գոլէժ տը Ֆրանսի մուտքին։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 2/3)

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Նոյեմբեր 30-ին գումարուած Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդի նիստին հրապարակուած են Ս. Էջմիածնի ու թեմերու մէջ կատարուած փոփոխութիւններն ու նոր նշանակումները։ Այսպէս, Ներսէս Արք. Պօզապալեան Մայր Աթոռի դիւանապետի պաշտօնէն առնուած ու նշանակուած է Մայր Աթոռի հրատարակչական մարմնի պատասխանատու։ Եզնիկ Եպիսկ. Պետրոսեան որ Հարաւային Ռուսաստանի թեմին առաջնորդն էր, նշանակուած է Մայր Աթոռի միջեկեղեցական յարաբերութիւններու պատասխանատու։ Արագածոտնի թեմի առաջնորդ Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան նշանակուած է Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ։ Շիրակի թեմի առաջնորդական տեղապահը Փառէն Ծ. Վրդ. Աւետիքեան նշանակուած է Էջմիածնի թանգարաններու պատասխանատու. իր տեղը անցած է Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեան։ Արագածոտնի թեմի առաջնորդական տեղապահ նշանակուած է Վազգէն Վրդ. Միրզախանեան որ Էջմիածնի քրիստոնէական դաստիարակութեան ու քարոզչութեան կեդրոնի տնօրէնն էր։ Ս. Հռիփսիմէի վանահայր Մովսէս Վրդ. Մովսիսեան Հարաւային Ռուսաստանի առաջնորդական տեղապահ նշանակուած է։

Հայրապետական այլ հրամանով մը Արարատեան թեմի Սեւանի Վազգէնեան դպրանոցը եւ Երեւանի հայորդաց տուները դրուած են Էջմիածնի հովանաւորութեան եւ ենթակայութեան տակ։

Գարեգին Բ.ի տնօրինութեամբ Դեկտ. 1-էն կարգալոյծ հռչակուած են Յակոբ Քհնյ. Պետրոսեան եւ Գրիգոր Քհնյ. Աւետիսեան որոնք հակառակ եղած թելադրանքներու վերջ չեն տուած բողոքի իրենց ցոյցին։

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՈՒ ՈՒՐՖԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 13-էն 14, Լոս - Անճըլըսի Եու - Սի - էլ - էյ համալսարանին մէջ տեղի ունեցաւ հայագիտական համագումար մը, յատկացուած Տիգրանակերտ - Տիյարպէքիր եւ Եդեսիա - Ուրֆա շրջաններուն:

Համագումարին կազմակերպիչն էր պատմագէտ փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Անիկա տեղի կ'ունենար Հայկական Կրթական Հիմնադրամի նիւթական օժանդակութեամբ, եւ Գրիգոր Նարեկացի հիմնարկի գործակցութեամբ: Յիշեցնենք որ նոյն այս Հիմնադրամը կը փինանսաւորէ Եու - Սի - էլ - էյ համալսարանի Հայկական Արդի Պատմութեան ամպիոնը:

Պատմագիտական այս հաւաքը՝ 6-րդը, մաս կը կազմէ Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի կողմէ կազմակերպուած համագումարներու ընդհանուր շարքի մը, որ նուիրուած է Պատմական Հայաստանի քաղաքներուն ու նահանգներուն: Նախապէս տեղի ունեցած համագումարները յատկացուած էին Վան-Վասպուրականի, Խարբերդի, Կարին-Էրզրումի, Մուշ-Պիթլիսի, Սեբաստիոյ: Նշենք նաեւ որ յառաջիկայ տարի նոյն այս շարքին մէջ տեղի պիտի ունենայ վերջին համագումար մը, նուիրուած այս անգամ Կիլիկիոյ:

Համագումարին կը մասնակցէին զանազան մասնագէտներ, Հայեր եւ ոչ - Հայեր, ժամանած մեծամասնութեամբ Միացեալ - Նահանգներէն, բայց նաեւ Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Իտալիայէն ու Գանատայէն: Համագումարի գլխաւոր լեզուն անգլերէնն էր:

Նոյեմբեր 13-ի դասախօսական նիւթերը յատկացուած էին Տիյարպէքիրի տարածքաշրջանին: Առաւօտուն, համագումարին բացումը կատարեց Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, որուն ներածական խօսքէն ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան առաջին բանախօսը՝ Ռոպըրթ Հուսըն, Նիու - Ճըրզիի Ռուըրն համալսարանէն:

Հուսընի նիւթը վերնագրուած էր «Հայաստան՝ Տիգրիսի վրայ»: Բանախօսը հակիրճ ակնարկներով պատմականը ներկայացուց Տիգրանակերտ - Տիյարպէքիր քանի մը հազարամեայ պատմութեան, վեր առնելով այս տարածքէն ներս ու այս երկար դարերուն ընթացքին հայ ժողովուրդի ներկայութիւնը, անոր կատարած դերն ու վերջապէս, այս շրջաններէն ներս հայ տարրին վերջնական կորուստը:

Երկրորդ բանախօսն էր Ուաշինկթըն Տի - Սի-ի Գոնկրէսի գրադարանէն Լեւոն Աւտոյեան, նիւթ ունենալով «Տիգրանակերտ - Տիգրանոսերթա. ո՞ւր, ե՞րբ, ինչպէ՞ս»: Բանախօսը յատկապէս կանգ առաւ Տիգրան Մեծ Հայոց արքային կողմէ Տիգրանակերտ քաղաքի կառուցումի պայմաններուն ու ժամանակաշրջանի պատմա - քաղաքական իրավիճակին վըրայ: Ապա, անդրադարձաւ կայսերական այս մայրաքաղաքի կառուցման թուականին ու անոր շուրջ եղած վէճերուն: Վերջապէս, բանախօսը կանգ առաւ Տիգրանակերտ պատմական քաղաքի աշխարհագրական տեղի հարցին: Ան ներկայացուց զանազան մասնագէտներու կարծիքները, եզրակացնելով որ, ըստ իրեն, այս ենթադրութիւններէն ամէնէն հաւանականը կը նկատուի Մայաֆարքին, իբրեւ Տիգրանակերտի աշխարհագրական տեղադրում:

Աւտոյեանի յաջորդեց Հարվարտ համալսարանէն Ճէյմս Ռասըլ, որուն նիւթը վերնագրուած էր «Տիգրան Մեծի առասպելը»: Դասախօսը ներկայացուց Տիգրան Մեծի վերաբերող խորհրդապաշտ պատկերներ, որոնք ներկայացուած են Մովսէս Խորենացիի, Սեբէոսի, Շնորհալիի գործերուն մէջ:

Կարճ դադարէ մը ետք, համագումարի առաւօտեան նիստը շարունակուեցաւ եւ խօսք առաւ Շիքակոյի համալսարանէն Ուալթըր Քիկի, նիւթ ունենալով «Իսլամական նուաճումները Ամիտա - Տիյարպէքիրի ու Եդեսիոյ»: Ան անդրադարձաւ պատմական այս երկու տարածքներուն եւ այնտեղ Հայերու իրավիճակին մասին, արաբական նուաճումներու ժամանակաշրջանին:

Անոր յաջորդեց Պոսթընի Սաֆֆոլք համալսարանէն Քրիսթինա Մառանչի: Բանախօսուհին հակիրճ մեկնաբանութիւններով ներկայացուց Տիյարպէքիրի շրջանէն հայկական ճարտարապետութեան ու արուեստին վերաբերող սահիկներ:

Առաւօտեան նիստին վերջին բանախօսն էր Փարիզի Centre national de la recherche scientifique-էն՝ Գլէր Մուրատեան: Անոր նիւթն էր «Տիյարպէքիր 1895-ին. Կիւսթաւ Մեյրիէ եւ ֆրանսացի հիւպատոսի մը տեսակէտը»: Բանախօսուհին նիւթը կեդրոնացուցած էր համիտեան կոտորածներու այս ժամանակաշրջանին Տիյարպէքիրի մէջ ֆրանսացի հիւպատոսին անձնական ու դիւանագիտական թղթակցութեան վրայ, որ յաւելեալ լոյս կը սփռէ գործուած մարդկային աղէտին վրայ: Նշենք որ Մեյրիէ ականատես մը եղած է այս կոտորածներուն: Մուրատեան անդրադարձաւ նաեւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ գոյութիւն ունեցող քաղաքական ընդհանուր իրավիճակին, նախքան համիտեան կոտորածներու սկիզբը:

Յետմիջօրէի նիստը բացուեցաւ դարձեալ Փարիզէն ժամանած, Նուպարեան գրադարանի դիւանապետ եւ Փարիզ 3-րդ, Նոր Սորպոն համալսարանէն, Ռէմոն Գէորգեանի բանախօսութեամբ: Ներկայացուած նիւթն էր՝ «Տիյարպէքիրի Հայերը. վիճակագրական փոփոխութիւններ, 1895 - 1914»: Բանախօսը վիճակագրական փաստերով վեր առաւ Օսմանեան կեդրոնական իշխանութիւններուն գործադրած զանազան միջոցառումները, որոնք կը նպատակադրէին հայկական տարածքները հետզհետէ պարպել իրենց հայ տարրերէն: Փաստօրէն, 1890 - 1914 հարիւրաւոր հայկական գիւղեր ամբողջովին դատարկուած են իրենց հայ բնակչութենէն: Գործադրուած միջոցառումները բազմապիսի էին. համիտէ զօրքերու սանձարձակութիւններ, տնտեսական եւ ընկերային ծանրակշիռ պայմաններու բռնեդծում, եւ այլն:

Յաջորդեց Ճորճ Աղճայեանի բանախօսութիւնը, «Բալուի հայկական գիւղերը, պատմութիւն եւ վիճակագրութիւն» վերնագրով: Աղճայեան մանրամասն վերլուծումի ենթարկած էր Բալուի գիւղերուն մասին գոյութիւն ունեցող զանազան վիճակագրութիւններ (հայկական, թրքական կամ այլ աղբիւրներ): Վիճակագրութեան գիտական այս ուսումնասիրութեամբ բանախօսը ներկայացուց ժամանակին հայաշատ այս գիւղերուն մէջ հայկական մարդկային կորուստին տարողութիւնը: Աղճայեանի նիւթը գիտական փորձ մըն էր հերքելու դրժողական պատմագէտներուն այն ճիգերը որոնք կը ձգտին նսեմացնել հայկական բնակչութեան թիւը Արեւելեան Անատոլուի տարածքին:

Յաջորդ բանախօսն էր Ֆլորանսի Եւրոպայի Համալսարանական Հիմնարկէն՝ Հիլմար Քայզըր, նիւթ ունենալով «Տիյարպէքիր 1915. Պոլիսի տեսակէտը»: Բանախօսը կեդրոնացաւ յատկապէս թրքական արխիւներու վարչութեան վերջին տարիներու հրատարակած նիւթերուն վրայ: Այս հրատարակութիւնները, որոնք կը վերաբերին հայկական ցեղասպանութեան ժամանակաշրջանին, խորքին մէջ նպատակ ունին հաստատելու թրքական դրժողական թէզը: Բայց բանախօսը անդրադարձաւ այս հրատարակութիւններուն մէջ տեղ գտած կարգ մը Օսմանեան փաստաթուղթերու, որոնք, ի մեծ հակադրութիւն թրքական նպատակներուն, ցոյց կուտան օսմանեան պետական մասնակցութիւնը՝ Տիյարպէքիրի մէջ տեղի ունեցած կոտորածներուն ու բռնագաղթին:

Կարճ դադարէ մը ետք, համագումարը շարունակուեցաւ Մոնրէալի համալսարանէն՝ Յասմիկ Խնճէճիկեանի բանախօսութեամբ, որուն նիւթն էր՝ «Էս Գիչեր... ինչպէ՞ս երգը գոյատեւեց»: Բանախօսը ներկայացուց հայկական ժողովրդային երգացանկին մաս կազմող այս երգը, ապա կանգ առաւ նոյն այս երգին Տիգրանակերտի Հայերուն կողմէ երգուող տարբերակին վրայ, բաղդատութիւններ ընելով Մուսա Լեռի եւ այլ շրջաններու մէջ երգուող տարբերակներուն հետ:

Ապա, խօսք առաւ Հարվարտ համալսարանէն Պերթ Վօ, որ պատառիկներ ներկայացուց Տիգրանակերտի Հայերուն բարբառէն, տալով անոնց նշանակութիւնը:

Առաջին օրուան վերջին բանախօսն էր Ուէյն Սթէյթ համալսարանէն Տէյվիտ Սթեֆըն Քալոնն, որուն նիւթն էր՝ «Պարսպապատ քաղաքը. Տիյարպէքիրը Նաճարեանի, Պալաքեանի եւ Աւլէնի մօտ»: Ան անդրադարձաւ ամերիկեան գրականութեան մաս կազմող այս երեք գրագէտներուն ու կանգ առաւ անոնց գըրական գործերուն մէջ Տիգրանակերտի վերաբերող բաժիններուն վրայ: Երեք հեղինակներուն մօտ ալ Տիյարպէքիրը խորհրդապաշտ ազդեցութիւն ունեցած է եւ այս քաղաքը իր դերը ունեցած է իրենց ինքնաճանաչման հոլովոյթին մէջ:

Համագումարի երկրորդ օրը՝ Նոյեմբեր 14-ին, տեղի ունեցաւ մէկ նիստ, որ նուիրուած էր մասնաւորաբար Ուրֆայի շրջանի հայութեան պատմութեան: Նիստը բացուեցաւ Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի ներածական խօսքով, որ հակիրճ պատմականը ըրաւ Եդեսիա - Ուրֆայի հայկական պատմութեան:

Օրուան առաջին բանախօսն էր Օքսֆորտի համալսարանէն՝ Ռոպըրթ Թոմսոն, որուն նիւթն էր՝ «Վաղ հայկական քրիստոնէութիւնը եւ Եդեսիան»: Դասախօսը անդրադարձաւ Եդեսիա - Ուրֆա քաղաքի կարեւորութեան, իբրեւ քրիստոնէութեան կարեւորագոյն կեդրոններէն մէկը, նոր կրօնի ծնունդէն կարճ ժամանակ ետք: Թոմսըն շեշտը դրաւ Եդեսիայէն ներս գոյութիւն ունեցող քրիստոնէութեան ասորական դիմագիծին վըրայ, եւ այս շրջագիծէն ներս հայ - ասորական կրօնական փոխ - յարաբերութիւններուն վրայ:

Թոմսոնի յաջորդեց իր ուսանողներէն՝ Թիմ Կրինուուտ, դարձեալ Օքսֆորտի համալսարանէն: Բանախօսութեան նիւթն էր՝ «Հայկական ներկայութիւնը Եդեսիոյ մէջ իսլամական նուաճումէն ետք»: Դասախօսը անդրադարձաւ 7-րդ եւ 8-րդ դարերուն, արաբական նուաճումներուն ընթացքին, Եդեսիոյ տարածքէն ներս Հայերու ներկայութեան հարցին: Ան իր նիւթը գլխաւորաբար կեդրոնացուցած էր հայ պատմիչ Սեբէոսի փոխանցած տեղեկութիւններուն վրայ: Դասախօսը դիտել տուաւ որ Եդեսիայէն ներս հայկական ներկայութիւն հաստատօրէն եղած է 5-րդ դարուն: Բայց այս տեղեկութիւնը անպայմանօրէն պէտք չէ եզրակացնել տալ, որ յաջորդող դարերուն ալ Հայերու ներկայութիւնը մնայուն եղած է:

Յաջորդ դասախօսն էր Արա Տուսթուրեան, Ուէսթ Ճորճիա Պետական համալսարանէն: Անոր նիւթն էր՝ «Մատթէոս Ուռհայեցի ժամանագիրը»: Դասախօսը ներկայացուց Եդեսիոյ պատմական ժամանակաշրջանը 11-րդ դարուն, հիմնուելով Մատթէոս Ուռհայեցիի գործին վըրայ:

Յաջորդեց դարձեալ Քրիսթինա Մառանչի, որ սահիկներու ճամբով դարձեալ ամփոփ տեղեկութիւններ փոխանցեց Ուրֆայի շրջանի հայկական արուեստին ու ճարտարապետութեան մասին:

Կարճ դադարէ մը ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ Քարլոս Պետրոսեան, որ մասնագիտութեամբ բժիշկ է եւ կը դասաւանդէ Նորթուեսթըրն համալսարանին մէջ: Անոր նիւթն էր «1915 թուականի Ուրֆայի հերոսամարտը»: Դասախօսը, սահիկներու շատ ճոխ ցուցադրութեամբ մը, ռազմագիտական վերլուծումի ենթարկեց Ուրֆայի Հայոց վերջին դիմադրութիւնը, Օսմանեան իշխանութիւններուն դէմ: Պետրոսեան վեր առաւ այս դիմադրութեան զանազան երեսները. հակառակորդ կողմերու թիւ, զինամթերք, դիրքաւորումներ, եւ այլն:

Անոր յաջորդեց Փարիզի Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales-էն՝ Վահէ Թաշճեան, նիւթ ունենալով «Տիյարպէքիրի եւ Ուրֆայի հայ վերապրողներու արտաքսումը, 1923 - 1930»: Դասախօսը անդրադարձաւ այն Հայերուն որոնք ամբողջ 1920-ական տարիներուն տակաւին կը շարունակէին ապրիլ Սուրիոյ սահմանակից թրք. տարածքներու մէջ: Թաշճեան շեշտը դրաւ այն պայմաններուն վրայ, որոնք կարելի դարձուցած էին հայ գանգուածներու գոյատեւումը այս տարածքներէն ներս: Ապա անդրադարձաւ թրքական իշխանութիւններուն որդեգրած քայլերուն, որոնք վերապրող այս վերջին գանգուածները քըշեցին դէպի Սուրիա:

Յաջորդեց դարձեալ Պերթ Վօյի դասախօսութիւնը Ուրֆայի Հայերու բարբառին մասին:

Երկրորդ եւ վերջին օրուան նիստը փակուեցաւ երաժշտագէտ Պետրոս Ալահայտոյեանի դասախօսութեամբ, որ, երաժշտութեան ընկերակցութեամբ, պատառիկներ ներկայացուց Ուրֆայի եւ Տիյարպէքիրի հայկական ժողովրդային երգերէն:

Նշենք որ իւրաքանչիւր օրուան աւարտին, ունկնդիր հասարակութեան առիթ կը տրուէր հարցումներ ուղղելու օրուան նիստերուն ընթացքին կատարուած դասախօսութիւններուն շուրջ: Համագումարի մուտքին կը ցուցադրուէին նաեւ Ռիչըրտ եւ Անն Էլիզապէթ Էլլիոթի պատկանող լուսանկարներ Ուրֆայի եւ Տիյարպէքիրի պատմական կոթողներու վերաբերող:

Վ. Թ.

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՍԻԼԻՍՏՐԱ ՔԱՂԱՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏՈՒՌԸ

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Պուլկարիոյ տարածքին միայն որոշ հայաշատ քաղաքներու հայկական գերեզմանատուներու մէջ մատուռներ կառուցուած են, ինչպէս Սոֆիա, Փլովտիւ, Սլիվէն, այն ալ մեր դարու քսանական թըւականներէն վերջ: Որպէս բացառութիւն, Սիլիստրայի հայ համայնքին մատուռը ժառանգ մնացած է այն ժամանակէն, երբ Հարաւային Տոպրուճա Ռումանիոյ սահմաններուն մէջ ամփոփուած էր եւ Պուլկարիոյ վերադարձուեցաւ Քրայովայի դաշնագրով (1941):

Ձեռքի տակ չունենալով անհրաժեշտ վաւերագրեր, մեզի անյայտ կը մնայ այս մատուռին կառուցման թուականը, անոր ճարտարապետը եւ օծման ժամանակը: Բերանացի տեղեկութեան համաձայն ան շինուած է 30-ական թուականներուն, շատ հաւանաբար տեղւոյն հայութեան ու բարերարներու նպաստներով:

Ներկայիս մատուռը կը գտնուի պուլկարական հին գերեզմանատան մէջ Հայերուն յատկացուած հողամասի մը վրայ, անմիջականօրէն պուլկար - ռումէն սահմանագծին մօտակայքը, ուր է նաեւ սահմանային մաքսատունը ու անցման կէտը: Այս գերեզմաննոցները արդէն անգործածելի մնացած են եւ նոր գերեզմանատունն է որ տրամադրուած է քաղաքի բընակչութեան: Այդ պատճառով, ո՛չ հայկական մատուռը կը գործէ, ոչ ալ հայկական թաղումներ կ'ըլլան այստեղ:

Երկու անգամ պատեհութիւն ունեցայ Սիլիստրա գտնուելու: Առաջին այցելութիւնս կապուած էր հայկական «Սուրբ Աստուածածին» Եկեղեցւոյ շինութեան 370-ամեակի տօնակատարութեան (1995), իսկ երկրորդ անգամ՝ այս տարի Հոկտեմբերին, երբ Փլովտիւի «Էրեբունի» համոյթը «Բարեգործական»ի օժանդակութեամբ համերգ մը տալու նպատակով քաղաք ժամանած էր:

Անիկա յարմար առիթ մըն էր ընդլայնելու մատուռին եւ հայկական գաղութի որոշ հարցերու լուսաբանութիւնները: Պարզուեցաւ որ մատուռը հակառակ ամուր փակուած ըլլալուն, դուռը քանի մը անգամ բռնութեամբ բացուած էր չարագործներու կողմէ, գողութեան նպատակով: Յայտնի չէ թէ՝ ի՞նչ արժէքներ գողցուած են, բայց երբ առաջին անգամ տեսնել ուզեցի մատուռը, զայն բաց գըտայ, դրան հերթական քանդումին պատճառով: Ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէր ներսի մասը. ո՛չ մէկ սպաս, ո՛չ մէկ խորանի զարդարանք, ոչ մէկ մոմակալ եւ այլն: Յատակը աղտի մէջ էր եւ գարշահոտութիւն կը տիրէր հոն: Իսկ

պատերուն վրայ գծգծուած, որմնանկարները վնասուած էին։ Ցաւ զգացի այս պատկերին առջեւ եւ ընդվզեցայ սրբապղծութեան ու մարդկային բարբարոսութեան ի տես։ Երկրորդ այցիս ժամանակ երկաթ դուռը զոդուած գտանք եւ մուտքը՝ մատուռէն ներս անկարելի։ Վրդովեցուցիչ, տեղւոյն հայկական եկեղեցական վարչութիւնը աղօթատեղին մաքրելէ վերջ ամրակուռ փակելով ուզած է մատուռը չարագործութենէ հեռու պահել։

Ճարտարապետական տեսակէտէ մատուռը սեղմ ու ամփոփ ձեւ մը ունի։ Խաչաձեւ կամ պազիլիք շինուածք մը չի ներկայացներ։ Դիրքը արեւելք – արեւմուտք է, ինչպէս միշտ մեր մատուռները ու եկեղեցները։ Լուսաւորութեան համար կը ծառայեն հարաւի ու հիւսիսի պատերուն խաչաձեւ պատուհանները, որոնք աւելի բացուածքի կը նմանին։ Մատուռին երկարութիւնը 9,60 մէթր է, իսկ լայնքը՝ 4·60 մէթր։ Բարձրութիւնը մինչեւ քիւ՝ 3,15 մէթր։ Տանիքը քանի մը կողմերով թեքութիւն ունի, իսկ քիւը մատուռի չորս կողմերու վրայ եռանկիւնաձեւ է։ Տանիքի կեդրոնին վեցանիստ գմբէթ մը կայ սրածայր վերջաւորութեամբ ու խաչ մը վրան։ Տանիքը պէթոնաձոյլ կ'երեւի եւ այդ պատճառով կղմինտրով չէ ծածկուած։ Արտաքին ծեփը գորշ է, իսկ ներսի պատերը ծածկուած որմնանկարներով։ Ասիկա բացառութիւն մըն է պոլսահայ իրականութեան մէջ, որովհետեւ եզակի երեւոյթ է եւ անկրկնելի, ոչ մէկ հայկական մատուռի ու եկեղեցիի համեմատութեամբ։ Որմնանկարները ընդհանուր առմամբ հեռու են արեւելեան ուղղափառ որմնանկարչութեան կանոններէն, եթէ նկատի չառնենք խորանին նկարուած եռապատկերը. Քրիստոսի ծնունդը, Սուրբ Աստուածածինը մանուկ Քրիստոսը գրկին ու Քրիստոսի Յարութիւնը։ Տարբեր կերպարները ազատ ձեւով ցոյց տրուած են ծառատեսակներու ներկայութեամբ եւ աւելի շատ աշխարհականութիւն մը կ'արտայայտեն անոնք, քան կրօնական միստիքութիւն մը։ Այստեղ զգալի է արուեստագէտ – մասնագէտի մը վրձինը։ Ինչպէս կրցայ իմանալ տեղացի Հայերէ, այդ որմնանկարները կը պատկանին հայ գեղանկարիչ՝ Հրանդ Աւագեանին (1) – (2)։ Եզակի որմնանկարներ հայկական պայմաններուն մէջ, որոնք դառնութեամբ պէտք է անգամ մը եւս նշենք թէ գծգծուած են, վրանները անուններ փորուած. կան այլ նշումներ ալ, երանգաւորումները խաթարող, կերպարները այլանդակող։ Այս վերջինները կատարուած են փասթել եւ երբեմն նաեւ վառ գոյներով՝ նարնջագոյնի գարնող, արնամման հատուածներ։ Որմնանկարներու ներկայութիւնը հայկական մատուռի մը մէջ, մասնակի կերպով անկասկած պէտք է վերագրել ժամանակին ռումանական արեւելեան – ուղղափառ եկեղեցիին ազդեցութեան ու եկեղեցական սրբանկարչութեան։

Կ'արժէ խորհիլ այս որմնանկարներուն նորոգութեան մասին, մասնագէտ – վերանորոգիչ անձերու կողմէ. հաւանաբար տեղւոյն եկեղեցական վարչութիւնը, թեմական խորհուրդի ու բարերարներու օժանդակութեամբ, իրագործէ նման ծրագիր։ Անկէ վերջ, թերեւս, այս մատուռը դառնայ հետաքրքրական վայր մը այցելութեան, պահպանման ազդակները ի գործ դնելով։

Յ. Կ.

փլովտիւ

ԾԱՆՕԹ. –

(1) – Հրանդ Աւագեան (ծնած 1900), հայ նկարիչ, վերանորոգիչ։ Ծնած է Հալէպ։ Ուսումը ստացած է Հալէպի Ներսէսեան վարժարանը եւ գերմանական լիսէին մէջ։ 1920-ին անցած է Ռումանիա, ու մշտական բնակութիւն հաստատած Պուքրէշ։ Աշակերտած է ռումանացի յայտնի նկարիչ, ակադեմիկոս Ժ. – Ա. Ստերիադիին։ Հեղինակ է մեծ մասով փոքրադիր բնանկարներու նաթիւր–մորթներու, դիմանկարներու, որոնք գծուած են նուրբ զգացողութեամբ եւ անմիջականութեամբ։ Շուրջ 40 տարի զբաղած է ռումանական հին նկարներու նորոգման աշխատանքով։ Նկարած է Հայաստանի բնութիւնն ու յուշարձանները, տուած երկու անհատական ցուցահանդէս։ (Հայկական սովետական հանրագիտարան, Երեւան, 1974, հատոր Ա., էջ 601)։

(2) – Հրանդ Աւագեանի վրձինին կը պատկանի նաեւ Սիլիստրայի հայկական «Սուրբ Աստուածածին» Եկեղեցւոյ գըմբէթին ներքին նկարազարդումը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ Ի ՆՊԱՍՏ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ

Նոյեմբեր 21-ին Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի միութիւններու միասնական ձեռնարկով, Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն եւ հոգեճաշ՝ յարակից Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ։

Ինչպէս բոլորին ծանօթ է, Օգոստոս ամսուան 17-ին Թուրքիոյ մէջ պատահեցաւ ահաւոր երկրաշարժ մը, որուն զոհ գացին նաեւ Հայեր եւ ըստ Պոլսոյ Պատրիարքարանի պաշտօնական տեղեկութեան, մեծապէս վնասուեցան հայկական հաստատութիւններ եւ Եկեղեցիներ։

Այդ օրերու Կաթողիկոսական Տեղապահ՝ Ներսէս Արք. Պոզապալեան կոչ ուղղեց սփիւռքի բոլոր թեմերուն, որպէսզի ապահովուի նիւթական թէ բարոյական օժանդակութիւն Պոլսոյ հայկական հաստատութիւններու եւ Եկեղեցիներու վերանորոգութեան համար։ Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի թելադրութեամբ կազմուեցաւ վերոյիշեալ միութիւններով «Պոլսահայ համայնքի օժանդակութեան» յանձնախումբ մը, որ հաճոյքով ստանձնեց այդ նուիրական եւ մարդասիրական պարտականութիւնը եւ Նոյեմբեր 21-ին օրը հոգեհանգստեան պաշտօնով եւ հոգեճաշով ոգեկոչեց յիշատակը՝ ոչ միայն երկրաշարժի հայ զոհերուն, այլ նաեւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի վանահայրերու եւ Պոլսոյ վերջին երեք պատրիարքներու՝ երջանկայիշատակ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի, Շնորհք Արք. Գալուստեանի, Գարեգին Արք. Գազանճեանի, ւանքի ողբացեալ խնամակալներու, ուսուցիչներու, աշակերտներու եւ զոյգ միութիւններու անդամներուն։

Պատարագը մատոյց Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան։ Ներկայ էր նաեւ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան։ Ինչպէս յաճախ, այս անգամ եւս Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը սրտայոյզօրէն կատարեց Կոմիտասեան բազմաձայն երգեցողութիւնը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Ըլմազեանի։

Սոյն արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի հովանաւորութեամբ, որ խօսեցաւ նաեւ օրուան քարոզը։ Ան շեշտը դրաւ՝ սէր, միութիւն եւ համերաշխ գործակցութեան վրայ եւ վեր առաւ այս երկու միութիններու անընդմէջ կեցուածքը եւ եկեղեցասիրութիւնը։

Յետ պատարագի տեղի ունեցաւ հոգեճաշ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ։ Հակառակ բացառիկ անձրեւոտ օդին եւ ձիւնապատ ճամբաներուն, (հազուադէպ պարագայ Մարսէյլի համար), այս միութիւններու անդամները, պատասխանատուները, համակիրները եկած էին լեցնել սրահը եւ գործնականապէս բերել իրենց նիւթական թէ բարոյական օժանդակութիւնը։

Տէրունական աղօթքով սկսած հոգեճաշի ընթացքին, խօսնակի դերը կատարեց Պոլսահայ Մշակութային Միութեան ատենապետ՝ Պր. Սարգիս Տուրսունեան, որ նախ բացման խօսքի հրաւիրեց Միացեալ Յանձնախումբի նախագահ՝ Պր. Խաչիկ Ըլմազեանը։

Ան նախ, մի առ մի յիշեց Օգոստոս 17-ին երկրաշարժէն վնասուած կրթական եւ կրօնական հաստատութիւններու անունները. Պատրիարքարանի շէնքը, Գումգափուի Մայր Եկեղեցին, Սամաթիոյ Ս. Գէորգ, Կէտիկփաշայի Սուրբ Յովհաննէս, Թոփգափուի Ս. Նիկողայոս, Պաքըրգիւղի Ս. Աստուածածին, Եշիլգիւղի Ս. Ստեփանոս եկեղեցիները, ինչպէս նաեւ Ազգային Հիւանդանոցի մատուռը եւ հայկական շէնքը եւ քանի մը վարժարանները։ Ապա Խ. Ըլմազեան բացատրութիւններ տուաւ ներկայիս գործող Պոլսոյ 35 եկեղեցիներու, 14 կրթական հաստատութիւններու (5 լիսէ, 9 նախակրթարան – միջնակարգ եւ 4 հայ կաթողիկէ վարժարաններ) մասին, եւ վեր առաւ Պոլսահայ համայնքի զոհաբերութեան, նուիրումի եւ գիտակցութեան ոգին եւ աւելցուց. «եթէ նկատի առնենք որ 80·000 հաշուող Մարսէյլի հայ գաղութէն ներս մենք միայն հազարումէկ դժուարութիւններով կրնանք հայ վարժարան մը ապրեցնել, ալ աւելի յստակ կը դառնայ մեր մտքերուն մէջ համեմատաբար փոքրաթիւ Պոլսահայ համայնքին մտքի օճախներու նկատմամբ ցուցաբերած բծախնդրութիւնն ու հոգատարութիւնը»։ Ան ընդգծեց այդ դպրոցներու գոյութեան կարեւորութիւնն եւ ըսաւ. «Մենք սփիւռքած ենք մեր նիւթական եւ բարոյական անվերապահ օժանդակութիւնը բերել, սերունդներ պատրաստող, միտքեր մշակող եւ ապագաներ կերտող այդ վարժարանները կանգուն պահելու, որովհետեւ անոնք ծնունդ տուած են երէկ եթէ՝ Դուրեաններու, Մեծարենցներու, Վարուժաններու, Ռ. Սեւակներու, Պարոնեաններու, Ասատուրներու, Սիամանթօներու, Վ. Թէքէեաններու եւ դեռ բազմաթիւ հայ գրականութեան հսկաներու, այսօր քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին իր ծոցէն հանած են Զահրաններ, Խրախունիներ, Հատտէճեաններ, Մարգոսեաններ, Շիկահերներ եւ այլ, որոնք հարստացուցած են արեւմտեան եւ արեւելեան հայ գրականութեան հոգեւոր գանձը եւ լուսաւորած՝ աշխարհի ամէն կողմ սփռուած հայութեան մտքերն ու հոգիները։ Այդ նոյն գաղութը տուած է նաեւ բազմաթիւ խրաւ, մեծանուն հոգեւորականներ»։

Հացկերոյթի տեւողութեան կատարուեցաւ պատշաճ գեղարուեստական յայտագիր մը։ Հայաստանէն ժամանած Գագիկ Մուրատեան քամանչայի վրայ յաջողութեամբ մեկնաբանեց՝ Սայաթ Նովայէն՝ «Դու էն գլխէն», հին տաղ մը՝ «Վարդանի մօր ողբը», Կոմիտասէն՝ «Կանչէ կռունկ» եւ Աշուղ Ջիվանիէ՝ «Ձախորդ օրեր»ը։ Ապա խօսք տրուեցաւ Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ ատենապետ՝ Պր. Կարպիս Սայապալեանի, որ հայ իրականութեան մէջ, եկեղեցի ու միութիւններու կարեւորութեան վրայ ծանրանալէ յետոյ գնահատեց սոյն հանգիսութեան կազմակերպիչ զոյգ միութիւնները, այս արժէքներու հանդէպ իրենց ունեցած հաւատարմութեան համար։

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի անդամուհիներէն, Պոլսեցի Օր. Մարթա Պասմաճեան վայելչայոյզ արտասանեց Դ. Վարուժանի «Առկայծ ճրագ»ը, առինքնելով բոլոր ներկաները։

Փակման խօսքը արտասանեց Տարօն Եպիսկոպոս։ Ան գեղեցիկ պատկերացումով մը համայնքը նմանցուց ընտանիքի մը եւ կեցաւ սիրոյ, միութեան եւ երջանկութեան համար անհրաժեշտ երեք զաւակներու՝ հաւատք, լեզու եւ մշակոյթի վըրայ։ Ան կոչ ըրաւ բոլոր ներկաներուն որպէսզի փարին՝ ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր դարաւոր հայ եկեղեցիին։

Գնահատելի են՝ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբի ատենապետուհի՝ Տիկին Նատիա Թերզիեանի շուրջ հաւաքուած զոյգ միութիւններու տիկինները, որոնք ամէն ջանք ի սպաս դրին համեղ հոգեճաշի մը հիւրասիրութեան։

Հացկերոյթի ընթացքին եղան սրտաբուխ նուէրներ, որոնց ընդհանուր գումարը տեղւոյն վրայ հասաւ 38·900 ֆրանքի։

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Յ. Գ. – Կազմակերպիչ միութիւններու վարչականները, նուիրահաւաքումով պիտի ջանան սոյն գումարը բարձրացնել 50·000 ֆրանքի, որմէ յետոյ «Յառաջ»ի մէջ կը յայտարարուի նուիրատուներու ցանկը եւ ամբողջական հասոյթը կ'ուղարկուի Պոլսոյ Պատրիարքութեան։

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ՝ ՄԵԼԻՆԷ ՔՈՆՍԹԱՆԹԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1999 Սեպտեմբերի վերջաւորութեան մեզմէ անդարձ բաժնուեցաւ գաղութիս ծանօթ դէմքերէն տիկին Մելինէ Քոնսթանթէն, ծնեալ՝ Մելինէ Զօփեան։ Դեռ քանի մը տարի առաջ անձնուիրաբար ստանձնած էր օգնական ուսուցչուհիի պաշտօնը Շավիլի մեր միօրեայ դըպրոցին մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շավիլի եկեղեցիին մէջ, Սեպտեմբեր 28-ին եւ քառասունքը՝ Նոյեմբեր 21-ին։

Մելինէն ծնած էր Պոլիս 1926-ին։ Ծընողքը Աստափազարցի եղած են եւ ծխախոտի մշակութեամբ զբաղած։ Հայրը իր երիտասարդութեան ժամանակ ծովային զինուոր եղած է։ Սակայն այդ հանգամանքը զինք չէ փրկած աքսորուելէ դէպի Սուրիոյ անապատները՝ մինչեւ Տէր–Զօր։ Մօր կողմէ ալ իր ամբողջ ընտանիքը Տէր–Զօր աքսորուած է։ Աքսորէն 11 տարի յետոյ երկու ընտանիքներու մնացորդացը վերստին կը վերադառնան Պոլիս։ Նախկին ծովային զինուորը կ'ամուսնանայ իրմէ 20 տարի երիտասարդ Մելինէի մօրը հետ։ Կը հաստատուին Գումգափու, Պատրիարքարանի թաղը։ Կ'ունենան երկու աղջիկ։ Մելինէն իր նախնական ուսումը Թաղին հայկական վարժարանը ստանալէ յետոյ կը յաճախէ 1200 աշակերտ ունեցող Թրքական լիսէ մը, որուն միակ հայ աշակերտն է եղած։ Կը սորվի Ֆրանսերէն եւ Իտալերէն։

1955-ին կը ծագի Կիպրոսի հարցը։ Յոյները կ'ուզեն կղզին կցել Յունաստանի։ Պոլսոյ մէջ Թրքական հակազդեցութիւնը շատ մեծ է։ Դէպքերու պայթումնալից ընթացքը կռահելով Մելինէի ծընողքը կ'որոշեն Փարիզ հաստատուիլ, քանի որ իրենց ազգականները՝ Ազնաւուրները հոս են արդէն շատոնց։ Պատրաստութիւններու ատեն սակայն կը մահանայ հայրը։ Արդ, Մելինէն իր մօր եւ քրոջ հետ կը հասնի Փարիզ եւ կը դիմաւորուի Այտա Ազնաւուրի կողմէ, ճիշդ 1956 Սեպտ. 6–7-ի ահաւոր գիշերը, երբ Թուրքերու կազմակերպուած ցոյցերը վերածուած են քրիստոնեաներու տուներուն եւ խանութներուն վրայ յարձակման եւ կողոպուտի (1956 Սեպտ. 6–7-ի Պոլսոյ թալանը)։

Փարիզի մէջ Մելինէն կ'արձանագրուի Սորպոնի համալսարանը, որպէս ուսանողուհի, միաժամանակ կ'աշխատի պատրաստի հագուստեղէնի գործատան մը մէջ՝ ապրուստը ապահովելու համար։ Քիչ յետոյ անձնական գործի կը ձեռնարկէ, պատուէրի համաձայն չափի վրայ հագուստներ կարելով։ 1968-ին կ'ամուսնանայ հայասէր անձի մը՝ Պ. Ռեմոն Քոնսթանթէնի հետ։ Կ'ունենան որդի մը՝ Լօրանը, որ կը յաճախէ Սեւրի Մխիթարեան վարժարանը եւ հայերէն կը սորվի։

1988-ին կը պատահի Հայաստանի երկրաշարժը։ Մելինէն շատ ցնցուած է։ Շավիլցի ծանօթներու հետ խմբակ մը կազմելով օգնութիւն կը տանի Հայաստան եւ Արցախ։ Յետագային կը բաժնուի անոնցմէ եւ սեփական միջոցներով կ'օգնէ Հայաստանի։

1994-ին Փարիզի մէջ երբ կը հիմնուի «Մաշտոց» Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը, Մելինէն շատ խանդավառ է, որ պիտի կարենայ հայ լեզուի համար ալ աշխատիլ։ Կը դառնայ Մաշտոցի փոխատենապետուհին։ Դժբախտաբար սակայն, առողջական պատճառներով հեռուէն միայն կը կարողանայ հետեւիլ Մաշտոցի գործունէութեան, ինչ որ խակական տառապանք կը դառնայ իրեն համար։ Հիւանդութեան դէմ պայքարի այդ տարիներուն Մելինէին միակ մտասեւեռումն է առողջանալ՝ ամառը Հայաստան կարենալ երթալու համար եւ իր ընտանիքի 20 անդամներուն օգնելու համար։ Այս կէտին է ահա, որ իր հասկցող եւ վեհանձն ամուսինը օգնութեան գործնական ձեւ մը կը գտնէ.– փոխանակ մանր գումարներով յաճախ օգնելու, հինգ ընտանիքներուն ալ միանուագ եւ կարեւոր գումարներ տրամադրել։ Որով անոնք կը կարողանան օրուան կացութեան յարմարող նոր գործերու ձեռնարկել եւ փրկըւիլ անտանելի կացութենէն։ Այսպէս է որ Մելինէն կը հեռանայ մեզմէ՝ սիրտը հանգիստ, պարտականութիւնը կատարած, մեր մօտ թողլով ընտանիքի օրինակելի մօր, հայերէնի ուսուցչի, ազգասէր ու հայրենասէր անձի մը յիշատակը։

Հողը թեթեւ գայ վրան եւ հոգին խաղաղութեան արժանանայ։

Այս քանի մը տողերը՝ փոխան ծաղիկի՝ իր մահուան քառասունքին առթիւ։

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ–ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆ-ՄՈՐԻՍ ՏԸ ՊԷՆՕ

Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Մարի Օհաննէսեան,

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ եւ Մարգրիտ Ագոյեան,

Տէր եւ Տիկին Յարութ եւ Ազատ Օհաննէսեան,

Տէր եւ Տիկին Փաթրիք եւ Էլիզապէթ Օհաննէսեան,

Տէր եւ Տիկին Ժորժ եւ Միւրիէլ Օհաննէսեան

զաւակներն ու թոռները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, տատիկին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 2-ին, 97 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 9-ին Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին
295, rue André-Philip — Lyon 3ème
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի ժամը 11-ին St. Maurice-de-Beynost-ի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ART'MÉNIE

ou l'interprétation de la Peinture à travers le TAPIS

LE

Centre Culturel SAINT MESROB

vous convie à découvrir

la première collection de tapis d'art contemporain d'Arménie

conçus et noués main par les ateliers HEMAG'S

ainsi que des tableaux de **Seyran Gasparian**

VERNISSAGE, le vendredi 10 décembre, à partir de 18 heures 30

10bis, rue Thouin, Paris 5e

Exposition du 10 au 17 décembre tous les jours de 16h à 20h

Métro : Cardinal Lemoine / Monge
RER B: Luxembourg —**Entrée libre**—

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

25ème ANNIVERSAIRE 1974 - 1999

DEJEUNER

AU PROFIT DE LEURS ETUDIANTS BOURSIERS DE LA MAISON D'ARMENIE

le dimanche 12 décembre à 13 heures

au Yan's Club
5, avenue Reille — 75014 PARIS

Réservations : Tél. 01. 47. 81. 28. 66

Tout don serait aprécié.

Merci de libeller votre chèque à l'ordre des Amis de la Fondation Marie Noubar 57, boulevard Jourdan 75014 Paris
Un reçu CERFA vous sera adressé.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

LEGS et DONATIONS au Fonds Arménien de France

Les enfants d'Arménie sont vos enfants. Donnez-leur un meilleur avenir

Le Fonds Arménien de France est une institution de bienfaisance qui regroupe l'ensemble des composantes de notre communauté, notamment les églises arméniennes Apostolique, Catholique et Évangélique. L'aide aux enfants d'Arménie et du Karabagh est au centre de son action humanitaire: construction d'écoles, création de cliniques (maternités, maladies infantiles,...), pensions mensuelles versées aux orphelins de la guerre, Bourses d'études, etc. Ces enfants souffrent des difficultés nées du blocus économique, des conséquences de la guerre et du séisme. Votre don peut améliorer sensiblement leurs conditions de vie. Ensemble, nous pouvons leur donner un meilleur avenir.

Inscrivez votre nom sur la terre d'Arménie.

Particuliers
récupérez 50 % de vos dons au Fonds Arménien de France

Notre statut fiscal permet à un particulier de déduire de ses impôts 50 % des dons effectués au profit du Fonds au cours d'une année fiscale, dans la limite de 6 % de ses revenus nets imposables. Ainsi une famille disposant de 100 000 F de revenus nets annuels imposables peut déduire du montant de son impôt jusqu'à 3 000 F pour un don de 6 000 F sur présentation d'un reçu cerfa délivré par nos soins. On peut allier ainsi une avantage fiscal non négligeable à une action de solidarité envers l'Arménie qui a tant besoin de se sentir soutenue en ces moments cruciaux pour son avenir.

Les legs et donations
au Fonds Arménien de France sont exempts de droits

Vous pouvez aussi désigner le Fonds Arménien de France comme bénéficiaire de dons ou de legs qui sont alors exonérés en totalité des droits de mutation.

Il peut s'agir d'argent, mais aussi de biens mobiliers et immobiliers.

Le legs est inclus dans un testament et ne prend effet qu'après le décès de son auteur, alors que la donation est faite du vivant de ce dernier. Dans ces deux cas, il est recommandé de se faire conseiller et assister par votre notaire.

Pour toute demande d'informations complémentaires relatives à ces questions, vous pouvez contacter le Fonds Arménien de France, qui peut également, si vous le souhaitez, vous mettre en relation avec son notaire.

Entreprises
déduisez de vos bénéfices la totalité de vos dons

Les entreprises peuvent également profiter de déductions fiscales. Elles peuvent déduire de leurs bénéfices la totalité de la somme donnée, jusqu'à 3,25 pour mille de leur chiffre d'affaires.

On ne saurait donc trop encourager les chefs d'entreprises qui génèrent des bénéfices à faire preuve de générosité sans que cela grève les résultats de leurs sociétés.

Ainsi une entreprise qui génère un chiffre d'affaires de 5 Millions de Francs peut déduire de ses bénéfices imposables quelque 16 000 F de don à une association de bienfaisance comme la nôtre.

Tél. : 01 43 68 29 29 - Fax : 01 43 68 15 91
Fonds Arménien de France,
BP 12 - 75660 Paris - Cedex 14

50 F par mois, 100 F par mois, plus...

Il n'y a pas de petits dons

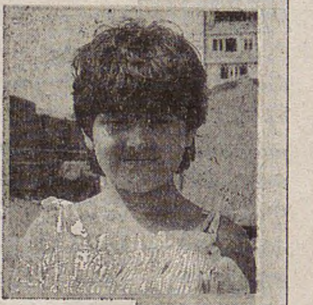

La constance est le plus précieux des dons et le prélèvement mensuel en est la meilleure expression. Cette forme de don convient particulièrement aux salariés et pensionnés et elle assure au Fonds des ressources stables qui lui permettent de mieux planifier ses actions. Souscrivez et faites souscrire un prélèvement mensuel selon vos moyens. Vous serez sûr, ainsi de ne pas oublier ceux qui ont tant besoin de nous.
Merci de renvoyer dès aujourd'hui l'autorisation ci-dessous accompagnée d'un RIB, RIP ou RICE

AUTORISATION DE PRELEVEMENT J'autorise l'établissement teneur de mon compte à effectuer sur ce dernier, si sa situation le permet, tous les prélèvements ordonnés par le Fonds Arménien de France. En cas de litige sur un prélèvement, je pourrai en faire suspendre l'exécution, par simple demande à l'établissement teneur de mon compte. Je réglerai directement le différent avec le Fonds Arménien de France.

NUMERO NATIONAL D'EMETTEUR
406553

Nom, prénom et adresse du débiteur

N° DE TELEPHONE (falcultatif) :

DESIGNATION DU COMPTE A DEBITER
Code Banque | Code Guichet | Numéro de compte | Clé RIB

Date
Signature

Nom et adresse du créancier :
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75 660 PARIS CEDEX 14

Nom et adresse de l'établissement teneur du compte à débiter (votre banque, ou CCP, ou Caisse d'Epargne)

Prière de renvoyer les deux parties de cet imprimé au créancier sans les séparer, en y joignant obligatoirement un relevé d'identité bancaire (RIB), postal (RIP) ou de Caisse d'Epargne (RICE).

DEMANDE DE PRELEVEMENT.
Valable jusqu'à annulation de ma part
Je soussigné(e) ....
....
autorise le Fonds Arménien de France à prélever le 10 de chaque mois sur mon compte la somme de :
- ☐ 50 F (cinquante francs)
- ☐ 100 F (cent francs)
- ☐ 150 F (cent cinquante francs)
- ☐ 200 F (deux cents francs)
- ☐ ... F (............ francs)

(Cochez la case de votre choix)
Date :
Signature :

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

«La réalité, hélas trop certaine, du génocide arménien»

Ainsi s'exprimait Gilbert Dagron, Administrateur du Collège de France, dans une lettre du 6 novembre 1998. De même, tous ceux qui ont soutenu la candidature de Gilles Veinstein, à la chaire d'«Histoire turque et ottomane» n'ont pas manqué de préciser qu'ils ont pris acte de ce génocide

Seul Gilles Veinstein persiste à cultiver le doute en prétendant qu'on ne dispose pas de preuves suffisantes de la décision gouvernementale d'extermination du peuple arménien dans l'Empire ottoman en 1915. Il est clair qu'il ne peut pas ignorer de bonne foi ce que tous les autres reconnaissent, mais il est sans doute tenu de partager l'attitude des autorités turques qui persistent à nier ce qu'elles savent être l'évidence.

Cette attitude a valu à Gilles Veinstein de ne pas recueillir les voix de la «majorité absolue des membres présents» exigée par les status (cf. Annuaire du Collège de France 1991-1992, p. 80) lors du vote du 29 novembre 1998. Accélérant les démarches, Gilbert Dagron a pourtant réussi à obtenir, par un décret du Président de la République par le 9 février 1999, la confirmation de cette titularisation.

Voici donc la **leçon inaugurale** d'un candidat devenu professeur au Collège de France sans avoir été élu. Nous ne pouvons admettre que la France laisse ainsi la Turquie forcer l'introduction, dans cette institution, du négationnisme du premier génocide de ce siècle.

Pour notre part, avec tous les citoyens épris de justice et de vérité, nous resterons vigilants.

Paris, le 2 décembre 1999

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE AVEC DEDICACES

La M.C.A. a le plaisir de recevoir
Pascal CARMONT
Ancien Consul de France et descendant des grandes familles arméniennes de l'empire ottoman
qui présentera son ouvrage
« LES AMIRAS »
SEIGNEURS DE L'ARMENIE OTTOMANE
le VENDREDI 10 DECEMBRE à 20h45
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
DIMANCHE
5 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 254

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.788 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.788

ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ, ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ

Գրեց՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Եկած եմ հեռուէն, դուրսէն: Սփիւռքէն(1): Օտարերկրացիի օրինավիճակով: Խօսելու ինքնութեան մասին: Այս հեռաւորութիւնը մաս պիտի կազմէ խօսքիս, կը յուսամ անպայման: Ո՛չ թէ ենթադրեալ դրսեցիի ինքնութիւն մը պահպանելու սեւեռում, այլ միայն հաստատում տեղին ուր եմ: Եւ այդ տեղը հոն է ուր ինքնութիւնը կը մտնէ անդադար տագնապի փրկարար փուլի մը մէջ: Հասկնալի է որ չընեմ անկարելի ինքնութեան մը գովքը, չտարուիմ գինովութեամբը տաքուկ մտերմութեան, հարազատութեան, հողին ու երկրին հմայքէն տարուած: Ո՛չ մէկ հաճոյք՝ ըլլալու մենք մեզի, մենք մեզմով, որ փակէր գիս դուրսին դէմ, ներսին վրայ: Ո՛չ մէկ կղզիացման տենչանք: Ո՛չ մէկ Մերութեան ձգտում, երբ բոլոր մշակոյթներու տիեզերականացումը, ներթափանցումը, լրասփիւռներու, բանակարգիչի, թէքնիքականութեան շնորհիւ, արդէն հարթելու վրայ են ներքին տարբերութիւնները: Օտարի թափանցման առջեւ յաճախ փորձութիւն է, քաղաքական կամ մշակութային փորձութիւն է փակումը, ինքնաշրջափակումը, դուրս վտարելու համար ինչ որ կը վտանգէ, կը խորհինք, մեր ինքնութիւնը: Ինքնութիւն մը՝ որ կը կարծենք ունինք, մեզի տրուած իբրեւ ժառանգ, իբրեւ ազգութիւն, արիւն, լեզու, պատմութիւն կամ այս բոլորին գիտակցութիւնը, «հարազատ ինքնութիւնը» պիտի փորձեմ կազմալուծել:

ՔԱՌՈՒՂԻՆ

Ինքնութեան թեման, կ'ըսէ Ֆրանսացի ազգագրագէտ Լեւի–Սթրօս, սեմինարի մը մէջ, կը տեղադրուի ո՛չ թէ միայն մէկ այլ բազմաթիւ քառուղիներու կեդրոնին(2): Այսինքն՝ ինքնութեան թեման կը հետաքրքրէ բոլոր կրթանքները. ընկերաբանութիւնը, հոգեբանութիւնը, ազգագրութիւնը, փիլիսոփայութիւնը, ինչպէս նաեւ գրականութիւնը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ ինքնութիւնը, եթէ կայ, ինքն իր վրայ փակ մէկութիւնը չէ, ինքնութիւնը չէ միայն օրինակ նոյնութիւնը, որուն հետ կը շփոթուի յաճախ, այլ հոլովոյթ մըն է զանազանութեան հետ, տեւական համադրում մը՝ այլութեան հետ որ զինք կը դարձնէ խնդրական, անմիաւոր: Այլ խօսքով՝ ինքնութիւնը ո՛չ Թուանշանի նոյնութիւնն է, ոչ ալ Եսին, վերանցական եսին միաւորը: Ի զուր չէ որ մարդիկ յաճախ կը խօսին ցեղային ինքնութեան, ազգային ինքնութեան մասին, ընկերային ինքնութեան, անհատական ինքնութեան, սփիւռքեան ինքնութեան մասին, ինչ որ կը նշանակէ թէ այս բոլոր կալուածներէն անցնող շրջանակներու հանդիպման ցանցին մէջ կ'ընդլայնի «ինքնութիւն» կոչուածը:

Քառուղին փոխաբերութիւն մըն է որուն յատկանշական եզրը տեղագրական հանգամանք մը ունենալն է. հրապարակ, փողոց, քաղաք ու բացութիւն կը յուշէ մեր մտքին, այսինքն՝ հաւաքական կենցաղ, քաղաքային կեցութիւն, տեղերու բաշխում, խաւերու այլազանութիւն, խուսափումի եւ հանդիպումի կարելիութիւն: Քառուղին տարբեր ճամբաներու եւ տարբեր ուղղութիւններու միաւորումն է եւ ցրումը նոյն ատեն: Ուժական, տինամիք կառուցուածք մը, շարժումի եւ անշարժի, նշաններու, նշանակութեան եւ տարածութեան անցման վայր մը, հաղորդակցութեան ընդհանուր եւ աւելի մեծ ցանցի մը մէջ, որ ոստանն է: Ուստի՝ քառուղին փոխաբերութիւնն է ինքնութեան:

Ե՞րբ կը դրուի ինքնութեան խնդիրը, ինքնութիւնը իբրեւ խնդիր կամ հարցում: Ֆրանսացի ժամանակակից փիլիսոփայ Է. Լեւինաս կը գրէ օրինակ, որ ինքնութիւնը հարցաքննել, զայն արդէն կորսնցնել է, սակայն զայն հարցադրել կը նշանակէ տակաւին կառչիլ անոր, թէ ոչ արդէն շատոնց կը դադրինք հարցադրելէ (3):

Այլ խօսքով՝ ինքնութեան մասին խօսքը կու գայ կորուստէ մը, առանց որ այդ կորուստը կորսուած ըլլայ բոլորովին:

Իսկ ե՞րբ է որ ինքնութեան կորուստը կ'ըլլայ բացայայտ: Այն ատեն երբ հին կապերը կը խախտին, դարաւոր սովորութիւնները կը քանդուին, երբ մարդուն ու շրջապատին, ընկերութեան յարաբերութիւնները կը խորտակուին, այսինքն՝ երբ յղումի կէտերը, համակրանքի, փարումի առարկաները կը փլչին: Մեծ շարժերը, յեղաշրջումներ, յեղափոխումներ, անկումներ կը բերեն ինքնութեան տագնապ, երբ նոյնը կը դադրի նոյնը ըլլալէ: Այսինքն՝ ինքնութեան տագնապը հարկատու է դէպքին: Ինչ որ կու գայ, ինչ որ չէր նախատեսուեր կամ գուշակուեր, ինչ որ տուեալ նշանները կը տարտղնէ, ինչ որ երբեմն անանուն է, որ միակերպութեան մէջ, անհամաձայնութիւն մը, հատում մը կը բերէ, յետոյ գուցէ վերստին ստեղծելու համար նորոգ համաձայնութիւն մը, ատիկա կը կոչեմ դէպք:

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

Այստեղ պիտի փորձեմ հարցին մօտենալ, մեկնելով Ֆրանսահայ գրականութեան աւանդութենէն: Քանի որ կը խորհիմ, որ այնտեղ յարուցուած հարցերը եւ պահպանուած փորձառութիւնը կը մնայ տակաւին ուսանելի, ըսել կ'ուզեմ իւրացուելիք: Աւելի անդին կը մանրամասնեմ այս որոշումը:

Սփիւռքի մէջ, նման դէպք է որ կը յարուցանէ ինքնութեան տագնապ, անոր կազմումի առաջին օրերէն սկսեալ: Կ'ենթադրեմ որ գիտենք թէ ինչպէս յայտնուեցաւ Սփիւռք երեւոյթը: Կ'ենթադրեմ նաեւ թէ ինչպէս գոյացուեցաւ Ֆրանսահայ գրականութիւնը 1922–էն ասդին(4): Այդ դէպքը պիտի չառնեմ իր պատմական երեսակով, այլ անոր հայելացումովը գրականութեան մէջ: Ինչո՞ւ: Պարզապէս անոր համար որ գրականութեամբ է որ կը բացայայտուի ինքնութեան տագնապը, ըսել կ'ուզեմ կը գրուի: Ինչ ինչ պատճառներով, այսօր, մեր գրականութիւնը եղած է անցեալին, գուցէ է ալ ներկայիս, ընդունարանը մեր մտածողութեան, ինչ որ չի նշանակեր որ այդ մտածողութիւնը զուտ գրական է: Մեզի կը պակսին ընկերաբանական, ազգագրական, մարդաբանական կամ փիլիսոփայական աշխատութիւններ, ինքնութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնող: Այդ պակասը ինքնին ուրիշ հարց մըն է:

Ինչո՞ւ Ֆրանսահայ գրականութիւնը ընտրած եմ իբրեւ շրջանակ: Ոչ անշուշտ որովհետեւ անիկա հետազօտութեան կալուածս կը կազմէ ընդհանրապէս, ոչ ալ միայն անոր համար որ, որոշ չափով, աւանդութիւնս է, կամ ես զայն աւանդութիւնս դարձուցած եմ: Նախ՝ ուզենք կամ չուզենք Ֆրանսահայ գրականութիւնն է միայն որ Սփիւռքի լայնքին ու երկայնքին կը կազմէ իսկական աքսորի գրականութիւն մը: Աքսորի գրականութիւն մը կը սահմանուի իբրեւ ոչ–երկրային, կամ երկրազուրկ գրականութիւն, որ չունի հաստատութիւններու բարիքն ու հենքը, զուրկ է գրականութիւն մը հիմնաւորող միտարր ընկերութենէն եւ կը յատկանշուի իր յայտնակերպումներուն խուսափուկ, դիւրաբեկ, յեղակարծ նկարագիրով: Ապա՝ Ֆրանսահայ գրականութիւնը իր 50 տարիներու երկայնքին կարելի կը դարձնէ ինքնութեան տագնապի աւանդութիւն մը: Այլ խօսքով՝ ոչ միայն անոր մեկնակէտին կը յայտնուի ինքնութեան տագնապ մը, այլ տեւապէս ինքնութեան տագնապ մը կը կազմէ այդ գրականութեան կազմաւորիչ ու հիմնաւորիչ տարրը: Վերջապէս՝ Ֆրանսահայ գրականութիւնը գուցէ միակն է մեր մէջ, որ սփիւռքեան փորձառութիւն մը կը գրէ ծայրէ ծայր: Ի՞նչ է սփիւռքեան փորձառութիւնը, որ մարդիկ յաճախ կը շփոթեն հայրենիքէն դուրս ապրելու իրողութեան հետ, կարծէք հայրենիքէ դուրս ամէն կեցութիւն սփիւռքացում ըլլար: Այսինքն՝ ամէն արտերկրային գոյութիւն սփիւռք չէ, ինչպէս սփիւռքը արտերկրային երեւոյթ մը չէ միայն ու անպայման:

Սփիւռքեան փորձառութիւն կը կոչեմ յարաբերութիւններու, առնչութիւններու այն ամբողջութիւնը որ դուրսին կը կը կապէ աքսորեալը, գաղթողը կամ վերապրողը –այս երեք բառերը ի հարկէ ունին իրենց տարբերակիչ համաձեւումները: Սփիւռքեան գոյութիւնը սփռումն է հաւաքական կապերէն, բացութիւն մըն է այլութեան, տարբերութեան, ան–երկրացում մը որ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ ազգային պատկանելիութիւնը, ինչպէս լեզուական կիրարկումը: Նոյնիսկ իրողական կամ գաղափարախօսական կեթոներու մէջ սփիւռքեան փորձառութիւն մը կայ, քանի որ հաւաքականութիւնները չեն կրնար ապրիլ ու մտածել իրենք զիրենք առանց այդ դուրսին: Այլութեան հերքումը կը մնայ ի վերջոյ, հերքումի իսկ ձեւին տակ՝ յարաբերութիւն մը: Սփիւռքեան գոյութիւնը կը տարբերի մշակութային կամ քաղաքական համակեցութենէ: Օրինակ երբ հայ գրականութիւնը Ե. դարէն ետք շփման մէջ կը մտնէ յունական կամ ասորական մշակոյթներու, ուրիշ լեզուներու հետ, սփիւռքեան յարաբերութիւն մը չէ որ կ'ընդլայնի ի հարկէ: Անշուշտ մեր պատմութեան մէջ արտասահմանեան կեանք մը գոյութիւն ունի: Զարթօնքը տեղի կ'ունենայ, ուզենք թէ չուզենք, Հայաստանէն դուրս: Սակայն, հոն յայտնուող գիտակցութիւնը սփիւռքեան գիտակցութիւն մը չէ: Կրնանք նոյնը ըսել Անիի թագաւորութեան անկման յաջորդող շրջանին համար: Արիստակէսի Լաստիվերցիին Պատմութիւնը կը խօսի մեզի ի հարկէ պանդխտութենէ, երկրորդ պանդխտութենէ, սակայն ամէն աքսոր, կամ տարագրութիւն սկիզբը չեն կազմեր սփիւռքեան փորձառութեան մը:

Այս փորձառութիւնը իր նախընթացը չունի մեր մէջ, քանի որ անիկա կ'ընդլայնի անդառնալի կորուստի մը գիտակցութիւնն ունենալով իր ետին: Աքսորը անվերադարձ աքսոր մըն է: Աղէտէն վերապրողը ընդմիշտ կորսնցուցած է իր հայրերու հողը: Իրեն տրուած մեկնումի անցագիրը կը հաստատէ ատիկա. մեկնում առանց վերադարձի կարելիութեան, interdit de retour: Աքսորի գրականութիւնը որ կը յայտնաբերէ ու կ'ոճաւորէ սփիւռքեան փորձառութիւնը կապուած է 1915–ի աղէտին եւ անոր անդառնալիութեան (երկու իմաստով): Ինչ որ կոչեցի սփիւռքեան գիտակցութիւն կը յայտնուի փաստօրէն այս հիմնական դէպքէն եւ կը կազմէ սփիւռքահայ գրականութեան յատուկ եզրը:

Աղէտը եւ անոր ստեղծած սփռումը կը կազմեն մէկ ու միացեալ դէպք մը: Ան է որ սկիզբ կու տայ ինքնութեան տագնապին, պիտի ըսէի սփիւռքեան առաջին տագնապին: Յակոբ Օշական տեղ մը, բաւական արագ և խիտ ձեւով մը իրարու կը կապէ այս երկու հարցերը, երբ կը գրէ. «Տարագրութիւնը մեր հաւաքականութեան մեծագոյն ինքնասփռումն է»(5):

Այս հաստատումը երկու տարբեր, նոյն ուղղութեամբ գացող նշանակութիւն ունի: Նախ՝ տարագրութիւնը կը սփռէ մեր ժողովուրդը իբրեւ հաւաքականութիւն, այն իմաստով որ ան կը դադրի իր հաւաքական ինքնութիւնն ունենալէ. այսինքն տարագրութիւնը հաւաքականութիւնը կը զրկէ իր հաւաքականութիւն մը ըլլալու իրողութենէն, ինչ որ կը նշանակէ որ տարագրութիւնը կը կազմալուծէ հաւաքականութիւնը ինքն իրմէ: Եւ տարագրութիւնը էապէս տար –, դէպի դուրս երթալ մըն է ուրեմն ինքն իրմէն:

Ապա՝ թերեւս անմիջական կերպով հասկցուած, տարագրութիւնը կը սփռէ ինքնութիւնը, կը ցրուէ զայն իր հաւաքական առումին մէջ եւ կը դառնայ ինքնին սփռումը: Պիտի տեսնենք քիչ մը անդին, որ տարագրութիւնը կամ սփիւռքացումը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ ոչ թէ ինքնութիւն – նոյնութիւնը այլ ինքնութիւն – անձը, ոչ թէ idem–ը այլ ipse–ն(6), ինչ որ այնքան ալ դժուար հասկնալի չէ, քանի որ տարագրութիւնը տարագիրը կը տանի թէ ինքի ջնջումին եւ թէ ալ անոր այս կամ այն յատկանիշի անհետացումին: Տարագրութեամբ յայտնուող բռնութիւնը կը միտի ինքնութեան ոչնչացումին եւ հասկնալի է որ սփռումի ամէն փորձառութիւն խնդրոյ առարկայ դարձնէ ինքնութիւնը: Հարց չէ ինծի համար՝ պէ՞տք է ափսոսալ այդ հին ինքնութիւնը, երբ մեր հայրերը կ'ապրէին կպած հողին, անոր հետ տեսակ մը մտերմութեան մէջ եւ չունէին հարցում գեղջուկի իրենց առհաւական հաւատքով: Հայ գրականութեան մէջ ամբողջ թեւ մը, աղէտէն իսկ առաջ արդէն կ'ընէ գովքը այդ երկրին, կարծէք այդ երկիրը արդէն շատոնց գոյութիւն չունենար, կամ ըլլար արդէն կորսուած եւ գիրերով միայն պահպանելի(7): Գաւառի գրականութիւնը այդ է, արդէն կորուստին անգիտակցումը իր փորձառութեան իսկ մէջ: Եղեռնէն ետք՝ անոր երկարացումը ունի ուրիշ նկարագիր. յուշին պահպանումն է, տեսակ մը հարազատի առասպելին տեւականացումը, երբ տարագրութիւնը նետած է մեր ինքնութիւնը դուրս:

Աքսորի գրականութիւն մը անխուսափելիօրէն ինքնութեան տագնապ կը կրէ իր մէջ, ինքնութեան տագնապ՝ կրկնակ իմաստով. մէկ կողմէ՝ տագնապը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ տարագիրներու անձնական, «ազգային» ինքնութիւնը, միւս կողմէ՝ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ այդ գրականութիւնն իսկ: Այլ խօսքով ինքնութեան տագնապը միայն բովանդակութեան հարց մը չէ, այլեւ գրական յղացքի: Ի՞նչ գրականութիւն կարելի է աղէտէն ետք, ցրումի մէջ: Կրնամ ըսել, որ ինքնութեան տագնապը է նաեւ գերազանցապէս գրական տագնապ: Թերեւս ասոր համար է որ անիկա կը դառնայ ոչ թէ միայն թեմա, այլեւ առաղձ, շրջանակ ու հորիզոն:

ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՒԼ

Առաջին փուլի մը մէջ, տարագիրը Ուրիշի երկրին մէջ նետուած՝ կ'ապրի ինքն իրմէ դուրս ըլլալու զգացումը որ ի յայտ կը բերէ վանումի հակազդեցութիւն մը, իր զանազան փոփոխակներով կամ աստիճաններով: Ասոր ծայրագոյն պարագան է եւ փոխաբերութիւնը՝ խենթութիւնը: Լաւագոյն օրինակներէն մէկն է անշուշտ Շահան Շահնուրի Նահանջը առանց երգի վէպի հերոսներէն Լօխումի պարագան: Նախկին քահանայի զաւակ, Շահնուրի գլխաւոր հերոսի Պետրոսի բարեկամ այս երիտասարդ ու Փարիզ հաստատուած պոլսեցին՝ սկիզբը՝ կը մերժէ այն բոլորը որ Ֆրանսական են. Ֆրանսական թերթերը, Ֆրանսերէնը, աշխատանքը. կը մերժէ աշխատիլ Ռընոյի գործատան մէջ, եւ կը պայքարի ձուլումին դէմ: Կ'որոշէ մեկնիլ Հայաստան, բայց մուտքի իրաւունք չի տրուիր: Իրեն կը մնայ այլեւս միայն հաշիշի ճամբան ու խենթութիւնը:

Ըսի արդէն որ խենթութիւնը ծայրագոյն պարագայ մըն է, եւ փոխաբերութիւնն է անհատին ինքն իր վրայ, տեսակ մը ինքնական փակումին, որ դուրս կը ձգէ աշխարհն ու ասոր «աղտեղութիւնները»: Իր ցնորանքին մէջ, Լօխում անդադար կը կրկնէ թէ կ'ուզէ Հայաստան երթալ, ճահիճները չորցնել: Անշուշտ մաքրութիւնը ներյայտօրէն կը հակադրուի աղտոտութեան, ներսը դուրսին. յատկանշականօրէն ինչ որ հարազատ է, մաքուր է: Շահնուրի «Պճեղ մը անոյշ սիրտ» նորավէպին Եպրաքսէն նոյնպէս կ'ըսէ թէ բոլոր Ֆրանսացիները «աղտոտ են, աղտոտ», թէ իր Պոլիսի տունը մաքուր էր. իսկ այստեղ, Փարիզ կարելի չէ մաքուր ըլլալ, իր երկու տղաքն ալ սկսած են աղտոտիլ: Եպրաքսէ Հանըմ, ինչպէս Լօխում, ինչպէս ամէն աքսորական, դուրսին հետ ամէն շփում կը նկատէ շփում աղտոտութեան հետ, հակադրելով ներսի մաքրութեան (սրբութեա՞ն):

Այս աղտոտութիւնը ունի երկրորդ երեսակ մը, ըսենք երկրորդ փոխաբերութիւն մը, որ բաւական ընդհանրացած է Ֆրանսահայ գրականութեան մէջ, ան ալ պոռնկութիւնը: Շուշանեանի համար սիրելի Փարիզը նոյն ատեն պոռնիկ է, որ կը հակադրուի հին շրջաններու սպիտակ

ազլիկներուն: Շահնուրի մօտ լուսանկարչատունը նման է պոռնկատան: Ունի իր օրէնքը, անբարոյականութիւնը, որ չի փոխանցուիր: «Ան զգացում մըն է...ճիշդ մեր Աստուծոյ հանդէպ ունեցած հաւատքին պէս...»(էջ 95 եւ 107): Աղտեղութիւն, կործանման վայր, անկման տեղ, նսեմացում, ինչպէս կ'ըսէ Օչական ըՍփիւռքին համար: Հարազատն է միայն մաքուր, անխառն: Հասկնալի է թէ ինչու Շահնուրի հերոսներէն Պետրոսը ըսէ ինքն իրեն.

«Արեւի լոյսին տակ ի՛նչ աղտեղութիւն: Օ փախչիլ, փախչիլ ինքզինքէն՝ վերադառնալ այն վիճակին ուր կը գըտնուէր երբ որ ինկաւ Փարիզ, ըլլալ նախկին Հայը, իր կուսութեանը մէջ գեղեցիկ, պարզութեանը մէջ վսեմ»(8):

Պետրոս կ'ուզէ վերադառնալ իր նախկին մաքրութեան, իր կուսութեան, իր վսեմ պարզութեան, այսինքն՝ իր նախկին ինքնութեան, երբ սակայն արդէն շատոնց այդ ինքնութիւնը աղտոտած է: Պիտի չկարենայ վերադառնալ այդ վիճակին, պիտի մխրճուի անոր մէջ: Ուրիշ մը, Սարաֆեանի Խարիսխէն Հեռու վէպին նախկին յեղափոխական Կիրակոսը, ապականած Փարիզին մէջ պիտի կորսնցնէ որդին, պիտի լքէ կինը, դառնալու համար Արեւելք, քանի որ ամէն ինչ այստեղ անմաքուր է(9):

Ի՞նչ է օրինավիճակը այս աղտոտութեան եւ հակադարձաբար՝ մաքրութեան: Արեան, ցեղային վտանգաւոր ըընորոշո՞ւմ մը, թէ կրօնական, պիտի ըսէի պղծութիւն մը: Ի հարկէ եթէ «հարազատութիւն» բառին հին առումին յղումը, հարազատ են(10), անոնք որոնք կը սերին նոյն արիւնէն, եւ անկասկած աղտոտութիւնը կը վերաբերի արտաընտանեկանին, տարբեր արեան: Սակայն վստահ չեմ որ այս նշանակութիւնը ամբողջովին ներկայ է լեզուին մէջ: Միւս կողմէ սակայն, զայն ամբողջովին փակագիծի մէջ դնել լեզուէն արտաքսել չէ՞ երկդիմի տարրեր: Ուրեմն՝ հարկ է ինծի ընդունիլ այս աղտոտութեան անորոշելիութիւնը, ինչ որ կը պահպանէ անոր իմաստային հարստութիւնը:

Օտարութիւնը կը յայտնուի իբրեւ աղտոտութիւն, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել իբրեւ խառնութիւն կամ խառնածնութիւն: Իբրեւ այդ՝ աղտոտութիւնը որոշ չափով արեան խառնումը նկատի ունի, բայց այդ խառնումը կ'իմաստաւորուի միայն այն ատեն, երբ նկատի առնենք ամուսնութիւնը (ասկէ խառն ամուսնութիւն գաղափարը): Թէ խառնումը ունի սեռային բնոյթ, եւ մաքրութիւնը նաեւ կրօնական, աւելի դիւրին է նշմարել Շահնուրի վէպի երկայնքին:

Արդարեւ՝ օտարութեան մէջ, աքսորականին կամ տարագիրին համար, ամէն ինչ հնարաւոր կը թուի, ամէն խառնուարդ՝ ընդունելի: Դուրսի աշխարհը արգիլուած, բոլոր նախապէս արգիլուած փորձառութեանց դաշտը կը դառնայ, կարելի դարձնող ամէն տեսակի համակեցութիւն, համադրութիւն, ընդելուզում, միացում: Նահանջըի առաջին էջը սկիզբէն այդ խառնուրդին պատկերը կու տայ «խառնումի տեսարանին» մէջ: Ընթերցողները յաճախ կը տարուին տեսարանով եւ չեն նկատեր անոր բովանդակած նշանակութիւնը:

«Հասունցած տղայ էր սակայն, ապացոյց որ չկրցաւ բոզ ու Աստուած բառերուն սահմանում մը տալ... Հակառակ սակայն այդ միսին, հակառակ այդ երկնային բոյրին, ո՛չ բոզը, ոչ ալ Աստուածը կրցաւ սահմանել...»(11):

Ոչ միայն բոզ ու Աստուած կը դառնան անսահմանելի, այլեւ կը թուին անորոշ, կարծէք կը խառնուին: Պետրոս անկարող է սահմանում մը տալու մէկուն ու միւսին, մէկն ու միւսը դարձնելով բացարձակ եւ նոյնքան ալ անսահլի: Քով քովի դրուած են բոզն ու Աստուած, ամէնէն մաքուրն ու ամէնէն «աղտոտը», սուրբն ու անսուրբը, վերինն ու վարինը, տեսակ մը անտարբեր հաւասարութեամբ մը(12): Օտարութիւնն է որ այս հաւասարութիւնը կը դարձնէ կարելի, կը խախտէ զատորոշ սահմանները «արժէքներու աշխարհին»: Օտարութիւնը կը յայտնուի այսպէս իբրեւ խառնութեան տեղ մը, որ կրնայ միայն աղտոտել մաքուրն ու հարազատը:

Միակ միջոցը, ի հարկէ, մաքուրը անխառն պահելու, զայն դուրս նետելն է, արմատախիլ կամ բնաջինջ ընելն է, կամ անկէ դուրս արտաքսուիլը: Բայց թէ ինչո՞ւ օտարութիւնը կը յայտնուի իբրեւ խառնութիւն, ահա հարցում մը որուն ստիպուած եմ արագ պատասխանել: Արդարեւ՝ օտարութիւնը խառնումի տեղ է եւ յաճախ կը տրուի սեռային փոխաբերութեամբ պարզ անոր համար որ հայրերը չկան: Սփիւռքահայ վէպերը անդադար հայրերուն բացակայութիւնը կ'ըսեն: Ասիկա այսպէս է ո՛չ միայն Նահանջըին մէջ, այլ Հ. Զարդարեանի Մեր Կեանքըին (1934), Որբունիի Փորձըին (1929) այլեւ Փայլակ Միքայէլեանի Աբեւ, Աբեւին (1933) մէջ: Ի հարկէ հայրերուն հետքերը կան միայն, անոնց չուքերը, ինչ որ հասկնալի կը դարձնէ տեւական ըմբոստութիւնը որդիներուն բացակայ կամ մեռեալ հայրերուն դէմ(13), մայրերու խողովակով: Քանի որ հայրերը չկրցան արգիլել աղէտը, թերեւս ալ մասամբ մասնակցեցան անոր իրականացումին՝ իրենց ստրկամտութեամբ (Շահնուրի հերոսներուն տրամաբանութեամբ), քանի որ անոնք չկրցան կատարել իրենց պաշտպանողի դերը, ժառանգութիւնը փոխանցողի պաշտօնը, անոնք մնացին հաշմեալ: Ինչ ալ ըլլայ անոնց իրողական օրինավիճակը (մեռեալ, թէ ապրող խլեակ) անիկա կը մատնէ բացակայութիւն մը: Հայրերու բացակայութիւնը կը խախտէ օրէնքի սարուածը, երբ չի կրնար զայն փոխանցել, եւ կը բանայ դուռը ամէն տեսակի յարաբերութեան ու խոտորումի:

Բայց Ուրիշը, օտարութեամբ եկող միւսը, խառնակումին մէկ մարմնաւորումը նոյն ատեն այն միջոցն է ուր աքսորեալը կրնայ վերապրիլ: Անոր շնորհիւ վերապրողը կը դադրի հալածուած անասուն մը ըլլալէ, միշտ ու միայն իր մորթը երկելու հակամէտ, գտնելու համար որոշ չափով իր մարդկայնութիւնը: Անկէ գուցէ օտարութեան երկդիմութիւնը: Ուրիշը կը հմայէ, կը գրաւէ իր կիներով, իր երկրին գեղեցկութեամբ, իր տուած ազատութեամբ, իր մշակոյթով: Շահնեանի բոլոր փարիզեան վէպերուն մէջ, Փարիզը որքան պոռնիկ, այնքան ալ սիրելի է(14): Շահնուրի վէպին մէջ, Պետրոսի սիրուհին Նենէթ, ունի պոռնիկին բոլոր յատկութիւնները, բայց չի դադրիր սիրելի ըլլալէ, հմայելէ ու գըրաւելէ: Անոր շնորհիւ է որ Պետրոս կապ մը կը ստեղծէ աշխարհին հետ, կամ աւելի ճիշդ ան է աշխարհին հետ իր կապին ընդհանուր պատկերը: Իսկ ի՞նչ կ'ըսէ Պետրոս. «առանց Նենէթի, նորէն Նենէթով» (ՆՀ 151): Ուրիշը, սեռով եկող, կը տրուի իբրեւ երկդիմի տարր: Ամբողջ օտարութիւնը երկդիմի է: Ունի երկու երես: Սակայն այս մակարդակին անիկա դուրսն է, մտածուած է, զգացուած է իբրեւ դուրսը, իբրեւ ինքնութեան մաս չըկազմող տարր մը:

Այս փուլին կ'ուզեմ առնչել յուշի, անցեալի պատկերացման գրականութիւնը, որ բաւական կը բողբոջի Սփիւռքի որոշ գրագէտներու գրչին տակ, եւ որ հարազատ երկրի պատկերացման իր ձգտումին մէջ կը յաւերժացնէ անխառն ինքնութեան մը առասպելը: Ցուշի գրականութեան շատ մօտիկ են օրինակ Նարդունիի հէքեաթներն ու աւանդութիւնները: Նարդունի առնուազն վեց հատոր հէքեաթ գրած է, 1926-էն մինչեւ իր մահը, որոնց կողքին կ'ընէ նաեւ իր գիւղին սուգը: Գիւղին ու մեծ-մօր հէքեաթները կը պատմէ ու գրողը կը շարունակէ մնալ այնտեղ ուր էր իր մանկութեան կամ պատանութեան օրերուն: Այդ անցեալին լաւագոյն նմոյշն է հէքեաթի սեռը. տեսակ մը հին աշխարհին տանող կամ զայն հոս բերող խօսք մը, չքեղ ու զառանցագին, ինչպէս է օրինակ «Կարօտ Հայ Լեզուին»ի պատմողին խօսքը: Ի զուր չէ որ Նարդունի, իր տեսական թէ ստեղծագործական գրութիւններուն մէջ, այդ անցեալը ոգեկոչէ իբրեւ Ասիա: Զարմանալի կերպով՝ պատմողը, որ յիմարանոցի մէջ աշխատող բժիշկ մըն է, իր մինակութեանը մէջ, կը դառնայ դէպի Մեծն Ասիա.

«Ես կը սիրեմ քեզ, որովհետեւ դեռ կը կրեմ զգայութիւնները, զորս տուիր ինծի: Կը սիրեմ քեզ, որովհետեւ գիտեմ թէ քեզի կը պատկանիմ: Ասիա... դուն բնակարան բոցամշուշէ ամպհովանիի մը տակ, դուն ցանկալի հող, ա՛ռ զիս...»(15):

Ո՛չ մէկ կասկած որ դէպի ետ, դէպի Ասիա գացող ցանկութիւնը կը բանի որպէս մերժում մը այստեղին, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ յիմարանոց մը ի հարկէ, եւ որպէս բացում մը դէպի հեռաւոր երկիր մը, «կղզի մը», բնակարան մը: Բառը կ'ըսէ ինչ որ պիտի ըսէ, այսինքն կղզիացման ցանկութիւնը: Իսկ այս ցանկութիւնը, դէպի ետ, դէպի ծագում գացող ցանկութիւնը սերտօրէն առնչուած է հէքեաթին ու աւանդութեան, մանկութեան ու մեծնալ չուզելուն, ժամանակի հերքումին: Այդպէս դէպի հեռաւոր Ասիա դիմող Եսը ցնորային հայրենիք մը կը դնէ մտքի սեմին, ինքնութիւնը դարձնելով ոչ միայն նախապէս տուեալ մը (ասիական ցեղ) այլեւս հէքեաթային խօսք մը, իր հիմերը փնտռող ջնջուած երկրի մը աղէտին մէջ, բայց առանց այդ աղէտը նշելու: Անիկա իր հարազատութիւնը անդադար կը ճգնի իրացնել, թէեւ միշտ ալ այնպէս մը ցոյց կու տայ որ իր ինքնութիւնը հարազատն է, խարթ չէ: Անշուշտ հէքեաթային ինքնութիւնը կը ժխտէ օտարութիւնը, անդադար իր սախականութիւնը, իր դրսեցիութիւնը յայտարարելով, ինքզինք զերծ կացուցանել փորձելով աղտէն: Որով աղտը այն է որ կու գայ դուրսէն (այս տրամաբանութեան խոտորեցուցիչ եզրը դիւրին է նկատել):

Արեւելք/արեւմուտք, անցեալ/ներկայ, ներս/դուրս, մաքուր/անմաքուր կը բաժնեն միջոցը եւ կը կազմեն յղացային համակարգը որ կը դառնայ հարազատին եւ օտարին շուրջ: Ես հարազատն եմ եւ ուրիշը օտարը, կամ ես օտարն եմ Ուրիշի օտարութեան դէմ: Որով օտարութիւնը դուրսն է ինձմէ: Փաստօրէն հակադրական կառուցուածք մըն է, որուն մէջ հակադրութեան երկու տարրերը կը գտնուին դէմ առ դէմ, վանումի և ձգումի, այսինքն հմայքի տրամաբանութեան մէջ(16):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՓՈՒԼ

Երկրորդ փուլի մը մէջ աշխարհին հետ առնչութիւնը կը փոխուի, կառուցուածքը որ կը կապէ աքսորեալը Ուրիշին, Մէկը միւսին, կը մտնէ ներքին հակադրութեան մը ծիրին մէջ: Եթէ Ուրիշը կը հմայէ, պատճառը այն է որ ինքնութիւնը կը կրէ իր մէջ այդ հմայքը: Կա՛մ այն է որ ան կը մերժէ նշմարել օտարութեան այս ներքնացումը, կամ ալ այդ ներքնացումին հետ իր բախտը կը փնտռէ, ինչ որ չի դադրիր ճակատում մը ստեղծելէ հակադրական պահանջքներու միջեւ, ընդմէջ օրինակ հայրերու եւ որդիներու, լաւագոյն օրինակը ներքնացած հակադրութեան: Յամենայն դէպս ինքնութեան ամբողջ նախկին կառուցուածքը կը խախտի:

Այս փուլին լաւագոյն օրինակը կարելի է գտնել Սարաֆեանի մէկ էջին, Վենսէնի Անտառը գրութեան մէջ, գրուած 1947-ին: Կրնայի առնել նաեւ Փօլատեանի վէպերը, Արեւելքի տղաքը, Կը հրաժարիմ Հայութենէ, գրուած եւ տպուած նոյն թուականներուն (1946,1949), ուր կը գտնենք նախնական ինքնութեան ղեղծումի կամ ծածկումի երեւոյթներ, յետոյ՝ անոր անխուսափելի դարձը: Ի զուր չէ որ երկու վէպերն ալ կապուած են շատ որոշ դէպքերու. առաջինը աղէտին, երկրորդը՝ ներգաղթին:

Ինքնութեան նոր տագնապը առնչըւած է անգամ մը եւս Եւրոպայի մէջ ըստեղծուած նոր կացութեան եւ մանաւանդ ներգաղթին:

Այդ թուականներուն Սարաֆեան բազմաթիւ յօդուածներ կը գրէ ուր ակնարկութիւններ կը գտնենք ներգաղթին: «Եբագը»ին մէջ (17), երկիր վերադառնալու ցանկութիւն ունեցող մարդիկը կը նկատէ հաշիշով վարակուածներ (Մարքսի «Ժողովուրդի օփիոմ»ին նման) իսկ Վենսէնի Անտառին մէջ, շատ որոշ կերպով կը գրէ.

«Ինչ որ յստակ է ինծի այդ պահուն, այն է թէ խորթ ու օտար ոստան մը աւելի բաղձալի է քան հարազատ երկիր մը՝ ուր մարդ ինքզինք կը զգայ աւելի օտար ու նուազ ազատ»(18):

Բանաստեղծը կ'ընտրէ օտարն ու խորթը, քան հարազատը, որ իրեն կը թուի աւելի օտար: Նշմարելի է որ օտարի եւ հարազատի հակադրութիւնը սկսած է խորտակուիլ, եւ կը յայտնուի օտարը ընտրելու կարելիութիւն մը, օտարի նախընտրութիւն մը: Ազգային գաղափարախօսութեան համար, որ հողի, երկրի առասպելը կը դարձնէ ինքնութեան կեդրոնը, այս ընտրութիւնը տարօրինակ կրնայ թուիլ, սակայն գայթակղելէ կամ հակաճառելէ առաջ, հարկ է հասկնալ: Սարաֆեանի գործին մէջ խորքին մէջ նման ուրիշ որոշումներ ալ կան: 1929-ին կը յայտարարէ.

«Փախաւ, սահեցաւ մեր հայրենիքը մեր ոտքերուն տակէն, ծովին տալով մեզ: Բայց լաւագոյն առիթն է աս՝ լողալ սորվելու համար: Մեզի կը մնայ սուզուիլ՝ առանց երկար բարակ չափելու, առանց վախի»(19),

եւ դեռ հետեւեալ խօսքը, ուղղուած իր սերունդին.

«Այս սերունդը պէտք է գիտնայ բացառիկ բախտը որ ազգային դժբախտութիւնը տուաւ իրեն՝ գաղթը»(20):

Ազգային պահպանողութեան, ծուլութեան համար, ինչպէս կ'ըսէ Սարաֆեան, նման գաղափարներ անշուշտ անընդունելի են: Սակայն, անոր մտածումը կը դառնայ անկասկած աղէտէն վերջ եկող գոյութեան շուրջ: Այս իրավիճակը, պարտադրուած գաղթը, առիթ մը կը նկատուի, ո՛չ թէ դժբախտութիւն մը միայն: Ամէն չարիքէ բարիք մը հանելու աւանդական իմաստութի՞ւն: Բայց հայրենիքէն արտաքսումը սովորական չարիք մը չէ, որ բարիք դառնայ, մոգական ցուպով: Սարաֆեան, չըսեր որ հայրենիքէն դուրս գոյութիւնը բարիք մըն է, այլ այդ չարիքը բարիք մը դարձնելու կարելիութիւնը, հրաշքը նկատի ունի: Եւ ասոր համար բանաստեղծը առասպել մը կ'առնէ Հին Կտակարանէն, Ղովտի կնոջ առասպելը: Իր Անջրպետի մը գրաւումը հատորին մէջ, հրեշտակը ճամբորդին կը թելադրէր ետեւ չնայիլ, չըքարանալու համար(21):

Ա՛ն որ կը նայի իր ետին, դէպի այրող երկիրը կը քարանայ: Պէտք է լողալ սորվիլ: Ասիկա չի նշանակեր, որ պատգամը կը ջնջէ քարացումի, մոմիայի վերածումի ցանկութիւնը, որ կայ Սարաֆեանի իսկ երկին մէջ, տեսակ մը «մեռնիլ առանց մահի, Տէր, տարուիլ անկէ, ողջ, ամբողջ»: Շարժումի ամբողջ գովքը կարելի է հասկնալ իբրեւ տուեալով չգոհանալու, մեռածով չմեռնելու, մեռածը մեռցնելու կամք մը: Եւեւ նայողը չի կրնար հատում մը դնել, սահմաններ որոշել, և ըստ ամենայնի կը մնայ ուրիշ խառնումի մը վտանգին տակ, պիտի ըսէի հարազատութեան իսկ խառնումին:

Այս յետնաշխարհը պէտք է նկատի ունենալ երբ կը մօտենանք Վենսէնի Անտառի մէջ յայտնուող ինքնութեան տագնապին: Նշմարելու է որ ինքնութեան տագնապը ներյայտ, չըսուած, միայն հանդիսաւորուած չէ այլեւս, այլ բանաձեւուած է իբրեւ այդ: Այդ բանաձեւումը զետեղուած է ընդհանուր քաղաքակրթութեան ծիրին մէջ, անիկա քաղաքակրթական խնդիր մըն է, անձնական հարց մը չէ: Մէջբերելիք հատուածիս ընկալքը, Սարաֆեան նկատի ունի ասիկա.

«Ի՜նչ փոփոխութիւն այն օրէն ի վեր, երբ, այս միեւնոյն անտառին մէջ, տարիներ առաջ, կը բարեւէի քաղաքակրթութիւնը: Տեսայ անկէ ի վեր մարդոց գլուխներուն վրայէն սահող անցնող խոստումները, անհասանելի ճերմակ դղեակը ազատութեան, բարութեան, եղբայրութեան ու երջանկութեան: Տեսայ որ յառաջդիմութիւնը կը քալէր դէպի ճենգութիւն: Շրջուած ու դանդաղ քայլերով... Դիւային...»(22):

Դիւայինը այն է որ դրականը կը դարձնէ ժխտական, ժխտականը դրական, փոխն ի փոխ: Այսինքն՝ որեւէ բան խակութիւն մը չունի, ինքնութիւն մը պիտի ըսէի: Ինչպէս ցոյց տուած եմ արդէն ուրիշ տեղ, դիւայինը կը պատկանի կախարդականի, մոգականի մարզին, եւ Վենսէնի անտառը, խորհրդանշական վայրը, կախարդական է: Քաղաքակրթութեան փորձառութեան համաձայն տարրերը, արժէքները, երեւոյթները չունին ինկութիւն մը միանգամ ընդմիշտ հաստատուած: Անոնք ենթակայ են այլափոխման շարժումի մը: Այս այլափոխումը կարելի է մօտեցնել Շահնուրով բացայայտուած խառնութեան: Գուցէ ասոր համար է որ մեր դարը, կ'ըսէ Սարաֆեան, քաոս մըն է, իր ամբողջ իմացականութեամբ: Քաղաքակրթութիւնը կ'այլափոխէ ամէն ինչ, կը դարձնէ այլ: Կ'օտարացնէ: Փակագիծի մէջ ըսեմ, որ Առաջին պատերազմէն ասդին, փախստականներու, գաղթողներու, Արեւմուտք խուժողներու թիւը այնքան մեծ է, որ բնիկն ու տեղականը կը դառնան խնդրական:

Ահա հատուածը ինքնութեան վերաբերող, որ կը կազմէ ամբողջ Վենսէնի Անտառին կորիզը.

«Ծանր են երբեմն քայլերս ծառերուն կամարներուն տակ: Կը վախնամ կարծէք այն մարդէն որ պիտի ըլլամ քայլ մը անդին: Տարբեր եմ ամէն վայրկեան: Ի վերջոյ անծանօթ մը ես ինծի: Ո՞վ եմ: Ո՞ր ազգին եւ ո՞ր երկրին զաւակը: Բոլոր դառնութիւններովս կը զատուիմ աշխարհէն: Բայց ցեղային ինքնութիւն մը պահելու գովելի ծառացում մը չէ ասիկա, թէեւ կը կրեմ անիրաւուած ցեղիս նակատագիրը: Մինակ եմ... Ո՞վ եմ ես որ չեմ ժառանգած երկիւղած հօրս կամ մօրս հաւատքէն կաթիլ մ'իսկ: Կ'ամչնամ մըտնելու եկեղեցիէ մը ներս, չկեղծելու համար զգացում մը որ չունիմ: Կը խռովէ զիս ծունկի իյնալու, լալու կարօտ մը, մինչ նոյն պահուն գոռոզութիւն մը կը հեգնէ ու կը դատապարտէ բոլոր ծունկի ինկող լացողները... Բայց ի՞նչ է իմ ուզածս, ո՛չ ուրիշ բան եթէ ոչ հաշտեցնել կեանքին գեղեցկութիւնը իր անհեթեթութեան հետ, գտնել հաշտութեան եզր մը մարդոց ու իմ միջեւ, փրկել զիս մոռացումէն արուեստին շնորհիւ, վայելել համակրանք ու սէր, ապրիլ... Քաոս մը: Ո՛վ ստեղծեց զայն, նոյնքան քաոսային որքան ես: Քաոս մը՝ ուր չեն պակսիր ներդաշնակութեան տարրերը: Կայ բարոյականը՝ հաւատքը, միտիք զգայնութիւնը, ընկերվարութիւնը, այն բոլորը որ պիտի դառնային ներդաշնակ համանուագ մը, զիրենք համախմբող ուժի մը տակ եւ որ կը ջլատուին անջատաբար անոր պակասէն, տեւաբար: Ահա մեղքը անոր որ ծնած է Սփիւռքի մէջ, կրօնքի վերջալոյսին ու գիտութեան արշալոյսին միջեւ, դառն ժառանգութեամբ մը, օժտուած բոլոր կըլիմաներուն յարմարելու շնորհով մը: Ի՞նչ եմ ես որ ծնայ քանի մը լեզուներու մէջ եւ որոնցմէ ոչ մէկը կրցայ հարազատ նկատել եւ ոչ ալ մայրենի լեզուս՝ որուն վերադարձայ օտար դըպրոցի մը մէջ օտարանալէ յետոյ: Ի՞նչ եմ ես որ կը դատապարտեմ ցեղս եւ սակայն կը դատեմ աշխարհը համաձայն անոր տառապանքին եւ կը դասեմ զայն բոլորէն վեր... Ի՞նչ եմ ես որ կը յուզուիմ ամբոխային թափօրներուն առջեւ եւ սակայն կ'ամչնամ քալելու անոնց դրօշին ներքեւ եւ կ'ապաստանիմ ծայրագոյն անհատականութեանս մէջ: Ծնած համամարդկային բնազդներով, կը դառնամ ծայրայեղօրէն ազգային... Ի՞նչ եմ ես մտաւորակա՞ն թէ բանուոր, անհաշտ մէկուն և միւսին հետ, խրտչե-

լով մէկէն և միւսէն, մէկուն և միւսին մէջ փնտռելով փրկութիւնս»(23):

Սարաֆեան բացայայտ կերպով կը խօսի ինքնութեան խնդիրին մասին երբ կ'ակնարկէ «ցեղային ինքնութեան»: Ի հարկէ հարց կը ծագի, թէ ո՞վ է խօսողը եւ ի՞նչ է անոր պաշտօնը ինքնութեան խնդիրին մէջ: Չի բաւեր ըսել «բանաստեղծը» կամ գրողը կամ Եսը: Կը խորհիմ որ երկուքն ալ կու գան երրորդ կէտէ մը, որ հետեւելով Բ. Ռիքէօրի, պիտի կոչեմ «պատմողական ինքնութիւն», որուն յենարանը կը կազմէ «անձնաւորութեան մը ինքնութիւնը», այն չափով որ վէպի մը մէջ անձնաւորութիւնը կը կառուցուի դէպքերուն տրուած անհամաձայնութեան եւ համաձայնութեան կրկնակ եզրով: Պատմողական ինքնութիւնը միջնորդի դեր կը կատարէ նոյնին եւ ինքին միջեւ, ան կ'անցնի մէկէն միւսը, զանոնք կը զօդէ եւ կ'անջատէ իրարմէ, կը պատմէ մէկուն եւ միւսին մասին, երկուքն ալ կը դնէ համադրութեան մը մէջ, այսինքն կը հաշտեցնէ զանոնք:

Գրութեան մէջ հարցումներ կան: Անոնցմէ երկուքը ո՞վ եմ են, երկուքը՝ ո՞ր, մնացեալը ի՞նչ է: Այս երեք տեսակի հարցումները տարբեր նշանակութիւններ ունին. առաջին կ'երթայ ենթակային, երկրորդը կը յարուցանէ ծագումի, պատկանելիութեան, այսինքն՝ ազգային տարբերութեան խնդիրը: Վերջինը՝ ի՞նչը կը վերաբերի Եսին յատկութիւններուն: Ո՞վը նկատի ունի ինքը, ի՞նչը նկատի ունի այն բոլորը որ կը կոչենք նկարագիր, յատկութիւն, ստացական տարրեր, եւ դժուար չէ այս երկուքէն առաջինին կապել ո՞րը, եւ ըսել որ հարցը կը վերաբերի ամբողջովին «ազգային» ինքնութեան: Արդէն երկրորդ անգամուն ովը կը կապուի հօր պատկերին, հօր մը, որ կը կարդար Նարեկը, այսինքն՝ ուրիշ Հայր մը: Նարեկացիին յիշեցումը պատահական չէ, քանի որ Նահանջքին մէջ ալ Նարեկացին կը խաղայ հօրենական պատկերի դեր եւ անոր կ'առնչուի եկեղեցին, ինքնութեան աւանդական ընդունարանը: Նահանջքի հերոսը կը հերքէ Նարեկացին որուն մէջ հիւանդ մը կը տեսնէ, պատճառը՝ մեր բոլոր պարտութիւններուն եւ ազգային թունաւորումին: Ցամենայն դէպս հայրը ան է որ կեանք կու տայ անշուշտ, բայց եւ անուն, արժէք, օրէնք: Արդ՝ Սարաֆեան կ'ամչնայ հօր նման Նարեկը բանալէն, ինչպէս կ'ամչնայ եկեղեցի մը մտնելէն ու աղօթելէն: Հօրմէն որդին չէ ժառանգած հաւատքը: Հօրմէն որդի հատում մը կայ, որով անկարելի կը դառնայ նոյնութիւնը: Իսկ եթէ հօրմէն որդին չէ ժառանգած հաւատքը, պատճառը այն է որ բոլոր կուռքերը ինկած են: Ոչինչ կայ պաշտելիք: Հոս խօսողը աղէտէն եաք յուսախաբ որդին է, որ Շահնուրի մը մօտ, իր ատելութիւնն ու պժգանքը կը պոռայ հայրերուն դէմ, մինչ Սարաֆեանի մօտ, ըմբոստութիւնը չէ ըսուած բրտօրէն: Ըմբոստութիւն չկայ, այլ պարզ ընդունում մը: Հաւատքին վրայ դրուած շեշտը կարեւոր է անշուշտ հասկնալու համար թէ ինչո՞ւ 1930-ի սերունդը անկարող է հասարակաց եզր մը գտնելու, համերաշխութեան գետին մը, ուր իրարմէ տարբեր անհատականութիւններ միաւորուին: Հաւատքը, ինչպէս բարոյականը, միստիք զգայութիւնը, ընկերվարութիւնը, խթան է, հիմնաւորող տարր մը, ըսենք փիլիսոփայութիւն մը, որ կեանքը դարձնէր կարելի, այսինքն՝ դուրսը ապրելուն տար օրէնքը: Քանի որ Սարաֆեանն է նշմարողը, որ անապատներէն հասնող սերունդը արեւմտեան քաղաքներուն դէմ «ինքզինք զգաց պարապ».

«Մօտ, շատ մօտ եւրոպական քաղաքակրթութեան ան զգաց ինքզինք պարապ»(24):

Պարապ ինքզինք, պարապ ինքնութիւն, զուրկ յղումի տեղերէն, զուրկ հողէ, բայց օժտուած, կ'ըսէ Սարաֆեան, բոլոր կլիմաներուն յարմարելու շնորհով մը: Յարմարումը ի յայտ կը բերէ ինքնութեան տագնապին առնչումը ոչ միայն Արեւմուտքին հետ, այլեւ հոն մուտքին, անոր մէջ ըլլալուն: Ինչ որ կը նշանակէ որ ինքնութիւնը, թէեւ պարապ, յարմարութիւն մը ունի ինքն իր մէջ, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ ինքնութիւնը ինք օժտուած յարմարութեամբ մը, որ զինք կը դնէ ինքն իրմէն դուրս: Որով ինքնութիւնը ունի իր մէջ դէպի ուրիշը գացող օժտում մը: Առ-ընչութիւն մըն է: Ինքնութիւնը կ'ենթադրէ ուրեմն այլութիւն մը, կ'ըլլայ այլութեամբ:

Շատ յատկանշական կերպով մը աւանդական ինքնութեան խնդրականացումը կը գտնենք լեզուին առթիւ: Գիտենք որքան լեզուն կը նկատուի ինքնութեան մը բաղկացուցիչ տարրերէն մին, եթէ ոչ հիմնական տարրը, եւ իբրեւ այդ ենթարկուած է գերարժեւորումի: Արդ՝ Սփիւռքի մէջ ծնածի մը համար լեզուն կու գայ միջնորդութեամբ: Սարաֆեան կ'ըսէր. «Ի՞նչ եմ ես որ ծնայ քանի մը լեզուներու մէջ, եւ որոնցմէ ոչ մէկը կրցայ հարազատ նկատել եւ ոչ ալ մայրենի լեզուս՝ որուն վերադարձայ օտար դպրոցի մը մէջ օտարանալէ յետոյ»: Այս նախադասութիւնը տեսակ մը leit-motiv է Սարաֆեանի մօտ. ինչ որ հարազատ ըլլալու էր, հարազատ չէ, այլ արդիւնք է դարձի մը որ կ'անցնի օտարութենէն: Հարազատը հարազատ չէ, «մայրենին» խորթ է: Հարազատի եւ խորթի յստակ, զատորոշուած բաժանումը գոյութիւն չունի, և սփիւռքացման հոլովոյթը սկսած է արդէն:

Ո՛չ հարազատն է հարազատ, ոչ խորթը՝ խորթ: Դիւայի՞ն: Խօսողը կը նոյնանայ ոչ մէկուն, ոչ միւսին հետ, կարծէք թէ խնդրոյ առարկայ դարձնէր ամէն պատկանելիութիւն: Գոյութիւն ունի տեսակ մը ան-որոշութիւն, որ կրնանք նըկատել մեկնակէտ, անոր վրայ կը կառուցուի ինքնութիւնը: Հարազատին փոփոխումը, այլափոխումը կ'ենթադրէ այլին յայտնութիւնը ինքնութեան իսկ մէջ: Այլ խօսքով՝ կարելի չէ խօսիլ հարազատի մասին առանց խօսելու այլութեան կամ խորթութեան: Ճիշդ է որ խորթութիւնը կը թուի գեղծումի մը, աղաւաղումի մը արդիւնք, բայց այդ աղաւաղումը մերժուած չէ, քանի որ ինքնութիւնը օժտուած է յարմարելու կարելիութեամբ: Սարաֆեանի գրութիւնը ցոյց կու տայ, որ կարելի չէ Սփիւռքի Հայուն ինքնութեան հարցին մօտենալ հարազատի եւ անհարազատի պարզ հակադրութեամբ: Ինչ որ հարազատ է կը դառնայ օտար, յետոյ վերստին դառնալու համար հարազատ: Հարազատը ուրեմն ինքնածին բան մը չէ, աւելի ճիշդ գոյութիւն ունի հարազատի հոլովոյթ մը, հարազատեցում մը՝ որուն մէջ օտարը կը մտնէ իբրեւ հարազատին հարազատ ըլլալու մէկ ձեւը:

Ինքնութիւնը նոյնութիւնը չէ: Տարբերութիւններու ամբողջ համակարգ մը զայն վերածած է քաոսի: Մտաւորական / բանուոր տարբերութիւնը մէկն է անոնցմէ որուն բեւեռներէն ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին հետ կը միանայ խօսողը, այսինքն՝ կը հեռանայ անոնցմէ: «Ի՞նչ եմ ես, մտաւորական թէ բանուոր, անհաշտ մէկուն եւ միւսին հետ, խորտակելով մէկէն եւ միւսէն, մէկուն եւ միւսին մէջ փնտռելով փրկութիւնս»: Մէկուն եւ միւսին հետ, առանց մէկուն ու միւսին: Երբեք այսքան յստակ չէ բանաձեւուած ան-որոշութիւնը, սկզբնական անորոշութիւնը, ըսենք քաոսը, որուն տարրերը կարելի չէ հաշտեցնել, կը կրկնէ Սարաֆեան: Համադրութիւնը, հեգելեան համադրութիւնը, որ զանցէր մէկն ու միւսը, մէկուն մէջէն հանելով միւսը, խորտակուած է: Սարաֆեան կը գրէ. «Ճշմարտութիւնը կը ծնի կեղծիքէն ու կը դառնայ կեղծիք»: Ինչ որ չի նշանակեր թէ ճշմարտութիւն գոյութիւն չունի, այլ ճշմարտութիւնը եւ կեղծիքը ենթակայ են այլափոխումի: Նիցչէ պիտի ըսէր, որ կը կառուցուին, ինչպէս որ ինքնութեան սկզբունքը կը կառուցուի, քանի որ գոյութիւն ունեցողը անորոշութիւնն է, կամ տեւական փոփոխութիւնը: Էութեան խորքը կայ ուրեմն անորոշութիւն մը, որ փոխն ի փոխ կը դառնայ ճշմարտութիւն կամ կեղծիք, հարազատութիւն եւ խորթութիւն: Էութեան խորքին կայ միայն յարմարելու օժտում մը:

Բանաստեղծը ինք կը խօսի քաոսէ, որ պատկերն է քաղաքակրթութեան: Այդ քաոսը միշտ ալ Սարաֆեանի համար բերրի է(25), քանի որ Եսը կը ծնի անկէ.

«Նոր է նոր, որ անհիմ
Այս հողերէն, թօթվելով մեր
կեղծիքները բոլոր
Այս քաոսէն կը ծնիմ»(26):

Քաոսէն ծնունդը ի՞նչ է: Եթէ ոչ այն որ խօսողը կրնայ միանալ ու հեռանալ, կրնայ սիրել ու ամչնալ սիրածէն, կրնայ ուզել ճշմարտութիւնն ու սուտը նոյն ատեն: Այսինքն՝ խօսողը կը յայտնաբերէ որ «կիսուած» է, այսինքն կը բնակի երկուութեամբ. «Կը տխրիմ որովհետեւ հոգիս կը մնայ կիսուած, միսով ու վերացումով... Տիրոջ եւ իր արարածներուն միջեւ, նիւթին ու մտածումին միջեւ... Հոգիս կը մնայ կիսուած տղուն ու տարիքոտ մարդուն միջեւ...»: Կիսումը կը թելադրէ որ քաոսային երկուութեան օրէնքը ունի իր մէջ: Այս երկուութիւնն է որ Սարաֆեան կը նկատէ հակասութիւն.

«Հակասութիւնները կը հետապնդեն
հոգիս ամէն գետնի վրայ...»:

Եւ այս անձնական ինքնութեան մակարդակէն կ'անցնի ազգայինին, երբ կը խօսի «Հայրենիքի Սփիւռքի հակասանք»ի կապանքին մասին, որ գորդեան հանգոյց չէ, որ մարդ կարենայ կտրել(27):

Երկուութիւնը կը սահմանէ Սարաֆեանի համար ինքնութիւնը Սփիւռքի մէջ ապրող Հայուն: Անիկա ծննդեան երկուութիւն մըն է, ճիշդ այնպէս ինչպէս լեզուն որ կը խօսիմ երկու է: Ոչ անոր համար որ երկու լեզուներ կը խօսիմ: Լեզուն երկու է, որովհետեւ նոյնիսկ երբ մէկ է, կ'ենթադրէ երկրորդը: Անիկա օտարութեան լեզուն է: Լեզուի երկուութիւնը կ'իրացնէ ինքնութեան երկուութիւնը կամ երկու ինքնութիւնը, որը Եսի եւ գիսի տարբերութիւնը չէ անշուշտ, այլ ինքին ու այլին, ինքին ու օտարին որ կայ իմ մէջ: Կարելի է ըսել որ օտարը իւրացուած է, այնպէս ինչպէս հարազատը իւրացուած է: Որով ինքնութիւնը արդիւնքն է օտարի իւրացումին կամ հարազատի օտարացումին: Սփիւռքի Հայը կրկնակ նայուածք ունի. «Նայուածքս է կրկնակ»(28) կը գրէ Սարաֆեան: Անիկա նոյն ատեն, իբրեւ հաւաքականութիւն որ հաւաքականութիւն չէ, թէ՛ ազգային է թէ՛ միջազգային, թէ՛ առանձին թէ՛ կապուած:

Եթէ ինքնութիւնը կ'որոշադրուի այլութեամբ կամ օտարութեամբ, մեռած հօր հետ նոյնացումը բոլորովին անկարելի տենչանք է որ կը պատկանի գաղափարախօսական մակարդակին: Օտարութեամբ եղող ինքնութիւնը իր մէջ ունի օտարութեան օրէնքը: Ինչ որ կը խորտակուի ինքնութեան կազմաւորումն է իբրեւ բրգաձեւ մօտէլ: Ինչ որ կը յայտնուի խօսող, պատմող եսն է, կազմաւորուած կրկնակ յղումներու, կրկնակ արժէքներու իբրեւ ցանց, իբրեւ իրերանցիկ օղակներ: Քառուղի կ'ըսէր Լեւի Սթրոս: Երկու ինքնութիւն յղացքը համազօր չէ երկու ինքնութիւններու, այլ խօսողի մը որ ունի յղման երկու թէ բազմաթիւ տախտակներ կամ ոլորտներ:

Ինչ որ կ'արժէ ընդգծել այն է որ օտար / հարազատ, խորթ / հարազատ հակադրութիւնը այլեւս արտաքին հակադրութիւն մը չէ, այլ ներքին, եթէ կարելի է տակաւին պահպանել արտաքին / ներքին հակադրութիւնը, քանի որ երկու նայուածքը կամ երկու երկիրը, երկու լեզուն, տեւապէս եւ փոխն ի փոխ մաս կը կազմեն ինքնութեան:

ՆՈՐՈԳ ՏԱԳՆԱՊ

Ինքնութեան տագնապի աւանդութիւնը որ փորձեցի ստուերագծել, զիս կը բերէ այսօրուան եւ այսօրուան բացայայտ տագնապին: Հայաստանի անկախացումէն ասդին՝ գաղափարախօսական խաւը կը փորձէ ինքնութեան հարցը որոշադրել հողի, անցեալի, քաղաքացիութեան ու սահմանի «պատկերով», պիտի ըսեմ պետական, օրէնսդրական մօտէլով: Հողի, արիւնի, մաքուր հարազատութեան առասպելը կամ «միասնութեան» գաղափարախօսութիւնը(29) կը ձգնին, ամէնուրեք, ինքնութիւնը սահմանել իբրեւ տեսակ մը մէկութիւն, անանց, անժամանակ, առանց ներքին հատումի, առանց կիսումի, շրջանցելով ի հարկէ աղէտի փորձառութիւնը: Սակայն այս գաղափարախօսութիւնը որ Սփիւռքը կը սահմանէ իբրեւ արտերկիր, կ'անգիտանայ որ երկուութեան մակարդակը այլեւս Սփիւռքի Հայերուն համար տըրւեալ մըն է, անզեղչելի տուեալ մը, սկըսեալ քաղաքացիութենէն հասնելով մինչեւ մշակութային պատկանելիութիւն(30): Արդ՝ այնքան ատեն որ ինքնութիւն մը կը սահմանենք միայն իբրեւ մէկութիւն կամ հարազատութիւն, որ անմասն կը մնայ այլէն, հարազատը կը տեղաւորենք աշխարհէն կտրուած փակումի մը մէջ, երբ արդէն, միւս կողմէ, բանակարգումի ու տեղեկութեան գիտութեան թէքնարանութիւնը բացած է մեր առջեւ անծայրածիր հաղորդակցութեան ցանցը:

Ճիշդ է որ Թափանցիկ այս համացանցին մէջ, սահմաններու եւ վարագոյրներու գրեթէ ամբողջական բացումով, տարբերութիւնները կորսուելու վտանգուած են: Ասկէ կը բխի անձկութիւն մը, վախ մը, սարսափ մը օտարին հետ շփումին: Սակայն լուծումը փնտռել փակումին մէջ, ծագումին վրայ կառչումին կամ յամեցումին, տեսակ մը վախկոտ ու պաշտպանողական թաքստոցի մը մէջ, կը նշանակէ պարզապէս ապաստան մը որոնել «ազգային» ինքնութեան շատ ծանօթ որոշադրումին մէջ:

Իսկական խնդիրը կը դրուի հարազատութեան եւ այլութեան, փոխն ի փոխ, ազատ վարժումի մէջ: Այսինքն՝ որքան քաղաքակրթութիւնը կը տանի մեզ ու բոլոր հին բայց փոքր մշակոյթները դէպի Հ. Մարգուշի «միամակարդակումը», այնքան ինքնութիւնը հարկ է որոնէ ինքզինք օտարութեամբ ու տարբերութեամբ(31): Ինչ որ ատենին կոչած եմ անինքնութիւն: Ոչ թէ ինքնութեան բացակայութիւն, ոչ թէ պարզ ինքնութեան մերժում, այլ ամէն տեղի յարմարուելու գործօնին ամբողջական ստանձնումը, որով ինչ որ հարազատ է դառնար սովորելի ու տարբերելի, ինչ որ օտար է դառնար իւրացուելիք: Այլ խօսքով՝ բոլոր հին ու փոքր մշակոյթները կրնան փրկել իրենց «անձը» երբ ստանան եւ ըստ-անձնեն այլութիւնը իբրեւ ինքնութեան ըլլալու կերպը: Գուցէ ուրիշ ձեւով ըսուած, հարազատութիւնը հարկ է հարազատագերծուի, տարբերակուի, տար / բերուի ինքն իրմէ: Ո՛չ թէ մաքուր արեամբ պահպանուած ինքնութիւն մը, այլ խառնածին, ո՛չ թէ հայկական, այլ աշխարհահայկական արուեստ մը, մտածողութիւն մը: Տարբերութիւնը իբրեւ ինքնութիւն, եւ կամ ինքնութիւնը իբրեւ տարբերութիւն, ինքնութիւն՝ որ կը կրէ իր մէջ տարբերութիւն:

Վերջապէս՝ աքսորը, աղէտը, ցրուումը, կեդրոնախուսումը ծագումէն անդարձ ու անդառնալի մեկնում են. հակադրանք մը, ակամայ պարտադրուած իրողութիւն մըն էին, հարկ է դառնան ստանձնուած ընթացք մը: Որքա՛ն Արեւմուտք, այնքա՛ն Արեւելք: Որքան տարբեր, այնքան հարազատ: Անձը, ինքը կ'ըլլայ տարբերով, առնչուած է տարբերին: Աքսորը կամ արտասահմանումը, ծագումէն դուրս ելքը պատկերն է հարազատութեան լքումին, յարմարութեան կիրարկումին: Տարբերը զիս կը դարձնէ խնդրական, կ'ըլլայ հարցում: Սակայն տարբերը եթէ կը տանի, կը բերէ ալ զիս ինծի, և այս երթ ու դարձն է հարազատութեան վարժումը: Ինքնութիւնս նոյնութեանս մէջ չէ, այլ տարբերութեանս: Այս երկու բեւեռներուն միջեւ կը յօրինուի պատմութիւնը, ժամանակը, այսինքն պատմողական ինքնութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

---

(1) Հատուած զեկուցումէ մը, որ ներկայացուած է Երեւան, Ապրիլ 1995-ին:

(2) Claude Lévi- Strauss, *L'identité, Séminaire interdisciplinaire*, 1974-1975.PUF, Paris, 1983.

(3) E. Lévinas, *Difficile Liberté*, Albin Michel, Paris, 1963.

(4) Այդ պատմութեան եւ անոր յարուցած հարցերուն կը վերաբերի իմ թէզս. Cinquante ans de littérature arménienne en France / Du Même à l'Autre (Ֆրանսահայ գրականութեան կիսադարը / Նոյնէն Ուրիշը), Université de Paris-IV Sorbonne, 1994.

(5) *Մայրիներու շուքին տակ*, Պէյրութ, 1983, էջ 20:

(6) Այս մասին ընթերցողը կը յղեմ P. Ricœur *Soi-même comme un autre* հատորին, Փարիզ, 1990:

(7) Ես ինծի թոյլ կու տամ ընթերցողը յղելու *Կրակէ շրջանակը* հատորիս, Անթիլիաս, 1988:

(8) *Նահանջը առանց երգի*, Փարիզ, 1929, էջ 187:

(9) Վէպը լոյս տեսած է «Հայրենիք» ամսագրի մէջ, Պոսթըն, Օգոս.-Հոկ. 1932:

(10) Հարազատութեան մասին աշխատութիւն մը անկասկած զիս շատ հեռուները պիտի տանէր: Փորձ մը բրած եմ «քննկութեան» առթիւ, անտիպ աշխատանքի մը մէջ. «Օտարի դէմքեր», ներկայացուած Փարիզի Ազգ. Մատենադարանի գիտական հաւաքին, 1996 Յունիս 12-14:

(11) Նոյն, էջ 1:

(12) Շահնուրի մօտ բոզի եւ աստուծոյ այս մերձեցումը կու գայ Պոտլէրի նըշումներէն. «L'être le plus prostitué c'est l'être par excellence, c'est Dieu, puisqu'il est l'ami suprême pour chaque individu, puisqu'il est le réservoir commun, inépuisable de l'amour (Ամէնէն պոռնկացած էակը իսկական էութիւնն է, Աստուած, քանի որ ան գերագոյն բարեկամն է իւրաքանչիւր անհատի, քանի որ սիրոյ հասարակաց, անսպառ շտեմարանն է)», Baudelaire, *Mon Cœur mis à nu*, in Œuvres complètes, Seuil, 1968, p. 635.

(13) Այս մասին տես իմ աշխատութիւնը «L'expérience de la catastrophe dans la littérature arménienne» (*Աղէտի փորձառութիւնը հայ գրականութեան մէջ*), Revue d'Histoire Arménienne Contemporaine, Tome I, Paris, 1995, chapitre III.

(14) Նկատի ունիմ *Գարնանային* (1927), *Ճերմակ Վարսենիկը*, *Բանաստեղծն ու կինը* (1982):

(15) Շ. Նարդունի, *Մեղեդիներ, Մեղեդիներ*, Փարիզ, 1932, էջ 161:

(16) Թերեւս աւելի ճիշդ պիտի ըլլար խօսիլ աստղահարութեան մասին (sidération), որ ոչ միայն կը հմայէ, այլ կը շանթահարէ միտքը:

(17) «Արեւմուտք», 1946 Նոյ. 30:

(18) *Վենսէնի Անտառը*, Փարիզ, 1988, էջ 45-46:

(19) *Տեսարաններ, Մարդիկը եւ Ես*, Երեւան, 1994, էջ 23:

(20) Նոյն, էջ 21-22:

(21) *Անջրպետի մը գրաւումը*, Փարիզ, 1928, էջ 9-10:

(22) *Վենսէնի Անտառը*, էջ 39:

(23) *Վենսէնի Անտառը*, էջ 39-41:

(24) *Տեսարաններ*, էջ 24:

(25) *Միջնաբերդ*, Փարիզ, 1946, 128:

(26) *Տեղատուութիւն Մակընթացութիւն*, Փարիզ, 1939, էջ 7:

(27) *Միջերկրական*, էջ 24:

(28) Նոյն, էջ 19:

(29) «Միասնութեան գաղափարախօսութիւն» կը կոչեմ այն հոսանքը որ ազգը կը սահմանէ իբրև մէկութիւն (մէկ... մէկ... մէկ...), հիմնուելով արեան, հողի, արմատի պաշտամունքին վրայ, եւ կը միտի տարբերը նետել դուրս, այսինքն՝ ինչ որ չի համարկուիր իրեն:

(30) «Սփիւռք» յղացքը անշուշտ միանշանակ չէ, կարելի է խօսիլ բազմաթիւ հայկական սփիւռքներու մասին, ինչպէս կը թելադրէր ինծի, այս զեկուցումէն ետք, Հրաչիկ Բայադեան: Հին Սփիւռք կարելի է կոչել աղէտէն ծնածը, թուական առնելով 1922-ը: Նոր սփիւռք կը կազմեն 80-ական թուականներուն, մանաւանդ 1991-էն ետք արտագաղթի ալիք-

Les causes perdues de Rufin ou la posture mélancolique de Grigorian

Jean-Christophe Rufin, *LES CAUSES PERDUES*, *roman*, (Prix Interallié) Gallimard, Paris 1999, 234pp.

Il n'y a pas plus de vérité absolue dans l'humanitaire qu'ailleurs et la sagesse des Anciens comme celle des Orientaux nous enseigne qu'il vaut mieux, pour les grandes questions, s'en remettre à la voix d'un autre, se contenter, modestement, de la transmettre, de la traduire, de se rapprocher d'une interprétation juste, tel Socrate invoquant son «daimon», tel Pythagore, initié par l'oracle et prônant une discipline quotidienne. Pour révéler le scandale de l'humanitaire en Ethiopie, Jean-Christophe Rufin, homme de terrain(1), a choisi d'en passer par la prosopopée, par la parole d'un intermédiaire, «Hilarion Grigorian, Arménien d'Afrique». Il relate l'installation et l'évanouissement d'une mission française à Asmara en passant par l'écriture du journal qu'Hilarion Grigorian, vieux marchand d'armes qui ne vend plus rien si ce n'est quelques borsalinos et autres accessoires italiens ou bretons (les escarpins rouges, les cirés de marin).Hilarion a perdu sa femme et ses deux fils (accidents); servi par le fidèle Mathéos, il coule des jours ennuyeux dans le luxe passéiste de sa maison.

Hilarion Grgiorian n'est pas «comme» un intermédiaire, il est un intermédiaire, à l'instar d'Hermès, dieu du commerce et de la traduction, des carrefours et de l'entre-deux, voyageur et intermédiaire entre les dieux et les hommes, le dieu «ami» des hommes(2), le dieu humanitaire, en quelque sorte. Hilarion permet les passages entre les générations, entre les lieux, entre les religions, entre les nations, entre les langues, entre les pouvoirs, entre les classes sociales. Entre l'auteur et le lecteur. Il traduit Sénèque (p.214) et a fait commerce (et non trafic) d'armes, en toute neutralité, d'une neutralité identique à celle des «humanitaire» (pp.89-90: «*Nous vendons à qui veut bien acheter et, si l'on veut bien prendre ce terme dans son sens leplus noble, je dirais que nous avons toujours été neutres. Neutres comme ces jeunes gens qui se nomment humanitaires. Je sais bien que l'idée est choquante ; elle n'en reste pas moins juste, Nous, marchands d'armes, ne cherchons pas à influencer le cours des événements. Nous n'avons jamais eu ni protégé, ni idéal, ni ambition propre. Nous sommes au cœur de l'Histoire sans la faire. Comme les humanitaires*»).

L'altérité inhérente à Hilarion - elle constitue son essence - lui confère du même coup le pouvoir de faire circuler les choses et les êtres, d'occasionner des rencontres, des points de rencontre (chez lui, au magasin, chez le coiffeur, dans un monastère copte...). L'altérité se révèle somme toute plus efficace que l'altruisme dont les ressorts s'avèrent douteux. Grigorian est à l'image de son véhicule, vieux et rare, en fonction et fragile. Jean-Christophe Rufin aime établir une relation tantôt métonymique, tantôt métaphorique, entre les personnes et les véhicules. Efrem, le mendiant aveugle, visionnaire et pythie, traducteur des esprits, devient, au cours d'un déplacement des membres de la mission qu'il accompagne, interprète entre les hommes. Au changement de statut de sphère de traduction, de l'obscurantisme à l'utile, correspond un changement dans le lien au véhicule. Efrem ne doit plus se greffer clandestinement à l'arrière d'un camion, il a, cette fois, une place à l'intérieur (p.94). Ailleurs, Hilarion/Rufin, note-t-il que le Suisse, Gütli, ressemble, lorsqu'il parle, à un «*moteur de camion qui gravit une côte*», tout de même que les essouflements du vieux Ricardo (qui ne s'écrit qu'avec un «c» dans le livre) le métamorphosent en chemin de fer. Peut-on alors vraiment s'étonner du manque d'efficacité de Jack lorsqu'on apprend qu'il «*dessinait des chars à l'arrêt*» pour l'armée américaine? Ogni dipintore dipinge sè...

L'Arménien d'Afrique, reste étranger en Afrique, même s'il s'y trouve depuis deux siècles (pp.141-142). Le choix d'un Arménien dans le rôle du narrateur signale que nous avons affaire à quelqu'un qui, en matière de génocide et de cause humanitaire perdue, n'a rien à apprendre de l'histoire et peut-être beaucoup à enseigner ou à en retirer. Sans rien dire. Au reste, le mot de «génocide» relève-t-il du dicible? Rufin en remarque sa puissance permorative : à peine le mot est-il prononcé qu'aussitôt la cause humanitaire s'arrête. Si le gouvernement éthiopien 'déporte' ou 'massacre', la mission continue, s'il s'agit d'un 'génocide' planifié, la mission doit s'arrêter pour ne pas paraître cautionner l'atrocité politique. Voilà la puissance des mots, l'évidence de l'illocutoire : «*Vous savez, dans ces milieux, il y a des frontières de langage. Les massacres, c'est la vie quotidienne. Personne ne peut rien dire parce que vous travaillez dans une région où ont lieu des massacres. Mais si quelqu'un parle de génocide, il n'est plus question de rester*» (pp.139-140). La neutralité de l'humanitaire réside essentiellement dans une question de langage liée à celle de l'image retransmise par les media et adoptée par l'opinion génératrice des dons destinés à la mission humanitaire.

L'une des autres formes de la neutralité consiste en l'ignorance. Lorsque Grégoire arrive à Asmara, il ne connaît rien du pays, des coutumes, du contexte. Hilarion lui enseigne tout, il est l'intermédiaire entre ce pays et Grégoire, représentant de la jeunesse plus que de la France. D'emblée, le récit s'inaugure sur une relation spéculaire donnée par les noms «Grégoire» et «Grigorian», entamant une série d'ambivalences et de renversements essentiels tant au sujet du livre qu'à son atmosphère. On ne peut pas dire de Grégoire qu'il soit la traduction française de Grigorian mais un devenir éventuel initié par l'Arménien et qui ne peut se produire que dans la réversibilité. Cette dernière se signale entre autres par un calcul du temps qui brouille les nuits et les jours des Occidentaux et donc du lecteur qui , lisant le journal de Grigorian écrit aux petites heures du matin ou dans l'après-midi ne sait plus trop s'il doit prendre l'information au sens européen ou éthiopien. Grégoire occupe la place des fils disparus de Grigorian, il est la présence vivante dans un monde de mort et de momies. Grigorian capte son énergie, il a besoin de cette apparition du vivant pur, inculte, et lui transmet, en échange, des choses qu'il sait. Lui, l'intermédiaire, le moteur des transitions et des transactions, regarde cet être jeune, sa traduction homonymique et renversée, pour constater avant tout la perte d'énergie de sa mobilité.Grégoire, tel un Mercure de Disneyland, ne connaît rien à l'art de la mobilité, il a la «bougeotte».Comme Hermès, Grigorian est un marchand, l'intermédiaire entre Grégoire et ce monde nouveau, si vieux, entre cette histoire, l'auteur et le lecteur. Du point de vue de la connaissance, la seule chose qu'apporte Grégoire à Hilarion reste de l'ordre de la vitalité, il lui permet de vivifier son language, de se sentir rejeunir par l'utilisation de mots nouveaux et il n'est pas sans intérêt de noter que ce mot sera «magouille (p.187). Rufin a admirablement traité la relation à la langue. La langue de Grigorian est le français, c'est sa langue d'amour et de culture : «*Il faut dire que le français a toujours été chez nous une langue d'un usage particulier. Nous parlions arménien entre nous, amharique ou tigrignia à l'extérieur, italien avec les colons et nous apprenions des rudiments d'anglais à l'école. Le français était une exigence de mon grand-père*» (p. 20). L'écrit et l'oral se disputent. Dès le titre, semble-t-il : «les causes perdues». Vaut-il la peine de plaider une cause perdue ? Ne sont-elles pas perdues, ces causes, dans la mesure même où elles dépendent d'une rhétorique, d'un marketing communicationnel qui finissent par être leur sens ? La force de Grigorian réside dans le contact direct, dans l'organisation des rencontres où les paroles s'échangent en vue d'un accord, d'un marché conclu. Dès que le discours se trouve relayé par une machine ou par l'écriture, les choses tournent mal: les télex et les téléphones n'existent que pour piéger, pour le rapt et la mise en scène. La preuve qu'il faudrait s'en méfier ne réside-t-elle pas dans cette quasi-impossibilité d'en conjuguer les verbes au subjonctif?: «*qu'il n'accorde pas les subjonctifs à l'imparfait, ce qui paraît être un signe des temps. J'aurais pu m'en apercevoir avant, à l'air qu'il prenait lorsque je m'escrimais à lui dire, sans avoir l'air de chercher mes mots, "qu'ils téléphonassent"*» (p. 185). Rufin souligne le rôle de l'ennui dans le développement des événements. On se rappellera la force motrice qui lui assignait Michelet (trônant avec Joseph de Maistre dans la bibliothèque du consulat) lui-même marqué par la version philosophique de l'ennui qu'est la mélancolie. L'arrivée de Grégoire a libéré Grigorian de l'ennui et il fera tout pour que l'ennui ne revienne pas, ou pas si vite. Voilà pourquoi, grâce à lui —et grâce à son ennui— la mission continue, quelques mois. Comme dans la gravure de Dürer, la mélancolie, la philosophie et la perspective ne sont pas dissociables. Le point de vue qu'Hilarion/Rufin nous communique dans son journal se fait la transcription d'une perspective qui, tout au long du livre, est celle du sublime. L'altérité d'Hilarion, son âge, annoncent déjà un point de vue du dehors qui ne cesse de se renforcer dans le livre pour se révéler comme perspective céleste : «*Dans ces moments-là, je désire plus violemment que jamais être arraché à cette reptation terrestre. Non pas mourir, au contraire : vivre en hauteur, à distance de cette corruption, plus haut que les nuages, comme un astre qui voit tout, qui jouit de tout mais ailleurs et toujours*» (p. 166). Les commentaires reportés dans son journal s'affirment comme une vision des choses «depuis Sirius» (p. 186) et c'est avec le Soleil qu'Hilarion entretient des relations voluptueuses.

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Hilarion Grigorian sait que la sphère de l'humanitaire —comme la vie peut-être— n'est qu'une vaste représentation, une scène où se déroulent des tragi-comédies sur des airs d'opéras italiens. D'où, sans doute, l'intérêt de Rufin pour tout ce qui a trait à la visibilité ou plus précisément à la représentation du visible. Dans ce domaine, le personnage d'Efrem détient un rôle important. La faiblesse de son regard lui donne la capacité de jouer le visionnaire, tantôt comme un charlatan, tantôt de manière plus convaincante, au point même de perturber Girgorian qui s'interroge sur l'aspect divinatoire d'un rêve. Mais Efrem le pseudo-guérisseur sans statut ni domicile n'est-il pas aussi la figure de la mission ? C'est ce que tendrait à nous indiquer Rufin qui, in fine, installe, l'interprète, le consultant des esprits avec ses bassines d'eau, dans le consulat français, au poste même de consul pour lequel, cela va sans dire, Hilarion a servi d'intermédiaire. Efrem initie Grégoire (qui se croit rationnel parce qu'il est inculte) au monde des esprits avec lesquels il entre en contact par l'intermédiaire de surfaces réfléchisantes (eau, miroir). Là où Efrem lit des signes, Grégoire ne voit que des singes (p. 79) lesquels seront vus comme des hommes et tués (p. 146) dans les luttes entre rebelles et gouvernement. Mais, en retour, n'est-ce pas au singe que fait penser Benoît avec ses bras trop longs? Toute l'histoire ne procède-t-elle pas d'un brouillage des formes et des contours, d'un caméléonisme tout-puissant associé à la douceur apparente d'un Bambi dont les taches en viennent à acquérir la fonction terrible des ocelles dans la face sans regard d'un commissaire haineux ?

Comme dans bon nombre d'initiation, c'est une étrange maladie qui transforme Grégoire, une maladie italienne dont ont été atteints tous les colons fascistes : le «madamismo» ou «antchilite» («maladie de toi»). Pouvoir des mots, encore, qui transforment en maladie étrange une chose banale ou évidente pour Hilarion : le fait que des colons couchent avec des autochtones. Mais Hilarion reconnaît n'avoir jamais vécu les désastres envoûtants d'une passion amoureuse. C'est peut-être cela qui explique ou éclaire le point de vue quelque peu phallocratique d'Hilarion/Rufin. Pour ce qui concerne les femmes, Hilarion est Arménien, c'est-à-dire qu'il admire et admet la beauté ineffable des Ethiopiennes et que, simultanément, il ne peut se marier qu'avec une Arménienne. L'Arménienne ressortit au genre moche et mégère. En revanche, elle détient une utilité véhiculaire et scopique, elle apparaît indispensable au maintient de l'altérité, de l'extranéité, ou de ce que l'on aura appelé le point de vue perspectiviste d'Hilarion :

«*Les hommes de la famille, depuis que nous sammes installés ici, ont toujours épousé des Arméniennes. Etrange fidélité si l'on songe que l'Ethiopie fait pousser sur son sol de basalte des femmes qui paraissent pétries dans cette matière minérale et pure, des femmes d'une beauté que l'on dit irrésistible. Pourquoi leur avons-nous toujours préféré finalement nos Arméniennes ? Ont-elles de si grandes qualités ? Je suis un peu gêné pour en parler. Elles sont douces, c'est entendu, mais seulement quand elles le veulent et je ne crois pas connaître de femmes qui font de plus terribles colères. Rien n'est beau comme leur chevelure brune et drue, bien sûr, mais reconnaissons, sans leur manquer de respect, que leur corps s'alourdit très rapidement. Quand on les vois en photo, on ne peut pas en douter : nos compagnes sont parfois un peu épaisses, enveloppées même. Bien sûr, nous regardons avec attendrissement leurs larges hanches par où sont venus à la vie toutes nos générations; il n'en reste pas moins qu'en face de la taille étroite, des hautes et fines jambes des filles d'ici, la comparaison est pénible tant elle paraît peu nous favoriser. Non j'aurai la franchise de dire que nous n'épousons pas seulement ces femmes pour leurs qualités propres. Ce que nous en attendons, en tout cas ce que j'ai, moi, recherché, c'est, grâce à elles, notre maintien dans une position extérieure à ce pays*» (p. 64).

Hilarion transpose ainsi sur la femme arménienne l'ambivalence Gorgô/Baubo symbolique du regard sur le sexe de la femme, tantôt médusant (ventre avec cheveux), tantôt régénérateur. Il garde en outre son point de vue perspectiviste, comme le dessinateur d'une célèbre gravure de Dürer.

Les autres femmes ne reçoivent pas un traitement moins rigide ou conventionnel. Pour Hilarion/Rufin, les Ethiopiennes, belles et séduisantes, n'ont d'autres fonction que séductrice, en vue d'obtenir des cadeaux, un départ pour l'étranger etc., à l'exception de quelques jeunes femmes qui dorment avec Ricardo pour ralentir son agonie en lui communiquant la vitalité. Les françaises Odile et Mathilde ne valent guère mieux. La première (infirmière) est hystérique. A la seconde et à elle seule, Rufin accorde l'intelligence, le savoir, un statut social respecté, une position d'autorité, celle du médecin. A croire qu'il a hissé Mathilde au-dessus de l'image stéréotypée de la femme pour mieux l'y ramener. Son intelligence se devait d'être assujettie à la passion qui, à cause sans doute de l'intelligence, ne se développe pas dans la sexualité (furtive) mais dans les gestes héroïques à la limite du ridicule. L'humanitaire semble donc bien une affaire d'hommes.

Il revient surtout à Jean-Christophe Rufin d'avoir su relancer l'antique débat concernant l'opposition entre l'utile et l'art ou la littérature (le faire et le dire) pour indiquer, en homme de terrain, que le seul 'faire' utile, le dernier recours consiste en un passage nécessaire et obligé par la fiction du roman. Fonction de la fiction, fiction de la fonction? C'est par la littérature, par le recours à ce qui a pu être considéré comme un luxe au regard de l'urgence dans les atrocités vécues par les hommes, par l'écriture donc, que Rufin recherche l'efficacité. Il y parvient d'autant mieux qu'il a choisi le genre du journal intime, poussant l'écriture en son dernier recoin, au comble du superflu et de l'inutile (le journal d'un inconnu n'intéresse personne), au seul genre perdu d'avance, dépourvu de toute finalité, comme le soulignait Roland Barthes(3) non sans avoir d'abord incisivement annoncé que «le journal ne répond à aucune *mission*». ■

(1) cf. l'analyse que Rufin vient de publier: «Les humanitaires et la guerre du Kosovo», in *Le débat*, n° 106, Gallimard, septembre-octobre 1999.

(2) cf. Jean-Pierre Vernant, *Mythe et pensée chez les Grecs*, Maspéro, 1974, t. 1.

(3) Roland Barthes, *Le bruissement de la langue*, du Seuil, (Essais), 1984, p.435.

ները: Ի՞նչ է հիմնական տարբերութիւնը այս երկուքին: Առաջինը կը ստեղծուի անդառնալի կորուստէ մը վերջ: Երկրորդը արդիւնք է տնտեսական տագնապի եւ կարելի է նկատել տնտեսական սփիւռք: Առաջին սփիւռքի Հայերը Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի չեն, երկրորդ սփիւռքի Հայերը ունին Հանրապետութեան անցագիրը: Թող ներուի ինծի ըսելու որ առաջինը խնկական Սփիւռքն է, երկրորդը՝ Արտերկիրը: Ասոնք հիմնովին տարբեր օրինավիճակներ ունին: Հանկնալի է թէ ինչո՞ւ իրարու հետ համայնքային կապեր չունենան: Հարց է թէ ո՞ր չափով այդ «արտերկրի» Հայութիւնը իր կարգին չէ մտած ինքնութեան տագնապի մը մէջ, որուն մասին գաղափար չունինք, այն չափով որ չի տարազուիր անիկա, գնէ մինչեւ այս օրերս:

(31) Հարցը տարբեր անկիւնէ քննուած է Ց. Քիւրքճեանի յօդուածին մէջ. «Մանկավարժութիւն մը՝ տարբերութեան ի խնդիր», Dissonanze, I, I/COM International, Milano, 1984, էջ 47-62:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 DECEMBRE
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.789 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.789

Ժ. ՎԱՅՆՇԹԱՅՆԻ «ԲԱՑՄԱՆ ԴԱՍԸ»

ԳԼՕՏ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ ՑԱՒԱԼԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

Ինչպէս գրած էինք Դեկտեմբեր 4-ի մեր թիւով, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3-ին տեղի կ'ունենար Ժիլ Վայնշթայնի պաշտօնական մուտքը Գոլէժ տը Ֆրանս, որպէս դասախօս Թրքական եւ Օսմանեան պատմութեան նորաստեղծ ամպիոնին: Ժամը 18-ին է որ Ժ. Վայնշթայն պիտի տար ինչ որ անուանուած է. – «Բացման դաս» (Leçon inaugurale):

Ժամը 17-էն սկսեալ «Ապրիլ 24» Կոմիտէի անդամներ ձեռնարկած էին թռուցիկներու բաշխումին վարժարանի մուտքին (Թռուցիկին բովանդակութիւնը լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի Դեկտեմբեր 4-ի թիւին մէջ), մինչ կը հասնէին հրաւիրեալներ եւ սակաւաթիւ Հայեր: Երբ նկատի առնենք որ երկու տարի է արդէն որ կը ծեծուի «Վայնշթայն հարցը» եւ թէ այդ օրը մանաւանդ, Գոլէժ տը Ֆրանսի վարչական տնօրէնը՝ Ժիլպէր Տակրոն եւ ամբողջ անձնակազմը խուճապի մատնուած էին, հայկական հակազդեցութիւններու մտահոգութեամբ, առնուազն զարմանալի է, չըսելու համար աւելի քան ցաւալի, Հայերու – չհաշուած պատասխանատու մարմիններ թէ մտաւորականներ – անտարբերութիւնը: Հաւանաբար պատեհութիւնն էր համալսարանական միջավայրի մը մէջ զգալի դարձնելու մեր ներկայութիւնը եւ արտայայտելու մեր վրդովումը, մանաւանդ այս առթիւ: Թերեւս ալ հարկ եղած տեղեկատուութիւնը չէր եղած առ որ անկ է, նոյնիսկ մամուլին: Հետաքրքրական էր նաեւ հաստատել թէ հակառակ ընթացիկ սովորութեան սրահը լեցուած չէր, ներկայ էին 250 – 300 հոգի (համակիրներ), շուրջ 20 Հայեր, կը բացակայէին Գոլէժ տը Ֆրանսի բազմաթիւ փրոֆէսորներ, որոնք որոշած էին պոյքոթի ենթարկել նիստը:

*Նախքան որ Տակրոն եւ Վայնշթայն գրաւէին բեմը, Գլոտ Մութաֆեան ելած եւ կարճ միջամտութիւն մը փորձած է կարդալ, բայց, չէ կրցած վերջացնել պոռչտուքներու հետեւանքով: Իր կարճ ելոյթին բովանդակութիւնն էր. – «Ներ*կայ պիտի ըլլաք Գոլէժ տը Ֆրանսի մէկ աննախադէպ արարողութեան: Պր. Ժիլ Վայնշթայն պաշտօնի անցաւ առանց ընտրուած ըլլալու: Իր դիրքորոշումները, գործ բարոյագիտութիւնը եւ բարոյականը կը դատապարտեն, կը միանան Թուրքիոյ դիրքորոշումներուն: Պիտի կարենայ այս մեծ վարկ վայելող հաստատութեան մէջ տարածել 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան իր ժխտողականութիւնը: Ցաւալի է որ համալսարանական անկախութեան փրանսական աւանդութիւնը այս ձեւով ծաղրանքի կ'ենթարկուի Գոլէժ տը Ֆրանսի վարչութեան կողմէ»:

Ապա, տեղի ունեցած է նիստը: Վայնշթայնի ելոյթի ընթացքին ալ սրահին մէջ միջամտողներ եւ բողոքողներ եղած են եւ հետաքրքրական երեւոյթն ալ այն էր որ Տակրոն բարձրախօսը կը բերէր սրահին մէջ ընդմիջողին, որպէսզի արտայայտուի:

***

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻԱԹԸԼԻ Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան ժողովը ձախողութեամբ վերջ գտաւ, ուրախացնելով ցուցարարներն ու բողոքողները: Ամերիկացիք ոչ մէկ զիջում ըրին եւ Եւրոպացիք ալ տեղի չտուին, գլխաւորաբար գիւղատնտեսական հարցերու շուրջ: Գլինթըն կ'երազէր որ այս վեհաժողովը վերջ գտնէ առեւտուրի ազատականացման նոր հանգրուանով մը, ինչ որ օգտակար կ'ըլլար իր փոխ – նախագահին՝ Ալ – Կորի ընտրութեան, բայց, բանակցութիւնները ֆիասքոյով մը վերջ գտան:

Էօ-Փէ-Էօ-ի նախագահուհի ընտրուեցաւ, ինչպէս կը սպասուէր Միշէլ Ալիօ-Մարի – ՄԱՄ – ձայներու 62,71%-ով, մինչ իր հակառակորդը՝ Տըլավուա, որ Էլիզէի թեկնածուն էր, 37,29% կը ստանար: Առաջին անգամն է, Ֆրանսայի մէջ, որ կին մը կ'անցնի քաղաքական մեծ կուսակցութեան մը գլուխը: 53 տարեկան, ՄԱՄ երեսփոխան քաղաքապետուհի է Սէն – Ժան տը Լիւզի, կ'ուզէ հիմնովին վերանորոգել կոլիստ կուսակցութիւնը, որ շրջանէ մը ի վեր մանաւանդ, տխուր եւ պառակտուած պատկեր մը կը պարզէ: Նորընտիր նախագահուհին շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆիյոնի եւ Տէվէճեանի որոնք կոչ ըրած էին իրենց քուէարկողներուն, որ Միշէլ Ալիօ – Մարիի տան իրենց ձայները:

ԷՏՄՈՆ ՍԱՖՐԱ, աշխարհի ամենէն հարուստ անձերէն մէկը, մեռած գտնուեցաւ Մոնաքոյի 1000 քառ. մեթրնոց իր շքեղ բնակարանին մէջ: Զոհ դարձած է ոճրային արարքի մը, բնակարանը կրակի տրուած ըլլալով: Սաֆրա, 67 տարեկան կ'ուզէր որ իր «դրամատնային կայսրութիւնը 10 հազար տարի տեւէ»: Ծագումով Հրեայ, լիբանանահպատակ, Սաֆրա կ'ուզէր քաշուիլ գործերէ, փարքինսոնի հիւանդութենէ կը տառապէր: Մոնաքոյի ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է, չուզեր ընդունիլ մաֆիայի (ռուսակա՞ն) արարքի մը վարկածը: Սաֆրա շատ կը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 4/6)

ԵՐԿՐԱՊԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Դեկտեմբեր 3-4-ին Օփերայի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցած է Երկրապահ Կամաւորականներու Միութեան 4-րդ համագումարը. ներկայ գտնուած են Ազգ. Ժողովի նախագահը, ղեկավարներ, երեսփոխաններ, վարչապետը, նախարարներ, Սահմանադրական Դատարանի նախագահը: Բացման խօսքի փոխարէն ցուցադրուած է երկրորդ համագումարին Վազգէն Սարգսեանի արտասանած խօսքին տեսերիզը ուր ան կոչ կ'ընէր բոլոր քայլերը ուղղելու ռազմական յաջողութիւնները յաղթանակի վերածելու գործին: Համագումարին ղեկավարութեան ընտրութենէն ետք Ա. Բաղէեան կարդացած է Ռ. Քոչարեանի ուղերձը, քանի որ սկզբունքով նախագահը ներկայ պէտք է գտնուէր, սակայն նոյն օրը յայտնած էր թէ չի կրնար:

Այդ ուղերձին մէջ Ռ. Քոչարեան հաւաստելէ ետք թէ միութեան հիմնադիր ու առաջնորդ Վ. Սարգսեանի կեանքը արժած ահաբեկչութիւնը կը բացայայտուի ու ոճրագործները օրէնքին ամբողջ խստութեամբ կը պատժուին, հրաւիրած է երկրապահները որ հաւաքական ջանքով ապահովեն երկրին ընկերա-տնտեսական վերելքը եւ պետութեան հզօրացումը: Նախագահը համոզում յայտնած է որ երկրապահները կը պահպանեն սկզբունքի ու հայրենասիրական իրենց կեցուածքը եւ կը ծառայեն «Վ. Սարգսեանի յիշատակին արժանի գործունէութիւն»:

Ապա ամպիոն բարձրացած է Վ. Սարգսեանի մայրը. շնորհակալութիւն յայտնած է իր դժուար օրերուն զօրակցողներուն եւ համախմբումի կոչ ըրած բոլոր երկրապահներուն: Նիստին նախագահողին առաջարկով Վ. Սարգսեան ընտրուած է միութեան յաւերժ նախագահ: Օրը աւարտած է հաշուետուութիւններով եւ պատուիրակներու ելոյթներով:

Միութեան փոխ նախագահ եւ Երեւանի քաղաքապետ Ա. Բաղէեան իր ելոյթին մէջ չորս կէտերով ամփոփած է իրենց հիմնական մօտեցումները. ամրապնդել միութիւնը. համախմբուիլ վարչապետին շուրջ, կառավարութեան մէջ վերաքննութիւն կատարելու ակնկալութեամբ. բանակին զօրակցիլ. ամենակարեւորը՝ հետամուտ ըլլալ Հոկտ. 27-ի ոճրագործութեան ամբողջական բացայայտումին:

Համագումարը Դեկտ. 4-ին շարունակուած է պատուիրակներու ելոյթներով: Անոնցմէ ամէնէն բուռնը եղած է Արտադրական ենթակառուցուածքներու նախարար Վահան Շիրխանեանինը, որ ծանրօրէն դատապարտած է Հոկտ. 27-ի դէպքերու վաղորդայնին պետական վարչակարգին բանակին դէմ կատարած քարոզչութիւնը, մինչ բանակն էր որ, շեշտած է Վ. Շիրխանեան, կանխեց պետական հարուածը: Ան խիստ ոճով անդրադարձած է նաեւ նախագահին պատասխանատուութիւններուն, ըսելով որ ինք է համայն երկրին ապահովութեան երաշխաւորը, սակայն ի՞նչ ապահովութիւն էր այդ, երբ քանի մը վայրկեանի ընթացքին սպաննուեցան Խորհրդարանի եւ կառավարութեան ղեկավարները, երեսփոխաններ: Հոկտ. 27-ի սպանդը որակելէ ետք դարուն ոճրագործութիւնը, առաջարկած է նախագահական նոր ընտրութիւններ կազմակերպել: Ապա համագումարի պատուիրակները միութեան վարչութեան համար առաջադրած են 47 թեկնածուներ, որոնց շարքին վարչապետ Ա. Սարգսեան, Ա. Բաղէեան, Ա. Պետրոսեան եւ ուրիշներ: Երեկոյեան տեղի ունեցած ընտրութեան վարչութեան նախագահ ընտրուած է Մանուէլ Գրիգորեան:

***

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱԾ

Դեկտեմբեր 4-ին Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան շնորհաւորած է կառավարութիւնը, նախորդ օրը ներկայացուած ծրագիրը ընդունուած նկատելով, քանի որ անվստահութեան նախագիծ չէր ներկայացուած: Նախագահը հաւաստած է Խորհրդարանի գործօն աջակցութիւնը: Վարչապետ Ա. Սարգսեան ալ պատասխանած է որ միասնական աշխատանքով կ'իրագործեն այն նպատակները զորս ունէր նախորդ կառավարութիւնը:

***

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Դեկտ. 3-ի իրիկունը, ժամը 21.06-ին, Հայաստանի մէջ երկրաշարժ պատահած է: Վերնակեդրոնը կը գտնուէր Աշտարակէն 45 քմ. դէպի արեւմուտք. ուժգնութիւնը եղած է 7-8 բալ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(4 Décembre)

ARMENIENS
CHAHUT AU COLLEGE DE FRANCE

«Négationniste! Criminel!» «Est-ce que vous écouteriez Faurisson?» «Sortez-les! Dehors, les provocateurs!».

Այս տողերով կը սկսի թերթին թղթակցութիւնը Դեկտեմբեր 3-ի Գոլէժ տը Ֆրանսի նիստին մասին, ըսելու համար թէ միջավայրը վարժուած չէր նման աղմկարար մթնոլորտի մը եւ անպարկեշտ խօսքերու փոխանակութեան:

*Թերթը կը բացատրէ որ այդ ամբողջը հետեւանք էր Ժ. Վայնշթայնի ընտրութեան, կը յիշէ անոր տողերը լ'Հիս*թուարի մէջ (1995 Ապրիլ), կ'աւելցնէ թէ ի պատասխան իրեն դէմ եղած ամբաստանութեան ան կը պնդէր որ «ամուր կերպով եւ անհրաժեշտ ճշգրտութեամբ» *չէր հաստատուած որ բնաջնջման որոշումը կառավարական ըլլայ: Կը շարունակէ պարզելով հայկական կողմին տեսակէտը, որ Վայնշթայնի դիրքը կը նոյնացնէր Ֆօրիսոնի դիրքին հետ: Ապա, հակիրճ նկարագրականը կ'ընէ նիստին, նշելով թէ 350-ի վրայ, Հայեր, հազիւ տասնեակ մը, քանիցս ընդհատեցին բանախօսը, որ անվրդով կը մնար փոթորիկին տակ»: Եզրակացութեան մէջ, կը գտնէ որ Համալսարանին այս վայրին մէջ նման աղմուկ մը* (շահի) *անպատշաճ բնոյթ մը ունէր:*

***

«LE MONDE»

(4/5 Décembre)

Հազիւ քանի մը տող կը յատկացնէ Դեկտեմբեր 3-ի Վայնշթայնի բացման դասին, յիշելով Թռուցիկը, Գլոտ Մութաֆեանի միջամտութեան փորձը ու իր ընթերցողները կը յղէ Դեկտեմբեր 3-ի իր թիւով (տես՝ «Յառաջ», Դեկ. 4):

ՊՈԼԻՍ

ՄԱՀ ԱՐԹՕ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 2-ին, Պոլսոյ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է դեղարուեստի, մանաւանդ թատրոնի աշխարհի ծանօթ եւ տաղանդաւոր դէմքերէն՝ Արթօ Պէրպէրեան:

Ողբացեալը, զաւակ Պիլէճիկցի ընտանիքի, 60 տարեկան էր միայն, բայց տարիներէ ի վեր արդէն առողջութիւնը վատթարացած էր եւ պարտադրաբար քաշուած էր գործօն կեանքէ: Պատճառ չէր սակայն որ չմշակեր ծրագրեր եւ չպատրաստուէր անոնց իրագործման, փորձելով մոռնալ կաթուածահար իր վիճակը: Այդ պայմաններու մէջ է որ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան բեմին վրայ իրագործած էր Շանթի «Հին Աստուածներ»ու բեմադրութիւնը: Իր մասին «Մարմարա» *(Դեկտեմբեր 3) հետեւեալը կը գրէ ի մէջ այլոց. – «Մեր սերունդի ընկերները չեն կրնար մոռնալ թէ ան օր մը ինչպէս յայտնուեցաւ Մխիթարեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ, որպէս, չըսենք երկչոտ, բայց սակաւախօս, խոնարհ ու հեզահամբոյր երիտասարդ մը, որ թատերական աշխատանքներուն կը հետեւէր օգնելով ինչ ինչ աշխատանքներու: Ձեռքի իր վարպետութեան վրայ կ'աւելնար երեւակայութեան արտակարգ կարողութիւն ու ճաշակ: Շուտով իրագործեց տէքորներ՝ անհաւատալի գեղեցկութեամբ ու մանրամասնութիւններով, ապա անդին հրեց տէքորը ու մտաւ բեմէն ներս, ստանձնելով նաեւ բեմադիրի պաշտօն: Ցետոյ աւելցուց նաեւ դերասանի կերպար, զարմացուց իր դերասանական կարողութիւններով: Ցետոյ տէքորաթէօրին, բեմադիրին ու դերասանի վրայ աւելցուց թատերագիրի փայլուն դիմագծութիւն մը, գրելով հայերէն հիանալի թատերախաղեր, «Մկոյի պատմութեան» մասին: Ո՛չ միայն գրեց ու բեմադրեց, այլեւ մինչեւ իսկ անմիջապէս արժանացաւ Ալեք Մանուկեան Գրական Մրցանակի: Թատերական ո՛չ մէկ գործ այնքան արժանի էր այդպիսի մրցանակի մը եւ աւելին՝ որքան Արթօ Պէրպէրեանի «Մկոյի Պատմութիւն»ը:*

Սկզբնական շրջաններուն, Արթօ Պէրպէրեանի հրաշալի իրագործումներէն մէկը եղաւ Ռ. Հատտէճեանի «Կեանքի Մը Երեք Կիրակիները» կատակերգութիւնը, երկու դերակատարներով այս խաղը, որուն մէջ ան մեծ յաղթանակ մը տարաւ դերասանուհի Սիրարփի Աճէմեանի հետ: Մխիթարեան Սանուց Միութեան բեմին վրայ անմոռանալի մնալու կոչուած իրագործումներէն մէկն էր այդ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿՐԱԿԷ ՕՂԱԿԻ ՄԷՋ

Այլեւս շատ բացայայտ է որ Կովկասի շրջանին մէջ խնդրոյ առարկայ է Ռուսաստան – ԱՄՆ ճակատում մը: Անոր առաջնորդող գլխաւոր ազդակը եղաւ Խորհրդային Միութեան փլուզումը որ աշխարհի այլ շրջաններէն եւք, այդ անկիւնին մէջ ալ միակ հրահանգողի փորձին մղեց ԱՄՆ-ը: Մանաւանդ որ շատ լուրջ գրաւարկ կը ներկայացնէր այդ գօտին, նոյնիսկ միայն նկատի առած Կասպից ծովու քարիւղի, կազի հարստութիւնը եւ միջին ասիական երկիրներու չուկայական, քաղաքական կարողականութիւնը: Ասոնց քով մեծ էր խնդրոյ առարկայ անկիւնին կից Թուրքիոյ նման զինակիցի մը գոյութեան ընձեռած անգնահատելի բարիքը ԱՄՆ-ու: Այդ առաւելութեան վրայ աւելցնելով Ազրպէջանի ու նաեւ Վրաստանի ռուսամերժ կեցուածքները, Ուաշինկթըն լաւատես ըլլալու բաւական պատճառ կ'ունենար ծաւալական իր ախորժակին համար: Մանաւանդ որ Իրաքի դէմ կիրարկուած շրջափակումը, քիւրտ զինեալ խումբերու պատրուակով անոր հիւսիսային շրջանին պարբերական ռմբակոծումը ու ատոնց դէմ պահուած միջազգային լռութիւնը քաջալերական ազդակներ էին անշուշտ ԱՄՆ-ու նոր նկրտումներուն:

Վերջին շրջանի մէկէ աւելի տուեալներու մէջ որոնք մատնեցին այդ նկրտումները, գլխաւորը եղաւ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատար խողովակաշարին Ուաշինկթընէն տրուած մեծ նեցուկը. ան նաեւ Մոսկուայի հետ ճակատումին առաջին ցետինը հանդիսացաւ, քանի որ Թուրքիոյ եւ Ազրպէջանի համար կենսական նկատուած այդ ծրագիրը մրցակից ունէր ռուսականը. ան որով Մոսկուա կ'առաջարկէր նոյն քարիւղը փոխանակ Միջերկրականի Թրքական այդ նաւահանգիստին, հասցնել սեւծովեան իր մէկ կայանը:

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Նոյեմբեր 17 – 19-ի Պոլսոյ վեհաժողովը այդ մրցակցութեան մէջ վճռական հանգրուան նկատուեցաւ. որպէս փայլուն յաղթանակ ներկայացուեցաւ նոյն խողովակաշարին կառուցումի համաձայնագրին ստորագրութիւնը: Սակայն, քօղինի լրատուութիւնը այդ օրերուն իսկ տեղ կու տար կառուցումին առընչութեամբ թէականութեան, կասկածներու: Քանի համաձայնագիր ալ ստորագրուած ըլլար, կարելի՞ էր անվերապահօրէն ստոյգ նկատել խողովակաշարին իրագործումը երբ Մոսկուա ալ ունէր անհամաձայնութիւնը գործի վերածելու իր միջոցները:

Կովկասի մէջ ազդեցութեան մեծագոյն գօտին ունենալու եւ պահելու Ռուսաստան – ԱՄՆ պայքարը երկրորդ դրսեւորումը ունեցաւ Չեչէնիոյ խնդրով: Պոլսոյ նոյն վեհաժողովը, սակայն, որուն ընթացքին ԱՄՆ կը յուսային միջնորդել, կամ գոնէ թելադրողի դեր ստանձնել ու ստուերել Մոսկուայի հեղինակութիւնը, սպասուած արդիւնքը չտուաւ. արեւմուտքին կողմէ հաւանօրէն անտեղի հապճեպով քաղաքական բեմին «հիւանդ մարդը» նկատուած նախագահ Ելցին կոպտութեան հասնող անվերապահութեամբ մը յայտարարեց թէ Չեչէնիան իր երկրին ներքին հարցն էր ու դուրսէն կատարուած ամէն փորձ իրեն համար կը նշանակէր միջամտութիւն Ռուսաստանի ներքին գործերուն: Անոր սաստը բաւական ըմպանալից չէշտ ու իմաստ պէտք է ունեցած ըլլայ նախագահ Գլինթընի համար որ նոյնիսկ չհակադրեց ռուս իր պաշտօնակիցին այդ պոռթկումին մէջ իրեն ուղղուած «չան որդի» վերագրումին. հետաքրքրական է որ այդ մասին լռեցին արեւմտեան լրատուիչներն ալ ու լուրը տարածում գտաւ Թրքական մամուլին շնորհիւ:

Պոլսոյ վեհաժողովին իբրեւ թէ հարցը միջանկեալ լուծումի մը յանգեցաւ, Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի յայտարարագրին մէջ տեղ տրուելով բանագնացի մը միջնորդական ջանքով Մոսկուա այցին: Սակայն, Նոյեմբերի վերջին օրուան լուրերը արձագանգեցին այդ առաքելութեամբ Մոսկուա հասած դիւանագէտին՝ Ֆինլանտիոյ Արտաքին նախարարին դտած մերժումին:

Ճակատումի նոյն դաշտին մէջ կը գետեղուին տակաւին ռուսական զինուորական խարիսխները իր տարածքէն հանելու Վրաստանի հետեւողական ջանքերը, կառուցելի խողովակաշարը ՕԹԱՆ-ի հըսկողութեամբ պահպանելու Բաքուի առաջարկները:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, մեծ քաղաքականութեան, մեծ շահերու, հին մրցակցութիւններու այդ շրջանակին մէջ կրնա՞ր «անվթար» մնալ: Հոկտեմբեր 27-ին Ազգային Ժողովին մէջ կատարուածէն եւք բացատրելու ջանքերը յաճախ առընչուեցան այս կացութեան նաեւ վերոնշեալ ճակատումին կողմերուն հետ տարուած յարաբերութիւններուն: Որքան ալ հայաստանեան պաշտօնական ելոյթներ բացառեցին դուրսէն դրդումի, մեղսակցութեան պարագաներ, արտաքին աշխարհին մէջ պատահարը գրեթէ բոլոր կողմերէն դիտուեցաւ ԱՄՆ – Ռուսաստան ճակատումին շրջանակին մէջ: Եղան մօտեցումներ որոնք երկու մեծերէն առաջինը գետեղեցին մեղսակցութեան դիրքին վրայ, ուրիշներ՝ երկրորդը:

Եթէ նկատի առնուէր Հայաստանի աւանդական ռուսամէտ կեցուածքը, անոր իշխանութեան գլխաւոր դէմքերէն վարչապետ Վ. Սարգսեանի ու Ազգային Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի Մոսկուայի հետ սերտ կապերը ու միւս կողմէն՝ այլ աղբիւրներու կարգին Ղարաբաղի խնդրին միջնորդութեան պատրուակով ԱՄՆ-ու վերջին շրջանին հոն աշխուժանալու ախորժակները, դժուար չէր այդ ախորժակներուն ընդդիմացող դէմքերէ փրկուելու ամերիկեան փորձով մը բացատրել Հոկտեմբեր 27-ի արարքը: Կար սակայն մետալին միւս կողմն ալ. Հայաստան ընդառաջելով հանդերձ ԱՄՆ-ու նախաքայլերուն, երբեք չէր հրաժարած Մոսկուա – Թեհրան հիւսիս – հարաւ առանցքին մաս կազմելու, անոր մարտավարութեան մասնակցելու տրամադրութենէն: Ասոնցմէ որ ամէնէն հզօր պատւարը կը նկատուի Ուաշինկթըն – Անգարա – Բաքու դաշնակցութեան դէմ: Չէ՞ր կրնար Մոսկուա Երեւանի մէջ նշմարած ըլլալ աւանդականէն սայթաքում նկատուելիք կեցուածքներ, կամ գոնէ միտումներ: Պէտք չէ մոռնալ որ Խորհրդարանի ահաբեկչութենէն շատ կարճ ժամանակ առաջ, նոյն ամսուան սկիզբին Վ. Սարգսեան Ուաշինկթըն այցելած էր: Ընթացիկ լրատուութիւնը, բնական է որ սովորական տարազներէ դուրս բան չհաղորդեց այդ այցին մանրամասնութիւններուն մասին: Հանդիպումներ որոնցմէ քաղաքավարական արտայայտութիւններ միայն արձագանգեցին, տեսակցութիւններ որոնք յանգած էին այս, կամ այն համաձայնութեան, կապերու աւելի սերտացման, եւ այլն, եւ այլն: Չկայի՞ն, իսկապէս, օրինակ՝ որոշ յանձնառութիւններ որոնց ընդառաջած էր Վ. Սարգսեան Ղարաբաղի հարցին մէջ դրական քայլի մը մտահոգութեամբ, բայց որոնք այլ իմաստ ունեցած էին Մոսկուայի համար:

Շրջանին մէջ Ռուսաստան – ԱՄՆ մըրցակցութեան ու Վ. Սարգսեանի Ուաշինկթըն այցին առընչուած բաւական պերճախօս դրուագի մը մասին տողեր ունէր Հոկտեմբեր 14-ի «Երկիր»ը: «Պատուէրով երաժշտութիւն» խորագրուած երեք պարբերութեամբ կարճ տեղեկատուութեան մէջ ըսուածը այն է որ Հայաստանի վարչապետը այդ այցին հանդիպում ունեցած է Համաշխարհային դրամատան տնօրէն Վուլֆէնսընի հետ: Բանակցութիւններով որոշուած է 2000 – 2003-ի ընթացքին շուրջ 238 միլիոն տոլարի վարկ տալ Հայաստանի, զարգացման ծրագիրներու համար: «Ոչ ոք, այդ թւում եւ Համաշխարհային դրամատունը, երկրորդական երկրներին, ինչպիսին է նաեւ Հայաստանը, հէնց այնպէս տոկոսով փող չի տալիս» կը գրէ թերթը նոյն տեղեկատուութեան հետ: Ապա կ'աւելցնէ. «լաւատեղեակ աղբիւրները մեզ լուսաբանում են որ ի թիւս այլ պատուէրների, Պ. Վուլֆէնսընը «վէթօ» է դրել Իրան – Հայաստան կազամուղի հնարաւոր շինարարութեան վրայ»: Հիմնուելով ՀՅԴ Հայաստանի պաշտօնաթերթին ըսածին, մանաւանդ հաւատք ընծայելով անոր «լաւատեղեակ աղբիւրներ»ուն, դժուար չէ հետեւցնել որ բնական պայմաններու մէջ անհաւանական այդ վարկը տրուած է նաեւ Իրան – Հայաստան կազամուղին չշինուելու խոստումին (°) փոխարէն: Այսինքն, ըսուածէն հետեւելի հաւանութեան մը փոխարէն զոր տուած է Հայաստանի վարչապետը այդ կազամուղին մասին, որոշուած է վարկը տրամադրել, ըստ «Երկիր»ի գրածին: Կրնա՞ր նման յանձնառութիւն վրիպիլ Մոսկուայի ուշադրութենէն, երբ տակաւին հիւսիս – հարաւ ռազմավարական առանցքին տրուած հարուածի համազօր էր: Ու այս առընչութեամբ ուշագրաւ էր լուրը («Յառաջ», Նոյեմբեր 19) թէ Ռուսաստան կը ստանձնէր նոյն՝ Իրան – Հայաստան կազատարին ծախքին 60%-ը: Վ. Սարգսեանի Ուաշինկթըն այցէն շուրջ ամիս մը, իսկ անոր սպանութենէն հազիւ երկու շաբաթ եւք յայտնուած այս տեղեկատուութիւնը կը յաջորդէր Վրաստանի ու Ազրպէջանի դէմ սահմանային անցքի արտօնութիւն կիրարկելու Մոսկուայի որոշումին մասին լուրերու: Տուեալ չկայ այն մասին թէ, երբ ինչպէս կ'երեւայ, որոշուած է կազատարին շինութիւնը հակառակ ԱՄՆ-ու ենթակայ Համաշխարհային դրամատան վէթոյին, ի՛նչ կ'ըլլայ Հայաստանի խոստացուած վարկերուն ճակատագիրը: Թէեւ, տեսնելէ եւք թէ որոշուածներէն զատուելի ի՛նչ – ինչ նպատակներու ծառայեցին մինչեւ այսօր Հայաստանի տրուած միջազգային վարկերը, մեծ մտահոգութեան, կամ հետաքրքրութեան աղբիւր չէ այդ պարագան:

Կովկասի մէջ Ռուսաստան – ԱՄՆ ճակատումին մասին վերջին ուշագրաւ նշում մըն ալ ունէր Նոյեմբեր 29-ի Թուրք մամուլը. անոր մէկ քրոնիկագիրը արձագանգելով Անատոլու գործակալութեան մէկ լուրին, կը մատնանշէր «Բաքու-Ճէյհանի դէմ Ռուսաստան – Իրան դաշնակցութիւնը». այս խորագիրով էջին մէջ նիւթ կ'ըլլար Անգարայի դէմ Մոսկուայի շահարկած խաղաքարտերը – ՓՔՔ, Չեչէններու խնդիր–: Յետոյ կ'ըսուէր թէ Ռուսաստան եւ Իրան Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Պոլսոյ վեհաժողովին ստորագրուած Կասպից ծով – Թուրքիա քարիւղի ու կազի խողովակաշարներու ծրագրին դէմ միացեալ յայտարարութիւն մը հրապարակած էին: Ատիկա յաջորդած էր Արտաքին գործերու ռուս նախարարին Թեհրան կատարած աշխատանքի միօրեայ այցին: Յայտարարութիւնը ստորագրուած էր Իվանովի ու Խարազիի կողմէ, ըսելու համար թէ «Երկու երկիրներն ալ դէմ են Կասպից ծովէն խողովակաշարներու կառուցումի ամէն ծրագրի որոնք կը պատրաստուին առանց Ռուսաստանի ու Իրանի մասնակցութեան»: Այս յայտարարութիւնը Թուրք լրագրողը կը մղէր այն եզրակացութեան որ նկատի առած դէպքերու զարգացումը, հակադրութեան պարագաները, անհաւանական չէ որ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին կովկասեան երթուղիին վրայ պատերազմներ բռնկին ու Հիւսիսային Իրաքի մէջ իրանեան գրգռութիւններ ըլլան:

Հոս մէջբերուած քանի մը տուեալներն իսկ կը վկայեն թէ կովկասեան շրջանը բաւական անողոք մրցակցութեան մը ու անոր հետեւանք՝ մարտահրաւէրներու, բախումներու, սակարկութիւններու սերմերուն պարարտ գետին է: Նոր աշխարհակարգէ մը թելադրուած պայմաններ հին դաշնակիցներու, աւանդական կապերու համակարգը կը ջնան փոփոխութեան ենթարկել: Արդէն ներկայ են նոր դաշնակցութեան հակումներ, ուժի թեւերու փոխանակման փորձեր:

Այս բոլորին մէջ աշխարհաքաղաքական դիրքին առաւելութիւններով ու անպատեհութիւններով, Ղարաբաղի տակաւին անլոյծ խնդրին ծանրութեամբ, կայ Հայաստանը: Հոկտեմբեր 27-ի արարքով տկարացած Հայաստան մը որ կորսնցուցած է իշխանութեան հզօրագոյն մէկ դէմքը ու փաստը տուած թէ զերծ չէ խառնակիչ ձեռքերու բեմ ըլլալու վտանգէն, դուրսէն ըլլան անոնք, թէ ներսէն: Առանց վնասի, նաեւ՝ ինչո՞ւ չէ, շահով դուրս գալու համար լուրջ բախումներու ներկայի այդ շրջանէն, Երեւան պարտաւոր է մեծ բծախնդրութեամբ ու շրջահայեաց նկատումով յառաջանալու իր քայլերուն դէմ զետեղուած ղանակի շեղբերուն վրայէն: Անկախութեան տասնամեակին ամէնէն ճակատագրական փորձառութիւնը կ'ապրի ան, որպէս մասնիկը՝ համաշխարհային մրցակցութեան մը համար ընտրուած աշխարհագրական շրջանակին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

100 ՌՈՒԲԼԻ՝ ՑԱԶՈՂ ԹՈՒՂԹԻ ՀԱՄԱՐ

ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏՈՂԸ ԿԱՇԱՌՔ ՊՈԿԵՑ՝ «ՀՀ»-Ի ԹՂԹԱԿՑԻՑ

Որ «Զուարթնոց» օդանաւակայանում մաքսաւորները պատեհ-անպատեհ առիթներով դրամ են «պոկում» ուղեւորներից՝ բազմիցս լսել էի: Բայց վերապահօրէն հաւատում էի լածիս, մինչեւ որ սեփական աչքով չտեսայ «պոկողին» եւ սեփական ձեռքով նրան չտուեցի ուզածը:

Նոյեմբերի 3-ին էր: Երեւան – Մոսկուա 909 չուերթով մեկնում եմ գործուղման: Բեռ չունեմ: Ձեռքիս պայուսակում մի վերնաշապիկ է ու մի փողկապ: Անձնագիրս՝ տեղը-տեղին: Անհոգ մօտենում եմ հաշուառման սեղանին: Օպերատորը վերցնում է անձնագիրս եւ ուղետոմսս, հրամայում, որ պայուսակս դնեմ կշեռքին:

– Ես ա՞ ընդամէնը: Ըսենց բան ո՞վ է տեսել, որ Մոսկուա գնացողը գոնէ հինգ քկ. բեռ էլ չունենայ, որ տոմսում նըշես: Բացատրում եմ, որ գործուղման եմ գնում, բեռի կարիք չունեմ:

– Չէ, հոգիդ խորն է երեւում, երեւի էն կողմից ես բերելու, – ժպտադէմ եզրակացնում է օպերատորը եւ փաստաթղթերս վերադարձնում ինձ: Թէ ինչու իմ «հոգու խորութիւնը» այդքան թափանցիկ է երեւում օպերատորի աչքին, դժուարանում եմ հասկանալ: Բայց եւ այնպէս նրան անպատասխան չթողնելու համար ասում եմ.

– Գուցէ եւ այդպէս լինի:

Յաջորդ, աւելի տարօրինակ երկխօսութիւնը տեղի պիտի ունենար մաքսային ստուգման բաւական երկար ճանապարհին: Հինգ անգամ ստուգւում են փաստաթղթերս (բոլորինն են այդպէս ըստուգւում): Թուով երրորդ ստուգողը՝ միջին տարիքի, բարձրահասակ մի տըղամարդ, անտղում է անձնագիրս, ստուգում ուղետոմսս եւ ապա.

– Որքա՞ն վալիւտա ես տանում:

– ......

– Ռուբլի՞:

– 400:

– Ի՞նչ նպատակով ես մեկնում Մոսկուա:

Ձնայած դա նրա իրաւասութիւնների եւ պարտականութիւնների մէջ չմտնող հարց է, այնուամենայնիւ անպատասխան չեմ թողնում:

– Եռօրեայ գործուղման:

– Անձնագրի ռուսերէնով լրացուած ներդիր չունե՞ս:

– Չունեմ:

Բազմանշանակ նայում է դէմքիս:

– Մի բան չե՞ս կարող տալ...

Նրա փոխարէն անյարմար վիճակի մէջ ես եմ յայտնւում.

– Ի՞նչ տամ:

– Այն 400 ռուբլուց 100-ը որ տաս բաւական է:

– Բայց ինչի՞ համար, մի՞թէ իմ փաստաթղթերում ինչ-որ բան այնպէս չէ...

– Ամէն ինչ նորմալ է, պարզապէս՝ յաջող թռիչքի համար...

Դիմացս «մեծապատիւ մուրացկան» է կանգնած, մերժելն անյարմար է: 100 ռուբլինոցը տալիս եմ ցուցադրաբար, մտածելով՝ գործընկերները, կողքիս ուղեւորները կը տեսնեն, ու ինքը կ'ամա-

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻԱ. ԴԱՐՈՒՆ

ԻԱ. դարուն աւարտին քանի՞ բնակիչ կ'ունենայ երկրագունդը: Նախատեսումներ, հաշիւներ կը փորձեն պատասխանել հարցումին: Ընդհանուր համոզումը այն է որ 1900 – 2000 հարիւրամեակին մեծ աճը որով դարասկիզբի 1,5 միլիառ բնակչութիւնը դարավերջին հասցուց 6 միլիառի, պիտի չկրկնուի յառաջիկայ դարուն ընթացքին: 2050 թուականին համար որպէս աշխարհի բնակչութեան թիւ, կը տրուի 9 – 9,5 միլիառը:

Այս դանդաղումին պատճառը ծնունդներու կանոնաւոր նուազումն է: Թէ՛ որոշ երկիրներու ինչպէս Չինաստանը – կողմէ այդ ուղղութեամբ տարուած քաղաքականութիւնը թէ աշխարհի բնակչութեան քաղաքաբնակ դառնալու երեւոյթը կ'առաջնորդեն այդ արդիւնքին: Կ'առժէ անոնց աւելցնել վիժումներու, յղութիւնը կանխարգելող միջոցներու կատարած դերն ալ:

Այս երեւոյթին քով կայ ծերութեան շրջանին երկարաձգումը որուն կը նպաստեն առողջական եւ բժշկական յառաջդիմութիւնները: Սակայն, յատկապէս թերաճ երկիրներուն մէջ բնակչութեան մեծագոյն շերտը կազմուած է երիտասարդներով: Կը սպասուի որ յառաջիկայ դարուն այս երեւոյթը շեշտուի ու ճեղքը լայննայ բարգաւաճ ու քիչ թիւով զաւկի տէր երկիրներու եւ միւսներուն միջեւ որոնք իրենց զաւակները կերակրելու միջոցներէն զուրկ են:

Նախատեսումներու համաձայն բնակչութեան տեղաբաշխումն ալ պիտի փոխուի. Ափրիկէն, 2050-ին, աշխարհի բնակչութեան 20%-ը պիտի ունենայ (1960-ին 9% էր) իսկ Եւրոպայի բաժինը 20%-էն պիտի իջնէ 7%-ի: Գերմանիան, Իտալիան նուազում պիտի արձանագրեն. Ֆրանսա 74 միլիոնի վրայ պիտի կայունանայ:

Ոչ ոք կրնայ նախատեսել թէ ծնունդներու նուազումով արձանագրուած ծերացումի երեւոյթը որ ուշագրաւ է արդէն բարգաւաճ երկիրներու մէջ, ո՛ւր կը հասնի: Ժողովրդագրական այս անհաւասարակշռութիւնը հիւսիսէն հարաւ գաղթերու պիտի մղէ՞: Աշխարհայնացումի երեւոյթը գաղթերը քաջալերելու յատկանիշ ունի: 90-ական թուականներու կէսերուն աշխարհի մէջ 140 միլիոն գաղթական տեղափոխուած է. թիւը կ'աճի տարեկան 2 – 4 միլիոնով: Այս մասին դժուար է նախատեսումներ ընել. գաղթերը երբեք հետազօտողներու պատրաստած շեմաներուն չեն հետեւած: 90-ական թուականներու սկիզբը, օրինակ, կը կարծուէր որ Ռուսերու եւ Ալժերացիներու զանգուածային գաղթեր տեղի կ'ունենան դէպի Եւրոպա:

Ի. դարը յատկանշուեցաւ մարդ արարածին առողջական լաւագոյն պայմաններով որ նպաստեց երկարակեցութեան: Յաջորդ դարուն ալ պիտի ըլլան անշուշտ բարելաւման աշխատանքներ, սակայն կը կարծուի որ յատկապէս բժշկական յառաջդիմութիւնները նուազ լաւ բաշխում պիտի ունենան երկրագունտին վրայ: Կը բաւէ նկատի ունենալ սիտայի պարագան. աշխարհի ամէնէն վարակուած այդ երկիրը այդ համաճարակին պատճառով 1999-ին մահերու 50%-ի յաւելում ունեցած է: Ոմանք առոր մէջ կը նշմարեն բնակչութեան չափազանց մեծ խտացումին հարցին ինքնեկ լուծումը: Սակայն, ատիկա խաբկանք է, քանի որ այդ պատուհասէն ամէնէն ազդուած երկիրներուն մէջ անգամ մահերու թիւը ծնունդներէն աւելի չէ եղած: Ափրիկէն յետագայ կէս դարուն ընթացքին պիտի շարունակէ ժողովրդագրական տարապայման աճ արձանագրել:

Յառաջիկայ տասնամեակներուն շուրջ 5 միլիառ մարդ քաղաքաբնակ պիտի ըլլայ (61%): Սովի երեւոյթը գոյութիւն պիտի ունենայ ամէնէն շատ քաղաքացիական կռիւներու շրջաններուն մէջ: Ճամբորդութիւններու բազմացումը զարկ պիտի տայ մանրէներու տարածումին: Անյայտացած կարծուած հիւանդութիւններ – ինչպէս թոքախտը, կամ ժանտախտը – կրկին պիտի յայտնուին. նաեւ նոր հիւանդութիւններ որոնց մասին գիտութիւնը բան չի գիտեր տակաւին, բայց ստոյգ է որ անոնք գլխաւոր թիրախ պիտի առնեն տարեց անձերը: Ատոր պատճառներէն մէկն է այն որ ծերանալու երեւոյթը պիտի տարածուի աշխարհին մէջ: 60 տարեկանէն վեր զանգուածը որ 1995-ին 10% էր, ԻԱ. դարու վերջաւորութեան 30%-ի պիտի հասնի: Ատկէ ամէնէն ազդուող ցամաքամասը պիտի ըլլայ Եւրոպան ուր Իտալիա եւ Սպանիա 2050-ին աշխարհի ամէնէն «ծեր» երկիրները պիտի դառնան: Երկարակեացներու (80 տարեկանէն վեր) մեծագոյն տոկոսը պիտի ունենայ Ճափոնը:

Տարեցներու համեմատութեան աճը լուրջ խնդիրներ պիտի ստեղծէ հանգստեան թոշակներու վճարումին համար: Արդէն հարուստ երկիրներու համար քանի մը տարիէ ի վեր հարցը գոյութիւն ունի ու նոյնիսկ քաղաքական դրուարկի մը վերածուած է: Հանգստեան թոշակներու փարչութիւնները շատ հաւանօրէն պէտք է վերակազմակերպուին ու հանգստեան կոչուելու տարիքը փոխուի:

Պէտք է ըսել որ ծերութեան պատճառած պիւտճէի բեռը վիճարկումի նիւթ է. մտածողներ կան թէ այդ երեւոյթը անպայման սպառնալիք մը պէտք չէ նկատել, քանի որ թէքնիք յառաջընթացը պիտի յաջողի ծերութեան սահմանն ալ յապաղեցնել: Այդ կացութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ ԻԱ. դարու աւարտին ընկերային կազմակերպութիւններ այսօրուընէ շատ տարբեր հանգամանք ունենան:

Երկրագունդը 2050 թուականին ինը միլիառ բնակիչ պիտի ունենայ. շատեր հարց կուտան թէ պիտի կարենա՞յ սնուցանել բոլորն ալ: Լաւատեսները դրական կը պատասխանեն, հիմնուելով՝ հողամըշակումի թէքնիքներու տեւական յառաջընթացին. միւսները մարդկային աճը ծանր սպառնալիք կը նկատեն երկրագունտին ապագային համար, ըսելով որ բնական հարստութիւնները կրնան սպառիլ: Ամէնէն հաւասարակշռուած մօտեցումը կը համարուի այն որ մարդկային կեանքը կախում ունի որքան ժողովրդագրական աճին տիրապետումէն, նոյնքան՝ հարստութեան աղբիւրներու լաւագոյն մատակարարումէն ու բաշխումէն:

ՔԱՂՀԱՆ

չի: Չի ամաչում: Վերցնում դնում է գրպանը եւ անձնագիրս ու ուղետոմսը վերադարձնելով, բարի թռիչք է մաղթում:

Բայց սա վերջը չէ: Նոյն սրահի յաջորդ (վերջին) դրան մօտ ճանապարհս փակում են երկու նոր սոուդաղներ: Մէկը նորից տնտղում է փաստաթղթերս, իսկ միւսը հարցնում է.

– Ի՞նչ նպատակով ես թռնում Մոսկուա:

Մեղքս ինչ թաքցնեմ՝ հարցի կրկնութիւնն այս դէպքում տեղին եմ համարում. աւիթ է տալիս, որ յայտնեմ իմ լրագրող լինելը, մտածելով թէ 100 ռուբլանոցը «պոկած» պարոնը նոյնպէս կը լսի…

– Լրագրող եմ, մեկնում եմ գործուղման:

– Ախպեր, մենք չառի հետ գործ չունենք, անցիր, յաջողութիւն քեզ,– ժըպտադէմ, չուտասելուկի նման վրայ է տալիս խօսակիցս: Սակայն գործընկերը, որ աւելի սառնասիրտ է ներկայացնում իրեն, փորձում է չէզոքացնել ընկերոջ չփոթմունքի թողած տպաւորութիւնը:

– Ի՞նչ կապ ունի լրագրողը, մարդու փաստաթղթերը նորմալ են:

… Օդանաւում կողքիս նստած տղամարդու հետ զրուցելիս, իմանում եմ, որ նրանից մի քիչ աւելի շատ են «պոկել», չնայած անձնագիրը ռուսերէն ներդիր ունէր:

Ահա այսպիսի բաներ: Իսկ մենք սողոմներին երբեմն չենք հաւատում…

ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Նոյեմբեր 13

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԷՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ («Յառաջ»). –

Տաթեւ Վարդապետի նշանակումով, ամիսներէ ի վեր քաղաքիս ազգային կեանքը աշխուժացման նոր շրջան մը կը բոլորէ, իրերայաջորդ ձեռնարկներով, որոնց վերջինը եղաւ այն ճաշը որ կազմակերպուեցաւ ի պատիւ Տաթեւ Վրդ.ի, անոր վարդապետ ձեռնադրութեան առթիւ (Հոկտ. 12):

Յաջող ձեռնարկին ներկայ էին 180 հոգի (առանց հաշուելու երախաները), եկած Սէն Շամոնէն եւ շրջաններէն: Պատարագը մատոյց նորընծայ վարդապետը, ծայրէ ծայր լեցուն եկեղեցւոյ մը մէջ. ան իր սովորական քարոզին ընթացքին յետոյ շեշտեց որ եկեղեցին որքան Աստուծոյ, նոյնքան ալ ազգին տունն է եւ հաւատացեալներուն թելադրեց որ իրենց զաւակները բերեն եկեղեցի ու դպրոց, որպէսզի անոնք իբրեւ ժառանգորդներ պահեն ու պաշտպանեն այս սրբավայրերը:

Պատարագէն ետք ներկաները անցան եկեղեցւոյ կից սրահը, որ ճաշակաւոր ձեւով յարդարուած էր: Ազգ. Միութեան նախագահ Պ. Յովիկեան ողջունելէ ետք ներկաները, մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեան հրաւիրեց զանոնք ի յարգանս Հայաստանի Ազգ. Ժողովի դէպքին զոհերուն: Տաթեւ Վրդ.ի աղօթքէն ետք ներկաները ճաշակեցին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ տիկնանց մարմնի անդամներուն ծանր աշխատանքով պատրաստած համեղ ճաշերը: Ապա հասաւ խրախճանքի պահը ու մեծեր եւ պզտիկներ լեցուցին սրահին կեդրոնը, պարելով գոյնզգոյն լոյսերու տարափին տակ: Մանաւանդ Նոր-Սերունդականները մինչեւ ուշ ժամեր շարունակեցին նոյն աշխուժութեամբ:

***

Նորվան Եպիսկ.ի դասախօսութիւններու շարքին երրորդը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 8-ին: Ան հանգամանօրէն տուաւ մեր պատմութեան գլխաւոր անցքերը իրենց թուականներով, հասնելու համար մինչեւ Մեծն Տրդատ Թագաւորի բուժումը ձեռամբ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ու յետոյ 301 թուականին, Հայերու կողմէ քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօնք ընդունուիլը: Նորվան Եպիսկ. խօսեցաւ այս ընտրութեան բարիքներուն, յոյն եւ ասորի կրօնական ծէսերէն Հայերուն ձերբազատման, Մեսրոպ Մաշտոցի կողմէ հայ գիրերու գիւտին, եւլն. մասին, աւելցնելու համար որ Մաշտոցի ուսուցչապետութեան ներքեւ Եղիշէ, Կորիւն եւ ուրիշներ սկսան թարգմանել Ս. Գրութիւններ, որոնց կարգին «Թագուհի Թարգմանութեանց»ը:

Օրհնեալ մնայ Ս. Թարգմանչաց անունները:

ՍՕՍ-ՊԱՐԷՏ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Լաւ չըլլար, որ երկուքս միասին տուն մտնենք, ես քիչ մը հեռուն կառքէն կ'իջնեմ ու քանի մը վայրկեան ետքը կուգամ ձեզ կը գտնեմ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ չեմ ուզեր թաթուլին թշնամութիւնը հրաւիրել իմ վրաս… պէտք չէ, որ կասկածի, թէ ես ձեր միտքը պղտորած եմ:

– Բայց եթէ ես առանձին երթամ, անմիջապէս դրամը պիտի ուզեն:

– Դուն գիրենք պահ մը զբաղեցուր, ես շուտով կը հասնիմ:

– Թող քու ուզածիդ պէս ըլլայ, – պատասխանեց Մօլլան:

Ինչպէս Ծառունին որոշեց, այնպէս ըրին: Տան մօտերը երիտասարդը կառքէն իջաւ, եւ Մօլլան առանձին գնաց, գտաւ երկու բախտախնդիրները, որոնք իրենց վէճը հաշտարար կերպով կարգադրելէ ետքը, անհամբեր կը սպասէին, որ իրենց գոհը գար եւ դրամները յանձնէր:

Մօլլային մուտքը ողջունեցին ուրախութեամբ:

– Շատ շուտով եկաք, – ըսաւ Թաթուլ:

– Ես մարմինով դանդաղաշարժ եմ, բայց արագ կը գործեմ, – պատասխանեց Մօլլան:

– Պանքային հետ գործերնիդ լմնցուցի՞ք, – հետաքրքրուեցաւ կեղծ Իվան:

– Այո, արդէն գործողութիւն չկար, վայրկեանի մը մէջ ըլլալիք բան է:

– Ուրեմն այս ցերեկ կրնամ մեկնիլ Ռուսճուգ:

– Անշուշտ…

– Այն ատեն պէտք է որ անմիջապէս երթամ, պատրաստութիւններս տեսնեմ:

– Կ'երթաս, էֆէնտիմ, կ'երթաս, դեռ քանի մը ժամ ատեն կայ… կ'ուզեմ, որ բոլորովին հաշտուած բաժնուինք իրարմէ:

– Արդէն այնպէս ենք:

– Առտուն եկած ատենդ շատ խոժոռ դէմք մը ունէիր, չիտակը քիչ մը վախցայ:

– Կարծեմ իրաւունք ալ ունէի քիչ մը բարկացած ըլլալու:

– Ինչ որ է, հիմա ալ ամէն խնդիր կարգադրուեցաւ, – միջամտեց Թաթուլ:

– Միայն թէ այդ կարգադրութիւնը բաւական սուղի նստեցաւ ինծի, – պատասխանեց Մօլլան խնդալով, – 200 հազար լէյը բաւական մեծկակ գումար մըն է… իմ մէկ տարեկան ապրուստս է գրեթէ:

– Եթէ դժգոհ ես, չեղեալ նկատենք մեր կարգադրութիւնը:

– Ես այդ ըսել չուզեցի, պարզապէս կատակ է ըրածս:

– Այդ տարբեր… ուրեմն հաշիւը տեսնենք ու մեկնինք:

– Նախ մէյմէկ քոնեակ խմեցէք…

– Աւելորդ բան է, պէյ էֆէնտի:

– Չէ, պէտք է որ նախ քոնեակը խմէք ու յետոյ հաշիւը տեսնենք:

– Մօլլա էֆէնտիին խաթրը մի՛ կոտրեր, – ըսաւ Թաթուլ՝ իր ընկերոջ դառնալով:

– Աղէկ, աղէկ, խմենք մէյմէկ քոնեակ…

Մօլլան դանդաղօրէն ուղղուեցաւ դէպի զարդարուն դարակ մը, դանդաղօրէն բացաւ ու քոնեակի շիշ մը եւ երկու գաւաթ առնելով՝ մօտեցաւ երկու բախտախնդիրներուն:

Հազիւ թէ գաւաթները լեցուցած էր, երբ սենեակին դուռը զարնուեցաւ:

– Մտէ՛ք, – ըսաւ Մօլլան բարձր ձայնով:

Դուռը բացուեցաւ, եւ Ծառունի ժըպտուն դէմքով երեւցաւ սեմին վրայ:

Թաթուլ եւ Կարօ մտահոգ նայուածք մը ուղղեցին իրարու:

Մօլլան զուարթօրէն գոչեց.

– Օ՛, Ծառունի էֆէնտի, բարի եկաք, հրամմեցէք, ո՞ւր մնացիք, եղբա՛յր, օրերէ ի վեր մէջտեղ չկաք, հիւա՞նդ էիք:

– Փա՛ռք Աստուծոյ, բան մը չունիմ, – պատասխանեց երիտասարդը, – Կոստանցա գացած էի, հիմա հասայ Պուքրէշ եւ կը տեսնէք թէ առաջին այցելութիւնս ձեզի կ'ընեմ… որովհետեւ ուղղակի կայարանէն կուգամ:

– Շատ շնորհակալ եմ:

(Շար. 152)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՎԿԱՅԱԿԱՆ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Ուկրանիոյ Երեւանի դեսպանատան մէջ Նոյ. 30-ին տեղի ունեցած հանդիսութեամբ, դեսպան Ալեքսանդր Բոժկոյին յանձնուած է Հայագիտութեան Ակադեմիայի վկայական: Ակադեմիայի նախագահ Ջանիկ Միրզաբեկեան բարձր գնահատելով Ա. Բոժկոյի հայագիտական գործունէութիւնը, ընդգծած է որ այս վկայականը առաջին անգամ ըլլալով կը յանձնուի օտար երկրի ներկայացուցչի մը:

Դեսպանը քսաներդ դարու ընթացքին հեղինակած է հայ գրականութեան մասին շուրջ հարիւր յօդուածներ ու գրախօսականներ, ժամանակակից հայ գրողներու գործեր թարգմանած է ուկրանացի գրասէր հանրութեան համար եւլն.:

(Շար. Ա. էջէն)

վախճար, պատճառլիքներ ստացած էր եւ խորայնլացի պահակներու պաշտպանութեան տակ էր։ Ծնչահեղձ եղած է հրդեհին պատճառաւ, որովհետեւ վախէն մերժած է բաղնիքէն դուրս ելլել հիւանդապահուհիին հետ, երբ հրշէջները հասած են։

ԵԼՑԻՆ, որ միշտ հիւանդանոցն է, պաշտօնանկ ըրաւ Մոսկուայի ոստիկանութեան պետը՝ զօրավար Կուլիկով։ Կը մեղադրուի որ թմրեցուցիչի եւ ոճրագործութեան դէմ տարած իր պայքարը արդիւնք չէ տուած։ Միւս կողմէ, 14 Զէչէններ ձերբակալուած են Օգոստոս 31-էն Սեպտեմբեր 16 գործուած ահաբեկչական արարքներու կապակցութեամբ, որոնք 293 մեռեալ պատճառեցին։

ՓԱՐԻԶԻ հիւանդանոցներու բժիշկներու եւ հիւանդապահներու ցոյցերն ու գործադուլի շարժումները կը ծաւալին օրէ օր։ Ցոյց մը ըրին Նորակառոյց եւ անաւարտ Փոմփիտու հիւանդանոցին առջեւ, անընդունելի գտնելով որ շարք մը հիւանդանոցներ խեղճուկրակ վիճակի մէջ ըլլան, հարկ եղածին չափ բժիշկ եւ հիւանդապահ չունենան, շէնքերն ալ նորոգութիւններու չենթարկուին, մինչ անդին միլիոններ ծախսուեցաւ այդ նոր հիւանդանոցին համար, որ հսկայ յաւելեալ գումարներու ալ կարիքն ունի եւ շինութեան աւելի քան տարուան մը յապաղում։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ փոթորիկներէն 17 հոգի մեռած է եւ անհետացածներ կան, գլխաւորաբար Անգլիա, Դանիա, Գերմանիա եւ մինչեւ Ս. Պետերբուրգ։ Երթեւեկը խանգարուած է եւ օդանաւային կապերն ալ խզուած։

ՏԻԺՈՆԻ մէջ (Կոթ տ'Օռ) շէնք մը փլած է Դեկտեմբեր 4-էն 5-ի լուսնալիք գիշերը, հաւանաբար կազի պայթումի մը հետեւանքով։ 11 մեռեալ կար եւ 5 ծանր վիրաւոր։

ԹՈՒՐՔԻԱ որոշած է հիւլէակայան մը կառուցանել։ Պատճառը վերջերս արձանագրուած ռուսական կազին տագնապն է որ ելեկտրակայաններու աշխատանքը խանգարած է, առանց հոսանքի ձգելով շատ մը քաղաքներ։ Հիւլէակայանի մը շնորհիւ ուժանիւթի մարզին մէջ անկախութեան տիրանալու փափաքը վերջին տասնամեակներուն շատ անգամ օրակարգի բերուած է, սակայն երկրին երկրաշարժի գօտի ըլլալու հանգամանքը Անգարան միշտ ետ կեցուցած է կառուցումի գաղափարէն։

ՊՈԼՍՈՅ Մէթրիսի բանտին մէջ Դեկտեմբեր 5-ին ապստամբութիւն ծագած է երբ տնօրէնութիւնը որոշած է բանտարկեալներէն կրօնական կազմակերպութեան մը ղեկավարը այլ տեղ փոխադրել։ Նոյն կազմակերպութեան արգելափակուած անդամները բախում ունեցած են գինուորներու հետ որոնցմէ 68 հոգի վիրաւորուած է։ Ապստամբութեամբ յայտնի դարձած է որ նոյն կազմակերպութիւնը բանակատեղիի վերածած է բանտը ուր յաջողած է մինչեւ իսկ ռումբ պատրաստել։

ՓԱՐԻԶԻ 20-րդ թաղամասի երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան Բ. շրջանին յաղթեց ընկերվարական Միշէլ Շարզա։ Իւ - Տէ - էՖ-ի թեկնածուն իր պարտութիւնը կը վերագրէ Փասքուային որ մերժեց իր թեկնածուին քուէարկողներու կոչ ընել որ Պարիանիի տան իրենց ձայները։

ՓՔՔ-ի նախագահական խորհուրդը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ազդարարելու համար Թուրք պետութիւնը եւ միջազգային հանրութիւնը որ չշահարկեն Ա. Էօճալանի մահապատիժին նիւթը։ Քիւրտ Բանուորական Կուսակցութիւնը յայտարարութեան մէջ կ՚ըսէ.- «ժողովրդավարական լուծումի հոլովոյթին դէմ ցցուած խոչընդոտներուն դէմ գործնապէս քայլերու ձեռնարկելէ առաջ, հարկաւոր ընկատեցինք յիշեցնել բոլոր կողմերուն որ յարգեն իրենց պատասխանատուութիւնը»։

A l'occasion de son 10e anniversaire

l'«Espoir pour l'Arménie»

vous invite à une soirée de solidarité en faveur des enfants d'Arménie

Sous la présidence d'honneur de

Son Excellence
EDWARD NALBANDIAN
Ambassadeur d'Arménie

Monsieur ANDRE SANTINI
Député-Maire, Ancien Ministre

VENDREDI 10 DECEMBRE
à 20 heures 30 précises

Eglise Evangélique Arménienne
28 av Bourgain - 55 av Victor-Cresson
Issy les Moulineaux

PROGRAMME

— Film réalisé par *Ardavazt Egoyan* de la Télévision d'Arménie;

— Concert avec la pianiste *Carine Zarifian*

Soirée présentée
par **VIRGINIA CRESPEAU**
Journaliste à France-2

Possibilité de dons au profit des enfants d'Arménie, à l'entracte.

— Entrée gratuite —

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 0 - 2 պարտուեցաւ Թուլուզէ, որ այլեւս 2-րդ դիրքի վրայ է, յաջորդելով Լիլլ որ 48 կէտ ունի։ Վալանս 20-րդ եւ վերջին կը մնայ 14 կէտով։

⁂

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Մալաքոֆ	0 – 1
էՖ.Սէ Աւակս (Արնուվիլ) – Ֆօս	3 – 1
Սէն Տընի – Ա. էՍ .Օ. Արմէնիէն (Իսի)	0 – 3
Իւ. Ժի. Ա. Ալֆորվիլ – Փլէսի Ռոպէնսոն	1 – 2
Պատանիներ	
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Վոլթէռ	4 – 3
Լիոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Մոնրամպէր	1 – 1
Իզէրի Շրջան	
ՀՄԸՄ Վիէն – Մոնիսիէօ	2 – 2
Տրոմ-Արտէշի Շրջան	
Լը Թէյ – ՀՄԸՄ Վալանս	2 – 0
Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան	
Ժի. էս. Ա. Սէն Թ'Անթուան – ՀՄԸՄ Արծիւ	1 – 3

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

RÉVEILLON DE L'AN 2000

A L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

Entrez dans le troisième millénaire avec famille et amis dans une ambiance arménienne chaleureuse.

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

«ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՕՐ»

կը կազմակերպէ։

Ցուցադրութիւն եւ Վաճառք։

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի ցուցասրահը՝

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

ժամը 14-էն սկսեալ։

Հրաւիրուած էք բոլորդ։

Մուտքը ազատ է։

CENTRE FRANCAIS DU COMMERCE EXTERIEUR

SEMINAIRE

14 DECEMBRE

Ինչպէս գրած էինք (Դեկտեմբեր 1), Դեկտեմբեր 15-ին Փարիզի մէջ հանդիպում կ՚ունենան Հայաստանի, Ազրպէջանի եւ Վրաստանի խորհրդարաններու նախագահները, նախաձեռնութեամբ՝ Եւրոպական Միութեան։

Այս առթիւ «Արտաքին Առեւտուրի Ֆրանսական Կեդրոնը» սեմինէր մը կազմակերպած է, Դեկտեմբեր 14-ին, Լիւքսանպուրկի պալատը (15 րիւ տը Վօժիրար) ժամը 14-էն 19 վերապահուած ՄԻԱՅՆ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ (մասնակցութիւն 1809 Ֆր., տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ Միշէլ Քեֆէլի 01-40-73-37-30, Ֆրանսուազ Պոնաֆու 01-40-73-37-80, Ֆաքս 01-40-73-39-49)։

Ելոյթ կ՚ունենայ ի շարս այլոց, Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահը՝ Արմէն Խաչատրեան։ Կը մասնակցին Արման Սարեան եւ Փիէր Թերզեան։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE AVEC DEDICACES

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Pascal CARMONT

Ancien Consul de France et descendant des grandes familles arméniennes de l'empire ottoman

qui présentera son ouvrage

« LES AMIRAS »
SEIGNEURS DE L'ARMENIE OTTOMANE

le VENDREDI 10 DECEMBRE à 20h45

— *Entrée libre* —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ART'MÉNIE

ou l'interprétation de la Peinture à travers le TAPIS

LE
Centre Culturel
SAINT MESROB

vous convie à découvrir

la première collection de tapis d'art contemporain d'Arménie

conçus et noués main
par les ateliers HEMAG'S
ainsi que des tableaux
de **Seyran Gasparian**

VERNISSAGE,
le vendredi 10 décembre,
à partir de 18 heures 30

10bis, rue Thouin, Paris 5e

Exposition du 10 au 17 décembre
tous les jours de 16h à 20h

Métro : Cardinal Lemoine / Monge
RER B: Luxembourg —**Entrée libre**—

— ● —

Puzant FINDIKIAN

présente
UN RECITAL
de chants populaires arméniens, accompagnés à la guitare
nouveau répertoire
Vente du CD — Cocktail
le Jeudi 9 Décembre à 20h45
au **Centre Culturel Saint-Mesrob**
10bis, rue Thouin — Paris 5ème
—— Entrée libre ——

Arménie et Arméniens aujourd'hui

l'Association Culturelle des Batignolles
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

vous invite au mois de l'amitié
ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
en présence de
Madame Françoise DE PANAFIEU,
Député, Ancien Ministre,
Adjointe au Maire de Paris
Monsieur Pierre REMOND,
Maire du XVIIe arrdt de Paris

KARABAGH «un jardin noir»
Expo photos de **Jean-Martin Le Révérend**
du 15 Novembre au 12 Décembre
74, place du Docteur Félix-Lobligeois,
Tél.: 01 42 29 00 27 75017 Paris
Ouverture du lundi au samedi
de 14h à 18h
et dimanche de 10h à 15h,
fermé le mercredi.

⁂

CHORALE KOGHTAN DE L'UGAB
dirigé par Haïg SARKISSIAN
dimanche 12 décembre à 16h30,
Eglise Sainte-Marie des Batignolles
Place du Docteur Félix-Lobligeois,
75017 Paris

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆ - LOTO

Section
MARSEILLE-VILLE/SOSSE MAYRIG

SUPER LOTO

Dimanche 12 Décembre
Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
à partir de 15 heures

— ■ ♣ ■ —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section ST-JEROME/DJAVO CHANT — MARSEILLE

LOTO

(Nombreux lots : four micro-ondes, magnétoscope, etc.)
Samedi 11 Décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme
13013 Marseille
— Venez nombreux —

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

vous invite à son réveillon de

la Saint Sylvestre

le 31 Décembre à 21 heures

Menu exceptionnel — Vins fins et champagne
Animation D.J. — Ambiance conviviale et chaleureuse — Cotillons
vous feront passer joyeusement le cap de l'An 2000
Venez nous rejoindre pour une nuit... *de folie*...
Prix : 700 F. — 500 F. Jeunes
Réservation indispensable avant le 10 décembre
U.G.A.B. — 327, Bd Michelet - 13009 Marseille - **Tél.: 04 91 22 10 45**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8
MERCREDI
8 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.790 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.790

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Դեկտեմբեր 6/7)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Աշխատանքի այցելութեամբ Մոսկուա գտնուող Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Դեկտ. 6-ին տեսակցութիւն մը ունեցած է իր ռուս պաշտօնակից՝ Ի. Իվանովի հետ: Զրոյցին առանցքը կազմած են Ղարաբաղեան կնճիռին վերաբերող շարք մը հարցեր: Քննարկուած են վերջին զարգացումները եւ Մինսկի խումբի համանախագահներուն Դեկտ. 11-13-ին տարածքաշրջան կատարելիք այցելութեան մանրամասնութիւնները: Արծարծուած են նաեւ Կովկասի ընդհանուր կացութիւնը, Չեչենիոյ վերջին զարգացումները, ինչպէս նաեւ Հայաստանի ներքին իրավիճակն ու ռուս-ամերիկեան յարաբերութիւնները՝ միջազգային քաղաքականութեան համապատկերին մէջ: Դեկտ. 7-ին, Վ. Օսկանեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը վերադարձած է Երեւան:

***

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՈՒ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԻ ԲԱՑՈՒՄ

Դեկտ. 4-ին Երկրապահ Կամաւորականներու 4-րդ համագումարին զուգահեռ, Ֆիլհարմոնիկ նուագախումբին եւ երգչախումբին մէկ համերգով ոգեկոչուած է Հոկտ. 27-ի զոհերուն յիշատակը: Լ. Ճղնաւորեանի ղեկավարութեամբ մեկնաբանուած է Չայքովսքիի 6-րդ սէնֆոնին: Ներկայ եղած են Գարեգին Բ., Ազգ. Ժողովի նախագահը, Վ. Սարգսեանի մայրը եւ զոհերու հարազատներ:

Յաջորդ օրը Պաշտպանութեան նախարարութեան ռազմական ոստիկանութեան շէնքին մէջ բացումը կատարուած է զոհ վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի պրոնզէ բարձրաքանդակ կիսանդրիին: Զայն պատրաստած է Արա Շիրազ: Յիշատակի խօսք արտասանած են Ազգ. Ժողովի նախագահն ու Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախկին նախարար Գրաչով: Ներկայ եղած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետը, գլխաւոր դատախազը, երեսփոխաններ ու պաշտօնատար դէմքեր:

***

ԵՐԿՐԱՊԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Աւարտելով 4-րդ համագումարը, Երկրապահ Կամաւորականներու Միութիւնը ընդունած է բանաձեւ մը: Անով յատկապէս կը դատապարտուի Հոկտ. 27-ի «հայրենադաւ ոճիրը» որուն նպատակն էր պետական յեղաշրջումով արգելք ըլլալ Կ. Դեմիրճեանի ու Վ. Սարգսեանի ազգանպաստ ծրագրերու իրականացումին: Դժգոհութիւն կը յայտնուի ապահովութեան գերատեսչութիւններու աշխատանքէն ու կը պահանջուի բացայայտել, պատժել ոճրագործութեան թէ՛ կազմակերպիչները, թէ գաղափարախօսները: Մտահոգիչ կը համարուի ներկայ իշխանութեան նկատմամբ աճող անվստահութիւնը, անհարդուրժողութիւնը, ընկերային բեւեռացումով պայմանաւորուած յուսախաբութիւնը:

Միութիւնը բացայայտ նեցուկ կը խոստանայ վարչապետին եւ «Միասնութիւն» դաշինքին, որպէսզի իրականացնեն Կ. Դեմիրճեանի եւ Վ. Սարգսեանի գաղափարներն ու ծրագրերը: Կ'ըսուի թէ կ'աջակցին բանակին ամրապնդումին, Հայաստանի սահմաններու անձեռնմխելիութեան եւ հայ ժողովուրդի ապահովութեան երաշխաւորութեան: Հաստատակամութիւն կը յայտնուի «Արցախի ինքնորոշուած ժողովրդի իրաւունքների պաշտպանութեան ու ապահովութեան լիարժէք երաշխիքների ապահովման դիրքորոշման մէջ»:

Միութեան վարչութիւնը Դեկտեմբեր 4-ին մամուլի ասուլիսով մը պատասխանած է լրագրողներու հարցումներուն: Նիւթ եղած է նախագահէն դժգոհութեան, նախագահական նոր ընտրութեան հարցը: Ալ. Բաղչեան ըսած է թէ Երկրապահը քաղաքական կառոյց չէ, այլ Միասնութիւն դաշինքին հանրային յենարանը: Քաղաքական կարծիքները կը ներկայացուին Հանրապետական կուսակցութեան կողմէ: Վարչութեան նոր նախագահ զօր. Մանուէլ Գրիգորեան աւելցուցած է. «Եթէ Աստուած չանի, երկրում ծանր վիճակ լինի, այդ դէպքում ցանկացած հարցով էլ կը զբաղուենք, խաղաղ պայմաններում քաղաքականութեամբ կը զբաղուեն կուսակցութիւնները»:

***

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՏՈՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահի մամուլի դիւանենակը նըկատի առած վերջին շրջանին գերմանական հատորներու վերադարձին նիւթով մամուլի հրապարակումները, պարզաբանումներ կատարած է: Հայաստանի Սահմանադրութեան ու օրէնսդրութեան կարգ մը յօդուածներու յիշեցումով, այդ պարզաբանումները կ'եզրակացնեն թէ Բ. Աշխարհամարտէն ետք ուղղակի, կամ անուղղակի Հայաստան բերուած մշակութային արժէքներու վերադարձը օրէնքներու յարիր է: Կայ քաղաքական կողմին նշումն ալ. գիրքերուն վերադարձը պէտք է դիտուի Գերմանիոյ հետ յարաբերութիւններու տեսանկիւնէն եւ այդ երկրին հետ Հայաստանի «կայուն քաղաքական երկխօսութեան զարգացումը առաջնային է»: Վերջին պարբերութեամբ կ'ըսուի թէ Հայաստան Գերմանիոյ աջակցութիւնը կը վայելէ Եւրոպայի կառոյցներուն համարկուելու, նաեւ ներքին բարեփոխումներու հոլովոյթին մէջ:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ՊԱՏԱՀԱՐԻՆ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան որ կը վարէ Հոկտ. 27-ի արարքին նախաքննութիւնը, Դեկտ. 6-ին մամուլի ասուլիսով մը տեղեկութիւն տուած է աշխատանքներուն մասին: Ըսած է թէ նախաքննութեան մարմինը աւելի քան 10 վարկածի վրայ կ'աշխատի եւ անոնցմէ ոչ մէկը առայժմ հերքուած է: Ծանօթ պատասխանատուներէն զատ ձերբակալուած են Միսաք Մկրտչեան եւ Նորայր Եղիազարեան. Դեկտ. 6-ին անոնց աւելցած է ոստիկան Արմէն Գասպարեան ալ որ դէպքին օրը հերթապահ էր Ազգ. Ժողովի թիւ 2 պահակակէտին վրայ: Հարցաքննուած է 256 հոգի, որոնց մէջ 52 երեսփոխան եւ 37 լրագրողներ: Խորհրդարանին մէջ գտնուած են մեծ քանակութեամբ փամփուշտներ, դնդակներ եւլն.: Դատախազին կարծիքով զէնքերը Ազգ. Ժողով մտցուած են դէպքին օրը: Չէ պատասխանած հարցումին թէ ուրկէ ձեռք ձգուած էին անոնք: Ըսած է միայն թէ զէնք գտնուած է նաեւ Երեւանեան լիճին մէջ:

Պատասխանելով հարցումներուն, Գ. Ջհանգիրեան ըսած է թէ Հանրապետութեան Նախագահը հարցաքննուած չէ, թէեւ ան նոյնպէս քաղաքացի ըլլալով կրնայ հարցաքննուիլ եթէ հարկը պահանջէ: Դատախազը չէ հրապարակած ինչ-ինչ պաշտօնեաներու անունները ալ որոնք ձերբակալուածներու կողմէ տըրուած են հարցաքննութեան ընթացքին: Ան ըսած է թէ քննութիւնը տեղեկութիւն հաւաքելու փուլին մէջ կը գտնուի որուն կը յաջորդէ վերլուծումն ու արժեւորումը: Խոստացած է կրկին հանդիպիլ լըրագրողներու հետ:

***

ԲԱՔՈՒ ԳՈՀ ՉԷ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ

Ռուսաստանի վարչապետին Ազրբէջանի ու Վրաստանի դէմ սահմանային անցքի արտօնագիր կիրարկելու որոշումը հակազդեցութեան մղած է Ազրբէջանի Արտաքին գործերու նախարարը: Ան ըսած է թէ այդ կիրարկումը կրնայ ՀԱՊ-ի երկիրներուն գործակցութիւնը փլուզումի յանգեցնել: Գուլիեւ զարմանք յայտնած է որ մինչ Եւրոպան կը դիմէ ամբողջացումի հեռանկարին, Ռուսաստան յետքայլ մը կ'ընէ Հարաւային Կովկասի հետ համարկումի իր ընթացքին մէջ: Ան Դեկտ. 3-ին ընդարձակ հարցազրոյց մը տալով ռուսական «Նեզավիսիմայա Գազետա» թերթին, ներկայացուցած է Ազրբէջանի մօտեցումները տարածքաշրջանի հարցերուն կապակցութեամբ: Ղարաբաղեան հարցին մէջ Ռուսաստանի որդեգրած դիրքորոշումէն Ազրբէջանի դժգոհութիւնը յայտնելէ ետք ան ըսած է որ հակամարտութեան լուծումը մեծ մասամբ կախում ունի շրջանի երկիրներուն հետ Մոսկուայի ունեցած յարաբերութիւններէն, ու աւելցուցած որ եթէ Ռուսաստան միակողմանի կերպով չպաշտպանէր Հայաստանը եւ չընդլայնէր անոր հետ ռազմական համագործակցութիւնը, կացութիւնը լարուած փուլին չէր հասներ: Գուլիեւ շեշտած է որ իրենք Ռուսաստանի հետ համագործակցելու պատրաստակամութիւն յայտնած են եւ եթէ այս վերջինը իր նախապատուութիւնը կու տայ Հայաստանին, ատիկա իրենց մեղքը չէ:

***

Ռ. ԶԱՐԵԱՆԻ 90-ԱՄԵԱԿԸ

Դեկտ. 2-ի երեկոյեան Ազգ. Գրադարանին մէջ նշուած է Ռ. Զարեանի 90-ամեակը (1909 – 1994): Յիշատակի խօսք արտասանած են մշակութային գործիչներ, անոր ընկերները: Սրահին մէջ ցուցադրուած են Զարեանի կեանքն ու գործունէութիւնը ներկայացնող գիրքեր, մենագրութիւններ, իր աշխատութիւնները:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հայ Դատի Եւրոպական Պատուիրակութիւնը հաղորդագրութեամբ մը իր ձայնը կը բարձրացնէ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ Եւրոպական Միութեան: «Եւրոպայի թեկնածու ընդունուելու համար Թուրքիա պէտք է ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը» խորագրուած զեկոյցին մէջ, Պատուիրակութիւնը կը յիշեցնէ Հելսինքիի վեհաժողովին, որ Եւրոպական Խորհրդարանի 1987 Յունիս 18-ի բանաձեւը անխուսափելի նախապայման դրած էր այդ ճանաչումը անդամակցութեան բանակցութիւններուն համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԵՐԸ վերջնագիր մը տուած են Գրոզնիի բնակիչներուն որպէսզի, մինչեւ Դեկտեմբեր 11 հեռանան քաղաքէն, այլապէս անհարբեկիչ պիտի նկատուին: Ապահովութիւն կը տրուի որ անոնք որոնք կը մեկնին կը փրկուին ու կ'ազդարարուի Չեչեններուն՝ «յաղթելու ոչ մէկ կարելիութիւն ունիք: Բոլոր անոնք որոնք չհեռանան պիտի բնաջնջուին»: Դեռ 40 հազար բնակիչ կայ Գրոզնիի: Գլինթըն հակազդած է այս վերջնագրին եւ դիմած Մոսկուայի որ չգործադրէ իր սպառնալիքը: Միացեալ – Նահանգներու նախագահը խորապէս ազդուեր է եւ շեշտեր. – «Ռուսաստան սուղ պիտի վճարէ այս արարքներուն համար, օրէ օր աւելի խրելով ճահիճին մէջ որ կ'ամրապնդէ ծայրայեղութիւնը եւ կը մթագնէ իր պատկերը աշխարհի մէջ»: Միւս կողմէ, ըստ վրացական հեռատեսիլին, 12 օտարականներու խումբ մը, որոնց մէկ մէկ Յորդանանցի, մէկ Ֆրանսացի, ինը Թուրք եւ մէկ հիւսիսային – Իրլանտացի ձերբակալուած են Վրաստան, երբ կը փորձէին Չեչենիա մտնել:

ԷՏՄՈՆ ՍԱՖՐԱՅԻ մահուան պատճառները արագօրէն լուսաբանուեցան եւ պարզուած է, ըստ Մոնաքոյի ոստիկանութեան, որ դաւադրութիւն կամ ոճիր չկար, ոչ ալ սպանութեան մտադրութիւն: Միլիառատէր Հրեայ – Լիբանանցիին ամերիկացի հիւանդապահն է որ հրդեհին հեղինակն է, ինքզինքն ալ վիրաւորած է որ յարձակման մը վարկածը ամրապնդէ: Կ'ըսէ թէ կ'ուզէր իր վրայ ուշադրութիւն հրաւիրել, հերոսանալ Սաֆրայի աչքին եւ թէ դժգոհ էր ղեկավար – հիւանդապահուհիին մեթոտներէն, սպաննելու բնաւ միտք չէ ունեցած: Ըստ դատախազին, Ջղային հիւանդ էր, հանդարտեցուցիչ դեղահատ կը գործածէր եւ այսօր գիտակից է որ իր լաւագոյն եօպը (աշխատանք) կորսնցուցած է: Արդարեւ, օրական 4000 տոլար էր աշխատավարձքը: Գալով Սաֆրայի, կ'ըսուի թէ ինք գիտակից էր որ մահուան սպառնալիքի տակ էր: Պատճառ եղած էր որ քննութիւն բացուի ԷՖ – ԷՄ – Ի-ի (Դրամական Միջազգային Ֆոնտ) դրամներու իւրացման շուրջ Ռուսերու կողմէ: Սաֆրայի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Դեկտեմբեր 6-ին, Ժընեւի սինակոկը բազմաթիւ անձնաւորութիւններու ներկայութեան, որոնց մէջ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, Էլի Վիզել, բրիտանական դրամատան տնօրէնը, Իտալիոյ Թագապահանջ իշխան Վիքթոր – Էմմանուէլ եւ այլն, եւ այլն: Վերջերս Սաֆրա բրիտանական դրամատան ծախած էր դրամատնային իր գործունէութեան մէկ մասը 10 միլիառ տոլարի:

ՖՐԱՆՍԱ բուռն կերպով քննադատած է Ապահովութեան Խորհուրդը որ մէկ շաբթուան համար (փոխանակ սովորական 6 ամիսներուն) նորոգած է Իրաքի հետ՝ «քարիւղ սնունդի փոխարէն» համաձայնագիրը: Արդէն Ֆրանսա, բացառաբար, չէր մասնակցած քուէարկութեան:

ՀԱԿԱՍԵՐԳ բուռն արարքներու դիմած է ալպանական կեռիլան ըստ Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի տեղեկագրին: Կը շեշտուի որ փաստեր կան որ փոքրամասնութիւնները (սերպ, ցիկան) Քոսովոյէն արտաքսելու բիրտ քաղաքականութիւն մը կը տարուի: Այլ խօսքով «ցեղային մաքրագործում մը» կը կատարուի հակառակ կողմէն, ինչպէս կը հաստատէ Իտալիոյ Արտաքին նախարարը, հիմնուելով ստացուած տեղեկագրերուն վրայ:

ՖՈԼՔԷՐ ԿՈՄԻՏԷՆ, որ երեքուկէս տարի է քննութիւն բացած է նացիներու զոհ Հրեաներու «քնացող» հաշիւներուն մասին զուիցերական դրամատուներու մէջ (կազմուած է զուիցերական դրամատուներու ներկայացուցիչներէ եւ հրէական միջազգային կազմակերպութիւններէ) երեւան հանած է որ ոչ թէ 775 այլ 54.000 հաշիւներ եղած են 1,6 միլիառ տոլար արժողութեամբ: Զուիցերական դրամատուները պիտի վճարեն անհետացած Հրեաներու ժառանգորդներուն:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ո՞Վ ՊԱՀԱԾ Է ՀԱՅ ԱԶԳԸ

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԸ ԱՆԻԷՆ

Տասը տարի առաջ, 1912–ի ամրան, երկրորդ անգամ ըլլալով Անի կ'այցելէի: Առաջին անգամ Անին տեսած էի, երբ Ճեմարան ուսանող էի: Այս անգամ ինծի կ'ընկերանար ճեմարանական ընկերներէս նախկին վարդապետ՝ Պ. Երուանդ Տէր – Մինասեան:

Առտուն, շատ կանուխ, արշալոյսը դեռ չբացուած, աւերակներուն մէջն ենք. պատմական յիշատակարաններու ցնցող տպաւորութեանց տակ ճնշուած Բագրատունեաց մայրաքաղաքը. Հայաստան, անկախութիւն, ինչե՛ր չեն խօսեր ասոնք մեր մտքին՝ անցեալէն, եւ ինչ երազներ չեն արթնցներ մեր սիրտերուն մէջ ապագային համար:

Կ'երթանք «Աչոտայ Պողոտայ»էն, որ կ'անցնի Մայր Եկեղեցիին առջեւէն եւ կ'երկարի մինչեւ հանդիպակաց բլուրն ուր կը գտնուին արքայական պալատին աւերակները: Կը հասնինք մաքսատունը – հիմա թանգարան: Մօտը կանգնած աշտարակը, որուն կատարը 28 տարի առաջ բարձրացած էի, հիմա տապալած փըռուած էր գետին, գիրկընդխառնուելու համար միւս խորտակուած, քայքայուած փառքերուն հետ:

Արեւը դեռ ծագած չէ, սակայն մթընշաղն արդէն սկսած է աւելի լուսաւորուիլ: Քիչ անդին նորաշէն միւս թանգարանին քով, իր վրանին առջեւը կանգնած է փրոֆ. Մառ, թաղուած արձանագրութեան մը ընթերցման մէջ: Իր գործաւորները տակաւին եկած չեն, օրուան պեղումի աշխատանքը վերսկսելու համար: Կը մօտենանք յարգելի արեւելագէտ – գիտնականին, կը բարեւենք եւ յաջողութիւն կը մաղթենք իր ա՜յնքան գնահատելի ձեռնարկին համար: Կը խօսի սահուն հայերէնով մը, կը պատմէ պեղումներու արդիւնքին մասին, եւ ապա մեզ կը ցուցնէ այն սքանչելի ջրային սիսթէմը զոր Անին ունեցած է անցեալին մէջ: Մատնանիշ կ'ընէ հեռուն՝ բլուր մը, ուրկէ աղբիւրին ջուրը թրծուած հողէ ագուգաններով (խողովակ, ջրանցք) բերուած է Ծաղկանց Ձորէն վեր եւ ապա բաժնուած քաղաքին վրայ: Գլխաւոր խողովակը «Աչոտայ Պողոտայ»էն – Մառեան անուանակոչութեամբ – անցնելով բարձրացած է դէպի պալատ, որուն բաղնիքին ծորակները կը մնային տակաւին: Ապա Մառ մեզ կը ցուցնէ բացուած պանդոկի մը աւերակները, եւ արձանագրութիւն մը՝ օթեւանը իջեւանելու պայմաններուն մասին, երբ «դէպք» մը կուգայ խորապէս յուզելու զմեզ:

Արեւը դեռ նոր իր շողերը տարածած է հոս ու հոն կիսականգուն մնացած տաճարներու կամարներուն վրայ: Ծերունի մը կը մօտենայ մեզ, կորաքամակ, փայտի մը ծայրը անցուցած մախաղ մը կռնակին: Յարգալից խոնարհութիւն մը կ'ընէ փրոֆ. Մառին, գլուխը ծռելով եւ ձեռքը կուրծքին:

– Աղա՛ ջան, կ'ըսէ, վեհերոտ, կարող եմ Ձեր բարձրութեան ներկայութիւնից համարձակութիւն առնել մի խնդիրք ներկայացնելու:

– Ըսէ՛, կը յարէ փրոֆ. Մառ քիչ մը շուարած, ակնապիշ նայելով անոր աչքերուն մէջ:

Ծերունին քիչ մը մօտեցաւ, երկու ձեռքերը տարածեց եւ աչքերն ուղղեց դէպի երկինք.

– Աղա՛ ջան, քու ոտքդ մատաղ լինեմ: Ես Ղարաբաղցի հայ եմ. հեռու լեռներից ուխտի եմ եկել մեր Անիին: Քե՛զ մատաղ, աղա՛ ջան, երէկ երեկոյ Ձեր Բարձրութիւն հրաման արեց, որ թանգարանը ցուցնեն ինծի. շնորհակալ եմ, աչքովս տեսայ ամէն բան, կարօտս առի, բայց Գագիկ Թագաւորի արձանը չցուցուցին: Գիշերը էնտեղ աւերակների մէջ քնեցի, ուխտ եմ արել էստեղից չեմ գնայ, մինչեւ որ մեր Գագիկի արձանը չտեսնեմ: Դէ՛, աղա՛ ջան, քե՛զ մատաղ, մենք էլ ազգ ենք եղել, թագաւոր ենք ունեցել, պալատ ենք ունեցել, զօրք ենք ունեցել, ի՞նչ արած՝ հիմա զրկուել ենք ամէն բանից: Հրաման արա՛, աղա՛ ջան, որ մէկ կարօտս առնեմ, մեր հին ժամանակների թագաւորի մի երեսը տեսնեմ, եւ ապա թող Աստուածը հոգիս առնի:

Ծերունին ծունկի եկած էր եւ կուլար: Երեքիս աչքերն ալ թրջուած էին: Հայուն սի՛րտն էր որ կուլար: Փրոֆ. Մառ կանչեց իր ծառան եւ պատուիրեց որ Ղարաբաղցի հայ ծերունին առաջնորդէ թանգարան եւ ցուցնէ Գագիկի արձանը:

Հինգ վայրկեանէ աւելի լուռ էինք: Զեմ յիշեր թէ իրարու երես նայեցա՞նք երբ ծերունին լալով կ'երթար դէպի թանգարանը, միայն գիտեմ՝ ա՛յնքան թաղուած էինք անցեալի երազներու մտորումին մէջ, որ իրարու ներկայութիւնն անգամ մոռցած էինք: Առաջին անգամ փրոֆ. Մառ խզեց լռութիւնը.

– Տեսա՞ք այս ծերունին, պատուական լեռնցի հայը, ասո՛նք են որ պահած են հայ ժողովուրդը: Շրջեցէ՛ք ամբողջ Ռուսաստանի գիւղերը, մուժիկ մը չէք կըրնար գտնել որ գիտնայ հիմակուան Ցարին անունը, իսկ այս Հայը Ղարաբաղի լեռներուն մէջ լսած է, որ ինը դար առաջ մեռած հայ թագաւորի մը արձանը գըտնուած է եւ ուխտի եկած է՝ իր յարգանքը մատուցանելու համար անոր: Ասիկա ապացոյց մըն է զգացումի ու հաւատքի մը, որ կենդանի կը պահէ ազգ մը, ի՛նչ պայմաններու եւ ի՛նչ դժբախտութիւններու մէջ ալ գտնուի ան: Հայ մտաւորականութիւնը չէ այս ազգին հիմը, այլ հայ գիւղացին: Ձեր մտաւորականները հոս Ռուսիոյ մէջ ամօթ կը համարեն հայերէն խօսիլ, երբ անդին ռուսերէնը կայ. Պոլսոյ մէջ դուք կը խօսիք Ֆրանսերէն, իսկ Ամերիկայի մէջ անգլերէն: Հայ մտաւորականներ կը ճանչնամ, որո՛նք հայ լեզուն անգամ չեն գիտեր:

Քիչ յետոյ երբ փրոֆ. Մառի ընկերակցութեամբ թանգարան գացինք, հոն գըտանք Ղարաբաղցի ծերունին, որ Գագիկ Արքայի արձանին առջեւ ծունկի եկած՝ ջերմեռանդօրէն կ'աղօթէր...: Փրոֆ. Մառ իրաւունք ունէր. այս ծերունին եւ իր նմանները պահած են հայ ժողովուրդը, հակառակ ամէն աւերի ու ամէն հալածանքի:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Նէնի Մահալլէ (Վոսփոր)
Օգոստոս 2, 1922

ՍԼԻՎԷՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՍՈՒՐԲ ՍՏԵՓԱՆՈՍ» ՄԱՏՈՒՌ-ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Պուլկարիոյ հայկական գերեզմանատուներու մէջ կառուցուած նորագոյն մատուռ – եկեղեցին «Սուրբ Ստեփանոս»ը տեղւոյն հայ բնակչութեան ազգային պատկանելիութեան ու Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հետ սերտ կապին արտայայտութիւնն է: Ան իր ծնունդը կ'առնէ 1972 թուականէն ետք, երբ քաղաքաշինական ծրագիրներու համաձայն, համայնավար իշխանութեան օրով, 1830 թուականին կառուցուած նոյնանուն եկեղեցին կը քանդուի, առանց նկատի առնուելու որ պատմական յուշարձան մըն է ան, որպէս քաղաքին քրիստոնէական առաջին կառոյց:

Ի պատիւ սլիվէնաբնակ հայութեան, հողածու ձեռքեր ու խնամատար սրտեր կը յաջողին քանդուած եկեղեցիին որոշ իրերը, սրբապատկերներ, եկեղեցական գիրքեր ու սպասներ, պահել ու պահպանել եւ դանոնք տեղադրել նոր շինութեան մէջ: Առոր շնորհիւ այսօր Սլիվէնի հայ գաղութը, թէեւ փոքրաթիւ, իր հոգեկան օճախը ունի, ուր պարբերաբար կը հաւաքուի եկեղեցական արարողութեան համար երբ Փլովտիւի եկեղեցական վարչութիւնը իր տնօրինութեան տակ եղած քահանաներէն մէկը կարենայ հոն ղրկել:

«Սուրբ Ստեփանոս» մատուռ – եկեղեցին համեստ պզտիկ աղօթատեղի մըն է. աղիւսակերտ, բարձրութիւնը՝ 3,70 մեթր մինչեւ քիւը, երկայնքը՝ 9,16 մեթր ու լայնքը՝ 6,60 մեթր: Տանիքը ծածկուած է կղմինտրներով: Գաւիթ եւ խորան չունի. այնպէս որ իրականութեան մէջ ան ուղղանկիւն կերտուածք մը ունի եւ ո՛չ խաչաձեւ յատակագիծ: Կառուցուած է նախկին պուլկարական գերեզմանատան մէկ հատուածին վրայ, ուր տեղ յատկացուած է երբեմնի Հայոց գերեզմանատան:

Մուտքի մարմարեայ շրջանակը եւ փայտեայ դուռը նախկին քանդուած եկեղեցիէն բերուած են: Մուտքի վերեւ մարմար սալիկը կը յիշեցնէ հայկական հին եկեղեցիին հիմնադրութեան պարագան: Եռատող անկինաւոր բոլորագիր արձանագրութիւնը յստակ կը կարդացուի. «Ս. Ստեփանոս Եկեղեցիս Իսլիմիայի օծաւ ի տր. Մեսրոպ եպ(իսկոպո)սէ Ատրիանու(պոլսեցւոյ) արդեամբ եւ ջանիւք Թօխատցի Միտ(մահտեսի) Պօղոս աղայի. 1830»: Այստեղ քաղաքին անունը տրուած է ժամանակին անուանակոչութեան համաձայն:

Մատուռը արտաքնապէս ծեփուած է, ներսը նոյնպէս եւ ներկուած:

Որմնանկարներ կը պակսին, բայց պատերուն վրայ կան հին եւ աւելի նոր շրջանի սրբապատկերներ, որոնց մէկ մասը այստեղ կ'ուզենք նշել. 1.– ՍՈՒՐԲ ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ ՔԱՐԿՈԾՈՒՄԸ պաստառ 115×69 սմ. առանց արձանագրութեան ու անթուակիր, կամարաձեւ փայտեայ շրջանակի մէջ: Ան իր նիւթով կը տարբերի հայկական այլ եկեղեցիներու մէջ պահուած նման սրբապատկերներէ: Կը թուի ամենահինը ըլլալ մատուռին միւս նկարներուն համեմատութեամբ: 2.– ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, պաստառ, իւղաներկ, փայտեայ շրջանակ, 118×90 սմ. չափերով: Արձանագրութիւն՝ վերծանուած կերպով. «Յիշատակ է սուրբ Յարութիւն պատկերս Իսլիմեայի Սուրբ Ստեփանոս եկեղեցւոյն Ատրիանուպոլսեցի Սարգիս աղա Սվաճեանէ. 1868, Օգոստոս»: Նկարիչի անուն – մականուն կամ անոնց սկզբնատառերը չկան: Ուղղափառ պուլկարական պատկերագրութեան կանոններէն զարտուղի սրբապատկեր մըն է: 3. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, պաստառ, իւղաներկ, փայտեայ շրջանակ, 118×92 սմ. (միայն նկարը): Արձանագրութիւն, վերծանուած ձեւով. «Յիշատակ է Սուրբ Ստեփանոս եկեղեցւոյ Գրիգորեան Մանուկին կողակցոյն մահտեսի Մարիամին որդին մահտեսի Յարութիւն 1871»: Վերջին թուանշանը պատռուածք մը ունի եւ կարելի է նաեւ 4 կամ այլ թուանիշ ըլլալ: 4.– ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆԸ, պաստառ, իւղաներկ, փայտեայ շրջանակով, 135,5×85,5 սմ. բոլորագիր արձանագրութիւն երեք տողերով. «Տիկին Աւետիս Ունճեան կը նուիրէ սոյն խաչելութիւնը Սլիվէնի Սուրբ Ստեփանոս Եկեղեցիին ի յիշատակ իր հօր՝ Միհրան աղային (Ա. Պոլսեցի), մօրն՝ Մարիամի, եղբօր՝ Աղասի եւ քոյրերն՝ Խօժէնի եւ Վարդուհիի, որոնք մեռան աքսորավայրին մէջ տարագրութեան շրջանին 1915 – 1916 օտար երկնքի տակ եւ մնացին անշիրիմ: Սլիվէն 1925». Նըկարչի անուան մականուան սկզբնատառեր՝ Մ. Ք. Ի. (Խ, Ե°): Առանց նկատի առնելու սրբապատկերին գեղարուեստական արժէքը, զայն նշեցի, նկատի առնելով ո՛ր պուլկարահայ եկեղեցիներու մէջ եղած սրբապատկերներէն միակն է, ուր կը յիշուին Մեծ Եղեռնին զոհ գացած հայ ընտանիքի մը անդամները:

Եկեղեցական սպասներէն, որոնք նախկին հայկական եկեղեցիին պատկանած են եւ փոխադրուած այստեղ, կը փափաքիմ ներկայացնել միայն քանի մը հատ: 1.– Ճաճանչաւոր Խաչ, բարձր. 49 սմ., միայն ճաճանչներունը՝ 29 սմ.: Զուաձեւ մետաղեայ (արծաթ) սալիկին առջեւի կողմը՝ Քրիստոս Մանուկը Աստուածածնին գիրկը, միւս կողմը՝ Քրիստոսի Յարութիւնը: Սանդուխակերպ պատուանդանին վրայ երկաթագիր արձանագրութիւն. «Յիշատակ է Սուրբ խաչըս Էտիրնեցի բոլոր օրինեալ կանանցներուն որ է Իսլիմեայ Սուրբ Ստեփանոս Եկեղեցուն թիւ (Հայոց) ՌՄՁԱ Հօկտեմբեր ԻԶին» (1832 Հոկտեմբեր 26, Յ. Կ.) Թուագրութենէն կը պարզուի, որ այս սպասը նուիրուած է եկեղեցիին շինութենէն երկու տարի վերջ, հաւանաբար հնագոյնն է միւս սպասներուն համեմատութեամբ: 2.– ՃԱՃԱՆՉԱՒՈՐ ԽԱՉ, բարձրութիւն 43 սմ., լայնք 41 սմ.: Ուղղահայեաց ձուաձեւ մետաղեայ (արծաթ) սալիկի վրայ (21×16 սմ.) Քրիստոսի ծնունդը մսուրի մէջ: Խաչը ամրացուած է նոյնպէս ճառագայթակերպ տախտակեայ յենարանի վրայ, որուն կռնակի կողմը ցուցանակին փորագրուած է երկաթագիր արձանագրութիւն մը. «Յիշատակ է ճաճանչս Իսլիմեայու Սուրբ Ստեփանոս Եկեղեցւոյն: Կարապետ աղայի Քերաթիպեան վասն հօրն հանգուցեալ Մարգար աղայի հոգոյն յամի տեառն 1859 թ. Նոյեմբեր 1»: (Վերծանումը՝ Յ. Կ.): Սոյն ճաճանչը եղակի է Պուլկարիոյ հայկական եկեղեցիներուն սպասներուն համեմատութեամբ 3.– ՓԱՅՏԵԱՅ ԳՐԱԿԱԼ՝ ԹԵՒԱՏԱՐԱԾ ԱՂԱՒՆԻԻ ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ, որ գունդի մը վրայ կանգնած է: Բոլորագիր արձանագրութիւն. «Յիշատակ է Սուրբ Իւղաբեր աւետարանի գըրակալ Սլիվէնի Սուրբ Ստեփանոս Եկեղեցւոյ Տիկին Կիւլիզար Յ. Սահակեանէ, վասն վաղամեռիկ հանգուցեալ դստրին օրիորդ Թէնսուֆ Սահակեանի հոգոյն 1924»: Այս գրակալը եղակի նմոյշ մըն է պուլկարահայ եկեղեցական իրերուն մէջ:

ՀՆԱՏԻՊ ԳԻՐՔԵՐ. 1.– Ճաշոց 2 մասէ Կ. Պոլիս (1801), 2.– Տօնացոյց՝ Կ. Պոլիս (1828), 3.– Աւետարան ճաշու, Երուսաղէմ (1868) եւ այլն:

Տակաւին նոր ուսումնասիրութեամբ մը կարելի է յաւելեալ գանձեր երեւան հանել տեղեկութիւններու հետ: Վստահ ենք որ եկեղեցական վարչութիւնը յանձն առած է վառ պահել այս մատուռ – եկեղեցին, որպէս հաւաքատեղի հաւատացեալ հայ բնակչութեան:

Հոս շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Օր. Սարիկ Աւագեանին ու Պր. Ստեփան Քարանֆիլեանին, իրենց ցոյց տուած թեքնիք օժանդակութեան համար, ներկայ ուսումնասիրութեանս կապակցութեամբ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Նոյեմբեր 17, 1999
Փլովտիւ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՄՆ-ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԻՆ ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Զանգուածներ մեծ համարում չունէին ԱՄՆ–ու նախկին նախագահներէն Ճ. Պուշի զաւկին մտաւոր պաշարին վրայ: Այսուհանդերձ, ան հրապարակ իջաւ որպէս նախագահական ընտրութեան հանրապետական թեկնածու. իսկ երբ հեռատեսիլի լրագրողուհի Հիլլըր զինք հրաւիրեց հարցազրոյցի մը, որդի Պուշ ոչ մէկ կասկած ունեցաւ թէ ի՛նչ արդիւնք կըրնար տալ ատիկա իր թեկնածութեան համար:

Հարց – պատասխաններու հետեւեալ հատուածը առնուած է այդ հարցազրոյցէն.

ՀԻԼԼԸՐ – Կրնա՞ք Զէչէնիոյ նախագահին անունը տալ:

ՊՈՒՇ. – Ոչ, իսկ դո՞ւք:

Հ. – Թայվանի՞ նախագահին

Պ. – Այոո... Լի է...:

Հ. – Գիտէ՞ք Փաքիստանի ղեկավար զօրավարին անունը:

Պ. – Ո՛չ, բայց, կեցէ՛ք, ի՞նչ է ասիկա, «Հարցումներ ախոյեանի՞ մը» կը խաղաք:

Հ. – Ոչ, այս չորս հարցումները երկրագունտի լարուած չորս անկիւններու ղեկավարներուն մասին էին:

Պ. – Փաքիստանի նոր զօրավարը նոր ընտրուեցաւ... չէ՛, չէ՛, չընտրուեցաւ, ան պարզապէս ձեռք անցուց իշխանութիւնը: Այնպէս կը թուի որ պիտի կայունացնէ երկիրը ու կը խորհիմ որ լաւ բան մըն է ատիկա:

Հ. – Կրնա՞ք անունը ըսել

Պ. – Զօրավար: Չեմ գիտեր ինչ է այդ զօրավարին անունը. զօրավար:

Հ. – Իսկ ո՞վ է Հնդկաստանի վարչապետը:

Պ. – Հնդկաստանի նոր վարչապետը... չեմ գիտեր: Դուք կրնա՞ք ըսել թէ ո՛վ է Մեքսիքայի Արտաքին գործերու նախարարը:

Հ. – Չեմ կրնար, սակայն ես նախագահութեան թեկնածու չեմ:

Պ. – Կ'ուզեմ հասկցնել ձեզի թէ եթէ չէք գիտեր Մեքսիքայի Արտաքին նախարարի անունը, սկզբունքով կարող չէք ընելու ձեր պաշտօնը: Սակայն, իրականութեան մէջ կարող էք, նախարարին անունը գիտնաք կամ ոչ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԹԵԼԵԹՈՆԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԱԾ Է 5 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ

Նոյեմբեր 25-ի Գոհաբանութեան Օրը տեղի ունեցած է «Հայաստան» Հիմնադրամի թելեթոնը, որուն ընթացքին հանգանակուած գումարը պիտի յատկացուի Արցախի «Հիւսիս – Հարաւ» մայրուղիի կառուցման: Ծանօթ է որ 169 քիլոմեթր երկարութեամբ մայրուղիի շինարարութեան համար նախատեսուած է 25 միլիոն տոլար: 11 ժամեայ թելեթոնի ընթացքին շուրջ 7 հազար մասնակցողներ կատարած են 5.006.196 տոլարի խոստում: Այս գումարին 62 առ հարիւրը գոյացած է 9 նուիրատուներէ՝ Լինսի հիմնարկութիւն մէկ միլիոն տոլար, Ալպէր Պօյաճեան 500 հազար, Գաֆէսճեան ընտանիքի հիմնադրամ 450 հազար, Լուիզ Մանուկեան – Սիմոն 350 հազար, Տէր եւ Տիկին Հրայր Յովնանեան 250 հազար, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Պէրպէրեան 250 հազար, Հայ Զօրավար Անդրանիկ Ազգրակ (Հրաչ Գաբրիէլեան) 100 հազար, Տէր եւ Տիկին Վահագն Յովնանեան 100 հազար եւ Քարոլայն Մուկար 100 հազար տոլար: Հետաքրքրական է նշել նաեւ որ թելեթոնին մասնակցած շուրջ 7 հազար նուիրատուներուն 6 հազարը Կլէնտէյլի մէջ ապրող Հայեր եղած են:

11 ժամ սփռուած յայտագրի ընթացքին ելոյթ ունեցած են ուղղակի հեռատեսիլի կայանէն ԼՂՀ-ի Նախագահ Արկադի Ղուկասեան, Հայաստանի Արտաքին Նախարար Վարդան Օսկանեան, Թեմակալ առաջնորդներ, քաղաքական կազմակերպութիւններ, հայ յարանուանութեանց եւ զանազան միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Թելեթոնի առաջին 3 ժամերը (ժամը 9 - 12) սփռուած են Հայաստանի պետական հեռատեսիլէն, իսկ արբանեակային հաղորդումով թելեթոնին կրցած են հետեւիլ նաեւ Հայեր Եւրոպայէն, Միջին - Արեւելքէն, ՀԱՄ-ի երկիրներէն եւ այլ քաղաքներէ, որոնք կը ստանան Հայաստանի պետական հեռատեսիլի հաղորդումները: Թելեթոնին կարելի եղած է հետեւիլ նաեւ համացանցով:

***

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՎՐԷԺ – ԱՐՄԷՆ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ

Կլէնտէյլի Հայ Ամերիկեան Տարեցներու Միութեան Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած Վրէժ – Արմէն Արթինեանի «Ոստայն 3 – Հաղորդութիւն» գիրքին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Պըրպէնքի մասնաճիւղին: Յայտագիրը վարած է Արփի Շանթ: Հեղինակին կենսագրականը ներկայացուցած է Յակոբ Մանճիկեան: Գիրքին քննարկումը կատարած է Պօղոս Գուբելեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը:

***

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՕԾՈՒՄ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 21-ին, յընթացս պատարագի, առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան քահանայական կարգ եւ աստիճան շնորհած է Վազգէն Սրկ. Տէմիրճեանին, զինք վերակոչելով Արտակ Քահանայ: Նոյն օրը երեկոյեան, եկեղեցւոյ սրահին մէջ ընթրիք մը տրուած է ի պատիւ նորօծ քահանային: Քառասնօրեայ պահեցողութեան շրջանը ամբողջացնելէ ետք, Արտակ Քահանայ պիտի ծառայէ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ:

***

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 23-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Լոս – Անճըլըսի Պոլսահայ Միութիւնը իր հիմնադրութեան 23-րդ տարեդարձը նշած է Նոյեմբեր 6-ին, «Մարիոթ» պանդոկին մէջ, մասնակցութեամբ 750 հոգիի: Յայտագիրը վարած է Արամ Գոչումեան: Բացման խօսք արտասանած է Միութեան ատենապետը՝ Տոքթոր Վահրամ Պիրիճիք: Երեկոյթը խանդավառ մթնոլորտի մէջ անցընելու նպատակով Պոլսէն հրաւիրուած է երգիչ Ֆէտոն: Ձեռնարկին նպատակը եղած է հանգանակութեամբ իրագործել Միութիւնը սեփական շէնքով մը օժտելու տարիներու երազը: Միութիւնը Նոյեմբեր 10-ին ճաշ մը եւս կազմակերպած է «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, 250 հոգիի ներկայութեամբ:

***

«ՔԵՍԱՊ» ԿԵԴՐՈՆԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇԷՆՔԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սան Ֆերնանտօ հովիտին մէջ, Նոյ. 21-ին տեղի ունեցած է պաշտօնական բացումը «Քեսապ» Կեդրոնի նորակառոյց շէնքին: Ներկայ եղած են 200 Քեսապցիներ: Հանդիսութիւնը վարած է Միութեան ատենապետը՝ Խաչիկ Թիթիզեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Ռազմիկ Քհնյ. Խաչատուրեան: Զուարթ Աբէլեան Միութեան պատմականը ըրած է: Կեդրոնին առաջին յարկը օժտուած է 250 հոգինոց սրահով մը, իսկ երկրորդ յարկը ունի գրադարան, ժողովի սենեակ եւ փոքր սրահ մը: Եղած են սրտաբուխ նըւէրներ:

***

Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 10-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄ

Կլէնտէյլի Հանրային Գրադարանի սրահին մէջ Նոյեմբեր 20-ին նշուած է Անդրանիկ Ծառուկեանի մահուան 10-ամեակը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակ. Միութեան Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղին: Ներկայ եղած են աւելի քան 200 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Լօրա Գույումճեան: Սարգիս Վահագն ներկայացուցած է Ա. Ծառուկեանի «Ամերիկեան կողմն աշխարհի» հատորը, լոյս ընծայուած Թէքէեան Մշակ. Միութեան կողմէ: Օշին Քէշիշեան խօսած է «Նայիրի»ի զանազան շրջաններու մասին, իսկ Յակոբ Պօղոսեան ներկայացուցած է Ծառուկեան հրապարակագիրը: Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած են Տիգրանեան վարժարանի աշակերտները:

ԼՐԱՏՈՒ

SURVIVRE SUR L'ECHELLE DE RICHTER

Այս խորագիրը կրող փաստանկար մը պատրաստած է քանեւհինգամեայ գանատահայուհի՝ Արաղ Արթինեան:

Արուեստագիտուհին 1998-ին շահած էր «լաւագոյն փաստանկարի» մրցանակը Գանատական Ուսանողական Ֆիլմի 29-րդ փառատօնին, այս տարի ալ, նոյն արտադրութեան համար երեք ուրիշ մրցանակներու արժանացած է Միացեալ – Նահանգներու մէջ (ուսանողական դասակարգի):

«Վերապրիլ Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ» յետահայեաց մըն է Հայաստանի 1988-ի երկրաշարժին, դիտուած 11 վերապրողներէ, որոնք կ'արտայայտեն իրենց թշուառութիւնը երկրաշարժէն ի վեր եւ վերագտած յոյսը յետագային: 44 վայրկեան կը տեւէ:

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել իրեն, Գանատա, հեռաձայն. - 1-514-334-5454 հեռապատճէն. - 1-514-336-3614:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԺԴԵՀԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԱՐՑԱԽ ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ

Երեւան, 1999

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԵՆԻԿՈՒՄ» ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒՆ

Մօտ ատենէն Թիֆլիսի մէջ հայ եւ վրացի բժիշկներ «Արմենիկում»ի փորձաքննութիւն կը կատարեն ՍԻՏԱ-յէ վարակուած տասը վրացի հիւանդի վրայ: Վրաստանը առաջին երկիրն է որուն Հայաստան անվճար տրամադրած է դեղը: Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութեան տուեալներով Վրաստանի մէջ 2000-էն աւելի ՍԻՏԱ-յէ վարակուած հիւանդ կայ:

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՆԱՓՈԼԷՈՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԿԻՆԵՐ ՈՐՈՆՔ ՏԵՂԻ ՉԵՆ ՏՈՒԱԾ

Նափոլէոն համբաւ ունէր անձի մը, որուն առջեւ կիները անմիջապէս տեղի կու տային: Եղած են սակայն կիներ որոնք իր «Ուաթըրլօ»ները կը նկատուին: Ասոնք են.– Թերեզիա տէ Գապարիւս (տիկին Թալիէն), Պառասի հոմանուհին: Մերժած է Նափոլէոնի առաջարկները եւ անոր գիրկը նետած իր բարեկամուհին՝ Ժոզէֆինը:

Տիկին Ռեքամիէ, ծանօթ իր հրապոյրին եւ փայլուն մտքին համար: Նախընտրած է Շաթօպրիանի ընկերութիւնը:

Տիկին Ռէյնօ տը Սէն-Ժան տ'Անժէլի. շատ գեղեցիկ կին մը: Օրիորդ Պուրկուէն, Գոմէտի-Ֆրանսէզի դերասանուհի: Տիկին տը Պառալ և Տիկին տը Շարթրէօզ, պալատի կիներէն:

Կոմսուհի Ֆանի Պէրթրան, կինը մեծ մառեշալին, որ բաժնած է Նափոլէոնի աքսորը: Սէնթ-Հելէնի մէջ, Նափոլէոն ուզած է որ հոմանուհին դառնայ, ապարդիւն եւ Նափոլէոն գիտողութիւն ըրած է ամուսնոյն:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Այս խօսքերէն ետքը Ծառունի միշտ ժպտերես եւ արագ քայլերով մօտեցաւ Կարոյի եւ գոչեց.

– Վա՛յ Սեւ Կարօ, ի՞նչպէս ես տեսնենք, իսկ դուն, Թաթո՛ւլ, աղէ՞կ ես, գործերը ի՞նչպէս են... Սեւ Կարօ, քեզի բարեւներ բերած եմ Կոստանդնուպոլսէն... կը սպասէն կոր, որ երթաս, հոն գործ կայ եղեր քեզի համար...

Ծառունի բոլոր այս խօսքերը արտասանած էր հայերէն լեզուով:

Յետոյ դարձաւ Մօլլային ու թրքերէն աւելցուց.

– Մեր Կարապետը շատ ազնիւ երիտասարդ մըն է եւ շատ գոհ եմ, որ ծանօթացած էք իրեն հետ... կը յուսամ, որ իրեն զբաղում մը կը գտնաք, որովհետեւ նիւթական անձուկ վիճակի մը մէջ կը գտնուի...

Յետոյ քոնեակի գաւաթները տեսնելով՝ աւելցուց.

– Ինծի ալ հատ մը չէ՞ք տար այս քոնեակէն...

Բոլոր այս խօսքերու տարափի միջոցին միւս երեք անձերը լուռ մնացած էին ու շուարած դէմք մը առած:

Ամէնէն առաջ Մօլլան խօսիլ սկսաւ.

– Ուրեմն մեր Իվան Խարուֆօվը կը ճանչնա՞ք, – հարցուց Ծառունիին:

– Իվան Խարուֆօվը ո՞վ է, – հարցուց երիտասարդը:

– Այս էֆէնտին, որուն ուրիշ անուն մը տուիր:

– Կարպի՞սը, մեր Սեւ Կարօ՞ն, հարկաւ կը ճանչնամ, – գոչեց Ծառունի, – Պոլսէն հին բարեկամներ ենք:

– Ուրեմն հա՞յ է:

– Հայ օղլու Հայ է... եւ ազգասէր Հայերէն:

– Ի՞նչ կը նշանակէ այս, – հարցուց Մօլլան՝ դէմքը խոժոռելով ու դէպի Թաթուլ դառնալով:

– Ասիկա կը նշանակէ, որ յեղափոխական մը շատ անգամ կը ստիպուի իր անունը փոխել ու ազգութիւնը կեղծել, – պատասխանեց Թաթուլ ամենայն պաղարիւնութեամբ:

– Հիմա ինծի այն ըսէ, թէ այս մարդը պուլկար Իվան Խարուֆօ՞վն է, թէ հայ Սեւ Կարօն, – հարցուց Մօլլան:

– Երկուքն ալ կրնայ ըլլալ, – պատասխանեց Թաթուլ:

– Բայց վերջապէս երկուքէն ո՞րն է...

– Պէտք չունիմ աւելի երկար բացատրութիւններ տալու ձեզի... բարեկամս Իվան Խարուֆօվ կրնայ, պարագաներու ստիպումին տակ, Պոլսոյ մէջ իբրեւ հայ գործած ըլլալ եւ Սեւ Կարօ անունը կրել ... այդ տեսակ բաներ մեր յեղափոխական կեանքին մէջ շատ պատահած են եւ նշանակութիւն չունին... լաւ կ'ըլլայ, որ այս տեսակցութիւնը աւելի չերկարենք... ձեր վերջնական որոշումը ի՞նչ է, կ'ուզէ՞ք, որ բարեկամս Ռուսճուք վերադառնայ ինչպէս փախաք յայտնեցիք:

– Հիմակ ամէն բան փոխուեցաւ, – պատասխանեց Մօլլան, – ձեր բարեկամը ուզած տեղը կրնայ մնալ կամ երթալ, այլեւս իրմով չեմ շահագրգռուիր:

– Երթանք, – գոչեց Թաթուլ՝ Կարոյին դառնալով, եւ երկուքը միասին դուրս ելան սենեակէն առանց բարեւելու: Միայն թէ մեկնելէ առաջ Թաթուլ չանթահարիչ նայուածք մը ուղղեց Ծառունիի:

Երիտասարդը այդ նայուածքին ազդեցութեան ներքեւ քիչ մը տժգունեցաւ ու Մօլլային դառնալով ըսաւ.

– Տեսա՞ք, ձեզի համար ինչ փորձանք բերի գլուխս:

– Փորձանքի ի՞նչ կայ որ, – հարցուց միւսը:

– Թաթուլին ինծի ուղղած նայուածքը չտեսա՞ք:

– Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի:

– Այդ մարդը ամէն պէշութիւն ընելու կարող է:

– Իր խարերայութիւնը մէջտեղ ելաւ, խաղք եղաւ, ալ ասկէ ետքը բան մը ընելու չի համարձակիր:

– Ինչ որ է, խոստովանեցէք, որ ճիշդ ատենին հասայ, եթէ ոչ երկու հարիւր հազար լէյը պիտի վճարէիք:

– Ի՞նչ ընէի... չիտակը աչքս վախցաւ, իրաւցնէ վտանգաւոր յեղափոխական մը կարծեցի այդ մարդը, որ կը սպառնար երթալ իմ թշնամիներուս միանալ... այդ գեմէն տակը անցնելիք երեք լրտեսներուն հետ:

– Ուրեմն կը հաւատա՞ք, որ այդ երեք լրտեսները գոյութիւն ունին:

– Ի՛նչ, ա՞յդ ալ սուտ է, – գոչեց Մօլլան:

– Բնականաբար... ատոնք բոլոր Թաթուլին հնարած պատմութիւններն են...

– Բայց բաներ պատմեցին, որոնք ճըշմարիտ են:

– Դուն ականջ մի՛ կախեր, այստեղ լրտես չէ եկած, ես աղէկ գիտեմ, – ըսաւ Ծառունի՝ մտերմական շեշտ մը դնելով իր խօսակցութեան, – դուն քէյֆդ նայէ ու բանէ մը մի՛ վախնար:

– Իզիւ թէ ճշմարիտ ըլլար ըսածդ:

– Ես երբեք սուտ կամ սխալ չեմ ըսեր ... այսպէս, ուրեմն, այսօր քեզի երկու հարիւր հազար լէյ վաստկցուցի, այնպէս չէ՞:

– Իրաւունք ունիս:

– Եթէ պատահմամբ փողոցը քեզի չտեսնէի, հիմա այդ դրամը վճարած պիտի ըլլայիր:

– Տարակոյս չկայ:

– Եւ անոնք ալ դրամները իրենց մէջ բաժնելով՝ քթիդ պիտի խնդային:

– Վա՛յ խաբեբայ Թաթուլ, ես որ իր վրայ վստահութիւն ունէի, իբրեւ անկեղծ մարդ մը:

– Խոստովանէ, որ քեզի մեծ ծառայութիւն մը մատուցի:

– Չեմ ուրանար:

– Թէ՛ դրամդ քովդ մնաց եւ թէ՛ մեծ մտահոգութենէ մը ազատեցար:

– Այո՛, այո՛, շատ շնորհակալ եմ:

– Հիմա կարծեմ ճանչցար ճշմարիտ բարեկամդ:

(Շար. 153)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FÊTES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.
après 18h.

HOTEL LE PERA

* * * *

SOIREE EXCEPTIONNELLE

pour le 31 DECEMBRE

à l'Hôtel **LE PERA**

17, rue Caumartin, 75009 PARIS

avec l'Orchestre **GAIDZAG'S**

«Au cœur du quartier de l'Opéra entre la Madeleine et la Place Vendôme l'Hôtel LE PERA a le plaisir de vous convier à une soirée de gala pour fêter ensemble le passage à l'an 2000»

Soirée Dansante en compagnie du prestigieux Orchestre GAIDZAG'S

PRIX PAR PERSONNE : 1700 F

(Cocktail au Champagne et le Diner de Gala boissons inclus)

Réservation : Tél : 01 40 06 97 69 / Fax : 01 53 43 54 10.

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

25ème ANNIVERSAIRE 1974-1999

DEJEUNER

AU PROFIT DE LEURS ETUDIANTS BOURSIERS DE LA MAISON D'ARMENIE

le dimanche 12 décembre à 13 heures

au Yan's Club

5, avenue Reille — 75014 PARIS

Réservations : Tél. 01. 47. 81. 28. 66

Tout don serait aprécié.

Merci de libeller votre chèque à l'ordre des Amis de la Fondation Marie Noubar
57, boulevard Jourdan 75014 Paris
Un reçu CERFA vous sera adressé.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

Section MARSEILLE-VILLE/SOSSE MAYRIG

SUPER LOTO

Dimanche 12 Décembre
Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
à partir de 15 heures

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section ST-JEROME/DJAVO CHANT — MARSEILLE

LOTO

(Nombreux lots : four micro-ondes, magnétoscope, etc.)
Samedi 11 Décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme
13013 Marseille
— Venez nombreux —

ART'MÉNIE

ou l'interprétation de la Peinture à travers le TAPIS

LE Centre Culturel SAINT MESROB

vous convie à découvrir

la première collection de tapis d'art contemporain d'Arménie

conçus et noués main
par les ateliers HEMAG'S
ainsi que des tableaux
de **Seyran Gasparian**

VERNISSAGE,
le vendredi 10 décembre,
à partir de 18 heures 30
10bis, rue Thouin, Paris 5e

Exposition du 10 au 17 décembre
tous les jours de 16h à 20h
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
RER B: Luxembourg —**Entrée libre**—

Puzant FINDIKIAN

présente

UN RECITAL de chants populaires arméniens, accompagnés à la guitare

nouveau répertoire
Vente du CD — Cocktail
le Jeudi 9 Décembre à 20h45
au **Centre Culturel Saint-Mesrob**
10bis, rue Thouin — Paris 5ème
—— Entrée libre ——

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE AVEC DEDICACES

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Pascal CARMONT

Ancien Consul de France et descendant des grandes familles arméniennes de l'empire ottoman

qui présentera son ouvrage

«LES AMIRAS»
SEIGNEURS DE L'ARMENIE OTTOMANE

le VENDREDI 10 DECEMBRE à 20h45

— *Entrée libre* —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

A l'occasion de son 10e anniversaire

l'«Espoir pour l'Arménie»

vous invite à une soirée de solidarité en faveur des enfants d'Arménie

Sous la présidence d'honneur de

Son Excellence
EDWARD NALBANDIAN
Ambassadeur d'Arménie

Monsieur ANDRE SANTINI
Député-Maire, Ancien Ministre

VENDREDI 10 DECEMBRE à 20 heures 30 précises

Eglise Evangélique Arménienne
28 av Bourgain - 55 av Victor-Cresson
Issy les Moulineaux

PROGRAMME

— Film réalisé par *Ardavazt Egoyan* de la Télévision d'Arménie;
— Concert avec la pianiste *Carine Zarifian*

Soirée présentée
par **VIRGINIA CRESPEAU**
Journaliste à France-2

Possibilité de dons au profit des enfants d'Arménie, à l'entracte.

— Entrée gratuite —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«A. TATEOSSIAN»** de Paris

fête de fin d'année

Venez fêter la fin de 1999
avec les élèves de l'école,

Dimanche 12 Décembre à 14 heures 30

Salle Valeyre,
24, rue Rochechouart, 75009 Paris

RÉVEILLON DE L'AN 2000

A L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE

Entrez dans le troisième millénaire avec famille et amis dans une ambiance arménienne chaleureuse.

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

Arménie et Arméniens aujourd'hui

l'Association Culturelle des Batignolles
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite au mois de l'amitié
ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
en présence de
Madame Françoise DE PANAFIEU,
Député, Ancien Ministre,
Adjointe au Maire de Paris
Monsieur Pierre REMOND,
Maire du XVIIe arrdt de Paris

KARABAGH «un jardin noir»
Expo photos de **Jean-Martin Le Révérend**
du 15 Novembre au 12 Décembre
74, place du Docteur Félix-Lobligeois,
Tél.: 01 42 29 00 27 75017 Paris
Ouverture du lundi au samedi
de 14h à 18h
et dimanche de 10h à 15h,
fermé le mercredi.

***

CHORALE KOGHTAN DE L'UGAB
dirigé par Haïg SARKISSIAN
dimanche 12 décembre à 16h30,
Eglise Sainte-Marie des Batignolles
Place du Docteur Félix-Lobligeois,
75017 Paris

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

«ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՕՐ»

կը կազմակերպէ :

Ցուցադրութիւն եւ Վաճառք :

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի ցուցասրահը՝

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

ժամը 14-էն սկսեալ :

Հրաւիրուած էք բոլորդ :

Մուտքը ազատ է :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սեպտեմբերէն Նոյեմբեր ամիսներու ընթացքին.-

Տոքթ. Հերվէ Զաքարեան 300 Ֆր., Պ. Տրնի Լըփուաթըլէն 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Զիլինկիրեան 1.000 Ֆր., Ազատագրութիւն 200 Ֆր., Տիկին Նուարդ Թաշճեան 200 Ֆր., Պ. Ֆրբանսուա Մալոլ 1.000 Ֆր., Օր. Մարի-Ժոզէֆին Շէփխօ 200 Ֆր., Տիկին Երեմեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Տէրիք 500 Ֆր., Պ. Յովիկ Օ. Էթան 350 Ֆր., Պ. Խոմոն Ղազերեան 50 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 1.000 Ֆր., Տիկին Ժան Ճէվիզեան 1.000 Ֆր., Պ. Մամաս Քիթապճեան 200 Ֆր., Տիկին Ժոզէֆին Քասարեան 200 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գլօթիոլէ 1.000 Ֆր., Պ. Անտրէ Եոխքարտաշեան 1.000 Ֆր., Տիկին Սոնա Պետրոսեան 500 Ֆր., Պ. Ֆրանքօ Փասթորէ 200 Ֆր.:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 DECEMBRE
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.791 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.791

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ԶԳՈՒՇԱՑՈՒՑԱ՞Ծ ԷՐ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԸ

Երեւանի մէջ շշուկներ կը շրջին թէ նախկին Ներքին գործերու նախարար Վ. Սիրադեղեան 1998 Նոյեմբերի նամակով մը զգուշացուցած է վարչապետ Վ. Սարգսեանը, անոր կեանքին սպառնացող վտանգին մասին: Դեկտեմբեր 6-ի «Հայկական ժամանակ» թերթը անդրադարձած է այդ նամակին, գրելով թէ Վ. Սիրադեղեան զգուշացնելուն հետ, ԱԺՄ նախագահ Վ. Մանուկեանն ալ միջամուխ ցոյց կուտար պատրաստուող դաւին: Ան կը գրէր թէ նախագահ Ռ. Քոչարեան ու իր զօրակիցները անզօր էին ներքին քաղաքական հարցերը լուծելու: Ռ. Քոչարեանի զօրակիցներէն որպէս անոր ընտրութեան օժանդակողներ, Վ. Սիրադեղեան նշած է Վահան Յովհաննիսեանը, Ա. Սարգսեանը, Դ. Վարդանեանը եւ նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Ա. Յարութիւնեանը, աւելցնելով որ անոնք նաեւ Վ. Մանուկեանի մօտիկ անձեր են ու անոնց օժանդակութեամբ Վ. Սարգսեան «պէտք է սպաննուէր»:

Այս նամակին մասին հարցումներու պատասխանելով զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան Դեկտեմբեր 6-ի մամուլի ասուլիսին ըսած էր որ գայն չէին գտած Վ. Սարգսեանի պահարաններուն մէջ եւ նման նամակ չկար նաեւ նախաքննութեան թղթածրարներուն մէջ:

Նամակին ամբողջական պատճէնը, Վ. Սիրադեղեանի ձեռագիր էջէն հատուածներու մէջբերումով, լոյս տեսած է «Հայկական ժամանակ» օրաթերթին Նոյեմբեր 25-ի թիւին մէջ, լման էջ մը գրաւելով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 7 / 8)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄԵԿՆԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան աշխատանքի երկօրեայ այցով Դեկտեմբեր 7-ին մեկնած է Մոսկուա: Հանդիպումներու գլխաւոր նիւթը կապուած են ուժանիւթի հարցերը, ապա շարք մը համաձայնագիրեր: Մեկնումէն առաջ Ա. Սարգսեան պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ Ռուսաստան Հայաստանի ռազմավարական գործընկերն է. Մոսկուայի մէջ քննութեան կ'առնուին ուժանիւթի ու ռազմական հարցեր: ԱՄՆ այցելելու մասին հարցումի մը ան պատասխանած է որ նման հրաւէր ստացած չէ եւ նման հեռանկար չունի այսօրուան իր ծրագրերուն մէջ:

***

ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Դեկտեմբեր 7-ին մամլոյ ասուլիս մը տուած է ԼՂՀ-ի նախագահ՝ Ա. Ղուկասեան, որու ընթացքին գլխաւորաբար անդրադարձած է Գալիֆորնիա եւ Ֆրանսա կատարած իր այցելութիւններուն Նոյեմբեր 19-էն 29:

Պոլսոյ վեհաժողովին մասին խօսելով, կրկնած է որ կարելի չէ յաղթանակի կամ պարտութեան մասին խօսիլ որովհետեւ դիւանագիտութիւնը առհասարակ պէտք չէ առաջնորդուի նման որակումներով: Անցեալին, Ադրբեջան Լիզպոնի վեհաժողովը յաղթանակ նկատեց, բայց, յետոյ պարզուեցաւ որ այդպէս չէր: Նախագահը, այս առնչութեամբ, դեռ չեչտած է.– «Պոլիսը Թաղեց Լիզպոնը, այլեւս դէպի Լիզպոն վերադարձ չկայ»:

Նախագահը յայտնած է որ թէ Դեկտեմբեր 10-ին կը նախատեսուի Մինսկի խումբի ԱՄՆ-ու համանախագահ՝ Քովանոյի, ՄԱԿ-ի գերագոյն կոմիսարի եւ Միջազգային դրամատան ներկայացուցիչներու այցը Ղարաբաղ, իսկ Դեկտեմբեր 12-ին Ստեփանակերտ կը ժամանեն Մինսկի խումբի բոլոր նախագահները:

Ինչ կը վերաբերի Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերուն, նախագահը ինք չուզեր հաւատալ ղարաբաղեան հետքի վարկածին, բայց եթէ նոյնիսկ կասկածներ կան, պէտք չէ վերագրել ամբողջ Ղարաբաղի:

Պատասխանելով նաեւ լրագրողներու հարցումներուն, Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ Սամուէլ Բաբայեան պէտք է միայն բանակին վրայ կեդրոնանայ, որովհետեւ ի վիճակի չէ այլ հարցերով զբաղելու, ոչ հարկ եղած մակարդակն ունի, ոչ ալ փորձառութիւնը:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ղարաբաղի հարցով Ադրբեջանի քաղաքական կուսակցութիւններու եւ հանրային կազմակերպութիւններու համակարգող խորհուրդը յայտարարութեամբ մը կարեւոր անախորժութիւններ նախատեսած է երկրին համար: Հոն ընդգծուած է որ Պոլսոյ վեհաժողովի հռչակագրին մէջ ճանչցուած է Վրաստանի, Մոլտովայի, Ռուսաստանի տարածքային ամբողջականութիւնը, բայց ոչ՝ Ադրբեջանինը: Խորհուրդը յայտարարած է թէ իշխանութիւնները կը փորձեն ժողովուրդը համոզել թէ անհնար է հակամարտութիւնը արագօրէն կարգաւորել եւ կոչ կ'ընեն պարտութեան հետ հաշտուելու եւ համաձայնելու ամօթալի հաշտութեան: Ադրբեջանի իշխանութիւնը նոյն նիւթով քննադատած է Գերմանիա լոյս տեսնող ադրբեջանական «Ուլուս» թերթն ալ: Հոն ալ առաջարկուած է ադրբեջանական բանակին հզօրացումը, «գրաւուած» հողերուն վրայ «պարտիզանական շարժում»ի կազմակերպում եւ քաղաքական ու բարոյական օժանդակութեան համար Թուրքիոյ դիմել: Թերթը Իրանի հաւանական հակազդեցութիւնը չէզոքացնելու համար ալ կը թելադրէ արծարծել հարաւ-ադրբեջանական հարցը ու այդ ուղղութեամբ միջազգային քարոզչութեան ձեռնարկել:

***

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ 11 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Դեկտեմբեր 7, 1988-ի երկրաշարժին 11-ամեակն էր. այդ տարելիցը Գիւմրին դիմաւորած է տակաւին անօթեւան 15 հազար բնտանիքներով ու բազմաթիւ հարցերով: Նոյն օրը երկրաշարժին զոհերուն յիշատակը յարգելու համար Գիւմրի գացած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Գարեգին Բ., երեսփոխաններ, նախարարներ, զինուորական ներկայացուցիչներ: Անոնք ծաղկեպսակներ դրած են «Շիրակ» գերեզմանատան անյայտ զոհերու խաչքարին. ապա Գարեգին Բ.ի գլխաւորութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է: Շիրակի մարզպետարանը ոչ աշխատանքային օր յայտարարած է Դեկտեմբեր 7-ը ու ոչ ոք աշխատած է: Երթեւեկը բանած է անվճար, սակայն քաղաքին մէջ հացի նեղութիւն եղած է, որովհետեւ հացագործները չեն անսացած հացը կէս գինով վաճառելու քաղաքապետարանին խնդրանքին: Ու մարդոց մեծ մասը օրը անցուցած է օրուան հացին փնտռտուքով:

***

Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան Դեկտ. 7-ին այցելած է Սպիտակ գոտին:

***

Ստեփանակերտի մէջ ալ, Դեկտ. 7-ին ԼՂՀ ղեկավարները գլխաւորութեամբ Ա. Ղուկասեանի այցելած են մայրաքաղաքի յուշահամալիրը, յարգանքի տուրք մատուցանելու համար երկրաշարժի զոհերուն յիշատակին: Յուշարձանին մօտ տեղի ունեցած է հոգեհանգստեան արարողութիւն:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

Ռուսաստանի յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութեան երեսփոխանական թեկնածու ներկայացած են 26 Ռուսահայեր: Նախորդ ընտրութեան Դումայի երեսփոխան դարձած էին երեք Հայեր. փոխ – նախագահ Արթուր Չիլինգարով, Սահակ Կարապետեան եւ Թելման Գդլեան: 26 թեկնածուներէն յաջողութեան հաւանականութիւն կը տեսնուի 4-ին համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՏՐԱԿԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՅՈՅԵԱՆ

Ճատրակի Հայաստանի ներկայացուցչական կազմը Պաթում (Վրաստան) տեղի ունեցած Եւրոպայի մրցաշարքին նուաճած է ախոյեանութիւնը: Հայաստան այդ ախոյեանին տիրացած է աւարտական խաղին յաղթելէ ետք Գերմանացիներուն: Մրցաշարքի առաջին խաղին Սմբատ Լպուտեան պարտուած է գերման Արթիւր Եուսուպովէ: Սակայն Արտաշէս Մինասեան, Աշոտ Անաստասեան եւ Լեւոն Արոնեան յաջողած են յաղթել հունգարացի իրենց մրցակիցներուն: Աւելի վերջ Հայաստանեան խումբը պարտութեան մատնելու պուլկարական խումբին ջանքերն ալ ապարդիւն եղած են: Ցիշենք որ Հայաստան այս մրցաշարքին կը մասնակցէր համեմատաբար տկարացած կազմով մը եւ առանց պահեստի: Այսպէս՝ բացակայ էին ախոյեան վարպետներ Ռաֆայէլ Վահանեան եւ Վլադիմիր Յակոբեան, ինչպէս նաեւ այս տարուան ախոյեան Կարէն Ասրեան:

***

ՖՈՒԹՊՈԼԻ 2002-Ի ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ԶՏՄԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆութպոլի 2002 թուականի համաշխարհային բաժակի զտման խաղերու խմբաւորումներու վիճակահանութիւնը տեղի ունեցած է Թոքիոյի մէջ, Դեկտ. 7-ին: Համաշխարհային այս յաջորդ բաժակի կազմակերպիչ երկիրներն են Ճափոն եւ Հար. Քորէա: Հայաստանի վիճակած է Ե. խմբակը որուն մաս կը կազմեն Նորվեկիա, Ուկրանիա, Լեհաստան, Կալլէս եւ Բելառուսիա: Հետաքրքրական «զուգադիպութեամբ» մը Դ. խմբակին մէջ մէկտեղուած են Թուրքիա եւ Ադրբեջան: Նշենք նաեւ որ Ֆրանսա ինքնաբերաբար որակուած է որպէս նախորդ մրցաշարքին յաղթականը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ – ԿՈՎԿԱՍԻ ռուս հրամանատարը՝ զօրավար Կազանցեւ մեղմացուցած է Գրոզնիի բնակիչներուն տրուած վերջնագիրը, յայտնելով թէ ան չէր ուղղուած բնակիչներուն այլ՝ «աւազակներուն»: Ամէն պարագայի մէջ, այդ բնակիչներու մնացորդացին վիճակը աւելի քան ողբերգական է: Արդէն, միայն ծերեր եւ որեւէ միջոց չունեցող անձեր մնացած են մայրաքաղաքին մէջ: Մոսկուա անդրդուելի կը մնայ արեւմտեան ազդարարութեանց հանդէպ, վարչապետ Պուտին յայտարարած է. – «Եթէ Արեւմտեանները այդքան մտահոգ են Հիւսիսային – Կովկասի կացութեան մասին, փոխանակ Ռուսաստանի վրայ ճնշում բանեցնելու, թող իրենց ազդեցութիւնը աւազակներուն վրայ գործեն ռուս եւ օտար պատանդներու ազատ արձակումը ձեռք ձգելու համար»: Կ'ըսուի թէ ասոնց թիւը 350 է, որոնց մէջ կան նաեւ Ֆրանսացիներ: Մոսկուա վճռած է գլուխ ելլել, այս անգամ, Չեչէնիոյ հետ, նոյնիսկ եթէ արեւմուտքի հետ իր յարաբերութիւնները պիտի տուժեն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Կերհարտ Շրէօտէր, բաւական ձախողութիւններէ ետք, փայլուն յաղթանակ մը տարաւ իր կուսակցութեան մէջ ձայներու 86,3%-ով վերընտրուելով Սոսիալ – Սեմոկրատներու նախագահ, Դեկտեմբեր 7-ին: Շրէօտէրի այս յաղթանակը հետեւանք է Քոհլի անունին կապուած դրամական դայթակղութեան, ապա իր միջամտութեան Պէ – Թէ – Վէ Ֆիլիփ Հոլցման խումբին ի նպաստ, համոզելով դրամատուները որ անհրաժեշտ միլիոններ տրամադրեն սնանկութեան առաջքն առնելու համար: Կուսակցութեան այս եռօրեայ համագումարին, որ տեղի կ'ունենայ Պէրլին, հրաւիրուած էր Լիոնէլ Ժոսփէն:

ՓԱՐԻԶԻ հիւանդանոցներու անձնակազմերու ցոյցերն ու գործադուլները կը ծաւալին, ինչպէս կը նախատեսուէր: Դեկտեմբեր 7-ին, հինգ հիւանդանոցներ գործադուլի մէջ էին, Դեկտեմբեր 8-ին աւելցաւ Լարիպուազիէր եւ հաւանական է որ ուրիշներ ալ հետեւին: Դժգոհութիւնը կը վերաբերի հիւանդապահներու եւ օգնական խնամողներու անբաւարարութեան, պիւտճէի սեղմումներու եւ այլն:

ԿԻՊՐՈՍԻ շուրջ խօսակցութիւնները կը շարունակուին Նիւ – Եորք, միշտ անուղղակի ձեւով, այսինքն Քոֆի Անան Գլեբիտէսէն Տէնքթաշ կ'երթայ կուգայ: Սկզբունքով այսպէս պիտի շարունակուի մինչեւ Դեկտեմբեր 15:

ՎԻԷԹՆԱՄԻ կեդրոնական գաւառի ողողումներու հետեւանքով 500 մեռեալ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԼԵՒՈՆ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԻ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» Նոյեմբեր 30-ի թիւով կը գուժէ մահը համալսարանի բազմամեայ դասախօս, եւրոպական գրականութեան մասնագէտ Լ. Ներսիսեանի: Մեծանուն դերասան Հրաչեայ Ներսիսեանի որդին, ան ծնած էր 1931-ին: Աւարտած է Երեւանի համալսարանին ռոմանօգերմանական ճիւղը: Աշխատած է «Հայֆիլմ»ի մէջ, ապա մաս կազմած Գիտութիւններու ակադեմիային արուեստի բաժնին: 1957-էն սկսած է դասական գրականութիւն, արեւմտաեւրոպական երկիրներու գրականութիւն, գրականութեան տեսութիւն, գեղագիտութիւն դասաւանդել: Իր դասախօսութիւնները միշտ մեծ հետաքրքրութեամբ ընկալուած են ուսանողութեան կողմէ: Իր խոր հմտութեամբ ու վերլուծումներուն մեծ հետաքրքրութեամբ ու ինքնատիպութեամբ Լ. Ներսիսեան կեդրոնական դէմքն էր նաեւ արուեստագէտներու: Այդ յատկանիշներով 1960 – 1990-ական թուականներու հայաստանեան մշակոյթի կեանքին մէջ կատարած է անհամեմատելի դեր:

«ՆԺԴԵՀԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ»

Այս խորագիրով փոքրիկ – 114 էջնոց – հատոր մը լոյս տեսած է Երեւան (1999): Հեղինակը՝ Արցախ Բունիաթեան բժիշկ է. վիրաբոյժ: Կը պատմէ խորհըրդային վարչաձեւին վերջին տարիներուն Գարեգին Նժդեհի աճիւնին անոր աքսորավայր՝ Սիպերիոյ Վլատիմիր քաղաքէն Հայաստան փոխադրութեան ու թաղումին անցքերը: Այդ փոխադրութիւնը քանի մը նուիրեալ ու խիզախ անձերու նախաձեռնութեամբ կատարուած է 1983-ին, խորհրդապահութեան ու զգուշութեան խիստ պայմաններու մէջ: Այդ քանի մը հոգին որոնցմէ մէկն է հեղինակը, ենթադրելի բոլոր հողեվիճակները կ՚արդին, մինչեւ որ կը յաջողին Զանգեզուրի փրկիչին աճիւնին մէկ մասը թաղել անոր սիրելի Խուստուփ լերան կատարին. չէ՞ որ ինչպէս կը մէջբերէ Ա. Բունիաթեան, զօրավարը կտակ ձգած է ժողովուրդին, ըսելով. «...խնդրում եմ երբ ինձ սպանուած տեսնես, դիակս թաղիր Խուստուփի ամենաբարձր կատարին, որ ինձ երեւայ եւ՛ Կապանը, եւ՛ Գենդեվազը, եւ՛ Գողթանը, եւ՛ Գեղուաձորը»: Աճիւնին մընացեալ մասը 1987 Մայիսին կը յանձնուի Հայաստանի հողին, Եղէգնաձորի Սպիտակաւոր տաճարին պատին տակ:

Հատորը աճիւնի փոխադրութեան մանրամասնութիւններուն հետ կուտայ նաեւ շրջանին բռնոյշ պայմաններէն թելադրուած միջավայրը, նման «խենթութեան» ձեռնարկելուն պատճառած հազարումէկ ապրումները: Ինչպէս կը գրէ հեղինակը՝ «Այն ժամանակ մեր ապրած յոյզերը, տանջանքները այսօր թւում են անիմն, ծիծաղելի: Բայց դա՝ այսօր, երբ անօրինականութեան մերկութիւնը լրիւ տեսանելի է դարձած: Իսկ այժմամ մարդկային ճակատագիրը ոչ մի արժէք չունէր»: Այսուհանդերձ, նման վտանգաւոր արարք յանձն առնողներ գտնուած են, մղուած՝ ազգային արժէք նկատուած դէմքերու, գործերու նկատմամբ անսասանելի հաւատարմութենէ, փարումէ:

Խուստուփ լեռը Կապան քաղաքին կեդրոնէն աւելի հարաւ կը գտնուի. ունի 3200 մեթր բարձրութիւն: Անոր կատարը կ՚իշխէ Զանգեզուրի բնաշխարհին ու հեռուէն կ՚ողջունէ Արցախի լեռները: Բաւական հզօր խորհրդանշական բան մը կը թելադրուի Նժդեհի աճիւնին հոն փոխադրութենէն, 1983 թուականին երբ անկէ միայն հինգ տարի ետք Հայաստան ոտքի պիտի կանգնէր Մոսկուայի դէմ, Արցախի վերադարձի պահանջքով: Իսկ Կապանը որ Հայաստանի ամէնէն խիտ ադրբեջանցի բնակչութեան տէր շրջանն էր տակաւին այդ օրերուն, արցախեան շարժումով պիտի վերագտնէր իր նախկին դիմագիծը:

Պատմութեան գիրքերը կը գրեն ժողովուրդներու, երկիրներու անցած ճամբուն կարեւոր հանգրուանները. պատերազմ, յեղափոխութիւն, դաշինքներ, զինակցութիւններ, եւայլն: Սակայն, հաւաքականութիւնները ապրելու, երբեմն տոկալու, հաւատալու, վստահելու համար պէտք ունին պատմութեան գիրքերէ, դասագիրքերէ դուրս ձգուած էջերու ալ որոնք միտքէն աւելի կը խօսին սրտին: Ճակատագրական մեծ դէպքեր չեն ըլլար ընդհանրապէս այս վերջինները, բայց անպայման կ՚ունենան ազգային ինքնաճանաչումի, դաստիարակիչի իրենց դերը: Պէտք է միայն մոռացումէն փրկել զանոնք, չձգել ամէն բան կլանող ժամանակին ծալքերուն տակ ու դնել հաւաքական շրջանառութեան մէջ:

Այս պարտականութեան իր բաժինն է որ կատարած է Ա. Բունիաթեան, պատրաստելով «Նժդեհի վերադարձը»: Արցախի ծնունդ է ան. Մարտակերտի շրջանի Մեծ Շէն գիւղէն: 1965-ին աւարտած է Երեւանի համալսարանին բժշկական հիմնարկը: 1988-էն գործօն մասնակիցներէն եղած է Ղարաբաղեան շարժումին: 1992-1995 որպէս վիրաբոյժ Մարտակերտի մէջ մասնակցած է մարտական գրեթէ բոլոր գործողութիւններուն: 1997-էն ի վեր Քաշաթաղի (Լաչին) բուժական կեդրոնին գլխաւոր բժիշկն է:

Ինչպէս կը նշէ գրքոյկին սկիզբին զետեղուած նոթը, հրատարակութիւնը կարելի եղած է արցախցի եւ ջաւախքցի հովանաւորներու օժանդակութեամբ, սակայն անոնք չեն փափաքած իրենց անունները հրապարակել:

Ա. Բունիաթեան Նժդեհի աճիւնին փոխադրութեան էջերէն ետք պատմած է իր ու ընկերներուն հերթական «ուխտագնացութիւնները»: Դիւրին կարդացուող գիրք մըն է, հետաքրքրութիւն շարժող, յուզում արթնցնող. միակ անպատեհութիւնը – Սփիւռքի ընթերցողին համար յատկապէս – պահուած խորհրդային ուղղագրութիւնն է:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆԺԴԵՀԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԵՒ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԻ ՈՐՈՆՈՒՄ

Բանասիրութեան տոքթոր փրոֆ. Վարագ Առաքելեանը մի օր դիմեց ինձ, թէ որ հարկ լինի, ի վիճակի կը լինե՞մ մեկնելու Վլադիմիր քաղաք: Առանց դրա անհրաժեշտութեան հարցի մէջ խորանալու՝ տուեցի իմ համաձայնութիւնը: Նոյն հարցով նա դիմել էր մեր միւս ընկերներից Վոլոդեա (յետագայում՝ Գարեգին) Մխիթարեանին եւ Ժորա Բարսեղեանին: Նրանք նոյնպէս յայտնել էին իրենց պատրաստակամութիւնը: Պարզուեց, որ փըրոֆէսօրը մտադիր է Գարեգին Նժդեհի աճիւնը Վլադիմիր քաղաքից հայրենիք տեղափոխել: Մենք չորսով յաճախ էինք զրուցում, հնարներ փնտռում այդ դըժուարին խնդիրը իրագործելու: Դժուարութիւնը Վլադիմիրի քաղաքային գերեզմանոցում Նժդեհի շիրիմի տեղը գտնելն էր:

Եւ ահա մի օր փրոֆէսօրը ցոյց տուեց մի գիրք՝ «Բանտարկեալի մը յուշերը» վերնագրով, որի հեղինակը Արմէն Սեւանն էր: Այդ գրքում զետեղուած էր Նժդեհի գերեզմանի նկարը, ցանկապատն էր եւ ցուցատախտակը, որի վրայ կարդացւում էր՝ Գարեգին Տէր-Յարութիւնեան (Նժդեհ) (1886 – 1955 թթ.):

Այդ օրը փրոֆ.ն ասաց, որ Նժդեհի բարեկամներից մէկը՝ Պաւելը յանձն է առել կատարել այդ գործը: Յետագայում պարզուեց, որ փրոֆ.ը իր մտադրութեան մասին տեղեակ էր պահել նաեւ Գուրգէն Արմաղանեանին, որն էլ որպէս յարմար թեկնածու առաջարկել էր Պաւել Անանեանին: Պաւելը Նժդեհի թոռնուհու ամուսինն էր, Դիլիջանի նշանաւոր Անանեաններից: Նրան լրիւ վստահում էր Գուրգէնը: Վերջինիս խորհըրդով Պաւելը երկու անգամ պիտի մեկնէր Վլադիմիր. նախ՝ ծանօթներ որոնելու, գերեզմանը գտնելու եւ յետոյ՝ աճիւնը տեղափոխելու: Առաջին անգամ Պաւելը մեկնում է իր ծախսերով եւ մէկ շաբաթ անց վերադառնում: Վլադիմիրում նա գտել էր Սպարապետի գերեզմանը եւ վստահելի մի ծանօթ: Եւ ահա նա մեկնում էր երկրորդ անգամ: Ապահովութեան համար Պաւելը չցանկացաւ, որ իրեն ուղեկցի մէկը ուղեկցի՝ հիմնաւորելով, որ եթէ բռնեն, կը պնդի, թէ հանգուցեալն իր բարեկամն է, եւ դրա իրաւունքը ինքն ունի: Փրոֆ.ը յայտնեց, որ ծախսերը հոգացել է: Եւ ահա անհամբերութեամբ սպասում էինք Նժդեհի աճիւնի դիմաւորմանը...

1983 թուականի Օգոստոսի երկրորդ կէսին, իջնելով գնացքից, Պաւել Անանեանը խոր շունչ քաշեց: Յետեւում էին մնացել լարուած օրերն ու ժամերը: Գարեգին Մխիթարեանը եւ Լեւոն Մարգարեանը որպէս մասունք նրանից վերցրին թանկարժէք բեռով ուսապարկը: Դիմաւորողները գիտէին, որ Պաւելը ծանր, լարուած ապրումներ է ունեցել, մի աշխատանք է կատարել, որ քչերը կարող էին անել:

Աճիւնը տեղափոխուեց Լեւոն Մարգարեանի բնակարանը:

Մի քանի օր անց պայմանաւորուած վայրում փրոֆ.ի հետ սպասում էինք:

Եկան Գարեգինն ու Ժորան՝ բերելով աճիւնը, որը տարանք Գուրգէն Արմաղանեանի տուն, մինչեւ ցինկէ արկղ-դագաղ պատրաստելը: Մեզ համար մեծ գործի սկիզբը դրուած էր: Փոփոխութիւն էինք նկատում անգամ մեր բնաւորութիւններում: Ամէն ինչի նայում էինք կասկածանքով: Նժդեհի անունը պահում էինք գաղտնի, միաժամանակ չէինք կասկածում, որ ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի աշխատակիցները եւ ի դէմս նրանց՝ Մոսկուան անպայման կ՚իմանան Լեռնահայաստանի առիւծ Սպարապետի «վերադարձը» հայրենիք եւ անպայման կը ձգտեն անհետ կորցնել նրա աճիւնը:

– Պիտի մտածենք յուղարկաւորման մասին, – անհանգիստ կրկնում էր փրոֆ.ը:

Աճիւնի համար գերեզմանատեղ էինք փնտռում: Նոյնիսկ նուիրեալ մարդիկ, երբ լսում էին Սպարապետի մասունքները թէկուզ ժամանակաւորապէս իրենց տոհմային գերեզմաննոցում պահելու մասին, իրենց մերժումը հիմնաւորելու համար բազմաթիւ փաստարկներ էին բերում, որոնք ընդամէնը մէկ անուն ունէին՝ սարսափ: (Այդ օրերին փրոֆ.ը եւ Գարեգինը եղել էին Ալեքսան Կիրակոսեանի մօտ: Նա էլ չի կարողացել օգնել, անգամ որեւէ գործնական առաջարկութիւն անել...):

Տեղի հարցով Գարեգին Մխիթարեանը դիմում է նաեւ Սօս Սարգսեանին, որպէսզի վերջինս իր հեղինակութեամբ կաթողիկոսի միջոցով մեզ օգնի: 1983 թուականի Օգոստոսի 29-ին, օրուայ երկրորդ կէսին, իմ բնակարանում Գարեգին Մխիթարեանը եւ Լեւոն Մարգարեանը յայտնեցին, որ կայացել էր Սօս Սարգսեանի եւ կաթողիկոսի հանդիպումը: Սօսը կաթողիկոսին խնդրել էր, որպէսզի նա թոյլատրի Նժդեհի աճիւնը Ս. Գայեանէի բակում Խենթի գերեզմանի մօտ գաղտնի թաղելու: Կաթողիկոսը խոստացել էր պատասխանել մէկ օր յետոյ: Մենք տարբեր եզրակացութիւններ էինք անում: Գտնում էինք, որ ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ն չէր կարող իր ազդեցութիւնը չունենալ կաթողիկոսի վրայ, երբ նրան շրջապատող հոգեւորականների մէջ գործակալների գոյութիւնը բնական էր եւ անխուսափելի: Յետոյ մեկնեցինք փրոֆ.ի մօտ: Նա տագնապով ընդունեց այդ լուրը:

– Հարկաւոր է զգոյշ լինել, մեզ բոլորիս կարող են ձերբակալել..., – ասաց նա:

Անհանգիստ գիշեր անցկացրինք:

Յաջորդ օրը՝ Օգոստոսի 30-ին, ըստ Գարեգինի եւ Սօսի պայմանաւորուածութեան, Ժորան իր մեքենայով նրան վերցրել էր Թատրոնի շէնքից եւ մեկնել էին Էջմիածին: Յերեկուան ժամը 2.30-ին Վարագ Առաքելեանի հետ սպասում էինք Սեւան տանող ընդհանուր ճանապարհի՝ դէպի Աբովեան քաղաք թեքուող հատուածում: Ուշանում էին: Մենք լի էինք տագնապով, մտածում էինք՝ չլինի՞ թէ նրանց բռնել են: Ի վերջոյ երեւաց մեքենան: Սօսը, Լեւոնը, Գարեգինը իջան մեքենայից: Փրոֆ.ի հետ անհամբեր սպասում էինք լսելու, թէ ի վերջոյ ինչ պատասխան էր տուել կաթողիկոսը:

– Կաթողիկոսը հրաժարուեց: Ասաց, որ ոչ մէկին այդ մասին տեղեակ չի պահել, եւ որ Նժդեհը իսկապէս հերոս է, բայց հիմա չի կարող այդ թաղումը թոյլ տալ: Ժողովուրդը նրա գերեզմանը կը դարձնի ուխտատեղի, իսկ դա աննկատ չի մնայ իշխանութիւններից, – ասաց Սօսը:

– Իր կողմից մեծութիւն կը լինի, որ չյայտնի համապատասխան օրգաններին, – թեթեւացած ասաց փրոֆ.ը:

Պիտի դեռ խօսէինք, ուղիներ որոնէինք: Մենք զրուցում, խորհում էինք:

Գարեգինը մի շարք գործնական առաջարկութիւններ արեց, որոնք արժանացան բոլորիս հաւանութեանը: Չէինք կասկածում, որ գալու է ժամանակը, երբ հայ ժողովուրդը, խորհրդային թմբիրից արթնացած, Նժդեհի գերեզմանը դարձնելու է ուխտատեղի...

(Շար. 1)

ԱՐՑԱԽ ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՁԵՌՔ ՄԸ ՄԱՔՈՒՐ ՀԱԳՈՒՍՏ

Անկիւն մը կայ աշխարհիս մէջ, ուր լեռներու վարդագոյն թաւիշին ծալքերը մանիշակ են ու նոյնիսկ՝ մութ կապոյտ: Երկիր մը կայ, ուր տունի մեր լեզուն կը խօսուի մայթէ մայթ ու պատշգամէ պատշգամ:

Ուսանողներուս երկար անուանացանկը կը կարդացուի: Կը լսեմ իմ անունս եւ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ կը զգամ, թէ ան այլեւս տարօրինակ չէ, դժուարահունչ կամ ծիծաղելի:

Կա՞յ աշխարհիս մէջ անկիւն մը, ուր նման երանելի զգացումը կարենային ապրիլ անոնք, որոնք կը կոչուին Թոքէր, Քիւչիւքաթէշ, Պարաթով կամ Աթարով: Թէ՞ ամենուր օտար ըլլալու դատապարտուած են թաթար արմատէ ու ռուս վերջաւորութենէ կազմուած մարդիկ: Իսկ ազգային թերթերու լուսանկարներէն ժպտողները ծիծաղելի՞ պիտի մնան ընդմիշտ՝ թող որ չա՛տ դիւրահունչ իրենց անուններով:

Մեր տոհմանուան ամէնէն տոհմիկ բաղադրիչը – եանն է:

Օսմանեան կայսրութեան արաբատառ վաւերաթուղթերու մէջ անգամ կը կարդանք -եան-ով մականունները: Պոլսերու համապատասխան յապաւումը հանրապետական շրջանի հովն էր: Հով մըն էր, փոթորիկ չէր. պոչատ մնալ չուզողը կըրնար պահել մականուան հարազատ ձեւը, եթէ... քիչ մը կոտոշ ցցէր:

Քէմալը Թուրքերուն հայրը թող մնայ, պէտք չէ զինք մեզի կնքահայր կեցնել: Հայը, գոնէ Պոլսոյ մէջ, մականուն ունէր ժԹ. դարու կէսերուն արդէն: Եւ ոչ միայն ունէր, այլեւ ազատ էր զայն փոփոխելու, ինչպէս Պետրոս Զըմպայեան, որ Դուրեան դարձած էր կամ Հըրաչեայ Յակոբեան, որ տակաւին դպրոցի աշակերտ՝ փափաքած էր կոչուիլ Աճառեան: Մեր մեծերուն բուն մականունները գեղեցկութեամբ չէին փայլեր. Եարճանեան, Զպուքքեարեան, Ջիլինկիրեան ու մանաւանդ՝ Թէքէեան:

Ագգին աւելի բախտաւոր մէկ կէսը, չէկ մօրուքներու հովանիին տակ՝ իր նորածինը կը մկրտէր Աղամիր, Իսակիւլ, Միրզախան եւ Աթապէկ: Ինքզինք Ամենայն Հայոց բանաստեղծ օծողը ոտտիկանութեան ուղղուած նամակին տակ կը ստորագրէր Իվան Թումանով:

Միւս կէսը աշճը-ութեամբ, պաքըրճը-ութեամբ, տիւլկէր-ութեամբ կը վաստկէր իր դառն հացը, ահա ինչու մեր պապերուն թրքական խղոտ գոգնոցով կը պտտինք մինչեւ հիմա:

Քիչ մը զուարճանալու համար կարդացէ՛ք Պանթուրանիզմի վիշապը գրիչով նկզակահար ընող մեր սուրբ – գէորգներուն մականունները. սխրալի տողանցք մը կը տեսնէք՝ Մոցարթի նշանաւոր քայլերգի կշռոյթով...

Ծն-անդր-յառաջ մը չեն տողերս, այլ ճիչդ հակառակը:

Զափահաս անձերը շատ մը անհրաժեշտ բաներ կ՚ընեն կէս մը գիտակցաբար ու կէս մը ԲՆԱԶԴՈՎ: Բնազդով է, որ կը լուացուինք, ակռաներս կը վրձինենք, մեր վրայ – գլուխին հող կը տանինք: Բնազդով է, որ Կրին մը Պէն Կուրիոն դարձած է, Փերսքի մը՝ Փերէս, Պերկ մը՝ Պարաք:

Զափահաս մը խղոտ գոգնոցին փոխարէն կրնա՛յ գտնել ձեռք մը մաքուր հագուստ:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԷՊԻ ՄԵԾ ՓՈԽԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ
(Կողք՝ Աստուր)

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Փարիզ, 1999

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ՇԱԲԱԹՆԵՐ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻՆ 70–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Լիոնի մէջ Նոյեմբեր ամիսը հարուստ եղաւ մշակութային գետնի վրայ: Քանի մը օրուան մէջ, Պելքուռ Հրապարակը շրջանին հայկական կեանքին կեդրոնը դարձաւ երկու հաստատութիւններու շնորհիւ՝ Լէա եւ Նափոլէոն Պիւլլիւքեան հիմնադրութեան եւ կաթողիկէ համալսարանին:

Առաջին հաստատութեան հովանաւորած «Maison des Ecritures» Մշակութային ակումբը Նոյեմբեր 5–էն 13 կ'ընդունէր Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան կազմակերպած «L'Arménie au Féminin» ցուցահանդէսը: Այստեղ կը ներկայացուէին Ռոն – Ալփի մասնաճիւղերուն (Լիոն, Տէսին, Սէն – Մօրիս տը Պէնօ, Վիէն, Կրընոպլ, Վալանս...) պատմութիւնն ու գործունէութիւնը, պատկերազարդ բազմաթիւ ցուցատախտակներու ընդմէջէն. Կային մանաւանդ յուզիչ նկարներ ուր խորաքանչիւր ոք կրնար իր ծանօթներուն, յաճախ մահացած, դէմքերը ճանչնալ: Վաւերագրական արժէքէն անդին, ցուցահանդէսը նաեւ առիթ մըն էր խաչուհիները քով քովի բերելու եւ միասին աշխատելու իրենց նախորդող ընկերուհիներուն օրինակով: Այս ցուցահանդէսը կ'արձանագրուէր Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին 70–ամեակին ծիրին մէջ: Սրահին մէկ անկիւնը Խաչուհիները խնամքով հայկական աւանդական օճախ մը վերակենդանացուցած էին գորգերով, սարքերով եւ աւանդական զանազան առարկաներով զարդարուած: Այցելողներուն կ'առաջարկուէր նաեւ ճաշակաւոր հայաստանեան յուշանուէրներ:

Այս նոյն սրահին մէջ, Նոյեմբեր 13–ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 5·30–ին, Խաչուհիներուն հրաւէրով, հարիւրէն աւելի ունկնդիրներ ներկայ եղան փրոֆէսօր Անահիտ Տէր – Մինասեանի դասախօսութեան որուն նիւթն էր՝ «Կնոջ դերը հայ իրականութեան մէջ»: Հասարակութեան մէջ կը գտնուէր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան: Ան որպէս Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց սիրով ընդունած էր այս հանդիսութեանց հովանաւորութիւնը: Իր կողքին կար նաեւ Իզէռ նահանգին հոգեւոր հովիւ՝ Կարապետ Աբեղայ Ցաբութիւնեան, ինչպէս նաեւ լիոնահայ կազմակերպութեանց («Տիկնանց Միութիւն», եւ այլն...) ներկայացուցիչները: Երկու ժամէն աւելի, Անահիտ Տէր – Մինասեան խօսեցաւ հայ կնոջ մասին եւ իր նիւթը սպառեց հետաքրքրութիւն եւ խանդավառութիւն ստեղծելով լսարանին մէջ: Ժամանակին սղութեան պատճառով ունկնդիրներուն առիթ չտրուեցաւ հարցումներ ընելու Անահիտ Տէր – Մինասեանին:

Խաչուհիներուն այս ձեռնարկը ոչ միայն իրենց կազմակերպութեան կենսունակութեան ապացոյցը եղաւ այլեւ փաստեց բանաստեղծ Լուի Արակոնին ճանչցելով որ իրօ՛ք «Կինը մարդուն ապագան է»: Վստահ եմ որ այդ էր նաե՛ւ հանրութեան մէջ գտնուող այր մարդոց «փոքրամասնութեան» համոզումը: Դասախօսութիւնը աւարտեցաւ «աւանդական» ձեւով, այսինքն առատ հիւրասիրութեամբ մը: Բոլոր ներկաները ջերմօրէն շնորհաւորեցին Խաչուհիները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս երկրորդ ձեռնարկին պատճառը նոյնպէս յոբելեանի մը նշումն էր, այս անգամ աւելի համեստ քանի որ Լիոնի կաթողիկէ համալսարանին (Institut Catholique de Lyon) հայագիտական ամպիոնը իր հիմնադրութեան 10–ամեակը կը տօնէր:

Այստեղ 1988–էն ի վեր հայ հոգեւոր ու մշակութային արժէքներու կը ծանօթանան հայ եւ ֆրանսացի ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ՝ հայրաբանութեան, բանասիրութեան, գրականութեան կամ շարականագիտութեան ընդմէջէն: Առաջին օրէն սկսեալ կը դասախօսէ փրոֆէսօր Գրիգոր Պըլտեան, (Փարիզէն):

Նոյեմբեր 25-ին, մօտ երեսուն ունկնդիրներ փութացած էին այս անգամ լսելու համար Արամ Քերովբեանին դասախօսութիւնը «Հայ հոգեւոր երաժշտութեան» մասին: Պէտք է ըսել որ այս լսարանին անդամներուն թիւը քաջալերական էր մանաւանդ եթէ նկատի ունենանք օրուան աննպաստ պայմանները՝ սաստիկ անձրեւ եւ փոխադրական միջոցներուն ընդհանուր գործադուլ:

Փրոֆ. Պըլտեան ներկայացնելով օրուան բանախօսը շնորհակալութիւն յայտնեց Փարիզէն ժամանած հիւրին շեշտելով որ ան հայ հոգեւոր երաժշտութեան լաւագոյն մասնագէտներէն մէկն է եւ իր հիմնած «Ակն» համոյթը հայ հոգեւոր երաժշտութեան մեկնաբանութեան ամենահարազատ գործիքը: Հուսկ Արամ Քերովբեան փայլուն եւ միաժամանակ մատչելի ձեւով խօսեցաւ իր նիւթին մասին յատկապէս ծանրանալով հայ հոգեւոր երաժշտութեան փոխանցութեան եւ հայկական երաժշտութեան աւանդական դըրութեան վրայ: Արամ Քերովբեան իր հմայիչ ձայնով շլացուց քանի մը կենդանի օրինակներ տալ մեկնաբանելով շարականներու հատուածներ: Այս դասախօսութիւնը նրբօրէն կ'ամբողջացնէր Գրիգոր Պըլտեանի դասախօսութիւններուն այս տարուան շարքը շարականներուն մասին:

Այստեղ եւս ունկնդիրները դժուարաւ բաժնուեցան իրարմէ եւ անպատասխան մնացած իրենց հարցումները անտարակոյս պատճառ կ'ըլլան ապագայի նոր հանդիպումներու:

Ամէն պարագայի մէջ այս երկու դասախօսութիւններով Լիոնի հայ գաղութը հոգեւոր եւ մշակութային հարուստ պահեր ապրեցաւ անգամ մը եւս: Շնորհակալութիւն ուրեմն նախաձեռնողներուն եւ բանախօսներուն իրենց ծառայութեան համար հայ մշակոյթին:

ԿՈՐԻՒՆ

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ–ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏԻՑ ՆՈՐԱՍՏԵՂԾ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Վերջին հինգ տարիներուն, Մարգարեան – Փափազեան Ծնողական Միութեան անդամներուն փափաքն էր, հետեւելով ընդունուած աւանդութեան, կեանքի կոչել Շրջանաւարտից Միութիւն մը, դըլխաւոր մտադրութեամբ որ վարժարանին շրջանաւարտները պարբերաբար վերադառնան այն յարկը, ուր անցուցին իրենց մանկութեան տարիները եւ ուր նետեցին իրենց գիտակից կեանքի առաջին քայլերը, որպէսզի ստեղծուած շրջապատին մէջ, կարելի եղած չափով, անոնք օժանդակութիւն բերեն իրենց վարժարանին:

Եւ ահա այդ փափաքը դարձած էր իրականութիւն:

Արդարեւ, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 30, արձակուրդի առաջին օրը, Պր. Մանուկ Զոլաքեանի ջանքերով եւ Նորվան Եպիսկոպոսի հովանաւորութեամբ կը կազմակերպուէր առաջին հանդիպումը:

Իսկապէս յուզիչ էր տեսնել որ վարժարանին բոլոր շրջանաւարտները ժամը 9–էն սկսեալ կ'աճապարէին հասնիլ «Կարպիս Մանուկեան սրահը», իսկ անոնց դէմքերուն վրայ բազմած գոհունակութիւնը կը մնար վեր որեւէ նկարագրութեան ուժէն: Ահաւասիկ անոնք կը հանդիպէին իրենց հին ընկերներուն, յիշողութեամբ կը վերադառնային դէպի իրենց դպրոցական օրերը, իրարանցում էր, կը լսուէին ուրախութեան արտայայտութիւններ:

Ժամը 11·30-ին, անոնք կը բոլորուէին կլոր սեղանի մը շուրջ:

Օրիորդ Լուսին Պչաքճեան եւ Տիկին Լօժէնի Նահապետեան՝ որպէս անոնց հին ուսուցչուհիները՝ հպարտութեամբ կը դիտէին անոնց հասակները եւ տարբեր մակարդակի խայտանք մըն ալ իրենք կ'ապրէին: Քանի մը տարի առաջուան մանուկները դարձած էին պատանիներ՝ նախանձախնդիր հաւաքուելու իրենց առաջին դպրոցին շուրջ եւ զօրավիգ ըլլալու անոր:

Հանդիպումին ներկայ էին նաեւ Պր. Վազգէն Խսկիճեան, Տիկին Սթելլա Ղազարեան, Տիկին Սիլվի Ղազարեան. ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Կարօ եւ Մարալ Գույումճեան, որոնք բերած էին իրենց կարեւոր նպաստը ձեռնարկի յաջողութեան:

Խօսք կ'առնէր Պր. Մանուկ Զոլաքեան եւ բարեգալուստի արտայայտութիւններէ ետք՝ յոյս կը յայտնէր որ տիրող խանդավառութիւնը պիտի շարունակուէր յառաջիկային: Շեշտը դնելէ ետք գիտակցութեան եւ լրջութեան կարեւորութեան վրայ, ան կ'աւելցնէր «Սիրելի շրջանաւարտներ, մեր ցանկութիւնն է որ ձեր դպրոցական օրերու յիշատակները մնան մի՛շտ թարմ եւ դուք՝ դառնալով մէկական կարեւոր անձնաւորութիւններ՝ ձեր կարգին դառնաք նեցուկ այս վարժարանին, որ միշտ ձերը պիտի մնայ: Դպրոցը միակ վայրն է ուր հայ անհատ մը կրնայ կերտել իր ինքնութիւնը: Ապագային դուք է որ պիտի ղեկավարէք այս նորաստեղծ միութիւնը եւ որքան ուժեղ ըլլայ ան, այնքան կը դիւրանան դպրոցին գործերը եւ այդքան մեծ կ'ըլլայ անոր յաջողութիւնը»:

Ապա Պր. Վազգէն Խսկիճեան՝ գրոյցի մը ընդմէջէն՝ կ'ուզէր գիտնալ թէ ի՞նչ էին շրջանաւարտներուն ակնկալութիւնները, ի՞նչ կը սպասէին անոնք նորաստեղծ միութենէն: Կը կատարուէին առաջարկներ. կը յայտնուէին զանազան կարծիքներ, այդ կարծիքներէն ոմանք կը վերաբերէին խմբական ճամբորդութիւններու, ուրիշներ՝ մարզական կամ ճաշի հանդիպումներու: Մէկը կը խօսէր դասախօսութիւններու կարեւորութեան մասին:

Ապա կը հրամցուէր հայկական համեղ ճաշ մը, որ կը սպասարկուէր պատասխանատու տիկիններուն կողմէ եւ զոր շրջանաւարտները կը ճաշակէին զուարթ մթնոլորտի մը մէջ:

Ճաշի ընթացքին կը շարունակուէին խօսակցութիւնները, յիշատակներ, յիշատակներ, ճաշէն ետք ոմանք կը պարէին, ուրիշներ կը զուարճանային պասքէթ–պոլ խաղալով:

Ի վերջոյ կը հասնէր մեկնումի ժամը, կը հեռանային Մարգարեան – Փափազեան վարժարանի շրջանաւարտները՝ ժամադրուելով երկրորդ հանդիպումին համար՝ Յունուար 16–ին եւ ափսոսալով որ իրենց հետ չէր Նորվան Եպիսկոպոսը: Այդ օր, ան կը գտնուէր Էջմիածին մասնակցելու համար կաթողիկոսական ընտրութեան:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ (ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Արդէն քեզ միշտ իբրեւ ճշմարիտ բարեկամ ճանչցած եմ:

– Ես ալ քեզ նմանապէս... մենք այս օտար երկրին մէջ միշտ իրարու պաշտպան ու նեցուկ պէտք է ըլլանք:

– Շատ իրաւացի է:

– Ինչ կ'ուզեն թող ըսեն՝ Հայը Թուրքէն չի կրնար զատուիլ եւ միշտ միասին ապրելու սահմանուած են:

– Իմ համոզումս ալ այդ է:

– Դարերէ ի վեր միասին ապրեր, իրար ճանչցեր, իրար սիրեր, իրարու բարեկամներ եղեր ենք:

– Շատ աղուոր կը խօսիս:

– Տես, ես քեզի համար քիչ մը առաջ իմ ազգակիցներս գրեթէ մատնեցի, անոնց խաբերայութիւնը երեւան հանեցի եւ թոյլ չտուի, որ քեզ շահագործեն: Ճիշդ չէ՞ ըսածս:

– Ճիշդ է:

– Կրնայի լռել ու թող տալ, որ քու երկու հարիւր հազար լէյդ առնեն, նոյնիսկ կրնայի իրենց հետ համաձայնիլ ու այդ գումարէն բաժին մըն ալ ինծի հանեն:

– Անշուշտ...

– Եւ նոյնիսկ մեծկակ բաժին մը... ես վստահ եմ, որ Թաթուլը հարիւր հազար լէյ ինծի տալու պատրաստ էր, որպէսզի այդ կեղծ Պուլկարին Սեւ Կարօ ըլլալը մէջտեղ չհանեմ: Բայց ես խիղճ ունիմ, ազնուական մարդու զաւակ եմ, այդ տեսակ բաներ չեմ կրնար ընել... նոյնիսկ երբ դրամի ալ չափազանց պէտք ունենամ, ինչպէս այս միջոցիս:

Մօլլան չպատասխանեց: Ծառունի շարունակեց:

– Ի՞նչ պէտք ունիմ խաբերայական միջոցներով դրամ շորթելու... միթէ ես՝ պատիւ չունի՞մ, վարկ չունի՞մ, մարդ չե՞մ ճանչնար, բարեկամնե՞ր կը պակսին ... արդէն խնդիրն ալ մեծ կարեւորութիւն մը չունի, բայց ձախորդութիւն մը պատահեցաւ, Գոստանցա մէկէ մը 40 հազար լէյ առնելիք ունէի, պատուաւոր մէկը, բայց այս միջոցին քիչ մը նեղն է եղեր, չկրցաւ պարտքը վճարել, մինչդեռ ես այդ դրամով հոս ունեցած յիսուն հազար լէյի պարտքս պիտի վճարէի...

– Ո՞րու պարտք ունիս, – հարցուց Մօլլան անտարբեր ձեւով:

– Հրեայ վաճառական մը... անպիտան մարդուն մէկը... առեն եղած է, որ իրմէ հարիւր հազարաւոր լէյ առնելիք ունեցած եմ, ձայն չեմ հանած, սպասած եմ ... ինք յիսուն հազար լէյի համար խընդիր կը հանէ կոր, նոյնիսկ դատարանի դիմած է... որովհետեւ ապուշը կարծեր է, որ փախեր եմ Պուքրէշէն, մինչդեռ գործով Գոստանցա գացած էի... ինչ որ է, ժամանակին վերադարձայ: Բայց սա Թաթուլին ըրածը, ի՛նչ խայտառակութիւն, պուլկար յեղափոխական մը հնարելով՝ քենէ երկու հարիւր հազար լէյ պիտի փրցնէր հա՞... բայց ճիշդ ատենին վրայ հասայ... ինչ որ է, ալ չխօսինք այդ մասին, ես չեմ սիրեր մինչեւ ետքը իմ մատուցած ծառայութիւններուս խօսքը ընել, միայն թէ քենէ բան մը պիտի խնդրեմ, կարծեմ չէք մերժեր:

– Ի՞նչ բան, – հարցուց Մօլլան կասկածոտ:

– Քիչ մը առաջ հրեայ վաճառականի մը խօսքը ըրի... մեծ բան մը չէ, յիսուն հազար լէյ, բայց այս միջոցիս նեղուած եմ... գանձումներ կան ըլլալիք, չեմ կրցած ընել, թէեւ ամէնքն ալ ապահով մարդիկ են... իմ գործս արդէն միշտ պարկեշտ մարդոց հետ է... շատ շնորհակալ պիտի ըլլամ, եթէ ինծի փոխ տաք այդ գումարը գոնէ 15 օրուան համար:

– Հիմա անմիջապէս պէ՞տք ունիս:

– Բնական է ... պիտի տանիմ տամ, փորձանքէն ազատիմ:

– Քովս չունիմ այդ ուզած գումարդ... հազիւ 25 հազար լէյ կայ քովս:

Ծառունի պահ մը մտածեց եւ ըսաւ.

– Ինչ որ է, այդ դրամը տուէք, մընացածն ալ ուրիշ մեկէ մը կը գտնեմ:

Մօլլան ստիպուեցաւ ցնծալ դրամները, եւ Ծառունի մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեան ներքեւ, մինչ միւսը ինքզինք կը մխիթարէր խորհելով.

– Նորէն աժան ազատեցանք... եթէ այս տղան չըլլար, երկու հարիւր հազար լէյը տուած պիտի ըլլայի այդ խաբեբաներուն:

Մինչ այսպէս Ծառունի կ'օգտուէր առիթէն ու իր մատուցած ծառայութեան փոխարժէքը կը գրպանէր, Թաթուլ եւ Սեւ Կարօ կ'երթային գինետուն մը մէկ քանի գաւաթ ցուիքայով մոռնալու իրենց կրած մեծ ձախողանքը:

– Հանեցա՞ր այդ խայտառակին ըրածին, – գոչեց Թաթուլ՝ գաւաթը պարպելով:

– Անպիտանը եթէ կէս ժամ ետքը գար, դրամները առած պիտի ըլլայինք:

– Քանի կը մտածեմ, վրաս կատաղութիւն կուգայ կոր:

– Տղան թերեւս դիտմամբ չըրաւ, բայց մեր խեղը անիծեց՝ ան գիտեմ:

– Ես ալ եթէ անոր խեղը չանիծեմ, ինծի թող ասկէ ետքը Սաքօ Թաթուլ չըսեն:

– Ի՞նչ պիտի ընես որ...

– Կեցիր, հարկաւ ծրագիր մը կը մտածեմ, կը պատրաստեմ ու անոր հախէն կուգամ...

– Եղածը եղաւ, ալ անոր վրան մի՛ մըտածեր, եւ ուրիշ բան մը գտնենք դրամ ձեռք ձգելու համար:

(Շար. 154)

(Շար. Ա. էջէն)

կայ եւ 22 հոգի ալ անհետացած են, Դեկտեմբեր 2–էն ի վեր։

ՍԻԱԹԸԼԻ (Ուաշինկթընի նահանգ) ոստիկանապետը հրաժարեցաւ երբեւ հետեւանք անցեալ շաբթուան միջադէպերուն, Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան ժողովին ընթացքին։

ՖՐԱՆՍԱ ձերբակալուած Թուրք մաֆիոզօ՝ Ալահաթթին Չագըճըի եղբայրը յարձակման ենթարկուած է Պոլսոյ մէջ եւ ծանրօրէն վիրաւորուած։ Չագըճը կը փնտռուէր Ինթէրփոլի եւ Թուրքիոյ կողմէ մահափորձերու եւ զինեալ յարձակումներու համար դրամատան տնօրէնի մը եւ լրագրողի մը դէմ։ Կ'ըսուէր նաեւ թէ «ապաստան է» իր կնոջ ապանութիւնը եւ թէ խորթ զաւակը, որ ներկայ էր մօրը սպանութեան ատեն, կրնայ կիրակի օրուան իր վրայ յարձակողն ըլլալ։

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ իրենց բնակարանները քանդուելու մտասեւեռումով կ'ապրին։ Իրենց հողին վրայ իսկ, տերունդներէ ի վեր իրենց տուները «ապօրինի շինութիւն» նկատուած են Իսրայէլեան իշխանութիւններու կողմէ, որոնք քանդումի կը ձեռնարկեն, ըստ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի։

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ
ԵՒ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՁԵԶ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԵՆ

ՄԵԾ-ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԲԱՆԱԿՑԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

1999 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12, ԺԱՄԸ 10–ԻՆ
ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐ

Ժողովին նպատակը պիտի ըլլայ, խորհրդակցիլ եւ ուսումնասիրել մեր միջոցառումները, աւելի լայն ծաւալով տարածելու համար Հայ մշակոյթը։

Այս առաջին հանդիպումը առիթը պիտի տեղծէ, միութիւններու ճանաչումի, ձեռք ձգուած ուժերու գնահատանքի, Հայ Մշակոյթի սահմաններէն ներս (Հարաւային Ֆրանսայի, ընդգրկուած Լիոն եւ Կրընպլ քաղաքներով)։

Օրուան յայտագիրը հետեւեալն է։

Դեկտեմբեր 12, Կիրակի, ժամը 10–ին

1.– Ընդունելութիւն եւ մասնակցողներու ծանօթացում

2.– Զրոյց,ապագայ գործունէութիւններու մասին եւ համագործակցութիւն, աւելի լաւ տարածելու համար Հայ Մշակոյթը մեր շրջաններէ ներս

3.– Ուսումնասիրութիւն ծրագիրներու եւ թելադրանքներու 12.30 ճաշ (մասնակցողներու հիւրասիրութիւն)

4.– Նիւթական միջոցառումներու ուսումնասիրութիւն

5.– Օրացոյց, 2000 տարիի մշակութային գործունէութիւններու

6.– Համակարգիչ յանձնաժողովի ընտրութիւն

(միութիւններու գործունէութիւնները եւ զանազան տեղեկատուութիւնները յայտարարելու համար)

16.00 – ՎԵՐՋ

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել, Նիսի Հայ Համայնքային Խորհուրդի ատենապետ՝ Պր. Գայաճանեանի։

Հեռաձայն – Ֆաքս. –
04 93 45 37 03 – 06 13 40 73 98

Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան ատենապետուհի՝ Տիկին Դանիքեանի։

Հեռաձայն. – 04 – 93 – 96 – 26 – 20

Այս հանդիպումի համակարգումը դիւրացնելու նպատակով, ձեզմէ պիտի խնդրէինք, որ ամենակարճ ժամանակի մէջ, ձեր պատասխանով մեզ տեղեակ պահէիք եւ եթէ կարելի ըլլար մեզի ուղարկէիք ձեր միութիւնը ներկայացնող տեղեկագիրը։

Կը փափաքինք, որ ներկայ գտնուիք այս ժողովին, ձեր գաղափարներն ու առաջարկները շատ կարեւոր են մեր բոլորին համար։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19
ժամը 13-ին

Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՕՐԵԱՅ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին
ԷՎԼԻՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ
եւ Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները։

Ժամադրութիւն
Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66
01 – 42 – 59 – 23 – 33
եւ
01 – 43 – 70 – 47 – 31

Տախտակներու մասնակցութիւն

NAREG au marché de NOEL
D'ENGHIEN-LES-BAINS

L'Association Culturelle NAREG informe les lecteurs de HARATCH qu'elle sera présente **le Samedi 11 et le Dimanche 12 Décembre**, de 10h à 18h, au marché de NOEL dans les jardins de la mairie d'Enghien-les-Bains.

Pour la première fois, l'Association animera le stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, souvenirs d'Arménie, cadeaux de Noël, pâtisseries, sandwiches, boissons, café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille, et entre amis pour déguster nos spécialités.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «A. TATEOSSIAN» de Paris

fête de fin d'année

Venez fêter la fin de 1999
avec les élèves de l'école,
Dimanche 12 Décembre à 14 heures 30
Salle Valeyre,
24, rue Rochechouart, 75009 Paris

■ ★ ► • ◆ • ■ ☆ ◄ ♣

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

Section
MARSEILLE-VILLE/SOSSE MAYRIG

SUPER LOTO

Dimanche 12 Décembre
Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
à partir de 15 heures

— ■ ♣ ■ —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section ST-JEROME/DJAVO CHANT — MARSEILLE

LOTO

(Nombreux lots : four micro-ondes, magnétoscope, etc.)
Samedi 11 Décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme
13013 Marseille
— Venez nombreux —

■ ☆ ► • ◆ • ■ ☆ ◄ ♣

INFORMATIONS ARTISTIQUES

200 violoncelles à Notre-Dame pour l'an 2000

avec la participation à l'orgue de **Nariné SIMONIAN** sous le haut patronage de **Madame JACQUES CHIRAC**
Mardi 14 Décembre à 20 heures 30
Au programme : Bach, Byrd, Lotti, Vittoria, Bloch, Popper, **KOMITAS** (Divine liturgie arménienne avec Nariné Simonian à l'orgue), Fauré, Williencourt
Réservations : 01. 64. 98. 58. 02
(Prix des places 300 F).

REMERCIEMENTS

L'UMAF a reçu les dons suivants à l'occasion du décès de SERGE BOYADJIAN..
M. Georges Ayanian 9.000 F, M. et Mme P. Beyeklian 1.000 F, Mme Monique Derderian 1.000 F, Mme Nathalie Basmadjian 1.000 F, M. et Mme E. Bedrossian 1.000 F, M. et Melle Miridjanian 600 F, Yan's Club 500 F, M. et Mme D. Der-Agopian 500 F., M. et Mme S. Simonian 500 F, M. et Mme P. Terziyan 500 F, M. et Mme J.-J. Damlamian 500 F, M. et Mme A. Yedikardachian 400 F, M. et Mme Fanardjian 400 F, M. Thierry Asserin 300 F, M. et Mme Arène Nichanian 300 F, M. et Mme M. Dervichian 300 F, Mme Marie Manoukian 300 F, Mme Jacqueline Pré 300 F, M. et Mme Vandeweghe-Legrand 250 F, M. et Mme Z. Berberian 200 F, M. et Mme Djivelekian 200 F, Melle Brigitte Papazian 200 F, M. Jacques Reynaud 150 F, M. Douret 100 F.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE AVEC DEDICACES

La M.C.A. a le plaisir de recevoir
Pascal CARMONT
Ancien Consul de France et descendant des grandes familles arméniennes de l'empire ottoman
qui présentera son ouvrage
« LES AMIRAS »
SEIGNEURS DE L'ARMENIE OTTOMANE
le VENDREDI 10 DECEMBRE à 20h45
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

A l'occasion de son 10e anniversaire

l'«Espoir pour l'Arménie»

vous invite à une soirée de solidarité en faveur des enfants d'Arménie

Sous la présidence d'honneur de
Son Excellence
EDWARD NALBANDIAN
Ambassadeur d'Arménie
Monsieur ANDRE SANTINI
Député-Maire, Ancien Ministre
VENDREDI 10 DECEMBRE
à 20 heures 30 précises
Eglise Evangélique Arménienne
28 av Bourgain - 55 av Victor-Cresson
Issy les Moulineaux

PROGRAMME

— Film réalisé par *Ardavazt Egoyan* de la Télévision d'Arménie;
— Concert avec la pianiste *Carine Zarifian*

Soirée présentée
par **VIRGINIA CRESPEAU**
Journaliste à France-2

Possibilité de dons au profit des enfants d'Arménie, à l'entracte.

— Entrée gratuite —

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

► *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
► *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
► *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.
après 18h.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

«ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՕՐ»

կը կազմակերպէ։

Ցուցադրութիւն եւ Վաճառք։

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի ցուցասրահը՝
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

ժամը 14–էն սկսեալ։

Հրաւիրուած էք բոլորդ։

Մուտքը ազատ է։

ART'MÉNIE

ou l'interprétation de la Peinture à travers le TAPIS

LE
Centre Culturel
SAINT MESROB

vous convie à découvrir
la première collection de tapis d'art contemporain d'Arménie
conçus et noués main
par les ateliers HEMAG'S
ainsi que des tableaux
de **Seyran Gasparian**
VERNISSAGE,
le vendredi 10 décembre, à partir de 18 heures 30
10bis, rue Thouin, Paris 5e
Exposition du 10 au 17 décembre
tous les jours de 16h à 20h

Métro : Cardinal Lemoine / Monge
RER B: Luxembourg **—Entrée libre—**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 DECEMBRE
1999
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամերիկայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Եւրոպական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19·792 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.792

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 8/9)

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԻՐԱՆ ԱՅՑԸ

Պաշտօնական այցելութեամբ Իրան գտնուող Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան Դեկտ· 8-ին հանդիպում մը ունեցած է իր պաշտօնակից Ք· Խարազիի հետ, որ Հոկտ· 27-ի դէպքերուն նիւթը արծարծելով ցաւ յայտնած է ու աւելցուցած թէ անոնք բացասական ազդեցութիւն ունեցան շրջանի կայունութեան եւ Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորութեան գործընթացին վրայ: Խարազի իրենց զօրակցութիւնը յայտնած է Հայաստանի նախագահին, երկիրը կայունացնելու անոր ջանքերուն: Նաեւ մտահոգութիւնը արտայայտած է Կովկասի իրավիճակին կապակցութեամբ, ու հետաքրքրուած Ղարաբաղեան գործընթացով, Պոլսոյ վեհաժողովին ու Քոչարեան – Ալիեւ հանդիպումներուն արդիւնքներով: Վ· Օսկանեան ալ դրուատելէ ետք Իրան – Հայաստան յարաբերութիւնները, ընդգծած է քաղաքական նոր զարգացումներու շուրջ պարբերական քննարկումներ կատարելու կարեւորութիւնը: Ան ներկայացուցած է Ղարաբաղեան բանակցութիւններուն ներկայ վիճակը, Հայաստանի ներքին քաղաքական կացութիւնը, անդրադարձած է Վազգէն Սարգսեանի Իրան նախատեսուած այցին ու այսօր անոր իրականացման անհրաժեշտութեան՝ նոր վարչապետին կողմէ: Երկու նախարարները շեշտած են նաեւ տնտեսական կարգ մը ծրագիրներու իրագործման անհրաժեշտութիւնը: Ապա, Վ· Օսկանեան հանդիպումներ ունեցած է փոխ–նախագահ տոքթ· Հ· Հապիպիի եւ Ազգ· Ժողովի նախագահ Ա· Աքպար Նաթեղ Նուրիի հետ:

***

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆ

Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցութեան եւ «Միասնութիւն» երեսփոխանական խմբակցութեան նախագահ, Երկրապահ Կամաւորներու Միութեան վարչութեան անդամ Անդրանիկ Մարգարեան «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին հետ Դեկտ· 8-ին ունեցած առանձին զրոյցին խօսելով իր գլխաւորած կուսակցութեան Դեկտ· 18-ին գումարուելիք ընդլայնուած նիստին մասին, ըսած է թէ հոն պիտի քննարկուին Երկրապահ Կամաւորականներու Միութեան –որու անդամներու մեծ մասը նաեւ ՀՀԿ-ի անդամներ են– համագումարին արտայայտուած մտահոգութիւններ, առաջարկներ, համագումարի աշխատանքի արդիւնքները: Ընդգծած է այն կէտը, որ կուսակցութիւնը Երկրապահի քաղաքական թեւն է, եւ քաղաքական հարցերը արծարծող հիմնական ուժը: Իսկ այն հարցումին թէ ՀՀԿ տեսակէտները կը միանա՞ն ԵԿՄ համագումարի բանաձեւին մէջ լուածներուն, Ա· Մարգարեան պատասխանած է· «Այդ բանաձեւում մտահոգութիւններ կան, որոնք, սակայն, ոչ ամբողջութեամբ են արտայայտում համագումարում հնչած ելոյթները, ինչպէս օրինակ՝ նախագահի հրաժարականի մասին: Բանաձեւն ընդհանուր առմամբ զերծ մնաց ծայրայեղ մօտեցումներից: Իմ կարծիքով, հասարակական կազմակերպութեան իւրաքանչիւր անդամ իրաւունք ունի իր կարծիքն արտայայտելու, եւ պարտադիր չէ, որ դա ամբողջութեամբ համընկնի բանաձեւի հետ»:

***

«ԱՐՄԷՆԹԷԼ» ՈՐՈՇՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐԻՆ ԴԵՌ ՄԻԱՅՆ ՔԱՌՈՐԴԸ ՎՃԱՐԱԾ Է

Դեկտ· 8-ին, կառավարութեան հարցում – պատասխանի ընթացքին, երեսփոխան Վ· Այվազեանի հարցումին պատասխանելով Թղթատարի եւ Հեռահաղորդակցութեան նախարար Ռուբէն Տոնոյեան ըսած է թէ ներկայի տուեալներով «Արմէնթէլ» ձեռնարկութիւնը ՀՀ կառավարութեան փոխանցած է նախատեսուած 100 միլիոն տոլարէն միայն 25 միլիոնը: Ան աւելցուցած է թէ պայմանաժամ նախատեսուած էր 2000 Մարտ 3-ը· գայն չյարգելու պարագային գրաւոր զգուշացում կը յղուի ձեռնարկութեան, որմէ ետք վերջին՝ վեցամսեայ վերջնագիր կը տրուի պարտաւորութիւնները կատարելու համար: Նախարարը ըսած է նաեւ թէ հակառակ պարագային Հայաստանի հեռահաղորդակցութեան ամբողջ համակարգը կը յայտնուի շատ ծանր կացութեան մէջ· «"Արմէնթէլ"ը պարտադիր կերպով պէտք է դրանք կատարի» եզրակացուցած է ան: Երեսփոխան Այվազեան ալ նշած է որ Խորհրդարանը կրնայ օրէնսդրական միջամտութիւն ընել խնդրին կարգադրութեան համար· մօտեցում մը որ սկսած է հող շահիլ խորհրդարանական շրջանակներու մօտ:

***

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ 11 ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐ ԿԸ ՀԵՌԱՑՈՒԻՆ

Խորհրդարանի Դեկտ· 8-ի նիստին, կառավարութեան հարցում – պատասխաններու բաժնին մէջ եղած հարցումի մը պատասխանելով Ներքին գործերու նախարար Հայկ Յարութիւնեան ըսած է թէ Հոկտ· 27-ի յանցագործութեան կապակցութեամբ Ներքին գործերու նախարարութեան 11 պաշտօնեաներ, գլխաւորաբար ոստիկան կազմէն, կը հեռացուին իրենց պաշտօններէն, թերացումներու մեղադրանքով: Ազգ· Ժողովի պահակազօրքէն ալ մէկ հոգի նոյնպէս պաշտօնազրկուած է ու քրէական հետաքննութեան ենթարկուած՝ թերացումի մեղադրանքով:

***

ՍՏՐՈՅԵՒ - ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Դեկտ· 8-ին, Ռուսաստան պաշտօնական իր այցելութեան շրջանակին մէջ, վարչապետ Արամ Սարգսեան հանդիպում մը ունեցած է Ռուսաստանի Դաշնակցային Խորհուրդի նախագահ Եգոր Ստրոյեւի հետ: Հանդիպումին գլխաւոր նիւթը եղած է տնտեսական համագործակցութիւնը: Կողմերը ցաւ յայտնած են որ Կովկասի եւ մանաւանդ երկաթուղիի կացութեան պատճառով Հայաստան կտրուած է Ռուսաստանէն, այսուհանդերձ այս խոչընդոտը չհամարելով վճռական՝ երկու կողմերու յարաբերութիւններուն մէջ: Վեր առնուած են նաեւ երկու երկիրներու միջեւ խորհրդարանական բարձր որակի կապերը:

Հ· ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԵՐԿՐԱՊԱՀՆԵՐՈՒՆ

Դեկտեմբեր 8-ին, Հ· Յ· Դ· ղեկավար՝ Հրանդ Մարգարեան պատասխանած է Երկրապահներուն այն յարձակումներուն զորս ըրած են իրեն դէմ համագումարի ընթացքին: Ան կ'ըսէ թէ Երկրապահները կը սպառնան երկրին կայունութեան ուզելով քաղաքական դեր խաղալ:

Երկրապահներու կարգ մը ղեկավար անդամներ, ներառեալ Պաշտպանութեան նախարարին տեղակալը՝ Աստուածատուր Պետրոսեան պախարակած էին Մարգարեանը իր մէկ վերջին յայտարարութեան համար: Ան ըսած էր որ Հայերը չեն հանդուրժեր զինուորական «մենատիրութեան մը»: Ա· Պետրոսեան բացէ ի բաց ակնարկելով Հ· Յ· Դ· պարագլուխին, զայն ամբաստանած էր, անուն չտալով, որպէս «ազատ ձգուած ոճրագործները», որոնք կը վարկաբեկեն բանակը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՆԹԱՐԺԻԻ (Լուառէի նահանգ) դատարանը մասամբ միայն պատասխանատու նկատեց ծխախոտի ՍԷՅԹԱ ընկերութիւնը Ռիշար Կուրլէնի մահուան համար: Այս վերջինը մեռած էր Յունուարին, 49 տարեկանին երրեակ խլիրդէ եւ այրին դատ բացած է ծխախոտի ընկերութեան դէմ 3 միլիոն փրանք պահանջելով, որովհետեւ զայն պատասխանատու կը նկատէ ամուսնոյն հիւանդութեան, քանի ան շուրջ 60 գլանիկ կը ծխէր օրական: Առաջին անգամն է որ նման դատ մը կը տեսնուէր Ֆրանսայի մէջ եւ դատարանը բաւական երկդիմի վճիռ մը արձակեց: Արդարեւ, դատարանը Կուրլէնի կեանքը երեք մասի բաժնեց: Ան սկսած էր ծխել 14 տարեկանին, ուրեմն 1963-էն 1969 ՍԷՅԹԱ ամբողջովին պատասխանատու կը նկատուի, 1969-էն 1976, ենթական չափահաս ըլլալով, ընկերութեան պատասխանատուութիւնը 60% կը նկատուի, իսկ 1976-էն ընկերութիւնը այլեւս մեղք չունի, քան Վէյլ օրէնքի համաձայն տուփերուն վրայ կ'ազդարարուի՝ «ծանրօրէն կը վնասէ առողջութեան»: Կիւսթաւ – ռուսի հիւանդանոցէն մասնագէտ մը պիտի նշանակուի, որ պիտի քննէ Կուրլէնի բժշկական թղթածրարը եւ երեք ամսուան մէջ ճշդէ անոր կրած վնասը եւ ի պահանջեալ հատուցման հարցը: ՍԷՅԹԱ դիմում պիտի ընէ այս «անդամոնեան» վճիռին դէմ: Կը յայտարարէ որ ընկերութիւնը չի կրնար պատասխանատու նկատուիլ հարցի մը համար որ կախում ունի անհատական պատասխանատուութենէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց պահել անգլիական եզան մսի ներածման դէմ իր արգելքը, առ ի նախդուշութիւն եւ աչք առնելով տագնապալի կացութեան մը ստեղծումը Եւրոպայի հետ: Ֆրանսա ի վիճակի չէ վերցնելու անպարկօն, հարկ եղած երաշխաւորութիւնները չունենալով, կ'ըսէ Լ· Ժոսփէն, որ 9 նախարարներու հետ խորհրդակցելով է որ նման որոշումի մը յանգեցաւ: Նախապէս ալ հեռաձայնած էր Թոնի Պլէրի: Անգլիա, սակայն չի գոհանար տրուած արդարացումներով եւ որոշած է դատի դիմել Ֆրանսայի դէմ: Պլէր իսկ «հիմնովին սխալ» որակած է Ֆրանսայի որոշումը:

ՉԷՉԷՆԻՈՑ վիճակը օրէ օր աւելի ողբերգական կը դառնայ եւ արեւմուտքի սպառնալիքներն ալ ոչ մէկ ազդեցութիւն ունին Ռուսաստանի վրայ, նոյնիսկ երբ պատժամիջոցներու կը դիմէ: Այսպէս ԷՖ-ԷՄ-Ի-ն (միջազգային հիմնադրամ) որոշեց յետաձգել 640 միլիոն տոլարի վճարումը, զոր պէտք է ընէր որպէս փոխատուութիւն, ԱՄՆ-ն ալ առկախեցին սննդեղէնի օգնութիւնը: Գալով Ռուսերուն, ըստ վերջնագրին, մինչեւ Շաբաթ (Դեկտեմբեր 11) պէտք է հիմնովին ընդունջեն Գրոզնին:

ԵԼՑԻՆ, Դեկտեմբեր 9-ին Փեքին հասաւ, հակառակ իր բժիշկներու խորհուրդներուն· այս վերջինները բոլորովին դէմ էին այդ ճամբորդութեան: Այս այցելութեան առթիւ, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Իվանով յայտարարեց որ Չինաստան 100% Ռուսաստանի կողքին է Չէչէնիոյ հարցին մէջ: Ելցին Փեքին գացած է մասնակցելու համար երկու երկիրներու վեհաժողովին, որ ամէն տարի կը գումարուի յաջորդաբար Մոսկուա եւ Փեքին:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ Վէկէլ քաղաքի մէկ դըպրոցին մէջ, հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցած է, Դեկտեմբեր 7-ին, եւ չորս աշակերտ ու մէկ ուսուցիչ վիրաւորուած են: Ալի անուն Թուրք պատանի մըն է որ մուտք կը գործէ արհեստի այս դպրոցը եւ կրակ կը բանայ ուրիշ Թուրքերու վըրայ, որովհետեւ երկու ընտանիքներ խոր տարակարծութիւններ ունին, կրակողին քոյրը յարաբերութիւն ունենալով միւս ընտանիքին մէկ եղբօր հետ: Թուրք համայնքը ամէնէն բազմամարդն է Հոլանտայի (300·000) եւ միայն Վէկէլի մէջ 36 հազար բնակիչի վրայ 1200 են:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ, Շրէօտէրի կառավարութեան եւրոպական հարցերու նախկին նախարարը՝ Կիւնթըր Ֆէրհէօյկըն հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի (Դեկտեմբեր 9) եւ թերթին խմբագրութիւնն ալ խորագիր ընտրած է անոր մէկ նախադասութիւնը՝ Միութիւնը չի կրնար «կորսնցնել» Թուրքիան (չակերտը իրն է): Ամբողջ հարցազրոյցը կը ձգտի փաստել որ Թուրքիան պէտք է անպայման ընդունիլ Եւրոպայի ծոցը:

ՄԱՀ ՄՈՒՇԵՂ ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ

Հայաստանի Ա· Հանրապետութեան կրթական նախարար, ծանօթ գրագէտ Նիկոլ Աղբալեանի որդին Մ· Աղբալեան մահացած է, ինչպէս կը հաղորդէ Նոյեմբեր 23-ի «Երկիր»ը: Ծնած է 1911-ին Թեհրան, 1912-ին ընտանիքը փոխադրուած է Թիֆլիս, ապա Հանրապետութեան ստեղծումով անցած է Երեւան: Բոլշեւիկներու կողմէ դաշնակցական այլ ղեկավարներու հետ հայրն ալ բանտարկուած ըլլալով, Մուշեղ իր եղբօր Ռուբէնին ու քրոջ Շաղիկին հետ կը մնայ մօրը յոյսին: Փետրուարեան ապստամբութենէն ետք կը հեռանան Հայաստանէն: Սակայն, Ն· Աղբալեան ետ կը բերէ իր ընտանիքը, ինչ որ անլուր հալածանքի ենթակայ կը դարձնէ զայն: Մուշեղ երաժշտական ուսում կը ստանայ, սակայն 1930-ին կը հարկադրուի հեռանալ երաժշտանոցէն: 1936-ին որպէս հակայեղափոխական կ'աքսորուի Կարելիա: 1939-ին ապա կ'արձակուի, բայց իրեն կ'արգիլուի բնակիլ Հայաստանի մէջ: Կը հաստատուի Վլադիկավկազ· կը մասնակցի Բ· աշխարհամարտին. վերադարձին որպէս ջութակահար մինչեւ 1947 կ'աշխատի տեղւոյն սէնֆոնիք նուագախումբին մէջ: Իսկ հանգստեան կոչուելէ ետք ռազմական գործատան մէջ մեքենագէտի պաշտօն կը վարէ:

ԿՐԿԻՆ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՐԺԷՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանեան առօրեայի օրակարգին առաջին տեղերը չի գրաւեր նիւթը, սակայն, հոն թէ Սփիւռքի մէջ որոշ մտահոգութիւններու առարկայ է գերմանական հատորներու վերադարձը: Այս խնդրին մասին առաջին անդրադարձի մը պատճառ եղած էին Հայաստանեան լրատուութիւնը եւ «Իրաւունք»ի (Հոկտեմբեր 29 – Նոյեմբեր 4) մէջ Ա. Իսահակեանի ընդվզումի արտայայտութիւնները: «Հայաստան Գերմանիոյ Կաղանդ պապա՞ն է» խորագրուած («Յառաջ», Նոյեմբեր 23) գրութեան մէջ ակնարկելով հազարաւոր հատորներ վերադարձնելու տրամադրութեան ու առոր տրուած արդարացումին, հարց կուտայի թէ որպէս փոխարինութիւն խոստացուած ցեղասպանութեան արխիւային նիւթերու լուսապատճէնները, ստուգուա՞ծ է թէ բացառիկ արժէք մը կը ներկայացնեն, թէ վաղը Հայաստանին պիտի տրուին փաստաթուղթերու պատճէններ, որոնք կրնան նիւթին վրայ աշխատողի մը կողմէ ընդօրինակուիլ, պատճէնահանուիլ, եթէ մինչեւ այսօր այդ աշխատանքը եղած չէ եւ այդ վաւերագրերը արդէն տեղ գտած չեն աշխատասիրողի մը թղթածրարներուն մէջ:

Հանրապետութեան նախագահը որ դըլխաւոր կարգադրողը, կամ խոստացողը կը թուի ըլլալ վերադարձի այս հարցին մէջ, յայտնապէս վրդոված է մամուլին տուած արձագանգէն, քննադատական կեցուածքէն: Նախագահութեան մամուլի գրասենեակը Դեկտեմբեր 3-ին հարկը տեսած է պարզաբանումներ հրապարակելու, կրկնակի արդարացումներ կատարելու ծրագրուած վերադարձին: Իսկ անկէ առաջ, «Իրաւունք»ի 12 – 18 թիւը կրկին տեղ տուած էր նիւթին, այս անգամ «Պատմաբանասիրական հանդէս»ի գլխաւոր խմբագրին՝ Վարդգէս Միքայէլեանի բանձերով:

Հետաքրքրական է կարդալ թէ ան 1989-ին ձեռնարկած է գերմանական Արտաքին գործերու նախարարութեան արխիւներուն մէջ Հայերու ցեղասպանութեան վաւերագրերու պրպտումին. մեծաքանակ նիւթ գտած է ու արխիւի ղեկավարութեան արտօնութեամբ պատճէնահանած, բերած Հայաստան ու հրատարակած՝ «Հայկական հարցը եւ Հայոց ցեղասպանութիւնը Թուրքերու 1913 – 1919 թուականներուն կայսերական Գերմանիայի Արտաքին գործերի նախարարութեան արխիւի քաղաքական նիւթերը» աշխատութեան մէջ: Այլ խօսքով, անկէ ի վեր եթէ նոր յայտնաբերումներ չեն եղած այդ դիւաններուն մէջ, Գերմանիայէն առնուելիք բան չկայ, տուփերով ծրարուած ու ղրկուելու պատրաստ 10·000 թանկարժէք հատորներուն փոխարէն:

Արդէն հատորները Գերմանիոյ յանձնելու արարքը բացատրող վերոնշեալ պարզաբանումը ոչ մէկ խօսք ունի փոխարինութեան մասին: Ցայտնի չէ թէ առիկա վեհանձնութեան ղե՞ղչ նկատուած է, թէ իրականութեան մէջ առնել – տալու չի վերաբերիր հարցը, այլ միայն տալու...: Նախագահի մամուլի գրասենեակէն մօտ երկու էջնոց բացատրութիւնները հիմնուած են օրէնքին, երկկողմանի համաձայնութիւններու յարգանքին վրայ: Հայաստան միջազգային պայմանագրեր ստորագրած է մշակութային արժէքներու ապօրինի ներածումին, արտածումին մասին, եւ այլն: Կային նաեւ Գերմանիոյ հետ ստորագրուած համաձայնագրեր: Մամուլի գրասենեակը նկատել կուտայ որ խօսքը «Գերմանիայից ապօրինաբար ներմուծուած մշակութային արժէքների մասին է որոնք չեն դասւում այդ արժէքները իր տարածքին բնդունած պետութեան մշակութային ժառանգութեան թւին»: Այս ու այլ նման տուեալներու յենակով կը չեշտուի թէ վիճայարոյց վերադարձը ուղղակի «պահանջք» է: Վկայ կանչուած է Հայաստանի Սահմանադրութիւնն ալ (11-րդ յօդուած) թէ ծրագրուածին մէջ ապօրինի բան չկայ: Այս կէտին նշումը բաւական տարօրինակ է, սակայն, քանի որ այդ յօդուածը կը վերաբերի ո՛չ թէ Հայաստան գտնուող օտար մշակոյթի արժէքներու, այլ՝ ուրիշ պետութիւններու մօտ գտնուող հայկական արժէքներու. յօդուածը կ'ըսէ. «Հայաստանի հանրապետութիւնը միջազգային իրաւունքի բնկբրունքների եւ նորմերի շրջանակներում նպաստում է այլ պետութիւններում գտնուող հայկական պատմական եւ մշակութային արժէքների պահպանմանը»:

Բաւական մակերեսային է նոյն պարզաբանումով տրուած քաղաքական կչիռն ալ: Հասկնալի է որ Գերմանիոյ հետ կայուն քաղաքական երկխօսութիւնը կարեւոր նկատուի Երեւանի կողմէ, բայց իսկապէս, առոր «խոչընդոտ» կրնայի՞ն ըլլալ այդ հազարաւոր հատորները: Ցետոյ, բաւական անորոշ է ըսուածն ալ թէ հայեւգերմանական յարաբերութիւններուն մէջ այսօր ակնյայտ է զգալի առաջընթաց, թէ Հայաստան եւրոպական կառոյցներու ընդգրկուելու ճամբուն վրայ կը վայելէ Գերմանիոյ աջակցութիւնը, նաեւ այդ երկիրը կ'աջակցի Հայաստանի բարեփոխումներու ընթացքին, եւ այլն: Բաներ, զորս կարելի է ըսել Հայաստանի հետ յարաբերութեան տէր որեւէ երկրի համար, որեւէ առիթով: Ու ոչինչ որ իսկապէս արդարացնէ արժէքաւոր հատորներ յանձնելու որոշում մը, որպէս, բսենք՝ բացառիկ կարգադրութիւն:

Ու նախագահի մամուլի գրասենեակին տկար այդ պաշտպանողական – պարզաբանումը փոխանակ վրդովումները հանդարտացնելու, աւելի կը լարէ հետաքրքրութիւնները: Կ'աւելնան զարմանքն ու անոր հետ ընդվզումը, մանաւանդ երբ մարդ կը վերադառնայ Վ. Միքայէլեանի բանձերուն. 1998-ին Գերմանիոյ յանձնուած առաջին ծրարի մը մէջ, ան կ'ըսէ թէ կային գերմանական ձեռագրեր որոնց մէջ էին Կէօթէի ու Պախի «բացառիկ արժէք ունեցող ինքնագրերը»: Առնդմով արդէն բայնօրէն հաւուցուած կը նկատէ խոստացուած լուսապատճէններու փոխարժէքը. իսկ հազարաւոր հատորները որոնք կազմուած պատրաստ են մեկնելու, 5 – 6 միլիոն տոլար կ'արժեն, ըստ Վ. Միքայէլեանի: Ինք այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ Ազգային գրադարանը «օր առաջ ուզում է ազատուել այդ անգին գանձերից»: Զարմանալին նաեւ այն է որ այդ կապոցներուն մէջ հազարաւոր գիրքեր ոչ մէկ առնչութիւն ունին «պատերազմական աւար» բացատրութեան հետ. անոնք Հայաստան եկած են Խորհրդային Միութեան տարբեր կողմերէն, փոխանակման կարգով, կամ որպէս նուէր: Ըսելէ ետք թէ իր կարծիքով ոչ մէկ հատոր Հայաստանէն պէտք է հանուի, Վ. Միքայէլեան եւս կը պնդէ որ հարցը քըննուի Ազգային Ժողովին մէջ:

Կը տարուի՞ն, կը ղրկուի՞ն հատորները Գերմանիա. հաւանօրէն: Եթէ նախագահը խոստումներ բրած է այդ ուղղութեամբ, ունենալով անշուշտ պապէն աւելի պապական ըլլալու իր պատճառները, նախագահի մամուլի գրասենեակին համար դժուար պիտի չըլլայ նոր «պարզաբանում»ով մը այդ դիրքը պաշտպանել օրէնքներու, համաձայնութիւններու խախուտ շրջանակներով:

Հոգ չէ թէ այդ պարզաբանումները, ինչպէս՝ արարքը ինքը, ոչինչով պիտի կրնան համոզել նման նիւթերու մէջ տակաւին նախանձախնդիր մնացած բազմութիւնը. բազմութիւն որուն համար ընդունելին, ծափահարելին օտար երկրի մը մէջ գտնուող հայկական մշակութային արժէքի մը վերադարձն է եւ ոչ առոր հակառակը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆԺԴԵՀԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԱՐՑԱԽ ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ

Գարեգին Նժդեհը դեռ ժամանակին իր «Պաշտամունքը մեծ մեռելների» յօդուածում գրել էր. «Իր ընտիր մեռելների պաշտամունքը չունեցող ժողովուրդը ապերախտ ու բարբարոս, անարժան է անկախ հայրենիքի, որը միշտ էլ նախատակների սրբազան աճիւնից է բարձրանում»:

Այո, եթէ մահն անխուսափելի է եւ չի շրջանցում ոչ մէկին, ապա տարիներ շարունակ Վլադիմիրի բանտում նստած Գարեգին Նժդեհը գիտակցում էր, որ բաւական շատ դառնութիւններ ու տառապանքներ էր ճաշակել, եւ դժուար թէ իր առողջութիւնը երկար պահպանուէր: Նա երբեք չէր վախեցել մահից: Անմնացորդ իր պարտքն էր կատարել ազգի հանդէպ, ուստի պատրաստ էր դիմաւորելու մահը: Իր կտակում նա նշել է, որ մարմինը յանձնեն եղբօրը՝ Հայաստանում թաղելու համար, սակայն եղբօրը յանձնել են միայն նրա զգեստն ու ժամացոյցը:

Երբ Գարեգինը յայտնեց, որ դագաղը պատրաստ է (այն բարձր վարպետութեամբ պատրաստել էր Ռազմիկ Զարխիփալկեանը), հաւաքուեցինք փրոֆէսօրի գիւղի տանը եւ որոշեցինք աճիւնը տեղափոխել Գուրգէնի տնից, քանի որ նա վտանգաւոր կացութեան մէջ էր: Իր ապրած եօթանասուն տարիների ընթացքում ճաշակել էր այս երկրի բանտերի դաժանութիւնները: Առաջին անգամ, որպէս երիտասարդական դաշնակցութեան միութեան հիմնադիրներից մէկը, ձերբակալուել էր 1930 թուականի Նոյեմբեր 17-ին: 1933-ին ազատուել էր, իսկ 1944-ին գինուած յեղաշրջման փորձ կատարելու մեղադրանքով աքսորուել էր Կոլիմա, որտեղից վերադարձել էր 1958-ին: Այնպէս որ Գուրգէնին մեղադրել չէր կարելի: Տառապանքի յիշողութիւնները երբեք չեն խունանում... 1983 թուականի Օգոստոսի 31-ին այդ նպատակով մեկնեցինք Գուրգէնի տուն, որը գտնւում էր զողտրիկ մի վայրում: Դարպասը փակ էր: Փրոֆէսօրը գիտէր բացելու հնարքը: Ներս ենք մտնում: Ջերմոցում աճած ծաղիկները, խաղողի ծանրաբեռնուած թփերը, տան մուտքի մօտ վեր բարձրացած թթենին կարծես իւրօրինակ հանդըստացնող բեռնաթափող ազդեցութիւն ունէին: Եկաւ Գուրգէնը: Զրուցեցինք, յետոյ անցանք գործի... Ժորան ուսապարկից խնամքով հանում էր մասունքները եւ դասաւորում ցինկէ արկղիկի մէջ: Նժդեհի մասունքները... Գանկը Նժդեհինն էր (կարդացել էի Աւոյի «Նըժդեհը» եւ յիշողութեանս մէջ դրոշմուած էին նրա լայն ճակատը եւ առնական դիմագծերը): Լաւ պահպանուած էին գանկի ճակատային եւ գագաթային հատուածները: Մնացած մասերում արդէն նըկատելի էին քայքայման նշանները: Հզօր ազդրոսկրերը, աջ բազկոսկրը... Նժդեհի մասունքները...

Ես, որ մասնագիտութեամբ բժիշկ – վիրաբոյժ եմ եւ բազմաթիւ մահեր ու կմախքներ եմ տեսել, մի անբացատրելի յուզմունք էի ապրում: Թւում էր, թէ դրանք սովորական մարդու ոսկրեր չէին, այլ մի գերմարդու, որի մէջ տարիները ի վիճակի չէին եղել մարելու կեանքը: Լայն ակնախոռոչները... Ես կարծես տեսնում էի նրա խոշոր, ազդու աչքերը, եւ թւում էր, թէ հազարաւոր մրջիւններ միանգամից վազվզում են մարմնովս, ու մարմինս սարսուռ էր ապրում: Բոլորս լուռ էինք: Իւրաքանչիւրս իր մտքերի հետ էր. ամէն մէկը հանդիպում էր իր Նժդեհի հետ... Փրոֆէսօրի դէմքը հայրական թախիծ ու ափսոսանք էր արտայայտում:

Երբ արկղիկը տեղաւորուած էր մեքենայում, փրոֆէսօրը Գուրգէնի հետ ծադիկներ փնջեց: Հրաժեշտ տալով Գուրգէնին՝ գնացինք Արամ Մանուկեանի գերեզմանին տեսութեան: Նախկին անշուք, ցեմենտբեթոնէ գերեզմանաքարի փոխարէն, արդէն ամիսներ առաջ վեր էր խոյացել գեղեցիկ մի խաչքար: Գարեգինը առանձին մի ջերմութեամբ էր նայում, շօշափում խաչքարը: Խաչքարը նրա մտայղացման արդիւնքն էր: Գլուխներս խոնարհեցինք այդ հզօր Հայի շիրիմի առաջ, որը մարգարէի նման գիտէր իր տկարացած ժողովրդի բազուկներից ուժ քամելու գաղտնիքները, որով եւ փրկեց կործանման եզրին հասած իր Ազգին: Հզօր Հայ, որն իր ժողովրդի հետ պիտի սղոցէր ստրկութեան շղթաները եւ բացէր ազատութեան դէմքը՝ դառնալով ազգային միասնութեան գաղափարը սերմանող ուսուցչապետ: Նա էր, որ հայ մարդու կողմից Հայի արիւն թափելը համարեց մեծագոյն ոճրագործութիւն, սեփական ուժերին չապաւինելու արգիւնք: Նա ձգտում էր, որ Հայը կարողանայ իր ներսում սպանել ստրուկին, թօթափել հոգեւոր ճորտութիւնը: Գերեզմանոցային լռութեան մէջ կարծես լըսւում էր Արամի ձայնը. «Եթէ հայ մայրերը չզոհաբերեն իրենց զաւակները, կորսուած է բոլորիս թէ' կեանքը եւ թէ' պատիւը: Հասած է ժամը, երբ հայ կինը պէտք է զգայ իր կոչման բարձրութիւնը եւ իր սուրբ պարտականութիւնը»:

Ուշադրութեամբ դիտում էինք խաչքարի շուրջը: Մեր նպատակն էր Նժդեհին յուղարկաւորել Արամ Մանուկեանի մօտ: Տեղ չկար...

Ոչինչ, որ Նժդեհը նորից մնաց առանց գերեզմանի, կարեւորը՝ նա արդէն Հայաստանում էր:

Արդէն ուշ էր: Փրոֆէսօրն անհանգիստ էր: Ցանկանում էր աճիւնը չուտ պահ տալ: Այդ գործը իր վրայ վերցրեց Ժորան: Փրոֆէսօրի տան նկուղում միայն իրեն յայտնի հնարամտութեամբ այն տեղաւորեց: Ապա փրոֆէսօրը միամտօրէն հարցրեց մեզ.

– Այս երկրում մինչեւ ո՞ր տարիքի մարդուն են դատում:

Ժպտալով պատասխանեցինք, որ այս երկրում դատելու հարցում տարիքային սահմանափակում չկայ, ում ցանկանան՝ կը դատեն, անգամ նորածնին...

Փրոֆէսօրի տագնապը հասկանալի էր: Նա մտովի առաջ անցնելով պատկերացնում էր, որ յայտնաբերելու դէպքում իրեն անպայման կը դատեն:

Հոկտեմբերի սկզբին էր: Վարազ Առաքելեանը, Գարեգին Մխիթարեանը, Գէորգ Բարսեղեանը եւ տողերիս հեղինակը համատեղ որոշեցինք՝ քանի որ աճիւնի համար դեռեւս տեղ չենք գտել, անհրաժեշտ է Սպարապետի մասունքներից Խուստուփ լերանը պահ տալ, Խուստուփ, որ անբաժան է եղել Նժդեհից, Խուստուփ, որ հէնց Նժդեհի անձեռակերտ յուշարձանն է, Խուստուփ, որտեղից 1920 թուականի Յուլիսի 17-ին նա ասել էր. «Ժողովո՛ւրդ, ինձ լքելուց, ինձ դաւաճանելուց առաջ զլացար իմ մի խնդիրը կատարել: Դու չուղարկեցիր վարպետներիդ՝ բութ գործիքներով իմ աչքերը հանելու, կուրացնելու ինձ, որ չտեսնեմ քո գլխի գալիք զուլումը, քո բարոյական անկումը: Ներում եմ, թէպէտ պատմութիւնը չի ների քեզ եւ խնդրում՝ երբ ինձ սպանուած տեսնես, դիակս թաղիր Խուստուփի ամենաբարձր կատարին, որ ինձ երեւայ եւ' Կապանը, եւ' Գնդեվազը եւ' Գողթանը, եւ' Գեղուաձորը»: Զանգեզուրը բոլշեւիկների խարկանքներին կուլ գնաց: Նժդեհը եւ Խուստուփը մնացին մենակ: Նժդեհի խօսքերը այդ մենակութիւնից ծնուած ցաւի արգիւնք էին, ցաւ որից Նժդեհի հոգին դարձել էր անխմանալի եւ ցայսօր գաղտնի է պահում իր մէջ կուտակուած իւրօրինակ ուժը:

Մենք որոշեցինք կատարել Մեծն Նըժդեհի կամքը. գոնէ մի մասունքը յանձնել Խուստուփին: Յարմար գտանք, որ պէտք է մեկնենք Հոկտեմբերի 6-ին, 7-ին կը բարձրանանք Խուստուփ: Օրուայ ընտրութիւնն էլ իր խորհուրդն ունէր: Հոկտեմբերի 7-ը Խորհրդային Միութեան սահմանադրութեան օրն էր: Ազատ օր էր, պահապան մարմինները զբաղուած կը լինէին տօնը վայելելով, եւ մենք դուրս կը մնայինք նրանց ուշադրութիւնից:

Բոլորս էինք լռակեաց: Մի ներքին լարուածութիւն պաշարել էր մեզ, պրկել մեր միտքը, իւրաքանչիւր բջիջը: Մեր արարքի մը արդէն պարզորոշ երեւում էր վտանգը: Ի վերջոյ տանում էինք Նըժդեհի մասունքը, մասունքը մի մարդու, որին բոլշեւիկները երբեք, քանի գոյութիւն ունեն, չպէտք է մոռանան, որովհետեւ ոչ ոք նրանց «արիւնոտ դնչին» այնպէս ուժգին չէր հարուածել, ինչպէս նա: Զանգեզուրի լեռներից կարծես այսօր էլ լսւում է Սպարապետի մարգարէական ձայնը. «Արեան եւ երկաթի սիստեմը, որով դուք կառավարել էք եւ շարունակում էք կառավարել ժողովուրդը, յեղափոխական դեմոկրատիայի ու պատմութեան կողմից վաղուց ի վեր թքնուած ու դատապարտուած այդ սիստեմը ձեզ շատ հեռու, բնական է, տանել չէր կարող: Այլեւս գաղտնի չէ աշխարհի համար, որ ձեր դրօշակի տակ գործում են արեւելքի անէծքն ու ամօթը կազմող Օսմանեան ջարդարար ու հայակեր փաշաները... Դուք զինաթափել էք հայ աշխատաւորութեանը եւ շարունակում էք այդ տխուր գործը, երբ մինչեւ ատամները զինուած մուսաֆաթական Ադրբեջանը յարմար առիթի է սպասում Զանգեզուրը առանց Հայի թողնելու»:

Նժդեհի մարգարէութիւնը այն էր, որ հէնց սկզբից հասկացել էր, որ բոլշեւիզմը առաջին հերթին մարդասպանութիւն է: Նա հասկացել էր, որ բոլշեւիկեան գաղափարախօսութիւնը մարդկանց համար նոյնն է, ինչ կարմիր գոյնը ցուլի համար... Ցուլ, որը պիտի խաբուէր, հիւծուէր, կորցնէր իր էութիւնը: Այդ գաղափարից մարդը կորցնում է իր ունեցած մարդկայինը, դառնում է մարդակերպ արարած, որին հաճոյք են պատճառում ուրիշի տառապանքը, նսեմացումը, հոգեվարքը...

Այո, Նժդեհը զարմանալի դուշակ էր: Գիտէր՝ նա, ով ծնուել է իր կեանքը արիւնով ու արճիճով պահպանելու համար, մահ ու սարսափ տարածելու համար, վերջ ի վերջոյ մերժուելու է մարդկու-

թեան կողմից, եւ այսօր մենք ականատես ենք սար վրայ շինուած աշռելի չէնքի փլուզմանը: Նա չէր սխալուել: Բայց աշա մի ամբողջ Լեռնաշայաստանը Հայերին նուիրողին կէս մետր շող չեն տալիս ամփոփուելու շամար: Մենք՝ Հայերս, մեր ազգայինի ամէն ինչի նկատմամբ չատ դաժան ենք: Եւ ինչպէս Դերենիկ Դեմիրճեանն է ասում. «Արդեօք մի բան շասկանո՞ւմ էք Հայից… Որքան տարօրինակ, շանելուկային արարած»:

1983 թուականի Հոկտեմբերի 6–ին, ժամը 14–ին կանգնած էինք Աճառեանի անուան լեզուի ինստիտուտի մօտ: Մասունքները խնամքով դրուած էին արկղի մէջ, ծածկուած խաղողով՝ ուշադրութիւն չգրաւելու շամար: Կապան պիտի գնայինք երկուսով: Գարեգինի շետ պայմանաւորուել էինք, որ նրան դիմաւորելու ենք յաջորդ առաւօտեան, Կապանի կայարանում:

Այժմ, երբ գրում եմ այս տողերը, ամէն ինչ ետեւում է մնացել: Այն ժամանակ մեր ապրած յոյզերը, տանջանքները այսօր թւում են անշիմն, ծիծաղելի: Բայց դա՝ այսօր, երբ անօրինականութեան մերկութիւնը լրիւ տեսանելի է դարձած: Իսկ այնժամ մարդկային ճակատագիրը ոչ մի արժէք չունէր: Այդ երկիրը շաճոյք էր զգում, երբ պէտք էր մէկին պատժել, իսկ երբ մեղաւորներ չէին լինում, ոչինչ, անմեղին մի շարուածով կարելի էր մեղաւոր դարձնել:

– Մնացինք երկուսով, – երիտասարդական աւիւնով ձգուելով ասաց փրոֆէսորը–, մեր գործն արդար է, գնացինք:

Ճանապարհն ինձ անծանօթ էր, լսել էի, որ դիւրին չէ: Մտածում էի՝ ի՞նչ անեմ, եթէ որեւէ բան պատահի, չէ՞ որ փրոֆէսորը չէր կարող օգնել: Ես պատասխանատու էի նաեւ փրոֆէսորի կեանքի շամար: Կեանք, որ նուիրումի օրինակ է:

Երբ շասանք Պարոյր Սեւակի գիւղը, նա դեռ երկար պատմում էր Պարոյրի մասին, պատմում էր ոգեւորուած, սխրաշարուած, քնքշօրէն:

– Զարմանալ կարելի է, թէ այս խուլ գիւղում ծնուած պատանին որտեղի՞ց է իր մէջ այդքան խորիմաստ, անսխալ մտքեր կուտակել, – ասում էր նա ու կրկնում – տաղանդ էր, տաղանդ: Ափսո՜ս: Երբեք չէի կարող մտածել, որ Պարոյրը այդքան շուտ կը զրկուէր կեանքից:

…Մարմանդ անձրեւ էր տեղում: Փրոֆէսորը զգուշացնում էր, որ արագ վարեմ մեքենան: Հասնում ենք Զիվա գիւղ: Զիվան մեզ շարազատ գիւղ է, այստեղ է ապրում խաչիկցի մանկավարժ Խաչիկ Թադեւոսեանը: Նա միշտ մեզ դիմաւորում էր Պարոյրի գերեզմանաքարի մօտ եւ տուն շրաւիրում: Իւրայատուկ սէր էր տածում փրոֆէսորը դէպի իր անդաւաճան աշակերտը: Նա սկսեց պատմել Խաչիկ Թադեւոսեանի մասին.

– 1931–1933 թուականներն էին: Եղեգնաձորի Աղաւնաձոր գիւղում ուսուցիչ էի: Խաչիկը սովորում էր Աղաւնաձորում եւ իմ աշակերտն էր: Ես սովորելու նպատակով տեղափոխուեցի Երեւան: Խաչիկին եւ այն տան, որտեղ ապրում էի, տիրոջ տղային՝ Վարդանին, ինձ շետ բերեցի Երեւան եւ ընդունել տուեցի մանկավարժական տեխնիկում: Յատկապէս ուշադիր էի Վարդանի նկատմամբ: Նրան իմ մօտ էի պաշում՝ շանրակացարանում (որտեղ առանց այն էլ վեց շոգի էինք մնում), մինչեւ նրա շամար շիմնական տեղ կը գտնուէր:

1937 թուականին, երբ շամալսարանի չորրորդ կուրսի ուսանող էի, ինձ կանչեցին դեկանատ եւ յայտնեցին, որ իմ երկու աշակերտները՝ Խաչիկն ու Վարդանը ձերբակալուած են, ինձ էլ շամալսարանից շեռացնում են այդ կապի շամար: Հետաքրքրուեցի եւ իմացայ շետեւեալը. Խաչիկի մայրը Պարսկաստանում բնակուող իր եղբօրից ծանրոց է ստանում: Վերցնում է Վարդանին եւ գալիս են շրջկենտրոն, փոստ՝ ծանրոցը ստանալու: Յետոյ շամապատասխան օրգանները կանչում են Վարդանին, խիստ շարցաքննում, մեղադրելով, թէ կապ ունի շակախորշրդային կնոջ շետ: Վարդանին նկատողութիւն են յայտարարում, իսկ Խաչիկին շեռացնում են աշխատանքից: Ես նամակ գրեցի Վարդանին, որ նա գրի, թէ այդ միջադէպի շետ ես կապ չունեմ, որպէսզի շամալսարանից ինձ չշեռացնեն: Վարդանը պատասխանեց, թէ այդպիսի բան չի կարող անել: Մէկ շաբաթ յետոյ Վարդան կոչեցեալն իմ դէմ բողոք էր գրել, թէ ես կուլակի տղայ եմ: Բայց ինձ նորից շամալսարան ընդունեցին: Իսկ Խաչիկ Թադեւոսեանը միշտ նուիրեալ աշակերտ մնաց:

Ա. Բ.

(Շար. 2)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ ԵՒ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(ԱԼԻ ԳԸՐՃԱՅԻ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ)

Հինգշաբթի իրիկուն, Դեկտեմբեր 2–ին, Ա–Թէ–Վէ շեռատեսիլի կայանէն սփռուած է «Սիյասէթ Մէյտանը» (քաղաքականութեան շրապարակ) յայտագիրը որ տեւած է մինչեւ առաւօտեան 2: Այս մասին, «Մարմարա»յէն կը քաղենք կարգ մը մանրամասնութիւններ. –

Յայտագրին վերջին մասին մասնակցեցան Մկրտիչ Մարկոսեան եւ «Ակօս»ի խմբագիր Հրանդ Տինք:

Այս երկուքը, չափազանց մեծ յուզումով, բայց շակառակ այդ յուզումին, կրցան չատ ցնցիչ ելոյթներ ունենալ եւ ջրելով մակերեսային կարծիքները մասնաւորաբար բազմաթիւ Հրեաներու ու Յոյներու, որոնք խօսած էին իրենցմէ առաջ, ցոյց տուին թէ փոքրամասնութիւններու շարցը դեռ ալ փակուած չէ Քսան Դասակարգերու Զինուորակոչումէն, Ունեւորութեան Տուրքէն, Սեպտեմբեր 6 – 7–ի դէպքերէն վերջ: Երկուքն ալ իրենց խօսքերը մասնաւորելով շայ փոքրամասնութեան դէմ այսօր իսկ կատարուած որոշ անիրաւութիւններու ու սխալներու վրայ, եւ փաստացի տուեալներ շրամցնելով, դիտել տուին որ փոքրամասնութիւններու դէմ գործընթացը այսօր ալ կը շարունակուի:

Ալի Գըրճա իր չափանիշերով այս յայտագրին շրաւիրած էր Հրեայ, յոյն ու շայ փոքրամասնութենէն ծանօթ – անծանօթ անձեր, նաեւ Աթէնքէն կամ Թէլ – Ավիվէն շրաւիրուած Յոյներ կամ Հրեաներ, մեծամասնութեամբ նախկին շայրենակից: Մեր Համայնքէն ալ Կարպիս Կիւլեան կարօտով կը յիշէր այն երջանիկ օրերը երբ ընտանեօք Եսիգուլէ կ'երթային Հազար ուտելու շամար եւ կը ներբողէր շին գեղեցիկ օրերը: Ճիշդ է որ անոնք պարբերաբար շետաքրքրական կէտեր ալ կը մատնանշէին: Տիմիթրուլ Գաչանօնքա անուն յոյն կին մը, որ Մերտինեան մականունով Հայու մը շետ ամուսնացած էր, կը պատմէր թէ ինչպէս իր զաւակները չկրցան կարդալ փոքրամասնական վարժարանի մը մէջ եւ ստիպուեցան երթալ պետական վարժարան: Գանգատ չունէր, բայց կ'ընդգունէր որ Կիպրոսի շարցէն վերջ չատ բան փոխուեցաւ Յոյներուն ու Հելլէններուն շամար: Եօրկօ Կիւլլէր անուն յոյն ատաղձագործ մըն ալ, յուզիչ արտայայտութիւններով, կ'ընդգծէր իսկապէս կարեւոր այն կէտը, թէ այս երկրին մէջ փոքրամասնականները պետական կամ զինուորական ո՛չ մէկ պաշտօնի կրնային յաւակնիլ, աղբաշաւաք անգամ չէին կրնար ըլլալ:

Խօսքը տրուեցաւ Թուրք պատմաբան փրոֆ. Իպէր Օրթայլըի: Փրոֆ. Օրթայլըն էր որ երէկուան յայտագրի ընթացքին առաջին անգամ բացաւ պատմութեան թղթածրարները եւ դիտել տուաւ որ փոքրամասնութիւններու շարցերու ակունքին վրայ կայ 1000 տարուան անցեալի մը կառոյցը, որուն մեծ մասը անցած է Օսմանեան չրջանին: Անտարակոյս խօսի դատապարտեց Ունեւորութեան Տուրքի, Սեպտեմբեր 6 – 7–ի նման դէպքերը, զորս անընդունելի նկատեց: Բայց ան մտաւ որոշ մանրամասնութիւններու մէջ, որոնք չատ գիտական էին եւ բոլորովին ալ չէին մօտենար այսօրուան իրականութիւններուն:

Յայտագիրը ամբողջովին ուղղութիւն փոխեց, երբ ելոյթի կարգը եկաւ շետազօտիչ գրող Ըրտվան Ագարի: Ըրտվան Ագար ունեցաւ չատ կծու ու ցնցիչ ելոյթ մը: Բոլոր անոնց որոնք կը կարծէին թէ ամէն ինչ սկսած էր Ունեւորութեան Տուրքի օրէնքով, ան յիշեցուց որ անկէ ալ առաջ պատաշած են դէպքեր ինչպիսին էին Եսիրնէէ Հրեաներու շեռացումը, շակա–Հրէական կարգադրութիւններ պատերազմի օրերուն, առեւտուրը Թըրքացնելու շամար Ունեւորութեան Տուրքէն ալ առաջ Խորշրդարանի մէջ կատարուած խօսակցութիւնները: Փոքրամասնութիւնները այդ չրջանին իսկ կը նկատուէին «Հինգերորդ սիւն», այսինքն լրտեսութեան շակամէտ զանգուած, Զօրավար Քեազըմ Գարապէքիր կրցած էր Խորշրդարանէն պաշանջել որ նեղուցներէն շեռացուին փոքրամասնութիւնները: Ըրտվան Ագար այդ չրջանի տնտեսական այդ մերձեցումը որակեց «տնտեսական ցեղասպանութիւն»: Ապա անդրադարձաւ Սեպտեմբեր 6 – 7–ի դէպքերուն ու 1964 թուականին յունաշպատակներու ու յունական ծագում ունեցողներու դէմ տրըուած որոշումներուն որոնց պատճառաւ անոնք ստիպուեցան ամէն ինչ թողուլ ու երթալ: Ըրտվան Ագար պնդեց թէ պետութիւնը իր շայրենակիցները Կիպրոսի շարցին մէջ գործածեց իբրեւ խաղաքարտ, բան մը որ ո՛չ մէկ պետութեան վայել է: Գրաւեց անոնց ինչքերը: Ագար այս բոլորէն պատասխանատու նկատեց Թուրքիոյ իշխանութիւնները եւ այս արարքներուն շամար գործածեց «վանտալականութիւն» բառը:

Ըրտվան Ագարի այս չատ ցնցիչ ելոյթէն վերջ նոյնքան ցնցիչ ու շամապարփակ ելոյթ մը եկաւ Անգարայի Քաղաքական Գիտութիւններու Ֆաքիւլթէի դասախօս փրոֆ. Եաշեա Թէզէլ, որ պատմական իրադարձութիւնները մէկդի դնելով ըսաւ որ փոքրամասնութիւններու դէմ «զուլում»ը այսօր ալ կը չարունակուի: Ակնյայտ է որ այսօր խլամներն ու ոչ – խլամները շաւասար վերաբերում չեն տեսներ այս երկրին մէջ: Թուղթի վրայ շաւասար են, բայց ոմանք քիչ մը աւելի շաւասար են: Անօգուտ է երթալ մինչեւ Օսմանեան չրջանի պատմութիւն: Անկէ խեր չկայ այսօրուան շանրապետական կարգավիճակին: Այսօր բոլորովին անտեղի է պնդել թէ փոքրամասնութիւնները շաւասար իրաւունքներով շայրենակիցներ կը նկատուին: Ան Հրեայ շայրենակիցներէն ալ խնդրեց որ նմանօրինակ շայրենասիրական ելոյթներով արդելք չշանդիսանան իրականութիւններու պարզաբանումին: Այնքան ալ ճիշդ չէ որ Հրեաները 500 տարի միշտ լաւ պայմաններ գտան այս երկրին մէջ: Օսմանեան չրջանին բազմաթիւ սաշմանափակումներ կային Հրեաներու դէմ: Մնաց որ դժուար է Թրքական աւանդութիւն որակել Օսմանեան աւանդութիւնները, որոնց գովքը կը շիւսուի: Քանի մը շրաւիրեալ Յոյներ ու Հրեաներ չարունակեցին անձնական կեանքի օրինակներով բաներ մը ըսել, գրող Մարիօ Լէվի գեղեցիկ, զուտ գրական ու յուզական ելոյթ մը ունեցաւ, առանց կարեւոր բան մը աւելցնելու մայր նիւթին վրայ:

Մթնոլորտը յանկարծ շիկացաւ երբ խօսելու շրաւիրուեցաւ գրող – դասախօս փրոֆ. Թոքթամըշ Աթէշ: Փրոֆ. Թոքթամըշ Աթէշ, որ աւելի առաջ ալ պատասխան յօդուած մը շրատարակեր է Ըրտվան Ագարի դէմ, չատ անշանդստացաւ Ըրտվան Ագարի կողմէ պետութեան դէմ արձակուած նետերէն, մանաւանդ «վանտալականութիւն» բառին գործածութենէն եւ «յանդգնութիւն» եւ «աներեսութիւն» որակեց այդպիսի ելոյթները: Ընդունելով շանդերձ թէ անիրաւութիւններ ի գործ դրուած են փոքրամասնութիւններու դէմ, թէ ինք ալ նոյնութեամբ կ'ընդունի անցեալի մէջ պատաշած դէպքերուն «անընդունելիութիւնը», փրոֆ. Թոքթամըշ Աթէշ ջանաց շաւասարակշռեալ ելոյթ մը ունենալ եւ կրկնեց թէ ինք անիմաստ ու սխալ կը նկատէ պետութեան դէմ կատարուած քննադատութիւնները, թէ անոնք ոչինչ կը չաշեցնեն Թուրքիոյ, եւ այլն:

Փրոֆ. Թոքթամըշ Աթէշի այս ելոյթը զայրացուց Ըրտվան Ագարը, որ ուղիղ շարցումով շարց տուաւ թէ փրոֆ. Թոքթամըշ Աթէշ ի՞նչ կը խորշի իր մասին: Ինք «աներե՞ս» մըն է արդեօք: Փրոֆ. Թոքթամըշ Աթէշ պատասխանեց որ եթէ պիտի պնդէ այդ շարցումին վրայ, այո՛, ինք ալ պիտի պատասխանէ որ «աներես» մըն է: Ըրտվան Ագար չատ ուժեղ ինքնապաշտպանութիւն մը ըրաւ ու յիշեցնելով այն կարգադրութիւնները որոնք ի գործ դրուած են փոքրամասնութիւններու՝ դէմ, ուղղակի «վանտալականութիւն» կը կոչուին եւ ուրիշ ոչինչ: Ան անգիտութեամբ մեղադրեց իր ընդդիմախօսը: Տեղ տեղ երկուքը նախատինքներ տեղացուցին իրարու դէմ: Ագար մինչեւ իսկ Թոքթամըշ Աթէշը ամբաստանեց պետական տեսութիւնները «լուալու ու մաքրելու» դեր կատարելու մեղադրանքով: Վերջապէս ըսաւ որ ինք ալ կը սիրէ ու կը յարգէ պետութիւնը եւ պիտի չարունակէ այդպէս ըլլալ շակառակ Թոքթամըշ Աթէշներու:

Ալի Գըրճա արդէն սկսած էր յայտնել թէ յայտագրին վերջաւորութեան մօտեցած էին, երբ վերջապէս խօսք տրուեցաւ գրող Մկրտիչ Մարկոսեանին: Մարկոսեան չատ յուզուած ձայնով սկսաւ, այդ պատճառաւ ալ դժուարացաւ շանդիստ կերպով ըսելու այն ինչ որ պիտի ըսէր, այնուշանդերձ ճակատեցաւ այդ անշանդուրժողութեան դէմ եւ չատ ցնցիչ կերպով մատը դրաւ այսօրուան շարցերուն վրայ: Ան նախ նշեց թէ սխալ է կարծել թէ իրենց շայրենիքը չէին սիրեր այն փոքրամասնականները, որոնք ստիպուեցան ձգել այս երկրէն: Անոնք ձգեցին, որովշետեւ ստիպուեցան ձգել: Պատմեց թէ ինք Սկիւտար Դպրեվանք կոչուած վարժարանի սան էր, նաեւ այդ վարժարանին տնօրէնը, եւ սակայն ըսաւ որ այս վարժարանին ալ վերջը եկած է, որովշետեւ անցեալները պետութիւնը դատ բացաւ այս դպրոցին դէմ եւ պատրաստուեցաւ գրաւման տակ առնելու անոր ինչքերը: Կարդաց Դպրեվանքի մասին եկած վերջին շրամանագիր մը եւ դիտել տուաւ որ փոքրամասնութիւններու դէմ գործընթացը կը չարունակուի նոյնութեամբ: Այդ մասին փաստ մը տալու շամար նշեց 1936–ի պէյաննամէներու տխուր շարցը եւ երբ շարցուեցաւ թէ ի՞նչ կարելի է ընել այս անիրաւութիւնները սրբագրելու շամար, ան յուզիչ չեչտով պատասխանեց որ շայ փոքրամասնութիւնը այլեւս յուսաշատ ու անճար է, ուրեմն այդ շարցը պէտք է լուծուի այս երկրին 99 տոկոսը կազմող մաշմետականներուն կողմէ:

Պաղարիւն ու խիստ շաւասարակշռեալ ելոյթ մըն ալ ունեցաւ այժմ Աթէնք գաղթած յոյն լրագրող Միխալիս Վասիլիեատիս, որ յայտնեց թէ ըսելիք չատ բան ունի, սակայն կը վարանի. «Եթէ Թոքթամըշ Աթէշ շարիւր տոկոս Թուրք պատմաբանի մը ըսածներուն շամար այդ պատմաբանը «աներես» որակէ, ինծի նման Յոյնի մը մասին ի՞նչ որակում պիտի գործածէ»: Ան յականէ անուանէ խիստ ակնարկութիւններ ընելով Թոքթամըշ Աթէշի շասցէին, բացատրեց թէ սխալներն ու անիրաւութիւնները նոյնութեամբ կը չարունակուին, մինչդեռ Թուրքիա պէտք չունի փոքրամասնութիւններէ վախնալու, որեւէ վնաս չի գար եթէ Հէյպէլիի Դպրեվանքը բացուի, ընդշակառակն այսօր այդ Դպրեվանքէն շասած շարիւրաւոր Թրքախօս շոգեւորականներ աշխարշին ամէն կողմը պարտականութիւն կը կատարեն եւ ո՛չ մէկը Թուրքիոյ դէմ կը խօսի, Պարթողոմէոս Սրբ.ն իսկ միշտ Թրքանպաստ արտայայտութիւններ ունի ամենուրէք:

Թոքթամըշ Աթէշ պատասխանեց որ չի ցանկար որ ինք սխալ շասկցուի, ինք նոյնութեամբ կը բաժնէ Դպրեվանքի կամ այլ նիւթերու մասին ըսուածները, ինք ալ կրնայ ստորագրել այդ ըսուածներուն տակ, բայց աւելցուց որ պետութեան նկատմամբ աւելի յարգալիր լեզու պէտք էր գործածուէր, ուստի այդ պատճառաւ էր որ ինք ալ քիչ մը խիստ լեզու գործածեց քիչ առաջ:

Առաւօտեան դէմ ժամը երկուքին վերջին ու ցնցիչ ելոյթ մըն ալ եկաւ Հրանդ Տինքէն, որ նմանապէս չատ յուզուած էր եւ այդ յուզումին մէջ աւելի ազդու եղաւ: Ան յարգելի պատմաբաններուն շարց տալէ վերջ թէ իրենք ի՞նչ անուն տալ կ'ուզեն փոքրամասնութիւններուն, յիշեցուց որ 1936–ի պէյաննամէներու շարցին մէջ պետութիւնը «օտարական» որակած է Թուրքիոյ շայ փոքրամասնութեան շայրենակիցները: Արցունքոտ աչքերով պատմեց Թուզլայի Քամփ Արմէնի օրերը, ուր անոնք պետութեան արտօնութեամբ ճամբար շինած, ծառ տնկած էին: Երկար տարիներ վերջ պետութիւնը գրաւեց այդ շէնքը՝ «մենք սխալ արտօնութիւն տուեր ենք» ըսելով: Այդ շէնքը այսօր որեւէ գործ չի տեսներ, աւերակ վիճակով կը մնայ, որովշետեւ նախկին տէրերուն վերադարձուեցաւ: Հրանդ Տինք ուրիշ օրինակներ ալ տալով յիշեց Արեւելեան նաշանգներէն գաղթած շայ բարեկամի մը օրինակը, որ Սիլիվրիի մէջ փոքրիկ շողամաս մը գնելով շանդերձ շոն բնաւ ծառ չի տնկեր: Եթէ շարցուի, պիտի պատասխանէ. «Ինչո՞ւ տնկեմ: Երբեք չկրցայ տնկուած ծառի մը պտուղը քաղել: Ուստի կը նախընտրեմ լոլիկ շասցնել ու անմիջապէս ուտել անոր պտուղը»:

Հրանդ Տինքին այս խօսքերը խորունկ տպաւորութիւն գործեցին:

Այնուշետեւ Ալի Գըրճա ուղեց խօսք տալ փոքրամասնական վարժարաններէ եկած աշակերտներու ալ, որոնց կարգին ելոյթներ ունեցան Գարոլին Մամիկոնեան, Կարօ Տրամէրեան, եւ այլն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքութեան

Յուլիս – Օգոստոս – Սեպտեմբեր, թիւ 7 – 8 – 9, 1999

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

6 եւ կէս տարեկան մանուկով մը զբաղելու համար (դպրոց տանիլ – բերել եւ այլն) կը փնտռուի միջին տարիքի հայ կին մը, ամէն օր ժամը 8–էն 19·30 ։ Ի պահանջեալ հարկին՝ բնակութեան կարելիութիւն ։

Հեռաձայնել՝ , օրուան մէջ, գրասենեակի ժամերուն
01 – 47 – 00 – 91 – 28
կամ իրիկունները՝
01 – 49 – 15 – 03 – 89

RÉVEILLON DE L'AN 2000

A L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE

Entrez dans le troisième millénaire avec famille et amis dans une ambiance arménienne chaleureuse.

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ – LOTO

Section
MARSEILLE-VILLE/SOSSE MAYRIG

SUPER LOTO

Dimanche 12 Décembre
Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
à partir de 15 heures

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

NAREG
au marché de NOEL
D'ENGHIEN-LES-BAINS

L'Association Culturelle NAREG informe les lecteurs de HARATCH qu'elle sera présente **le Samedi 11 et le Dimanche 12 Décembre**, de 10h à 18h, au marché de NOEL dans les jardins de la mairie d'Enghien-les-Bains.

Pour la première fois, l'Association animera le stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, souvenirs d'Arménie, cadeaux de Noël, pâtisseries, sandwiches, boissons, café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille, et entre amis pour déguster nos spécialités.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«A. TATEOSSIAN» de Paris**

fête de fin d'année

Venez fêter la fin de 1999
avec les élèves de l'école,
Dimanche 12 Décembre à 14 heures 30
Salle Valeyre,
24, rue Rochechouart, 75009 Paris

Arménie et Arméniens aujourd'hui

l'Association Culturelle des Batignolles
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite au mois de l'amitié
ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
en présence de
Madame Françoise DE PANAFIEU,
Député, Ancien Ministre,
Adjointe au Maire de Paris
Monsieur Pierre REMOND,
Maire du XVIIe arrdt de Paris

KARABAGH «un jardin noir»
Expo photos de **Jean-Martin Le Révérend**
du 15 Novembre au 12 Décembre
74, place du Docteur Félix-Lobligeois,
Tél.: 01 42 29 00 27 75017 Paris
Ouverture du lundi au samedi
de 14h à 18h
et dimanche de 10h à 15h,
fermé le mercredi.

**

CHORALE KOGHTAN DE L'UGAB
dirigé par Haïg SARKISSIAN
dimanche 12 décembre à 16h30,
Eglise Sainte-Marie des Batignolles
Place du Docteur Félix-Lobligeois,
75017 Paris

A l'occasion de son 10' anniversaire

l'«Espoir pour l'Arménie»

vous invite à une soirée de solidarité en faveur des enfants d'Arménie

Sous la présidence d'honneur de
Son Excellence
EDWARD NALBANDIAN
Ambassadeur d'Arménie
Monsieur ANDRE SANTINI
Député-Maire, Ancien Ministre

VENDREDI 10 DECEMBRE
à 20 heures 30 précises

Eglise Evangélique Arménienne
28 av Bourgain - 55 av Victor-Cresson
Issy les Moulineaux

PROGRAMME

— Film réalisé par *Ardavazt Egoyan* de la Télévision d'Arménie;
— Concert avec la pianiste *Carine Zarifian*

Soirée présentée
par **VIRGINIA CRESPEAU**
Journaliste à France-2

Possibilité de dons au profit des enfants d'Arménie, à l'entracte.

— Entrée gratuite —

A L'OCCASION DE NOEL,

«LES PETITS VIRTUOSES» D'ARMENIE

présentent
2 de leurs productions

- **Le C.D. de leur tournée en France 1998 (enregistrement live) 20 morceaux de musique classique et arménienne (Vivaldi, Mozart, Khatchatourian...)**

Prix 100 FF (+25 FF de frais de port)

●

- **La K7 vidéo de leur concert à la salle Rossini ainsi que leur passage sur France 2 le 13 décembre 1998 à l'émission de Michel Drucker (durée 90 mn)**

Prix 125 FF (+25FF de frais de port)

Commandes :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
28, avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50
Fax : 01 46 44 64 04
E-Mail : eleonian@hotmail. com
Libellez vos chèques
au nom d'Espoir pour l'Arménie

ART'MÉNIE

ou l'interprétation de la Peinture
à travers le TAPIS

LE
Centre Culturel
SAINT MESROB
vous convie à découvrir
la première collection de tapis d'art contemporain d'Arménie
conçus et noués main
par les ateliers HEMAG'S
ainsi que des tableaux
de Seyran Gasparian

10bis, rue Thouin, Paris 5[e]

Exposition du 10 au 17 décembre
tous les jours de 16h à 20h
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
RER B: Luxembourg **—Entrée libre—**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 4000 Ֆր· Տիկին Ճեմիլա Մալփայէ Հայաստանի որբերուն ի նպաստ, 1000 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Ժագ Փանոսեանէ եւ 200 Ֆր· Տիկին Սոնիա եւ Պր· Փասքալ Փանոսեանէ Թուրքիոյ երկրաշարժին հայ որբերուն եւ վնասուած հայկական հաստատութեանց վերանորոգման համար եւ 1000 Ֆրանք Պ· Մխիթարեանէ Կապոյտ Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն համար ։

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19
ժամը 13-ին

Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին
ԷՎԼԻՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ
եւ Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները ։

Ճաշացանկ՝
Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66
01 – 42 – 59 – 23 – 33
եւ
01 – 43 – 70 – 47 – 31
Ծախքերու մասնակցութիւն

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

«ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՕՐ»

կը կազմակերպէ ։
Ցուցադրութիւն եւ Վաճառք ։
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12
Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի ցուցասրահը՝
15, rue Jean-Goujon — Paris 8[e]
ժամը 14–էն սկսեալ ։
Հրաւիրուած էք բոլորդ ։
Մուտքը ազատ է ։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.
après 18h.

SABERATOURS

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS DIRECTS
SUPER PROMOTION 1790FF*

ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

2 VOLS HEBDOS
CARGO

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Sabera@wanadoo.fr
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!
www.saberatours.com

* Conditions particulières, nous consulter.

STUDIO VICKEN - PARIS 99

SEVAN VOYAGES

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.793 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.793

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 9/10)

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻՆ ՄԱՍԻՆ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Երկրապահներու համագումարին նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրաժարականին մասին հնչած յայտարարութիւններուն անդրադարձած են Դեկտ. 9-ին Խորհրդարանի խմբակցութիւնները : «Միասնութեան» քարտուղարը՝ Վ. Մկրտչեան այդ պահանջը համագումարին ընդհանուր կարծիքը նկատած չէ, քանի որ բանաձեւին մէջ տեղ գտած չէ ան : «Կայունութիւն» խմբակցութիւնը յայտնած է որ հարցը միայն քաղաքական դաշտին եւ Սահմանադրութեան շրջանակին մէջ քննելի է : Իսկ Հ.Յ.Դ. խմբակցութեան նախագահին կարծիքով Երկրապահներու առաջնահերթ խնդիրը պէտք է ըլլայ նախագահին հզօրացումը :

Նոյն օրը Ռ. Քոչարեանի հետ հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցած է Արամ Ա. Կաթողիկոսը, որուն նախագահը ըսած է թէ երկրին ընդհանուր կացութեան մէջ բարելաւման նշաններ կան, սակայն կան նաեւ մտահոգութիւններ, հետեւաբար պէտք են հաւաքական ջանքեր Հայաստանի հզօրացման համար :

Հոկտ. 27-ի դէպքերուն մասին արտայայտուելով Սոցիալիստական ուժերու եւ մտաւորականներու Միութեան քարտուղար Ա. Մանուչարեան, ըսած է որ եղածը ինք արտաքին ուժերու կողմէ իրականացած կը նկատէ. տարր կարեւորութիւն տուած են «համատարած ստաբացումը, անհանդուրժողութիւնն ու ատելութիւնը» :

Ինքնորոշում Միութեան նորընտիր նախագահ Ն. Զէյնալվանդեան ալ «ծանր դաս» որակած է Խորհրդարանին ահաբեկչութիւնը, յայտնած է թէ իրենք միշտ պատրաստ են նախագահին աջակցելու, սահմանադրական լիազօրութիւնները իրականացնելու գործին մէջ :

⁂

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

Դեկտ. 9-ի առաւօտուն գլումբեցի երիտասարդ մը, զինուած, բարձրացած է Մանկավարժական Հիմնարկի Բ. յարկը ու խուժելով Ա. դասարան մը, պատանդ առած է տարեց դասախօսուհին ու 12 ուսանողներ : Ստուգուած է որ յանցագործը արթիկցի է, կը կոչուի Արտեմ Մինասեան, ծնած է 1982-ին : Տեղւոյն վրայ հասած ներքին գործերու ստորաբաժանումները երկու կրակոցով ծանրօրէն վիրաւորած են ահաբեկիչը որ հիւանդանոց փոխադրուած է : Պատանդներէն վիրաւորներ չկան :

⁂

Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ Կ'ԵՐԹԱՅ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12-ԻՆ

Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-ի Մինսկի խումբի համանախագահներ Քերի Քեվինոյի (ԱՄՆ), Նիքոլա Գրիբկովի (Ռուսաստան) եւ Ժան-Ժագ Կայարի (Ֆրանսա) գլխաւորած պատուիրակութիւնը Դեկտ. 12-ին Ստեփանակերտ կ'երթայ : Մինսկի խումբի ղեկավարութեան փոփոխութենէն ետք համանախագահներուն առաջին միասին այցելութիւնն է այս. այցին նպատակն է ծանօթանալ տեղւոյն իրավիճակին, Պոլսոյ վեհաժողովին արդիւնքներուն քննարկումը, բանակցութիւններու վերսկսման կապակցութեամբ կողմերու դիրքորոշումներու ճշդումը : Այցելու պատուիրակութեան մէջ նախատեսուած էր նաեւ ՄԱԿ-ի Գաղթականներու Գերագոյն Քննչութեան եւ Համաշխարհային Դրամատան ներկայացուցիչներու մասնակցութիւնը :

⁂

ԼԻՆՍԻ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՎԱՐԿԻՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ. 9-ին Լինսի Հիմնարկին հետ ստորագրուած 10 միլիոն տոլարի վարկին համաձայնագրին մասին խորհրդակցութիւն մը ունեցած է Արտաքին գործերու, Ֆինանսներու, Տընտեսութեան, Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարարներուն հետ : Ճշդըւած է որ 24 ծրագիր ներկայացուած է, 12,9 միլիոն տոլար արժողութեամբ. անոնց մէջ կան պանդոկներու, գիւղական մթերքներու, մեքենաշինութեան եւ այլ մարզերու պատկանողներ : Լինսի Հիմնարկին հետ համաձայնութիւն ձեռք բերուած է եւս 10 միլիոն տոլարի ծրագիր իրականացնելու մասին : Ռ. Քոչարեան կարեւոր նկատած է խիստ հսկողութիւնը չօշափելի ծրագիրներու նկատմամբ :

⁂

ԱՍՈՂԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԴԱՏԸ

Դեկտ. 9-ին Արմաւիրի Ա. Ատեանին մէջ շարունակուած է թեմին հոգեւոր առաջնորդ Ասողիկ Եպիսկ. Արիստակէսեանի ու տասը այլ անձերու դատը : Հարցաքննուած է Պաշտպանութեան նախարարութեան պիւտճէի վարչութեան նախկին գանձապահ Օ. Գալստեան որ աշխատած է նոյն վարչութեան պետ, 1998-ին անձնասպան եղած Մ. Աւետիսեանի հետ : Այս վերջինին թելադրանքով, չփման մըտած է Ի. Խաչատրեանի հետ, տարադըրամ հայթայթելու գործով : Ան, օր մըն ալ Ի. Խաչատրեանի ըսած է թէ արտասահմանէն 4 միլիոն տոլար վարկ բերելու համար Ասողիկ Եպիսկ.ին 250-300 հազար տոլար պէտք է ու այս վերջինը տասը փոխարէն կը խոստանայ 1 միլիոն 250 հազար տոլար վերադարձնել : Երբ գումարին յանձնումին տեղեակ դարձած է շրջանի Պաշտպանութեան նախարարը Վազգէն Սարգսեան, թէ՛ Օ. Գալստեան, թէ՛ Ի. Խաչատրեան տարուած են ռազմական ոստիկանութիւն : Ամբաստանեալը ըսած է թէ ատկէ ետք ոչինչ իմացած է Մ. Աւետիսեանի անձնասպանութեան մասին :

⁂

ԱՐԾՐՈՒՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ՎԱՐՈՐԴԸ ՉԻ ՀԱՒԱՏԱՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԿԱԾԻՆ

Դեկտ. 8-ին, Երեւանի Նոր Նորք - Աւան համայնքներու Ա. Ատեանի դատարանը շարունակուած է Արծրուն Մարգարեանի սպանութեան առնչութեամբ Հրանտ Պապիկեանի դէմ յարուցուած քրէական գործի դատաքննութիւնը : Դատարանը շարունակած է լսել Արծրուն Մարգարեանի վարորդ Հենրիկ Մուրատեանի վկայութիւնը, որ ընդմիջուած էր նախորդ նիստին : Ան նշած է, որ Մարգարեանի թիկնապահները՝ Արսէն Խաչատրեան եւ Արմէն Խաչատրեան իրեն պատմած են որ հրամանատարը զէնք ուղղած է Արսէնի գլխուն, զայն սպաննել ուզելով : Ապա, ինք թիկնապահներու ու քանի մը այլ անձերու հետ փութացած է դէպքին վայրը՝ փնտռելու հրամանատարը : Հոն չգտնելով Ա. Մարգարեանը, բոլորն ալ վերադարձած են իրենց տուները, մտածելով որ ոչինչ պատահած է : Վկան աւելցուցած է թէ ինք չի հաւատար անձնասպանութեան վարկածին : Այլ վկայ մըն ալ՝ Սիրանոյշ Պօղոսեան խօսած է նամակի մը մասին զոր Ա. Մարգարեան իրեն տուած կ'ըլլայ իր մահէն երկու ամիս առաջ, խնդրելով որ իրեն որեւէ բան պատահելու պարագային զայն յանձնէ տուքթ. Արտաւազդ Սահակեանին : Վկան աւելցուցած է թէ անմիջապէս որ Ա. Մարգարեանի մահուան լուրը առած է, կատարած է իրմէ խնդրուածը, սակայն բժիշկը իրեն խորհուրդ տուած է մոռնալ այդ նամակը : Ս. Պօղոսեան աւելցուցած է թէ այդ պահէն ասդին իրեն անծանօթ է նշեալ նամակին ճակատագիրը :

Դատաքննութիւնը կը շարունակուէր :

ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՀԱՍ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան «Ինչո՞ւ նախագահական կանխահաս ընտրութիւն» հարց տուած է, ակնարկելով Երկրապահներու համագումարին արտայայտուած պահանջքին : Ցետոյ ըսած է թէ Երկրապահը որպէս այդ կը մնայ, զանազանուելու համար քաղաքական միւս կուսակցութիւններէն : «Անշուշտ նման արտայայտութիւններ կ'ըլլան, ես կ'ընդունիմ զանոնք, անոնք արդար են : Պէտք է գնահատենք որ այս կազմակերպութիւնը սխալ քայլեր չառաւ» աւելցուցած է ան :

⁂

Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՆՈՒԷՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԱՄՆ-ու Կարմիր Խաչին կողմէ Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպանին ղրկուած նամակով մը տեղեկացուած է որ երկրաշարժի աղէտեալներուն որպէս օժանդակութիւն հանգանակուած 12,2 միլիոն տոլարին մէկ միլիոնը նուիրատուութիւնն է հայ ծանօթ գործատէր Գըրգ Գրիգորեանի Լինսի Հիմնարկին : Գումար որ պիտի յանձնուի Թուրքիոյ Կարմիր Մահիկին :

Այդ մասին Հայեւթուրք առեւտուրի զարգացման կոմիտէին թրքական կողմին նախագահը Գ. Սոյաք Երեւանի մէջ մամուլի ասուլիսի մը յայտնած է թէ «Պր. Գրիգորեանի կողմէ նուիրուած 1 միլիոն տոլարը ԱՄՆ-ու Թուրքերուն նըւիրած ընդհանուր գումարէն աւելին է» :

Թուրք գործի աշխարհին ծանօթ դէմքերէն մէկը, Նիւ-Եորքէն, յայտնած է թէ ամօթով մնացած է տեսնելով որ Թուրք հայրենակիցները չեն իմացած այդ լուրը, քանի մամուլը զայն տուած է միայն մէկ-երկու տողով : Ան աւելցուցած է որ յառաջիկայ օրերուն Լաս-Վեկաս պիտի երթայ իր «բարեկամ՝ Գրիգորեանին շնորհակալութիւն յայտնելու համար» ... :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԵԼՍԻՆՔԻԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Հելսինքիի վեհաժողովի նախօրեակին (Դեկտ. 9) Ժոսփէն եւ Պլէր ոչ մէկ խօսք փոխանակեցին ճաշի ընթացքին, նոյն սեղանին շուրջ, մինչ Ֆինլանտացի դիւանագէտ մը կ'ըսէր «ընաւ պէտք չունէինք այս խնդրին», ակնարկելով Ֆրանքօ-անգլիական տաւարի «խենթ կով»ուն պատճառաւ : Այս հարցը շատ ջղագրգռած է Անգլիացիք, սկսելով Թոնի Պլէրէն եւ մամուլէն : Գոհ են, անշուշտ, Անգլիոյ «հակաեւրոպացիները» ի տես Թ. Պլէրի եւրոպական քաղաքականութեան մէկ ձախող արդիւնքին : Իրաց այս կացութեան մէջ, Պրիւսէլի Եւրո-

(Շար.-ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԼՈՒՐ, ԵՐԵՔ ՀԱՐՑՈՒՄ

Նոյեմբեր 23-ի «Ազգ»ը Ա. Էջին վրայ խորագրած է «Տաշիրում աղանդաւորները մատուռ են աւերել եւ ոչնչացրել սրբապատկերներ» : Ըսուածը այն է որ աղանդաւորները մարդորսութեան մարզին մէջ արձանագրած իրենց յաջողութիւններէն ետք, անցած են գրաւման յաջորդ մակարդակին. անոնք Լոռ սարին ժայռափոր սրբավայր մատուռը՝ աւերած են, ոչնչացնելով սրբապատկերները : Նոյն նակատագիրը ունեցած են նոյն շրջանի Մեծաւան գիւղին «խաչքար» կոչուած մատուռին սրբապատկերներն ալ :

Թերթին թղթակիցը Մ. Միկոյեան լըրատուութեան հետ լոյս կը յայտնէ որ համապատասխան գերատեսչութիւնները վերջնապէս անհրաժեշտ միջոցներու ձեռնարկեն ու այլեւս սահման մը դրուի աղանդաւորներու նկատմամբ հանդուրժողականութեան մթնոլորտին :

Կը ձեռնարկուի՞ն արդեօք արդէն յապաղած այդ միջոցները, թէ պէտք կ'ըլլայ սպասել որ աղանդաւորական քանդիչ յորձանքը հասնի Էջմիածնի պատերուն, մինչեւ այդ ցուցաբերուած քաջալերանքին հարբած նամբով :

⁂

Երկրորդ լուրը կուգայ Դեկտեմբեր 3-ի «Երկիր»էն. «1997 *թուականի Մայիսից մինչեւ այսօր Հայաստանի քաղաքացիութիւն է շնորհուել 170 հոգու*» : Այլ խօսքով՝ երկուուկէս տարուան մէջ Հայաստանի քաղաքացի դարձած է միայն 170 հոգի. անոնց մէջ են Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանը, պոլսահայ գրող ու Հայաստանի Սոփիայի պատուակալ դեսպանուհի Ս. Սեւանը, ՀՅԴ Գերագոյն մարմնի անդամ Հրանդ Մարգարեանը : Իսկ Արտաքին գործերու նախկին նախարար Ր. Յովհաննէսեանի քաղաքացիութեան բազմաչարչար հարցը այդ ցանկով ալ չէ կարգաւորուած : Լրատուութիւնը կ'ըսէ թէ նախագահը մերժած չէ անոր խնդրանքը, կը մնայ միայն որ Ր. Յովհաննէսեան տեղեկագիր ներկայացնէ ԱՄՆ-ու քաղաքացիութենէն հրաժարելուն մասին :

Երկուուկէս տարուան մէջ 170 նոր քաղաքացի... երբ ինչպէս կը գրէ լրատու թղթակիցը, *«իսկ թէ նոյն ժամկէտում որքան Հայաստանցիներ են դարձել այլ երկրների քաղաքացիներ, կարող ենք միայն ենթադրել»* :

Լուրը ականջը կը խօսեցնէ՞ արդեօք երկքաղաքացիութեան պահանջքով հրապարակ իջածներուն. թէ «լոզո՛ւնգ, լոզո՛ւնգ մինչեւ վերջ» կարգախօսը իր գըլանով կը հարթէ նման փուշեր... :

Միայն թէ այս երկու լուրերով լուրջ հարուած կրած է նոյն այդ լոզունգայինին նակատը, քանի որ յաւելեալ ու գործնական փաստը տրուած է որ ո՛չ խորաններէ արձակուած պատգամներով եկեղեցի անսասան կը պահուի, ոչ ալ երկքաղաքացիութեան պահանջքի աղաղակներով Հայաստան կը լեցուի... աղմուկէն աւելի շօշափելի բանով մը :

Ո՞վ պիտի մտածէ գոնէ լոզունգայինը բուժելու ազգանուէր, կենսական, հերոսական առաքելութեան մասին, նախքան որ աղանդաւոր բահ ու բրիչներ հասնին Էջմիածնի պատերուն, կամ հասնինք հոն ուր Դիոգինէսի լապտերը փոշիներէն մաքրենք, Հայաստանի քաղաքացիութիւն ստացող գտնելու համար... :

Թ. ԱՐՓԻ

$E = mc^2$

ԱՅՆՇԹԱՅՆ ԱՌԱՋԻՆԸ ՉԷՐ

Առասպելները իրականութիւնը կ'այլափոխեն, զայն կը գեղծեն նաեւ, բացարձակին հասնելու իրենց պարզամտութեամբ: Հերոսներ կը յղացուին, մինչ ուրիշներ կ'անտեսուին կամ կը չէզոքացուին, կը սրբուին, կերտելու համար անգոյ էութիւն մը՝ ըստ զայն յղացողի միտումներուն եւ ձգտումներուն: Սակայն կը պատահի որ անտեսուած, մոռացութեան տրուած կամ խափանուած իրողութիւններ տեղ մը լոյս աշխարհ գան, տուեալ առասպել մը խնդրոյ առարկայ դարձնող կամ նոյնիսկ անոր ամբողջովին հակոտնեայ իրողութիւն մը պարզող: Այսպիսի պարագայ մը կ'արծարծէ Ռոպէրթ Պարթոչչիի հեղինակած գիրքը· «Ալպէր Այնշթայն եւ Օլինթօ Տէ Փրէթթօ. Աշխարհի ամէնէն համբաւաւոր բանաձեւին իսկական պատմութիւնը» խորագրուած, որու մասին «Փանորամա»ի մէջ յօդուած մը ստորագրած է Անթոնիօ Սոչչի:

⁂

1946-ին, «Թայմ» շաբաթաթերթի Յուլիս 1-ի թիւը լոյս կը տեսնէ կողքով մը, որուն վրայ պատկերուած են Այնշթայնի (1879 – 1955) դէմքը, հիւլէական ահաւոր սունկը եւ, անոնց վերեւը, նշանաւոր $E=mc^2$ բանաձեւը, որ կը սահմանէ նիւթին բարեփոխումը ուժանիւթի: Գիտնականը Ի. դարու խորհրդանշան մը կը դառնար, իսկ իր բանաձեւը՝ գիտութեան պատմութեան ամէնէն նշանաւորը, որ կը ներկայացնէր գիտութեան թէ՛ լուսաւոր եւ թէ՛ դժոխային երեսները:

Այնշթայն 1905-ին լոյս տեսած համբաւաւոր յօդուածով մը (որ շուտով կը յաջորդէր յարաբերականութեան մասին իր գրածին) ենթադրած էր որ անհունօրէն փոքր մարմին մը կրնար անհունօրէն մեծ ներուժ պարունակել: Իր ենթադրութիւնը իր հաստատումը գտաւ քառասուն տարի ետք, Հիրոշիմայի եւ Նակազաքիի վրայ հիւլէական ռումբերու պայթումով, որ ահ ու բեկում ձգեց աշխարհը, զարմանք եւ սարսափ յառաջացնելով: Այս ռումբը կարելի դարձուց կործանարար ապագայի մը հեռանկարը, կործանում – յայտնութիւն մը՝ զոր այժմ ոչ թէ Աստուած այլ՝ մարդը կրնար պատճառել: Այնշթայն, նոր Պրոմեթէոսը, նոր ժամանակաշրջանի հայրն ու խորհրդանիշը, այդ պահէն սկսեալ խաղաղապաշտութիւնը իր քաղաքական դրօշը դարձուց:

Սակայն փաստուած է որ Այնշթայն ոչինչէն չհասաւ իր բանաձեւը կազմելուն այլ՝ հիմնուեցաւ գիտնականներ Թամսընի, Լորէնցի, Փուանքարէի, Մաքսուէլի եւ այլոց մտածումներուն վրայ՝ «ելեկտրաձգողական զանգուած»ի մասին: Իսկ Այնշթայնի 1905-ի յօդուածէն երկու տարի առաջ, այլ անձ մը նոյն բանաձեւումին հասած էր, իրողութիւն մը որ մինչեւ այսօր ծածկուած կը մնար: Այս անձը կը կոչուի Օլինթօ Տէ Փրէթթօ (1857 – 1921):

ԴՐՍԵՑԻՆԵՐ...

Պարթոչչի, որ ուսողութեան պատմութեան դասախօս է Փերուճայի համալսարանը, 1985-ի շուրջ առաջին անգամ ըլլալով կը լսէ Տէ Փրէթթոյի մասին, գիտական մարզի երկու դրսեցիներ նկատուած Ումպէրթօ Սփէրլի եւ Փիէրօ Շործիի միջոցաւ, որոնք արդէն իսկ 1974-ին իրենց աշխատանքներուն արդիւնքը վկայագրել տուած էին· ինչ կը վերաբերի հիւլէական պայթումի գործընթացին եւ այս գծով ուրիշները կանխած՝ անառարկելիօրէն: Իրենց գաղափարը հետեւանք չունեցաւ, «նախ կանխամտածուած հակառակութեան պատճառաւ՝ գիտական մեխանիկին կողմէ ցոյց տրուած», որովհետեւ «կարելի չէր ընդունիլ որ նման տեսակի զննում, հետազօտում եւ քննարկում մը դրսեցիներու կողմէ գար», ինչպէս Պարթոչչի կը բացատրէ:

Բայց եւ այնպէս, գիտական մտածութեան պատմութիւնը լեցուն է դրսեցիներով: Ամէնէն նշանաւորը նոյնինքն Այնշթայն է որ, քսանըվեց տարեկանին, երբ իր յեղաշրջող էջերը հրատարակեց «Աննալէն տէր Ֆիզիք»ին մէջ, Պեռնի վկայագրական գրասենեակին մէջ անծանօթ պաշտօնեայ մըն էր, որ հազիւ տասը տարի առաջ Ցիւրիխի Փոլիթեքնիքէն մերժուած էր եւ որ մինչեւ 1902-ի Յունիս 23, (երբ վկայագրական գրասենեակէն ներս ժամանակաւոր կերպով մուտք գործեց) ուսողութեան փոխանորդ դասատու էր, ճարտարագիտական հաստատութիւններու մէջ:

Իսկական դրսեցի մըն է նաեւ Օլինթօ Տէ Փրէթթօ, ճարտարարուեստի ժրաջան գործատէր մը՝ Իտալիոյ հիւսիս – արեւելեան շրջանի քաղքենի դասակարգէն դուրս եկած, որ արդէն իսկ կը մատնանշուէր որպէս ճարտարագիտական աշխոյժ նախաձեռնող մը: Այսպէս, 1903-ի Ապրիլ 1-ին, քառասունվեց տարեկանին (իր ետին ունենալով գիտական այլազան յօդուածներու հրատարակութիւնը), Տէ Փրէթթօ կ'աւարտէ աշխատասիրութիւն մը, որ ժամանակէ մը ի վեր զինք գրաւած էր եւ որ խորագրուած է «Տիեզերքի մէջ եթերի ենթադրութիւններ»: Այս գրութեան մէջ է որ առաջին անգամ կը բանաձեւուի E=mc2 հաւասարումը: Հեղինակը ինք իսկ կը խօսի երբ կը գրէ· «Ի՞նչ սոսկալի արդիւնքներու մեզ չէ առաջնորդած մեր տրամաբանութիւնը: Ոչ մէկը դիւրութեամբ պիտի ընդունի որ, երեւակայացուած եւ պարփակուած կերպով, մէկ քիլօկրամնոց որեւէ նիւթի մէջ, մեր բոլոր հետախուզումներէն թաքնուած, կրնայ ներուժի նման քանակ մը գտնուիլ: Այս գաղափարը անտարակոյս խենթութիւն պիտի նկատուի»:

Այս պատճառով, Տէ Փրէթթօ կը խորհի որ իր աշխատասիրութեան «վիճակուած ըլլայ անտիպ մնալ» այն «յանդուգն ենթադրութիւններուն համար զորս կ'ընդգրկէ», հակառակ որ նշանաւոր աստղաբաշխ, Ճովաննի Շափարէլլի, որուն իր աշխատասիրութիւնը կ'ուղարկէ, իրեն դրուատալից բառերով կը պատասխանէ թէ «ան մեր աչքին նոր կարելիութիւններ կը բանայ»: Այսպէս, Նոյեմբեր 23-ին, կոմս Ալմէրիկօ Տա Սքիօ Վենետոյի Գիտութեան, Գրականութեան եւ Արուեստի Արքայական Հաստատութեան կը ներկայացնէ Տէ Փրէթթոյի աշխատանքը, որ 1904-ի Փետրուարին կը տպուի նոյն հաստատութեան հրատարակութեան մէջ:

ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

Մէկ ու կէս տարի ետք, 1905-ի Սեպտեմբերին, նաեւ երիտասարդ Այնշթայն կը հրատարակէ իր աշխատասիրութիւնը, որ նշանաւոր բանաձեւումը կը պարունակէ, հետեւեալ խորագիրով. «Մարմինի մը հեղգութիւնը իր պարփակած ներուժէ՞ն կախեալ է»: Պարթոչչի իրաւացիօրէն հարց կուտայ. ինչո՞ւ միայն երեք էջ տրամադրել նման «ռումբ»ի մը, ինչո՞ւ այդ գրութիւնը մաս չի կազմեր Յունիսի առաջին յօդուածին, յարաբերականութեան նուիրուած, եթէ ան ասոր տրամաբանական եզրայանգումն է. ինչո՞ւ խորագիրը հարցական կերպով տրուած է. «Արդեօք զայն գրողը անվստա՞հ էր», Պարթոչչի հարց կուտայ եւ կ'աւելցնէ թէ ասիկա «ձե՞ւ մըն էր ներյայտ ակնարկութիւն մը ընելու արդէն նախապէս ուրիշներու կողմէ կատարուած ենթադրութիւններու»: Այս պարագային, որո՞ւ կ'ակնարկէ հեղինակը: Բնականաբար, կը մտածենք նաեւ Տէ Փրէթթոյի մասին: Այսպէս, Այնշթայն կրնայ անոր աշխատասիրութեան ծանօթացած ըլլալ, նաեւ որովհետեւ իտալերէն կը խօսէր եւ Իտալիոյ հետ սերտ կապեր ունէր (իր ընտանիքը Լոմպարտիա փոխադրուած էր եւ իր հայրը Միլանօ մահացած էր, 1902-ի Հոկտեմբերին):

Բայց կայ աւելին: Այնշթայն, շատ քիչ մէջբերումներ կատարող մը ըլլալով հանդերձ, 1905-ի իր աշխատասիրութիւնը կ'աւարտէ իր ամենասիրելի ընկերոջ, իտալացի Միքելէ Պէսսոյի ուղղուած ջատագովումով մը, որ «հաւատարիմ կերպով» իր կողքին կը կենայ եւ որուն պարտական կը զգայ «անոր արժէքաւոր այլազան դրդումներուն համար»: Յաջորդող տարիներուն, Այնշթայն կը պատմէ թէ յայտնութիւնը ունեցած է երբ օր մը «Անոր հետ երկարօրէն հարցը քննելէ ետք, յանկարծ լուծումը» իրեն «յստակ կը դառնայ»: Կարելի չէ գիտնալ թէ որո՞նք են այն ցուցմունքները զորս Պէսսօ Այնշթայնի ըրած է: Բայց գիտենք որ Պէսսօ կը սերէր հիւսիս-արեւելեան քաղքենի դասակարգէն որուն Տէ Փրէթթօ կը պատկանէր եւ որ գիտական նոյն հետաքրքրութիւնները կը մշակէր: Պարթոչչի յայտնաբերած է նաեւ կարելի կապը Այնշթայնի եւ Տէ Փրէթթոյի միջեւ: Պէսսոյի միջոցաւ, ուրեմն, $E=mc^2$ բանաձեւումը կրնայ Այնշթայնի հասած ըլլալ, որուն համար, բնականաբար, ասիկա կըրնար միայն մեկնակէտ մը ըլլալ:

Բայց ինչո՞ւ Այնշթայն ուղղակի չի մէջբերեր Տէ Փրէթթօն: Պարզ է որ Իտալացին այդ հաւասարումին հասած էր տեսական ծիրի մը մէջ՝ եթերի հարցին վրայ կեդրոնանալով, մինչ այն եթերին զոր Այնշթայն խոտոր կը համարէր գիտական մտածութեան: Կայ եւս իրողութիւնը թէ այդ բանաձեւումին կարելի էր յանգիլ «նախ յարաբերականութեան տեսութեան նախադրեալներէն անկախ», ինչպէս կը մատնանշէ Փիէրօ Գալտիրոլա: Այնշթայն ինքը յաջորդաբար համաձայն գտնուած է ասոր: Մինչ բնագէտ Էթթորէ Մայորանա գրած էր թէ «Փանիսփերնա փողոցի տղաք» նշանաւոր դարձած եւ Էնրիքօ Ֆերմիի շուրջը հաւաքուած, շատ հետաքրքրութիւն ցոյց չէին տար Այնշթայնի յարաբերականութեան վարկածներուն նկատմամբ, «մինչ տարբեր է այն յայտնաբերումը որ մարմնի մը կոյտը կ'առընչէ անոր պարունակած ներուժին· $E=mc^2$»:

Ի վերջոյ, հիւլէական ուժին յայտնաբերումը, որ այս հաստատումը վաւերացուց, ինքնաբերաբար չի հաստատեր յարաբերականութեան տեսութիւնը, ընդհանրապէս կարծուածին հակառակ: Սակայն կաճառային մեհեանը անցնող տասնամեակներուն Այնշթայնի համար կանգնեցուց կոթող մը, իրեն նկատմամբ եղած որեւէ հարցադրում կամ կասկած նախապաշարումի վերածելով: Այս գծով, գիտնական եւ վիպագիր Իզաաք Ազիմով գրեց· «Ոչ մէկ բնագէտ, ի բաց առեալ եթէ խենթ մը ըլլայ, կրնայ կասկածի տակ առնել յարաբերականութեան տեսութիւնը»: Այս մթնոլորտին մէջ, վտանգաւոր կը թուէր նոյնիսկ Տէ Փրէթթոյի պարագան ծանօթացնելը: Այսպէս, Պարթոչչիի, որ իր գիտական փնտռտուքները այլազան առիթներով կը հրատարակէ, տարիներու տեւողութեան արգելք հանդիսացուած է որ ան կարելիութիւնը ունենայ պատմելու «աշխարհի ամէնէն նըշանաւոր բանաձեւին իսկական պատմութիւնը»: Թերթ մը հետեւեալ ձեւով պատճառաբանած է իր ժխտական կեցուածքը· «Ան վտանգը կը յառաջացնէ վտանգաւոր սխալհասկացողութեան մը՝ ոչ շատ ուշադիր ընթերցողներու կողմէ ցոյց տրուած...»:

Կը թուի գրեթէ կրօնական ուղղափառութեան հարց մը ըլլալ: Այնշթայնի վերածումը անձեռնմխելի նախապաշարում-կուռքի մը (բան մը որ վստահաբար իրեն հաճելի պիտի չըլլար), ըմբոստ այլազան գիտնականներ կղզիացման եւ գրաքննութեան ենթարկեց: Այս ձեւով, արդի գիտութիւնը, ծնած՝ որպէս քարացածութեան դէմ պայքար, կը գտնուի սուրբ վարդապետութիւն մը ըլլալու վտանգին տակ, որ «սպառնացող» հերետիկոսները լուսանցքային կը դարձնէ:

ՍԵՐՄՆԱՅԵԱՆ

(*) Ներուժ = (կոյտ×լոյսի արագութիւն)²

ՆԺԴԵՀԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԱՐՑԱԽ ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ

Օդը սառն էր: Մեքենան, մեր տրամադրութիւնից կարծես ոգեւորուած, թեթեւ, անաղմուկ սլանում էր առաջ: Ձիւան արդէն մնացել էր մեր թիկունքում: Այժմ, երբ ես գրում եմ այս տողերը, այլեւս կենդանի չէ Խաչիկ Թադեւոսեանը: Նա վախճանուեց մի քանի տարի առաջ, ծանր վիրահատութիւնից յետոյ, իսկ մինչեւ այդ էլ արդէն ապրում էր Նոր – Հաճնում, որդու՝ առողջարանի գլխաւոր բժիշկ Սուրէն Թադեւոսեանի տանը: Երբ փրոֆէսորի հետ գնացել էինք տիկնոջը՝ Դուսարիկին ցաւակցութիւն յայտնելու, նա մեզ ասաց, որ Խաչիկը տկար, անուժ վիճակում կարողացաւ վերջացնել յիշողութիւնները Պարոյր Սեւակի մասին: Առանց Խաչիկի Ձիւան մեզանից կարծես խորթացել, դարձել էր մի սովորական, մեզ չհետաքրքրող գիւղ...

– Իմ ուսանողներից այդքան ճշտապահ, արդար, բիւրեղեայ մաքրութեամբ ու անդաւաճան միայն Խաչիկին եմ յիշում: Ուրիշ էր, անկրկնելի էր Խաչիկը, - յաճախ էր վերջերս կրկնում փրոֆէսորը:

Եղեգնաձոր չհասած մեքենաները երկար շարք էին կազմել: Պարզուեց, որ ճանապարհը փլուզման պատճառով փակ է:

– Ժամանակ չի կարելի կորցնել: Օգտուենք առիթից, մի փոքր հաց ուտենք, – ասացի ու տեղաւորուեցինք մեքենայի յետին նստատեղում: Տիկնոջս՝ Սոնայի դըրած օրապահիկը բացեցինք: Մեզ անձրեւ էր կաթկթում: Մեր շուրջը խաղաղ էր, երբեմն մեքենաների շչակների ձայներ էին գալիս մօտիկ ձորակներից: Խուլ մռնչացող բեռնատարը, որ փորձել էր շեղուել եւ շրջանցել ճանապարհի այդ հատուածը, տեղապտոյտ էր կատարում:

Ճանապարհին ծանօթ չլինելը մեծ զգուշութիւն էր պահանջում: Կարծես ինձ ոգեւորելու համար եւ զգալով տեսանելիութեան կարճութիւնը, փրոֆէսոր Առաքելեանը ժամանակ առ ժամանակ կրկնում էր.

– Ես չեմ կասկածում քո վարորդական հմտութեանը...

Թւում էր, թէ հէնց այնպէս ասուած խօսք էր, բայց այդ խօսքը ոչ թէ ականջներս էին ընկալում, այլ մաշկս: Ի՞նչ էր կատարւում, դժուարանում եմ բացատրել, բայց որ աւելի էր սղանում տեսանելիութիւնս, լրիւ վերանում էր յոգնածութիւնս, դա արդէն ակնյայտ էր: Նժդեհը մեզ հետ, նրա մասունքները առաջին անգամ այս ճանապարհով վերադառնում են իր երկիրը՝ Լեռնահայաստան: Ես զգում էի հոգու մի հզօր ճառագայթում, որի առջեւ մշուշն անկարող էր խոչընդոտ դառնալ: Երեւի լարուածութիւնից էր ճանապարհը թւում անվերջանալի: Վազանց կատարած մեքենայի յետուի՝ հազիւ նշմարուող լոյսերը ինձ համար դարձել էին ուղեցոյց: Յոգնածութիւնից փրոֆէսորը ննջում էր, յետոյ բաւական անց յանկարծակի վեր էր թռչում, կարծես մեղաւոր երեխայի նման ասում.

– Մի քիչ ննջեցի...

Գիշերն ու մշուշը խառնուած էին իրար: Իմ առջեւից գնացող լոյսերը կանգնեցին: Բնակավայր էր: Պարզուեց, որ գլխաւոր մայրուղուց շեղուելով Սիսիան էինք մտել: Գտայ մէկին, բացատրեց՝ ինչպէս դուրս գալ Գորիս գնացող մայրուղին: Օրը սպառուել էր: Գիշերուայ 12-ը անց էր: Մեզ Գորիսում պիտի դիմաւորէր Անդրանիկ Կարապետեանը, որին մէկ օր առաջ մեր գալու մասին տեղեակ էինք պահել:

Անդրանիկի տունը Գորիսի սկզբնամասի բարձրայարկերում էր: Անդրանիկն սպասում էր իր ուրախութիւնը մեզ հետ կիսելուն: Այդ օրը կնոջը՝ Ցամբիկին ծննդատնից տուն էր բերել երրորդ տղայի հետ:

– Սպասում էի: Անհանգստանում էի, որ ուշանում էք:

Անդրանիկը տեղի մանկավարժական ինստիտուտում դասախօս էր, Հայոց լեզուի մասնագէտ: Պատմում էր գորիսեան առօրեայից: Ուշ էր: Գորիսի մաքուր օդը պատշգամբում գրկեց ինձ: Այդ օդի եւ մանկան ձայնի մէջ շատ նմանութիւն կար: Քաղաքը քնած էր: Մենք, թէկուզ կարճ ժամանակով, պէտք է հանգստանայինք:

Առաւօտեան ժամը վեցին բոլորս արթուն էինք: Նախաճաշելուց յետոյ շարժուեցինք դէպի Կապան: Երեքով էինք:

1983 թ. Հոկտեմբերի եօթն էր:

ՍՐԲԱՎԱՅՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անկրկնելի, աստուածատուր բնութիւն էր: Անառիկ էին լեռները: Տեղեր կային, որ թւում էր թէ բնական քանդակագործութեան արուեստանոցներ էին: Քանդակուած էին ժայռերը, լեռներն ու կիրճերը: Ճանապարհի ոլոր – մոլոր ձգուածութիւնը յիշեցնում էր արիւնատար համակարգ, եւ թւում էր, թէ մենք շարժւում ենք Զանգեզուրի մարմնի միջով: Ահա գիւղեր, նաեւ Թուրքաբնակ գիւղեր Զանգեզուրի ամենագեղեցիկ վայրերում: Ակամայ ցաւից կծկւում էր սիրտս: Թուրքերը պաշարել էին Զանգեզուրը: Նժդեհի եւ նրա զինուորների արեան գնով պաշտպանուած ու մեզ փոխանցուած այդ տա-

րածքը անհայրենիք, անազգ կուսակցական ղեկավարների թողտուութեամբ լցուած էր Թուրքերով: Կրեմլի կողմից Նախիջեւանը եւ Ղարաբաղը նուէր ստանալուց յետոյ նրանք չէին հրաժարուել Զանգեզուրը նուաճելու մտքից: Ինչ – որ արթուն մի կենտրոնի կողմից նրանք գիշեր – ցերեկ աշխատում էին այդ ուղղութեամբ կանգ չառնելով ոչ մի միջոցի առջեւ: Զանգեզուրը նպատակադրուած, ծրագրաւորուած գրաււում էր առանց մի կրակոցի, «ինտերնացիոնալիզմի» քողի տակ: Միամիտ Հայեր... Ամենահրաշալի տեղերում Թուրքական գիւղեր էին, որ սնկի նման ծլում եւ անընդհատ աճում ու աճում էին: Թւում էր անտէր է Զանգեզուրը, նրան բզկտում, բաժանում, փողանում են, իսկ նրա պաւակները կարծես կորցրել են զգօնութիւնը, ազգին պաշտպանելու զգացումը: Անդրանիկը պատմում էր, թէ ինչպէս էին նրանք տիրութիւն անում Կապանում: Կուսակցութեան պարագլուխները իրենց անձնական շահերի համար բնակարանները վաճառում էին Թուրքերին:

...Խուստուփը փառահեղ, թեւերը բացած արծուի էր նման, որն ահա ուր որ է պիտի թռչէր, այդ տարածքը յաւիտեան պաշտպանելու համար: Ինչ – որ աստուածային վեհութիւն էր պարուրում Խուստուփին, նրան դարձնում հզօր, ըմբոստ, աննկուն: Խուստուփ... Նժդեհը վերադառնում է դէպի քեզ, ումից վաթսուներեք տարի առաջ խլել էին...:

Կապանի երկաթուղային կայարանում էինք: Ինձ թւում էր, թէ դա արդէն Հայաստան չէ: Աշխատողները միայն Թուրքերէն էին խօսում: Անդրանիկը բացատրեց, որ Կապանի կայարանը Ադրբեջանի երկաթուղուն է ենթարկւում է, եւ այստեղ բոլոր աշխատողները Թուրքեր են: Հայաստանում տիրութիւն է անում Ադրբեջանը: Չէ՛, լաւ բան երբէք չի ըսպասւում: Մենք քնից պէտք է շուտ արթնանանք, վաղը ուշ կը լինի...

Գնացքը ուշացած եկաւ: Գարեգինը թեպէտ ամբողջ գիշեր ոտքի վրայ կանգնած էր եղել, առոյգ էր: Բոլորիս տրամադրութիւնը բարձրացաւ: Ես այն ներշնչուածութիւն ունէի, որ եթէ Գարեգինը մեզ հետ է, ամէն ինչ պէտք է լաւ լինի: Բարդ իրավիճակներում շատ է հաւասարակշռուած եւ միշտ անսխալ որոշումներ է ընդունում, որը ես կապում եմ մաթեմատիկոսի նրա մասնագիտութեան հետ: Նախքան որեւէ կարծիք յայտնելը անպայման պիտի ուսումնասիրի, վերլուծի, նրա մէջ հպանցիկ ոչինչ չկայ: Ճշմարիտ է, համբերատար: Պայրոնեան դիմագծերով, կոկիկ արտաքինով Գարեգինը մեզ հետ էր:

Մենք չգիտէինք, թէ ինչպէս պիտի բարձրանանք Խուստուփ: Հարցրեցինք: Մէկը մեզ մատնացոյց արեց Կապանից վերեւ գտնուող Բաղաբուրջ գիւղը եւ ասաց, որ այդտեղով կարելի է բարձրանալ: Մեքենան վարեցի դէպի Բաղաբուրջ:

Այս գիւղը թառած է Կապանի ուսերին: Դէպի վերեւ անտառոտ սարերն են, դէպի ներքեւ՝ Հայացքի համար լայն տարածք... Գիւղից վերեւ բարձրանալու փորձ չկատարեցինք, մեր մեքենայի համար դա անհնարին էր:

Պիտի համապատասխան մեքենան ճարէինք: Ոչ հեռւում ապրում էր Ստեփան անունով մի Հայ, որը «Վիլիս» մեքենայ ունէր: Միանգամից համաձայնուեց: Ճանապարհը խորդուբորդ էր: Ինչքան հնարաւոր էր «Վիլիսը» բարձրացաւ: Որոշեցինք մնացածը քայլերով բարձրանալ: Եղանակը պարզ էր: Խուստուփը՝ մօտիկ, վեհ ու բարի, ուղեկցում էր մեզ, կարծես կանչում էր իր մօտ: Գագաթի ձիւնը առանձին մի գեղեցկութիւն էր նրան պարգեւում, դարձնում անձեռակերտ գեղեցկուհի, որից հայացք չեղելը անհնար էր: Փրոֆէսէօրը շատ առոյգ էր: Դժուար չէր հասկանալ, թէ եօթ տասնեակը բոլորած այդ մարդուն ի՞նչ ուժ էր առաջնորդում դէպի բարձունքները: Գուցէ նրա համար, որ մեզ հետ էր Նժդեհը... Հանդիպեցինք մի աղբիւրի: Դա Կողնի աղբիւրն էր: Երկու երիտասարդներ քէֆչան աղբիւրի մօտ նստած հաց էին ուտում: Հրաւիրեցին: Տեսնելով, որ հրաժարւում ենք, տղաներից մէկն ասաց.

– Թթի է, տնական:

Ես եւ Գարեգինը օգտուեցինք տղաների հիւրասիրութիւնից, յետոյ նկարուեցինք: Կապանից էին, առաւօտեան բարձրացել էին անտառները հոն քաղելու... Հասցէ տուեցին, որ նկարներն ուղարկենք: Տղաները գնացին: Նրանց հեռանալուց յետոյ մենք շարժւում ենք տարբեր ուղղութիւններով՝ Նժդեհի մասունքի ամփոփման տեղը գտնելու համար: Մի քանի րոպէ անց Անդրանիկը մեզ կանչում է աղբիւրից մօտ 50 – 60 մեթր հեռաւորութեան վրայ ձախակողմեան ձորակի հարաւակողմ տեքութեան վրայ ճաքճքած քարաշերտից բարձրացող ծառաբների մօտ՝ ասելով.

– Ես տեղը գտել եմ: Այս միեւնոյն արմատից բարձրացող երեք ծառաբները յիշեցնում են մեր Եռագոյնը: Նժդեհի աճը պիտի ամփոփենք հէնց այս ծառաբնի տակ, ժայռի մէջ:

Բոլորս հաւանութիւն ենք տալիս տեղի ընտրութեանը: Կէս ժամ անց Նժդեհի մասունքը արդէն պահ էր տրուած Խուստուփին: Մեր հոգիներում ինչ – որ խորհրդաւոր բան էինք զգում, որը եւ՛ տագնապ էր, եւ՛ անասելի քաղցրութիւն: Մեր օրապահիկը բացել էինք աղբիւրի մօտ: Փրոֆէսէօրը բարձրացրեց բաժակը.

– Վերջապէս, թէկուզ ոչ լրիւ, Նժդեհը «վերադարձաւ» Զանգեզուր: Ի դէմս Նժդեհի՝ «վերադարձան» այն բազմաթիւ հայ զինուորները, որոնք զոհուեցին այս լեռներում իրենց հայրենիքի համար, – յուզմունքով ասաց նա: Մենք բոլորս արտասւում էինք: Արտասւում էինք ինքնաբուխ, աննկատ: Չէ՞ որ այս լեռներում զոհուած հայ դեղջուկների՝ Նժդեհի զինուորների վրայ արտասուողներ շատ քիչ են եղել...: Յետոյ անցեալը մի պահի մէջ ձգել, կապել էինք ներկային, եւ մեզ շատ էր մօտ ապագան: Սպարապետն արդէն Զանգեզուրում էր, նա չէր լռելու... Թւում էր, թէ մենք եկել ենք Խուստուփ մենամարտի, շարունակելու Նժդեհի եւ նրա քաջ զինուորների ընդհատուած պայքարը: Պիտի արդէն մենամարտենք... յետոյ կգան ուրիշները:

– Նժդեհի կտակը, թէկուզ ոչ լրիւ, բայց կատարուեց: Ապագայում այստեղ սրբատեղի է դառնալու, – ասաց Գարեգինը:

Ա. Բ.

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ Նոյեմբեր ամսուն երեսուն հոգինոց ուխտաւորներու խումբ մը առաջնորդութեամբ Աւետիս Ա. Քահանայ Պալըգեանի մեկնեցաւ Իսրայէլ եւ մասնաւորաբար Երուսաղէմի քրիստոնէական սրբավայրերը, հոգեպէս պեղելու համար Սուրբ Երկրին մէջ բազմաթիւ դարերու ընթացքին շերտ առ շերտ կուտակուած յիշատակները եւ անոնց հոգեւոր անժամանցելի արժէքները:

Ուխտաւորներէն իւրաքանչիւրը ունէր իր հոգիին մէկ անկիւնը ծրարած յատուկ իղձ մը, այցելել բոլոր սրբատեղիները Քրիստոսի հետ աւելի մօտէն հաղորդուելու ծարաւի գոհացումը գտնելու համար:

Առաջին հանդիպումը սկսաւ Նոյեմբեր 4-ին առաւօտեան կանուխ Փարիզի օդակայանէն: Ծանօթներն արդէն զիրար կ'ողջունէին, միայնակ իրենց շուրջը կը դիտէին՝ քիչ մը անձկութեամբ: Հանդիպման առաջին վայրկեաններուն մտերմութեան կապերը աշխուժացած եւ այլեւս խումբը նետուած էր ուխտագնացութեան հորձանքին մէջ՝ ստեղծելով հարազատ ընտանեկան մթնոլորտ մը: Երուսաղէմ ժամանումէն ետք, առաջին այցելութիւնը անխուսափելի կերպով կը պատկանէր Հայոց Պատրիարքութեան: Երեսուն հաւատացեալներ երկիւղածութեամբ եւ ակնածանքով ոտք դրին հայրենիքէն հազարաւոր մղոններ հեռու գտնուող բայց նոյնքան հայրենի, նոյնքան հարազատ այդ հողը՝ Սուրբ Յակոբայ վանքը, որ հայ հոգեւոր մշակոյթի բազմադարեան օճախներէն մէկն է: Լուսարարապետ՝ Նուրհան Ծ. Վրդ. Մանուկեան, բարի գալուստ մաղթեց հետեւեալ խօսքերով «Ինծի համար հոգեկան գոհունակութիւն է, ամէն անգամ որ արտասահմանէն ուխտաւորներ կուգան Երուսաղէմ: Ինչո՞ւ ուխտաւորներու յաճախակի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, որովհետեւ յառաջիկայ օրերուն պիտի տեսնէք, որ Հայերս Սուրբ քաղաքի մէջ ունինք բազմաթիւ իրաւունքներ հաւասար կաթողիկէներու եւ օրթոտոքսներու, ինչպէս Սուրբ Յարութեան Տաճարին մէջ Քրիստոսի գերեզմանը, ուր ամէն տարի ուխտի կուգան միլիոնաւոր մարդիկ, Բեթղեհէմի մսուրը ուր Յիսուս ծնած է, Աստուածածնի Տաճարը ուր կը գտնուի Սուրբ Կոյսի գերեզմանը: Այս բոլորը յանուն հայ ժողովուրդի, Երուսաղէմի զինուորեալ միաբանութիւնը տիւ եւ գիշեր հանապազօրեայ պատարագներով եւ ժամասացութեամբ կ'երաշխաւորէ Հայոց իրաւունքները այս վայրերէն ներս:

Յաջորդաբար հինգ օրեր շարունակ ուխտաւորները այցելեցին Գեթսեմանի (Ջիթենեաց) պարտէզը, Խաչի ճանապարհը, Սուրբ Յարութեան Տաճարը, յիշեալ սրբատեղիներու այցելութեան ժամանակ աղօթքով եւ հետաքրքրական ու մանրամասն բացատրութիւններով կ'ուղեկցէր Գուսան Վրդ. Ալաճաճեան:

Շաբաթ առաւօտ կանուխ բոլորը ներկայ գտնուեցան Սուրբ Յակոբի գլխադրի մատրան մէջ մատուցուելիք պատարագին: Այս Տաճարի աւագ խորանին տակ կը հանգչի Յակոբոս Տեառն եղբայրը, որ եղած է Երուսաղէմի առաջին եպիսկոպոսը: Իսկ երկրորդ Յակոբը՝ եղած է Յովհաննէս աւետարանիչի եղբայրը որուն գլուխը կտրուած է Հերովդէս Ագրիպասի կողմէ 42 թուականին եւ թաղուած է այն խորանին տակ, ուր պատարագեց Աւետիս քահանան, երգեցողութեամբ՝ ժառանգաւորաց սաներու: Պատարագի աւարտին հաւաքական խոստովանանքէ յետոյ բոլորը Սուրբ Հաղորդութիւն ստացան:

Կէսօրուան ճաշը նախատեսուած էր ժառանգաւորներուն հետ, բաժնելու համար իրենց առօրեայ աղն ու հացը: Ճաշի աւարտին սաները տոհմիկ երգերով ստեղծեցին հայկական մթնոլորտ: Ապա ուխտաւորները մեկնեցան Սուրբ Յարութեան Տաճար, ներկայ գտնուելու համար Թափօրի հոգեպարար արարողութեան որուն կը նախագահէր Թորգոմ Պատրիարքը իր շուրջը ունենալով միաբաններն ու ժառանգաւորները: Տպաւորիչ եւ յուզումնալից վայրկեաններ:

Երեկոյեան ժամը 6–ին ուխտաւորները պատրիարքարանի շքեղ դահլիճին մէջ ընդունուեցան Պատրիարքին կողմէ: Աւետիս Քահանան յանուն բոլորին շնորհակալութեան խօսք արտասանեց ծանօթացնելով Տիկնանց Յանձնախումբը եւ բոլոր ներկաները, որոնք եկած էին ուխտի Սուրբ քաղաք: Թորգոմ Արք. բարի գալուստի խօսքէն ետք թելադրեց, որ Սուրբ վայրերու այցելութիւնները ըլլան աւելի յաճախակի: Ապա օրհնեց եւ հրաժեշտի պահուն իւրաքանչիւրին նուիրեց փոքրիկ խաչեր:

Յաջորդ այցելութիւնը եղաւ Էլ Ալաքսա մզկիթը եւ իր դիմացը գտնուող ոսկեզօծ գմբէթով Օմարի մզկիթը, ուր համաձայն հին ուխտի պատմութեան Աբրահամի զաւկի՝ Իսահակի զոհագործման վայրն է:

Երկուշաբթի առաւօտ կանուխ, խումբը մեկնեցաւ դէպի Գալիլիա, անցնելով Յորդանան գետի երկայնքով, որուն օրհնուած ջուրով ուխտաւորները նորոգեցին իրենց մկրտութեան ուխտը: Յաջորդաբար այցելութիւն տեղի ունեցաւ Կափառնայում Պետրոս Առաքեալի տունը, ապա Թաբոր բարձր բլուրը որուն բարձունքին վրայ կառուցուած է Երանիներու եկեղեցին: Ամէն տեղ կը կատարուէր Աւետարանէն համապատասխան հատուածի ընթերցում որուն կը յաջորդէր «Հայր Մեր» տէրունական աղօթքը: Կէսօրուան ճաշէն անմիջապէս ետք բոլորը մասնակցեցան նաւային պտոյտին որ տեղի ունեցաւ Գալիլիոյ լիճին վրայ:

Չորեքշաբթի օր, խումբը մեկնեցաւ Բեթղեհէմ՝ Քրիստոսի ծննդավայրը: Առաւօտ կանուխ խորհրդաւոր կը հնչէր Հայոց պատարագը Քրիստոսի ծնած մըսուրին մէջ, կանթեղներու եւ մոմերու դողդղացող լոյսին տակ: Պատարագի աւարտին Բեթղեհէմի տեսուչ Ռազմիկ Վրդ. տեսչարանին մէջ հիւրասիրութեամբ մը պատուեց ուխտաւորները: Կէսօրէ ետք բոլորը վերադարձան այցելութիւն մըն ալ Մեռեալ Ծովուն տալէ ետք:

Վերջին օրը խումբը հրաժեշտ առաւ Երուսաղէմի սրբատեղիներէն եւ մեկնեցաւ դէպի Եաֆա եւ Թել–Ավիվ Պէն–Կուրիոն օդակայանէն Փարիզ վերադառնալու համար:

Յօդուածը աւարտելէ առաջ կ'ուզենք մասնաւոր շնորհակալութեան խօսք ուղղել Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեանին, Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբի ատենապետ՝ Մարկօ Գոզրեանին եւ բոլոր անոնց որոնք ուխտագնացութեան կազմակերպման աշխատանքներուն իրենց ծառայութեան բաժինը բերին:

Սիրելի ընթերցող թող այս գրութիւնը ձեզ քաջալերէ, որ դուք եւս երբ առիթը ներկայանայ, անպայման այցելէք Ս. Քաղաքը արժեւորելով քրիստոնեայի նկարագիրը եւ պաշտպան մնալու մեր դարաւոր իրաւունքներուն Ս. Վայրերուն մէջ:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ ՄԸ

«ՊԷՃԷՐՈՒԻԼ»

«Համազգային»ի կազմակերպութեամբ թատերական երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20·30–ին, Գորթօ սրահին մէջ:

Նորա Արմանի եւ Ժիրայր Բաբազեան իրենց իսկ բեմադրութեամբ եւ խաղարկութեամբ ներկայացուցին «Զոյգեր աշխարհի չորս ծագերէն» անունով խաղերու շարք մը:

Ինչպէս կը թելադրէ արդէն անունն ալ՝ երեկոյթը էրիկ – կնիկի, զոյգ – աղջիկի պատմութիւններու մասին էր ընդհանրապէս: Հայ եւ օտար տարբեր հեղինակներէ երգիծական կտորներ եղան խաղարկուածները: Այս ծիրին մէջ զուարճալիօրէն անհեթեթ էր Թէքէեանի «Հայերգութիւն»ին մուտքը:

Ուրեմն, թատերախաղի մը մատուցումը չէր առիթը: Սկիզբէն, թէ՛ Ն. Արմանի եւ թէ՛ Ժ. Բաբազեան ջանացին ջերմութիւն մը ստեղծել սրահին հետ, պատրաստելու համար այն յայտարարութիւնը, թէ բեմադրուելիք «Թեքսթերը չեն եկած»: Ամբողջ երեկոյթը անցաւ սպասումին մէջ «Թեքսթերուն», որոնք չեկան: Վերջաւորութեան գրեթէ, «Համազգային»էն հեռագիր մը դերասաններուն կ'իմացնէր թէ պիտի չհասնին անոնք՝ արգելքներու պատճառաւ:

Արդարեւ, «պէճէրուիլ» էր «Զոյգեր աշխարհի չորս ծագերէն»ը. այդպէս ալ կը բնորոշուէր Ժ. Բաբազեանի կողմէ: Ան նաեւ կը յայտնէր թէ «դերասանութիւնը ազգային ինքնութեան հետ կապ ունի, ինչպէս ազգային ինքնութիւնը՝ դերասանութեան»:

Այս երջանիկ ժամանցը, այլապէս տաղանդաւոր դերասաններուն հեւքին եւ խուճապողներուն յոգնութեան ծայրին վերջ գտաւ, ափսո՜ս:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի Կեդրոնը, բերնէ բերան լեցուն սրահի մը մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին տեղի ունեցած է «Մշոյ երգերու համերգ» մը, Սայեաթ – Նովա երգչախումբին կողմէ: Ան իր կատարելագործումը կը պարտի այն գործակցութեան զոր հաստատած է Պոլսոյ Պողազիչի համալսարանի Պարի Ակումբին, Քնար նուագախումբին եւ քանի մը Թուրք նուագածուներու եւ հայերէն երգերու վարժ Թուրք երգչուհի Ֆերեալ Էօնայի: Վերջին շրջանին երգչախումբը մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած է շնորհիւ Հայաստանցի եւ այժմ պոլսաբնակ խմբավար Տիկին Լուսինէ Շահրիկեանի: Համերգը բացուած է «Մշոյ կորանի» նուագով, ապա լուսաւոր պաստառի վրայ ցուցադրուած է Մշոյ երգերու մեկնաբան, Մշոյ Գեղամի աղջկան՝ Արմենուհի Գեւոնեանի դիմանկարը, մինչ բարձրախօսէն կը լսուէր իր ձայնը, երբ կը պատմէր թէ ինչպիսի երազ մը դարձուցած էր իրեն համար հաւաքել, մեկնաբանել եւ պահպանել Մշոյ երգերը: Լուսինէ Շահրիկեան, նախքան խմբավարի իր պաշտօնին անցնիլը երգած է «Քէլէ լաօ» ծանօթ երգը: Փոքրիկն Նարօր Էրքօլ, հայերէն եւ թրքերէն կատարած է բացման խօսքը: Երգչախումբը սկսած է դժուար կըտորով մը՝ Կանաչեանի «Նարօ ջանը»: Համերգին ընթացքին ելոյթ ունեցած են նաեւ Պողազիչի համալսարանի Փոլքլորի Ակումբի անդամները, որոնք արեւելեան – Անատոլուի բազմազգի մշակոյթէն փըխած երգեցողութեան մը ընկերակցութեամբ ներկայացուցած են արդիականացած արեւելեան պար մը որ խոր տպաւորութիւն գործած է: Հայաստանցի Նարա Հարոյեան, խմբերգներու իր մասնակցութենէն զատ, խանդավառած է ներկաները երգելով՝ «Մշոյ գեղէն ջուր կուգայ» երգը: Յայտագիրը վերջացած է Կանաչեանի «Հօյ նար»ով եւ «Նանօր»ով: Երեկոյթը վերջ գտած է տպաւորիչ պատկերով մը, արուեստագէտները ներկայացուցած են փօ – փուրի մը, բայց, երգչախումբին գլխաւոր արժանիքը եղած է դարձեալ կեանքի բերել Մշոյ երգերը:

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN

présente

Liz SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

RÉVEILLON DE L'AN 2000
A L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE
—o—o—o—o—o—o—o—o—o—
Entrez dans le troisième millénaire avec famille et amis dans une ambiance arménienne chaleureuse.
—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE
Parlez Arménien en 7 Leçons!
EN 50 HEURES
avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.
après 18h.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile — 13001 Marseille — Tél. : 04 91 50 15 09

Portes Ouvertes sur l'Arménie
EXPOSITION — VENTE DE NOEL
du LUNDI 13 DECEMBRE
au SAMEDI 18 DECEMBRE inclus
(de 10h30 à 19h sans interruption)

ARTISANAT D'ARMENIE
- *Objets en bois sculptés pour la Table*
- *Nappes et housses-coussins brodés*
- *Tableaux-personnages miniatures*
- *Bijoux argent et métal*
- *Bonnets, chaussettes en laine*

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES
- *Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique, etc...*

MUSIQUE
- *Instruments : Doudoug, zourna, flûtes*
- *Partitions*
- *C.D., K7, disques*

ART'MÉNIE
ou l'interprétation de la Peinture à travers le TAPIS
LE
Centre Culturel
SAINT MESROB
vous convie à découvrir
la première collection de tapis d'art contemporain d'Arménie
conçus et noués main
par les ateliers HEMAG'S
ainsi que des tableaux
de **Seyran Gasparian**

10bis, rue Thouin, Paris 5e

Exposition du 10 au 17 décembre
tous les jours de 16h à 20h

Métro : Cardinal Lemoine / Monge
RER B: Luxembourg —**Entrée libre**—

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

NAREG
au marché de **NOEL**
D'ENGHIEN-LES-BAINS

L'Association Culturelle NAREG informe les lecteurs de HARATCH qu'elle sera présente **le Samedi 11 et le Dimanche 12 Décembre**, de 10h à 18h, au marché de NOEL dans les jardins de la mairie d'Enghien-les-Bains.

Pour la première fois, l'Association animera le stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, souvenirs d'Arménie, cadeaux de Noël, pâtisseries, sandwiches, boissons, café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille, et entre amis pour déguster nos spécialités.

(Շար. Ա. էջէն)

պական Յանձնախումբը, Նոյեմբեր 16-ի պարզ ազդարարութենէն ետք, պարտի անցնիլ Բ. հանգրուանին, այլ խօսքով «պատճառաբանեալ ազդարարութեան» պահանջելով որ Ֆրանսա յարգէ Եւրոպայի հասարակական օրէնսդրութիւնը: Այս հանգրուանին, Ֆրանսա հինգ օրուան պայմանաժամ ունի տեղի տալու համար, հակառակ պարագային հարցը կը փոխանցուի Արդարադատութեան Ատեանին: Լոնտոնի պաշտպանողականներուն համար, Ֆրանսայի մերժումը դաս մըն է Թ. Պլէրի միամտութեան, անոնցմէ մէկը կ'ըսէ նոյնիսկ՝ «ժոսփէն խամաճիկի պէս կը խաղայ Պլէրի հետ»: «Տէյլի Մէյլ»ի համար «ծանր նուաստացում մըն է» եւ թերթը կը թելադրէ որ պօյքոթի ենթարկուին ֆրանսական ապրանքները: Ֆրանսա 25 միլիառ Ֆրանքի հողագործական ապրանք կ'արտածէ դէպի Մեծն-Բրիտանիա:

Վեհաժողովը միայն ի մէջ այլոց պիտի անդրադառնայ այս հարցին, բուն օրակարգը կը վերաբերի Միութեան ընդլայնման եւ գլխաւորաբար Թուրքիոյ անդամակցութեան: Գրեթէ հաստատ է այլեւս, որ այս անգամ Թուրքիոյ թեկնածութիւնը պիտի ընդունուի, քանի Ֆրանսա վերցուց իր նախապայմանը (Կիպրոսի հարցի կարգադրութիւն) եւ Յունաստան ալ աւելի ճկուն է: Վերցուց իր վէթոն, թէեւ կը ճշդէ որ երաշխիքներ կ'ուզէ առոր փոխարէն: Այս թեկնածութեան մասին, Լիպերասիոնի տուած իր ընդհանուր հարցազրոյցին մէջ, Արտաքին նախարար Հիւպէր Վետրին կը պատասխանէ լրագրողին սա հարցումին.— «Իսկ Թուրքիա՞ն: Եւրոպան պիտի երթա՞յ մինչեւ Անատոլու»: «Առանց թերագնահատելու անկէ բխելիք հարցերը, 15-երը կ'ընդունին այսօր, որ 1963-էն ի վեր ճանչնալով Թուրքիոյ "եւրոպական կոչումը" յանձնառութիւն մը առին անոր հանդէպ: Կ'եզրակացնեն որ Թուրքիա պէտք է վայելէ թեկնածուի կանոնագիրը, բայց վերջը պարտի յարգել Գոփընհակընի չափանիշները (կայուն կառոյցներու հաստատում որոնք ժողովրդավարութիւնը կ'երաշխաւորեն, մարդկային իրաւանց եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքներու յարգում, առողջ տնտեսութիւն) նախքան անդամակցութեան բանակցութիւններու սկսիլը: Թուրք ղեկավարները կ'ըսեն թէ պատրաստ են այդ ուղղութեամբ աշխատելու»:

Վեհաժողովը պիտի զբաղի նաեւ Չէչէնիոյ հարցով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ, Փէքինի մէջ ուր կը գտնուէր Դեկտեմբեր 9-ին, ապարէզ կարդաց Գլինթընի, ի պատասխան անոր ազդարարութիւններուն Չէչէնիոյ առթիւ: Ելցին ըսաւ.– «Բացայայտ է որ Պ. Գլինթըն, քանի մը երկվայրկեան մոռցաւ թէ Ռուսաստան մեծ Պետութիւն մըն է, թէ Ռուսաստան հիւլէական զէնքերու ամբողջական զինարան մը ունի: Ինչ որ կը նշանակէ թէ, ինչպէս համաձայնեցանք նախագահ Ժիանկ Զեմինի հետ, մենք ենք որ աշխարհի պիտի հրահանգենք թէ ի'նչպէս պէտք է վարուիլ եւ ոչ թէ ինք (Գլինթըն)»: ԱՄՆ-ու նախագահը նախընտրեր է արհամարհանքով հակազդել եւ խնդրոյ առարկայ ընելով Ելցինի խօսքերուն լուրջ բնոյթը, աւելցուցեր է.– «Ձեմ խորհիր թէ մոռցած էր որ Ամերիկա մեծ ուժ մըն է երբ տարակարծիք էր Քոսովօ ըրածին հետ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, Ազրբէջանի եւ Վրաստանի Խորհրդարաններու նախագահները Փարիզ կը ժամանեն չարաթավերջին Ծերակոյտի նախագահ՝ Քրիսթիան Փոնսըլէի հրաւէրով: Արմէն Խաչատրեան, Մուրթուզ Ալեսկերով եւ Զուրապ Ժվանիա հանդիպում պիտի ունենան, կը գրէ «Ֆիկառօ» (Դեկտեմբեր 10) խօսելու համար շրջանին խաղաղութիւնը ամրապնդելու միջոցներու մասին և ստեղծելու հասարակաց շուկայ մը 3 երկիրներու միջեւ որպէսզի օտար ներդրում ընողները հետաքրքրուին, մինչ հիւսիսային Կովկաս պատերազմի մէջ է:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ ԼԵԶՈՒՍ Է» խորագրուած յօդուածով մը («Ֆիկառօ», Դեկտեմբեր 10) ակադեմական Ալէն Տըքօ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ Ֆրանսերէնի նահանջին անդրադառնալով: Կը յիշէ որ 40-ական թուականներուն ժուվէ Ֆրանսացի մեծ թատերագիրներու գործերը կը խաղար լատին Ամերիկա եւ ամէն ոք կը հասկնար, հիմա այդ հասկցողներուն զաւակները կը պահանջեն որ իրենց մայրենի լեզուէն զատ, միայն անգլերէն խօսին: Կ'ընդունի որ վաղուան լեզուն միայն անգլերէնը պիտի ըլլայ, բայց կը շեշտէ թէ իրեն համար, իր հայրենիքը իր լեզուն է:

ԳՐՈԶՆԻԻ ՄԷՋ 10 – 15 հազար բնակիչ մնացած է միայն, մինչ Շաբաթ վերջ կը գտնէ ռուսական պայմանաժամը: Ռուսերը վճռած են գրաւել մայրաքաղաքը եւ անկարելի չէ նկատուիր որ «յատուկ ուժերու» գործողութիւն մըն ալ ըլլայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Դեկտեմբեր 19-ին: Ըստ հարցախոյզերու, համայնավարները կրնան Դումայի աթոռներու 25%-ը ձեռք ձգել, այսինքն յաղթող կուսակցութիւնը ըլլալ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19
ժամը 13-ին

Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՑ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին
ԷՎԼԻՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ
եւ Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն
Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66
01 – 42 – 59 – 23 – 33
եւ
01 – 43 – 70 – 47 – 31

Ծախքերու մասնակցութիւն

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.794

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

75e ANNEE — N° 19.794

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 10 / 13)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Իշխանութեան ճիւղերուն միջեւ գործակցութիւնը չեզոքելու նպատակով Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 10-ին հանդիպում ունեցած է Ազգ. Ժողովի նախագահին, փոխ - նախագահներուն եւ մշտական յանձնաժողովներու ղեկավարներուն հետ: Ըսուած է որ երկրին մէջ տակաւին որոշ չափով կը մնայ անվստահութեան մթնոլորտը եւ ապագայի պատասխանատուութիւնը լուրջ, հետեւողական աշխատանք կը պահանջէ: Նախագահը անպատեհ համարած է այն լուրերը թէ ինք Մայիս 31-էն ետք մտադիր է լուծելու Ազգային Ժողովը:

***

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՀԱՄԱՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Դեկտ. 11-ին, Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը. Մինսկի խումբի համանախագահներ Կերի Քեւինօ (ԱՄՆ), Նիկոլայ Գրիբկով (Ռուսաստան) եւ Ժան-Ժագ Կայյար (Ֆրանսա) ընդունուած են յաջորդաբար Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեանի, վարչապետ Արամ Սարգսեանի կողմէ: Արտաքին նախարարին հետ անոնք քննարկած են Պոլսոյ վեհաժողովէն ետք Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման գործընթացին պարզած իրավիճակը. այս գծով համանախագահները չեզոքած են Հայաստանի քաղաքական ներքին կայունութեան կարեւորութիւնը:

Վարչապետին հետ տեսակցութեան ալ արծարծուած են Խորհրդարանի Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերը, ղարաբաղեան կնճիռին լուծման կարեւորագոյն հարց մնալու հանգամանքը, Ալիեւ-Քոչարեան հանդիպումներու անհրաժեշտութիւնը եւայլն: Վարչապետը իր խօսքին մէջ ընդգծած է կարգաւորման գործընթացին մէջ կողմերէն իւրաքանչիւրին շահերը նկատի առնելու կարեւորութիւնը:

Նոյն օրը Մինսկի խումբի ամերիկեան պատուիրակութիւնը համանախագահ Կ. Քեւինոյի գլխաւորութեամբ այցելութիւն մը տուած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին: Հիւրերուն կ'ընկերանար նաեւ ԱՄՆ Երեւանի դեսպան Մայքըլ Լեմըն: Հայրապետը բարձր գնահատելով Մինսկի խումբին առաքելութիւնը՝ «Իբրեւ հոգեւորական հաւատացած եմ, որ բարին կը յաղթանակի եւ երբորդ հազարամեակ ազգերն ու ժողովուրդները կը մտնեն փոխհամագործակցութեան ոգով» ըսած է:

Երեք համանախագահները Դեկտ. 12-ին Ստեփանակերտ անցած են:

***

Դեկտ. 11-ին Մայր Աթոռ այցելած է նաեւ նախագահ Քոչարեան: Ան Հայրապետին ցաւ յայտնած է ողբերգական դէպքերուն պատճառաւ իր այցելութեան ուշացումին համար: Հանդիպումին նպատակն էր եկեղեցի - պետութիւն յարաբերութիւններու քննարկումը, որոնք մեծ դեր ունին երկրի ներքին խնդիրներու լուծման, ինչպէս նաեւ Հայրենիք - Սփիւռք յարաբերութիւններու սերտացման բնագաւառներուն մէջ:

***

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքական շարք մը ուժեր – «21-րդ դար», «Ազատութիւն», «Նոր ուղի», «Արմատ» պահպանողական, քրիստոնեայ - դեմոկրատական, «Շամիրամ» - Դեկտեմբեր 9-ին յայտարարութիւն մը հրապարակած են, Պոլսոյ վեհաժողովին քննարկուած ԼՂՀ հարցի կարգաւորման եւ Հայաստանի արտաքին քաղաքական խնդիրներուն մասին: Հոն քննադատուած է Ղարաբաղի հարցին լուծումին հայաստանեան հայեցակարգին բացակայութիւնը: Նաեւ՝ Հայաստանի պաշտօնական կեցուածքին մէջ ազգային ինքնորոշման իրաւունքին պաշտպանութեան բացակայութիւնը, Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի կիրարկած շրջափակումին դատապարտուած չըլլալը: Յայտարարութեան եզրակացութիւնը կ'ըսէ. «վտանգուած է ոչ միայն ԼՂՀ գոյութիւնը, այլեւ փակուղային եւ անհեռանկար է դառնում Հայաստանի ապագան:

***

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Սկսած են 1999-ին յետաձգուած մարդահամարին պատրաստութիւնները: Ան տեղի կ'ունենայ 2001-ին: Կը ստեղծուի 27 հոգինոց պետական յանձնաժողով: Մարդահամար կը կատարուի տասը տարին անգամ մը. 1989-ի արդիւնքներով Հայաստանի բնակչութեան թիւը 3 միլիոն 288 հազար եղած է:

***

ՍՈՑԻԱԼ - ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԻՍՏԸ

Դեկտեմբեր* 10-ին Դեմոկրատական կուսակցութեան գրասենեակին մէջ գումարուած է «Արդարութիւն» դաշինքին անդրանիկ նիստը: Դաշինքը կազմուած է չորս կուսակցութենէ. Դեմոկրատական, ՍԴՀԿ, Համայնավար եւ Աշխատաւորական համայնավար կուսակցութիւններ: Նիստը վարած է ամէնէն տարեց երեսփոխանը՝ Յակոբ Յակոբեան (Դեմոկրատական): Ընտրուած են նախագահները, ութ յանձնաժողովները: Այս նախագահը ներկայացուցած է 30 հրատապ հարցերու օրակարգ մը որ «բաւական է ողջ 2000 թուականին ծանրաբեռնուած աշխատելու համար»:

***

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՍԻՍԻԱՆԻ ՄԷՋ

«Սիսական» գունդին հրամանատար Ս. Գրիգեանի նախաձեռնութեամբ զօրամասին շրջափակին մէջ կանգնած է Վ. Սարգսեանի յուշարձանը: Բացման ներկայ գտնուած են բարձրաստիճան զինուորականներ, պատերազմի վեթերաններ, իշխանութեան ներկայացուցիչներ:

***

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԱՌԱՋԻՆ ՇՓՈՒՄՆԵՐ

Ազգային Ժողովի պատուիրակութիւնը Դեկտեմբեր 6 - 7 Պրիւքսէլի մէջ մասնակցած է Եւրոպական Միութեան հետ գործակցութեան յանձնաժողովի հիմնադիր նիստի աշխատանքին: Քննարկուած են Հայաստանի տնտեսութեան վիճակը, ժողովրդավարացման ընթացքը, ԼՂՀ հարցին լուծման հոլովոյթը եւ Եւրոպական Միութեան հետ գործակցութեան հեռանկարը: Ընդունուած բանաձեւին մէջ տեղ չէ տրուած աթոմակայանը 2004-ին փակելու նշումին, յիշուած են շրջափակման հետեւանքները, թէեւ առանց Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի անունններուն տեղ տալու: Պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է ՕԹԱՆ-ի կեդրոնին, տեղւոյն հայ համայնքին հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵԼՍԻՆՔԻԻ եւրոպական վեհաժողովը ինչպէս կը սպասուէր, անդամակցութեան բանակցութիւններ սկսելու որոշում տըւաւ վեց երկիրներու հետ, որոնք են Սլովաքիա, Լատվիա, Լիտուանիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Մալթա ու նաեւ ընդունեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան թեկնածութիւնը: Անգարա անմիջապէս դրական պատասխան տուաւ եւ Պ. Էճէվիթ նոյն օրը – Դեկտեմբեր 10 – Հելսինքի գնաց: Թուրքիա, թէեւ քիչ մը դժգոհ է, որովհետեւ Եւրոպական Միութիւնը նախապայմաններ կը դնէ, նախքան բանակցութիւններու ձեռնարկելը: Թուրքիա, նախ պէտք է բարելաւէ իր յարաբերութիւնները Յունաստանի հետ, Եգէականի սահմանային հարցերը պէտք է կարգաւորուին մինչեւ 2004, ի հարկին դիմելով Լա Հէյի Արդարադատութեան Ատեանին: Այս վեհաժողովին որոշուեցաւ նաեւ եւրոպական հասարակաց պաշտպանութեան ուժ մը մէջտեղ հանել: Նպատակը պիտի ըլլայ խաղաղութեան վերահաստատման կամ մարդասիրական պաշտօններ տանիլ: Բաղկացած պիտի ըլլայ 50-էն 60 հազարի հասնող զինուորներով եւ պէտք է կարենայ գործել 2003-էն սկսեալ:

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ», Ծերակոյտի նախագահ՝ Փոնսըլէի նախաձեռնութեամբ, դռնփակ նիստ մը կը գումարուի Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 15-ին, Վերսայլ, Հայաստանի, Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի խորհրդարաններու նախագահներուն միջեւ: Ծերակոյտի նախագահութիւնը յայտարարած է թէ անոր նպատակն է «այդ ցցայուն շրջանին մէջ խաղաղութեան հաստատման նպաստել»: Պիտի խօսուի նաեւ «Կովկասի հասարակաց Շուկայի մը ստեղծման մասին»:

ԳՐՈԶՆԻԻ մէջ շրջափակուած կը մնային 30-էն 40 հազար բնակիչ, երբ, Դեկտ. 12-ին, Ռուսերը գրաւած էին զինուորական օդակայանը: Ռուսական նոր պայմանաժամը վերջ գտած էր Դեկտ. 12 կէս գիշերին եւ Մոսկուա միշտ կը հրահանգէր ժողովուրդին որ հեռանայ մայրաքաղաքէն: «Լիպերասիոն»ի (Դեկտեմբեր 13) մէջ, Բորիս Բերեզովսկի հարցազրոյցի մը միջոցաւ կ'ըսէ թէ այլեւս պէտք չէ խօսիլ Չեչենիոյ անկախութեան մասին: Կրեմլինի շատ մօտ այս անձնաւորութիւնը կ'ընդունի սակայն թէ ռուսական պատասխանատուութիւններ ալ կան եւ չի վարանիր ըսելու.- «Ելցին չի հասկընար թէ ի՛նչ է ռազմագիտութիւնը: Բնազդով կը գործէ, ոչ կացութիւն մը քննելէ ետք եւ շատ զարգացած ալ չէ»: Դրական կարծիք ունի Պուտինի նկատմամբ որ կրնայ Ռուսաստանի ապագան ըլլալ:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ նախագահը՝ Ֆրանճօ Թուճման մեռաւ Դեկտեմբեր 10-ին, 77 տարեկանին 40 օրուան հոգեվարքէ մը ետք: Կոչուած է Թիթոյի կողքին, բայց, յետադային քննապաշտ մը նկատուած էր որովհետեւ կ'ուզէր միշտ նուաճել հրեայ, սերպ եւ ցիկան գոհերու թիւը Բ. աշխարհամարտին: Նախկին համայնավար, ինք է որ Խրուաթիա անկախութեան առաջնորդեց 1991-ին եւ անկէ ետք վարեց գրեթէ մենատիրական իշխանու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Ակօս» շաբաթաթերթի խմբագիր Սարգիս Սերոբեանի ուղեկցութեամբ Հայաստան գացած է Թուրք թղթակիցներու խումբ մը, ծանօթանալու երկրին մշակոյթի, զբօսաշրջութեան բնագաւառներուն: Խումբը ընդունուած է Մշակոյթի նախարարին կողմէ: Ծաւալած զրոյցին ընթացքին Ռ. Շառոյեան ըսած է որ Հայաստան շահագրգռուած է Թուրքիոյ հետ մշակութային գործակցութիւն ունենալու, սակայն իր առաջարկները միշտ անարձագանգ մնացած են: Նախարարը յիշեցուցած է որ Անիի եւ Աղթամարի պեղումներուն հայ մասնագէտներ ներգրաւելու Հայաստանի առաջարկները ոչ մէկ պատասխան ունեցած են Թուրքիոյ թրքական դեսպանատան կողմէ: Թուրք լրագրողները փափաք յայտնած են Հայաստանի մէջ սեփական թղթակից ունենալու:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ԿԱԶՄԻՆ ՆՈՐ ՄԱՐԶԻՉԸ

Ֆութպոլի Հայաստանի Դաշնակցութիւնը Ուրբաթ, Դեկտ. 10-ին յայտարարած է ազգային խումբի մարզիչ Սուրէն Բարսեղեանի փոխարինումը Վարուժան Սուքիասեանի կողմէ:

Սուքիասեան, 45 տարեկան, կը մարզէր Ցեմենտ Արարատը: Ան իր նոր պաշտօնին գլուխը կ'անցնէր Ցեմենտ - Շիրակ Գիւմրի ախոյենութեան աւարտականէն ետք, Երկուշաբթի:

***

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 3 – 3 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Ուապքհալի հետ այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Դասաւորման գլուխն է միշտ Լիլ (51 կէտ) եւ վերջին դիրքի վրայ կը մնայ Վալանս (15 կէտ):

***

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս (Բ.) – Էնթէրնասիոնալ տը Փարի	1 – 0
Մէզոն Ալֆոր – Իւ.Ժ.Ի.Ա. Ալֆորվիլ	1 – 0
Ա. ԷՍ. Օ. Արմէնիէն (Իսի) – Գոլոմպիէն	2 – 0

Լիոնի Շրջան

Լ'Արպրէլ – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին	2 – 0

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

ՀՄԸՄ Վալանս – Փէժ ԷՖ.ՍԷ.	1 – 9

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Արծիւ – ՍԷՆ Ժոզէֆ	1 – 1

ԵՐԲ ՁՈՀԵՐԸ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ Կ'ԸԼԼԱՆ

Ձմեռնամուտը տխուր երանգ մը կը ձգէ Հայաստանի մասին մտածումներու վրայ: Շատ հաւանօրէն «ամառը կէս հարստութիւն է» ըսող ժողովրդային իմաստութիւնը, կամ փորձառութիւնը որոշ դեր ունի ատոր մէջ: Մանաւանդ Հայաստանի նման երկրի մը համար որ 92–93-ի ձմեռ կոչուած յուսահատութենէ ու սառէ շինուած դժոխքէն վերապրած է:

Նոյեմբերին արդէն հոկտեմբերեան արեւները եւ գոյները օրէ օր կը խամրին, տեղի տալով գորշութեան առջեւ: Կը փակուի զբօսաշրջութեան, այցերու եղանակն ալ ու երկիրը կը մնայ ինքն իր ցաւերուն, դժուարութիւններուն հետ գլուխ գլխի, ձմրան սպառնալիքներուն դէմ առանձին: Յետոյ վրայ կը հասնի Դեկտեմբերը, հակառակ 11 տարիներու միջոցին տակաւին բաց ձգուած երկրաշարժին ամօթալի վէրքով: Ի՞նչ կ'ընեն իրենց ծերերով, հիւանդներով, անչափահաս երախաներով, օրինակ՝ Գիւմրիի ամէն անկիւնը չէն անցեալէն ծուէն մը մնացած գետիններուն վրայ զետեղուած թիթեղէ, խաւաքարտէ տնակներուն բնակիչները· անոնց որոնց ամէնէն մտերիմ կենակիցը գործազրկութիւնն է ու անտարբերութիւնը: Այդ շրջանակին մէջ առնուած կէս քայլ մը, անցուած մէկ – երկու ժամ իսկ բաւարար են ամիսներով միտք չարչրկելու, հոգիներ ցուցնելու: Վիրաւոր քաղաքին Դեկտեմբեր 7-ին Երեւանի աւագանիին տուած պարագայական այցերն ալ որոնք առաջին տարիներուն կրնային ցաւակցութեան, զօրակցութեան նշանակութիւն մը հագուիլ, այսօր այլեւս ամբողջովին կորսնցուցած են այդ բնոյթը: Ոչ իսկ խիղճ հանդարտեցնելու ջանքը կարելի է նշմարել այդ այցերուն մէջ, մանաւանդ այսօր երբ աղէտին 11-ամեակին նշումները ձեւականութեան նոր չափանիշ մը տուին: Կարելի՞ է ուրիշ մեկնաբանութիւն տալ կատարուածին· քաղաքապետութիւնը նրբավարութիւնը ունեցած է այդ օրը երթեւեկը ձրի ընելու, ի՛ր հաշւոյն: Բայց հացը կէս գինով ծախելու հրահա՛նգն ալ իր հաշւոյն պէտք է ըլլար որպէսզի իմաստ ունենար. հացագործին, կամ փռապանին չոր հրահանգը տալ, կ'ունենայ այն արդիւնքը որ արձանագրուած է Դեկտեմբեր 7-ին Գիւմրիի մէջ: Հաց արտադրողները մերժած ըլլալով նման նուիրատուութիւն յանձն առնել, Գիւմրեցին երկրաշարժին 11-ամեակի օրը անցուցած է հացի հերթերուն մէջ, ինչպէս հաղորդեց «ԱրմԷնփրէս»ը:

Այս տարուան Նոյեմբերը քիչ մը աւելի մռայլ գիծեր ունեցաւ անոնց համար որոնք հայաստանեան մամուլին մէջ ամսուն 10-ին եւ 27-ին կարդացին երկու պատանիներու մահուան լուրերը: Բնական է որ 10 կամ 14 տարեկան մանչուկներ միայն Հայաստանի մէջ չեն մեռնիր: Արկածներ, հիւանդութիւն, ոճիր, եւ այլն աշխարհի ամէն անկիւնի մէջ տեսնուող բաներ են: Հայաստանի այս երկու պատահարները, սակայն, այդ մահերուն մէջ կը խտացնեն ներկայի յատկանիշներէն լայնկեկ շերտ մը, մարդկային կորուստի կսկիծին վրայ աւելցնելով այլ ցաւեր ալ:

«Ի՞նչ արժէ մարդկային կեանքը Հայաստանում» հարց կուտայ Նոյեմբեր 27-ի «Երկիր»ը, շրջանակուած երկու պարբերութեամբ լուրով մը. ըսուածը այն է որ նախորդ օրը մահացած է 10 տարեկան Ռոմանը. անոր մայրը գիտակցութիւնը կորսնցուցած պառկած է Նորքի հիւանդանոցը ու տեղեակ չէ զաւկին մահուան: Քոյրը Աստղիկը փրկուած ու տուն վերադարձած է: «Այս ողբերգական միջադէպի պատճառ է հանդիսացել այն որ նրանք նախորդ օրը ընտանեօք հանդերձ ընդամէնը որոշել էին սնուել հաւկիթով» կ'ըսուի տեղեկատուութեան մէջ· կը հետեւի նշումն ալ թէ հաւկիթները թրքական արտադրութիւն եղած են:

Սնունդէ թունաւորումն ալ միայն Հայաստանի վերապահուած փորձանք չէ· Ֆրանսայի նման երկրի մը մէջ անգամ կը պատահին եթէ ոչ նման, ատոր մօտ դէպքեր: Հայաստանի պարագային առանձնայատկութիւնը այն է որ ներածումով զբաղողներու գործունէութեան մէջ միակ նկատի առնուածը շահն է որուն կը թոյլատրուի զոհել ամէն բան: Անհրաժեշտութի՞ւն է իսկապէս, հաւկիթն իսկ Թուրքիայէն բերել. կամ եթէ կը բերուի, թարմութիւնը ստուգելու գործով ալ պէտք չէ՞ զբաղիլ: Թէեւ անոնք որոնք երեւանեան շուկաներու մէջ, փողոցներու, ստորերկրեայ անցքերու անկիւնները մօտեցած են թրքական ապրանք ծախողներու տեսականիին, ունեցած են նման հարցումներու պատասխանը: Եթէ նոյնիսկ կարդացած, իմացած չեն թէ Թուրքիոյ Սեւ ծովու արեւելեան շրջանին մէջ միայն ՀԱՊ-ի երկիրներ արտածելի ապրանք արտադրելու համար գործատուներ հիմնուած են որոնց արտադրութիւնը տեղ չի գտներ ներքին շուկային վրայ, Հայաստան ներածուած թրքական ծամօնները, պիսքիւիները, շօքօլաները, պտուղի հիւթերը տեսնելով կրնայ գաղափար ունենալ անոնց որակին մասին: Այդ պատճառով ալ հաւանօրէն աւելորդ է նոյնիսկ հարց տալ թէ որակը հսկողութեան ենթակա՞յ է, թէ ոչ:

Այսուհանդերձ, շատ տխուր է տեսնել որ այս բոլորը կ'ամփոփուի տասը տարեկան մանչուկի մը մահով եւ որուն մայրն ալ թերեւս անյոյս վիճակի մէջ է:

Միւս պարագան թող մը աւելի մռայլ է· Նոյեմբեր 7-ին Իջեւանի բնակիչ 14-ամեայ Խաչար Անտոնեան անձնասպան եղած է քաղաքին մերձակայ անտառին մէկ ծառէն կախելով ինքզինք: Պատճա՞ռը: Ծանօթները ըսած են թէ Անտոնեան ընտանիքը նիւթական գէշ պայմաններու մէջ է: Խաչարին դասարանը աշակերտներէն փայտի վառարանի համար 500-ական դրամ հաւաքած են, ինք չէ կրցած մասնակցիլ: Նոյն ծանօթներուն ենթադրութիւնը այն է որ այդ անկարողութիւնը ծանր ազդեցութիւն ունեցած է պատանիին հոգեկանին վրայ, ինչպէս տեղեկացուցած է Նոյեմբեր 10-ի «Ազգ»ը:

500 դրամը մէկ տոլարէն պակաս գումար է· այսինքն՝ 5 – 6 Ֆրանքի չափ բան մը: Եթէ ճիշդ է որ 14 տարեկան տղեկը այդ գումարը չունենալուն ցաւով զառնացած է մահու չափ ու կեանքին վերջ տուած, անօգուտ կրկնութիւն է այդ առիթով ծանօթ իրականութիւններ, ընդվզեցնող կացութիւններ առնչել պատահածին: Սակայն, ոչ ոք կրնայ արգիլել մտածումը թէ ընկերային բեւեռացում, օրէ օր աւելի սուր բնոյթ ստացող անհաւասարութիւն կոչուածները ի՛նչ ահաւոր պարունակ կրնան ունենալ:

Երկու դէպքերուն առընչութեամբ ալ ամէնէն աւելորդը, անշուշտ, ներքնապէս, կամ բարձրաձայն, հարց տալն է թէ ընկերային բեւեռներէն 10-ամեայ Ռոմանին եւ 14-ամեայ Խաչարին հանդիպակաց ծայրամասին վրայ գտնուողները ի՛նչ հակազդեցութիւն ունեցած են կարդալով երկու մահերուն լուրերը:

Եթէ անշուշտ ունեցած են:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ԽՄԲ. – Այս յօդուածով, մեր ընթերցողներէն՝ Ռուբէն Յովակիմեան մատը կը դնէ մեզի ծանօթ շարք մը վէրքերու վրայ: Ճշդենք սակայն, թէ հակառակ կարգ մը դիպուկ հաստատումներու, չենք բաժներ իր բոլոր տեսակէտները:

***

Ո՞ՐՆ Է ԼՌԵԼՈՒ ԳԻՆԸ

Այսօր հայ քաղաքական հասարակութիւնը ամուլ է ու նրա ամիրայական գործիչները կորցրել են իրենց դերն ու նպատակը. Ասպարէզից չքացել են իսկական բանավէճերը եւ ճշմարիտ գաղափարները: Ֆրանսահայութիւնը «ներկայացնողները» բացառիկ ընդունակութիւն ունեն խօսել ամէն նիւթի շուրջ եւ, անշուշտ, վարպետօրէն շրջանցելով կարեւորները:

Ամիսներ շարունակ, հայ զանգուածային լրատուութեան միջոցները իրենց ուշադրութիւնը բեւեռել են Հայաստան – Սփիւռք համաժողովին: Գրեթէ բոլորը իրենց դժգոհութիւնը արտայայտեցին պատուիրակութիւնների ոչ ներկայացուցչական լինելը՝ «ձեւական mea culpa»: Ուրեմն, ինչո՞ւ միայն Ֆրանսահայ միջավայրից յիսուն հոգի, հայրենիքը եւ սփիւռքը փրկելու գործը միայն իրենց անձերի մասնակցութեամբ հնարաւոր գտնելով՝ միջոցների առաջ չյապաղեցին, որպէսզի անպայման յայտնուեն հրաւիրեալների ցանկի վրայ:

Աւելի ճիշդ չէ՞ր լինի արդեօք, որ մեր նոր ժամանակների այդ ամիրաները հրաժարուէին համաժողովին մասնակցելու պատուից, եւ այդպիսով չօրինականացնէին անօրինականը: Հակառակ պարագային՝ 3 հոգուց բաղկացած մէկ պատուիրակութիւնը բաւական չէ՞ր Ֆրանսահայ գաղութը «ներկայացնելու», քանի որ, ինչպէս պարզուեց, բացի համաձայնելուց՝ ուրիշ ասելիք չունէին:

Եթէ նոյնիսկ ասելիք էլ ունենային, ապա այդ ցուցադրուած «պատուիրակները», որոնք ժողովուրդի անունից խօսելը «փեշակ» են դարձրել, Ֆրանսահայութեան ո՞ր հատուածը ներկայացնելու իրաւունքն ունեն: Կազմակերպութիւնների՞... Որոնց անդամների ընդհանուր թիւը երկու – երեք հազարից չի անցնում՝ նոյնիսկ ամենաբարեացակամ հաշուարկների դէպքում: Իսկ ո՞վ ներկայացրեց մի քանի հարիւր հազարանոց Ֆրանսահայութեանը: Եւ մի՞թէ հանդուրժելու ենք այն փաստը, որ զանազան կազմակերպութիւնների «առաջնորդները» մեր անունից քուէարկել են ինչ – որ յայտարարութիւնների, որոնք գրուել են Հայաստանի վարչական աշխատողների կողմից:

Երբ հանգանակութեան են ելնում, ապա դիմում են մեզ: Բայց երբ խօսք պէտք է ասուի՝ հասարակութեանը հաշուի առնող չկայ:

Եւ մօտ հազար պատգամաւորների եւ շուրջ հինգ հարիւր Հայաստանցի ներկայացուցիչների պատուին կազմակերպած ճաշերի ծախսերով, քանի՞ Թոշակառուի չվճարուած ամսականները կարելի էր վճարել: Ո՞վ է հաշուելու... Բայց, ի վերջոյ, այդ սեղաններն էլ բացուել են ո՞ւմ փողերով... Անշուշտ, մեզնից հանգանակած տոլարներով ու Ֆրանքներով:

Համաժողովին յաջորդեցին Ազգային Ժողովում տեղի ունեցած սպանութիւնները, որոնք Հայաստանի հեռատեսիլը կէս ժամը մէկ «լուսաբանում» էր շարունակ մոլորութեան մէջ գցելով հասարակական կարծիքը՝ փաստօրէն ոչ մի էական բան չասելով:

Անշուշտ ցաւալի է, երբ զէնքն է խօսում: Բայց զէնքը խօսելուց յետոյ գոնէ մարդկային ձայն պէտք է լսէինք, եւ ոչ թէ արմենպրեսային պաշտօնական լուրեր, որոնք տեղի ունեցած ողբերգութիւնը նոյնիսկ փորձում են ներկայացնել իշխանութիւնների օգտին կատարուող քարոզչութեամբ: Եւ այդ ինչո՞ւ ենք մոռացել, որ մեր ազգն ունեցել է նաեւ ժողովրդական վրիժառուներ, որոնք փորձել են պաշտպանել Հայի արժանապատուութիւնը:

Ազգի ու հասարակութեան անունից խօսելու իրաւունքը իրենցով արած եւ մի քանի տասնեակ հոգինոց կազմակերպութիւնների «գործիչները» հանդէս եկան միայն դատապարտող դերով, առանց պահ անգամ անդրադառնալու այն իրական ու անմարդկային վիճակին, որի մէջ իր գոյութիւնն է մի կերպ քարշ տալիս Հայաստանում ապրող Հայը: Եւ ինչո՞ւ ենք այսքան շուտ մոռանում, որ այսօր սպանուած վարչապետը երէկ բացէ ի բաց յայտարարում էր, թէ իշխանութիւնը ոչ ոքի չի տալու... Ոչ ոքի... Նոյնիսկ, եթէ փաստական ընտրուած նախագահը ստացած լինէր ձայների հարիւր տոկոսը: Հետեւաբար, այս նոյն յայտարարութեան համաձայն, երբ «իշխանութիւնը» չտուեցին, տեղի չունեցա՞ւ պետական յեղաշրջում... Եւ այսօրուան սպանութեան զոհը պետական յեղաշրջում կատարածներից մէկը չէ՞ արդեօք:

Իսկ պետական յեղաշրջում կատարողները, այսինքն օրինականութիւնը բռնի ուժով խախտողները պատասխանատու չե՞ն հասարակութեան առաջ, ժողովրդի առաջ:

Չի կարող գտնուել ոեւէ ոք, որ այդ սպանութիւնները համարի պետութեան դէմ կատարուած յանցանքի օրինական պատիժ: Եւ ինչո՞ւ են յայտնւում մարդիկ, որոնք նեցուկ դառնալով Հայաստանի ապօրինի իշխանութիւններին, զանց են առնում հայ ժողովրդին ապաւէն լինելու անհրաժեշտութիւնը:

Ես այսպիսի տպաւորութիւն ունեմ, որ Սփիւռքահայը ատելով Հայաստանցի Հային (իսկ այդ ատելութեան փաստերով կարելի է հատորներ լրացնել), միաժամանակ զարմանալի սէր է կապում իշխանութեան գաղաթին հերթական ամէն մի «յայտնութեան» նկատմամբ: Կարծես թէ այդ նոր ու հերթական «յայտնութիւնը» նոյն ատելի Հայաստանցին չլինի:

Չմոռանանք մէկ կարեւոր հանգամանք եւս: Եթէ դարերի ընթացքում Թուրքերի ու Ռուսների կիրառած Հայաստանը առանց Հայերի քաղաքականութիւնը կատարելապէս չյաջողուեց. ապա այդ գործը փայլուն կերպով այսօր իրագործում են հայ նախագահներն ու պետական գործիչները:

Միթէ ա՞յս էր երազած հայ պետութիւնը, որի քաղաքացին լինելը պայմանաւորուած է մուրացկանի կարգավիճակով: Գուցէ հէնց այս պատճառո՞վ է, որ չի ընդունւում երկքաղաքացիութեան մասին օրէնքը ... Չէ՞ որ նոյնիսկ ամենաչքաւոր «սփիւռքցին» հայաստանցի մուրացկանի կողքին պարզապէս ունեւոր մարդ է:

Եթէ փորձենք որոնել, ապա կը պարզուի, որ ահաբեկչութեան դրդապատճառները շատ աւելին խորքեր ունեն, քան այն դատապարտելու հիմքերը:

Այս ընդհանուր ենթաբնագրի մէջ առանձին մտորումների առիթ է տալիս ոչ թէ Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի պաշտօնական ցաւակցութիւնները, քանի որ երկուսն էլ շատ քաղաքակիրթ երկրներ են եւ պահպանում են ընդունուած կարգը, յատկապէս, երբ յիշում ենք 1988-ի երկրաշարժից յետոյ ստացուած «շնորհաւորական» հեռագրերը, այլ այն հանգամանքը, որ երկուսն էլ միաբերան իրենց պատրաստակամութիւնն են յայտնում «ահաբեկիչներին բացայայտելու», առաւել եւս՝ պատժելու խնդրում:

Մնում է միայն յուսալ, թէ Թուրք – ադրբեջանական մեր վշտակցող բարեկամները նոյնպիսի պատրաստակամութիւն կը յայտնեն «յայտնաբերելու եւ պատժելու» Հայաստանի նախկին նախագահի ու նրա մերձաւոր շրջանակի յանցագործութիւնները: Մի ոճրագործ վարչախմբակ, որոնք այսօր ազգի առաջ մեղանչելու եւ ըստ արժանւոյն դատապարտուելու փոխարէն «բազմավաստակ հանգիստ ու քաղցր կեանքն են վայելում իրենց ապարանքներում», եւ այն էլ պետութեան գարձարանից վճարուող թիկնապահների պաշտպանութեան տակ:

Այս ամէնը զանց առնող, Սփիւռքի «ներակայացուցիչներն» աշխատում են ամէն կերպ «նրբացուցիչ դէպք յանցանաց» յօրինել, հասարակութեան առաջ ճըշմարիտ ասելու փոխարէն:

Ինչո՞ւ...

Ինչո՞վ են կաշառուել համաժողովին ու կաթողիկոսական ընտրութիւններին նշանակուած «ներկայացուցիչները», որոնց լռութիւնը ստորաքարշութեան եւ ոչ թէ իմաստութեան հետեւանք է:

Բայց գուցէ նրանք ոչ թէ կաշառուած են, այլ իրենց մեծամասնութեամբ, այսինքն առանձին ու չնչին բացառութիւններով, կատարում են վաղեմի ստանձնած պարտականութիւննե՞րը...

Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ դեռեւս յիսնականներից ի վեր ոչ միայն քսակաւոր, այլեւ անքսակ Սփիւռքահայեր լծուեցին սովետական կարգերը փառաբանելու գործին: Քսակաւորներին արտօնութիւններ էին տրւում մաքսատներից մինչեւ պետական մակարդակով զանազան ծառայութիւններ, իսկ անքսակներին թոյլ էին տալիս տուրք քսակ ունենալ: Այսօր նոյն մարդիկ «դատապարտում» են անցեալ ռեժիմը եւ երէկուայ նուիրուածութեամբ գովաբանում են ներկայ կարգերը, ստեղծելով «հայրենասիրական» թունաւոր մթնոլորտ, որտեղ խեղդւում է ազգը թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի իրականութեան մէջ:

Մենք հասել ենք այն սահմանին, երբ այսօր, բացի ճաշերից, գրեթէ բոլոր ձեռնարկները տեղի են ունենում դատարկ սրահներում: Այսօր, հակառակ երկու–երեք տասնամեակ առաջուայ իրականութեան, մենք չունենք ազգային մշակութային կեանք, Շահնուրի, Նարդունու, Թօփալեանի, Որբունու հետ վերջացաւ Ֆրանսահայ գրականութիւնը, հրատարակչական գործունէութիւնը, գրավաճառ աշխուժութիւնը... Փոխարէնը սկսուել է Սէ.–Տէ–ների առուտուր եւ մարդիկ էլ կան, որ կարծում են, թէ այդ առեւտուրն է հայ մշակութային կեանքը:

Մենք հասել ենք այն սահմանին, երբ հազարաւոր ընտանիքներ հայ հոգեւոր-

ՀԱՄԵՐԳ Ի ՆՊԱՍՏ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Անցեալ Նոյեմբերի 7-ին Կիրակի օր, Իսիի Օտիթորիոմի սրահին մէջ, ժամը 17-ին տեղի ունեցաւ երաժշտական եզակի համերգ մը ի նպաստ Իսիի Թարգմանչաց վարժարանի:

Ներկայ էին շուրջ 250 հոգի: Բացման խօսքը կատարեց վարժարանի տնօրէն՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեան, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով ներկայացուց 1999 - 2000 դպրոցական տարեշրջանի ծրագիրը եւ անդրադարձաւ հայ դպրոցի եւ հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութեան:

Խօսք առնելով Իսիի երեսփոխան քաղաքապետ Պր. Անտրէ Սանթինի, շնորհաւորեց ձեռնարկը, վերանորոգեց իր վստահութիւնը վարժարանի վարչութեան նկատմամբ ու անգամ մը եւս խոստացաւ առնել դրական քայլեր, օժանդակելու համար Թարգմանչաց վարժարանի զարգացումին:

Ի՞նչ կը հասկնանք այսօր «Հայ երգ ու երաժշտութիւն» ըսելով, որքանով այսօր հայ երգը տակաւին կարող է մեր «Հայ ըլլալուն» օժանդակել եւ ովքե՞ր են հայ հարազատ երաժշտութեան սիրահարները:

Առաջին անգամ չէր որ Տիկին Հերմինէ Երիցեան ելոյթ կ'ունենար, քանի շատ ծանօթ անձ մըն է Ֆրանսահայ գաղութին, եւ միաժամանակ շնորհիւ իր երաժշտական դաստիարակութեան ու ելոյթներուն՝ ծանօթ, գնահատուած ու սիրուած երգչուհի դարձած է նաեւ Ֆրանսացիներուն եւ Եւրոպացիներուն համար:

Հերմինէ Երիցեանի յաջողութեան գաղտնիքը՝ կը կայանայ իր «հայկականութեան» մէջ: Ձայնի թաւշեան մեղմութիւնը, երաժշտական գիտելիքները, նուրբ արտայայտչական ոճը, ինքնավստահութիւնն ու կատարելութեան հասած արտաքին զուսպ շարժումները:

Ահա թէ ինչու գրեթէ մէկ ու կէս ժամ բոլորս մաքնիսացած ապրեցանք երգ ու երաժշտութեամբ տոգորուած պահեր, եւ մեր հոգիները թեւ ու թռիչք առին. սաւառնելով երաժշտական եթերներու ընդմէջէն:

Այս պարագային ինչ որ զարմանալի է, եւ բոլորիս կը թուի անիրագործելի, քանի Տիկին Հերմինէ Երիցեանին կ'ընկերանային չորս տաղանդաւոր երաժիշտներ (ջութակ - թաւ ջութակ) եւ 15 երգիչ - երգչուհիներ, որոնցմէ միայն մին հայուհի էր, իսկ մնացածներ ոչ Հայեր, այլ՝ Ֆրանսացիներ: Շնորհիւ իրենց ուսուցչուհիին Հերմինէ Երիցեանի անխոնջ աշխատանքին ու երաժշտական գիտելիքներուն, երգչախումբը գրեթէ կատարելութեամբ ու հայկական ոգիով երգեց, ու օտար ըլլալով, տուիպեց Հայերուս անգամ մը եւս հպարտանալ հայ երգ ու երաժշտութեամբ, լաւ օրինակ տալով թէ ինչպէ՞ս կարելի է համեստօրէն ու գիտակցութեամբ ծառայել հայ երգ ու երաժշտութեան ու մանաւանդ անոր տարածումին:

Եւրոպական դասական երաժշտութիւն թէ հայրենի երաժիշտներու ստեղծագործութիւնները թէ Կոմիտաս Վարդապետ, նոր կեանք ու նոր ձեւաւորում ստացան շնորհիւ բարձր մեկնողական ոճին եւ այն տպաւորութիւնը ստացանք, կարծէք առաջին անգամ է որ կը լսէինք երգը եւ երգչուհին:

Ներկաները շատ բան շահեցանք:

Բացակաները շատ բան կորսնցուցին:

Ահա լաւ միջոցառում մը. հայ երգ ու երաժշտութեամբ սատարել հայ դըպրոցին ու հայեցի դաստիարակութեան:

Ապրիս Հերմինէ, վարձքդ կատար:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

կաններին հանդիպում են միայն թաղումների, պսակի կամ մկրտութեան արարողութիւնների ժամանակ: Հայ օճախը զըրկուած է քրիստոնէական իր էութիւնից, ինքնութիւնից, հետեւաբար՝ բարոյական հիմքերից:

Մենք հասել ենք այն սահմանին, երբ նոյնիսկ նրանք, ովքեր իրենց համարում են քաղաքական գործիչներ, մոռացել են բանավէճեր կազմակերպելու անհրաժեշտութիւնը, կասկածներն ու համոզմունքները բացէ ի բաց արտայայտելու հնարաւորութիւններ ստեղծելից էլ, թւում է, կարգին վախենում են:

Հայ մշակութային տները յոգնել են հայերէնից, յոգնել են հայկական գլխացաւանքներից եւ իրենց բուն դերակատարումից:

Հայ մամուլը դադարել է յուզող եւ հրատապ նիւթեր ներկայացնել ընթերցողին: Բոլոր լրատուութիւնները ունեն մէկ աղբիւր միայն՝ «Արմէնփէրս»ը, որ պետական լրատուական գործակալութիւն է, երբեմն էլ «Նոյեան Տապան»ը, որ իշխանամէտ է: Եւ ինչո՞ւ է հայ մամուլին կամ ռադիոյի թւում, թէ Ֆրանսահայը չի կարդում «Ֆիկառօ», «Մոնտ» (ի հարկէ, «Աշխարհ»ը նկատի չունեմ), «Լիպերասիոն», որտեղից շատ աւելի յստակ ու ճշմարիտ լուրեր է ստանում Հայաստանի մասին, քան հայատառ ու հայ - ֆրանսատառ մամուլը եւ ֆրանսախօս ու երբեմն միայն հայախօս ԱՅԲ-ԷՖ-ԷՄ ձայնասփիւռը կարող են կամ կ'ուզեն տալ:

Մեր անտարբերութիւնը, ինչպէս, այլեւս հասել է իր սահմանին այն աստիճան, որ լռութեամբ ենք անցկացնում, օրինակ, ամենալուրջ ամբաստանութիւններն անգամ: Այդպիսի ամբաստանութիւններից էր «Ազգ» օրաթերթի Յունիս 26-ի մի հրապարակումը Հայոց Եւրոպայի կաթողիկոսական պատուիրակի մասին: Ամիսներ են անցել; «Ազգ» թերթի ընդարձակ հրապարակումը ձեռքէ ձեռք է անցնում, իսկ մամուլն ու ռադիօն բերանները ջուր են առել: Մի՞թէ չէր կարելի բացէ ի բաց հերքել այդ չարախօսութիւնը, որպէսզի չձեւաւորուէր հասարակական կարծիք այն մասին, թէ չկարողանալով հերքել այս ամբաստանութիւնը, որոշ շրջանակներ լռութեամբ են ուզում լուծել մի խնդիր, որպիսին, եթէ բամբասանք չէ, ապա լուրջ գայթակղութեան առիթ կարող է դառնալ հաւատացեալ հայ հասարակութեան համար:

Համաժողովի ապօրինի «ներկայացուցիչներից», Ազգային Ժողովի մէջ, եւ ոչ թէ փողոցի անկիւնից կատարուած բռնութիւններից եկանք հասանք կաթողիկոսական պատուիրակի մասին հրապարակուած չարախօսութեան եւ մամուլի քար լռութեան, որ ոչ այլ ինչ է, քան չարախօսութիւնը պարտկել... Կարող է հարց ծագել, թէ այս ամէնը ի՞նչ կապ ունեն իրար հետ:

Պատասխանը, կարծեմ, յայտնի է:

Այս ամէնը իրար հետ ունեն մէկ ընդհանրութիւն, որ կոչւում է մի դէպքում Անտարբերութիւն, մէկ այլ դէպքում՝ Արհամարհանք ֆրանսահայ հասարակութեան նկատմամբ:

Բայց երկու դէպքում էլ լռելն այլեւս անբարոյականութիւն է:

ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Նոյեմբեր 1999

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի Յ. Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 13-ին եւ 14-ին տեղի ունեցած են Հ.Մ.Ը.Մ.-ի օրուան եւ տեղւոյն մասնաճիւղի 30-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւններ: Շաբաթ, Նոյեմբեր 13-ին քոքթէյլով սկսած է տօնակատարութիւնը: Սրահին յատուկ պաստառներուն վրայ ցուցադրուած են մասնաճիւղին 30-ամեայ գործունէութենէն նկարներ եւ սկաուտական ու մարզական խմբանկարներ, նաեւ մարզական խումբերուն կողմէ նուաճուած բաժակներ: Այս առթիւ, մասնաճիւղի վարչութիւնը յուշանուէրներով պատուած է եղբայր Վարուժան Սերոբեանը: Յաջորդ օրը, տեղի ունեցած է պաշտօնական հանդիսութիւնը, որ սկսած է սկաուտական նուագախումբի առաջնորդութեամբ եւ մարզական շարքերու սրահ մուտքով: Դրօշակի արարողութենէն ետք, բացման խօսքով հանդէս եկած է Մելքոն Բարկոյեան եւ յիշած 30 տարի առաջ, Թորոնթօ հաստատուած խումբ մը Հ.Մ.Ը.Մ.-ականներ, նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Ս. Թէհլիրեան Կոմիտէի ի մի հաւաքելով քաղաքիս երիտասարդութիւնը հիմը դրած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղին: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վարչութեան խօսքը փոխանցած է Հրաչ Նաճարեան, որ շեշտած է թէ 55 անդամներով հիմնադրուած մասնաճիւղը, այսօր 615 անդամ ունի, որոնցմէ 219-ը՝ սկաուտ, 180-ը՝ մարզիկներ, եւ 216 անդամ: Խօսք առած են Մհեր Առաքելեան, Պարոյր Գաղանճեան, իսկ Տարօն Քէսկինեան եւ Անժելի Զալիքեան կարդացած են հեղինակաւոր անձերու կարծիքներ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասին: Մելքոն Բարկոյեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Վարուժան Սերոբեան, որ պատմականն ըրած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տեղւոյն մասնաճիւղին, ապա անդրադարձած Հ. Մ. Ը. Մ.-ի համազգային կեանքին եւ արձանագրած յաջողութիւններուն: Խօսք տրուած է նաեւ Հրաչ Տէր-Սարգիսեանի որ շնորհաւորած է մասնաճիւղին երեսնամեակը: Յաջորդած է մոմավառութիւն մը:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղին, Նոյեմբեր 10-ին գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին Պէյրութէն հրաւիրուած արձակագիր եւ խմբագիր Պօղոս Սնապեան խօսած է Վազգէն Շուշանեանի մասին: Բացումը կատարած է Անահիտ Մանճիկեան ներկայացնելով յետագայ ծրագիրը: Յարութիւն Պէրպէրեան, բանաստեղծ եւ ուսուցիչ, իր կարգին ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Պօղոս Սնապեան, ծնած Մուսա Լեռ, ապրած ու գրած Մուսա լերան գաղթականութեան մասին: Դասախօսը կը հետապնդէ Վազգէն Շուշանեանի անտիպ ու կորսուած հրապարակագրութիւնները խմբագրելու եւ հրատարակելու աշխատանքին: Ան անդրադարձած է հրատարակուած երկու գործերու՝ «Յեղափոխութեան լոյսէ գօտին» եւ «Մարդը որ Արարատ չունի» հատորներուն: Հաւաքոյթը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի զանազան բաժանմունքներուն մէջ, Նոյեմբեր 6-ին եւ 7-ին, տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի Ռուբինա մասնաճիւղի տարեկան տօնավաճառը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Յասմիկ Բաբիկեան, ապա Յակոբ Ճանպազեան փոխանցած է Հ.Յ.Դ. Սողոմոն Թէհլիրեանի Կոմիտէի, Հայ Կեդրոնը գործող միութիւններու, կազմակերպութիւններու եւ Հայ Կեդրոնի տնօրէն մարմնի խօսքը, անդրադառնալով ՀՕՄ-ի կատարած ազգօգուտ աշխատանքին: Խօսք առած է Ռուբինա մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետուհի՝ Բեննա Թարզի: Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեանի գնահատական խօսքերէն ետք սկսած է տօնավաճառը որ տեւած է երկու օր:

***

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 26-ին, Պետական Սէնֆոնիք նուագախումբին հիւրերն եղած են Միացեալ - Նահանգներէն՝ ծանօթ ջութակահար՝ Այտա Գաւաֆեան եւ թաւջութակահար՝ Փիթըր Ուայլի:

***

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին, հիւանդանոցի Կապոյտ Հրեշտակները հանրութեան ներկայացուցած են իրենց միամեայ աշխատանքին պտուղը կազմակերպելով յաջող քերմէս մը:

***

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի երդիքին տակ, Նոյեմբեր 24-ին, նշուած է «Ուսուցիչներու Օրը», նախաձեռնութեամբ ընդհ. քարտուղարուհի՝ Տիկին Սիլվա Թրիքայի: Մասնակցած են հանգըստեան կոչուած ուսուցչուհիներ, Ուսուցչաց Հիմնարկի թոշակառու ուսուցիչներ: Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մըն ալ ներկայացուած է:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— 1924 - 1925 —

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

— Ի՞նչպէս եղածը եղաւ... օրերով խելք - միտք յոգնեցուցինք, մարդը համոզեցինք եւ ճիշդ դրամը առնելնուս ատեն այդ խըմպըլը գայ ու ամէն բան աւրէ, ո՞ւր տեսնուած է այսպէս բան... իրաւ որ հիմա եթէ դէմս ելլէ, դանակս կը քաշեմ, կը զարնեմ:

— Ի՞նչ կը շահիս ատով:

— Բան մըն ալ չեմ շահիր, բայց գոնէ իր պատիժը տուած կ'ըլլամ:

— Ու անկէ ետքը կ'երթաս, բանտը կը պառկիս:

— Ատ ալ հոգս չէ:

— Չէ, քու ըսածդ խելացի մարդու խօսք չէ, բարկութեան մէջ բան մըն է կ'ըսես կոր, լրջօրէն խօսինք եւ ըստ այնմ որոշում մը տանք մեր ընելիքին:

— Լրջօրէն ի՞նչ կայ խօսելիք, - գոչեց Թաթուլ, — ամէն բան վերջացաւ, պարզապէս խաղք եղանք, ու ալ այդ Սամի Մօլլային վրայ յոյս չենք կրնար դնել, մինչեւ, մինչեւ հիմա, ես անկէ բաւական դրամ առած էի ու աւելի ետքն ալ կրնայի առնել:

— Հանդարտէ ու այնպէս խօսինք, - պատասխանեց Սեւ Կարօ, — դեռ այդ մարդը կրնայ մեզի օգտակար ըլլալ:

— Ի՞նչ կերպով:

— Լրտեսներուն խնդիրը կայ... հիմա այդ բանը կրնանք շահագործել:

— Կը կարծե՞ս:

— Տարակոյս չկայ, չտեսա՞ր, որ անոր ամէնէն մեծ վախը լրտեսներէն էր, ու անոր համար Իվանը, այսինքն զիս, կ'ուզէր հեռացնել այս տեղէն:

— Այո, բայց հիմա ամէն բան մէջտեղ ելաւ, հասկցաւ, որ Իվանը կեղծ է եղեր:

— Բայց լրտեսները կը մնան... անոնց կեղծ ըլլալու մասին տեղեկութիւն չունի:

— Ես ալ չեմ կրնար այդ մարդուն քով երթալ եւ այս տեսակ խնդիրներու մասին խօսիլ... իմ վրայէս վստահութիւնը վերցուցած է եւ թերեւս տունն իսկ պիտի չընդունի զիս:

— Կեցիր նայինք, այս մասին պէտք է հանդարտօրէն մտածենք:

Թաթուլ երկու գաւաթ նոր ցուիքա ապըսպրեց: Տակաւին չէին խմած, երբ գինետունէն ներս մտաւ Ծառունի ցուարթ դէմքով եւ երկու ծանօթները նշմարելով՝ ուղղակի մօտեցաւ անոնց:

— Վա՛յ, այս ի՛նչ բարեբախտութիւն, — գոչեց, — ես ալ բարեկամներ կը փնտռէի հետերնին խմելու համար:

— Հրամմէ, նստէ, — ըսաւ Սեւ Կարօ փութկոտութեամբ, մինչ Թաթուլ լռութիւն կը պահէր:

Ծառունի հրաւէրը կրկնել չտուաւ ու աթոռ մը առնելով՝ նստաւ: Երիտասարդը անմիջապէս նշմարեց, որ Թաթուլ խոժոռ կերպով կը նայէր իրեն եւ խիկոյն գուշակեց պատճառը: Արդէն մեծ մարգարէ մը ըլլալու պէտք չկար այդ գուշակութիւնը ընելու համար:

— Սաքօ Թաթուլ, — հարցուց, — ի՞նչու աստնկ ծուռ - ծուռ կը նայիս ինծի:

— Ծուռ - ծուռ նայելիք բան չկայ, — պատասխանեց միւսը, — իմ սովորական նայուածքովս կը նայիմ:

— Չէ, այնպէս չէ, ես կը հասկնամ, ինծի ծուռ կը նայիս կոր:

— Ի՞նչ պատճառ կայ, որ ծուռ նայիմ...

— Ձեմ գիտեր, կ'երեւայ որ առանց գիտնալու եւ առանց ուզելու ձեր մէկ կարգադրած գործը խանգարեցի:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Շատ լաւ կը հասկնաս ըսածս... քիչ մը առաջ Սամի Մօլլային տան մէջ պատահածը... բայց ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, մա՛րդ Աստուծոյ, եթէ տանկ բան մը կարգադրած էք, կամ պիտի կարգադրէիք, պէտք էր, որ ինծի իմաց տայիք... եթէ գիտնայի, ձեր գործը չէի աւրեր, բայց ի՞նչ գիտնամ, ես միամտօրէն, երբ Սեւ Կարօն հոն տեսայ, խօսք մըն է բերնէս փախցուցի...

— Այդ խօսքդ գիտե՞ս քանիի նստաւ մեզի, — գոչեց Թաթուլ:

— Գիտեմ, յետոյ Մօլլան պատմեց ամէն բան, 200 հազար լէյ պիտի փրցնէք եղեր մարդէն:

— Պարզապէս մեզի կործանեցիր, — ընդմիջեց Սեւ Կարօ:

— Շատ կը ցաւիմ:

— Ցաւիլը ի՞նչ օգուտ ունի, եղածը եղաւ:

(Տար. 155)

(Շար. Ա. էջէն)

թիւն մը: Երկրին մէջ երեք օրուան սուգ հռչակուած է:

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼ կրնան համաձայնութեան գալ եւ քանի մը ամիսէն խաղաղութեան դաշինք մըն ալ կրնայ ստորագրուիլ, եթէ ներկայ բանակցութիւնները դրական արդիւնքի մը յանգին: Հարցը կը վերաբերի Գոլանի վերադարձին: Իսրայէլի վարչապետը մաս մը միայն կ'ուզէ վերադարձնել եւ այդ իսկ բաւական խնդիր ստեղծած է ծայրայեղ տարրերու մօտ: Դեկտեմբեր 14-ին եւ 15-ին, բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Ուաշինկթըն:

ՊԱՊԸ Իրաք պիտի չերթայ Յունուարի վերջ, ինչպէս նախատեսուած էր: Վատիկան իր զեկոյցին մէջ կ'ըսէ. – «Իրաքեան իշխանութիւնները տեղեկացուցին որ, այն անորնական պայմանները որոնց մէջ կը գտնուի իր երկիրը չրջափակման, թրուիչքներու արգիլուած գօտիին եւ չըրջանը տիրող կացութեան պատճառաւ, թոյլ չեն տար հարկ եղածին պէս կազմակերպելու Պապին այցը Ուր (Քաղդէաստան):

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ խորական քաղաքականութիւն վարած է Հրեայ գաղթականներու նկատմամբ Բ. պատերազմի ընթացքին: Այս հաստատումը կ'ընէ պատմաբան Ժան – Ֆրանսուա Պերժիէ, Պեռնի մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին, ներկայացնելով տեղեկագիր մը զոր պատրաստած էր Խորհրդարանը 1996-ին: 800 էջերու մէջ կը տրուին հարկ եղած բացատրութիւններ տեղեկագիրը պատրաստող յանձնախումբին 9 անդամներուն կողմէ: Բ. աշխարհամարտին, Զուիցերիա 51 հազար գաղթական ընդունած է, որոնց 20 հազարը հրեայ բայց նաեւ 24 հազար հրեայ ետ մղած է: Յանձնախումբը մինչեւ 2001 պէտք է ընդհանուր ուսումնասիրութիւն մը հաստատէ ուր պարզուի Զուիցերիոյ դիրքը Բ. աշխարհամարտին:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Ռամազանի առաջին օրերուն իսկ, Դեկտեմբեր 11-ին, 15 հոգի ջարդուած են Պլիտայի մէջ, Ալժէէն 50 քիլոմեթր, զինեալ իսլամապաշտներու կողմէ: Նոյեմբերի սկիզբէն ի վեր մեռեալներու թիւը աւելի քան 250 է, տեղւոյն մամուլին համաձայն:

Centre Culturel
SAINT MESROB

Jeudi 16 Décembre à 20 heures 45
Présentation des Tomes I et II de

ET LES MOTS POUR HERITAGE...

Légendes, proverbes,
formules rituelles d'Arménie,
recueillis par
Reine CIOULACHTJIAN
et illustrés par le maître enlumineur
d'Erevan
Armen KIOURKTCHIAN

Projection de diapositives —
Vente des livres et signature
au Centre Culturel Saint Mesrob,
10bis, rue Thouin, Paris 5ème
— Entrée libre — Cocktail —
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

ART'MÉNIE
ou l'interprétation de la Peinture
à travers le TAPIS

LE
Centre Culturel
SAINT MESROB
vous convie à découvrir
la première collection de tapis d'art contemporain d'Arménie
conçus et noués main
par les ateliers HEMAG'S
ainsi que des tableaux
de **Seyran Gasparian**
10bis, rue Thouin, Paris 5e
Exposition du 10 au 17 décembre
tous les jours de 16h à 20h
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
RER B: Luxembourg **—Entrée libre—**

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՕՀԱՆՆԷՍ ՏՕՆԷԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Դեկտեմբեր 9-ին, 78 տարեկանին, Անթոնի (Օ-Տը-Սէն):

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Դեկտ. 15, ժամը 15-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօյի Գոմիւնալ գերեզմանատունը, ուր պիտի հանգչի իր հարազատներուն քով:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19
ժամը 13-ին

Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին
ԷՎԼԻՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ
եւ Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն
Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66
01 – 42 – 59 – 23 – 33
եւ
01 – 43 – 70 – 47 – 31

Տախքերու մասնակցութիւն

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons!
EN 50 HEURES

avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.
après 18h.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Նիկոսիոյ մէջ կը գործէ մերձաւոր ու միջին արեւելեան Հայկական հետազօտական կեդրոն մը. անոր դրադարանին մէջ տրամադրելի են բազմաթիւ հատորներ ուսումնասիրողներու, ուսանողներու եւ լրագրողներու համար որոնք կ'ուզեն աշխատիլ տեղւոյն վրայ: Հիմնադիրն ու տնօրէնն է Վարդան Մալեան:

Կեդրոնին հասցէն է.
81 Onasagorou Str.
1011 Nicosia — CYPRUS
Հեռաձայն. –
357 – 02 – 66 – 26 – 07
Հեռապատճէն. –
357 – 02 – 67 – 20 – 69

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30
REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey VANICK
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 18, տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

RÉVEILLON DE L'AN 2000
A L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE

Entrez dans le troisième millénaire avec famille et amis dans une ambiance arménienne chaleureuse.

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE PERE NOEL
vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h
à la Salle des Fêtes «Thierry-Le-Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebro tzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile — 13001 Marseille — Tél. : 04 91 50 15 09

Portes Ouvertes sur l'Arménie
EXPOSITION — VENTE DE NOEL
du LUNDI 13 DECEMBRE
au SAMEDI 18 DECEMBRE inclus
(de 10h30 à 19h sans interruption)

ARTISANAT D'ARMENIE
- *Objets en bois sculptés pour la Table*
- *Nappes et housses-coussins brodés*
- *Tableaux-personnages miniatures*
- *Bijoux argent et métal*
- *Bonnets, chaussettes en laine*

Essentiellement exécutés à la main et exc lusivement en Arménie

LIVRES
- *Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique, etc...*

MUSIQUE
- *Instruments : Doudoug, zourna, flûtes*
- *Partitions*
- *C.D., K7, disques*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI 15 DECEMBRE 1999

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.795 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.795

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 13-ի երեկոյեան, Ազգային Ժողովի Նախագահ Ա. Խաչատրեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը հանդիպում մը ունեցաւ քանի մը տասնեակ անձերէ բաղկացած լսարանին հետ որ խմբած էր կազմակերպութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Դեսպան Պր. Է. Նալբանդեանի ողջոյնի խօսքէն ետք Ա. Խաչատրեան ամփոփեց Հայաստանի քաղաքական կեանքին վերջին շրջանի զարգացումները. Վազգէն Սարգսեան – Կարէն Դեմիրճեանի կողմէ Միասնութիւն դաշինքին ձեւաւորումը միասնութեան երաշխիքն էր որ կը թարգմանէր համախմբումի ընդհանուր ձգտումը: Նորակազմ իշխանութիւնը ուր միացած էին փորձառութիւնն ու վճռականութիւնը, մրցակցութեան ազատութեան համար ու կաշառակերութեան դէմ պայքարի ճամբուն վրայ ամենածանր հարուածը կրած էր Հոկտեմբեր 27-ի ծանօթ պատահարով: Սակայն, զոհերուն տեղ նոր նշանակուած ու ընտրուած դէմքերը նոյնքան վճռական էին գծուած ճամբան շարունակելու: «Պետութիւնը զօրեղ է. նախագահի, վարչապետի հետ կը ձգտենք ամէն ինչ անելու որ արագօրէն վերանայ անվստահութեան մթնոլորտը որ ստուեր է մեր պետականութեան» ըսաւ նախագահը: Ատոր համար անհրաժեշտ պայման նկատեց կատարուած ահաբեկչութեան լրիւ բացայայտումը:

Ինչ կը վերաբերէր Սփիւռքին, անհրաժեշտ էր անոր համար եւս վստահութեան երաշխիքներ տալ, որպէսզի դուրսի Հայը ինքզինք նոյնքան հանգիստ զգար հայրենիքին մէջ:

Հանդիպումին աւելի լայն բաժին մը յատկացուեցաւ ներկաներու հարցումներուն. նիւթ եղան արտագաղթի երեւոյթը որուն լուծումը Նախագահը կը տեսնէր տնտեսական կացութեան բարւոքումին մէջ, Ղարաբաղի կարգաւորման նիւթը որուն համար Ա. Խաչատրեան հաւաստեց որ լուծումը պիտի ըլլար խաղաղութեամբ, փոխադարձ զիջումով ու արդարացի:

Այն մտահոգութեան՝ թէ Երկրապահներու համագումարին զինուորական իշխանութեան հաստատման նախանշաններ տրուած էին, պատասխանեց Միասնութեան խմբակցութեան նախագահ Անդրանիկ Մարգարեան որ նախագահն էր Երկրապահներու քաղաքական թեւին՝ Հանրապետական կուսակցութեան. ըսաւ թէ համագումարին ընթացքին այդ տպաւորութեան պատճառ ելոյթները պէտք էր դիտել Հոկտ. 27-ի պատահարին ենթախորքին վրայ: Ինչ կը վերաբերէր նախագահին հրաժարականին մասին նախարար Վ. Շիրխանեանի արտայայտութեան, ատիկա համագումարին կարծիքը չէր, քանի որ տեղ չէր գտած եզրափակիչ բանաձեւին մէջ: «Միասնութիւնը նախագահի յենարանն է ու այդպէս էլ շարունակելու է» ըսաւ ան:

Հարցումներու նիւթ եղաւ գերմանական հատորներու վերադարձն ալ որ կը թուէր թէ որոշուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ա. Խաչատրեան շեշտեց ամէն գործարքի թափանցիկ ըլլալու անհրաժեշտութիւնը: Պէտք էր նախ խնդրոյ առարկայ գիրքերուն արժէքը որոշել, ապա հարցը քննարկել իրաւական տեսանկիւնէն: Ազգային Ժողովը պիտի քննէր թէ Նախագահին ձեռնարկը օրինաւո՞ր էր, թէ ոչ: «Ազգային ժողովում բոլորը դէմ են այդ հատորները վերադարձնելուն» ըսաւ ան:

Երեկոյթին վերջին հարցումները վերաբերեցան երկքաղաքացիութեան, լեզուական մաքրութեան, ուղղագրութեան սրբագրութեան հարցերուն: Առաջինը բարդ կը նկատէր Ազգային Ժողովի Նախագահը, աւելցնելով որ Սահմանադրութիւնն ալ չէր արտօներ ատիկա: Լեզուական աղարտումը ըսաւ թէ ընթերցումին նկատմամբ ներկայի արհամարհանքին հետեւանք էր, իսկ ուղղագրութեան նիւթը, ինչպէս շատ մը նախընթացներ, ճիւղաւորուեցաւ, մէջը առնելով դժուարութիւններու, երկու լեզուները միաւորելուն անկարելիութիւններու գլուխները, մոլորելու համար ապարդիւն շփոթի մը մէջ...:

Պատուիրակութիւնը քաղաքական ու տնտեսական նիւթերու մասին զանազան հանդիպումներ կ'ունենայ Փարիզի մէջ ու կը մասնակցի Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահ Ք. Փոնսըլէի նախաձեռնած Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրպէյճանի խորհրդարաններու նախագահներու հանդիպումին:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԱՊՕՐԻՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Հայաստանի մամուլը վերջերս արձագանգ կը հանդիսանայ իշխանութիւններուն որոշումին՝ Գերմանիոյ վերադարձնելու Բ. համաշխարհային պատերազմի ընթացքին Հայաստան հասած, գերմանական գրադարաններէն ելած շուրջ 10.000 հատորներ: Արդէն 1998-ին Գերմանիոյ յանձնուեցան երաժշտական կոչուած արխիւներ: Ասիկա ատենին չդարձաւ մասնաւոր ուշադրութեան մը առարկան, եւ թերեւս ասոր համար՝ որ վարչակարգի մարմինները սանձարձակ ազատութեամբ մը կ'ուզեն կրկնել իրենց արարքը:

Նախագահ Քոչարեանի գրասենեակը եւ փոխանցման օղակները ներկայիս ճիգ չեն թափեր ամէն ձեւով արդարացնելու որոշում մը, որ, ըստ երեւոյթին, ոչ իսկ ձեւական կերպով օրինական մարմնէ մը տակաւին հաստատուած է:

Վարչակարգի այս կեցուածքը մշակութային արժէքներու առընչութեամբ կը մատնէ առնուազն ամբողջական անփութութիւն մը: Ո՞վ չի գիտեր անոր անհուն արհամարհանքը մշակոյթ կոչուածին հանդէպ, որուն մեկնակէտը ոչ այնքան մշակոյթին գործիքի վերածումն է որքան ագիտութիւնը:

Մշակութային այս արժէքներուն վերադարձը արդարացնելու համար վարչակարգը առաջ կը քշէ Հայաստանի ստորագրած միջազգային համաձայնութիւնները ինչ կը վերաբերի ապօրինի կերպով ներածուած արժէքներու: Հարցը այն է թէ ո՞ր չափով այդ համաձայնութիւնները կրնան յետադարձօն ըլլալ, մանաւանդ երբ ատիկա կը վերաբերի աւելի քան կէս դարու ժամանակաշրջանի մը: Ժամանակաշրջանը այնքան ալ արհամարհելի հանգամանք մը չէ, այլապէս եւրոպական թանգարաններու մէջ ցուցադրուած շատ մը գործեր, իբրեւ համբաւաւոր գողօններ, պարտէին վերադարձուիլ իրենց տէրերուն...

Ինչ կը վերաբերի «Գերմանիայից ապօրինաբար ներմուծուած»ի հարցին, հարկ է ճշդել որ ատոնք Հայաստան հասած են Պատերազմէն անմիջապէս ետք, 1945-ին: Դարերէ ի վեր պատերազմի անգիր օրէնքներէն մէկն ալ մշակութային գործերու «աւարն» ու թալանն է, որ յաղթողները կիրարկած են անխտիր, առանց դոյզն մտավախութեան ու երկմտանքի: Կ'արժէ յիշել, որ քանի մը տարի առաջ Ռուսաստանի Խորհրդարանը անձեռնմխելի ազգային արժէք նկատեց անհամեմատ աւելի մեծ թիւով ու հարստութեամբ գործեր:

Արդ՝ մշակութային արժէքներու վերադարձի այս պետական ջատագովները արդեօք մտածա՞ծ են որեւէ հատուցումի մասին: Խորհա՞ծ են հիթլերեան բանակներուն առջեւ հազարաւոր հայ զինուորներու մահուան, որոնց ոչ իսկ արեան մէկ կաթիլին գինն են այդ հատորները: Խորհա՞ծ են 1915-ի աղէտին իրագործման մէջ գերմանական կառավարութեան ներգործօն դերին: Խորհա՞ծ են Օսմանեան կայսրութեան մէջ գործող գերմանական դրամատուներէն այնտեղ Հայերու կողմէ ի պահ դրուած դրամագլուխներուն ճակատագրին: Արդեօք աւելի խոհեմ պիտի ըլլա՞ր ճիշդ այս խնդրին առթիւ հատուցումներու ընդհանուր յուշագիր մը պատրաստել ու ներկայացնել, մէկ խօսքով՝ մէջտեղ հանել, ցարդ գրաքննուած, ամբողջ հայ – գերման թղթածրարը, փոխանակ ի յառաջագունէ ունեցածը ապօրինի նկատելու, յանձնելու եւ ... յանձնուելու:

Պէ՞տք է գերմանական այդ արժէքները վերադարձնել Գերմանիոյ:

Ահա հարցում մը՝ որուն պատասխանը չի կրնար գտնուիլ միայն նախագահին ու իր մանկլաւիկներու լիազօրութեան գօտիին մէջ: Առանց Խորհրդարանին, առանց Ակադեմիայի կարծիքին՝ որեւէ որոշում ոչ օրինական կը թուի, ոչ ալ ժողովրդավարական:

Հարկ է որ վերջապէս պարզուին այս վերադարձին հանգամանքներն ու պայմանները, բարեգործական նուիրատուութի՞ւն, փոխանակո՞ւմ, քողարկուած վաճա՞ռք:

ԳՐԻԳՈՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Եւրոպայի մէջ բաւական աղմուկ բարձրացած է Թուրքիոյ թեկնածութեան ընդունման դէմ, ընդհանրապէս աջ շրջանակներու մէջ, բայց նաեւ ձախերու մօտ: Ամէնէն բուռն արտայայտողն է հեռատեսիլէն թէ ձայնասփիւռէն նախկին նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն: Ան նախ կ'առաջարկէ որ քարտէսը դիտենք հաստատելու համար թէ Թուրքիա Եւրոպա չի գտնուիր, ապա կը շեշտէ որ տրուած որո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 13 / 14)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ

Դեկտեմբեր 13-ին մամուլի ասուլիսով մը Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ամփոփած է Մոսկուա ու Թեհրան կատարած այցերը: Ան ըսած է թէ դէպքերու ներկայ զարգացումը անհրաժեշտ կ'ընէ գոնէ անմիջական դրացիներուն հետ խորհրդակցութիւններու աշխուժացում. իսկ շրջանի ապահովութեան համար անպայման պէտք է որ Կովկասի երեք պետութիւնները, Ռուսաստան, Թուրքիա, Իրան միասնական քննարկումներով որոշեն կայունութեան նպաստող ձեւերը:

Վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին Հայաստան Ռուսաստանի ու արեւմուտքի յարաբերութիւններուն մէջ վարած է ամբողջականացումի արտաքին քաղաքականութիւն մը. ռուսական խարիսխները երկրին ապահովութեան երաշխիքն են, սակայն որոշ յարաբերութիւն կայ ՕԹԱՆ-ի հետ ալ. այդ պատճառով, Ռուսաստան – ԱՄՆ յարաբերութիւններուն սրումը ի վերջոյ Հայաստանը կրնայ մղել կողմերուն միջեւ ընտրութիւն կատարելու, ինչպէս բացատրած է նախարարը: Ան բացառած է Ռուսաստան – Բելառուսիա միութեան անդամակցութեան այսօրուան հարց մը: Ղարաբաղեան խնդրին կարգաւորումին բանակցութիւններուն մասին Վ. Օսկանեան կրկնած է թէ երեք հիմնական ուղեցոյց են Լեռնային Ղարաբաղի ինքնորոշումը, Ղարաբաղի ապահովութիւնը եւ Հայաստանի հետ ցամաքի կապը: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզին, նախարարը ըսած է թէ անոնք զերօ մակարդակի վրայ չեն, միտում ունին զարգանալու, թէեւ Թուրքիա ատոնք միշտ կը կապէ Ղարաբաղի հարցին:

***

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նախագահի աշխատակազմի ղեկավար ու Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Ս. Սարգսեան Դեկտեմբեր 13-ին պատասխանելով հարցումներու թէ իրապէ՞ս ԼՂՀ բանակին հրասայլերը Հայաստան բերելու եւ նախագահին զօրակցելու պատրաստութիւն կը տարուի, ըսած է. «Միշտ Հայաստանից են տանկերը ԼՂՀ գնացել, քանի որ ճակատային գիծն այնտեղ է: Տանկերը խաղալիք չեն, ոչ էլ որեւէ հրամանատարի սեփականութիւնը. դրանք երկու դէպքում կարելի է տեղաշարժել՝ ռազմաճակատում եւ դրան նախապատրաստուելիս»:

Անդրադառնալով Երկրապահներու վերջին համագումարին հնչած սուր ելոյթներուն, Ապահովութեան ու Ներքին նախկին նախարարը ըսած է թէ անոնք մեծ մասով ազնիւ ու երկրին նուիրուած անձեր են, «հարցը հրամանատարամերձ մարդկանց մէջ է»: Ան չէ բացառած Հոկ. 27-ի ահաբեկչութեան մէջ Վ. Սարգսեանի մերձաւոր շրջապատին մասնակցութիւնը:

Թէ ինչո՞ւ նոյն ահաբեկչութեան քանի մը ամսուան նախապատրաստութեան տեղեակ չեն եղած ապահովութեան մարմինները, Ս. Սարգսեան պատասխանած է թէ ապահովութեան համակարգը շատ խոցելի կողմեր ունի եւ սրբագրութեան համար միջոցներ եւ ժամանակ պէտք է:

***

ԳԻՒՄՐԻՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ

Ձմեռ – 2000 ծրագրով, կառավարութիւնը շուրջ 14 հազար ընտանիքի, ձմեռուան 120 օրուան համար, կուտայ 600 քիլովաթ ելեկտրականութեան կտրօններ: Այս կարգադրութիւնը յատուկ է միայն Գիւմրիի անտեսապէս ոչ ապահով դասակարգին:

***

ՈՃԻՐ

Գիւմրիի մէջ Դեկտեմբեր 11-ին հրազէնի կրակոցներով սպաննուած են ընտանիքի մը երեք անդամները. այր եւ կին Անանեանները եւ անոնց աղջիկը: Ոճրագործները խնայած են միայն անոնց 1.5 տարեկան թոռնուհին: Հետաքննութիւն բացուած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱԽՑՆՈՂ ՎԻՃԱԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայկական շրջանակներու մէջ տակաւին ջնջուած չեն Խորհրդարանի Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան գործած տպաւորութիւնն ու պատճառած վախերը: Ու հաւանօրէն հիմնովին պիտի չջնջուին ալ, այնքան ատեն որ պատահարին ամբողջական լուսաբանումը չկատարուի ու չհրապարակուի: Ե՞րբ կարելի կ՚ըլլայ ատիկա. կամ՝ կ՚ըլլա՞յ իսկապէս: Նախընթացներու հարուստ շարք մը թերահաւատութիւն կը ներշնչէ: Ծիշդ է որ նախընթացներէն ոչ մէկը թիւով ու որակով համեմատելի է արարքին որ երկրին բարձրագոյն իշխանութիւնը գլխատեց: Սակայն, ինչպէս կը յիշեցնէր Նոյեմբեր 20-ի «Հայկական ժամանակ»ը, 1998 Օգոստոսէն ի վեր սպաննուած են գլխաւոր դատախազ մը, Պաշտպանութեան փոխ-նախարար մը, Ներքին գործերու եւ Ազգ. Ապահովութեան փոխ-նախարար մը, քաղաքագէտ-լրագրող մը եւ ութ ամսուան մէջ գործուած այս ոճիրները տակաւին կը մնան, կամ «կը պահուին» մութին մէջ: Այս վերջին մատնանշումը կը հետեւի այն համոզումին թէ Հայաստանի հետաքննիչ մարմինները, ապահովութեան համակարգերը անձեռնհաս կազմաւորումներ չեն բնաւ, ինչպէս շատ անգամ փաստը տրուած է ատոր:

Մինչ կ՚երկարի լուսաբանութեան ըսպասումը ու անստուգութիւնը գետին կը շահի, երկրին քաղաքական բեմը աստիճանաբար կը մթագնի նոր վախերով որոնք կու գան Հոկտեմբեր 27-ին յաջորդած դէպքերու զարգացումէն, արձանագրըւած խմորումներէն:

Անոնց գլխաւորը Նախագահին ու անոր զօրակից շերտին դէմ ձեւաւորուող հակադրութեան երեւոյթն է որ օրէ օր կը շեշտուի: Եթէ նկատի առնուի որ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարէն ետք իշխանութեան, հեղինակութեան գրեթէ միակ հաստատ մնացած դիրքն է Նախագահի մնացողը, արդէն վախերը կ՚արդարանան լայն չափով: Կարելի՞ է ներկայի ներքին ու արտաքին ծանօթ պայմաններուն մէջ մինչեւ ծայրը տանիլ երկիրը գլխատելու արարքը որուն առաջին արարը եղաւ Հոկտեմբեր 27-ին կատարուածը: Եւ երբ յատկապէս մարդ ուշադրութիւն դարձնէ թէ Նախագահին ուղղուած սլաքները կու գան բանակին մօտիկ Երկրապահներու շրջանակէն, ա՛լ աւելի վտանգաւոր կացութիւն մը կ՚ուրուագծուի:

Երկրապահ - նախագահ հակադրութիւնը առանց այլեւայլի յայտնուեցաւ Երկրապահներու 4-րդ համագումարին ընթացքին: Սպաննուած վարչապետին յիշատակին, գծած ճամբուն հաւատարմութեան արտայայտութիւններուն չափ հզօր թափով պոռթկաց Նախագահին անձին ուղղուած մերժումը: Ուշագրաւ է որ Երկրապահները համագումարին այս երկու կէտերը շեշտելու համար ոչինչ խնայած են: Ու համագումարէն ցոլացած պատկերին մէջ դժուար է չնշմարել վարչապետ Վ. Սարգսեանի մօր ներկայութեան, խօսքերուն ազդեցութիւնը: Ան թէ՛ գոհունակութիւն յայտնած է որ հակառակ Երկրապահի ու Միասնութեան պառակտումի շշուկներուն, բոլորը «միախումբ» գտած է համագումարի սրահին մէջ («Հայկական ժամանակ», Դեկտ. 4), թէ՛ թելադրած է «գործել այնպէս որ չչարախնդան մեր թշնամիները», աւելցնելով՝ «առաջին հերթին... մեր ներքին թշնամիները»:

Համագումարին լրատուութեան յատկացուած Հայաստանեան մամուլի էջերը լայն տեղ կու տան յետագայ զարգացումներուն, շեշտելով Նախագահը թիրախ առած ելոյթներն ու անոնց գտած արձագանգը: Նախ, որպէս գլխաւոր պահանջք յայտնուած է Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործութեան բոլոր պարագաներուն լուսաբանումը, ներառեալ՝ ատոր թիկունքին կանգնածներն ու գաղափարը յղացած բոլոր ուժերը: Աւելի ընդհանուր ենթախորք մը կազմած է տնտեսական բարեփոխումներու ձախողութեան ամբաստանութիւնը, միշտ ուղղուած՝ նախագահ Ռ. Քոչարեանին:

Այս հակադրութիւնը ամէնէն ուղղակի արտայայտութիւնը գտած է պատուիրակ Յովսէփ Յովսէփեանի ելոյթով. ան իր խօսքին մէջ Երկրապահներն ու բանակը որպէս սերտօրէն կապուած, մէկ ճակատ ներկայացնելով նախ քննադատած է Ռ. Քոչարեանը որ «նոյն Երկրապահների ու բանակի աջակցութեամբ եւ անձնուէր աշխատանքով նախագահ է ընտրուել» ու այսօր բանակին դէմ քարոզարշաւ սանձազերծած է ու իրեն ներկայացուած պահանջքներուն համար կը մեղադրէ նոյն բանակը («Հայկական ժամանակ», Դեկտեմբեր 4): Նայիրա Մամիկոնեանի նոյն տեղեկատուութեան մէջ ըսուած է թէ Երկրապահներու Միութեան վարչութեան անդամ Յ. Յովսէփեանի ելոյթը միակն էր, թերեւս որ կ՚ընդհատուէր ծափերով:

Նոյն օրուան «Առաւօտ»ը (Աննա Իսրայէլեան) կը գրէ թէ նոյն անձը ազդարարած է որ «իրենց եւ Ռ. Քոչարեանի ճանապարհները չեն կարող այլեւս միասին լինել, քանի որ նա մերժելով իրենց պահանջները, կորցրել է այլեւս իրենց վստահութիւնը»:

Աւելի ուղղակի ելոյթ մը եղած է Ռ. Քոչարեանի ուղղուած Սենիկ Պօղոսեանի բաց նամակը զոր կարդացած է ան նոյն ամպիոնէն, ի միջի այլոց ըսելով՝ «նախագահիդ ու աշխատակազմիդ տարեկան ծախսը մի մարզ կը ծաղկեցնի հաստատ», կամ ազդարարելով՝ «ի զուր է աթոռին կառչելու ճգնաւորութիւնդ»: Եթէ ասոնց աւելնայ տեղեկութիւնն ալ թէ Ս. Պօղոսեանի ելոյթէն ետք զինք շնորհաւորելու համար բեմ բարձրացած են զօրավար Մանուէլ Գրիգորեան ու գնդապետ Մուրատ Կիրակոսեան եւ թէ առաջինը համագումարին Երկրապահներու նոր նախագահ ընտրուեցաւ, ոչ մէկ տարակոյս կը մնայ զօրքին ու Նախագահին միջեւ բացուած ճեղքին մասին:

Այս երեւոյթին պատճառած մտահոգութիւնը կը մղէ կարելի հետատանկարներու ենթադրութեան. ամէնէն աղէտալին, անբաղձալին կրնա՞յ հասցնել Հայաստանի քաղաքական կեանքին այս կացութիւնը: Երկրապահ - բանակ միասնութիւնը որքա՞ն ամուր է եւ ի՞նչ յենակներ, դրաւարկներ ունի նախագահը:

Առաջինը որ ուժի եւ ատով՝ ամենազօրութեան դիրքէն կը ներկայանայ առաջին ակնարկով, նոյն համագումարին արդէն վերոնշեալ միասնութեան վրայ ալ ճեղքեր կը մատնէ: Ատոր գլխաւոր ցուցանիշն է Երկրապահներու ղեկավար դէմքերէն Երեւանի քաղաքապետ Ա. Բաղդեանի տարրկութիւնը որով անհամաձայնութիւն, նոյնիսկ անհանդուրժողութիւն յայտնած է Ռ. Քոչարեանը թիրախ առնող արտայայտութիւններու: Ան դայրոյթով հակադրած է Ս. Պօղոսեանի խօսքերուն, ըսելով. «Չեմ կարծում թէ պիտի ամէն կարգի ազատ որակումներ անենք համագումարում: Եթէ բան ունենք անելու Ռ. Քոչարեանին, վաղը նախագահը հրաւիրելու է Երկրապահի վարչութեան անդամներին, գնացէք նրան դէմ առ դէմ, ուղիղ ասէք»: Ապա աւելցուցած է. «Նախագահը անձ չէ. նախագահն ինստիտուտ է, պէտք է յարգել նախագահի ինստիտուտը»:

Հարցը հոն է որ այս հակասութիւնը կը յանգի՞ Նախագահին նկատմամբ տարակարծութեան մը, գործնական արդիւնքով, որ եթէ խանդարիչ ազդակ կ՚ըլլայ Երկրապահներու յետագայ քայլերուն համար, կրնայ բարեբար դեր ունենալ շատ վտանգաւոր ճակատումի մը պարագային:

Ինչ կը վերաբերի նախագահին թեւին, անոր անմիջական զօրակից է Հ.Յ.Դ.-ն. ապա որպէս Ղարաբաղի նախկին ղեկավար, Ռ. Քոչարեան ունի ղարաբաղեան զօրակցութեան բաժին մըն ալ: Այս առումով ուշագրաւ է Հ.Յ.Դ. Գերագոյն մարմնի անդամ Հ. Մարգարեանի հետ Երկրապահներու բախումը: Առաջինը խիստ դատումներու առարկայ եղած է, ըսած ըլլալով թէ Հայերը զինուորական մենատիրութեան չեն հանդուրժեր, ակնարկելով Երկրապահներու վերջին շրջանի տիրական արտայայտութիւններուն: Եւ բաւական բիրտ է Երկրապահներէն Պաշտպանութեան փոխ - նախարար Ա. Պետրոսեանի հակազդեցութիւնը երբ առանց անուն տալու «ազատ ձգուած ոճրագործ»ները կը մեղադրէ բանակը վարկաբեկելու մեղքով: Հարցը հոն է որ Հ.Յ.Դ.-ի, երբ Հայաստանի քաղաքական կեանքին մէջ ան չէ յաջողած մինչեւ այսօր վճռորոշ դիրքի տիրանալ, նեցուկը ի՞նչ կրնայ նշանակել Ռ. Քոչարեանի համար:

Ղարաբաղեան ազդակին մասին նշանակալից է ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Սէյրան Օհանեանի հակազդեցութիւնը նոյն համագումարին ընթացքին նախագահին հասցէին հնչած մեղադրանքներուն: «Այս համագումարում կարգապահութիւն չկա՞յ» հարց տուած է ան, անուղղակի կերպով ղարաբաղեան բանակին նեցուկը բերելով Հայաստանի նախագահին:

Տուեալներ որոնք բաւարար չեն համապարփակ վերլուծումի մը, բայց յըստակօրէն ցոյց կու տան թէ շատ փափուկ, սպառնալից ճամբէ մը կ՚անցնի Հայաստան: Այս բոլորին հետ նկատի առած՝ արտաքին շատ հաւանական ազդեցութեան թեւեր ալ որոնք Հայաստանի մենաշնորհը չեն այդ գօտիին մէջ, պիտի բաւէ՞ Հայուն իմաստութեան, համբերութեան սպաւինիլ ու սպառնալիքները հիմնովին անհաւանական նկատել:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹԸ

Խօսել Լեւոն Ներսիսեանի մասին նշանակում է խօսել 1960-90-ական թուականների հայ մշակոյթի եւ մասնաւորապէս հայ արուեստի մէջ հին պատնէշների յաղթահարման եւ նորի ու արդիականի սկզբնաւորման ու զարգացման կենտրոնական դէմքերից մէկի մասին: Երեւանի պետական համալսարանում եւ համալսարանից դուրս նրա կարդացած հրապարակային դասախօսութիւնները, երբ լսարաններում եւ դահլիճներում հաւաքւում էր հսկայ բազմութիւն՝ լսելու նրան, վայելելու նրա մտքի եւ իսկական արուեստի բերկրանքը, կապուած էին միջազգային մշակոյթի արդիական հարցերի հետ, ներկայացնում էին այն նորը, յառաջադիմականը, որը դեռեւս անծանօթ էր մեր հասարակութեանը: Նա կրթում եւ դաստիարակում էր սերունդներին, նրա խօսքի մոգական ազդեցութեան ոլորտում ձեւաւորւում էր մեր արուեստի, մասնաւորապէս գրականութեան, կերպարուեստի, կինօարուեստի հիմնական ուղենիշը, այն է՝ լինել արդիական, գտնուել միջազգային մտքի բարձրագոյն մակարդակի վրայ, ազատուել մարդկային ոգին կաշկանդող բոլոր հնացած կաղապարներից: Արուեստը, ինչպէս սովորեցնում էր Լեւոն Ներսիսեանը, կարող է ապրել եւ շնչել միայն ազատութեան մէջ, իսկ դրա համար արուեստագէտն ինքը պէտք է լինի ազատ եւ անկաշկանդ, ունենայ ինքնուրոյն պատկերացում ժամանակակից աշխարհի մասին:

Լեւոն Ներսիսեանը 1957 թ.ից Երեւանի պետական համալսարանում դասաւանդում էր արտասահմանեան գրականութեան պատմութիւն, անտիկ գրականութիւն, բազմաթիւ յատուկ դասընթացներ, որոնցից կարելի է յիշել «20-րդ դարի Ֆրանսիական պոէզիան», «Ալպէր Քամիւն եւ էկզիստէնցիալիզմի փիլիսոփայութիւնը», «Ապսուրտի թատրոնը», «Արեւմտաեւրոպական քննադատութեան պատմութիւն»: Նա առաջինն էր որ համալսարանական ծրագրերի մէջ մտցրեց 20-րդ դարի արեւմտաեւրոպական նշանաւոր հեղինակներին, որոնք խորհրդային գաղափարախօսութեան պատճառով մնացել էին «կարմիր գծից անդին»: Առանձնապէս տպաւորիչ էին նրա դասախօսութիւնները Ալպէր Քամիւի ստեղծագործութիւնների մասին, որին նա համարում էր եւրոպական մեծ գրականութեան «վերջին մոհիկանը»: Լեւոն Ներսիսեանն առաջին դասախօսն էր, որ մանրակրկիտ ներկայացրեց եւ մեկնաբանեց Արթիւր Ադամովի թատրոնը, որին Էօ. Եոնէսքոյի հետ միասին համարում էր «Ապսուրտի թատրոնի» հիմնադիրը: Կերպարուեստի հայ գործիչները, որոնք առանձին սիրով էին կապուած իրենց ընկերոջ, բարեկամի եւ «հոգեւոր ուսուցչի» հետ, նրանից ստանում էին լայն տեղեկութիւն կերպարուեստի միջազգային շարժումների, 20-րդ դարի եւրոպական մեծ նկարիչների մասին: Լեւոն Ներսիսեանն առաջինն էր, որ գիտելիքը ոչ թէ սովորեցնում էր, այլ ներշնչում, ձգտելով, որ ունկնդիրը վերապրի այն, որովհետեւ գիտելիքը միայն վերապրման միջոցով կարող է հասցնել որեւէ արդիւնքի: Հակառակ դէպքում այն մեռած տեղեկութիւն է, աւելորդ բեռ: Ազգային մշակոյթը կարող է զարգանալ եւ նոր լիցքեր ստանալ, եթէ սնուի համաշխարհային մշակոյթի կենարար աղբիւրներից: Մեր մշակոյթի ակունքը համաեւրոպական մշակութային համակարգն է, քանի որ այն իր հիմքերով կապուած է արեւմտեան, այսինքն՝ քրիստոնէական մեծ մշակոյթի հիմքերի հետ:

Լեւոն Ներսիսեանին սիրում ու պաշտում էին նրա ուսանողները, ընկերները, բարեկամները, բոլորը, ովքեր բախտ էին ունեցել շփուել նրա մեծ հոգու եւ անսպառ մտքի հետ: Նրան հանդիպելուց, նրան լսելուց յետոյ ապրել նախկինի պէս, այլեւս անհնար էր: Նա այնպիսի բացառիկ անհատներից էր, որոնք յեղաշրջում են յառաջացնում իրենց հետ շփուող մարդկանց հոգում: Թէեւ նա ոչինչ չգրեց, բայց նրա ներկայութիւնն զգացւում է 1960-90-ական թուականների հայ գեղարուեստի աշխարհում: Այդ ժամանակաշրջանը, այսպէս ասած, նոր արուեստի «ոսկեդարը», ըստ էութեան, կարող է կոչուել Լեւոն Ներսիսեանի անունով: Նա այդ անունի ոչ միայն ներքին ֆոնն էր, այլեւ հիմքը, այն մտաւոր անկիւնաքարը, որի վրայ կառուցւում է մշակութային շէնքը:

Նա գեղարուեստական ճաշակի օրէնսդիրն էր, արուեստի ընկալման եւ գնահատման ամենաբարձր չափանիշը, որը, ի վերջոյ, անհրաժեշտ է իւրաքանչիւր հասարակութեան «էլիտար» համակարգին: Նրանից բխում էին ստեղծագործական այնպիսի ուժեղ ազդակներ, որոնք իրենց անմիջական արձագանգն էին գտնում նրան շրջապատող արուեստագէտների հոգու եւ մտքի մէջ: Լեւոն Ներսիսեանը մարդկային մի խոր կերպար էր, մեծ եւ չգրուած գրքի հերոս, որը ոչ միայն ընդհանրացնում էր իր ժամանակը, այլեւ հսկում եւ խրախուսում էր մեր արուեստի բոլոր ճիգերն ու որոնումները:

Լինելով եւրոպական մշակոյթի մասնագէտ եւ սիրահար, նա դարձաւ «գեղագիտական այլախոհ», որի հայեացքները չէին կարող համընկնել տիրող գաղափարախօսական ուղղութեան հետ: Նա սկզբունքօրէն չգնաց որեւէ փոխզիջման, չնահանջեց իր դիրքերից՝ բարկացնելով ժամանակի «գաղափարական ղեկավարներին»: Իր ասկետիկ կեանքով ու կենցաղով, իր հոգու բացառիկ էութեամբ, զգացմունքների մաքրութեամբ ու խորութեամբ, «ինտելեկտուալ փայլով» նա դարձաւ յենարան Հայաստանի խղճական մտաւորականութեան համար, այն կայմը, առանց որի ոչ մի նաւ չի կարող դուրս գալ բաց ծով: 1960-ականների սերունդը մեծ պարտք ունի Լեւոն Ներսիսեանի՝ իր մեծ Ուսուցչի եւ Հոգեւոր Հօր հանդէպ:

ՀԵՆՐԻԿ ԷԴՈՅԵԱՆ

«Ազգ», Դեկտեմբեր 2

ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԵՐԵՔ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐ»

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ ՑԵՂԱՇՐՋՈՒՄ ՄԸ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՑՆԷ ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ ՄԷՋ՝ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԹԻՐԱԽ ԴԱՐՁՆԵԼՈՎ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԾՈՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Ժապաւէնի նիւթերով հարուստ գիրքի մը մէջ Ծոցի պատերազմին վերաբերող տող մը ներշնչած է շարժապատկերի նիւթեր պատրաստող գրագէտ Տէյվիտ Ռասըլը գրելու համար «Թրի Քինկզ» վերնագիրով պատերազմական ժապաւէնի մը բնագիրը. միաժամանակ կատակերգական եւ ողբերգական գործ մը, որ քննադատական մօտեցում կը ցուցաբերէ Ամերիկայի արտաքին քաղաքականութեան նկատմամբ:

Ռասըլ նոր ժապաւէնի մը գաղափարը յղանալէ անմիջապէս ետք սկսած է գրոյցներ ունենալ Ծոցի պատերազմին մասնակցած զինուորականներու հետ եւ լսած է անոնց դառն ու զեխրապաշտ պատմութիւնները: Ի վերջոյ ան մէկ կողմ ձգած է 19-րդ դարուն տեղադրուած խորհրդաւոր պատմութիւն մը, որ գրի կ'առնէր եւ սկսած է հիւսել ամերիկացի չորս զինուորներու պատմութիւնը: Անոնք կը փորձեն կողոպտել Քուէյթի մէջ Իրաքի նախագահ Սատտամ Հիւսէյնի կողմէ գողցուած քանի մը թոն ոսկին: Ծրագիրը կը ձախողի եւ զինուորները, որոնք սկիզբը հեռու մնացած էին ռազմադաշտէն, կը թակարդուին պայքարի մը մէջ, ուր իրողապէս գործ չունէին:

• ԱՐԱԲ – ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«Թրի Քինկզ»ը չի նմանիր պատերազմական սովորական ժապաւէններու: Քննադատներ եւ Ամերիկայի մէջ Արաբներու իրաւունքը պաշտպանող խմբաւորումներ կը գրուատեն ժապաւէնին իւրայատուկ մօտեցումը ծանօթ նիւթի մը: «Լոս Անճըլըս Թայմզ» օրաթերթը զայն կոչած է «պատերազմական ժապաւէնը վերստեղծելու ջղաձիգ փորձ մը»: Այլ քննադատ մը զայն որակած է «չար գլուխ գործոց մը»:

Արաբ – ամերիկեան խտրականութեան դէմ պայքարող յանձնաժողովին նախագահը՝ Հալա Մաքսուտ աննախընթաց վիճակի մը մէջ գտած է ինքզինք՝ գովաբանելով Հոլիվուտի արտադրած ժապաւէնը: «Առաջին անգամ ըլլալով Հոլիվուտը շեղեցաւ իր աւանդութենէն՝ Արաբները իբրեւ մարդկային էակներ, իբրեւ իրական ժողովուրդ մը պատկերելով», յայտարարած է ան:

Ռասըլ համակարծիք է. «Ժապաւէնը կը ցնցէ ներկայ իրավիճակը: Այս է անոր նպատակը. ամերիկեան հայեցակէտը շրջել ներգրաւող պատմութեան մը ճամբով: Խանգարել հանդիսատեսին աշխարհահայեցքը եւ ապակայունացնել զայն»:

• ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՄԸ ՔՕՂԻՆ ՏԱԿ

Ռասըլ, որ նաեւ ժապաւէնին բեմադիրն է, համեստօրէն կը դիմաւորէ ժապաւէնին մասին կատարուած գովասանական խօսքերը: Ան կը բացատրէ, թէ «Թրի Քինկզ»ը ամէն բանէ առաջ շարժումով եւ գործողութիւններով լեցուն ժապաւէն մըն է, նաեւ երգիծանքով եւ հզօր ազդեցութիւններով պատմութիւն մը: Սակայն այս կեղեւին տակ կայ քաղաքական պատգամ մը՝ ռումբերու առթած մարդկային տանջանքին վերաբերեալ, ինչպէս նաեւ՝ այն արհամարհանքին, որ կը ստեղծուի, երբ Միացեալ – Նահանգներ Իրաքցիներուն կոչ կ'ուղղեն վար առնելու իրենց նախագահը, ապա կը լքեն զանոնք, երբ Իրաքցիները կը փորձեն իրագործել զայն: Չորս զինուորները յանկարծ իրենք զիրենք կը գտնեն խումբ մը ըմբոստներու օգնութեան հասնելու վիճակին մէջ, առանց չեղելու ոսկիի աւարը գողնալու իրենց մտադրութենէն:

Ժապաւէնին քաղաքական խորքը ծընունդ առած է Ռասըլի եւ Ծոցի պատերազմին մասնակցած վեթերաններու միջեւ կատարուած զրոյցներէն: Մեծ դեր ունեցած է հազարապետ Ճիմ Փարքըր որ մասնակցած է Վիէթնամի, Սալվատորի եւ Ծոցի պատերազմներուն: Ան պատմած է կռիւներէն ետք Իրաքցիներուն օգնութեան ձեռք չերկարելու պատճառով ըստեղծուած անձկութեան մասին: Քաղցկեղէ տառապող այս վեթերանը իր մահէն առաջ պատմած է, թէ ինչպէս ամերիկեան օդուժի մէկ բաժանմունքը հակօրինական դարանակալ յարձակումներ գործած է եւ ուսելիք հասցուցած է իրաքցի ըմբոստներուն, հակառակ որ նման հրահանգ չէր ստացած:

Ռասըլի հետ զրուցած վեթերանները խառն զգացումներ ապրած են պատերազմին աւարտէն ետք: «Ժապաւէնիս միջոցով պարզապէս կ'ուզեմ նկարագրել, թէ Ծոցի պատերազմը ի'նչ ազդեցութիւն գործած է մարդկային մակարդակի վըրայ: Հեգնական կը թուի, որ աշխարհաքաղաքական եւ ուժի հաւասարակշռութեան նպատակներով մեծ բանակ մը ուղարկած էինք Միջին – Արեւելք: Քուէյթը ազատագրելու համար Ծոցի շրջան ուղարկուած ամերիկեան բանակը կանգ առաւ Պաղտատի դիմաց», կ'ըսէ ան:

• ԲԱԶՄԱՏԵՍԱԿ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐ

Ժապաւէնին պատրաստութեան ընթացքին Ռասըլ այնքան ալ հաճելի անձի մը համբաւը չէր վայելեր: Բազմաթիւ արհեստագէտներ լքած են իրենց աշխատանքը կամ վտարուած են Գալիֆորնիոյ, Արիզոնայի եւ Մեքսիքայի աւազաբլուրներուն վրայ կատարուած նկարահանումին ընթացքին:

Ռասըլ բազմատեսակ ճնշումներ կը դիմագրաւէր: Նկարահանումի համար պահանջած էր 80 օր եւ ստացած էր 68 օրուան պայմանաժամ: Ժապաւէնին համար տրամադրուած պիւտճէն 50 միլիոն տոլար էր, այսինքն՝ իր նախորդ ժապաւէնին պիւտճէէն 7 անգամ աւելի եւ պահանջած գումարէն 10 միլիոն տոլար պակաս: Կը պատմուի, թէ Ռասըլ նկարահանումին ընթացքին հայհոյանքներ կ'ուղղէր բոլորին, եւ անոր ջղայնութիւնը անզսպելի էր:

Շարժապատկերի աշխարհը հետաքրքրական սկսած է թուիլ Ռասըլի, երբ ան հմայուած է գրականութեան արուեստով: Անգլերէնի եւ քաղաքական գիտութիւններու մէջ մասնագիտացած այս արուեստագէտը 1980-ական տարիներուն անգլերէն դասաւանդած է Նիքարակուայի մէջ: Նախկին նախագահ Ռոնըլտ Ռեկընի վարած քաղաքականութիւնը պատրանաթափ ձգած է զինք եւ մղած է, որ աւելի լաւ հասկնայ Երրորդ աշխարհի մշակոյթները: Ռասըլի համար Ամերիկան «այլ մըշակոյթ մը սնած» երկիրն է, ինչպէս կը նկարագրէ ան: Զգացողութիւն մը, որ տիրական է «Թրի Քինկզ» ժապաւէնին մէջ:

Հոլիվուտեան էջըն ժապաւէնի մը պիտակին տակ քաղաքական նման մօտեցումով ժապաւէնի մը իրագործումը որոշ չափով անհաւատալի կը թուի նոյնինքն Ռասըլի, որ ճամբայ ելած էր «Մ.Է.Շ.»ի նման կատակերգական ժապաւէն մը պատրաստելու հեռանկարով, սակայն աւելի տրամաբիք եւ խորիմաստ բնոյթ տուած էր իր յղացքին:

«Ուզեցի հանդիսատեսին իրական արկածախնդրութեան մը զգացողութիւնը պարգեւել, առանց բացայայտելու, թէ ի՛նչ տեղի պիտի ունենայ: Ժապաւէնին պատմութիւնը պիտի կլանէ ակնդիրը», կը բացատրէ Ռասըլ:

«ԱԶԴԱԿ»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ն Ի Ս

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Այլեւս աւանդական ձեռնարկներուն մաս կը կազմէ Հայ Տիկնանցի Ծնունդի տօնավաճառը:

Լա Մէզոն տիւ Սեմինէրի մեծկակ սըրահներուն մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին, ժամեր անընդհատ մայր լեզուին շունչով յագեցած մթնոլորտ մը կը տիրէ:

Շարք կազմած այցելուներ հաճոյքով կը դիտեն եւ, գաղութին Միօրեայ վարժարանին հանդէպ իրենց գուրգուրանքը արտայայտելու մտօք կը գնեն վաճառքի դրուած պէսպէս իրեր, – ազգային մոթիֆներով եւ բնանկարներով զարդարուն զողտրիկ մոխրամաններ, պնակներ, սեղանի սպասներ, ամանօրեան զարդարանքի ծառայող այլեւայլ մեծ ու փոքր կազմածքներ, կաղանդի գեղազարդ փոքրիկ ծառեր եւ, դեռ Հ.Հ. դրօշ – զինանշան, Ֆրանսերէն – Հայերէն բառարան, երաժշտական սէ-տէներ, Նոր տարուան շնորհաւորական բացիկներ եւ այլն, եւայլն:

Մասնագիտութեամբ ճարտարապետ, քանդակագործ – նկարիչ Ալպէր Մխիթարեան, ծնած Գիւմրի, Հայաստան, այժմ՝ Նիսարնակ, կը ցուցադրէ երկուտասնեակ եւ աւելի ջրաներկ նկար, մէկ մասը հայրենի կոթողներու պատկերացում, ինչպէս Ս. Հռիփսիմէի Տաճար, Սեւան իր մատուռներով, Ս. Խաչ (Ախթամար), միւս մասն ալ տեղական, այսինքն այստեղի նկարագիրը ցոլացնող պատկերներ: Այս առիթով աւելցնենք, թէ քանդակագործ – նկարիչ Ա. Մխիթարեանի ձեռակերտը՝ գեղեցկահիւս խաչքար մը, Ապրիլէն ի վեր հպարտ կը կանգնի մեր Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ գաւիթը:

Միօրեայ կենարար առաքելութեան նըպաստող Տիկնանցի Տօնավաճառը, այս տարի եւս յաջողութիւն կ'արձանագրէ:

ԺԻՄԷՆ

Տ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Ծանօթ նկարիչ Տ. Տատրեանի գործերը կը ցուցադրուին Ավինեոնի (*) մէջ, մինչեւ Դեկտեմբեր 31: Ցուցահանդէսին առթիւ ան հայ մեծագոյն արուեստագէտներէն կը նկատուի «էքսփրէս»ի տուած արձագանգին մէջ: Վերացապաշտ անոր նկարչութեան նուիրուած տողերու հետ շարաթաթերթը գունաւոր լուսանըկար մըն ալ տպած է պաստառի մը:

(*) Galerie J..E. Bernard, AVIGNON
Հեռաձայն. – 04 – 90 – 80 – 04 – 04

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Ձեր սխալը այն էր, որ ինծի առաջուընէ իմաց չտուիք, եթէ ոչ տասնկ չէր երթար:

– Հոս չէիր, որ իմաց տայինք:

– Թող սպասէիք իմ գալուս:

– Հիմա ինծի նայէ, քեզի կարճ խօսք մը ըսե՞մ, – գոչեց Թաթուլ, – քու մէկ պօշպօղաղութիւնդ մեզի քանի՞ն նստեցաւ գիտե՞ս...

– Գիտեմ... 200 հազար լէյի, Մօլլան պատմեց:

– Հիմա այս վնասը ո՞վ պիտի տայ:

– Ես, – ըսաւ Ծառունի պաղարիւնով:

– Ի՞նչպէս դուն:

– Քանի որ ես եղայ այդ վնասին պատճառը, թէեւ ակամայ, պէտք է որ ես անոր տեղը լեցնեմ:

– Ինծի նայէ, հեշտ կատակ ընելու ատեն չէ, – գոչեց Թաթուլ, – արդէն սիրտս շատ նեղացած է:

– Բայց ես կատակ չեմ ըներ ու շատ լրջօրէն կը խօսիմ:

– Ուրեմն ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

– Ըսել կ'ուզեմ, որ այդ Մօլլայէն տակաւին կարելի է դրամ առնել, միայն թէ վարպետութեամբ պէտք է շարժիլ, եւ յետոյ դուք առանձին պէտք չէ, որ գործ տեսնէք... ես պէտք է որ մէջը գտնուիմ:

– Բացատրէ միտքդ տեսնեմ:

– Նախ ըսէ ինծի, որ այսօրուան պատահածին համար ոխ չես պահած ինծի դէմ:

– Անիկա չեմ կրնար ըսել, – պատասխանեց Թաթուլ՝ իր աչքերը խոժոռեցնելով:

– Ինչպէ՛ս... ըսելէ ՛ իրարու թշնամի՞ եղանք:

– Հաւատա, որ այսօրուան ըրածիդ համար գլուխդ մեծ փորձանք մը բերելու որոշում տուած էի եւ նոյնիսկ Կարոյին ալ ըսի...

– Իրա՞ւ, թէ՞ կատակ կ'ընես:

– Շատ ճիշդ կը խօսիմ:

– Այո, ճիշդ է ըսածը, – հաստատեց Կարօ:

– Արդեօք ինծի ծեծելու կամ մեռցնելու միտք ունէի՞ր:

– Չեմ գիտեր, թէ ինչ պիտի ընէի, բայց բան մը պիտի ընէի եւ այդ ըրածս աղէկ բան մը պիտի չըլլար:

– Բայց կը կրկնեմ, որ այսօրուան եղածին մէջ մասնաւոր դիտում մը չկար, պարզ դիպուած մըն էր, եթէ գիտնայի...

– Ինչ որ է, հիմակ գոցենք այդ խօսքը... տեսնանք ի՞նչ կերպով պիտի կըրնաս դարմանել ըրած վնասդ:

– Ձեզի ըսի, որ այդ Մօլլան կարելի է տակաւին շահագործել, գոնէ անգամ մը:

– Բայց հիմա աչքը բացուեցաւ, – դիտել տուաւ Թաթուլ:

– Կարեւորութիւն չունի, եթէ մէկ աչքը բացուեցաւ, միւսը գոց է, – պատասխանեց Ծառունի խնդալով:

– Ի՞նչ կերպով պիտի կրնանք զինքը շահագործել:

– Միակ կերպը լոտեսներուն խնդիրն է:

– Կեցցես, – գոչեց Կարօ, – ես ալ քիչ մը առաջ այդ կ'ըսէի:

– Դուն լուռ կեցիր ու մտիկ ըրէ, – հրամայեց Թաթուլ:

– Այո, – շարունակեց Ծառունի, – այդ մարդը շատ դող ելած է Պոլսէն եկող լըրտեսներու պատմութենէն, առոր իրական ձեւ մը տալու է ու այն ատեն գործերնիս յաջող է:

– Կը կարծե՞ս, որ այսօրուան պատահածէն ետքը տակաւին այդ տեսակ պատմութիւններու հաւատայ, – հարցուց Թաթուլ:

– Ես կրնամ զինքը հաւատացնել, իմ վրաս կոյր վստահութիւն ունի, – պատասխանեց Ծառունի:

– Լաւ ուրեմն, ես երեք հատ սուտ լըրտես կը գտնեմ, որոնք ի հարկին զինքը հետապնդեն:

– Տունին չուրջը դեգերին, – աւելցուց Ծառունի:

– Փողոց ելած ատեն ետեւէն երթան:

– Նոյնիսկ իրեն հետ խօսակցին:

– Ատոնք ամէնքը դիւրին է:

– Լաւ ուրեմն, գործերնիս եղաւ... ես վաղը երթամ Մօլլան տեսնեմ եւ պէտք եղածին պէս զինքը վազխնեմ:

Այս խօսքերը արտասանելէ ետքը Ծառունի Թաթուլին դարձաւ եւ ըսաւ:

– Հիմա նորէն հին բարեկամներ եղա՞նք:

– Ոչ տակաւին, – պատասխանեց միւսը:

– Ի՞նչպէս ոչ:

– Դեռ մէջտեղը բան մը չկայ:

– Բայց պիտի ըլլայ, ամէն բան իմ ձեռքս է:

– Մինչեւ որ գրպանս դրամ չմտնէ ես բանի մը չեմ հաւատար, չեմ համոզուիր... այսօր սիրտս չափազանց նեղացած է... ամէն բան կարգի դնելէ ետքը, վերջին վայրկեանին այսպէս գործը ձախողի.., իրաւցնէ մազ մնաց, որ հոն գըլուխդ փորձանք մը պիտի բերէի...

– Խենթ մի՛ ըլլար, Թաթուլ:

– Այնպէս ներսէս եկաւ, որ ռեւոլվէրս քաշեմ ու քեզ դեմնին փռեմ:

– Բայց ես բոլորովին անմեղ եմ, պարզ դիպուած մըն է եղածը:

– Ես չեմ գիտեր տասնկ բաներ... ես այսօր դրամի պէտք ունէի, եւ դուն պատճառ եղար, որ այդ դրամը չունենամ:

– Պիտի տեսնես, որ ըրած ակամայ չարիքս պիտի դարմանեմ:

– Պիտի տեսնեմ, պիտի տեսնեմ... բայց ես այսօր, այս ժամուս դրամի պէտք ունիմ:

(Շար. 156)

(Շար. Ա. էջէն)

չումը բոլորովին դէմ է Ֆրանսացիներու մեծամասնութեան եւ Խորհրդարանին: Եթէ, կ՚ըսէ, նախապէս վիճարկում մը եղած ըլլար Ազգային Ժողովին մէջ, գոնէ արտաքին յանձնախումբին, բացասական դիրք մը ճշդուած կ՚ըլլար այդ թեկնածութեան դէմ: Թուրքիա Եւրոպա չէ, այլ՝ Ասիա:

Այն հեռանկարը որ, օր մը, 64 միլիոննոց մահմետական երկիր մը, որ 95% Ասիա կը գտնուի, մաս պիտի կազմէ Եւրոպական Միութեան քովէ մը բարձրացուած է բազմաթիւ շրջանակներու մէջ: Ալէն Մատըլէն (Ազատական Ժողովրդավարութիւն) կը գտնէ որ Եւրոպայի նկարագիրն իսկ փոխել է, Ֆր. Պայրու (Իւ-Տէ-էՖ) կ՚աւելցնէ որ դէմ իսկ է նախնական ծրագրին: Լը Փէն եւ Տըվիլիէ չեն վարանիր արտայայտելու իրենց բացասական կարծիքը Թուրքերու նկատմամբ: Եւ դեռ ընկերվարական կուսակցութեան Ազգ. քարտուղար՝ Ալէն Պերկունիու կ՚ընդունի որ իր կուսակցութեան ծոցն ալ հարցին շուրջ միաձայնութիւն չկայ: Ֆր. Հոլանտ կողմնակից է Թուրքիոյ թեկնածութեան, որովհետեւ կը խորհի թէ պատճառ կ՚ըլլայ որ Թուրքիա աւելի «առաքինի դիրք որդեգրէ» մարդկային իրաւանց եւ ժողովրդավարութեան գետնի վրայ: Ճէք Լանկ շատ կանխահաս կը գտնէ այս որոշումը, իսկ Փիէր Մոսքովիչի, եւրոպական հարցերու նախարար, ապահովութիւն կու տայ որ «Թուրքիոյ անդամակցութիւնը շատ դժուար եւ երկար բանակցութիւն մը պիտի ըլլայ»: Բայց կ՚աւելցնէ. – «Եւրոպական Միութիւնը քրիստոնեայ ակումբ մը չէ»:

Գերմանացի Շաուպլէ (Սէ-Տէ-Իւ-, Քոհլ) դիտել կու տայ որ «յոյս մըն է, բայց ամէն մարդ գիտէ որ նախատեսելի ապագայի մը չի կրնար իրագործուիլ»: Էճէվիթ ապահովութիւն կու տայ որ «քանի մը ամիսէն» իր երկրին թերիները ժողովրդավարութեան գետնի վրայ կը վերնան:

Անդամակցութեան կողմնակից է Էռ-Փէ-էռ-ի նորընտիր նախագահուհին՝ Մ. Ալիօ-Մարի: Ընդունելով հանդերձ թէ այսօր, բազմաթիւ պայմաններ չեն լրացուիր այդ անդամակցութեան համար, կը խորհի որ առիթ է «օգնելու այդ երկրին որպէսզի արդիականութեան մէջ մտնէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ 28 ընտրեալներ, ներառեալ ազգայնականներ, Դեկտեմբեր 13-ին ընդունուեցան Ժոսփէնի կողմէ եւ չորս ժամ մտքերու փոխանակութիւն ունեցան: Ընդհանուր տպաւորութիւնը դրական է եւ նոր հանդիպումներ նախատեսուած են Փետրուարին եւ Մարտին, մինչ այդ առանձին խումբեր պիտի կազմուին հարցերը քննելու համար: Հանդիպման սկիզբը Ժոսփէն, իր ելոյթին մէջ, ըսած էր որ Պետութիւնը ուշադրութեամբ պիտի զբաղի Գորսիքացիներու հարցերով, պետութիւնը պատասխանատուութիւններ ունի ներկայ դժգոհութիւններուն մէջ, բայց, բոլորն ալ իրը չեն: Գորսիքա Նացիոնէ ազգայնական շարժումին ղեկավարը կը գտնէ որ ժողովը յոյս կը ներշնչէ, մինչ էՖ-էԼ-էՆ-Սէ պատմական ճիւղը հաղորդագրութեամբ մը կ՚ողջունէր երկխօսութեան այս փափաքը որ դիրքորոշման արմատական փոփոխութեան նշանն էր: Նախորդ օրը սակայն կարգ մը ոճրափորձեր տեղի ունեցած էին

On nous prie de faire part du décès de

Monsieur Ohannès DONELIAN

survenu le 9 Décembre 1999, à l'âge de 78 ans, à Antony (Hauts-de-Seine).

Le service religieux sera célébré le Mercredi 15 Décembre 1999, à 15 heures, en l'église apostolique arménienne,

15, rue Jean-Goujon, Paris 8ème

Il reposera auprès des siens, au Cimetière Communal de Bagneux.

զանազան պաշտօնական հաստատութեանց դէմ:

ԳՐՈԶՆԻ գրեթէ Ռուսերուն ձեռքն էր Դեկտ. 14-ին, եթէ նոյնիսկ քաղաք չէին մտած տակաւին: Մնացած բնակիչները կ՚ապրին նկուղներու մէջ, ծանր պայմաններու տակ: Ռուսերը դիմադրութեան մը բախած են որու չէին սպասեր եւ զգալի կորուստներ ունին թէ զինամթերքի եւ թէ մարդկային գետնի վրայ: Մոսկուայի մէջ, Դումայի երեսփոխանները երկու բանաձեւ քուէարկած են Դեկտ. 13-ին: Այդ բանաձեւերով, նախ Կրեմլին յանձն կ՚առնէ ներում շնորհել չէչէն այն մարտիկներուն որոնք իրենց զէնքերը վար կը դնեն մինչեւ Փետրուար 1, բայց ներումը չի վերաբերիր անոնց որոնք «ծանր ոճիրներ» գործած են: Ֆիկաոօ (Դեկտ. 14) երկար սիւնակներ նուիրած է այս հարցին եւ Թղթակիցը կը պարզէ տեղւոյն կացութիւնը: Բազմաթիւ հանդիպումներու եւ խօսակցութիւններու կ՚արձագանգէ: Աստնցմէ մէկը կը վերաբերի միջին-արեւելքցի Խաթապ անուն մէկուն, որ ոչինչ կ՚ուզէ ըսել իր ծագումին մասին, բացի կարգ մը դրուագներէ որոնք 1987-ին կը սկսին, երբ նախ կը կռուի Աֆղանիստան, ապա՝ Տաճիկստան, հուսկ՝ Չէչէնիա, առաջին պատերազմէն իսկ, Բասայեւի կողքին: Բայց, շատախօս է Ռուսերու դէմ արտայայտուելու համար: Անոնք ամբողջական պատերազմ մը կը մղեն, մինչ, կը ճչէ. – «Մեր կրօնքը կ՚արգիլէ մեզի կիներ եւ երախաներ սպաննել: Ռուսերը կ՚ընեն օդանաւերով: Մահմետականներ ենք, երբեք պիտի չլքենք Տաղստանի մեր եղբայրները»:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, որ յիշենք, ՄԱԿ-ի պաշտպանութեան ներքեւ է, ոճրագործութիւնը մեծ յաւելում կրած է և ՄԱԿ-ի հաստատած հաշուեկշիռն ալ շատ ծանր է եւ Քուշնէր իսկ կը խոստովանի: Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին 400 ոճիր գործուած է եւ միայն չորս դատավարութիւն տեսնուած է մարդասպանութեան համար:

ՄԱՐԹԻՆ ՕԲՐԻ, Աշխատանքի եւ Ընկերային Հարցերու Նախարարուհին դիմած էր ՄԷՏԷՖ-ին (Գործատիրութեան Շարժում) որպէսզի հանդիպում ունենան Յունուարին եւ հարթեն թիւրիմացութիւնները, գլխաւորաբար 35 ժամերու կիրարկումի դրութեան շուրջ: Գործատիրութիւնը մերժեց, ճշդելով թէ այդ հանդիպման օգտակարութիւնը չի տեսներ:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12-14, rue Saint-Bazile — 13001 Marseille — Tél. : 04 91 50 15 09

Portes Ouvertes sur l'Arménie

EXPOSITION — VENTE DE NOEL

du LUNDI 13 DECEMBRE

au SAMEDI 18 DECEMBRE inclus

(de 10h30 à 19h sans interruption)

ARTISANAT D'ARMENIE

- *Objets en bois sculptés pour la Table*
- *Nappes et housses-coussins brodés*
- *Tableaux-personnages miniatures*
- *Bijoux argent et métal*
- *Bonnets, chaussettes en laine*

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES

- *Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique, etc...*

MUSIQUE

- *Instruments : Doudoug, zourna, flûtes*
- *Partitions*
- *C.D., K7, disques*

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի եզնաւորին եւ Մելիտինոսի Եպիսկոպոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section

«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30

REPAS & AMBIANCE

Animation Disc Jockey VANICK

Hôtel ***LE CAESAR

Avenue Georges Pompidou —

13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :

Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)

ou 04 91 61 10 82.

***

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **dîner dansant** à l'occasion du Noël arménien

le Samedi 8 Janvier

animé par **Marten Yorgantz et son Orchestre**

dans la salle Robert Lavergne

11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières

Participation : 250 F par personne.

Réservation:

— Mme Himinian : 01 40 11 19 33

— Mme Kaichian : 01 47 99 92 35

Centre Culturel SAINT MESROB

Jeudi 16 Décembre à 20 heures 45

Présentation des Tomes I et II de

ET LES MOTS POUR HERITAGE...

Légendes, proverbes, formules rituelles d'Arménie, recueillis par

Reine CIOULACHTJIAN

et illustrés par le maître enlumineur d'Erevan

Armen KIOURKTCHIAN

Projection de diapositives — Vente des livres et signature

au Centre Culturel Saint Mesrob,

10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

— Entrée libre — Cocktail —

Métro : Cardinal Lemoine / Monge

ART'MÉNIE

ou l'interprétation de la Peinture à travers le TAPIS

LE Centre Culturel SAINT MESROB

vous convie à découvrir

la première collection de tapis d'art contemporain d'Arménie

conçus et noués main par les ateliers HEMAG'S

ainsi que des tableaux de **Seyran Gasparian**

10bis, rue Thouin, Paris 5e

Exposition du 10 au 17 décembre tous les jours de 16h à 20h

Métro : Cardinal Lemoine / Monge

RER B: Luxembourg —**Entrée libre**—

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 18, տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

DEUX COLLOQUES AU CRDA

Avec le concours du Fonds d'Action Sociale pour l'intégration des travailleurs immigrés et leurs familles

SAMEDI 18 DECEMBRE

au **CRDA** — 9, rue Cadet - 75009 Paris

A — Premier colloque : de 11h à 13h30

LA MEMOIRE DES CITOYENS CONTRE L'AMNESIE DES ETATS

Participants :

M. Nil Agopoff, chercheur au CRDA

M. Michel Arab, secrétaire général de l'Office du Livre algérien

M. Ragip Zarakolou, codirecteur des Editions «Belgué» et rédacteur en chef de «Ozgur Bakesh» (Turquie)

M. Kendal Nezan, président de l'Institut kurde de Paris

M. Charles de Lespinay, juriste international.

B — Second colloque : de 15h à 17h

INTERCULTURALITE ET MIXITE

Participants :

M. Raffi H. Araxes, journaliste, chercheur au CRDA

Mme Nora Armani, actrice, productrice

M. Jacky Nercessian, acteur

M. Gérald Papazian, acteur, fondateur du Centre de recherches «Dikran Tchouhadjian»

Mme Hélène Piralian, psychanaliste et philosophe

M. Sarkis, artiste plasticien (sous réserve)

M. Mesut Tufan, cinéaste

M. Ferdi Zipci, musicien

—— Entrée libre ——

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19

ժամը 13-ին

Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին

ԷՎԼԻՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

եւ Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն

Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝

01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝

01 – 47 – 43 – 12 – 66

01 – 42 – 59 – 23 – 33

եւ

01 – 43 – 70 – 47 – 31

Ծախքերու մասնակցութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ծրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 ֆրանք Տիկին Այտա Վարդանեանէ Թուրքիոյ երկրաշարժի զոհ հայ որբերու եւ վնասուած հաստատութեանց ի նպաստ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01 47 70 86 60 Fax : 01 48 00 06 70
E.Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. Paris 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·796
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.796

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 14 / 15)

ԱՏՐՊԷՋԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ԲԱՆԱԿՑԵԼՈՒ

Ատրպէջանի Արտաքին գործերու նախարարը Մինսկի խումբի նախագահներուն հետ հանդիպումին, Դեկտ. 14-ին, ըսած է թէ իր երկիրը պատրաստ է Ղարաբաղի հարցով բանակցութեան վերսկսելուն, խաղաղ լուծումի մը համար: Գուլիեւի կարծիքով նախագահներ՝ Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի երկխօսութիւնը չի կրնար բանակցութիւնները փոխարինել եւ միայն Մինսկի շրջանակին մէջ կարելի կ'ըլլայ գտնել լուծում մը որ երկու կողմն ալ գոհացնէ:

***

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ ՄԱՀԱՑԱԾ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի մանկավարժական հիմնարկին մէջ Դեկտ. 9-ին ուսանողներ պատանդ առած երիտասարդը Դեկտ. 14-ին մահացած է հիւանդանոցին մէջ: Ա. Մինասեան վիրաւորուած էր պատանդները ազատելու գործողութեան ընթացքին, ապա վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած: Նախաքննութեան բաժինէն յայտնուած է թէ ան այդ քայլին դիմած է մարզական իր նուաճումներուն վրայ իշխանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ՄՈՒՏՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ

Հայաստանի եւ Հունգարիոյ միջեւ Դեկտեմբեր 10-էն սկսած է սահմանային անցքի արտօնագիր կիրարկուիլ, 1998 Մարտ 24-ին կնքուած համաձայնագրով: Հունգարիա մինչեւ Յունուար 10 կ'արտօնէ որ Հայաստանի քաղաքացիները սահմանային կէտերէն առնեն երկիր մուտքի արտօնութիւնը: Անկէ ետք վիզա պիտի առնուի միայն Հունգարիոյ դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններէն:

***

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԻՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 6-ին Ս. Պետերսբուրգի համալսարանին մէջ վերաբացուած է հայագիտական բաժինը: Այդ բաժինը սկսած է գործել 1844-ին. վերջին ղեկավարը եղած է Յովսէփ Օրբելեան որուն մահէն ետք, 60-ական թուականներու սկիզբը, ամպիոնը փակուած է: Ներկայիս արեւելագիտութեան ֆաքիւլթէն 130 ուսանող ունի որոնցմէ 12-ը կը մասնագիտանան հայագիտութեան մէջ: Անոնցմէ վեցը հայ են, մնացածը՝ ռուս, ուկրանացի, բելառուս. կայ նաեւ Անգարայի համալսարանէն թուրք ուսանող մը որ վերադարձին պիտի ղեկավարէ Անգարայի համալսարանին մէջ բացուելիք Հայոց լեզուի բաժինը: Այդ բաժինը անհրաժեշտ նկատուած է հոն պահուող հայերէն բազմաթիւ ձեռագիրներու... բազմաթոյթ գրականութեան ուսումնասիրութեան համար: Ս. Պետերսբուրգի հայագիտական բաժնին մէջ առայժմ կ'աւանդուի հայերէն, գրաբար, Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն: Դասաւանդողներու կարգին են Անահիտ Փէրիխանեան, Արսէն Շահինեան:

Բացումի արարողութեան ներկայ գտնուած են համալսարանին տեսուչը, արեւելագիտութեան բաժնին տնօրէնը, արեւելագէտներ եւ հովանաւոր գործի մարդ Ռուբէն Քալաշեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴԵՐԸ

Թուրք մամուլը լայն տեղ կու տայ Ֆրանսայի կատարած կարեւոր դերին որ վճռական ազդակ եղած է Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ թեկնածութեան մէջ: Դեկտ. 15-ի թրքական թերթերը կ'արձագանգեն Արտաքին գործերու նախարար Հ. Վետրինի այդ ուղղութեամբ արտայայտութիւններուն. ան ըսած է թէ Ֆրանսա այդ թեկնածութեան դէմ եղողները համոզելու աշխատանք կատարած է, ըսելով որ Թուրքիոյ առնչուած հարցեր կան, սակայն, պէտք է անոր թեկնածութիւնը ընդունիլ որպէս նախաքայլ: Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարը ակնարկելով ժիւքար տ'Էսթէնի աշխարհագրական պատճառաբանութեան թէ Թուրքիա Ասիոյ ցամաքամասին վրայ կը գտնուի, ըսած է թէ Թուրքիա Եւրոպայի ընդլայնումին վերջին օղակը կը կազմէ ու կը հանդիսանայ Ասիոյ մէջ Եւրոպայի ծայրամասային կէտը:

Վետրին չէ ծածկած որ ընդունելով հանդերձ Թուրքիոյ թեկնածութիւնը, մտահոգութիւններ ունին անոր յետագայ ընթացքին մասին. առաջինը այն է որ Թուրքիա շատ հեռու է Քոփընհակընի չափանիշներուն կիրարկումէն, երկրորդը՝ այն կասկածն է թէ թուրք ղեկավարները մեծ փափաք մը չունին հարկաւոր բարեփոխումները կատարելու:

***

Թուրք մամուլին մէջ Եւրոպայի թեկնածութեան նիւթին առնչուած բազմաթիւ էջերէն ամէնէն ինքնատիպ խորագիրը ունի «Ֆինանսալ Ֆորում» թերթին աշխատակից Վ. Թամէրի գրութիւնը. «Եւրոպան Անատոլուլյացաւ» կ'ըսէ ան այդ խորագիրով, ապա կը պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ արդէն Եւրոպայի քաղաքակրթութիւնը իր արմատները առած է Անատոլուէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻՊԷՐԻ ամոլին համար խիստ բարեբաստիկ օր մը եղաւ Դեկտեմբեր 14-ը, Երեքշաբթի օր: Արդարեւ, Էվրիի պատժական դատարանը ոչ թէ անպարտ արձակեց Տիկին Կզաւիէռ Թիպէրին անգոյ աշխատանքի համար իր ստացած 205·006 ֆրանքին կապակցութեամբ այլ պարզապէս դատը ջնջեց, առարկելով որ անկանոնութիւններու պատճառաւ դատական հետապնդումի տեղ չկայ: Նոյն բախտը չունեցաւ Էսոնի ընդհանուր խորհուրդի նախագահը՝ Կզաւիէ Տիւկուէն, (1988 - 1998) հակառակ անոր որ պարկեշտութիւնն ունեցած էր խոստովանելու թէ ֆրանսախօսութեան մասին տեղեկագիրը ինք ապրած էր Տիկին Թիպէրիի: Ան 18 ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ եւ երեք տարի ալ կը զրկուի ընտրուելու կարելիութենէն: Տիկին Թիպէրի օգտուեցաւ երկու կոպիտ անկանոնութիւններէ: Առաջինը, 1996 Յունիս 27-ին, երբ դատաւոր Հալֆէն Փարիզի ԱՇ-ԷԼ-ԷՄ-ներու քննութեան առնչութեամբ խուզարկութիւն մը ըրաւ Թիպէրիներու բնակարանը եւ գրաւեց նշանաւոր տեղեկագիրը: 1997 Յուլիս 4-ին Ամբաստանութեան Սենեակը կը ջնջէ այդ գրաւումը, այս ջնջումին դէմ բողոք կը ներկայացուի, բայց, մինչ Վճռաբեկ Ատեանը չէ արտայայտուած վերջնապէս, Էվրիի դատախազը նոր քննութիւն մը կը բանայ: Այս աճապարանքը երկրորդ սխալ մը կը նկատուի: Նոյն օրը, ժան Թիպէրի ալ բախտաւոր եղաւ, քանի հակառակ սպասումին 2000-ի իր պիւտճէն քուէարկուեցաւ: Ծանօթ է որ իր հոսանքին պատկանողներ կային որոնք որոշած էին բացակայիլ քուէարկութեան առեն, բայց, Շիրաք հարկ եղածն ըրաւ, բոլորն ալ ներկայ եղան եւ հլու - հնազանդ, մէկ մարդու պէս, քուէարկեցին պիւտճէ մը որու համամիտ չէին:

ՔՐՏԵՐԷՆ հաղորդումներ եւ յայտագրեր կարելի պիտի ըլլայ սփռել Թուրքիոյ մէջ: Արդարեւ, Արտաքին նախարար՝ Իսմայիլ Ճէմ լրատուութեան ՍԻ - ԷՆ - ԷՆ կայանէն յայտարարեց թէ ոչինչ կ'արգիլէ քրտերէն յայտագրերու սփռումը: «Ամէն մէկ թուրք քաղաքացի պէտք է կարենայ իր հարազատ լեզուն խօսիլ հեռատեսիլէն: Այդպէս կը խորհինք եւ Եւրոպական Միութիւնը մեծ կարեւորութիւն կու տայ ատոր» շեշտած է Ճէմ ու աւելցուցած. - «Որոշ պարագաներու դեղչած էինք անհատական ազատութիւնը եւ հիմա պէտք է ջնջենք այդ սեղմումները»:

ԳՐՈԶՆԻԻ փողոցներուն մէջ փոխադրուած են Չէչէնիոյ կռիւները Դեկտեմբեր 15-ին: Ռուսերը յայտարարած են որ գրաւած են Շալին, որ Գրոզնիէն առաջ վերջին մեծ քաղաքն էր: Կ'ըսուի թէ միայն վերջին օրերուն, 200 ռուս զինուոր մեռած է, ճակատումները կատաղի են:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ջարդերը կը ծաւալին եւ կը տարածուին մինչեւ երկրին հարաւը: Նոյն ընտանիքի մը 11 անդամները սպաննուած են, չորս ուրիշներ ալ աւեւանդուած Դեկտեմբեր 13-էն 14 լուսնալիք գիշերը, Պէչարի մօտ, հարաւային - Ալժերիա: Ի դէպ, «Էլ Վաթան» թերթը կը գրէ որ հակառակ Ներքին նախարարութեան տուած չափազանցեալ թիւերուն, միայն 400 ահաբեկիչ յանձնուած են իշխանութիւններուն, «քաղաքացիական հաշտութեան» օրէնքին շրջագծին մէջ: Միւս կողմէ, ալժերական զինեալ ուժերը ձերբակալած են 29 տարեկան, Ֆուատ Պուլէմիա որպէս ենթադրեալ մարդասպանը Հաշանիի (ՖԻՍ-ի պարագլուխը որ սպաննուեցաւ Նոյեմբեր 22-ին):

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ երեսփոխանական եւ թաղապետական ընտրութիւններ ունի Կիրակի, Դեկտեմբեր 19-ին եւ հարցախոյզերը համայնավար յաղթանակ մը կը նախատեսեն: Դումայի թեկնածու է նաեւ Շուտով (անկախ) Ս. Պետերսբուրգի 211-րդ ընտրաշրջանը, բայց, դժուարութիւններ ունի իր ընտրապայքարին համար, քանի բանտն է Փետրուարէն ի վեր: Կը մեղադրուի առնուազն 7 ոճիրի համար (երեսփոխան, գործատէր, դրամատան տնօրէն եւ այլն, եւ այլն): Քննութիւնները ընթացքի մէջ ըլլալով, մարդը անմեղ է եւ կրնայ ներկայանալ:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կասկած ունին որ ամերիկեան հաստատութեանց դէմ ոճրափորձեր պիտի գործուին տարւոյն վերջ եւ արդէն իսկ 12 ծայրայեղներ ձերբակալած են Միջին - Արեւելք: Ձերբակալուածները կապ ունին միլիառատէր Պէն Լատընի հետ, որու կը վերագրուին հակամերիկեան ահաբեկչական արարքները: Ուաշինկթըն ազդարարութիւն մըն ալ ըրած է թալիպաններու աֆղան քաղաքագօրքին զոր պատասխանատու պիտի նկատէ Պէն Լատէնի կողմէ ձեռնարկուած որեւէ արարքի:

ՖՐԱՆՍԱ Թուրքիոյ յանձնեց Ալաթթին Զաքըճըն, Դեկտեմբեր 13-ին: Ձերբակալուած էր Նիս 1998 Օգոստոսին: «Գորշ գայլեր»ու անդամ, մեղադրուած էր որպէս մէկը որ մաս ունի Պոլիս գործուած 41 սպանութիւններու, որոնց մէջ իր կնոջը սպանութիւնը: Ձերբակալութենէն քանի մը շաբաթ յետոյ, խորհրդաւոր արձանագրութիւններէ կը պարզուէր որ այս թուրք «փառէն»ը կապեր ունեցած էր Մ. Եըլմազի կառավարութեան հետ: Դրամի «օրինականացում», թմրեցուցիչի շահատակութիւն եւ այլ մութ գործեր սախպեցին որ Եըլմազ հրաժարի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Հայաստանցի լրագրող մը Մանուէլ Մարգարեան Պոլսոյ օդակայանէն Ֆրանսա մեկնումի պահուն ձերբակալուած է («Ակօս», Դեկտեմբեր 10): Ըսուած է թէ քովը ունէր հնագիտական արժէքով Աստուածաշունչ մը որուն պատճառով հսկողութեան տակ առնուած, ապա բանտարկուած է:

ՓՈՒՆՋ ՏՈՄՍԻ

ՁԵՌԱՁԻՐԻ ԵՒ ՆԵՐԴԻՐԻ ԽՆԴԻՐԸ

Դեկտեմբեր 7-ի թիւով «Յառաջ»ը «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթէն արտատպած է Պետրոս Սարուխանեանի յօդուածը՝ Զուարթնոց օդակայանի մէջ առած - քաշած կաշառակերութեան մասին:

Կաշառակերութիւնը, կամ նկարագրուած անցքի պարագային՝ ձեռաձիր մուրալը թէեւ առօրէական երեւոյթ՝ բարեբախտաբար հայերուս գիւտը չէ:

Բնագրօսիկ եզրինանքով գրուած յօդուածին մէջ աւելի՛ տխուր փաստ մը աչքի կը զարնէ. Հայաստանի Հանրապետութեան անցագիրներու (անձնագիրներու) մէջ ռուսերէն ներդիրի մը առկայութիւնը:

Ըսել է, քաղաքացիի ձեռքին մէջ Հանրապետութեան անցագիրը անկախութիւնը խորհրդանշող նշխար մըն է, կառավարութենէն ստացած յուշանուէր մը:

Սակայն «Մասկուա» ճամբորդելու պարագային պէտք է ձեռք ձգել ռուսերէն ներդիր մը, որմով յուշանուէր - անցագիրը կը դառնայ շնորհքո՛վ վաւերաթուղթ:

Հայաստանեան անցագիրը երկու լեզուով գրուած կ'ըլլայ. հայերէն եւ անգլերէն: Ան լիարժէք կը նկատուի աշխարհիս բոլոր երկիրներու մէջ, ուր սահմանապահ ոստիկանները տակ են կարդալու լատին գիրով նշանակուած անուն - մականուն մը:

Ռուսիան է միայն, որ «Փրանկներու լեզուին» անտեղեակ ըլլալ կը ձեւանայ, երբ երէկուան հպատակ մը այցի գայ՝ անկախութիւն - անկախութիւն խաղալու մանկամիտ տրամադրութեամբ:

Ռուսիա մտնող տասնեակ հազարաւոր գրօսաշրջիկնե՞րն ալ ռուսերէն ներդիրներով կուգան, թէ՞ ռուս դիւանակալութիւնը կը յանդգնի շուետացիի մը կամ մեքսիքացիի մը անցագիրը անպէտ յուշանուէրի պէս դիտել:

Գրեցի տողերս, եւ տարիուր մը անցաւ մարմինէս. չըլլա՛յ յանկարծ որ ամէն երկիր ելլէ եւ ի՛ր լեզուով ներդիր մը պահանջէ բոլոր այցելուներէն: Միայն այս տարի երեք հատ չինել պէտք է տալ. ֆրանսերէն, յունարէն եւ իտալերէն: Կամ ալ՝ դանոնք չունենալու համար ափով կաշառք բաժնել «բարի եկար»ի եւ «երթաս բարով»ի օպերատորներուն՝ Պետրոս Սարուխանեանի պէս:

...Սակայն երկցս կսկծալի է, որ մարդիկ կան տակաւին, որոնք ոչ միայն անցագրին մէջ, այլեւ մտածելակերպի՛ն, հոգիի՛ն խորը ռուսերէն ներդիր մը կը պահեն:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ակսել Բակունց, «Ժառանգութիւն», աշխատասիրութեամբ Դաւիթ Գասպարեանի: «Գիրքն ամփոփում է Ա. Բակունցի անտիպ եւ չհաւաքուած ժառանգութեան մի մասը, որը դուրս է մնացել գրողի երկերի ժողովածուների նախորդ հրատարակութիւններից»: Հրատ. Երեւանի Համալսարանի, 400 էջ: «Կազմողի Կողմից» նախաբանը հետեւեալ տեղեկութիւնը կը յայտնէ գրքին բովանդակութեան մասին:

«Վերջին տարիներին Հանրապետական մամուլում հրատարակուել են Ա. Բակունցի ժառանգութեան բաւականին անյայտ էջեր: Այս գրքում ի մի ենք բերել միայն մեր կատարած աշխատանքը: Մամուլում հրատարակուած Բակունցի ժառանգութեան ամբողջական տպագրութիւնը դուրս ենք համարել մեր անմիջական խնդիրներից»:

Յատկապէս յուզիչ կը հնչէ գրքին հովանաւորողին, Պր. Յարութիւն Սիմոնեանին էջը, որ կը բանայ հատորը.–

«Դեռեւս դպրոցական տարիներուն, երբ ուսուցիչը կը կարդար Բակունցի «Միրանի Փողը», ես ներքնապէս կը վերապրէի երկիր ու ծննդավայր կորսնցուցած մեր սերունդի ամբողջ ողբերգութիւնը: Տասնամեակներ անցեր են այդ օրէն, սակայն իմ հոգւոյս մէջ կը շարունակէ հնչել Հայրոյի ծիրանի փողի կանչը: Ասիկա կանչ չէ, այլ պատգամ՝ ուղղուած ամբողջական հայութեան: Անընդհատ կը մտաբերեմ պատմուածքի այս տողերը.

«– Հայրո, խակ ո՞ւմ կը տաս քո ծիրանի փողը:

«– Իմ փող կիտամ իմ քաջարծիւ Թոնիկին:

«Ատոր կուգայ աւելնալու եւ այն, որ բնիկ ծագումով ըլլալով սասունցի, ես ինքզինքս կը զգամ կապուած «Միրանի Փողի» պատգամներուն: Կարծես թէ «Սասնայ Ծռեր» դիւցազներգութեան հերոսներէն մէկն է շունչ առած եւ մեզի ոգի կը ներշնչէ: Իմ ամբողջ կեանքիս մէջ Հայրոյի ծիրանի փողի կանչը ուղեկցած է ինծի: Եւ ահա ինչու փափաք ունեցայ, որ մեծ գրողի այդ գլուխ–գործոցը զետեղուի այս գրքին մէջ»:

Ակսել Բակունցը ամէնէն արուեստագէտ գրագէտն էր իր ժամանակին, ան որուն համար գրելը ոչ հասարակ ժողովուրդի կեանքին հետ հաղորդակցիլ էր, ոչ ալ մարդկային յուզումներ, վերացական գեղեցկութիւններ արտայայտել: Ճշգրիտ ընթերցում մը իր գործին երեւան կը բերէ անոր տաղանդին բացառիկ նկարագիրը – սովորական իրականութեան նկարագրութեան մէջ կեանքի խորհրդաւոր իմաստներուն եւ ծէսերուն մէկ տարածք, գաղտնի մէկ արարողութիւնը տեսնել: Բառին ամէնէն մակերեսային իմաստով է որ ան գիւղագիր կամ իրապաշտ գրող կարելի է նկատել: Գիւղը շատ պզտիկ, շատ սահմանափակ վայր է իր տաղանդին համար, որ այդ միջավայրն ու անոր պարզունակ տիպարները կը գործածէ՝ կեանքի շատ աւելի բարդ ու հիմնական իրողութիւնը նուաճելու համար: Բնութիւնն ու գիւղը, միջավայրն ու ժողովուրդը ենթապաստառ կը թուին ըլլալ միայն իրեն համար աւելի ցայտուն դարձնելու իր մտքին տրամը, մինչ Դաշնակցութիւնն ու կուսակցական ամբողջ աշխարհը պատրուակներ են շատ հաւանաբար մարդոց մօտենալու եւ ճանչնալու համար, անոնց խանդավառութիւնն ու յուզումները, մարդկային հազուագիւտ, անգտանելի մտերմութիւնը ապրելու համար: Եւ իր բուն անձը բոլորովին տարբեր էութիւն մըն է, շատ հեռու գիւղ ու կուսակցութիւն, նոյնիսկ հայրենիք ու հայութիւն կոչուած իրողութիւններէն: Ուրիշ մեկնաբանութիւն կարելի չէ տալ 1926-ին իր գրած «Մթնաձոր» կարճ պատմութեան, որուն հերոսը, որսորդ Աւին, շատ տարբեր չէ Ռուբէն Զարդարեանի «Զարնուած Որսորդ»ի հերոսէն – երկուքն ալ հեղինակի մտքին մէջ արուեստագէտի տիպարին այլաբանական մարմնաւորումին կը ձգտին՝ երբ Գեղեցկութեան կամ Ճշմարտութեան նման արգիլուած, անհասանելի իրականութեան մը նուաճումին կը նետուին: Ու կը պարտուին, կը պատժուին՝ այդ յանդգնութեան ահաւոր գինը վճարելով: Ա՞յս է արուեստագէտին ճակատագիրը – լերան գագաթը մնալ, բացարձակ առանձնութեան մէջ եւ աշխարհէն մեկուսացուած, անկարող՝ վերադառնալու մարդկութեան քաղցրութիւններուն եւ հանգիստին, ինչպէս է պարագան Զարնուած Որսորդին, դատապարտուած մնալու լերկ լերան գագաթին, անկարող՝ մարդոց ընկերութեան, ապահովութեան ու յարգանքին իջնելու...:

«Մինա՛կ, կայնած է լերան վրայ, հովերը մազերը կ՚ալեկոծեն ու բոպիկ ոտքերէն ալ արիւն կը մզի. յուսահատ է, ա՛լ չի կրնար իջնել. կեցաւ հոն սպասելով մէկուն որ պիտի գար, մինչ առջեւէն մարախներ կը ցատքէին խումբով ու թեւ թեւերով վար կը խուժէին: Անոնց վար իջնալը տեսաւ տխուր աչքերով ու հետեւեցաւ ակնարկով, երբ թոթռալով կը կորսուէին: Մերթ ընդ մերթ բզէզ մը միօրինակ բզզիւնով հանդարտ լռութիւնը կ՚ազմկէր ու կը թռէր կ՚երթար:

«Կեցաւ հոն, լերան գլուխը, աչքը անորպառ, յոյսով ուղղուած վարը, լեռներէն վարվար, սպասելով մէկուն որ պիտի գար: Մահը եկաւ ու աչքերը իրենց կոպիճներուն մէջ, բաց գլուխն ալ ուսին վրայ զամեց: Ու լեռը հիմա իր երգը ունի:

«– Վա՜յ անոր որ այծեամին նշան կը բռնէ»:

Տարբեր չէ Բակունցի Աւինի ճակատագիրը՝ որ իր ընկերային ու նոյնիսկ ֆիզիքական ինքնութենէն զրկուած է՝ օրէնքը կոտրելուն համար:

«... Աւին շրթունքներ չունի: Ոսկորների բաց ճեղքից երեւում են ատամները, բաց է քթի խոռոչը, եւ երբ Աւին համրի պէս խօսում է, շունչը քթի խոռոչովն է դուրս գալիս: Աչքերի խոռոչներում չորցած մսի կտորներ կան, ծառի վրայ կիսաչոր, մաշկը ծալ ծալ եղած ծիրանի պէս:

«Նրա գանկի վրայ ողջ են մնացած միայն ականջները: Նայում ես ու չես կարողանում որոշել՝ ծեր է Աւին, թէ դեռ երիտասարդ, որտեղից է գալիս նրա ձայնը, գուցէ մարդ չէ, այլ խրտուիլակ, գուցէ չուխայի տակ կմախք է եւ ոչ միս ու մարմին:

«Սակայն նրա ձեռքերին միս կայ եւ մաշկ, մատները վարժ շարժումներ են անում, եւ երբ Մթնաձորի անունն են տալիս, երեւում է, որ ատամներն աւելի է դուրս գցում, կոկորդից ընդհատ ձայներ է հանում:

«Ու չգիտես՝ գայրանո՞ւմ է, թէ՞ ժպտում հին որսորդը...»:

Բակունցն է երկու պարագաներուն ալ, արուեստագէտի տիպարը որ բոլորէն աւելի հեռու կ՚երթայ, ամէն պատիժ աչքն առած, որովհետեւ ա՛յդ է իր օրէնքը որ կը պատշաճի միայն իրեն, մինչ ուրիշ օրէնք մը կայ, որ մեզի, հասարակ մարդոց համար շինուած է, Զարդարեանի պատմութեան մարախներուն ու երջանիկ բզէզներուն համար: Ընթացիկ մարդկութեան ներկայացուցիչը Բակունցի պատմութեան մէջ Պանինն է, (որ սատանայի պէս քրքջում էր, ոտքն արջի դիակի վրայ», բոլորովին անգիտակ եւ անզգամ՝ Արուեստագէտի տրամին դիմաց: Որո՞ւն հոգը, ի վերջոյ, թէ Արուեստագէտը ի՞նչ ողբերգութիւն կ՚ապրի իր մենութեան մէջ, ինչ անլուծելի ու տառապալից տագնապներ կը հետապնդէ, անպատսպար եւ անհասկնալի՝ բոլորէն: Խեղճ անտառապահ Պանինը որ կրնայ նոյնիսկ Աստուած, կամ Նախախնամութիւնը խորհրդանշել Բակունցի համար) ի՞նչ հասկնայ մարդուն կացութենէն... «ու չգիտես՝ գայրանո՞ւմ է, թէ՞ ժպտում հին որսորդը»: Դժուար չէ մտածել, թէ Բակունցի համար, Արուեստագէտը որ Յաւիտենական Որսորդն է, որ մահը աչքը առած իր մէկ ու գերագոյն նպատակը կը հետապնդէ՝ թէ՛ կը գայրանայ այդ անմարդկային օրէնքին դէմ որ միայն իր կեանքը կը հարուածէ, եւ թէ՛ ալ կը ժպտի, արհամարհանքով ու հեգնանքով, երբ բոլորէն գաղտնի, կը նայի հասարակ մարդկութեան, սովորական կուսակցականէն մինչեւ աշխարհի հզօրներն ու «կարեւոր» մարդիկը: Ասոր շատ նման մեկնաբանութեամբ մը կարելի է կարդալ Բակունցի «Ալպիական Մանուշակը», որ սակայն շատ աւելի բարդ ու խորիմաստ պատմութիւն մըն է, ուր Արուեստագէտին տիպարը կը հակադրուի երկու այլ տիպարներու – Գիտնականին ու Հասարակ Մարդուն: Հոն Բակունց կը փորձէ, կրկին այլաբանական մեթոտով, պատասխանել ուրիշ հիմնական հարցի մը – ի՞նչ է արուեստը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԸՆԹԱՑԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Բանակարգումի յառաջընթացը կրկնակի ազդեցութիւն ունի ներկայի ընկերութիւններուն համար: Ան ոչ միայն կարելի կ՚ընէ տեղեկութիւններ հաւաքել, զանոնք արձանագրել, այլ նաեւ կը դիւրացնէ անոնց վերլուծումի, հետազօտութեան գործը այնպիսի մեթոտներով որոնք մինչեւ այսօր մատչելի չէին:

Արձանագրուած տեղեկութիւններու մէջ են վարկաքարտերով կատարուած գնումները, դրամական փոխադրութիւնները, հեռաձայնի խօսակցութիւնները, տեղական կամ ազգային իշխանութեան հետ շփումները, եւ այլն: Հանրախանութները կ՚արձանագրեն հաւատարմութեան վարկաքարտերով կատարուած գնումները, առձեռն հեռաձայնի արտադրիչները օրէ օր աւելի մեծ թիւով ապրանքներ կը ստանան այն գործիքներուն համար որոնք կարելի կ՚ընեն առձեռն հեռաձայն կրողներու գտնուած վայրը ստուգել: Բաժի անցքերու (péage) եւ երթեւեկի հսկողութեան ելեկտրոնիկ համակարգերը կ՚արձանագրեն անցնող ինքնաշարժները, հեռատեսիլի փակ շրջանով օժտուած տեսագրիչներ օրէ օր կը յաջողին բնակավայրերու աւելի լայն հատուածներ տեսագրել:

Ամերիկեան մեծագոյն 900 ձեռնարկութիւններու վրայ կատարուած հետազօտութիւն մը ցոյց տուած է որ անոնք սա կամ նա կերպով ելեկտրոնիկ հսկողութիւն հաստատած են իրենց անձնակազմին վրայ: Նորօրեայ բանիչներուն (logiciel) կարողութիւնը թոյլ կուտայ որ գործատէրը մեծ դիւրութեամբ արձանագրէ աշխատաւորներուն ոչ միայն հեռաձայնի խօսակցութիւնները, այլեւ՝ ղրկած կամ ստացած իմակները (message électronique):

Եթէ նկատի առնուի որ տեղեկութիւնը հոմանիշ է իշխանութեան, զարմանալու բան չի մնար տեսնելով որ կառավարութիւնները ի՛նչ եռանդով կը մղեն ձեռնարկութիւնները բանակարգիչ սարքերու գործածութեան: Ատով իշխանութիւնը շատ օրինաւոր լծակներ կ՚ունենայ ոճրագործութեան, չարագործութեան դէմ պայքարելու, ահաբեկիչներ հետապնդելու, բժշկական լաւագոյն խնամքը ապահովելու, եւ այլն համար: Սակայն, այս բոլորը, բնականաբար, շատ աւելի լայն կառավարական հակակշիռ կը պահանջեն, քան ինչ որ կայ:

ԱՄՆ, Բրիտանիա, Գանատա եւ Աւստրալիա ձեռնարկած են չարագործներու Ա–Տի–Էն–ի տուեալները ցանկագրելու գործին. բազմաթիւ ուրիշ երկիրներ ալ որոշած են հետեւիլ անոնց: Կրնայ վիճելի ըլլալ ամբողջ պետութեան չափանիշով նման ցանկագրում կատարելու պարագան, սակայն ստոյգ է որ ան չարագործութեան ու հիւանդութեան դէմ պայքարի անփոխարինելի միջոց կ՚ընծայէ. ու այդ պատճառով ալ անխուսափելի կը թուի այդ ուղղութեամբ գործադրուած ճնշումը:

Օրինաւոր ըլլան կամ ոչ, լրտեսելու միջոցները չմեցնող կատարելագործում կ՚արձանագրեն ու բաւական մատչելի են: Այսօր մանրիկ ընկալուչով մը կարելի է դիմացի մայթէն փսփսուք մը արձանագրել: Նոյնպէս, կարելի է ապակիներու թրթռացումէն խօսակցութիւններուն հետեւիլ: Մասնագէտներ կը մտածեն մինչեւ իսկ թէ առանց օդաչուի օդանաւերը որոնք հետապնդութեան նպատակին կը ծառայեն, կարելի է առեւտրականացնել: Արտօնուած է մինչեւ իսկ երեւակայել որ մօտ օրէն գիտութիւնը պիտի յաջողի պիծակի մը մեծութեամբ տեսագրիչներ շինել որոնք պիտի թռչին սենեակի մը մէջ, կամ «թառին» պատին, ձեղունին, արձանագրելով իրենց շուրջի անցուդարձը:

Ասոնցմէ զատ, կենսաչափութեան (biométrie) մարզն ալ որ նոյնպէս ծաղկումի շրջան մը կ՚ապրի, մեծապէս օգնական է կասկածելիներ որսալու գործին: Անոր շնորհիւ, անձերու մարմնական տուեալներէն – ձայն, մատնահետք, ակնագունդ – կարելի կ՚ըլլայ ինքնութիւնը ճշդել: Այդ ճամբով, կը կարծուի որ վաղը, միւս օր մէկդի պիտի ձգուին ամէն տեսակի անցաքարտերը, նաեւ վարկաքարտերը ու պիտի գործածուին «խելացի» քարտեր որոնց վրայ արձանագրուած պիտի ըլլայ ենթակային առողջական ու նիւթական տուեալները, նաեւ մարմնական տուեալները որոնք պիտի ծառայեն ինքնութեան ստուգումին:

Բոլոր այս առաւելութիւններուն քով կայ յայտնի անպատեհութիւն մը որ կ՚ընկերանայ գիտական յառաջընթացին: Որքան ալ զարգանան տեղեկութիւնները վերլուծելու թէքնիքները, մարդուն անձնական կեանքը չի կրնար քօղարկուած մնալ նախկինին պէս: Ան ենթակայ է հետաքրքիր աչքերու, ականջներու մշտական ոտնձգութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍԱՆՈՂ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԱՐԺԱՆԻՔԸ

Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւնը ընթերցողական բեմադրութեամբ Նոյեմբեր 28-ին, Հայ Ուսանողական Տան մէջ, Յովհաննէս Գուրգէնբէկեանի «Հաջի Սուլէյման» եւ Նիկողայոս Ալադաթեանի «Վայ Իմ Կորած Ցխուն Ոսկի» կատակախաղերը ներկայացուց: Ուսանող գրողներու այս խաղերը մինչեւ Առաջին համաշխարհային պատերազմը ու Հայաստանի Սովետականացումը Կովկասի մէջ ժողովրդականութիւն ունեցած խաղեր են: Յետագային, անոնք բոլորովին շրջանառութենէ դուրս կ՚ելլեն քաղաքական ու գաղափարական պատճառներով:

Հայ թատրոնի զարթօնքը անմիջական կապ ունի աշակերտներուն եւ ուսանողութեան: Սկսեալ Մխիթարեան հայրերէն, որոնք իրենց աշակերտներուն համար կրթական նկատառումներով, եւրոպական նմանողութեամբ, թատերական գործեր կը յօրինէին կամ կը թարգմանէին: Նոյնպէս ալ Արեւելահայերու մօտ, Թիֆլիս եւ Մոսկուա, ուսանողներ կարեւոր ներդրում ունեցած են հայ թատրոնի զարգացման ու անոր տարածումին, ժողովրդականացումին մէջ:

1850 – 1860-ական թուականներուն, թատրոնը բոլորովին նորութիւն մըն էր հայկական ընկերային կեանքին մէջ: Թատրոնը արդի ըմբռնողութեամբ, թատերագիրին երեւումը, գրաւոր թատերգութեան տարածումը մանաւոր թատրոնի շէնքի շինութիւնը Հայերու կողմէ: Գիւղերուն մէջ միշտ ալ գոյութիւն ունեցած էր թատերական տարրը ու անպակաս եղած են թատերականացած խաղերը, որոնք կը կազմակերպուէին ուխտագնացութեան ու զանազան տօնախմբութիւններուն առթիւ: Նորայայտ թատրոնը հիմնականին մէջ կրթական նպատակ կը հետապնդէր: Նաեւ դաստիարակչական մեթոտ էր, նոր մտածողութիւն, նոր ընկերային կեցուածք յառաջացնելու լաւագոյն միջոցը, ազգային զարթօնքի ու լուսաւորութեան զէնք:

Այս ընդհանուր պատկերին մէջ է որ ծնունդ առած են 20-ամեայ, Մոսկուայի Կայսերական Համալսարանի ուսանող Յովհաննէս Գուրգէնբէկեանի «Հաջի Սուլէյման» ու Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանի, ապա Կայսերական Համալսարանի ուսանող 23 տարեկան Նիկողայոս Ալադաթեանի «Վայ Իմ Կորած Ցխուն Ոսկի» կատակախաղերը: Ժողովուրդին սրտին շատ կը խօսէր 30 – 40 վայրկեան տեւող,

կարճ կատակները, որոնք հասարակական խնդիրներ կ'արծարծէին, բացասական տիպարներ ծաղրի կ'ենթարկէին. լեզուն խօսակցական, յաճախ բարբառային, ժողովրդական երգ ու պարով համեմուած, կը ներկայացուէին պատմական թատերախաղերու կողքին եւ կը ծառայէին երկու – երեք ժամ տեւող պատմական բեմբասաց ծանր խաղերու մթնոլորտը թեթեւցնելու, ժողովուրդը զուարճացնելու:

Այսպէս, «Հաջի Սուլէյման» գրուած 1857-ին, դաւանափոխ խաբեբայ վաշխառու մը բեմ կը հանէ, որ թամբ չինող Յակոբին պահ դրած գոյքերուն իւրացումին յաջողութենէն յղփացած կ'երազէ իր հարստութիւնը չուտով բազմապատկել. սակայն, զոհ կ'երթայ իր չահմոլութեան ու կ'իյնայ խորամանկ հարուստ վաճառականի կին՝ Մարկրիտ Մաթրախդէդեանի լարած թակարդին մէջ: Թատերախաղը դեռ կը մնայ անտիպ (ՀԹԸ մէկ արարով թատերախաղեր, երկու հատորներ հրատարակելու վրայ է, որոնց պիտի ներառնուի սոյն խաղը):

«Վայ Իմ Կորած Յիսուն Ոսկի» վօտըվիլը գրուած է 1858-ին: Սեղմ ու գունեղ կերպով, 1850-ական թուականներու Թիֆլիսի հայկական կեանքէն էջ մը կը ներկայացնէ, ուր ծաղրի կ'ենթարկուի երիտասարդ կին առած վաճառական Կարապետը, որ կը հայհոյէ «փռանգուգներ»ուն, կը գանգատի անոնց առեւտրական վարք ու բարքէն, կը քննադատէ անոնց աշխատելակերպը, կ'ըմբոստանայ անոնց Թիֆլիս ներմուծած իպական հագուստ – կապուստի նորաձեւութիւններուն դէմ, որուն յաճախորդները առաջին հերթին առեւտրական դասին տիկիններն են: Ուրեմն, ոչ միայն տեղական առեւտուրը վնասի ենթարկած են, այլ նաեւ վաճառականներուն դրամով հարըստացած, որով անոնց կիներուն նորաձեւ գնումներու պատճառով, եւ դեռ այս բոլորին վրայ կ'աւելնան այն բարոյա – ընտանեկան խնդիրները որով Կարապետ կը կասկածի որ երիտասարդ կիները այդ խանութները կ'երթան սիրային հանդիպումներ ունենալու համար երիտասարդ տղոց հետ: Իր կասկածը հաստատելու համար պատրաստակամութիւնը կը յայտնէ նոյնիսկ ճանճ մը ըլլալու ու իր կնոջ ուսին նստելու, որպէսզի իմանայ անոր խօսակցութիւնը: Պր. Միքելեան, Կարապետի մէկ վարձակալը, կը լսէ անոր այս խոստովանութիւնը ու Սալոմէի, Կարապետի երիտասարդ կնոջ աջակցութեամբ, խաղ մը կը խաղայ անոր գլխուն, աներեւութացնելու գլխարկ մը ծախելով յիսուն ոսկի...

Միքայէլ Նալբանդեան, Ստեփանոս Նազարեանց, Ստեփանոս Ստեփանեան հայ լուսաւորչութեան չարժումի ծանօթ դէմքեր, գովասանքով կ'արտայայտուին այս կարճ կատակախաղերուն մասին: «Վայ Իմ Կորած Յիսուն Ոսկի»ի 1858 Յունուար 27-ի ներկայացման առթիւ Խորէն Եպիսկոպոս Ստեփանէ (Ստեփանոս Ստեփանեան) կ'արտասանէ.

··· Այսօր Հայոց ազգ կամուրջ
կապեց,
Այսօր Հայոց ազգ թատրոն
հաստատեց,
Այսօր Հայոց ազգ լսեց առաջինը,
թէ թատրոն կարէ հայ լեզուաւ
լինելը:

Արբի Յովհաննիսեանի ղեկավարութեամբ տարուած այս հերթական թատերական ընթերցումները կեանքի կը կոչեն ինքնատիպ գործեր, որոնք ոչինչ կորսնցուցած են իրենց հմայքէն ու ուժէն: Անհրաժեշտ է անոնց պարբերական ներկայացումը թատերական խաղացանկի հարստութիւնը ապրեցնելու. անցեալին իրական, գրաւոր, իմաստալից էջի հետ հաղորդուելու համար թատերախումբը արդէն իր 31-րդ թատերախաղը ներկայացուց 23 հայ թատերագիրներէ մեզի հասած:

Ժ. ՋՈԼԱՔԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԽԱՐՈՅԿ

ԳՈՀԱՐ ԱՃԷՄԵԱՆ

«Վան Արեան», Երեւան 1999

Գ. ԶՕՐԵՆՑԻ

կամիթներէն

Մոսկուայէն Եւգենի Պախամով կը գրէ. «Թւում է՝ Հայաստանը ոչ միայն ցնցըւած է, նա վախեցած է եւ ամաչում է»: Քոչարեանի պալատէն ներս, բազմաթիւ աջակիցներուն շրջապատին մէջ... Քոչարեանի պալատանքին առջեւէն քալող մը «մամա ջան» հեծկլտոց մը լսեր է:

***

Հայաստանի բնակչութեան 19 առ հարիւրը Նայիրի Յունանեանը հերոս կը համարէ եղեր:

– Սրանք ամենասոված 19 առ հարիւրն են, – պաշտօնանկ ըլլալէ առաջ վստահեցուցեր է գլխաւոր դատախազը Քոչարեանին:

***

Խորհրդարանի ահաբեկչութեան վերաբերեալ. –

Բանակը Քոչարեանէն կը կասկածի.

Ռուսերը Ամերիկայէն կը կասկածին.

Կուշտերը սովածներէն կը կասկածին.

Շատ քիչեր Ռուսաստանէն կը կասկածին.

Դաշնակցութիւնը Թուրքիայէն եւ ՀՀՇ-էն կը կասկածի.

Բոլորը դաշնակցականներէն կը կասկածին.

Քոչարեան կասկածելիօրէն կասկած չունի.

Իսկ Հայաստան կասկածելի երկիր մը կը մնայ:

***

«Արամ Սարգսեան եթէ սորվի՝ կը մընայ, չսորվեցաւ՝ կ'երթայ», ըսեր է ուսուցիչ մը:

– Ցեմենթը որ սովորեցի, էս հէչ, – ըսեր է Արամ:

***

ՄԱԿ-ի Հայաստանի դեսպանատունը մեծ նուէր մը ստացեր է Ամերիկահայութենէն. – չատ սուղնոց «Lenox» ճաչի սկուտեղներ՝ Հայաստանի ոսկեզօծ զինանշանով դրոշմուած: Հա՞տը՝ 1000 տոլար:

Հայաստանցի հինգ երախայ ունեցող եւ ամբողջ ընտանիքը միասին մէկ թիթեղեայ սկուտեղով օրը մէկ անգամ ճաշող ընտանիքի մը երրորդ երախան զարմանալով բացագանչեր է. «Ես կարծում էի որ Ամերիկացիները քաղաքակրթուած լինելով՝ Թուղթէ պնակների մէջ են ճաշ ուտում»:

***

«Վազգէնը փնձնից 4 միլիոն տոլար նաղդ էր ուզում, Հոկտեմբերին 50 ցենթ նրան ուղարկել եմ, չգիտեմ ստացա՞ւ, թէ՞ չէ», ըսեր է եղեր Սամուէլ Բաբայեան:

***

«Իմ գործունէութեան 7 – 8 տարիների ընթացքում ես երբեք գրութիւններ չեմ գրել», ըսեր է Սամուէլ Բաբայեան՝ ձերբակալուած պատգամաւոր Մուշեղ Մովսիսեանին ձեռքով (Վազգէնի սպանութենէն ամիսներ առաջ) Նայիրի Յունանեանին տրուած գրութեան մը վերաբերեալ:

«Ուրիշն է գրում ես ստորագրում եմ», աւելցուցեր է եղեր ան:

***

Կարէն Դեմիրճեանի դագաղը ձեռքերու վրայ գերեզման տեղափոխուեր է, Վազգէնինը հրասայլի վրայ:

***

– Թագը պաշտօնը աւելի ազդեցիկ է, – ըսեր է Նախկին Նախարար Սերժ Սարգըսեանը:

– Նաեւ ժամանակաւոր, – աւելցուցեր է Քոչարեան:

***

Թագը վարչապետ Արամը այնքան յաւ կը խօսի որ՝ չուտով ընթերցանութեան մրցանակի պիտի արժանանայ:

***

Պոլսոյ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի ժողովէն առաջ Ժաք Շիրաք Քոչարեանին հեռաձայներ է ըսելու՝ «Եթէ այդ Թուղթը Պոլսոյ մէջ ստորագրես, Երեւան կուգամ քեզի այցելելու»:

***

Կարի Գասպարով Իսրայէլի մէջ իր անունով բացուած չախմատի ակադեմիային մէջ ըսեր է որ ինքը հրեայ է:

Աշխարհի չախմատի փոխ – ախոյեան Վլատիմիր Յակոբեան այս առիթով կ'ըսէ. «Գասպարովն, ընդհանրապէս, որեւէ ճիշդ բան չի սասում»:

– Ինչո՞ւ, քսան եւ 50 առ հարիւրը ճիշդ էր, – Գասպարով պաշտպաներ է ինքզինք:

***

Վարդան Օսկանեան «Թուրքիյէ» թերթին տուած իր հարցազրոյցի ընթացքին ըսեր է. «Կը ցաւիմ որ յարձակումի ընթացքին այնտեղ չէի»:

– Ալլահը էսիրկեմիշ ըրեր է, – ըսեր է թերթին թղթակիցը:

***

– Ի՞նչ է Մետաղորսիչը:

– Ան գործիքը, որ չատ մեծ ուշադրութեամբ խորհրդարանի մուտքին կը զետեղուի՝ զէնք յայտնաբերելու համար:

Ամերիկեան ըլլալը պայման է:

***

Թղթակից. – Ինչո՞ւ Մոսկուա գացիր Ելցինին հետ խորհրդակցելու:

Քոչարեան. – Ալիեւն էլ Անգարա գնաց Տէմիրէլի հետ խորհրդակցելու:

***

Արամ եղբայր Վազգէնի:

Արմէն եղբայր Արամի:

Աղբերութիւնը պրծա՞ւ:

***

40 ազերի կուսակցութիւններ Ղարաբաղի հարցով ըմբոստութեան կոչ ուղղեր են:

– Մերը 80 է լինելու, – յոխորտացեր է հայ կուսակցական մը:

***

Իրան Վազգէն Սարգսեանի այցելութեան կը սպասէր, եթէ...

– Յաջորդը ես եմ, – ըսեր է երբեք Իրան չայցելած Արամը:

***

«Այս տարի անցեալ տարիէն 13 հազար թոն աւելի խաղող արտադրեցինք», ուրախացեր է արբեցող Հայաստանցի մը:

***

– Շուտ չուտ էք երկրաշարժ ունենում, – դժգոհեր է Հայաստանէն Թուրքիա մեկնած փրկարար ջոկատի հրամանատարը:

– Ուզում էք մէկընդմէջ եկէք, – առաջարկեր է Թուրք փրկարար մը:

***

Սարգիս Կապրիէլեան անունով պարսկահայ մը Նիւ – Ճըրզիի Հաքընսաք բժըշկական կեդրոնին 6 միլիոն տոլար ժառանգ ձգեր է:

Այդ չրջանի Ամերիկացիները Հայերու չափ պատուական մարդիկ են եղեր:

***

Բժշկական համալսարանի ռեկտոր Վիլէն Յակոբեան պապայ բժիշկներով Քոչարեանին զօրակցող հաւաք կազմակերպել տուեր է:

– Բժիշկները պէտք է բժշկուհիների ամուսիններին զօրակցեն, – ըսեր է ան, ակնարկելով Պելլա Քոչարեանի բժշկուհի ըլլալու հանգամանքին:

***

Առեւտուրի նոր նախարարին անունը Կարէն Ճշմարիտեան է եղեր:

– Չի կարող պատահել, – ըսեր է առեւտրական մը:

– Քոչարեանը մեզ ձեռ ա առնում, – ըսեր է ուրիշ մը:

***

Կառավարութեան կազմի ցուցակը հրապարակելու ժամանակ մոռցուեր է նըչել անոնց ֆլիչֆաները (ածականները՝ պիտի ըսեն Արեւմտահայերը):

Ժողովուրդը որու ո՛վ ըլլալը չէ կրցած պարզել: Մամուլը իր այս անպատասխանատուութեան համար խիստ քննադատուեր է: Մարդ չէ գիտցած Ներքին գործոց նախարարին ով ըլլալը:

***

Ազգային Ժողովին մէջ յայտնաբերուած ռումբը լուսաձայնային ազդեցութիւն ունի եղեր. եռաբլրային նպատակներ չէ հետապնդած:

***

– Ռմբակալարները ի՞նչ կ'ընեն, – հարցուց ընթերցող մը:

– Կը սպասեն որ դաշնակցականները սխալ գործեն, որպէսզի քննադատեն, – պատասխանեցի:

***

Գերագգային Նայիրի Յունանեան իր ազգային տուրքը վճարեր է հետեւեալ բաշխումով.–

Վազգէն Սարգսեանին 9 կապար.

Հենրիկ Աբրահամեանին՝ 4.

Կարէն Դեմիրճեանին՝ 3.

Ռուբէն Միրոյեանին՝ 3.

Արմենակ Արմենակեանին՝ 3.

Եուրի Բախչեանին՝ 2.

Միքայէլ Քոթանեանին՝ 1.

Լէոնարդ Պետրոսեանին՝ 1.

Զանազանք՝ բազմաթիւ այլ կապարներ.

Ընդհանուր հունձքը՝ ընդամէնը 8 հոգի.

Ընդհանուր կապարային պաշարը՝ 350 կապար:

***

Ամուսնութիւնը կրնայ վնասաբեր կամ չահաբեր ըլլալ: Հայաստանեայց Եկեղեցիին մէջ ամուսնանալու պարագային 700 տոլար վնասով կրնաս ելլել:

Եհովայի վկաներուն քով նոյնը ընելով ոչ միայն 700 տոլար կրնաս ստանալ, այլեւ՝ չատ ճարպիկ ըլլալու պարագային՝ 700 ալ չահիլ:

***

Քոչարեան բանակին չի հաւատար:

– Եթէ ինձ տրուած ազդարարագիրը իսկական է, ես հրաժարուելու եմ, – ըսեր է ան:

– Իսկական է, իսկական. բայց դու հըրաժարուողը չես, ախպէր, – ըսեր է Լեւոն Տէր – Պետրոսեան:

***

– Հայաստանը ի՞նչպէս գտար, – հարցուցեր են Հայաստանէն նոր վերադարձողի մը:

– Ամէն ինչ կայ, փող չկայ, – պատասխանը լսուեր է:

***

– Հայկական ամենահին կուսակցութիւնը եկեղեցականներու կուսակցութիւնն է, – գաղտնաբար ականջիս փսփսաց խիստ գաղտնապահ եկեղեցական մը:

***

«Հզօր Հայրենիք» կուսակցութիւնը Վահան Տէրեանի արձանը կրցեր է տեղադրել Երեւանի օղակաձեւ զբօսայգիին մէջ:

Վերջապէս «Հզօր Հայրենիք»ը հզօր ձեռքբերում մը կատարեց:

***

– Սա արեւմտահայերէն որ սաում են, էս ի՞նչ հայերէն է, – հարցուցեր է մի՛այն հայերէն խօսող Հայաստանցի մը Կլէնտէյլէն:

«ՆՈՐ ՕՐ»

Fonds Arménien de France

Communiqué

CONSTRUCTION DE L'ECOLE ZAREH VORPOUNI DANS LE VILLAGE DE DZAGHGABER

Le Fonds Arménien de France est heureux d'annocer que, grâce à un don de 400.000 francs des frères Krikor et Daniel Chahinian, de France,la construction d'une nouvelle école va être lancée dans la zone d'Arménie sinistrée par le séisme de 1988.

Cette école sera située dans le village de Dzaghgaber, sur la route Spitak - Gumri, qui compte actuellement 1375 habitants et 460 foyers. Le nombre des enfants est de 462, dont 242 sont en âge de scolarité. Dzaghgaber fait partie d'une région qui connaît des hivers très rigoureux (il fait -15 -20 degrés fréquemment). Les classes se tiennent dans des locaux préfabriqués délabrés, où la pluie et le froid s'engouffrent partout.

La reconstruction d'une école élémentaire avait commencé en 1991 à Dzaghgaber; mais les entreprises soviétiques ont abandonné le chantier après l'effondrement de l'URSS.

Le coût des travaux d'achèvement est évalué à 175.000 dollars, soit environ 1.100.000 francs.

Le Fonds d'Investissements Sociaux, créé par la Banque Mondiale en Arménie, va participer à hauteur de 67.500 dollars. De son côté, l'Etat arménien apportera 15.000 dollars.

Il restait donc à trouver 92.500 dollars (581.500 francs). Grâce à un don généreux des frères Krikor et Daniel Chahinian, le reliquat n'est plus que de 181.500 francs. Le Fonds Arménien de France espère réunir cette somme par souscription publique.

Conformément à la tradition, qui consiste à donner aux écoles construites par le Fonds Arménien de France le nom d'un écrivain arménien de France, l'école de Dzaghgaber sera dénommée Ecole Zareh Vorpouni. C'est ainsi qu'ont déjà été construites en Arménie les écoles Chahan Chahnour, Archag Tchobanian, Nigoghos Sarafian et Chavarch Missakian (cette dernière est en cours). Ceux qui souhaitent apporter leur participation peuvent envoyer leurs dons (déductibles de leurs impôts à hauteur de 50%) au :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
BP 12, 75660 Paris Cedex 14.

Paris, le 14 Décembre 1999

RÉVEILLON DE L'AN 2000

A L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

Entrez dans le troisième millénaire
avec famille et amis
dans une ambiance arménienne chaleureuse.

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Տիկին Մարիան Նալպանտեան,
Տէր եւ Տիկին Տաւիտ Պարէր եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մաթիէօ Նալպանտեան,
Տիկին Ալիս Քեհեայեան,
Տիկին Ժանի Նալպանտեան,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Ֆէյտի,
Պ. Ֆիլիփ Խուպէսէրեան,
Տոքթոր եւ Տիկին Ալէն Քեհեայեան,
Տիկին Փասքալ Նալպանտեան եւ Պ. Ճըլբիէ որ Մաս եւ իրենց աղջիկը,
ինչպէս նաեւ Նալպանտեան, Ծօլօլեան, Աւետիսեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐԻՍ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկ. 6, 1999-ին, Մոնրէալ (Գանատա)։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժագ Ֆէյտիի, Ֆիլիփ Խուպէսէրեանի եւ Ծօլօլեան ընտանիքներուն։

ՀԱՅ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՀԱՄԱԼԻՐ ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԱՀԱՏԱԿ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

Սիրելի Հայրենակիցներ,

29-09-99-ին Հայաստանի Հանրապետութեան Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կ'ընդունէր կանգնումը Յուշակոթողի մը, որ պիտի յաւերժացնէ յիշատակը այն տղոց, որոնք իրենց կեանքը զոհեցին Հայ Դատին համար։

Այս իրականացնելու համար՝ 1700 քառ. մեթր հողամաս մը տրամադրուած է շըրջափակին մէջ «Հերոսներու Գերեզման»ին, որ կը գտնուի ԵՌԱԲԼՈՒՐԻ վրայ։ Վայրը կը տիրապետէ Երեւան քաղաքին եւ կը գտնուի Արարատի դիմաց։

Տրամադրուած վայրը պիտի ընդգրկէ 6 մեթր բարձրութեամբ «ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԿՈԹՈՂ» մը եւ քառասուն դամբաններ, որոնց մէջ պիտի ամփոփուին աճիւնները Սփիւռքի մէջ նահատակուած Հայ Դատի հերոսներուն։

Սոյն ծրագիրը իրականացնելու համար կը գործակցինք Երեւանի ՆԵՄԵՍԻՍ Բարեգործական Ընկերակցութեան հետ։ Եւրոպայի մէջ մենք է որ յանձն առած ենք ծրագրի ներկայացումը եւ անոր իրագործման հետապնդումը։

Ծրագրի գործադրումը շուտով կը սկսի։ Արդէն իսկ դրամական առաջին առաքումները կատարած ենք։ Վստահ ենք այս նպատակով ձեր նիւթական աջակցութեան։

Արդ, ձեր վճարագիրները (chèque) *կամ այլ ձեւով կատարելի մասնակցութիւնները մեր հասցէին կրնաք ուղարկել։ Իւրաքանչիւր նուիրատուի ստացագիր պիտի առաքուի։*

Եթէ կ'ուզէք ծանօթանալ Հայրենի Պաշտպանութեան նախարարութեան փաստաթուղթին եւ կամ այլ տեղեկութիւն կ'ուզէք իմանալ՝ հեռաձայնեցէք մեզի՝ հետեւեալ թիւերուն.—

01 – 46 – 57 – 76 – 57
կամ՝
06 – 71 – 25 – 58 – 67

ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30
REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey VANICK
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի եգնաւորին եւ Մելիտինոսի եպիսկոպոսին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

A L'OCCASION DE NOEL,

«LES PETITS VIRTUOSES» D'ARMENIE

présentent
2 de leurs productions

- **Le C.D. de leur tournée en France 1998 (enregistrement live) 20 morceaux de musique classique et arménienne (Vivaldi, Mozart, Khatchatourian...)**

Prix 100 FF (+25 FF de frais de port)

- **La K7 vidéo de leur concert à la salle Rossini ainsi que leur passage sur France 2 le 13 décembre 1998 à l'émission de Michel Drucker (durée 90 mn)**

Prix 125 FF (+25FF de frais de port)

Commandes :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
28, avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50
Fax : 01 46 44 64 04
E-Mail : eleonian@hotmail. com

Libellez vos chèques
au nom d'Espoir pour l'Arménie

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 18, տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19
ժամը 13-ին

Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին
ԷՎԼԻՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ
եւ Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները։

Ժամադրութիւն
Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66
01 – 42 – 59 – 23 – 33
եւ
01 – 43 – 70 – 47 – 31

Ծախքերու մասնակցութիւն

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile — 13001 Marseille — Tél. : 04 91 50 15 09

Portes Ouvertes sur l'Arménie

EXPOSITION — VENTE DE NOEL
du LUNDI 13 DECEMBRE
au SAMEDI 18 DECEMBRE inclus
(de 10h30 à 19h sans interruption)

ARTISANAT D'ARMENIE
- *Objets en bois sculptés pour la Table*
- *Nappes et housses-coussins brodés*
- *Tableaux-personnages miniatures*
- *Bijoux argent et métal*
- *Bonnets, chaussettes en laine*

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES
- *Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique, etc...*

MUSIQUE
- *Instruments : Doudoug, zourna, flûtes*
- *Partitions*
- *C.D., K7, disques*

LE PERE NOEL
vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes *«Thierry-Le-Luron»*
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Sortie autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

—— ENTREE GRATUITE ——

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.797
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.797

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 15/16)

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Նախագահի խորհրդական Ալեքսան Յարութիւնեան յայտարարութեամբ մը անդրադարձած է Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին առնչութեամբ իր անունին կապուած տարաձայնութիւններու. զանոնք անբարոյականութիւն համարած է, ապա ըսած թէ յետագայ շահարկումները կանխելու համար հրաժարականը ներկայացուած է նախագահին եւ պատրաստ է աջակցիլ նախաքննութեան մարմիններու աշխատանքին:

Այս առնչութեամբ, նախագահ Ռ. Քոչարեան յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է, ուր անդրադառնալէ ետք Ա. Յարութիւնեանի հրաժարականին տուն տուող պատճառներուն եւ անոր պատրաստակամութեան մասնակցելու քննական գործողութեան, կ'աւելցնէ. – «Որպէս Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ, ես դատախազութեանը, քննութիւնը վարող խմբին յանձնարարել եմ ապահովել առաւելագոյն օբյեկտիւ քննութիւն՝ ելնելով օրինականութեան եւ օրէնքի առջեւ բոլորի հաւասարութեան սկզբունքից»:

***

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Դեկտեմբեր 15-ին մամուլի ասուլիս մը տալով անդրադարձած է վերջին նշանակումներուն որոնք կոչուած են նորովի կազմակերպելու եկեղեցական կեանքը: Խօսելով աղանդաւորական շարժումներուն մասին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ըսած է թէ պէտք է քրիստոնէական դաստիարակութեան եւ քարոզչութեան կեդրոնը աշխոյժ գործունէութիւն ունենայ եւ դպրոցներուն մէջ տեղ գտնէ կրօնքի դասը: Անդրադառնալով Վազգէն Սարգսեանը սուրբերու կարգին դասելու առաջարկին, ըսած է թէ ԺԴ. դարէն ի վեր հայ եկեղեցին սրբացում չի կատարեր: Կաթողիկոսը յայտնած է թէ Երեւանի Մայր Տաճարը 1700-ամեակին հասցնելու համար ամէն կարելին կը կատարուի. այդ նպատակով կը նախատեսուի անհրաժեշտ 12 միլիոն գումարը ունենալու համար դրամահաւաքի ձեռնարկել:

Գարեգին Բ.ի խօսքերով՝ բացառուած չէ Յովհ. Պօղոս Բ.ի այցը Հայաստան, ինչպէս իրը՝ Վատիկան:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻ ՄԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի որոշումով, Դեկտեմբեր 15-ին, ազատ արձակուած է ադրբեջանցի ռազմագերի մը, որպէս բարի կամքի արտայայտութիւն: Ան Երեւանէն մեկնած է Թիֆլիս, անկէ անցնելու համար Բաքու: Ըսած է թէ նախիջեւանցի է եւ գերութեան մէջ կը գտնուի աւելի քան տարիէ մը ի վեր: Հայաստան ունի ութ ռազմագերի եւս. իսկ Ադրբեջան թէեւ կը ժխտէ, բայց ըստ Հայաստանի Ազգային ապահովութեան նախարարութեան, հոն կան 4 – 5 հայ ռազմագերիներ:

***

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՀՀ Զինուորական Դատախազութիւնը ապօրինի զէնք պահելու մեղադրանքով ձերբակալած է Սարգիս Եթիմեանը: Դատախազութենէն «Արմէնփրէս»ին ըսած են որ Եթիմեանի ձերբակալութիւնը առնչութիւն ունի Հոկտ. 27-ի ողբերգական իրադարձութիւններուն հետ:

ԼՂՀ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ – Ա. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ ԲԱԽՈՒՄ

Երեքշաբթի, Դեկտ. 14-ին, բաւական լուրջ միջադէպ մը տեղի ունեցած է Ստեփանակերտ, կառավարական շէնքին շրջափակին մէջ, զինեալ ուժերու հրամանատար Սամուէլ Բաբայեանի եւ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի միջեւ: Ըստ «Նոյեան Տապան» գործակալութեան, Սամուէլ Բաբայեան իր շրջապատէն քանի մը անձերով բանակռիւ մը արծարծած է վարչապետ Ա. Դանիէլեանի հետ: Պատճառները ծանօթ չեն: Նոյն իրիկունը, նախագահ Ա. Ղուկասեան հանդիպում ունեցած է պաշտօնական անձնաւորութիւններու հետ եւ ներկայացուած միջադէպը որպէս խուլիգաններու գործ եւ ապահովութիւն տուած որ հետաքննութիւն կը կատարուի: Յաջորդ օրը, Դեկտեմբեր 15-ին, կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ուր անդրադառնալէ ետք միջադէպին, այդ ոճիրը կ'որակուի որպէս ոտնձգութիւն մը ոչ միայն վարչապետին այլեւ ամբողջ կառավարութեան դէմ եւ ապահովութիւն կը տրուի որ պատասխանատուները պիտի պատժուին օրէնքին համաձայն:

***

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՏՈՒՐՔ ՀԵՆՐԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Հայաստան» թերթի խմբագրատան մէջ Դեկտ. 15-ին բացումը կատարուած է Ստեփան Մինասեանի գեղանկարչական եւ կրաֆիք գործերու ցուցահանդէսին, նուիրուած թերթին խմբագրական խորհուրդի նախագահ, Հոկտ. 27-ի ահաբեկչական արարքի զոհերէն Հենրիկ Աբրահամեանի յիշատակին: Բացման արարողութեան թերթին գլխաւոր խմբագիր Տիգրան Նիկողոսեան իր խօսքին մէջ ըսած է թէ «Հայաստան» անցնող քառասուն օրերու ընթացքին որպէս յարգանքի եւ յիշատակի տուրք լոյս չտեսաւ, այդպէսով արտայայտելով նաեւ թերթին աշխատակազմին ընդվզումը: Քառասուն օր ետք այս նշումով որոշուած է վերսկսիլ թերթին հրատարակութիւնը:

***

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ԳՈՐԾԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՂՐԿՈՒԱԾ

Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի տնօրէն, «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ Աշոտ Բլէեանի դէմ յարուցուած քրէական գործը ղրկուած է մայրաքաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքներու Ա. Ատեանի դատարանը: Դատաւորը՝ տիկին Վարդանեան «Արմէնփրէս»ին ըսած է որ ներկայիս ինք կը ծանօթանայ թղթածրարին եւ նիստի օր դեռ չէ ճշդուած:

Ա. Բլէեանի դէմ եղած մեղադրանքներն են՝ պաշտօնական դիրքի ծանր հետեւանքներով չարաշահում, մեծ գումարներու իւրացում եւլն.:

***

ԱԼԻԵՒ՝ «ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՏԱՒ»

Ալիեւ Դեկտ. 14-ի իրիկունը Մինսկի խումբի համանախագահներուն հետ ունեցած հանդիպումին անոնց ըսած է թէ Ղարաբաղեան հարցին կարգադրութեան ուշացումով Ադրբեջանի ժողովուրդին համբերութիւնը հատած է: «Փրայմ Նիուս»ի Բաքուէն կատարած հաղորդումին համաձայն Ալիեւի այս կշտամբանքը թիրախ ունի Օ.ԵՍ.ՍԷ.Ը.-ի ամբողջ խաղաղարար համակարգը, որու մինչեւ այսօր կատարած փորձերը ապարդիւն մնացին. մանաւանդ որ այս անգամ եւս համանախագահները չեշտած են թէ իրենց այս այցելութիւնը աւելի ծանօթանալու բնոյթ կը կրէր, առանց նոր գաղափարներու կամ առաջարկներու: Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն այս այցելութեամբ կողմերուն վերապահուած միակ անակնկալն էր Ֆինանսի միջազգային կազմակերպութիւններու, ինչպէս օրինակ Համաշխարհային Դրամատան կամ Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատան ներկայացուցիչներուն ընկերանալը Մինսկի պատուիրակութեան: Փորձագէտներու համաձայն, հետապնդուած նպատակն էր ցոյց տալ հաշտարարութեան եւ գործարարութեան զուգորդութեան կարեւորութիւնը Ղարաբաղի արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան վերակենդանման համար: Ըստ տարբեր գնահատումներու այդ մարզը կը կարօտի 3-էն 10 միլիառ տոլարի: Համանախագահներէն Կ. Քաւանօ արդէն ըսած է՝ «Ղարաբաղի մէջ հաշտութիւնը հսկայական ջանքեր ու ֆինանսներ կը պահանջէ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՅԼԵՒՍ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՉԽՆԴՐԵՆ ԻՐԵՆՑ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆՈՐՈԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Մարմարա», Դեկտեմբեր 15-ի իր թիւով հետեւեալը կը հաղորդէ «Սապահ»ի աշխատակից Ալի Էքպէր Էրթիւրք կը տեղեկացնէ այսօր որ կառավարութիւնը երէկ սկսաւ դրական որոշ քայլեր առնել փոքրամասնութիւններու ի նպաստ: Սկիզբ արդիւնք է Օ – ԵՍ – ՍԷ – Ը-ի վեհաժողովի ու Եւրոմիութեան վեհաժողովի ընթացքին Թուրքիոյ թեկնածութեան ի նպաստ եղած մաղթանքներու ու յուշմունքներու: Դեկտեմբեր 15-ին հրատարակուեցաւ գաղտնի հրամանագիր մը, ըստ որու, Պետական նախարար Եիւքսէլ Եալովայի հաւանութեամբ, կատարուած են հետեւեալ բարեփոխումները.

● Փոքրամասնութիւնները, Պետութեան հետ տարակարծութեան մը պարագային, ստիպուած պիտի չըլլան պետութեան կողմէ նշանակուած փաստաբաններ վարձելու: Այսուհետեւ փոքրամասնութիւնները պիտի դիմեն իրենց փափաքած փաստաբանին:

● Փոքրամասնութիւնները այսուհետեւ պարտաւոր պիտի չըլլան պետական արտօնութիւն խնդրելու՝ նորոգելու կամ բարեփոխելու համար իրենց սրբատեղիներն ու համայնքային հաստատութիւնները: Ուրեմն այսուհետեւ փոքրամասնութիւնները երկար ժամանակ պետութեան արտօնութեան պիտի չսպասեն նորոգելու համար իրենց եկեղեցիները, սինակոկները, ծերանոցներն ու որբանոցները եւ նմանօրինակ համայնքային հաստատութիւնները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՆԹԸՆ որոշ լաւատեսութիւն մը ցուցաբերեց, Դեկտեմբեր 15-ին, Պարաք – Ֆարուք ալ – Շարեհ հանդիպման առթիւ, հակառակ անոր որ Իսրայէլի վարչապետը մերժեց սեղմել Սուրիոյ Արտաքին նախարարին ձեռքը, անոր կարգ մը արտայայտութիւններուն պատճառաւ: ԱՄՆ-ու հովանաւորութեան տակ տարուող այս բանակցութիւնները կը վերաբերին Գոլանի, զոր Իսրայէլ կը գրաւէ 1967-էն ի վեր: Բաւեց որ Ասատի բանագնացը, իր ելոյթին մէջ շեշտէ որ Գոլանի լեռնադաշտին վերադարձը անհրաժեշտ պայմանն է խաղաղութեան, որպէսզի մթնոլորտը մթագնի եւ Իսրայէլացիք անմիջապէս հակազդեն: ԱՄՆ ջանացած են մեղմացնել հակաճառութիւնը եւ Գլինթըն կրկնած է որ բանակցութիւնները համեմատաբար «լաւ կ'ընթանան»: Մնաց որ Պարաքն ալ դժուարութիւններ ունի իր աջ 2 կուսակցութիւններուն հետ, որոնք սպառնացած են ընդդիմութեան միանալ, եթէ Իսրայէլ քաշուի Գոլանէն:

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ մտաւորականներ՝ Անտրէ Կլիւքսման, Պերնար – Անրի Լեվի, Ռոմէն Կուփիլ, Կալիա Աքէրման, Ալեքսանդր Կէնսպուրկ, Ժիլ Հերզօկ եւ Պարպարա Սփինելլի Դեկտեմբեր 15-ին Մոսկուա մեկնած են, դատապարտելու համար Չէչէնիոյ պատերազմը: Յաջորդ օրը տեղի կ'ունենար «միջազգային ժողով մը» նախաձեռնութեամբ Մոսկովսկիէ Նովոստիի եւ Իթար – Թասս գործակալութեան, որու կը մասնակցէին կովկասագէտներ: Նախապէս, «Մոնտ»ին ղրկուած նամակով մը կը բացատրէին իրենց դիմումին դրդապատճառները: Հոն կը շեշտեն, ի մէջ այլոց, որ «աւազակներու» դէմ պայքարի ոչ մէկ պատրուակ կ'արդարացնէ բնակչութիւններու, ներառեալ նորածիններու, հիւանդներուն, ծերերու, բնաջնջումը: Ռուսաստան յանցաւոր կը դառնայ մարդկութեան դէմ ոճիրներու եւ պատերազմական ոճիրներու: Կը պահանջուի որ անմիջապէս հրադադար հռչակուի եւ բանակցութիւններ սկսին Ասլան Մասխադովի հետ: Նամակին վերջաւորութեան կ'ըսուի՝ «Մի՛ կրկնէք Ստալինի բնաջնջումները»: Միւս կողմէ, կռիւները կը շարունակուին Գրոզնիի մէջ իսկ, մինչ Չէչէնիոյ նախագահը՝ Մասխադով կ'ըսէ թէ պատրաստ է կարեւոր համաձայնութեան մը գալու որ նկատի առնէ ռուսական շահերը, բայց, բացարձակապէս կը բացառէ որեւէ սակարկութիւն անկախութեան շուրջ:

ՍԱԽԱՐՈՎԻ այրին՝ Էլէնա Պոնէր հրաժարած է մարդկային իրաւանց ռուսական Մեմորիալ ընկերակցութենէն, որովհետեւ կը խորհի որ չէչէն ժողովուրդը իրաւունքն ունի ինքնորոշման, մինչ Մեմորիալ կ'ընդդիմանայ եւ կը մերժէ ընդունիլ որ Չէչէնիոյ անկախութեան հարցը ծեծուի:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՍԹՐՕՍ – ՔԱՀՆ, Ֆրանսայի Ելմտական նախկին նախարարը, քննութեան տակ առնուեցաւ Դեկտ. 15-ին, այլ խօսքով մեղադրուեցաւ, կեղծարարութեան եւ կեղծարարութեան օգտագործման համար ՄՆԷՖ-ի (Ֆրանսայի Ուսանողներու Ազգային Միութիւն) մատակարարութեան վերաբերող մէկ թղթածրարին մէջ: Նախկին նախարարը ութ ժամ հարցաքննուած է հարցաքննիչ երկու դատաւորներու կողմէ եւ ընդունած որ «անրմական բաներու կուտակում մը» կայ 1997-ին իր 603.000 ֆրանք պատուագինի գանձումին մէջ: Յայտարարած է որ «կամ 1995 Դեկտեմբերին, կամ 1996 Յունուարին» նամակ մը պատրաստած էր 1994

(Շար.ը Դ. էջ)

ՑԵՑ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՏՈՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի մամուլի անունները ընդհ. համագործակցի տակ առած են գերմանական հազարաւոր հատորները Գերմանիոյ վերադարձնելու որոշումին տէրերը։ Բացայայտ է որ նախագահին մամուլի գրասենեակէն տրուած բացատրութիւնը թէ այդ վերադարձը յարիր է օրէնքներու եւ միջազգային համաձայնութիւններու, եւայլն, փոխանակ կիրքերը հանդարտեցնելու, բոլորովին գրգռած է զանոնք։ Նոյեմբերի վերջին 7 – 8 օրուան թերթերուն մեծ մասը անպայման էջ մը ունի նիւթին մասին ու անոնցմէ ոչ մէկը – գոնէ մեզի հասածներէն – արդարացնող խօսք մը ունի նախագահ Ռ. Քոչարեանի վերագրուած նախաձեռնութեան մասին։ Կան բացատրութեան տողեր, անպատեհութիւններու մատնանշում, լաւատեսութեամբ յայտնուած յոյսեր, բայց ոչ՝ արդարացում։

Կարելի է ըսել որ պատմական արժէքի տէր տասը, կամ տասնըութ հազար հատոր վերադարձնելու որոշումը յաջողած է համախոհութեան բաւական եզակի վիճակ մը ստեղծել հայաստանեան մամուլին մէջ։ Իսկ նման բան այդ մարզի անուններուն բարենիշ ըլլալէ առաջ կը վկայէ հարցին ծանրակշիռ բնոյթին։

Գրեթէ զուարճալի է կարդալ որ («Հայկական ժամանակ» Նոյեմբեր 24) այդ բնոյթով խնդրի մը տեղեակ չեն Ազգային Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու եւ գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի յանձնախումբերը։ Թէեւ տարբեր չէ պարագան լաւատեղեակներու ալ երբ որպէս արդարացում հրամցուած են չնաչխարհիկ միտքեր թէ այդ հատորներուն մէջ «Հայերի մասին ոչինչ չկայ», թէ «գրքերից հարկ է ազատուել, որովհետեւ դրանք օգտագործելի չեն, թէ մնալու դէպքում կը փտանան» («Առաւօտ», Նոյեմբեր 30) եւայլն։

Նայիրա Մամիկոնեանի ստորագրած էջին մէջ հարց կը տրուի շատ արդարօրէն թէ «Հայաստանի այսօրինակ բարի կամքի արտայայտութիւնը ի՞նչ նպատակ է հետապնդում՝ քաղաքակա՞ն, տնտեսակա՞ն, թէ անձնական»։ Ան կ'աւելցնէ. «ի՞նչ է ստանալու մեր պետութիւնն իր «ասպետական» քայլի համար»։ Լրագրուհին չափով մը ինք պատասխանելով իր հարցումին, կ'ըսէ թէ անստոյգ տեղեկութիւններ կան թէ այդ վերադարձին փոխարէն Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային գրադարանը նորագոյն թեքնիք միջոցներ, մեծ մասով համակարգիչներ կը ստանայ։

Կը ստանա՞յ այդ բաները որոնք ճիշդ է որ քիչ մը աւելին են, քան առաջին տեղեկատուութեամբ յայտնուած «ցեղասպանութեան մասին գերմանական դիւաններու փաստաթուղթերուն պատճէնները» որոնք անմիջապէս ալ յայտնի եղաւ որ ոչ մէկ ինքնատպութիւն ու հետեւաբար արժէք ունին. բերուած են արդէն Հայաստան ու հրատարակուած, տասնեակ մը տարի առաջ։ Մինչդեռ մամուլի անուններ կ'անդրադառնան 50 տարիէ ի վեր հատորները պահպանելու համար Հայաստանցի հարկատուին վճարած գումարներուն որոնք պիտի չհատուցուին ո՛չ Գերմանացիներու, ոչ ալ ուրիշներու կողմէ («Հայկական ժամանակ», Նոյ. 23)։ Այս մատնանշումը ժամանցումի խնդիրն ալ կը մէջբերէ. կէս դարու անցեալ ունի դէպքը, եթէ ճիշդ է որ այդ հատորներուն բոլորն ալ Բ. աշխարհամարտին որպէս պատերազմական աւար առնուած եւ տարուած են Խորհրդային Միութիւն։ Ու այդ ժամանակաշրջանը բաւարար չէ՞ որ հանգիստ ձգուին այդ արժէքները։

Հայաստանցի լրագրողները գրելով նիւին մասին, հատուցումի իւրայատուկ պարագայ մըն ալ մատնանշած են. բայց ատիկա միտքերը հանդարտեցնելէ աւելի, կը զայրացնէ։ Նոյն թերթին նոյն թիւին մէջ Լ. Բ. կը գրէ թէ հատորներուն տեղափոխումը Գերմանացիները կը կազմակերպեն ու անոնք ակադեմիայի գրադարանին տնօրէնը Գերմանիա հրաւիրած են «Եբր գրադարանների համակարգչային ծրագաւորման սեմինարին մասնակցելու համար»։ Եւ տակաւին տեղեկութիւններու համաձայն զօրս չէ կրցած ճշդել խմբագրութիւնը, այդ փոխանակման շրջանակին մէջ Գիտութեան ակադեմիային շարք մը պաշտօնեաներ կը պատրաստուին եռամսեայ կեցութեան մեկնիլ Գերմանիա...։

Լուրջ հարցադրումներ ներկայացուած են անպատեհութիւններու գլուխին տակ։ Արամ Մանուկեան («Առաւօտ», Նոյեմբեր 25) նախ կ'անդրադառնայ Ռուսաստանի հետ այդ առնչութեամբ ծագած կնճիռին։ Այդ երկրին Դուման որոշում ունի նման արժէքներ չվերադարձնելու մասին։ Եւ քանի որ խնդրոյ առարկայ հատորները Խորհրդային Միութեան կողմէ բաժին հանուած են Հայաստանին ու այդ պետութեան ժառանգորդը ներկայի Ռուսաստանն է, անհրաժեշտութիւն կը ներկայանայ ուրեմն, վերադարձին համար առնելու այդ երկրին ալ համաձայնութիւնը։ Ա. Մանուկեան կը տեղեկացնէ թէ ինք որպէս ՀԱՄ-ի երկիրներու միջխորհրդարանական մշակոյթի յանձնաժողովի փոխ – նախագահ, այդ խնդրով հանդիպումներ ունեցած է իր պաշտօնակիցներուն, ռուսական թանգարաններու, գրադարաններու տնօրէններու, նոյնիսկ Էրմիթաժի տնօրէնին հետ. բոլորն ալ նոյն դատումը արտայայտած են. «Հայաստան սխալ ընթացքի մէջ է եւ դժուար կացութեան կը մատնէ յատկապէս Ռուսաստանը»։

Գրութեան վերջին պարբերութեան մէջ յօդուածագրին արդար ընդվզումը մղած է հարց տալու թէ «որեւէ հայ հնարաւոր կը համարի՞ որ Բրիտանական թանգարանը Հայաստանին վերադարձնի Անահիտ աստուածուհու ոսկուց պատրաստուած գլուխը, կամ Հայաստանից գողացած ասեղնագործ խաչքարը։ Ռուսները լսել անգամ չեն ուզում Կարմիր բլուրից պեղուած եւ էրմիթաժ տարած նմոյշների գոնէ մի մասը վերադարձնելու մասին։ Նափոլէոնի եւ Հիթլէրի թալանած մշակութային արժէքների ո՞ր մասն է վերադարձուել Յունաստանին, Եգիպտոսին, Ռուսաստանին, կամ այլ երկրների»։

Իրաց այս կացութեան մէջ շատ բան չի մնար ըսելիք. լաւատես մօտեցումը յոյսի բաժին մը կը ձգէ թէ հարցը Ազգային Ժողովին մէջ քննարկելու չափ ժողովրդավարութիւն կը ճարուի Հայաստանի մէջ։ Չէ՞ որ կան Գիտութեան, կրթութեան եւ մշակոյթի յանձնաժողով, նաեւ Մշակոյթի Նախարարութիւն ու նախարար որոնք որքան գիտենք խուլերէ, կոյրերէ ու համրերէ բաղկացած չեն։

Իսկ յոռետես կեցուածքը կը թելադրէ կատարուած իրողութիւն նկատել հազարաւոր հատորներու վերադարձը, քանի որ լրջօրէն, շատ հաւանական բան չէ որ նախագահ մը, կամ երկրի մը գերագոյն իշխանութիւնը ետ կենայ տուած խոստումէն. մանաւանդ որ այդ խոստումը հրապարակաւ հիմնուած է արդէն օրինաւորութեան, պարկեշտութեան պնդումներու վրայ...։

Ես անձնապէս կը նախընտրեմ այս երկրորդ մօտեցումը. որովհետեւ ան յոյսը կը ներշնչէ որ իրեն չպատկանածը, դուրսէն բերուածը ետ տալու հայաստանեան նոյն նախաձեռնութիւնը օր մըն ալ կը փաթթէ, կը ծրարէ խորհրդային ուղղագրութիւնը ու կը ճամբէ Մոսկուա, քանի որ ան է, ինչպէս կ'ըսուի գերմանական հատորներուն առթիւ, Խորհրդային Միութեան ժառանգորդը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՉՐՈՅՑՆԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Երեւան, 1999, Մատենաշար «ԵՐԿ» Թիւ 2

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՉԷՉԷՆԻԱ ՆԱԵՒ ԲՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻ

Պաշտօնական հաղորդագրութեան մը համաձայն Չէչէնիոյ մայրաքաղաքը կը լողայ 30 քառ. քիլոմեթր մակերեսով քարիւղի ճահիճի մը մէջ։ Այդ խաւը հետեւանք է շուրջ 15 հազար գտարաններու որոնք շատ արհեստական ձեւերով հաստատուած են անկախութենէն ի վեր։ Հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ որ եթէ անմիջապէս միջոցներու չձեռնարկուի, Գրոզնիի հողը եւ շրջակայքը անապրելի պիտի ըլլան։

Չէչէն բնապահները կը մատնանշեն աւելի մեծ վտանգ մըն ալ որուն պատասխանատուն Մոսկուան է. այդ վտանգը թունաւոր նիւթերու քանդուած մթերանոցներէն եւ քիմիական նիւթերու լքուած գործատուներէն խուսանքները կը կազմեն։ Չէչէնիա աւելի առաջնահերթ հարցեր ունի այսօր ու չի կրնար այդ ապականութեամբ զբաղիլ։ Իսկ միջազգային կազմակերպութիւնները կը մերժեն մարդ ղրկել տեղւոյն վրայ։ Կովկասի բնապահութեան խորհուրդին նախագահը յայտնած է թէ ըմպելի ջուրի սարքաւորումները եւ թունաւոր նիւթերու կարգ մը ընդունարաններ ռմբակոծումներէն վնասուած են։ Այս վերջիններուն վտանգը համեմատելի է քիմիական զէնքերու ազդեցութեան հետ։ Մասնագէտներ կ'ըսեն որ թունաւոր մաս մը նիւթեր արդէն Տերեք գետին թեւերէն մէկուն ջուրերուն խառնուած ու հասած են մինչեւ Կասպից ծով։ Կայ տակաւին շողագործօն վտանգը։ Ներկայի ճակատին գիծը կ'անցնի հիւլէական թափօններու կուտակումի վայրէն։ Այդ շրջանն ալ ռուսական ռմբակոծումներու թիրախ է, թէեւ Ռուսերը կը ջանան չվնասել վտանգաւոր այդ կէտերուն. չէչէն մարտիկներն ալ ատիկա գիտնալով այդ անկիւնները կը պատսպարուին, շողագործօն վտանգը երկու չարեաց փոքրագոյնը համարելով։ Կ'ըսուի թէ ռուս լրտեսի գործակալութիւնները յայտնաբերած են թէ Շ. Բասայեւի զօրաւորները կը պահուըտին այդ տեսակի անկիւն մը։

Որոշ է որ երկու կողմերն ալ գիտակից են թէ ներկայի պատերազմը կրնայ բնապահական աղէտի մը վերածուիլ։ Երկու կողմերն ալ իրենց ձեւով ելք մը կը ջանան գտնել։ Դիմումներ եղած են ՄԱԿ-ին եւ Նախագահ Գլինթընի։ Բայց այնքան ատեն որ թնդանօթները կ'որոտան, հաւանական չէ որ այդ դիմումները լսելի ըլլան։

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE TEMPS»

(Genève, 7 Décembre)

RECONNAITRE LE GENOCIDE ARMENIEN ? «*LE GOUVERNEMENT TURC SAUTERAIT AUSSITOT*»

LUIS LEMA

Այս խորագրին տակ, զուիցերական թերթը հարցազրոյց մը լոյս ընծայած է փրոֆ. Վահագն Տատրեանի հետ։ Ներածականին մէջ, կը շեշտուի որ Վ. Տատրեան հայկական ցեղասպանութեան ամէնէն քաջատեղեակ մասնագէտներէն մէկն է։ Անոր «Հայկական ցեղասպանութեան պատմութիւնը» հիմնական աղբիւր մը կը նկատուի մասնագէտներու կողմէ այդ հարցին մասին։ Վերջերս, անգլերէն, լոյս ընծայած է «Les éléments clés du déni turc face au génocide arménien»։ Արդարեւ, Թուրքիա միշտ կը մերժէ ճանչնալ այս ցեղասպանութեան գոյութիւնը։

Տատրեան, նոյնքան բարոյական, քաղաքական թէ նիւթական պատճառներ կը տեսնէ այդ մերժումին մէջ։ 80 տարի, կ'ըսէ, Թուրքիա ուրացաւ իր ոճիրը։ Ներկայիս, ոմանք կը սկսին ճանչնալ, բայց, դեռ աւելի դժուար է, որովհետեւ, միաժամանակ պէտք է ընդունիլ այս երկարատեւ սուտը։ Եթէ ընէր, թրքական կառավարութիւնը երկու ժամ չէր դիմանար։ Փրոֆ. Տատրեան չորս ռազմավարութիւն կը տեսնէ այդ ժխտումին մէջ։ Նախ, ըսւեցաւ թէ Հայերու տեղահանութիւնը բնաջնջման նպատակ չունէր, այլ կը միտէր զանոնք հեռացնելու եւ տեղաւորելու Միջագետքի անապատը։ Ապա, իշխանութիւնները ընդունեցան ջարդերը, բայց, միայն, ինչ որ կ'անուանէին «պատերազմական գօտիին մէջ», 3-րդ ռազմավարութիւն, ցեղասպանութիւնը ներկայացնել որպէս համայնքներու միջեւ ճակատումներու արդիւնք, անկախ Պետութեան կամքէն, հուսկ, կը խօսուի նաեւ քաղաքացիական պատերազմի մը մասին Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ, հոս ալ կրկին, պետական որեւէ կամքէ անկախ։ Պատմական տեսակէտով, ոչ մէկ հիմք ունին այս մեկնաբանութիւնները։

Ու փրոֆ. Տատրեան մանրամասն կը հերքէ թրքական թէզը։ Կուտայ իր գործերուն գլխաւոր աղբիւրները։ Պատասխանելով այն հարցումին թէ Թուրքիա կ'երթա՞յ, կ'ըսէ թէ ո՛չ, երբեք։ Կը խորհի որ կարգադրութիւն մը կ'ըլլար որպէսզի անհետացուի։ Ինչ կը վերաբերի Նիւրանպէրկի նման դատարանի մը՝ Հայոց ցեղասպանութեան համար, դիտել կուտայ որ պատերազմէն ետք, յաղթականներու միջեւ մրցակցութիւնները շատ էին որպէսզի նման համաձայնութիւն մը գոյանայ։ Աւելի կը մտածուէր Օսմանեան կայսրութեան մասերը պոկելու քան յանցաւորները դատելու մասին։ Այդ առընչութեամբ, Սեւրի եւ Լօզանի դաշնագրերու միջեւ հակադրութիւնը ցայտուն է։ Եզրակացութեան մէջ սակայն, փրոֆ. Վ. Տատրեան չի բացառեր որ, օր մը անդամակցելով Եւրոպական Միութեան, Թուրքիա պարտի աւելի անկողմնակալ ըլլալ իր իսկ անցեալին նկատմամբ։

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Նոյեմբեր ամսուն Գերմանիոյ Հայոց Թեմ ժամանեց Ուկրանիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեանը։ Իր այցելութեան ընթացքին տեղի ունեցան կարգ մը այցելութիւններ ու հանդիպումներ, ինչպէս նաեւ Արմաշու ընծայարան (Այխշտէտ) նկատի ունենալով որ այդտեղ իր ուսման առաջին տարին է սկսած Ուկրանիոյ Թեմի Սարկաւագ Արարատ Տէրտէրեանը։ Առաջնորդը Գերմանիոյ իր կեցութեան շրջանին պատարագեց Պիլէֆէլտի հայ համայնքէն ներս համայնքի մատաղորհնութեան օրը՝ Նոյեմբեր 20-ին, որուն յաջորդ Երեքշաբթի մեկնեցաւ Ս. Էջմիածին։

● Հոկտեմբեր 30 – 31-ին Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեան մասնակցեցաւ Արմաշու ընծայարանի բացման արարողութեան։ Իր ողջոյնի եւ շնորհաւորանքի խօսքի ընթացքին ընթերցեց նաեւ Ողջոյնի եւ շնորհաւորանքի գիրը ստացուած՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Կաթողիկոսական Տեղապահ Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պօզապալեանէն, եւ ողջոյնի ու շնորհաւորանքի գիրը Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանէն։

● Նոյեմբերի 20 – 21 թուականներուն Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան մասնակցեցաւ ՖԻԼՕՔՍԷՆԻԱ անուան ներքոյ ամենամեայ Օրթոտոքս եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու Էքիւմէնիք արարողութեան Զիկէն քաղաքին մէջ։ Յաջորդ օրը նախատեսուեցաւ պատարագ Եթովպական եկեղեցիէն ներս։ Այս արարողութեանց ընթացքին Հ. Սերովբէն առիթը ունեցաւ զրոյցներ ունենալու քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն հետ, ինչպէս նաեւ կազմակերպիչ մարմնի հետ որոնք կը կամենան յառաջիկայ տարուան ՖԻԼՕՔՍԷՆԻԱյի անուան կողքին որպէս նշանաբան ընտրել նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ 1700-ամեակը եւ 2000 թուականի Ս. Պատարագի մատուցման առաջնութիւնը տալ Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ։

● Նոյեմբեր 27-ին Գարեգին Արք. Պեքճեան մասնակցեցաւ Տրէզտէն քաղաքի մէջ տեղի ունեցած Էքիւմէնիք արարողութեան մը 2000 թուականի սեմին, որ կատարուեցաւ քաղաքի հնագոյն եկեղեցւոյ կիսափուլ պատերու ներքեւ։ Արարողութեան ընթացքին Խորանի վրայ պատուոյ տեղ տրամադրուած էր հայ եկեղեցւոյ Առաջնորդին, եւ ընթացքին աղօթքի բաժին, որոնք հեռարձակուեցան Գերմանիոյ կեդրոնական հեռատեսիլին կողմէ։

● Դեկտեմբեր 7-ին Զաքարն Անհալթի

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՍԱՄԱԹԻԱ (Պոլիս) Սահակեան Սանուց Միութեան Հրաչեայ Աճառեան սրահին մէջ և Միութեան նախաձեռնութեամբ Դեկտեմբեր 3-ին գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Սուրէն Դանիէլեանի՝ «Բանաստեղծութեան ազատագրումը – Զարեհ Որբունի» մենագրութեան հրատարակութեան առթիւ: Երեկոյթին բացումը կատարած է Սահակեան Սանուց Միութեան վարչութեան ատենապետ՝ Տիգրան Ալթուն որ նախ ողջունած է Սուրէն Դանիէլեանը որ յատկապէս եկած էր Հայաստանէն, ապա նաեւ Զարեհ Որբունին: Առաջին ելոյթ ունեցողը եղած է Բագարատ Էսդուքեան որ առաւելաբար ծանրացած է արեւելահայերէնն ու արեւմտահայերէնը իրարու հետ կողք կողքի ապրեցնելու, երկուքով ալ հաղորդուելու հրամայականին վրայ: Երկրորդ խօսողը եղած է Որբունի, որու նուիրուած գիրքին առթիւ տեղի կ'ունենար երեկոյթը: Ան, յիշելով թէ աւելի առաջ, Ս. Դանիէլեան վերլուծումի ենթարկած էր Ռ. Հատտէճեանի գրականութիւնը, գոված է գրականագէտին տարած աշխատանքը, որմէ հիմա բաժին կը ստանայ իր ամբողջական գրականութիւնը: Հիացումով արտայայտուած է Ս. Դանիէլեանի ուսումնասիրութիւններու տուն տուող հարուստ մատենագրութեան մասին: Որբունի բացատրած է նաեւ թէ ի՞նչ է իր կողմէ «Առարկայական խորհրդապաշտութիւն» մկրտուած դպրոցը, որ իր բանաստեղծական աշխատանքին հիմը կը կազմէ: Երրորդ արտայայտուողը եղած է Ռ. Հատտէճեան որ դիտել տուած է թէ ի՛նչ երջանկութիւն է իրեն եւ Իսթանպուլահայ գրչեղբայրներուն համար ճանչցած ըլլալ Ս. Դանիէլեանի նման գրականագէտ մը, որ «մեր երկինքը մեր վրայ փակող «առաստաղ»ը ծակեց եւ մեր վրայ բացաւ Հայաստանի գրական աշխարհի երկինքը»: Ռ. Հատտէճեան ծանրացած է նաեւ Որբունիի մասին Ս. Դանիէլեանի մասնագիտական վերլուծումին վրայ: Սիլվա Կոմիկեանի արտասանութիւններէն ետք, բեմ ելած է Սուրէն Դանիէլեան: Ան յարգանքի եւ սիրոյ իր տուրքը մատուցանած է պոլսահայ գրողներուն: Ընդգծած է որ արեւմտահայ գրականութիւնը իր զագաթնակէտը ապրած է դարասկիզբին Դանիէլ Վարուժանով: Ցաւ յայտնած է որ այսօր, Հայաստանի մէջ, բաւարար չափով արեւմտահայերէնի ուսուցում չկայ, այսուհանդերձ, ինք այսօր կը վարէ Խաչատուր Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի հրջագծով հիմնուած «Սփիւռք» կեդրոնը որու մայր առաքելութիւնն է Սփիւռքի համար պատրաստել Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչներ: Տիկին Անոյշ Դանիէլեանի Որբունիէն կատարած արտասանութիւններէն ետք, Հուսկ Բանքը խօսած է Մեսրոպ Պատրիարք: Ան շեշտը դրած է գրողներու կարեւորութեան վրայ:

***

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒ (Պոլիս) Եկեղեցւոյ յարակից Պէզճեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 21-ին, կրօնական արարողութենէն ետք սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է: Նախապէս, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագին նախագահած է Պատրիարքը, որ նաեւ քարոզած է: Գալֆայեան – Սէմէրճեան վարժարանի 133-ամեակին առթիւ տեղի ունեցող կրօնական եւ աշխարհիկ այս հանդիսութիւններու առեն, շեշտը դրուած է նաեւ վարժարանին նիւթական դժուարութիւններուն վրայ: Սիրոյ սեղանին բացումը կատարած է վարժարանին խնամակալութեան ատենապետ՝ Տիգրան Փիլիպպոսեան, որու յաջորդած է մատաղ յանձնախումբի նախագահ՝ Տիգրան Կիւմէզկիլ: Գալֆայեան Տան Միարանութեան եւ Խնամակալութեան անունով ելոյթ ունեցած է Րաֆֆի Պիլալ: Ան յայտնած է որ հաստատութեան մէջ կ'ուսանին 125 աշակերտներ, որոնցմէ 51-ը աղջկանց գիշերօթիկ, իսկ 74-ը երկու սեռէ ցերեկօթիկ աշակերտներ են: Հանգանակութեան ձեռնարկած է Պր. Նալպանտ, Հուսկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ Արք. շեշտը դնելով կարգ մը ցաւոտ հարցերու վրայ, ինչպէս հոգեւորականներու պակասը եւ ուրեմն այսուհետեւ գաւառներու եկեղեցիներուն մէջ պիտի սպասարկեն միայն շրջուն քահանաներ: Փայլուն չէ վիճակը նաեւ Պոլսոյ մէջ: Հինգ քահանաներ ծանր հիւանդ են:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ (Պարսկաստան) Հայոց ազգային «Արմէն» դպրոցի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 14-ին, մեծարուած են Հայ ուսուցիչները, նախաձեռնութեամբ Սպահանի Հայոց Թեմի Կրթական Խորհուրդին: Խորհուրդին ատենապետը՝ Զարեհ Թորոսեան նախ շնորհաւորած է Թարգմանչաց տօնը, ապա շեշտած է. – «Հայ ուսուցիչներն իրենց անվերապահ աշխատանքներով սերունդներ են դաստիարակել եւ դա մեծ գործ է մեր ազգային կեանքում»: Հրայր Շահնազարեան, յանուն Թեմական Խորհուրդի շնորհաւորած է ուսուցիչները: Ապա, ձեռամբ առաջնորդ՝ Կորիւն Արք. Պապեանի եւ ազգայիններու յուշանուէրներ եւ ծաղիկներ յանձնուած են ուսուցիչներուն:

նորակազմ համայնքի ջանքերով կատարուեցաւ Էքիւմէնիք աղօթք նուիրուած 1988 թուականի Դեկտեմբեր 7-ին Հիւսիսային Հայաստանի մէջ պատահած ահաւոր եւ եղերական երկրաշարժի զոհերու յիշատակին: Էքիւմէնիք այս արարողութեան նախագահեց համայնքի հոգեւոր հովիւ՝ Անուշաւան Աբեղայ Ժամկոչեանը: Արարողութեան մասնակցեցան քաղաքի Տիաքոնիշըավերկի հաստատութեան նախագահը, Լայփցիկի Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ հովիւը, հրէական համայնքի ատենապետը, ափրիկեան եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւն ու երգչախումբը, համալսարանի դասախօսներ, արուեստագէտներ եւ այլ հիւրեր: Արարողութենէն ետք սրահին մէջ ելոյթ ունեցան նորակազմ համայնքի մանկանց երգչախումբն ու ափրիկեան եկեղեցւոյ երգչախումբը: Այս արարողութեան արձագանգեցին տեղական օրաթերթերն ու հեռատեսիլը:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1999

Քէօլն

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՇՈՓԷՆԸ ՅԱՐԵՑԱ՞Ւ

Ամբողջ աշխարհի դաշնակահարներէն ամենաթարմը սակով վճարուած հինգէն մէկն է Քրիսթիան Ցիմէրման. 44 տարեկան այս լեհը ամէն տեղ ուր կ'երթայ նուագելու, հետը կը տանի իր դաշնակը: Մինչեւ իսկ ԱՄՆ: Կատարելապաշտ մըն է որ նոյնիսկ վերջին պահուն ջնջած է ռեսիթալ մը երբ իրեն պակսած է լաւագոյնը տալու ինքնավստահութիւնը: Քանի մը տարիէ ի վեր կը պրպղի լեհ երիտասարդ երաժիշտներէ բաղկացած Լեհական փառատօնի նուագախումբով: Նշելով Շոփէնի մահուան 150-ամեակը, միասնաբար եւրոպական շրջապտոյտի մը կը ձեռնարկեն: Ցիմէրման առաջին ռեսիթալը տուած է 19 տարեկանին, այն գործատան մէջ ուր հայրը բանուոր էր: Այդ առթիւ լեհական մամուլը գրած է.– «Կարծեցինք թէ կը տեսնէինք ու կը լսէինք մեծն Ֆրէտէրիքը»: 80-ական թուականներուն հաստատուած է Զուիցերիա, բայց խզուած չէ Լեհաստանէն որուն անցագիրը ունի «ցոյց տալու համար որ կարելի է լեհ ու նաեւ աշխարհի քաղաքացի ըլլալ»:

***

ԲՆԱՊԱՀՆԵՐՈՒ ԱՄԷՆԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆ ՈՒ ԱՄԷՆԷՆ ՄԱՐՏՈՒՆԱԿԸ

Բրիտանացի բնապահները նոր մարտիկ մը ունին որ 15 տարեկան պատանուհի մըն է, Քրիսթիանա Թըճուէլ կը կոչուի ան, կը բնակէր փապուղիի մը մէջ: Անցեալ ամառուընէ ի վեր կ'ապրի Էսսէքսի մէկ անտառը, ընդդիմանալու համար անոր հատումին: Ամէն օր կը բազմանան անոր հետեւորդները որոնք նման այլ դաշտերու պաշտպան կանգնած են անցեալին: Քրիսթիանա անառարկելի պարագլուխն է ապստամբներու այդ համայնքին. ինք է որ կը հսկէ վրաններու հաստատման, կը կազմակերպէ փապուղիներու բացումը եւ մամուլի ասուլիսներ կուտայ: Շրջակայ բնակիչները կը զօրակցին անոր պայքարին ու զգեստեղէն, ուտեստեղէն կը նուիրեն, զինք քաջալերելու համար: Քրիսթիանա բնապահական առաջին պայքարը մղած է 9 տարեկանին, Մաք Տօնալտի ճաշարան մը աղբով ծածկելով:

***

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ՇՈՒԿԱՅԻ ԱՊՐԱՆՔ

Վերցուցէք ընկալուչը եւ կազմեցէք տրուած թիւը. կ'ունենաք պապին օրհնութիւնը որ ձեզի կը հասնի ուղղակի Վատիկանէն: Միակ պայմանը այն է որ գտնուիք ԱՄՆ եւ ունենաք հեռաձայնի քարտ մը որ վատիկանեան է եւ ստորագրուած Յովհաննէս – Պօղոս Բ.ի կողմէ: Կարգադրութիւնը եղած է երկու տարուան համար: «Սիէնթա Թէլէքոմ» ընկերութիւնը որ Ս. Աթոռին հետ կը գործակցի այս բացառիկ բարերարութեան համար, ծրագրած է ամսական չորս միլիոն քարտ արտադրել պապական օրհնութեան ծարաւ հոգիներու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

Մի կովկասցի մոսկովեան դեղատանը գնումներ է անում:

– Խնդրում եմ, հարիւր հատ պահպանակ տուէք:

Կողքին կանգնած երկու աղջիկ քրքջում են:

Կովկասցին սպառնալից նայում է նրանց ու աւելացնում.

– Եւս երկու հատ աւելացրէք...

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Իրա՞ւ կ'ըսես...

– Իրաւն ալ խօ՞սք է... սենեակի վարձք պիտի տամ... վաղը ամսու գլուխն է, ճաշարանին պարտք ունիմ, գինեպանին պարտք ունիմ... ա՛խ, աս ինծի ըրած գէշութիւնդ...

– Բայց ես յանցանք չունիմ:

– Ի՞նչ պէտք ունէիր անմիջապէս Կարոյին անունը տալու:

– Բերնէս փախաւ... հաւատա...

– Ես վաղը ի՞նչպէս խօսք պիտի հասկցնեմ տան տիրոջս, զիս պիտի բռնէ դուրս նետէ... երեք ամսական տալիք եմ, այսօր – վաղը ըսելով՝ կը խաղցնեմ կոր:

– Ամսական ի՞նչ կը վճարես սենեակիդ:

– 500 լէյ:

– Ըսել է՝ ամբողջ պարտքդ 1,500 լէյ է եղեր... մեծ բան մը չէ:

– Մեծ բան մը չէ, բայց պէտք է, որ վաղը վճարեմ... ուրկէ՞ եկար քիթդ մեր գործին մէջ խօթեցիր ... իրաւ որ այդ ըրածդ երբեք պիտի չմոռնամ, ասկէ աւելի մեծ գէշութիւն չէիր կրնար ընել... տես սա խեղճ մարդը... Կարօն, ամբողջ յոյսը Մօլլայէն առնելիք դրամին վրայ էր... մարդուն հացին պատճառ եղար...

– Բայց ըսի, որ ըրած ակամայ չարիքս պիտի դարմանեմ, – ընդմիջեց Ծառունի, որ չափազանց կը վախնար Թաթուլի բարկութենէն:

– Մինչեւ որ դարմանես, մենք անօթի պիտի մնանք:

– Զարմանալի խօսք, անօթի ինչո՞ւ մընաք:

– Ձեմ կրնար կոր հասկցնել, որ երկուքնուս քովն ալ լէյ մը չկայ:

– Հոգ մի' ըներ, ես ձեզի փոխատուութիւն մը կ'ընեմ:

– Ատ ուրիշ, – ըսաւ Թաթուլ՝ ձայնը մեղմացնելով:

– Որչա՞փ դրամի պէտք ունիս:

– Իմ պէտքս շատ է... միայն աղէկ – անդին հինգ հազար լէյ պարտք կայ:

– Չէ, այդչափ դրամ չեմ կրնար տալ, հիմա պարտք վճարելէ վազ անցիր... միայն սենեակիդ վարձքը տուր, քանի որ անհրաժեշտ է... քեզի երեք հազար լէյ տամ, ու անով գործդ տեսիր:

– Երեք հազար լէյին խօ՞սքը կ'ըլլայ, ո՞ր մէկ պարտքիս կը բաւէ:

– Ես ալ հարուստ մէկը չեմ, – պատասխանեց Ծառունի, – այս դրամն ալ մի' կարծեր, որ աւելորդ է կու տամ կոր, այլ պարզապէս ինծ զրկելով է:

– Էյ, հապա Կարօ՞ն, – հարցուց Թաթուլ:

– Հազար լէյ ալ անոր փոխ կուտամ, պայմանով, որ ձեր առած դրամը վերադարձնէք, երբ միւս գործը յաջողցնենք:

Կարօ հեգնական ժպիտ մը ըրաւ:

– Հազար լէյը իմ ինչի՞ս կը բաւէ, – գոչեց:

– Բայց վերջապէս ես պարտական չեմ ձեզի դրամ տալու, – պատասխանեց Ծառունի, – այս ըրածս բարեկամութիւն մըն է, բարիք մըն է...

– Պարտական չե՞ս մի, – գոչեց Կարօ, – մեզի գիտե՞ս ինչ վնաս պատճառեցիր այսօր:

– Տուներնիս քանդեցիր, – աւելցուց Թաթուլ:

Եւ ահա ձայները բարձրացան, եւ ծանր խօսքեր սկսան փոխանակուիլ: Ծառունի վերջապէս յաջողեցաւ խնդիրը անոյշ տեղը կապելու՝ Թաթուլին երեք հազար ու Կարոյին երկու հազար լէյ վճարելով:

Երիտասարդը կը յուսար այս կերպով հաւանական վրէժխնդրութենէ մը խուսափիլ:

Երկու բարեկամները դրամը գրպանելէ ետքը Ծառունիին հետ իրենց խօսակցութիւնը շարունակեցին ու նոր ծրագիր մը պատրաստեցին Մօլլան շահագործելու համար:

Այս ծրագիրը բաւական կնճռոտ էր, եւ զայն գործադրելու համար մէկ քանի աջակիցներու պէտք կար: Խնդիրը Մօլլան լրտեսական ցանցի մը մէջ առնելու վրայ էր՝ անոր վախ ազդելու համար: Երեք հոգի Պոլսէն ղրկուած երեւակայական լրտեսներու՝ Ջէրքէզ Ալիի, Կիրիտլի Հասանի եւ Սիսակի դերը պիտի խաղային եւ Ծառունի անոնց ու Մօլլային միջեւ բանագնաց պիտի ըլլար: Թաթուլ եւ Կարօ գործը պիտի վարէին առանց մէջտեղ ելլելու:

Հետեւեալ օրն իսկ Թաթուլ ճարեց այն երեք անձերը, որոնք իբրեւ լրտես պիտի հալածէին ու նեղէին Մօլլան: Ծառունի ստիպուեցաւ բաւական դրամ վճարել առ հաշիւ, այդ մարդոց համար, բայց գործին յաջողութիւնը այնքան վստահ կը թուէր, որ նիւթական զոհողութիւնը իր աչքին չէր երեւար:

Ծառունի նոյն միջոցին ստիպուեցաւ երկու շաբաթի չափ բացակայիլ Պուքրէշէն, երբ վերադարձաւ Թաթուլ, անոր ըսաւ.

– Գործը կարգին է, Մօլլան սարսափի մատնուած, տունէն դուրս ելլելու չի համարձակիր կոր, գնա' զինքը տես ու բանակցէ... միայն թէ մեծկակ գումար մը պէտք է փրցնես, անանկ 50 – 60 հազար լէյով չըլլար... գիտես ա՛, դրամը վեց հոգիի մէջ պիտի բաժնուի:

– Դուն հոգ մի' ըներ եւ ամէն բան ինծի ձգէ:

– Ե՞րբ պիտի երթաս Մօլլան տեսնելու:

– Վաղը կ'երթամ, – խոստացաւ Ծառունի:

Հետեւեալ օրը Թաթուլ եւ Կարօ սրճարանի մը մէջ ժամադիր եղան Ծառունիի, որ իրենցմէ բաժնուեցաւ՝ երթալ Մօլլան տեսնելու համար:

Երկու բարեկամները, անհամբեր ու ջղագրգիռ, կը սպասէին՝ անընդհատ սիկառէթ ծխելով:

– Կը կարծե՞ս, որ այս անգամ պիտի յաջողինք, – հարցուց Կարօ:

– Անտարակոյս, մարդը սրտապատ մատնուած է եւ ամէն զոհողութիւն պիտի ընէ լրտեսներէն ազատելու համար:

(Շար. 157)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.
après 18h.

(Շար. Ա. էջէն)

Դեկտեմբեր 19 կեղծ թուականը դնելով։ Այդ, գրած է, կ'ըսէ, ՄՆէՖ-ի տնօրէնին՝ Օլիվիէ Սփիթաքիսի դիմումին վրայ։ Ինք, մոռցեր է այդ դրուագը, երբ նամակը յանձներ է փաստաբաններու Կարգի խորհուրդին, ապա դատաւորներուն։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ բացման նստաշրջանին առթիւ, բաւական աղմուկ կը բարձրանայ, քանի ցանկեր գլխաւորող շատ դէմքեր որոնք ընտրապայքարի ատեն երդում ըրած էին որ ընտրուելու պարագային Սթրազպուրկ պիտի երթան, իրենց միտքը փոխած են եւ կը նախընտրեն պահել երեսփոխանի կամ ծերակուտականի իրենց պաշտօնը Ֆրանսայի մէջ։ Անոնք են Պայրու (Իւ-Տէ-էՖ), Ֆ. Հոլանտ (ընկերվարական), Ն. Սարքոզի (էՌ-Փէ-էՌ)։ Փասքուա հաւատարիմ կը մնայ իր յանձնառութեան եւ կը հրաժարի ծերակուտականի իր աթոռէն, մինչ իր ցանկին (էՌ-Փէ-էՖ) երկրորդը՝ Ֆ. տը Վիլիէ կը նախընտրէ Ֆրանսայի երեսփոխան մնալ։ Կը ճշդէ որ դերերու բաշխում կ'ընեն Փասքուայի հետ։ Անոնք հետեւանք են բազմաթիւ պաշտօններու արգելք հանդիսացող օրէնքին։ Կը խօսուի անշուշտ անպարկեշտութեան մասին ընտրողին նկատմամբ, բայց, նորութիւն մը չէ հաստատել թէ ընտրապայքարի ոչ մէկ խոստում կը յարգուի ընտրութենէն ետք։

ՊԱՊԸ, Դեկտեմբեր 13-ին, հրապարակած է իր իր տարեկան ուղերձը խաղաղութեան համաշխարհային օրուան համար, զոր Կաթողիկէ Եկեղեցին կը տօնէ ամէն տարի Յունուար 1-ին։ Յատուկ հակամարտութիւններ չէ յիշած, բայց, պաշտպանած է «մարդասիրական միջամըտութեան» սկզբունքը։ Այդ միջամտութիւնը պէտք է, սակայն, կարգ մը պայմաններ յարգէ (ժամանակաւոր ճշգրիտ նպատակներով, երաշխաւորուած միջազգային հեղինակութեամբ)։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, 11 զինուորներ սպաննուած են եւ 22 ուրիշներ ալ վիրաւորուած Շլէֆի մօտ, թակարդ մը իյնալով։ Ռումբ մը պայթած է երբ զինուորական շարասիւն մը կ'անցնէր։

ՍՐԻ-ԼԱՆՔԱՅԻ մէջ (նախկին Սէյլան) վերջին չորս օրերու ընթացքին 480 թամուլ ապստամբ եւ 23 սրի-լանքացի զինուոր սպաննուած են։ Բախումները կատաղի էին Դեկտեմբեր 11-էն ի վեր։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LEGS et DONATIONS au Fonds Arménien de France

Les enfants d'Arménie sont vos enfants. Donnez-leur un meilleur avenir

Le Fonds Arménien de France est une institution de bienfaisance qui regroupe l'ensemble des composantes de notre communauté, notamment les églises arméniennes Apostolique, Catholique et Évangélique. L'aide aux enfants d'Arménie et du Karabagh est au centre de son action humanitaire: construction d'écoles, création de cliniques (maternités, maladies infantiles,...), pensions mensuelles versées aux orphelins de la guerre, Bourses d'études, etc. Ces enfants souffrent des difficultés nées du blocus économique, des conséquences de la guerre et du séisme. Votre don peut améliorer sensiblement leurs conditions de vie. Ensemble, nous pouvons leur donner un meilleur avenir.

Inscrivez votre nom sur la terre d'Arménie.

Particuliers récupérez 50 % de vos dons au Fonds Arménien de France

Notre statut fiscal permet à un particulier de déduire de ses impôts 50 % des dons effectués au profit du Fonds au cours d'une année fiscale, dans la limite de 6 % de ses revenus nets imposables. Ainsi une famille disposant de 100 000 F de revenus nets annuels imposables peut déduire du montant de son impôt jusqu'à 3 000 F pour un don de 6 000 F sur présentation d'un reçu cerfa délivré par nos soins. On peut allier ainsi une avantage fiscal non négligeable à une action de solidarité envers l'Arménie qui a tant besoin de se sentir soutenue en ces moments cruciaux pour son avenir.

Les legs et donations au Fonds Arménien de France sont exempts de droits

Vous pouvez aussi désigner le Fonds Arménien de France comme bénéficiaire de dons ou de legs qui sont alors exonérés en totalité des droits de mutation.

Il peut s'agir d'argent, mais aussi de biens mobiliers et immobiliers.

Le legs est inclus dans un testament et ne prend effet qu'après le décès de son auteur, alors que la donation est faite du vivant de ce dernier. Dans ces deux cas, il est recommandé de se faire conseiller et assister par votre notaire.

Pour toute demande d'informations complémentaires relatives à ces questions, vous pouvez contacter le Fonds Arménien de France, qui peut également, si vous le souhaitez, vous mettre en relation avec son notaire.

Entreprises déduisez de vos bénéfices la totalité de vos dons

Les entreprises peuvent également profiter de déductions fiscales. Elles peuvent déduire de leurs bénéfices la totalité de la somme donnée, jusqu'à 3,25 pour mille de leur chiffre d'affaires.

On ne saurait donc trop encourager les chefs d'entreprises qui génèrent des bénéfices à faire preuve de générosité sans que cela grève les résultats de leurs sociétés.

Ainsi une entreprise qui génère un chiffre d'affaires de 5 Millions de Francs peut déduire de ses bénéfices imposables quelque 16 000 F de don à une association de bienfaisance comme la nôtre.

Tél. : 01 43 68 29 29 - Fax : 01 43 68 15 91
Fonds Arménien de France,
BP 12 - 75660 Paris - Cedex 14

50 F par mois, 100 F par mois, plus...

Il n'y a pas de petits dons

La constance est le plus précieux des dons et le prélèvement mensuel en est la meilleure expression. Cette forme de don convient particulièrement aux salariés et pensionnés et elle assure au Fonds des ressources stables qui lui permettent de mieux planifier ses actions. Souscrivez et faites souscrire un prélèvement mensuel selon vos moyens. Vous serez sûr, ainsi de ne pas oublier ceux qui ont tant besoin de nous.

Merci de renvoyer dès aujourd'hui l'autorisation ci-dessous accompagnée d'un RIB, RIP ou RICE

AUTORISATION DE PRELEVEMENT J'autorise l'établissement teneur de mon compte à effectuer sur ce dernier, si sa situation le permet, tous les prélèvements ordonnés par le Fonds Arménien de France. En cas de litige sur un prélèvement, je pourrai en faire suspendre l'exécution, par simple demande à l'établissement teneur de mon compte. Je réglerai directement le différent avec le Fonds Arménien de France.

NUMERO NATIONAL D'EMETTEUR

406553

Nom, prénom et adresse du débiteur

N° DE TELEPHONE (falcultatif) :

DESIGNATION DU COMPTE A DEBITER

Code Banque	Code Guichet	Numéro de compte	Clé RIB

Date

Signature

Nom et adresse du créancier :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75 660 PARIS CEDEX 14

Nom et adresse de l'établissement teneur du compte à débiter (votre banque, ou CCP, ou Caisse d'Epargne)

Prière de renvoyer les deux parties de cet imprimé au créancier sans les séparer, en y joignant obligatoirement un relevé d'identité bancaire (RIB), postal (RIP) ou de Caisse d'Epargne (RICE).

DEMANDE DE PRELEVEMENT.

Valable jusqu'à annulation de ma part

Je soussigné(e) ....

autorise le Fonds Arménien de France à prélever le 10 de chaque mois sur mon compte la somme de :

☐ 50 F (cinquante francs)
☐ 100 F (cent francs)
☐ 150 F (cent cinquante francs)
☐ 200 F (deux cents francs)
☐ ... F (............ francs)

(Cochez la case de votre choix)

Date :
Signature :

LE PERE NOEL

vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes «*Thierry Le Luron*»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS

ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

— ENTREE GRATUITE —

RÉVEILLON DE L'AN 2000

A L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE

Entrez dans le troisième millénaire avec famille et amis dans une ambiance arménienne chaleureuse.

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.798 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.798

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 16 / 17)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Դեկտ. 15-ի գիշերը զինուորական դատախազութիւնը ձերբակալած է Ռ. Քոչարեանի խորհրդական Ալեքսան Յարութիւնեանը որ նոյն օրը հրաժարականը ներկայացուցած էր: Ձերբակալութեան պատճառն է կասկածը թէ ան Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչական արարքը գրգռած է: Զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան ըսած է թէ քննիչներու խումբը մտադիր է դատարան դիմելու որպէսզի Ա. Յարութիւնեանը արգելափակելու հրամանագիր տրուի:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ «ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԵԱՆ» ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 16-ին ընդունած է Ազգային Ժողովի «Կայունութիւն» խումբին անդամները ու անոնց հետ քննարկած քաղաքական, ընկերա – տնտեսական ու բարոյահոգեբանական մթնոլորտը: Երկու կողմերն ալ շեշտած են թէ երկրին մէջ վստահութեան խախտումը դարմանելու ուղղութեամբ մեծ նշանակութիւն ունի Հոկտեմբեր 27-ի արարքին քննութիւնն ու բացայայտումը: Նախագահը հաւաստած է որ քննիչ խումբին ու դատախազութեան յանձնարարուած է առաւելագոյն չափով անաչառ քննութիւն կատարել ու մեղաւորները կը պատժուին օրէնքին ամբողջ խստութեամբ:

***

ԱՀԱԶԱՆԳ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 16-ի առտուն անծանօթ մը հեռաձայնելով Առողջապահութեան նախարարութիւն, ըսած է թէ պայթուցիկ դրուած է շէնքին մէջ: Անմիջապէս ձեռնարկուած է անհրաժեշտ միջոցներու, շէնքը պարպուած, շրջանը փակուած, բայց խուզարկութիւնը ոչ մէկ արդիւնք տուած է:

ԿՈՎԿԱՍԻ ԵՐԵՔ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՎԷՐՍԱՅԼԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի, Վրաստանի ու Ազրպէյճանի Խորհրդարանի նախագահներուն հանդիպումը տեղի ունեցաւ Դեկտ. 15-ին, Վէրսայլի պալատին մէջ, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահ Ք. Փոնսըլէի: Այս վերջինին առաջարկով հանդիպումին մասնակիցները վայրկեանի մը լռութեամբ յարգեցին յիշատակը Կ. Դեմիրճեանի:

Ք. Փոնսըլէ շեշտեց վայրին խորհրդանշական արժէքը, քանի որ հոն կնքուած են խաղաղութեան բազմաթիւ փաստաթուղթեր: Ան մաղթեց որ Ա. Խաչատրեանի, Մ. Ալեսքերովի ու Զ. Ժվանիայի հանդիպումն ալ սկիզբ ըլլայ կովկասեան գործակցութեան շրջանի մը: Հանդիպումէն ետք ստորագրուեցաւ հռչակագիր մը:

Երեք նախարարները յաջորդ օրը հանդիպում ունեցան Եւրոպական Խորհրդարանի խորհրդարանական ժողովի նախագահ Ռասըլ Ճոնսթընի հետ:

ԼՂՀ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

«Արմէնփրէս»ի Դեկտ. 16-ի յաջորդական հաղորդումները կը մատնանշէին Ստեփանակերտի մէջ լարուած կացութիւն մը որուն մէջ կը զանազանուէին բանակային ու քաղաքական բեւեռները իրենց հակադրութեամբ: Ինչպէս հաղորդուած էր, Դեկտ. 14-ին, ԼՂՀ բանակի հրամանատար Ս. Բաբայեանի արարքը վարչապետ Ա. Դանիէլեանի դէմ որոշիչ տուեալ եղած էր լարուած կացութեան:

Դեկտ. 15-ին Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար զոր. Վ. Յարութիւնեան Ստեփանակերտի մէջ հանդիպում ունեցած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի, Ապահովութեան Խորհուրդի անդամներու, երեսփոխաններու եւ կառավարութեան անդամներու հետ, քննարկելով վերոնշեալ միջադէպին պատճառած ծրգտեալ վիճակը յաղթահարելու ուղիները: Ելոյթ ունեցողները բոլորն ալ դատապարտած են Ս. Բաբայեանի ընթացքը զայն ոտնձգութիւն որակելով ԼՂՀ գործադիր իշխանութեան ու պետականութեան դէմ. անոնց համակարծիք գտնըւած է զոր. Վ. Յարութիւնեան:

Յաջորդ օրը, յայտարարութեամբ մը, ԼՂՀ բանակին բարձրագոյն հրամանատարական կազմը պահանջած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի ու հրամանատար Ս. Բաբայեանի հրաժարականները: Յայտարարութեան հեղինակները նախագահին ընթացքը դրդող կը նկատեն Ս. Բաբայեանի համար որուն պատճառած միջադէպը «բնական հակազդեցութիւն» կ'որակուի: Անոնք կ'աւելցնեն որ «ճակատումը այնքան խորացած է որ յղի է անկանխատեսելի հետեւանքներով»: Հրամանատարները համոզում կը յայտնեն որ Ս. Բաբայեան ըմբռնումով կը մօտենայ իրենց առաջարկին, համազգային շահերէն մեկնելով: Կը յուսան որ նոյն պատրաստակամութիւնը ցոյց կուտայ նախագահն ալ. այլապէս, կ'ըսեն. «դէպքերի զարգացման այլ տարբերակի պայմաններում ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'ընկնի ԼՂՀ նախագահի վրայ»:

Նոյն օրը, Դեկտեմբեր 16-ին, ԼՂՀ երեսփոխաններ հրապարակուած յայտարարութեամբ մը նեցուկ կանգնած են Ա. Ղուկասեանին, դատապարտելով իրավիճակը անկայունացնող քայլերը եւ կոչ ուղղելով քաղաքական ուժերուն, լրատուներուն, բնակչութեան որ ձեռնպահ մնան լարումը աւելցնող արարքներէ:

Նոյն օրը շրջանային ղեկավարները փափաք յայտնած են նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ հանդիպում ունենալու: Ընդառաջելով, նախագահը անդրադարձած է իշխանութեան որդեգրած քաղաքական ուղեգիծին ու ափսոսանք յայտնած որ կան արուեստական խոչընդոտներ ալ, ստեղծուած՝ նեղ անձնական ու խմբակային շահերով առաջնորդուող յայտնի ուժերու կողմէ: Այդ նոյն ուժերը մեղադրած է ան որ սեպ կը խրեն ժողովուրդին ու անոր իշխանութեան, իշխանութիւններու եւ բանակին միջեւ: Իսկ շրջանային ղեկավարները իրենց ու իրենց շրջաններուն բնակչութեան մտահոգութիւնը արտայայտած են ու հաւաստած անոնց զօրակցութիւնը: Հանդիպումին ներկայ եղած են վարչապետը եւ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը:

Աւելի ետք անոնք՝ շրջանային եօթը ղեկավարներ, յայտարարութեամբ մը դատապարտած են լարումը արհեստականօրէն սրելու փորձերը եւ կոչ ըրած են վերջ տալու անօրինականութիւններու ու կամայականութիւններու: Անոնք նաեւ վճռական աջակցութիւն յայտնած են նախագահին:

Նոյն օրը, Դեկտ. 16-ին, ԼՂՀ կառավարութիւնն ալ յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է ուր կ'ըսուի՝ «Հանրապետութիւնում կարգուկանոնի, օրինականութեան, արդարութեան եւ օրէնքի գերակայութեան հաստատման ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հռչակած կուրսը, որն ուղղուած է երկրի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի ու քաղաքական մթնոլորտի բարելաւմանը, լուրջ դիմադրութեան է հանդիպել որոշ ուժերի կողմից: Խմբակային այդ ուժերը, ելնելով կլանային-անձնական շահերից, ամէն միջոցի դիմում են, որպէսզի ձախողեն նախագահի որդեգրած կուրսը»: Ա. Ղուկասեանի բացայայտ զօրակցութեան այս տողերէն ետք յայտարարութիւնը կը շարունակէ.– «Կենտրոնախոյս այս ուժերի նպատակը պարզ է. Հանրապետութիւնում ստեղծել քաղաքական անկայունութիւն ու քաոս, իշխանութեան գլուխ բերել այնպիսի ուժերի, որոնք կը քօղարկեն ֆինանսական ու տնտեսական այն խոշոր խախտումները, որոնք իրականացուել են նախկինում իրենց դրածոների օգնութեամբ: Սպառնալիքի եւ վախի այն մթնոլորտը, որ երկար ժամանակ տիրում էր մեզանում, լուրջ խոչընդոտ է Հանրապետութիւնում ժողովրդավարութեան հաստատման, մարդկանց կամքի ազատ արտայայտման համար»:

Կառավարութեան այս յայտարարութեան վերջաւորութեան արտայայտուած է վճռակամ պայքարի տրամադրութիւն՝ իրավիճակը վատթարացնելու ձգտող բոլոր ուժերուն դէմ, եզրակացնելով՝ «ԼՂՀ կառավարութեան բոլոր անդամները վճռականօրէն դատապարտում ենք երկիրը դէպի անկառավարելի իրավիճակ տանող ընդդիմադիր ուժերի սադրանքները, պահանջում, որպէսզի նրանք պատասխանատուութեան ենթարկուեն օրէնքի ամբողջ ուժով»:

Այսուհանդերձ, նոյն թուականով հրապարակուած ուրիշ յայտարարութիւն մը, ստորագրուած՝ պատերազմի վեթերաններուն «Երկրապահ» միութեան վարչութեան կողմէ, վերջին օրերու լարուած կացութիւնը ստեղծուած կը նկատէ նախագահ Ա. Ղուկասեանի սատուլխներէն ետք Ս. Բաբայեանի հետ քաղաքական ճակատումին հետեւանքով: Կ'ըսուի թէ երբ ռազմական յաջողութիւնները պէտք է քաղաքական ու դիւանագիտական ամրապնդում գտնեն, ոչ ոք իրաւունք ունի պահանջելու յաղթական բանակին հրամանատարին հրաժարականը: Անոնք եւս կը յայտնեն որ կացութիւնը դարմանելու միջոցը Ա. Ղուկասեանի եւ հրամանատար Բաբայեանի միաժամանակ հրաժարականները կ'ըլլան որմէ ետք անմիջապէս պէտք է նախագահական արտակարգ ընտրութիւն կազմակերպել: Դէպքերու այլ ձեւով զարգացման պարագային, Ղարաբաղի Երկրապահներն ալ «անկանխատեսելի տարբերակի պատասխանատուութիւնը դնում են ԼՂՀ նախագահի վրայ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Թուրքիոյ թեկնածութիւնը կը շարունակէ քննադատութիւններու նիւթ ըլլալ ֆրանսական մամուլին մէջ: Դեկտեմբեր 17-ի «Լիպերասիոն»ին մէջ Ալէն Տիւհամէլ «Թուրքիա կը սպառնայ Եւրոպայի» խորագրուած էջով մը երկու գլխաւոր պատճառ ցոյց կուտայ այդ թեկնածութեան մերժումին համար. առաջինը Թուրքիոյ ժողովրդավար երկիր մը չըլլալու պարագան է, երկրորդը՝ աշխարհագրութեամբ 95% Ասիոյ պատկանելու իրականութիւնը: Այս ազդակներուն անտեսումով անոր ընդգրկումի որոշումը յօդուածագիրը կը կոչէ. «Պատմութեան հակընթաց արարք եւ միեւնոյն ատեն փորձանաւոր նախընթաց»:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ միջեւ ԱՄՆ-ու միջնորդութեամբ կատարուած բանակցութիւնները կը վերսկսին Յունուար 3-ին, առանց լուրջ յոյսեր ներշնչելու: Իսրայէլեան կողմը բաւական սկեպտիկ է, նկատի առած Սուրիոյ Արտաքին գործերու նախարարին անտեղիտալի կեցուածքը:

ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ քսան աշակերտներ վիրաւորուած են իսրայէլեան զօրախումբերու արձակած մէկ հրթիռէն: Պատահարը կրնայ փոխադարձութեան մղել Հեզպոլլահի ուժերը, Իսրայէլի հիւսիսային շրջանին դէմ:

ԱՐԿԱԾԵԱԼ քարիւղատարէն Ֆրանսայի Ատլանտեան ափերուն բացը տարածուող քարիւղի խաւին ապականութեան առաջքը առնելու միջոցները արդիւնք չեն տար: Ծովուն երեսը տարածուող քարիւղը, կ'ըսուի թէ խտութեան բարձր աստիճանին պատճառով կարելի չէ հաւաքել ծծիչ մեքենաներու կողմէ:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետը Ժ. Թիպէրի յայտարարեց որ մինչեւ 2001 թուականը պիտի մնայ իր պաշտօնին վրայ ու թեկնածու ներկայանայ իր յաջորդութեան: Քաղաքապետին յայտարարութիւնը յաջորդած է իր կնոջ դէմ դատական հետապնդումին թղթածրարին փակումին ու Փարիզի պիւտճէին քուէարկումին:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ նախարար Է. Կիկուի ծրագրած բարենորոգումը որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ դատաւորներու պատասխանատուութիւնը, բանավէճի մը նիւթ եղած է Փ. Տէվէճեանի ու Արդարադատութեան նախկին նախարար Փ. Մէհէներիի միջեւ: Առաջինը դէմ է ծրագրուած փոփոխութեան, երկրորդը՝ թեր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՎԱՐԿԱԾՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի վարչապետութեան աթոռին Վ. Պուտինի նշանակումը գլխաւոր նպատակ ունէր մեղմ տիպար մը նկատուած Ստեպաշինը փոխարինել հաստատակամ ու անզիջող դէմքով մը որպէսզի կարելի ըլլայ ի վերջոյ այնքան ատեն սպասուած յաղթանակին տիրանալ Չեչէնիոյ մէջ: Վարչապետի փոփոխութիւնը նաեւ պէտք է խորտակէր Պրիմակով – Լուժկով (Մոսկուայի քաղաքապետը) ճակատը որ սկսած էր շատ հզօրանալ ու վախ պատճառել Ելցինի «ընտանիք»ին:

Պուտին յաճախ կը ներկայացուի որպէս ՔԱ – ԿԷ – ՊԷ-ի շրջանակէն եկած մէկը. սակայն խորհրդային օրերու սարսափազդու այդ կազմակերպութիւնը Միութեան փլուզումէն ետք ինք ալ իր կարգին փոփոխութեան հոլովոյթի մը ենթարկուեցաւ: Նոր շրջանը չունէր նախկինին թիրախները, ճակատները: Արտաքին թշնամիի պաշտօնական գաղափարականը չքացած էր ու կազմակերպութիւնը արտօնութիւն ունէր մեծ ոճիրներու հեղի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՈՍԿԵԴԱՐԸ ԿԸ ՅՈՒՇԷ

Դասական շրջաններու նուիրուած այս տարուան ցուցահանդէսներուն մէջ յատուկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ վենետիկեան Վերածնունդին յատկացուածը:

Վենետիկ քաղաք մըն էր, մայրաքաղաք մը վաճառականներու եւ արուեստագէտներու, որ սերտ երկխօսութիւն կը մըշակէր Հիւսիսի կերպարային արուեստին հետ: Սակայն մինչ Հիւսիսը տակաւին լիօրէն չէր ձերբազատած միջնադարեան աւանդէն, Վենետիկ հսկայ քայլերով կը յառաջանար դէպի նոր նըկարչութիւն մը, որուն փարթամութիւնն ու նուաճումները կը ցոլացնէին քաղաքին փայլքը, ձգտումներն ու տենչերը, որոնց դերակատարներն էին հարուստ առեւտըրականներ, երիտասարդ սիրահարներ, առօրեային մէջ մխրճուած մարդիկ, որոնք պալատական դասին եւ Եկեղեցիին հետ քաղաքը կը դարձնէին Եւրոպայի մշակութային կարեւորագոյն կեդրոններէն մէկը:

Ցուցահանդէսը, Վենետիկի Փալացցօ Կրասիի մէջ տեղի ունեցող, լի է գլուխգործոցներով: Վիթթօրիօ Զկարպի «Փանորամա»ի մէջ կը գրէ թէ ոեւէ արուեստաբան պիտի ուզէր նման տիպի գործեր համախմբել, աւելի՝ երազ մը իրականացնելու քան թէ գեղարուեստական դիրքորոշում մը ցոյց տալու, բայց ոչ ոք պիտի երեւակայէր, որ, նկարները անգամ մը որ իրարու կից դրուէին, նոյնքան զարմացնող պատմութիւն մը պիտի յուշէին: Գրուած ոչ մէկ պատմութիւն, ոչ մէկ ցուցապրակ կրնան փոխարինել զգայնութիւնը զոր կը յառաջացնէ նկարներու մերձեցումները, անոնց յաջորդականութիւնը, որոնք անառարկելիօրէն ցոյց կուտան այն ինչ որ կրնար միայն նախազգացուած ըլլալ կամ երեւակայուած:

Ցուցադրուած դիմանկարները, յաճախ լուսանկարչական ճշգրտութեամբ եւ հոգեբանական խոր թափանցումով իրագործուած, գերազանց իրականութիւնը կը ներկայացնեն, աւելի ներքին՝ քան թէ արտաքին: Անոնք կը թուին եւրոպական ոգի մը սահմանել, մարդու նոր տիպար մը բնորոշել, որ աշխարհին կը տիրէ ուշիմութեամբ եւ վճռակամութեամբ: Ահաւասիկ, ուրեմն, եւրոպացի մարդը: Վենետիկի մէջ անոր հորիզոնին սահմանները կը տեսնենք, ուշիմութեան եւ ճարպիկութեան միջեւ երկարող, ինչպէս կ'երեւի Անթոնէլլօ տա Մեսսինայի «Տըղամարդ»ին մէջ, նկարիչը որ առաջին կապը կը համարուի Հիւսիսի եւ Վենետիկի նկարչութեան միջեւ:

Դիմանկարներու վրայ խաչաձեւող նայուածքներու ծիրէն անցնելէ ետք, կը գտնուինք այլ շարքի մը դէմ յանդիման, խաչելութեան նուիրուած: Այս բնանիւթը պատկերող նկարները բոլորն ալ նոյն սխեմայով եւ համաչափութիւններով համադրուած են: Կերպարներուն եւ շրջապատող բնութեան միջեւ յարաբերութիւնները կատարելապէս հաւասարակշռուած են մինչեւ ձեւաչափական կատարեալ ներդաշնակութիւն մը, ինչպէս Անթոնէլլոյի երկին մէջ ուր, հակառակ չարչարանքին մօտալուտ ըլլալուն, բնութիւնը կը թուի պատումին վրայ գերիշխել. բան մը որ մինչեւ այսօր տեղի կ'ունենայ Սիկիլիոյ մէջ (նկարիչին ծննդավայրը) ուր բնութեան ներուժը մարդոց ճակատագիրին վրայ կ'իշխէ: Բայց, աստիճանական բարեփոխում մը տեղի կ'ունենայ, ինչպէս Ճովաննի Պելլինիի մօտ: Իր «խաչելութիւն»ին մէջ, բնութիւնն ու տեսարանը, հակառակ կրօնաբոյր ըլլալնուն, կը կրեն մարդկային ներկայութեան եւ պատումին որոշիչ հետքը, ուր քարկոծում կամ գանակոծում, արձանագրութիւններ եւ ճարտարապետութիւն Քրիստոսի խաչելութիւնը կը պատմեն:

Ցուցահանդէսին վերաբերող ուշագրաւ այլ պարագայ մըն է Անթոնէլլոյի եւ Պելլինիի մեծութիւններուն տարբերութիւնը: Առաջինին գլուխ գործոցները միատարր են, աւարտած եւ անհաղորդ աշխարհներ են, որոնց մէջ իտալական տարածք–միջոցն ու Հիւսիսի Ֆլաման միջավայրը կը միանան: Մինչ Պելլինիները իտէալ շարունակականութիւն մը ունին, երկար շունչ մը: Այսպէս, պզգայաշարժ է իրմէ երկու գործերու դէմ յանդիման գտնուիլը, իրարմէ յիսուն տարուան տարբերութեամբ նկարուած, երիտասարդ շրջանի «Կերպարանափոխում»ը եւ «Գթութիւն»ը: Երկու արուեստագէտներ, երկու ոճեր եւ բնութիւնը զգալու երկու ձեւեր նոյն մարդուն մէջ, որ աշխարհի իր մտապատկերը յղկած է առանց զայն սահմանափակելու, իրը դարձնելով վենետիկեան հըրապարակի նոր ներկայացուցիչներու, Ճորճօնէի եւ Տիւրըրի, Լոթթոյի, Թիցիանոյի նորովի փիլիսոփայութիւնը:

Բնական է որ այս շատ բեղուն մթնոլորտին մէջ, առասպելի եւ խորհուրդի, պատմութեան եւ բնութեան միջեւ տեղ գտնեն Գարփաչչոյի «Պալատական կիներ»ը, իրենց վենետիկեան միջավայրով: Յետոյ կուգան Մանթենիայի, Չիմա տա Գոնէլյանոյի, Լոթթոյի, Տիւրըրի նկարները, տիրող հմայքը շարունակելու: Այլ սրահներու մէջ, Վենետիկի եւ Հիւսիսի միջեւ երկխօսութիւնը պերճօրէն կը շարունակուի, ուր Թիցիանոյի, Պասանոյի, Վերոնեզէի եւ Թինթորեթթոյի պաստառները ցոյց կուտան որ նկարչութիւնը հասած է աննախընթաց բարձունքի եւ, այս անգամ, Հիւսիսէն եկած ազդեցութիւնը հակառակ ուղղութեամբ կ'ընթանայ: Այս հոլովոյթին մէջ, հոլանտացի Լամպէրթ Սուսթրիսի պաստառը «Աստղիկ»ը պատկերող (որպէս թէ տարբերակ մը ըլլայ Թիցիանոյի «Ուրպինոյի Աստղիկ»ին), եթէ աւելի ցանկալի թուի քան Թիցիանոյինը, կրնանք վստահ ըլլալ որ այս ցուցահանդէսը կատարելապէս յաջողած է:

ՍԵՐՄԱՆԱՑԱՆ

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՄԱՐԿ ՆՇԱՆԵԱՆԻ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ ՀԱՏՈՐՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԿԼԷՆՏԷՅԼ.– («Յառաջ»). – Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4-ի երեկոյեան, Կլէնտէյլի Հանրային Գրադարանի լսարանին մէջ տեղի ունեցաւ երկու գիրքերու ներկայացումը՝ «Բաց Նամակ» պարբերականի կազմակերպութեամբ: Այս առթիւ, ներկայացուեցան «Յառաջ»ի աշխատակիցներ Մարկ Նշանեանի «Յակոբ Օշականի մատենագիտութիւն»ը («Բաց Նամակ» մատենաշար, Կլէնտէյլ, 1999) եւ Վարդան Մատթէոսեանի «Կոստան Զարեանի շուրջ» ուսումնասիրութիւնը (Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակ, Անթիլիաս, 1998):

Հանդիսավարութիւնը կատարեց «Բաց Նամակ»ի խմբագրութեան անդամներէն Րաֆֆի Աճէմեան (Սան – Ֆրանսիսքօ), որ ներկայացուց Նիւ – Եորքէն ու Պուէնոս – Այրէսէն յատկապէս հրաւիրուած հեղինակները:

Առաջին հերթին խօսք առաւ Մարկ Նշանեան, որ դիտել տուաւ, թէ գիրքը լոյս տեսած է Գոլումպիա համալսարանի «Ֆէսճեան» հիմնադրամի նպաստով, ինչ որ իրեն կուտար հայերէն այս հատորին Ամերիկա հրատարակութեան կապակցութեամբ կարգ մը խորհրդածութիւններ ընել ամերիկեան հայագիտական ամպիոններու գոյութեան եւ իմաստին շուրջ: Յիշենք, որ 1997-էն ի վեր Մարկ Նշանեան Նիւ – Եորքի Գոլումպիա համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչն է:

Երբ ստեղծուեցան հայկական ամպիոնները, նշեց ան, «չէին նախատեսած պարզապէս արդի հայ գրականութեամբ զբաղող, հայ իրականութեան մէջ աչքերը բացուած եւ Սփիւռք կոչուած որձեւէգ կենդանիին գոյութեան հաւատացող մէկու մը յայտնուիլը այդ ամպիոններէն մէկուն գլուխը: Ձեզի համար, քանի որ հոս էք, քանի որ եկած էք Յակոբ Օշականի և Կոստան Զարեանի մասին զեկուցումներ ունկնդրելու, Սփիւռքի մը, կ'ուզեմ ըսել՝ ինքնագիտակից եւ հայալեզու ըՍփիւռքի մը գոյութիւնը բնական երեւոյթ մըն է, որ պէտք չունի ինքզինք արդարացնելու: Բայց թերեւս գիտէք նաեւ, որ այդ չէ՛ պարագան ամէնուրեք, այդ չէ՛ պարագան Ամերիկացիներուն եւ մինչեւ Ամերիկահայերուն համար, այսինքն, անոնց համար որոնք բացին այդ ամպիոնները: Մէկ խօսքով, այդ ամպիոնները չէին ստեղծուած կենդանի մշակոյթ մը հրահրելու, կենդանի մշակոյթի կազմութեան ու զարգացումին մէջ գործօն մասնակիցներ ըլլալու նպատակով»: Նպատակը այլ էր, ըստ իրեն. «Այս, ամպիոնները ստեղծուած էին իբրեւ ցուցափեղկ, ցոյց տալու համար օտարին եւ համոզելու համար մենք զմեզ, որ նայեցէք՝ որքա՜ն հարուստ մշակոյթ ունեցող ժողովուրդ ենք: Օտարին ցուցադրուածը նաեւ պիտի համոզէր մեզ: Որովհետեւ մենք իրականութեան մէջ երբեք համոզուած չենք առանց այդ ցուցափեղկային արարքներուն: Օտարէն կը քաղենք եւ դեռ երկար ատեն պիտի քաղենք մեր էութիւնը, մենք մեր վրայ մեր նայուածքը: Մինչդեռ մեզմէ դուրս բոլոր մշակոյթներուն համար, ըլլան անոնք Սփիւռք թէ Հայրենիք, համալսարանական ամպիոնները կը ծառայեն առաջին հերթին եկող սերունդներուն ջամբելու համար բարձր ուսում, այսինքն, զանոնք դարձընելու համար իրենց մշակոյթին մշակած գործաւորները: Մեր պարագային՝ ո՞ր մէկ մշակոյթին: Ի հարկէ՝ սփիւռքեան»:

Զարգացնելով այս կէտը, Մ. Նշանեան հարց տուաւ, եթէ կայ հաւատքը նման սերունդ մը պատրաստելու՝ ապրող մշակոյթի մը համար: Ու հաստատեց, թէ այս պնդումներուն եւ Յ. Օշականի մատենագիտութեան միջեւ կապը այն է, թէ հայերէն գիրքի մը հրատարակութիւնը «ցուցափեղկային արարք մը չէ, թանգարանային արժէքներու հաւատամք մը չէ: Այլ պարզ է՝ կենդանի մշակոյթի մը ծառին վրայ յայտնուող ընձիւղ մը»: Իսկ մատենագիտութիւնը «թանգարանային» չէ, քանի որ Օշական, այս պարագային, իր ողջուցն իսկ, դարձած էր խորհրդանիշ մը, նոյնիսկ եթէ կարդացուած չէր. «Ուժ եւ հպարտութիւն ներշնչողը: Ապրելու կորով սրսկողը: Սերունդներ մեծցընելու, հայ մեծնելու կամեցողութիւնը կանգուն պահողը: Այսինքն, այն որ կ'իմաստաւորէ հաւաքականութեան մը գոյութիւնը ու կը հրահրէ անոր ինքնագիտակցութիւնը»: Բացատրեց այնուհետեւ, թէ 1946-ի գրոհը Օշականի դէմ, Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ, այլ նըպատակ չունէր, քան Սփիւռքի ինքնագիտակցութեան կործանումը:

Իր բանախօսութեան շարունակութեան մէջ, Մարկ Նշանեան անդրադարձաւ մատենագիտութեան կարգ մը յատկանիշներուն եւ, ի մասնաւորի, յոբելենական 1998-ին աւելցած քանի մը հրատարակութիւններուն, կատարելով դիտողութիւններ եւ ճշգումներ:

Երկրորդ բանախօսը՝ Վարդան Մատթէոսեան (Պուէնոս – Այրէսի Տէլ Սալվատոր համալսարանի Հայոց պատմութեան դասախօս), նախ եւ առաջ անդրադարձաւ երկու հատորներու ներկայացումի զուգադիպութեան եւ զոյգ հեղինակներու՝ Զարեանի ու Օշականի կարեւորութեան 20-րդ դարու մեր գրականութեան մէջ: Դիտել տուաւ, թէ իր հատորը work in progress-ի մը մաս կը կազմէ՝ «նախաշաւիղ մը այն ճանապարհին, որ մեզ կ'առաջնորդէ Զարեան երեւոյթի ուսումնասիրութեան»: Մատնանշեց, թէ Օշականի նման՝ Զարեանի գործը եւս վաղաժամ եղած էր, քանի որ իր ժամանակակիցներէն քիչեր ի վիճակի եղած էին իր գաղափարները հասկնալու. «Ու հոս կուգայ հիմնական կէտ մը, որ կրնայ թերահաւատութեամբ ընդունուիլ ոմանց կողմէ, մինչեւ իսկ անոնց՝ որոնք Զարեանը անձամբ ճանչցած են կամ իր մասին որոշ բաներ կարդացած: Համոզուած եմ, որ Զարեանի մտածումներու աշխարհը նետել – բռնել չէ, ասկէ – անկէ քաղուած գաղափարներու խառնափնդոր մը չէ, այլ՝ աշխարհի մտաւորական – գաղափարական անցուդարձերուն, անցեալի ու ներկայի գաղափարներու վերլուծումով սեփական հայեացք բանաձեւելու կոչուած մի՛տք մը»:

Վարդան Մատթէոսեան նկատեց, թէ Զարեանի շուրջ գոյութիւն ունի երկու մակարդակով գրապատմական («կենսագրական») եւ անձի ու գործի սեփական նոյնացումէն ծագած («գրական») առասպել մը: Իր հատորին նպատակը եղած է ո՛չ թէ կենսագրութիւն գրելը, այլեւ այդ կենսագրութեան «շուրջ» դառնալը, ապագայ կենսագիրին համար ենթահող նախապատրաստելով: Ուրախութեամբ նըշեց, թէ 1998-ին Արծրուն Աւագեանի մենագրական հատորը եւ 1999-ին Եուրի Խաչատրեանի աշխատասիրութեամբ Զարեանի «Նաւատոմար» եւ «Սպանիա» հատորներու հրատարակութիւնը Երեւանի մէջ Զարեանի հանդէպ պարտք մը փակելու սկիզբը կ'արելի է նկատել:

Այնուհետեւ անդրադարձաւ գիրքի հըրատարակութենէն ետք Զարեանի մասին վաւերագրական նորագոյն ձեռքբերումներու՝ մինչեւ իսկ ամերիկեան համալսարաններու արխիւներուն մէջ: Անդրադարձաւ Զարեանի հետ կապուած բազմաթիւ երեւոյթներու, որոնք իր կեանքին ու գործին շահեկանութիւնը կը վերահաստատեն, եւ անոնց շարքին ընդգծեց, որ «21-րդ դարու սեմին գրեթէ ամբողջ 20-րդ դարը իր մաքի բովէն անցուցած, խորապէս հայ ու խորապէս արեւմուտքցի, ոչ – հողային մշակոյթի մը հէնքին վրայ միահիւսուած, երբեմն տարագիր՝ ծննդավայրէն, լեզուէն, ազգէն, երբեմն վերադարձած՝ ծննդավայրին, լեզուին, ազգին, Կոստան Զարեանի ընդմէջէն կ'ուրուագծուի ո՛չ միայն մօտեցող նոր դարաշրջանի հայու շատ կարելի մէկ բընորդը (model), այլ նաեւ ինչ-ինչ պատշաճեցումով կարելի առաջարկ մը՝ հայեացքով դէպի ապագային, ներկայ անցումային խառնարանէն որ կը համակէ մեզ ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի»:

Զոյգ բանախօսներու ելոյթներէն ետք, տեղի ունեցան բազմաթիւ հարցումներ՝ ներկաներու կողմէ, եւ ապա՝ գիրքերու մակագրութիւն ու հիւրասիրութիւն:

Նշենք, թէ Դեկտեմբեր 11-ին, «Բաց Նամակ»ը կը ներկայացնէր իր մատենաշարի երրորդ հատորը՝ «Ծննդանիշ» – «Birthmark» խորագրով անգլերէն – հայերէն հաւաքածոն՝ ամերիկահայ անգլիագիր եօթը նորագոյն բանաստեղծներու գործերու մատուցումով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՊԱՐՈՆ ԻՊՐԱՀԻՄԻՆ ԴԱՍԵՐԸ»

Շաթլնէ Մալապրիի «Լա փիսին» (*) թատերասրահին մէջ կը ներկայացուի «Հաշտուածը» եռագրութեան վերջին մասը. «Պարոն Իպրահիմը եւ Գուրանին ծաղիկները»: Էրիք – Էմանուէլ Շմիթի թատերգութիւնը բեմադրուած է Պրինօ Ապրահամ – Քրէմէրի կողմէ որ նաեւ միակ դերասանն է. երաժշտական բաժինը ստանձնած է Արամ Քերովբեան որ հայ հոգեւոր երաժշտութեամբ կատարած իր յօրինումով, երգով ու նաեւ տիպարով շատ տպաւորիչ տարածք մը կ'աւելցնէ մէկուկէս ժամուան ներկայացումին:

Փարիզի 10-րդ թաղամասին մէջ հրեայ պատանիի մը ու դրացի իսլամ նպարավաճառին մտերմութեամբ սկիզբ կ'առնէ խաղը, յանգելու համար անքակտելի կապի մը:

Մեծ բան չէ ըսել որ խաղը հիմնուած է սիրոյ, մարդկային սիրոյ զգացումին վրայ որուն տանող ճամբան նպարավաճառը սերտած է սուֆիներուն մէկ հետեւորդը ըլլալով: Անատոլուի մէջ ԺԳ. դարուն պարսիկ միստիք բանաստեղծ Ռումիի հիմնած վարդապետութիւնն է սուֆիզմը. դէպի անոր ակունքը՝ Անատոլու եւ Պարսկաստան երկարող ճամբորդութիւն մը կը կնքէ պատանիին ու նպարավաճառին կապը. ճամբորդութիւն որ նաեւ վերջակէտ մըն է ծերունիին համար, իսկ երիտասարդին՝ նոր սկիզբ մը:

Նուազագոյնին զեղչուած բեմայարդարումի մը մէջ, լուսաւորումի շատ տեղին գործածուած ազդակով, բեմադիր – դերասանը առաջին տողերէն իսկ կը յաջողի սրահ – բեմ կապը ամրօրէն հաստատել ու պահել մինչեւ խաղին վերջակէտը: Ան նոյնքան յաջողութեամբ կը մարմնաւորէ պատանին, նպարավաճառը, հայրը, յետոյ մայրը, եւ այլն:

Բնագրին, խաղարկութեան, բեմադրութեան, երաժշտութեան ու բեմայարդարումին այս ինքնատիպ համակեցութիւնն ու միջուկով ներկայացումի մը վայելքը գտնելու համար կ'արժէ մինչեւ Դեկտեմբեր 19 իրիկուն մը ետին ձգել փարիզեան երթեւեկին խառնիճաղանճը ու դիմել այդ արուարձանը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) La Piscine
254, Ave de la Division Leclerc
92290 Châtenay-Malabry

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կլէնտէյլի Հայ Մշուլի հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Օրուան նուիրուած հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան հազար հոգի։ Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Լենա Պողոյեան։ Հ. Ե. Դ.-ի խօսքը փոխանցած է Մելքոն Մելքոնեան։ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Յովիկ Սալիպա անդրադարձած է Հայաստանի պետականութեան ամրապնդումին, Արցախի հարցի լուծման եւ Սփիւռքի ու դաղութին վիճակին։ Օրուան բանախօսը՝ Էդիկ Յովհաննիսեան, վերլուծած է դաշնակցութեան գործունէութիւնը, անդրադառնալով երեք տուեալներու՝ ընկերվարութիւն, ազգայնականութիւն եւ յեղափոխութիւն, շեշտը դնելով վերջինին վրայ։ Խօսելով Դաշնակցութեան հայաստանեան գործունէութեան մասին, բանախօսը ըսած է. «Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութիւն չկայ եւ երկար ժամանակ չի լինելու։ Թէեւ միայն ժողովրդավարութեամբ չէ որ ժողովուրդները առաջնորդւում են։ Ուզում եմ որ մենք իմանանք նաեւ ժողովրդավարութեան չարիքները, որ գալիս բախւում են մեր ազգային արժէքներին։ Եթէ ժողովրդավարութիւն չկայ, մենք պիտի գնանք հեղինակապետութեան ճանապարհով։ Դաշնակցութիւնը պէտք է կարողանայ հեղինակութիւն ստեղծել աշխատաւորներին պաշտպանելով, ինքը ազնիւ լինելով, քաղաքական կողմնորոշումների մէջ բարձր պահելով ինքզինք»։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

***

Օր մը առաջ, Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Օրուան խրախճանքը, որուն մասնակցած են 350 հոգի։

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՐԳԵՐՈՒ ՇՐՋԱՆԻՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՒ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԿՈԹՈՂ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ զետեղուած է խաչքար - յուշակոթող մը, նուիրուած՝ 1920-1991, խորհրդային կարգերու ժամանակաշրջանին կատարուած բռնութիւններու եւ մասնաւորաբար 1949-ի զանգուածային տեղահանութեան, գնդակահարութեան ու աքսորուած հայորդիներու յիշատակին։ Յուշակոթողի բացման արարողութիւնը կատարուած է Նոյեմբեր 28-ին, հոծ բազմութեան ներկայութեան։ Խօսք առած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան։ Ապա, յարակից սրահին մէջ հաւաքուած բազմութեան ներկայութեամբ գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած է Երուանդ Եղիայեան։ Ստալինեան բռնակալութեան սարսափներու մասին խօսած է Արմէն Տօնոյեան։ Իրենց յուշերու պատումով հանդէս եկած են աքսորէն վերապրողներ։ Յուշակոթողին հեղինակն է քանդակագործ Վահրամ Յովակիմեան։ Նիւթական կարեւոր նպաստ բերած է Արսէն Մելքոնեան։

***

ՓՐՈՖ. ԱԼԻՇԱՆ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Փասատինայի «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19-ին, տեղի ունեցած է փրոֆ. Ալիշան Պայրամեանի «Ալեքսանտրէթի Սանճաքի հարցը եւ միջազգային դիւանագիտութիւնը - 1918 - 1939» խորագրով գիրքին ներկայացումը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան։ Այս գիրքը հեղինակին նախապէս լոյս ընծայած համանուն աշխատութեան արեւմտահայերէն եւ ամբողջացուած տարբերակն է, հրատարակուած Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի տպարանին կողմէ։ Բացումը կատարած է Յովհաննէս Երկանեան։ Տոքթոր Սամուէլ Ստեփանեան ներկայացուցած է հատորը եւ շեշտած անոր պատմական արժէքը։ Սուրէն Զուլճեան խօսած է գիրքին արաբերէն թարգմանութեան մասին։ Հեղինակին թոռնուհին՝ Մանուէլա Աբրահամեան կարդացած է Վահէ Օշականի եւ փրոֆ. Նիկոլայ Յովհաննիսեանի շնորհաւորական գիրերը։ Հեղինակին եւ իր գործին մասին խօսք արտասանած են փրոֆ. Աւետիս Փափազեան եւ փրոֆ. Գէորգ Խրլոբեան։ Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք խօսք առնելով 85-ամեայ հեղինակը, անդրադարձած է գիրքին հրատարակութեան ծնունդին, յատկապէս շնորհակալութիւն յայտնելով Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, տպարանի տեսուչ Շահէ Վրդ. Ալեէմեզեանին, Վահէ Օշականին եւ Հրանդ Աճէմեանին, որ եղած է գիրքին առաջին ընթերցումը կատարողը եւ զայն հրատարակելու գծով հեղինակը քաջալերողը։ Հուսկ՝ հեղինակը մակագրած է իր գիրքը եւ կատարուած է հիւրասիրութիւն։

***

Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Նոյեմբեր 20-ին տեղի ունեցած է Էնսինոյի Սրբոց Նահատակաց Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան հանդիսութիւնը, եկեղեցւոյ կից «Աւետիսեան» սրահին մէջ, նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին Ծերոն եւ Սոնա Թիթիզեանի։ Հանդիսութիւնը վարած է Խաչիկ Թիթիզեան։ Հոգաբարձութեան խօսքը փոխանցած է Վահէ Գըրաճեան։ Խօսք առած են գոնկրէսմէն Պրէտ Շերմըն եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան։ Եկեղեցւոյ շինարարութեան եւ պայծառացման ֆոնտին եղած նուէրներէն գոյացած է 45 հազար տոլար։

***

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ Հ. Մ. Ը. Մ.-ԱԿԱՆ ՔԵՐՈԲ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Լոս - Անճըլըսի մէջ, Նոյեմբեր 30-ին, իր մահկանացուն կնքած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի առաջին սերունդի ներկայացուցիչներէն Քերոբ Առաքելեան, 90 տարեկանին։ Ծընած էր 1909-ին Այնթապ։ Հալէւ ճողոպրած Եղեռնէն, Տէր Զօրի ճամբով ընտանիքին հետ փոխադրուած է Հալէպ։ 1918-ին վերադառնալով Ատանա, եղած է տեղւոյն նորակազմ Հայ Արիներու սկաուտական խումբին առաջին անդամներէն։ Քեմալական շարժման ընթացքին, երբ Կիլիկիան կը պարպուէր, Առաքելեան ընտանիքը կը փոխադրուի Գոզինիա (Յունաստան), ուր Քերոբ Առաքելեան կը դառնայ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղի առաջին սկաուտներէն եւ ֆութպոլի լաւագոյն մարզիկներէն մին։ 1930-ին կը փոխադրուի Մեքսիքօ, ուր կը մտնէ Հ. Յ. Դ. շարքերը եւ կը հիմնէ «Հ. Մ. Ը. Մ.-ին Օգնելու» Միութիւնը։ 1964-ին վերջնապէս հաստատուելով Լոս - Անճըլըս, Քերոբ Առաքելեան կարեւոր նպաստ կ'ունենայ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ստեղծման եւ բարգաւաճման գործին մէջ։ 1982-ին Քերոբ Առաքելեան արժանացած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի «Արժանեաց» շքանշանին, իսկ 1988-ին Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ձեռամբ պարգեւատրուած է «Կիլիկեան Ասպետ» շքանշանով։

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կլէնտէյլի «Շամլեան» ազգային վարժարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 3 - 5 տեղի ունեցած է հայկական դրոշմաթուղթերու ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հայ Դրոշմագէտներու Միութեան, հիմնուած 1997-ին Լոս - Անճըլըսի մէջ։ Ցուցադրուած դրոշմաթուղթերը, բացիկները, նամականային պահարանները, կրծքանշաններն ու մետալները վըկայութիւն մը եղած են հայ ժողովուրդի պատմութեան, արուեստի ու մշակոյթի, հայկական ցեղասպանութեան եւ բարեխրական օգնութիւններու մասին։ Բացի Հայաստանի եւ Արցախի կառավարութեանց կողմէ հրապարակուած դրոշմաթուղթերէ, ցուցադրուած են նաեւ շուրջ 80 երկիրներու կառավարութեանց հրապարակած դրոշմաթուղթերը։

ԼՐԱՏՈՒ

ՎՈԼԿԱՅԻ ԹՈՒՐՔ - ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Թաթարիստան, Զուվաշիա, Պաշքիրիստան Վոլկայի շրջանին Թուրք մահմետական գօտիներն են որոնք կը դիտուին որպէս ազգամիջեան լարուած կացութիւններու հաւանական նոր կեդրոններ։ Այդ գօտիները Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք առանց բախումներու, առանց անջատողական տագնապներու ափրացած էին իրենց գերիշխանութեան։ Երեք հանրապետութեան սահմանադրութիւններն ալ կարեւոր չափով կը հակադրուին Ռուսաստանի դաշնակցութեան սահմանադրութեան։ Երեքն ալ գրեթէ ոչ մէկ գումար կը փոխանցեն կեդրոնական դանձատան, բայց անկէ յատկացում կը ստանան։

Վոլկայի շրջանը ճարտարարուեստական ամուր ենթակառոյց ունի. մաս կը կազմէ Թուրք - մահմետական աշխարհին ուր ոչ արհամարհելի տեղ մը ունի։ Զուվաշիոյ մէջ կը գտնուի Թուրք ժողովուրդներու Խորհրդարանը ուր համախմբուած են Ռուսաստանի, Թուրքիոյ, կովկասեան եւ կեդրոնական ասիական երկիրներու ազգային ու ոչ կառավարական կազմակերպութիւնները։ Թուրք պետութիւններու եւ համայնքներու վերջին համագումարին Թուրքիան յայտարարուած է «ծանրութեան նոր կեդրոնը եւ ազատ ճամբան դէպի Արեւմուտք»։ Միւս կողմէ, կայ նաեւ Սաուտի Արաբիան որ կ'աւելցնէ իր ազդեցութիւնը։ Թուրք - մահմետական խորհրդարանին մասնակից են միջազգային ու միջշրջանային Թուրք - մահմետական բազմաթիւ շարժումներ. անոնք իրենց հազարաւոր շարքայիններով մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն Վոլկայի մէջ։ Արմատական կազմակերպութիւններ են որոնց մեծ մասը կը ձգտի Թուրանական իտէալին։ Իտէալ որ իր մէջ կ'առնէ Թուրքիան, Ատրպէյճանը, Ղրիմը, Վոլկայի շրջանը, արեւմտեան - Սիպերիան եւ Չինաստանի հիւսիս - արեւմուտքը որ նախկին չինական Թիւրքիստանն է։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ՀՈԳԱԾՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏ ԵՆ

Տաւուշի մարզպետարանէն տեղեկացուցած են թէ մարզին մէջ 655 պատմական-մշակութային յուշարձան կայ. եկեղեցի, խաչքար, բերդ, դամբարան, եւլն.։ Քրիստոնէութեան 1700-ամեակին նախօրեակին կարեւոր կը նկատուի անոնց վերանորոգումը, բայց այդ ուղղութեամբ պետական հոգածութիւն ցոյց չի տրուիր։ Նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառով ընդհատուած են վերանորոգումի աշխատանքները որոնք կը կատարուէին Գոշավանքի, Մակարավանքի, Ջուխտակ վանքի մէջ։

***

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան հիմնուելով գրական մրցանակներու յանձնախումբին առաջարկներուն վրայ, Դեկտ. 13-ի հրամանագրով մը պետական մրցանակներու արժանի դատած է հետեւեալ գրողները. Լեւոն Խեչոյեան - «Սեւ գիրք, ծանր բեռ» (վէպ) Ոսկէ եղէգն մրցանակ, Գուրգէն Խանջեան - «Ստուերներ խամաճիկների փողոցում» (պատմըւածք), Խաչիկ Մանուկեան - «Շերտ» (բանաստեղծութիւն), Եուրի Սահակեան- «Այբբենարանի ուղեկից» (մանկական բանաստեղծութիւն), Ա. մրցանակ։ Զօրայր Խալափեան - «Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» (վէպ), Վիոլէթ Գրիգորեան- «Քաղաքը» (բանաստեղծութիւն), Պերճ Զէյթունցեան - «Խոր վիրապ» (թատերգութիւն), Երուանդ Պետրոսեան - «Կապոյտ հէքեաթ» (մանկական բանաստեղծութիւն), Բ. մրցանակ։ Վահան Թամարեան - «Արեւնաբանութիւն», Կարինէ Խոտիկեան - «Փիէսներ», Գուրգէն Գաբրիէլեան - «Ուրախ հայերէն» (մանկական բանաստեղծութիւն), Գ. մրցանակ։

ՀԱՅ ՏԻԱՍՖՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Զըլլայ, որ Ծառունին մեզի խաղ մը խաղայ։

– Եթէ այդպէս բան մը ընէ, ալ այս անգամ ձեռքէս չազատիր։

– Ո՞րչափ դրամ պիտի կրնանք ձեռք անցընել։

– Չեմ գիտեր, միայն թէ Ծառունիին ըսի, որ պզտիկ գումարով մը գոհ չըլլայ։

– Ես ինծի համար գոնէ 50.000 լէյ պէտք է առնեմ։

– Ատիկա կախում ունի Ծառունիի բերելիք դրամին քանակութենէն... մի՛ մոռնար, որ վեց հոգիի մէջ պիտի բաժնուի։

– Ծառունին անպատճառ այդ դրամը ամբողջութեամբ մեզի պիտի չբերէ։

– Չեմ կարծեր, որ համարձակի գեղծում ընելու։

– Եւ եթէ ընէ, ի՞նչպէս պիտի գիտնանք։

– Դուն հոգ մի՛ ըներ, Մօլլայէն կ'իմանանք ամէն բան։

Ցանկարծ սրճարանէն ներս մտաւ Ծառունի։

– Ինչ շուտ եկաւ, - դիտել տուաւ Թաթուլ մտահոգ։

– Իր դէմքին ալ չեմ հաւնիր կոր,– աւելցուց Կարօ։

Արդարեւ Ծառունի շուարած, շփոթած կերպարանք մը ունէր։ Արագ - արագ մօտեցաւ երկու բարեկամներուն, աթոռի մը վրայ ինկաւ, քան նստաւ ու խոշոր թաշկինակ մը հանելով՝ սկսաւ ճակտին քրտինքը սրբել։

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց Թաթուլ անհամբեր։

– Լմնցաւ, – գոչեց Ծառունի յուսահատ շեշտով մը։

– Տեսա՞ր մարդը...

– Ինչ կ'ըսես, եղբա՛յր, պարապ տեղը յոգնեցանք, աշխատեցանք, դրամ ծախսեցինք... կործանեցայ, կործանեցայ։

– Բայց ի՞նչ կայ, ան ըսէ...

– Ի՛նչ պիտի ըլլայ, Մօլլան մէջտեղ չկայ։

– Մէջտեղ չկայ մի ... ի՞նչ կ'ըսես, խենթեցա՞ր։

– Սամի Մօլլան փախցուցինք, ահա իրողութիւնը։

– Անկարելի բան, սխալ է, քեզ խաբեր են։

– Ի՞նչպէս անկարելի։

– Առջի օրը տակաւին հոս էր, մեր մարդիկը զինքը տեսեր են պատուհանը...

– Երէկ առտու մեկներ է Պուքրէշէն, - ըսաւ Ծառունի, – տունը մարդ չկայ, ոչ ալ կարասի...Գօստանցա գացեր է ու այս առտու ալ շոգենաւով հոնկէ մեկնած ըլլալու է։

– Վա՛յ սարսափելի ... այս ի՛նչ ձախորդութիւն է։ Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա։

– Չեմ գիտեր, – պատասխանեց Ծառունի յուսահատ դէմքով մը։

– Իսկ մեր մարդոց ի՞նչպէս խօսք պիտի հասկցնենք.. մարդիկը երկու շաբաթ աշխատեցան ու հիմակ ալ դրամի կը սպասեն։

– Իսկ ես իմ դրամներս ո՞րմէ պիտի առնեմ։

– Ծօ մեզի խաղ մը չխաղաս, – գոչեց Կարօ որ մինչեւ այն ատեն լուռ մնացած էր։

– Ի՞նչ խաղ պիտի խաղամ...

– Չեմ գիտեր, բայց այդպէս մէկէն ի մէկ Մօլլային աներեւոյթ ըլլալուն խելքս չի հասնիր կոր։

– Իրողութիւնը այն է, որ գացած է, եթէ չէք հաւատար, դուք ալ գացէք տեսէք, դռնապանը հարցուփորձեցէք։ Մարդը տեղն ի տեղօք պատմեց ամէն բան...

– Շոգենաւով ո՞ւր պիտի երթայ եղեր։

– Յունաստան, անկէց ալ Իտալիա անցնելու միտք ունի եղեր։

– Զրուե՞ս որ ալ իրմէ յոյսերնիս պիտի կտրենք, – գոչեց Թաթուլ։

– Այո, այդ աղբիւրը այլեւս ցամքած է։

– Եւ ուրիշ աղբիւր ալ չկայ։

(Շար. 158)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը *այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։*

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան *պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։*

Ժամը 12·30-ին, Կարպիս Մանուկեան *սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը։*

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11·15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին։

(Շար. Ա. էջէն)

նակները Թիրախ առնելու, առանց սակայն բարձրաստիճան անոնց կազմակերպիչներուն ձեռք երկարելու։ Այդպիսի մթնոլորտ մը այն արդիւնքը տուաւ որ կազմակերպութեան պաշտօնեաները իրենք սկսան նոր նպատակներ փնտռել եւ մաֆիական իրենց հակումները որ մինչ այդ քօղարկուած էին, սկսան հետզհետէ յայտնուիլ։

Այդ զանգուածին համար արհեստավարժութիւնը գլխաւոր արժէքն էր. կը հետեւէր կարգ – կանոնը։ Ո՛չ այն մէկը որ կը հաստատուի օրէնքին յարգանքով։ Օրէնքը, արդարադատութիւնը հեղնական ժպիտներու ծնունդ կուտան այդ մարդոց դէմքին վրայ։ Պուտին, օրինակ՝ մտահոգուած չէ բնաւ թէ Չէչէնիոյ գործողութիւնները օրէնքին յարի՞ր են, թէ ոչ։

Ինչ կը վերաբերի կազմակերպութեան, ան ալ երէկուանը չէ. բարձրաստիճան մասնագէտներ գործի աշխարհին մէջ նախաձեռնութիւններու տէր են, թիկնապահներու ընկերութիւններու մէջ դեր ստանձնած են, կամ հիմնած են ոճրային զանազան կազմակերպութիւններ։ Սակայն, բոլորն ալ դոհ կ'ըլլան ու իրենց ջանքերը կը միացնեն եթէ իրենց շարքերէն մէկը անցնի երկրին գլուխը։ Այս կանխատեսումները կ'ըլլան ու կը գրուին այն համոզումով որ Պուտին Ելցինի յաջորդութեան ամէնէն հաւանական թեկնածուն կը նկատուի. ինչպէս գրած է ռուսական թերթ մը, երեսփոխանական ընտրութենէն եռք նախագահ Ելցին պիտի հրաժարի, ապարէզը ձգելով իր վարչապետին որ նախագահական կանխահաս ընտրութիւն պիտի յայտարարէ ու յաղթական դուրս գայ։

Ասոր հետ, կասկածներ ալ կը յայտնըւին Պուտինի նախագահութեան օրով Ելցինի շրջապատին նկատմամբ անոր հովանաւորութեան շարունակութեան մասին։ Կրնայ պատահիլ որ Պուտին իր անվիճող բնաւորութեամբ ու ազդեցութեան ուժով յուսախաբ ընէ Ելցիննեանները ու այս վերջինները ափսոսան Պրիմակովի մեկնումը։

Յայտնի չէ նաեւ թէ Պուտին ի՞նչ ծրագիր ունի Չէչէնիոյ մասին. այնպէս կը թուի որ կեդրոնացած է պատերազմը շահելու հեռանկարին վրայ, որ զինքը Պրիմակովէն աւելի ժողովրդական դէմք մը պիտի դարձնէ։

Կան մտածողներ թէ Ելցինի գահաժառանգը հանրայայտ դարձնելու գործը քիչ մը կանխահաս ձեւով կատարուեցաւ ու յաջողութեան հասաւ։ Արդարեւ, Պուտինի ժողովրդականութիւնը իր բարձրագոյն կէտին վրայ կը գտնուի այսօր երբ նախագահական ընտրութիւնը յառաջիկայ Յունիսին է։ Իսկ մինչ այդ ժամանակը կրնայ անակնկալներ մատուցանել։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

●

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

A L'OCCASION DE NOEL,

«LES PETITS VIRTUOSES» D'ARMENIE

présentent
2 de leurs productions

- **Le C.D. de leur tournée en France 1998 (enregistrement live) 20 morceaux de musique classique et arménienne (Vivaldi, Mozart, Khatchatourian...)**

Prix 100 FF (+25 FF de frais de port)

●

- **La K7 vidéo de leur concert à la salle Rossini ainsi que leur passage sur France 2 le 13 décembre 1998 à l'émission de Michel Drucker (durée 90 mn)**

Prix 125 FF (+25FF de frais de port)

Commandes :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
28, avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50
Fax : 01 46 44 64 04
E-Mail : eleonian@hotmail. com

Libellez vos chèques
au nom d'Espoir pour l'Arménie

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 23
Տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին
եւ Յակոբ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25
Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախավկային
եւ առաջին Մարտիրոսին

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

RÉVEILLON DE L'AN 2000

A L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

Entrez dans le troisième millénaire
avec famille et amis
dans une ambiance arménienne
chaleureuse.

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51. après 18h.

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par

J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE

Animée par l'Orchestre DVIN
et DISC-JOCKEY MARCO

Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées — P.A.F.: 120 F (+conso)
Tél: 04 91 66 91 99 ● 04 91 93 69 59 ● 04 42 64 12 51

——Tenue correcte exigée——

LE PERE NOEL
vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes «*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

——ENTREE GRATUITE——

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.799
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.799

ՄԱՄՈՒԼ

«ԻԶՎԵՍՏԻԱ»՝
«Պետական հարուածի վտանգ Հայաստանի մէջ»

Ռուսական մամուլի ծանօթ անուններէն «Իզվեստիա» Դեկտեմբեր 18-ի թիւով անդրադարձած է Հայաստանի քաղաքական վերջին զարգացումներուն անոնց եւրին պետական հարուածի մը սուերը նշմարելով: Թերթը «Քաղաքական երկրաշարժ» խորագրուած էջին մէջ գրած է թէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի ապակայունացումը կը սպառնայ ամբողջ Կովկասի: Ցետոյ արձագանգելով նախագահի խորհրդական Ա. Յարութիւնեանի ձերբակալութեան, կ'ըսէ թէ այդ քայլը կասկածելիներուն կարգին կրնայ դասել տալ Ռ. Քոչարեանն ալ, ինչ որ ճամբայ կը հարթէ անոր դէմ պետական հարուածի մը խմորումին:

Ներկայի կացութեան մէջ Հայաստանի նախագահը շատ տկարացած դիրք մը ունի. ատոր վրայ կ'աւելնայ Ղարաբաղի ղեկավարութեան պառակտումն ալ որ գագաթնակէտին հասած է բանակի հրամանատար Ս. Բաբայեանի վարչապետ Ա. Դանիէլեանի վրայ գործած յարձակումով: «Իզվեստիա» այս բոլորին հետ տըւած է Ս. Բաբայեանի «հրաժարական»ին լուրը, աւելցնելով որ եթէ իրենց հրաժարականը պահանջուած միւս ղեկավարներն ալ, ինչպէս նախագահ Ա. Ղուկասեան, չհրաժարին, շրջանին մէջ պետական հարուածի վտանգը կը մենայ:

***

«LE FIGARO»

(20 Décembre)

«...Le siècle s'ouvre avec le génocide arménien...»
(R. BADINTER)

Ֆրանսայի Արդարադատութեան նախկին նախարարին հետ հարցազրոյց մը ունեցած է «Ֆիկառօ», ուր Ռ. Պատէնթէր աւելի քան սոխպողական կը գտնէ Պատժական Միջազգային Ատեանի մը ստեղծումը: Սկիզբէն իսկ, անդրադառնալով դարուս վախճանին, անկ'ըսէ.– «Դարը որ կը վերջանայ ոճիրներու դարն եղաւ: Ադրտուած է, մէկ ծայրէն միւսը, ցեղասպանութիւններով, ջարդերով, չարչարանքներով, հաւաքական բռնաբարումներով, տեղահանութիւններով: Կը բացուի հայկական ցեղասպանութեամբ եւ վերջ կը գտնէ ռուանտական ցեղասպանութեամբ...»:

***

«MARIANNE»

(20-26 Décembre)

Le génocide arménien se poursuit au Collège de France

Այս խորագրին տակ, շաբաթաթերթը կ'անդրադառնայ Ժիլ Վայնշթայնի հարցին: Ենթախորագրով կը գրէ.– «Ժիլ Վայնշթայն, Թրքական եւ օսմանեան պատմութեան փրոֆէսէօր, «ժխտո՞ղ մը»: Վիճարկումը բաց է»:

Գրութեան սկիզբը, կը յիշուի թէ Վայնշթայն ուրացած էր1915-ի դէպքերու «Հայկական տարբերակը» որու զոհ գացին մէկուկէս միլիոն Հայեր, պնդելով որ ոչ մէկ փաստ կայ թէ բնաջնջումի կամք մը կար Թուրք իշխանութեան կողմէ: Կ'աւելցուի որ Թուրքիա միշտ կ'ուրանայ այդ ցեղասպանութիւնը: Ֆրանսա գիտակցեցաւ ի վնաս իրեն, երբ Ազգային Ժողովի ճանաչումէն ետք, Անգարա բապաննց Ֆրանսայի տնտեսական փոխ – վրէժի դիմել եւ յաջողեցաւ արգելք հանդիսանալ որ օրէնքին առաջարկը Ծերակոյտ անցնի: Ուրեմն, կարելի է հասկընալ որ ցեղասպանութեան մասնագէտները Վայնշթայնը «ժխտող» մը նկատեն: Արդ, կ'աւելցնէ շաբաթաթերթը, այդ որակումը կը տրուի միայն նորնացիներու որոնք կը ժխտեն կազի սենեակներու գոյութիւնը եւ Ժիլ Վայնշթայն չուրանար Հայերու ջարդերը: Կարելի՞ է մերժել իրեն, որ իբրեւ պատմաբան, իր տեսակէտը պարզէ, նոյնիսկ եթէ ամբողջովին սըխալ է ու կ'ակնարկուի Թերնոնի վերջին գիրքին այդ մասին: Եզրակացութիւնն է.– Վիճարկումը բաց է եւ կ'արժէ որ շարունակուի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 17 / 20)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Նախագահի նախկին խորհրդական Ա. Յարութիւնեանի դէմ Զինուորական դատախազութեան դիմումը բաւարարած է Երեւանի Արաբկիր եւ Քանաքեռ – Զէյթուն համայնքներու Ա. ատեանը եւ որոշում տուած որ ան բանտարկուի: Ա. Յարութիւնեան Հոկտ. 27-ի արարքը դրդելու մեղադրանքով ձերբակալուած էր Դեկտ. 15-ին:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 17-ին հանդիպում ունեցած է Հայաստանի Ժողովրդական կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդի անդամներուն հետ, քննարկելով երկրին քաղաքական ներքին կացութիւնը եւ ընկերա– տնտեսական վիճակի հարցերը: Բարելաւելու համար ժողովուրդին ընկերա – տնտեսական վիճակը, նախագահը հարկաւոր դատած է նախագահ – Ազգային Ժողով – կառավարութիւն գործակցութիւնը: Կուսակցութեան ներկայացուցիչները ըսած են թէ կուսակցութիւնը սատար է պետութեան եւ պատրաստ է աջակցելու պետականութեան հզօրացումին ուղղուած քայլերու:

***

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ ԵՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտ. 18-ին գումարուած է Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցութեան (ՀՀԿ) ընդլայնուած նիստը, ուր քննարկուած է Հոկտ. 27-ի դէպքերէն ետք ըստեղծուած ներքին քաղաքական իրավիճակը: Գրեթէ բոլոր ելոյթներուն մէջ տիրապետած է այն կարծիքը թէ երկրին մէջ անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծուած է, շատ վտանգաւոր՝ երկրին համար: Իր խօսքին մէջ, ՀՀԿ նախագահ Անդրանիկ Մարգարեան անդրադառնալով Երկրապահ Կամաւորականներու Միութեան Դ. համագումարին հնչած կարգ մը ելոյթներու յուզական բնոյթին ու սըխալ ընկալման, ճշդած է թէ իրենց կուսակցութիւնը կը շարունակէ զօրակցիլ Հանրապետութեան նախագահին, աւելցնելով թէ ներկայի պայմաններուն մէջ անպատեհ է խօսիլ նախագահին հրաժարականին մասին:

Նիստը ընդունած է նաեւ յայտարարութիւն մը ուր Հոկտ. 27-ի արարքին խստօրէն դատապարտումէն ետք կոչ կ'ուղղուի ոճրագործութեան կազմակերպիչները ու գայն կատարողները օրէնքին ամբողջական խստութեամբ պատժելու, գործի նախաքննութեան համար բարենպաստ մթնոլորտ ապահովելու: «Միասնութիւն» դաշինքի որպէս անդամ, կառավարութեան հետ սերտօրէն գործակցելով երկրին ապահովութիւնը երաշխաւորելու, ընկերա–տնտեսական խնդիրները լուծելու, կաշառակերութեան դէմ պայքարելու եւ Վազգէն Սարգսեանի օրով գծուած կառավարութեան ընդհանուր ուղեգիծին հաւատարիմ մնալու տրամադրութեան արտայայտութիւններէ ետք յայտարարութիւնը կ'աւարտի սա տողերով. «Գիտակցում ենք, որ մեզ վիճակուել է պատմական առաքելութիւն երկրի համար բախտորոշ այս ժամանակահատուածում եւ պարտաւոր ենք պատուով կատարել այն՝ մեր Հայրենիքի եւ մեր զոհուած ընկերների յիշատակի առաջ»:

ԼՂՀ

ԲԱՆԱԿԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

ԼՂՀ նախագահի մամուլի դրասենեակէն հաղորդուած է բանակի հրամանատար Ս. Բաբայեանի պաշտօնազրկումը: Իրեն տեղ հրամանատարի պաշտօնակատար նշանակուած է հրամանատարի տեղակալ գնդապետ Մովսէս Յակոբեան:

***

ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ ԿԸ ԿԱՅՈՒՆԱՆԱՅ

Դեկտ. 17-ին տեղի ունեցած է Ա. Ղուկասեանի հերթական հանդիպումը երեսփոխաններու եւ կառավարութեան անդամներու հետ: Հանդիպումին ներկայ եղած է նաեւ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վաղարշակ Յարութիւնեան:

ԼՂՀ նախագահը շեշտելէ ետք թէ երկրին իրավիճակը կը կայունանայ, մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնած է երեսփոխաններու մեծամասնութեան եւ համայն կառավարութեան որ ստեղծուած բարդ կացութեան մէջ յստակ դիրքորոշում ցուցաբերեցին. այս գծով դրուատած է նաեւ Վ. Յարութիւնեանը, իր անգնահատելի դերին համար իրավիճակի կայունացման գործին մէջ: Երեսփոխանները եւ կառավարութեան անդամներն ալ իրենց գոհունակութիւնը յայտնած են նախագահ Ղուկասեանի հաւասարակըշռուած քայլերուն համար: Ա. Ղուկասեան զիրենք շնորհաւորելով թելադրած է շարունակել բնականոն աշխատանքը:

***

Նոյն օրը հրաւիրուած Ազգ. Ժողովի արտահերթ նիստը տեղի չէ ունեցած մեծամասնութիւն չգոյանալու պատճառով: Զմասնակցած 16 երեսփոխաններ իրենց որոշումը բացատրած են անով որ օրակարգի հարցին քննարկումը ալ աւելի պիտի սրէր երկրին իրավիճակը ու Ազգ. Ժողովն ալ պիտի ներքաշուէր այդ տագնապին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ
ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԼՈՒԽԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ «ՄԻՈՒԹԻՒՆ» ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՆՊԱՍՏԵՑ ԿՐԵՄԼԻՆԻ

Մինչեւ վերջին օրերը հարցախոյզերը կը նախատեսէին համայնավարներու բացարձակ յաղթանակը եւ անակնկալ մը եղաւ Դեկտեմբեր 20-ին, երբ առաջին, մասնակի արդիւնքներու համաձայն, գըլուխը կը հասնէին, գրեթէ հաւասար, Կրեմլինի նորաստեղծ «Միութիւն»ը եւ համայնավարները: Վարչապետը Պուտինի «Միութիւն»ը, որ հազիւ 3 ամսուան կեանք ունի, կ'օգտուի, անկասկած Չէչէնիոյ պատերազմէն, որ հայրենասիրութեան բուռն զգացումի մը ծնունդ տուաւ Ռուսերու մօտ:

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 20, ժամը 10-ի շուրջ (փարիզեան ժամով) հետեւեալ արդիւնքները կը տրուէին քուէներու 67,33%-ի վրայ. կողք կողքի են՝ Համայնավար՝ 24,98%, և «Միութիւն» 24,94%: Կը հետեւին, հակակրեմլին կեդրոն – ձախ համախմբումը, զոր կը ղեկավարեն Պրիմակով եւ Լուժկով (ի դէպ, այս վերջինը որ Մոսկուայի քաղաքապետն է, վերընտրուեցաւ այդ պաշտօնին գլուխը, թաղապետական ընտրութեան, ձայներու 70%-ով) 9,97%-ով, ապա՝ ազատական համախմբում (Աջի Ուժերու Միութիւն) 8,71%, Ժիրինովսկիի ազգայնական շարժումը որ 6,42%-ով մուտք կը գործէ Դումա, հինգերորդ դիրքի վրայ կը հասնին Իաբլոկոյի բարենորոգիչները 5,93%-ով:

Քուէարկողներու թիւն էր 107 միլիոն, մասնակցութեան համեմատութիւնը 55%-ի շուրջ եղած է:

Առաջին աթիւ, բոլոր դէտերն ալ կը հաստատեն մեծ անակնկալը որ «Միութեան» յաղթանակն է, այսինքն՝ Ելցինի եւ իր վարչապետին, որու դիրքը աւելի քան կ'ամրապնդուի եւ այլեւս աւելի քան հաւանական կը դառնայ որ Ելցինին, առանց դժուարութեան, նախագահ ընտրուի:

Հետաքրքրական է դիտել նաեւ որ, մինչ ամբողջ Արեւմուտքը կ'այպանէ Ռուսաստանի «բարբարոսութիւնը» Չէչէնիոյ մէջ, այդ նոյն «բարբարոսութեան» շընորհիւ է որ Կրեմլին կը յաղթէ երեսփոխանական ընտրութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵԶՈՒԵԼԱՅԻ տեղատարափ անձրեւները եւ ողողումները աննախընթաց աղէտ մը ստեղծած են երկրին մէջ, ամբողջ շրջանները թաղուած են ջուրերու եւ ցեխի տակ: Դեկտեմբեր 20-ին, մեռեալներու աժամեայ թիւն էր՝ 585, բայց, հազարաւոր անհետացածներ կային: 20 հազար վիրաւոր կայ եւ աւելի քան 100 հազար անապաստան: Օգնութեան հասած է բանակը, բայց, կարելի չէ շատ բան փրկել: «Լիպերասիոն»ի թղթակցին համաձայն, միայն Վարկասի նահանգին մէջ 25 հազար մեռեալ կայ: Լատին Ամերիկայի դարուս մեծագոյն աղէտը կը նկատուի ինչ որ պատահած է եւ Գարաքաս կոչ կ'ընէ միջազգային օգնութեան: Բազմաթիւ երկիրներ դրական պատասխան տուին, սկսելով Ֆրանսայէն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԵՐԸ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻ՞Ց...

Լուրը, բնական էր որ հասած ըլլար արեւմուտքէն, բայց, հասաւ արեւելքէն: Կրնար չհասնիլ ալ ու մնալ եղած տեղը. աւելի լա՞ւ կ'ըլլար, թէ գէշ: Վստահաբար աւելի նախընտրելի կ'ըլլար բոլոր անոնց համար որոնք ազգային մեծագոյն առաքինութիւն կը նկատեն սեւը ներսը պահել. այսինքն, չխօսիլ, չպատմել, չգրել այն բաներուն մասին որոնք յարիր չեն հանճարեղի, բարքի, մարդասէրի, արդարի, քաջի ու մանաւանդ ուղղամիտի, պարկեշտի մեր ինքնատուր բնորոշումներուն: «Հայը գո՞ղ, կաշառակե՞ր, չարագո՞րծ» հարց կուտային շատեր, տակաւին մինչեւ տասնամեակ մը առաջ, ամէն անգամ երբ պատահար մը լռութիւններու մեր պատը յաջողէր ծակել ու հանրութեան հասնիլ: Պէտք է ըսել որ Հայաստանէն արտագաղթը լռութեան պատին թափուն մեղմացնող «բարերար» ազդակ եղաւ որոշակի չափով, քանի որ նախ սկսաւ բերնէ – բերան, գաղութէ – գաղութ պատմուիլ աչքըբացութեան, ճարպիկութեան պատմութիւններ որոնց «հերոս»ները մեծ մասով Հայաստանցիներ կ'ըլլային. յետոյ անոնց հերոսութիւններուն ամէնէն գլխաւորները արձագանգ գտան հայկական եւ նաեւ ոչ հայկական մամուլի մէջ: Այդպէս էր օրինակ Լոս – Անճըլըսի մէջ հեռաձայնի հաշուեցոյցերու գայթակղութեան մը պարագան որ տեղ գտաւ տեղական թերթերու մէջ, անոնցմէ ալ փոխադրուեցաւ հայ մամուլին: Եղածը այն էր որ Հայեր, իսկապէս հանճարեղ կազմակերպութեամբ մը, յաջողած էին տեղական ընկերութիւններու հաշիւին անցընել հեռաձայնի խօսակցութիւններու հաշուեցոյցեր, որոնց գումարը կը հասնէր կէս միլիոն տոլարի եւ իրենք այդ խօսակցութիւններուն համար ենթականերէն գանձուած տոլարներով բիզոտ շահեր ապահոված էին:

Լռութեան գրեթէ աւանդական դարձած անցարգելէն այս կարգի եղելութիւններ կը յաջողին սպրդիլ, մեծ մասով ոչ տեղացի հերոսներ ունենալու յատկանիշով քանի որ անոնց հեղինակները եթէ նոյնիսկ միայն Հայաստանցիներ չըլլան, այդ տարրը մեծամասնութիւն կը կազմէ: Այս պարագան ընկերային երեւոյթի մըն ալ ցուցանիշ կ'ըլլայ: Մեր գաղութներուն – մանաւանդ հիներուն – մէջ համարկուած, կամ գոնէ համարկումի թեկնածու տարր չի նկատուիր Հայաստանէն արտագաղթողներու բազմութիւնը. դժուար է ըսել թէ անոնց մօտ ալ կա՛յ այդ տրամադրութիւնը: Ստեղծուած կացութեան համար ամենաճիշդ բնորոշումը Սփիւռք – արտերկիր տարբերակումը կուտայ, ինչպէս գրած էր Գ. Պըլտեան («Ինքնութիւն, ինքնութեան տագնապ Սփիւռքի մէջ» – «Յառաջ» – Միտք եւ արուեստ – Դեկտեմբեր 1999). հարցադրումէ մը ետք, ուղղուած՝ 1915-էն ետք ծնած Սփիւռքին ու 1991-էն ետք արտագաղթով ձեւացածին, ան կ'ըսէր. «Առաջինը կը ստեղծուի անդառնալի կորուստէ մը վերջ: Երկրորդը արդիւնք է տնտեսական տագնապի եւ կարելի է նկատել տնտեսական Սփիւռք: Առաջին Սփիւռքի Հայերը Հայաստանի հանրապետութեան քաղաքացի չեն, երկրորդ Սփիւռքի Հայերը ունին հանրապետութեան անցագիր: Թող ներուի ինծի ըսելու որ առաջինը իսկական Սփիւռքն է, երկրորդը՝ Արտերկիրը»: Այս զանազանութիւնն է որ ներյայտ գործօնութեամբ կը մղէ բուն Սփիւռքի լրասփիւռներուն դուռը բաց ձգելու Արտերկրի ներկայացուցիչներուն սխրագործութիւններուն առջեւ: Բան մը որ երբեք չի նշանակեր, ոչ ալ կրնայ համոզել թէ ապօրինութիւններու, ճարպիկութիւններու, խարեբայութիւններու մենաշնորհը կը պատկանի Հայաստանցիներուն:

Այս հապճեպ խորհրդածութիւններուն մղեց «Լոս – Անճըլըս Թայմզ»էն «Ազգ»ի (Դեկտեմբեր 8) արձագանգած նորագոյն տուեալը թէ «Մէկ միլիառ տոլարի հասնող խարդախութեան մասնակից են Հայերը»: Այս անգամ չարաշահումը կը հասնի մէկ միլիառ տոլարի որուն համար կ'ըսուի թէ ԱՄՆ-ու պատմութեան ընթացքին պետութեան դէմ կատարուած մեծագոյն խարդախութիւններու կարգին կը դասուի: Էջին առաջին տողերէն կը նշուի թէ պատասխանատուները Լոս – Անճըլըսի շրջակայքը հաստատուած հայ ներգաղթողներ են: Ճշդուած չէ անոնց մեկնավայրը: Մնաց որ այնքան ալ կարեւոր չէ ատիկա, քանի «Լոս Անճըլըս Թայմզ»ի ընթերցողը ոչինչ պիտի հասկընար Հայաստանցի – ոչ Հայաստանցի հայ մասնանշումէն:

Պետութենէն մէկ միլիառ տոլար չորթելու գործը կատարուած է առողջապահական յատկացումներու չարաշահութեամբ: Իբրեւ թէ հիւանդներու, կարիքաւորներու կատարուած օժանդակութիւններու կեղծ հաշիւներ ներկայացուցած են աւելի քան 300 հիմնարկներ որոնցմէ մեղադրուած 64-էն 34-ին պատասխանատուները արդէն ընդունած են իրենց յանցաւորութիւնը: Այդ հիմնարկներուն տէրերուն մեծամասնութիւնը ունի հայկական մականուններ: Հաւանական նկատուած պատիժները կը տարբերին սովորական տուգանքներէ մինչեւ երեք տարուան բանտարկութեան միջեւ: Գործարքը կը տարածուի տարիներու վրայ:

«Մետիքըլ» կոչուած համակարգը յատուկ է Գալիֆորնիայի նահանգին. անկէ կ'օգտուի հինգ միլիոն հոգի. տարեկան յատկացումներուն գումարը կը հասնի 18 միլիառ տոլարի: Այս գումարէն է որ խըրացուցած են վերոնշեալ 300 հիմնարկները. անոնք ել–փոստի միջոցով իրենց հաշուեցոյցերը ղրկած են պետական գրասենեակին, որ կը հաստատէ կատարուած վճարումները: Երբ երեւան ելած է ծաւալուն խարեբայութիւնը, ստուգուած է որ գանձող հիմնարկներ կան որոնք ոչ գրասենեակ, ոչ հասցէ ունին: Մէկ մասն ալ կը ծնի ու կ'անհետանայ մէկ օրէն միւսը, հաւանաբար որոշ գումար մը գըրպանելէ ետք:

Կ'ըսուի թէ մեղաւորներու ցուցակին վրայ են Աշոտ Աւետիսեան, Օհաննէս Էքիզեան կոչուած Հայերը որոնք սեփականատէր են առողջական հիմնարկներու եւ կարեւոր գումարներ խըրացուցած են. կան նաեւ ուրիշներ: Անոնք որոնք կը խոստովանին, համեմատաբար մեղմ պատիժներ կ'ունենան:

Պայթած գայթակղութիւնը ցնցած է տեղւոյն հայ համայնքը որուն անդամները չեն գիտեր ինչպէս հակազդել, կամ մեկնաբանել եղածը: Մտահոգութիւն կայ յատկապէս անոր համար որ խարդախութեան լուրը կ'արատաւորէ ամբողջ գաղութը որ մեծագոյնն է Արեւմուտքի մէջ: Հասկնալի է անշուշտ այդ մտահոգութիւնը այն շրջանակին որ վերջին տարիներուն հասածներու քաջագործութիւնները իրեն ալ վերագրուած կը տեսնէ, ընդհանրացումի անփոյթ շարժումով մը. թէեւ անբնական ալ չէ այդ երեւոյթը. ո՞ր մէկս չունինք նմոյշներէ մեկնելով հաւաքական արժեւորում կատարելու հակում: Մանաւորաբար երբ նմոյշները կը պատկանին ոչ սիրելի հատուածներու:

«Ազգ»ի կատարած տեղեկատուութեան մէջ կ'ըսուի թէ խըրացումի յանցանքով ամբաստանուածներէն մէկը մեղքը բեռցուցած է «թոյլ օրէնք»ներուն: Այլ խօսքով՝ օրէնքն է յանցաւորը որ իր ճեղքերով, անկատարութեամբ կարելի դարձուցած է մէկ միլիառ տոլարի հասնող դրամաշորթութիւն մը: Այս մատնանշումը, երբ խնդրոյ առարկայ է «գաղթող»ներու զանգուած մը, մտածել կուտայ թէ անոնք ի՞նչպէս կրցած են ամերիկեան օրէնքներու նրբութիւններուն թափանցել այդքան յաջողութեամբ ու նաեւ շահարկել զանոնք, հոգ չէ թէ ոչ նոյն յաջողութեամբ: Այս մէկն ալ, այնպէս կը թուի թէ հայկական հանճարին իւրայատկութիւններէն է որ կը նախընտրէ կարողութիւնները ծառայեցնել շլացնող ծուռին, փոխանակ ստեղծագործ աշխատանքին որով ճիշդ է որ այդքան շատ զերօներով գումար գըրպանել կարելի չէ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ժամանակին Հայագիտութիւնը զարգացած էր Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ, բայց այսօր համաշխարհային հայագիտութեան կեդրոնը Երեւանն է՝ հայագիտական հաստատութիւններով: Երբ Եւրոպայի հայագիտութեան մասին կը խօսինք, յիշատակելի է այն մեծ եւ կարեւոր դերը, զոր կատարած են Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեան հայագէտները:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի Հրաչեայ Աճառեան լեզուաբանական ինստիտուտը կը համագործակցի աշխարհի գրեթէ բոլոր հայագիտական կեդրոններուն հետ: Ինստիտուտը գիտական աշխատանքներ կը կատարէ Լայտէն քաղաքին մէջ գտնուող Հայագիտական Ուսումնասիրութիւններու Ընկերութեան, Ֆրանսայի Սորպոնի եւ Միացեալ – Նահանգներու Գլիվլէնտի համալսարաններու հայագէտներուն հետ: Ինստիտուտը գիտական կապեր ունի Ռուսաստանի, Միացեալ – Նահանգներու, Գանատայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Նորվեկիոյ, Հոլանտայի եւ այլ երկիրներու գիտական հաստատութիւններու հետ:

Ըստ Լեզուաբանութեան Ինստիտուտի տնօրէն՝ ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանին, 1996-էն ի վեր ինստիտուտի գիտնականները կը կատարեն հայկական ձեռագիր յիշատակարաններու ուսումնասիրութիւններ, որոնց մեծապէս կը նպաստէ Հայագիտական Ուսումնասիրութիւններու համակարգչային հզօր խարիսխը: Լեզուաբանութեան Ինստիտուտը կ'օժանդակէ նաեւ Սորպոնի համալսարանի «Հայագիտական Ուսումնասիրութիւններու Հանդէս»ի, ինչպէս նաեւ Գլիվլէնտի համալսարանին մէջ լոյս տեսնող «Հայ Լեզուաբանութեան Տարեգիրք»ի կազմութեան ու հրատարակութեան:

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին ինստիտուտը համագործակցութեան առաջարկներ ստացած է Գերմանիայէն, Զուիցերիայէն, Չինաստանէն եւ այլն:

Օտար եւ ի մասնաւորի գերմանացի հայագէտները ու ճանապարհորդները առանձին կարեւոր նշանակութիւն տուած են այն հանգամանքին, որ Հայերը ապրած են Ասիոյ միւս ազգերու կողքին, խորապէս պահպանած են իրենց սովորութիւնները ու կենցաղը:

Աւելի հարիւր տարի առաջ Գերմանացի Հայագէտ Տոքթոր Էրվին Բրէօյշէն հետեւեալ կերպով կ'ամփոփէ այն պատճառները, որոնք զինք Հայագէտ ըլլալու մըղած են:

Ա. – Սէրը զոր ունեցած եմ հայ լեզուին հանդէպ, որուն կազմութեան գեղեցկութիւնն ու բազմակողմանիութիւնը միայն յունարէնի հետ կրնամ համեմատել:

Բ. – Հայ աւանդութեան կարեւորութեան ու յարգին նկատմամբ ունեցած համոզումս: Հայ աւանդութեան յարգն ալ աւելի կը մեծնայ, որ ուրիշ որեւիցէ լեզու մը չի կրնար յոյն բնագիրներն ա՛յնպէս հաւատարմութեամբ ներկայացնել, ինչպէս հայերէնը:

Գ. – Սէրը զոր ունեցած եմ հայութեան, որուն գիտնական աշխատութեանց ունեցած տաղանդը վկայուած է բազմաթիւ երկերով, որ հին ժամանակներէ մինչեւ օրս շարունակուած են գրեթէ անընդհատ:

Ահա, այս նախադասութիւնները կարդացող այսօրուան օտարախօս Սփիւռքի Հայը եւ Երեւանցի ռուսախօս Հայը ի՞նչպէս անտարբեր գտնուին իրենց հարազատ մայրենի լեզուին, երբ աւելի քան հարիւր տարի առաջ Գերմանացի մը, բաղձանք ունեցած է հայ լեզուն սորվելու միայն երկու փոքրիկ քերականութեան գիրքերու եւ հայերէն դասագրքերու վրայէն:

Հազիւ 27 տարեկան, Լայպցիկի համալսարանի համեմատական լեզուագիտութեան եւ արեւելեան հին լեզուներու դասախօս՝ գերմանացի տոքթոր Հայնրիխ Հիւպշման (1848 – 1908), 1875-ին Լայպցիկ հրատարակած յօդուածի մը մէջ, մեծ աղմուկ բարձրացուց լեզուաբանական աշխարհի մը մէջ: Ընդամէնը 44 էջ պարունակող իր այդ շարադրութեամբ «Հայերէնի դիրքը հնդեւրոպական լեզուներու մէջ» Հիւպշման փաստեց որ հայերէնը անկախ լեզու մըն է հնդեւրոպական լեզուներու ընտանիքի մէջ: Ինքն է բուն հայրը ու հիմնադիրն գիտական հայերէնագիտութեան, եւ այս տիտղոսը նոյն իսկ Հայերէն ճանչցուած եւ տրուած է անոր՝ կենդանութեան ատեն:

1910-ին, երբ Պէրլինի մէջ մեռաւ հայագէտ եւ լեզուաբան փրոֆ. տոքթոր Նիկողայոս Ֆինկ, Պէրլինի համալսարանը Լայտընի (Հոլանտա) Պետական Ազգագրական Թանգարանի վարիչը հրաւիրեց հռչակուած իրանագէտ եւ Հայ ժողովուրդի ազնիւ բարեկամ գերմանացի՝ փրոֆ. Յովսէփ Մարկուարտը ստանձնելու իրանագիտութեան հիմնարկը: Այստեղ հիմնեց Մարկուարտ կից իրանականին, հայագիտութեան յատուկ ամպիոն մը, եւ հպարտ էր, որ հայերէն լեզուն առաջին անգամ իր նախաձեռնութեամբ ունեցաւ համալսարանին մէջ յատուկ ամպիոն:

Համալսարանի դասախօս, բանագէտ, գրականագէտ, լեզուագէտ եւ ազգային գործիչ՝ Տոքթոր Արտաշէս Աբեղեան նշանակուեցաւ հայերէնի դասախօս նոյն ամպիոնի մէջ, եւ վարեց դասախօսի պաշտօնը 1926 – 1936, իսկ այնուհետեւ 1936 – 1940, վերակազմեալ Արտասահմանագիտական ճեմարանին մէջ, 1940 – 1945-ին դարձեալ վերակազմուած արտասահմանագիտական ճեմարանին մէջ եւ 1942 - 1945-ին նաեւ փիլիսոփայական մասնաճիւղին մէջ (գրաբար հայերէնի համար) նոյն համալսարանի:

1945-էն ետք Պէրլինը բաժնուեցաւ երկուքի, Արեւելեան եւ Արեւմտեան Պէրլիններ: Նախկին Պէրլինի համալսարանը մնաց Արեւելեան Պէրլինի մէջ (Սովետական մասը), իսկ Արեւմտեան Պէրլինի մէջ 1948-ին հիմնուեցաւ Պէրլինի «Ազատ Համալսարան», այն ժամանակ Պէրլինի մէջ կ'ապրէին մօտաւորապէս 60 Հայեր:

Պէրլինի համալսարանի փրոֆէսօրներէն՝ հայագէտ Տոքթոր Կունթըր Ռայշընկրոնը կարգաւոր դասախօս էր ռումանական լեզուագիտութեան եւ տնօրէն պալքանեան լեզուագիտական կաճառին՝ Պէրլինի համալսարանին մէջ, 1948-էն ի վեր, այսինքն Արեւմտեան Պէրլինի «Ազատ Համալսարան»ին հիմնուելէն ի վեր: Մինչեւ 1964, երբ դեռ հայերէնի յատուկ դասաւանդութիւն հաստատուած չէր հնդեւրոպական սեմինարին մէջ, ինք էր որ մէջընդմէջ «Ներածութիւն հայ լեզուի» համեստ վերնագրին տակ դասախօսական վեցամսեակներ կը յատկացնէր ստուգաբանական հայերէնին, բաղդատութեան դնելով զայն կարգ մը հնդեւրոպական լեզուներու հետ, զորս կը դասաւանդէր:

Հայերէն գիրքերու մատենադարանական բաժինը, պալքանեան կաճառին մէջ, հաստատուած է իր ջանքերով եւ շարունակ լրացուած է:

Վերջին աշխարհամարտի վաղորդայնին Պէրլինի հայութիւնը կորսնցուցած էր ամէն ինչ, այնուհետեւ կրկին նոր կեանք մը կը սկսէր հայութեան համար Արեւմտեան Պէրլինի մէջ:

1961-ին, Ռոտոսթօ ծնած Պետրոս Ֆրունճեան Պէրլինի համալսարանին կը ներկայացնէ իր աւարտական ճառը, գերմաներէն 229 էջնոց գիրք մը, որուն նիւթն է «Հայ մամուլի ծագումն ու զարգացումը եւ անոր ազդեցութիւնը աշխարհաբարի եւ քաղաքական մտքի կազմաւորման վրայ»: 1963-ին վկայուած «Փիլիսոփայութեան Տոքթոր»ի տիտղոսով, նոյն տարին Տոքթոր Պետրոս Ֆրունճեան նշանակուեցաւ Պէրլինի Ազատ համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի դասախօս, պաշտօն՝ զոր վարեց մինչեւ իր մահը՝ 1973:

Պետրոս Ֆրունճեան աւելի քան քառասուն տարի ոգին եղաւ Պէրլինի հայ ազգային կեանքին, եւ մէկ տարուան հայերէն լեզուի ուսուցիչը եղած է այս տողերը գրողին:

Փրոֆ. Տոքթոր Պեռնհարտ Շլեռաթի տնօրէնութեան տարիներուն եւ անոր աջակցութեամբ նախկին իրանահայ, Պէրլինի Հայկական Տեղեկատուութեան եւ Փաստագրութեան Կեդրոնի եւ Վտանգըւած Ժողովուրդներու Ընկերակցութեան հայկական համագործակցութեան գրասենեակի պատասխանատու Տոքթոր Ժիրայր Քոչարեանին յանձնուեցաւ 1974-էն ի վեր Ազատ Համալսարանի (հնդեւրոպական եւ համեմատական լեզուաբանութեան հիմնարկ) մէջ ամպիոնի դասախօսի պաշտօն:

Այս անգամ Հայագիտութեան ամպիո-

2000-Ի ՎԱՏԻԿԱՆԵԱՆ ՇՈՒԿԱՆ

Մեծ էր թիւը այն ձեռնարկատէրերուն որոնք խիղճի պատասխան կ՚ակնկալէին եկեղեցիին երկհազարամեակի յոբելեանէն: Սակայն, այնպէս կը թուի որ անոնց երազները մեծ մասով դատապարտուած են երազ մնալու: Կը սպասուէր որ սրբազան տարուան ընթացքին որ կը սկսի պաշտօնապէս Ծնունդի գիշերը, միլիոնաւոր ուխտաւորներ Վատիկան դիմեն: Բնականաբար, յուշանուէրներու վաճառքը առաջնային տեղ պիտի գրաւէր այդ այցերուն ընթացքին: Սակայն, ձեռնարկատէրեր որոնք հովանաւորութեան պայմանագրեր կնքած են Եկեղեցիին հետ, յոբելեանին երկու շաբաթ մնացած սկըսած են վախեր ունենալ որ իրենց ակնկալութիւնը պիտի չիրականանայ: Կը գանգատին որ խոստացուած ծանուցումները չեն կատարուիր: Հակառակ որ յոբելեանի մակնիշով բազմատեսակ ապրանք արտադրուած է, ինչպէս՝ հովանոց, պայուսակ, օրացոյցներ, եւ այլն, մինչեւ այսօր յաճախորդ ունեցողները միայն վերջիններն են: Գանգատներ կան թէ խանութները այդ ապրանքներէն կ՚ապսպրեն միմիայն որպէս ցուցափեղկերու յարդարանքի առարկայ:

Բոլոր ձեռնարկութիւնները խորհրդապահական տոկոս մը կուտան Վատիկանի. այդ գումարները կը հաւաքուին «գործակցութեան սնտուկ»ի մը մէջ, տրամադրուելու համար չքաւոր ուխտաւորներու որոնք Հռոմ ուխտի կ՚երթան: Ձեռնարկատէրերը ատոր մէջ փրկութիւն մը կը տեսնեն, միայն առեւտրական իրենց գործունէութեան ուղղելի քննադատութենէն: Բայց իտալացի հաւատացեալներուն մէկ երրորդը համոզուած է որ 2000 սրբազան տարուան բոլոր նշումները, արարողութիւնները միմիայն փրօսաշրջական ու շահու նպատակներ կը հետապնդեն:

Կաթոլիկէ ազդեցիկ շաբաթաթերթի մը հարցախոյզին այդ արդիւնքը յուսահատութիւն կը պատճառէ կրօնաւորներուն որոնք ամէն առիթով հազարամեակին առարը միայն հոգեւոր հանդամանքով ներկայացնել կ՚ուզեն: Այսուհանդերձ նիւթականին սուսերը անհետացնել անկարելի կ՚ըլլայ: Վատիկան շատ խիստ պայմաններով կը թոյլատրէ որ առեւտրականներ գործածեն պաշտօնական իր մակնիշը, իրենց արտադրութեան համար: Այդ մակնիշը կը բաղկանայ հինգ աղաւնիներէ որոնք կը ներկայացնեն հինգ ցամաքամասերը: Ընկերութիւնները պէտք է ընդունին որ իրենց ծանուցումները խըստագոյն քննութենէ մը անցնին եկեղեցական քննիչներու կողմէ: Այս վերջինները միայն իրաւասու են որոշելու թէ այդ ապրանքները արժանի՞ են վատիկանեան առեւտրական արտօնագիր մը ունենալու, թէ ոչ:

Կ՚ըսուի թէ այդ արտօնագիրներուն փոխարէն յոյս կայ 15 – 50 միլիոն եւրօ մուտք արձանագրելու այդ սնտուկին համար: Իսկ կրօնական յուշանուէրներու եւ գեղօրներու շուկան 1992–ի 190 միլիոն եւրոյէն գրեթէ կրկնապատիկին հասած էր 1998–ին:

Հակառակ բոլոր նախազգուշութիւններուն, յոբելեանի տարուան վատիկանեան շուկան լեցուն պիտի ըլլայ նաեւ ապրանքներով որոնք պիտի չունենան պաշտօնական մակնիշը: Հազարաւոր ձեռնարկութիւններ լծուած են յուշանուէրներու պատրաստութեան: Եւ շատ հաւանական է որ այս վերջինները իրենց համեմատաբար ցած գիներով ակնկալուած շահերը մոլորեցնեն իրենց ճամբէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՈՏՆԱՀԱՐՈՒՄ ԵՆ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ»

Հելսինքիի ընկերակցութեան նախագահ Միքայէլ Դանիէլեան Դեկտ. 15–ին մամուլի ասուլիսով մը ներկայացուցած է մարդկային իրաւանց իրավիճակը Հայաստանի մէջ եւ տարուան մը ուսումնասիրութեան արդիւնքները: Ան իր զեկուցումին մէջ նշած է թէ Հայաստանի մէջ մարդկային իրաւունքները ոչ թէ միայն չեն պաշտպանուիր, այլեւ կ՚ոտնահարուին Պետութեան կողմէ, մինչ արդարադատութեան համակարգը առարկայական վարք չի ցուցաբերեր: Մ. Դանիէլեան փաստեր բերելով ցոյց տուած է բանակէն ներս տիրող ապօրէնի վիճակը. իր տուեալներով, միայն 1999–ին զոհ գացած են 200 զինուորներ: Խօսքի ազատութիւն ալ չկայ, աւելցուցած է, որպէս ապացոյց նշելով Նիկոլ Փաշինեանի դատավարութիւնը. «Եթէ լրագրողին դատում են խօսքի ազատութեան համար, ապա նա քաղաքանտարկեալ է» ըսած էՄ. Դանիէլեան նախքան եզրափակելը թէ՝ նաեւ կ՚ոտնահարուին փոքրամասնութիւններու՝ աղանդաւորներու եւ այլոց իրաւունքները:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4–ին, Ուսուցչաց Միութիւնը յարգանքի հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր ի պատիւ ուսուցիչներուն: Բացումը կատարած է Սիբարփի Կիւլպաղ, որ ողջունելէ ետք ներկաները, բեմը յանձնած է ուսուցչուհի Տիկին Նատիա Տիրատուրեանի, որ կարդացած է Միութեան տարեկան տեղեկագիրը: Ան շնորհակալութիւն ալ յայտնած է Վարդ Շիկահերի, Ռ. Հատտէճեանի, Մաքրուհի Պ. Յակոբեանի, Երուանդ Կոպէլեանի եւ Պերճ Շիկահերի որոնք պարբերաբար իրենց մտքի պաշարները կը բաժնեն կրթական մշակներուն հետ: Հըրաւիրուած է խօսելու Սուրէն Դանիէլեան որ ծանրացած է ուսուցչական վսեմ ասպարէզին վրայ: Իր սրտի խօսքը ըսած է Ռոպէր Հատտէճեան: Ան գնահատելով ուսուցիչներու աշխատանքը, դիտել տըւած է որ իրեն համար միշտ հաճելի եղած է բաժնել անոնց մտերիմ բարեկամութիւնը: Հուսկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք: Գործադրուած է գեղարուեստական կոկիկ բաժին մը:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.–Կամքի մարզասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4–ին, տօնուած է Հ. Յ. Դ. Օրը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան Կոմիտէներուն: Վարդգէս Քիւփէլեանի բացման խօսքէն ետք, բեմ հրաւիրուած է օրուան բանախօսը Յակոբ Ս. Յակոբեան որ նշած է կուսակցութեան 109 տարիներու երկայնքին կատարած իրագործումները եւ չեշտած թէ կուսակցութեան առաքելութիւնը կը շարունակուի նոյն թափով եւ վճռակամութեամբ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ կատարուած են ինքնաբուխ նուէրներ:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ «Նայիրի» սրահը, Նոյեմբեր 14–ին ոգեկոչուած է Պարոյր Սեւակը, անոր ծննդեան 75–ամեակին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Իրանահայ Գրողներու Միութեան եւ Հ. Մ. Սիփան Միութեան: Օրուան բանախօսը եղած է պարսկահայ բանաստեղծ՝ Ալմին, որ ներկայացուցած է Պարոյր Սեւակ մարդուն եւ բանաստեղծին հիմնական գիծերը: Ապա, Կիտուշ Արզումանի ղեկավարած գեղարուեստական խումբը ներկայացուցած է երկու պատկերներ Պարոյր Սեւակի «Եղկատակը» եւ «Դիմակահանդէսի գլխաւորը» բանաստեղծութիւններու հիման վրայ: Ելոյթ ունեցած է, Հայաստանէն յատկապէս հրաւիրուած, մտաւորական, արուեստագիտուհի եւ Պարոյր Սեւակի աշակերտուհի՝ Սեւալանա Խանումեան, նաեւ քերթուածներ արտասանելով բանաստեղծէն: Հանդիսութեան փակման խօսքը արտասանած է Հ. Մ. Սիփան Միութեան վարչութեան ներկայացուցիչը:

Լրատու տեղեկատու

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ «GRAS SAVOYE» ՄՐՑԱՆԱԿԸ՝ ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻՆ

«Mozarts du 7ème Art»ի այս առաջին յատկացման դատակազմը Անահիտ Սիմոնեանի շնորհած է շարժանկարի երաժըշտութեան յորինման «Gras Savoye» մրցանակը:

Անահիտ Սիմոնեան ծնած է Հայաստան 1974–ին, երաժիշտներու ընտանիքի մը ծոցը: Երաժշտական իր ուսումը կատարած է նախ Սայեաթ – Նովա դպրոցը, ապա Երեւանի Չայքովսկի վարժարանը: Հայաստանի Ազգային Երաժշտանոցի երաժիշտի (գոնսերբթիսթ) բարձրագոյն վկայականը ստացած է, ինչպէս նաեւ, միաձայնութեամբ, առաջին մրցանակներ դաշնակի, սենեկային երաժշտութեան եւ մանկավարժութեան: Վարժընթացէ մը ետք Մոսկուայի Չայքովսկի Երաժշտանոցը, Ա. Սիմոնեան Փարիզ կուգայ եւ յաջողութեամբ ձեռք կը ձգէ սենեկային երաժշտութեան բարձրագոյն վկայականը Էքոլ Նորմալ տը Միւզիք / Ա. Գորթօ: Ապա, կը դիմէ ստեղծագործութեան, ստանալով յօրինումի վկայական մը Միշէլ Մերլէի դասարանը:

նին շնորհուեցաւ աւելի ընդարձակ կարելիութիւններ, (արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրականութիւն, մշակոյթ, ազգագրութիւն, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատմութիւն եւ հայ գրականութեան պատմութիւն): Ներկայիս հայկական բաժինը ունի լեզուաբանութեան հետ առընչուող շուրջ 1400 գիրք եւ բաւականին հարուստ հայ մամուլի հաւաքածոյ:

Պերլինի Պատին անկումէն ետք, նիւթական սեղմումներու ենթարկուեցան Ազատ Համալսարանի մաս մը հիմնարկները. ժամանակին շաբթուան մէջ 10 ժամէն իջաւ 6–ի, իսկ ներկայիս 4 ժամ: Այս 4 ժամուան համար կը վճարուի միայն երկու ժամ: Հիմնարկի նոր տնօրէնը փրոֆ. Մայր – Պրուգգէրը յայտնած է Պր. Ժիրայր Քոչարեանին թէ թող չզարմանայ եթէ գալ ձմեռնային վեցամսեակին ամպիոնը փակուի, սակայն տնօրէնը խորհուրդ տուած է շարունակել դասախօսութիւնները անվճար, մինչեւ ելք մը գտնելը:

Ժ. Քոչարեանը մեզի այս տարուան Յունիս ամսուան մէջ հետեւեալը յայտնեց՝ թէպէտ մօտիկ ապագային անտեսանելի է այդ ելքը, այսինքն փակուելու պարագային, վերաբացումը համարեա աներեւակայելի է:

Առ ի տեղեկութիւն, Պէրլինի Ազատ Համալսարանը միակն է Գերմանիոյ համալսարաններուն մէջ ուր մշտական կարելի է հայագիտութեան դասախօսութիւններուն մասնակցիլ:

Այսօր Պէրլինի հայագիտութեան ամպիոնը որբ է մնացած, կարիք ունի նիւթական եւ բարոյական օգնութեան:

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Պէրլին
Դեկտեմբեր 1999

ՀԱՅ ՏԻԵԶԵՐԱՆ?

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Ինչ որ է, ես պիտի երթամ, գործ ունիմ, – ըսաւ Ծառունի ոտքի ելլելով:

– Կեցիր նայինք, ո՞ւր կ՚երթաս կոր, – գոչեց Թաթուլ:

– Կարեւոր գործ ունիմ, մարդ պիտի տեսնեմ...

– Աղէկ, կը տեսնես, նախ սա մեր գործը կարգադրենք:

– Կարգադրելիք բան չմնաց:

– Սա մեր տղոց ի՞նչ պատասխան պիտի տանք:

– Բացէ ի բաց կ՚ըսես, որ մարդը ծըրգեր, գացեր է:

– Անոնք ատով կը գոհանա՞ն:

– Հապա ի՞նչ կ՚ուզես, որ ընենք:

– Պէտք է իրենց բան մը վճարել:

– Մենք չառինք, որ իրենց ալ վճարենք, – պատասխանեց Ծառունի:

– Գոնէ հազարական լէյ տալու է ձեռքերնին, – ըսաւ Թաթուլ:

– Ո՞ւրկէ պիտի տանք:

– Դուն կրնաս բան մը ընել:

– Բան մըն ալ չեմ կրնար ընել, այս միջոցիս շատ նեղն եմ:

– Պարտաւոր ես գոնէ երկու հազար լէյը տալու... 200 հազար լէյին փոխարէն, զոր մեզի կորսնցնել տուիր:

– Ալ վերջացուր այդ խօսքերը... ես դրամ չեմ կրնար տալ, յոյժ կարէ... գործ ունիմ, մնաք բարով:

– Եթէ անմիջապէս երկու հազար լէյ չվճարես, գիտցիր, որ գործդ գէշ կ՚ըլլայ: Պուքրէշի մէջ չես կրնար մնալ:

– Սպառնալի՞ք, – ըսաւ Ծառունի չփոթած:

– Այո՛, սպառնալիք, – գոչեց Թաթուլ, – եւ գիտցիր, որ պարապ սպառնալիք մը չէ ըրածս:

– Թաթո՛ւլ, մենք հին բարեկամներ ենք...

– Եթէ բարեկամներ ենք, այն ատեն բարեկամութիւնդ ըրէ եւ ուզած դրամս տուր:

– Իրաւցնէ անպատճառ պէտք ունի՞ս:

– Եթէ պէտք չունենամ, այսչափ չեմ պնդեր:

– Ես ալ այս միջոցիս չափազանց նեղուած եմ թէեւ, բայց յանուն բարեկամութեան այս զոհողութիւնը պիտի ընեմ:

Եւ Ծառունի ձեռքը գրպանը տանելով՝ զգուշութեամբ երկու հատ հազարնոց լէյ հանեց եւ երկարեց Թաթուլին:

Միւսը դրամը գրպանեց, առանց բառ մը արտասանելու:

– Գոհ մնացի՞ր ինէ, – հարցուց Ծառունի:

– Այո, – պատասխանեց Թաթուլ քթին տակէն:

– Նորէն հին բարեկամնե՞ր ենք:

– Այո, – կրկնեց միւսը նոյն ձեւով:

– Ուրեմն մնաք բարով:

Եւ Ծառունի ինքզինք փողոց նետեց:

– Աժան ազատեցայ, – կը մտածէր ինքնին, – եթէ ուզէր, աւելին կրնար առնել ինէ:

Ու արագ – արագ հեռացաւ:

ԳԼՈՒԽ Ի.

Կէս գիշերը անցած էր, երբ ահռելի իրարանցում մը ծայր տուաւ Պէյրութի ծայրաքաղաքը, Քարանթինա կոչուած թաղը: Քանի մը հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը, այր, կին, տղայ ու աղջիկ, լաց ու կոծով, անլուր հայհոյանքներով, պոռչտուքներով եւ իրարու հասցէին ըսպառնալիքներով կը դիմէին դէպի մօտակայ պահականոցը:

Շրջակայ տուներու բնակիչները իրենց խաղաղ քունէն արթնցած, կը փութային դէպի պատուհան ու պատշգամ դիտելու համար տեսարանը:

Բազմութիւնը կուգար հայկական վըրանաքաղաքին կողմէ, որ հոն մօտերը կը գտնուէր:

Տեղացի դրացիներ, պատշգամէ պատշգամ, կը խօսակցէին:

– Նորէն Հայե՞րն են այս աղմուկը հանողը:

– Ատոր տարակոյս չկայ:

– Այս ամէն գիշեր է, հանդիստ քուն չունինք, հազիւ թէ աչքերնիս կը գոցենք՝ իրարանցումը կը սկսի:

– Անկարելի է, որ այս ընթացքը շարունակէ, պէտք է բողոքել... տես ամբողջ թաղը ոտքի հանեցին:

– Երէկ գիշեր ալ նոյն բանն էր արդէն:

– Առջի գիշեր ալ:

– Ի՞նչ փորձանք է, որ եկաւ մեր գըլխուն:

– Այս մարդիկը հանդարտ կենալ չե՞ն գիտեր:

(Շար. 159)

(Շար. Ա. էջէն)

որ տասնեակ հազարաւոր պատրաստ ճաշեր եւ դեղօրայք ղրկեց:

ՄԱՔԱՕ, փորթուկալեան գաղթավայրը, Դեկտեմբեր 19-ին պաշտօնապէս վերադարձուեցաւ Չինաստանի, ի ներկայութեան փորթուկալի նախագահին՝ Խորկէ Սամփայոյի եւ Չինաստանի նախագահին՝ Ժիանկ Զեմինի եւ 2500 հրաւիրեալներու: Չինաստանի հարաւային ափը գտնուող այս նաւահանգիստը Փորթուկալի կը պատկանէր 1557-էն ի վեր: Այս յանձնումով վերջ կը գտնէ եւրոպական գաղթատիրութիւնը: Այս առթիւ, Չինաստանի նախագահը կոչ ըրած է որ ժամ առաջ վերադարձուի նաեւ Թայվանը:

ԳՐՈԶՆԻԻ մէջ եւ շուրջը կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Ռումբեր ալ կը տեղան միաժամանակ եւ ռուսական սպայակոյտը յայտարարած է որ բանակին եւ չէչէն նախարարներու միջեւ շփումները ձախողած են:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ ՄԷՋ կացութիւնը շատ ծանր է եւ նախագահուհին՝ Ճանտրիքա Քումարաթունկա հազիւ փրկուած է մահափորձէ մը, Դեկտեմբեր 18-ին, Գոլոմպօ, որու հետեւանքով 21 հոգի մեռած է եւ 210 հոգի ալ վիրաւորուած: Կը թուի որ թամուլ անջատողականներու գործն է: Միեւնոյն ատեն ուրիշ ռմբափորձ մըն ալ գործուած է միթինկի մը մէջ, մայրաքաղաքին հիւսիսը: Հոս ալ 12 մեռեալ կայ: Ինչ կը վերաբերի Տիկին Քումարաթունկայի, վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած է մահափորձէն ետք, դէմքէն հանելու համար պայթուցիկի բեկոր մը, բայց, վախ կար որ մէկ աչքը կորսնցնէ:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Մասիմօ տ'Ալեմա իր հրաժարականը տուաւ Դեկտեմբեր 18-ին, բայց, կրկին իրեն պիտի յանձնուի կառավարութիւն մը կազմելու պաշտօնը: Իտալիոյ յետ - պատերազմեան 56-րդ կառավարութեան անկումը անխուսափելի դարձած էր, ընկերվարականներու բուռն յարձակումներէն ետք: Անոնց պարագլուխը, վերջին համագումարին ընթացքին (ամսուս սկիզբը) յայտարարած էր թէ կրկին տ'Ալեմայի առաջարկել կառավարութիւն կազմելու պաշտօնը, սխալ քայլ մը կ'ըլլար:

ՊՈԼՍՈՅ ասիական ափի Գօզեաթաղը թաղին մէջ Դեկտեմբեր 19-ին երկու պայթում մեծ խուճապի պատճառ եղած են: Առեւտուրի կեդրոնի մը ըմպելիներու բաժինին մէջ դրուած պայթուցիկը պատճառ եղած է միայն նիւթական վնասի: Ոչ ոք ստանձնած է արարքին պատասխանատուութիւնը: Երկրորդ պայթումն ալ տեղի ունեցած է նոյն հաստատութեան կառատան մէջ:

ՊԱՅՐՈՒ, Իւ - Տի - էֆ-ի նախագահը, որ առջի օր, յայտարարած էր թէ Սթրազպուրկ պիտի չերթայ, նախընտրելով Ազգային Ժողովի իր աթոռը, միտքը փոխեց եւ յայտնեց թէ Եւրոպական խորհրդարանական պիտի մնայ, հրաժարելով Ֆրանսայի երեսփոխանի հանգամանքէն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ քիմիայի և դեղօրայքի մեծ ճարտարարուեստը Ռոն-Փուլէնք մեռաւ, կամ, աւելի ճիշդ, անունը կորսնցուց միանալով գերմանական Հէօքսթին: Այդ «անուանութենէն» ծնաւ գիտութեան համաշխարհային նոր մեծ ճարտարարուեստ մը՝ Ավէնթիս:

ՊԱՊԸ Իսրայէլ պիտի երթայ (Ս. վայրերը եւ Ինքնավար հողամասերը) Մարտ 21-էն 26:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Շաբաթավերջին, Ֆրանսայի Բաժակի գաւաթի մրցումներու 8-րդ շրջանին Վալանսի Հայ Մարզականը Լիկայի խումբերէն Շարվիէօյի 3 - 7 յաղթած է, այս վերջինոյն դաշտին վրայ ու օրակուած:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 23
Տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին
եւ Յակոբ Տեառնեղբայր առաքելոյն
Ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25
Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային
եւ առաջին մարտիրոսին
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25-ին տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ս. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

TELEVISION

FRANCE 2

Samedi 25 Décembre à 9 heures
«A l'écoute des noëls arméniens»

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

LE PERE NOEL
vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes *«Thierry-Le-Luron»*
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

—— ENTREE GRATUITE ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Տիրուհի Սրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Գալիանէ եւ իր զաւակներէ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեանէ, իրենց զարմիկին՝ Արսէն Մարգարեանի մահուան առթիւ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons!
EN 50 HEURES

avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.
après 18h.

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par
J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE
Animée par l'Orchestre DVIN
et *DISC-JOCKEY* MARCO
Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées — P.A.F.: 120 F (+conso)
Tél: 04 91 66 91 99 • 04 91 93 69 59 • 04 42 64 12 51
—— Tenue correcte exigée ——

RÉVEILLON DE L'AN 2000
A L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par
GRISCHA et SON ORCHESTRE

Entrez dans le troisième millénaire avec famille et amis dans une ambiance arménienne chaleureuse.

**19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI
22 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.800
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.800

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Դեկտեմբեր 20/21.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԱՆԴԱՄԱԿՑԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Դեկտեմբեր 16–17–ին Սթրազպուրկի մէջ Եւրոպայի Խորհուրդին քաղաքական յանձնաժողովի նիստին Դ. Վոյչէչ զեկուցում մը ներկայացուցած է Հայաստանի մասին, եզրակացնելով որ ան պատրաստ է Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցելու : Քննարկումին ընթացքին ոչ մէկ ժխտական տեսակէտ հնչած է Հայաստանի մասին. Հոկտ. 27–ի դէպքերուն գրական նկատուած է այն որ քաղաքական պայքարը Ազգ. Ժողովէն դուրս ելած չէ : Ազգ. Ժողովի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Ց. Յովհաննիսեան որ ներկայ գտնուած է նիստին, հաւանական նկատած է որ յառաջիկայ Ապրիլին օրակարգի նիւթ կ'ըլլայ Հայաստանի անդամակցութեան հարցը :

⁂

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԱՊՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՃՇԴԱԾ

Դեկտ. 20–ին, «Ազգ. Միաբանութիւն» կուսակցութեան փոխ–նախագահ Ա. Կարապետեան որ անդամ է 1992–95 ուժանիւթի մարզի չարաշահումները քննարկող յանձնախումբին, յայտարարած է որ տուեալ շրջանին իրապէս մեծ ապօրինութիւններ կատարուած են : Նոյն աղբիւրին համաձայն, ապօրինութիւններուն մէջ դեր ունեցած են արտասահմանեան ու այդ կարգին նաեւ ռուսական հաստատութիւններ. օրինակ՝ երկու հազար վակոն մազութի փաստաթուղթերը ստացուած են, բայց ոչ՝ վառելանիւթը : Կան դէպքեր երբ մազութի ներածումին համար միլիոնաւոր գումարներ փոխանցուած են ռուսական տարբեր կազմակերպութիւններու, սակայն ոչ մազութը Հայաստան եկած է, ոչ ալ գումարը վերադարձուած :

Ա. Կարապետեան ըսած է թէ ներկայիս իրենց յանձնաժողովը դժուարութիւններու կը բախի. կեղծ պատճառաբանութիւններով պահանջուած փաստաթուղթերը չեն տրամադրուիր, եւլն. : Ան խուսափած է անձերու անուններ տալէ, միայն աւելցուցած է որ յանձնաժողովը կը համոզուի թէ նոյն բնագաւառին մէջ կողոպուտը մինչեւ այսօր կը շարունակուի :

⁂

«ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԵՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ» ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Իրաւունք եւ միաբանութիւն» դաշինքի Դեկտեմբեր 20–ի ասուլիսին նախագահներէն Հ. Խաչատրեան ըսած է թէ համոզուած չեն որ Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին քննիչ խումբը քննութիւնը մինչեւ վերջ կը տանի անաչառ ձեւով : Անոնց կը թուի նաեւ որ այդ քննութիւնը երկրորդական գծի մղած է Տէր Սահակեանի, Վ. Սիրադեղեանի թղթածրարները : Մեկնաբանելով ԼՂՀ–ի վերջին իրադարձութիւնները, ան ըսած է թէ ենթադրելի է որ կապ ունին Հոկտեմբեր 27–ին հետ : Նոյն դաշինքի անդամ Հ. Ցարութիւնեանի կարծիքով ալ ԼՂՀ բանակի հրամանատարին մեկուսացումը դրդուած է արտաքին կեդրոններէ :

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՄԱՐԴԸ՝ ՊՈՒՏԻՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԳԼՈՒԽՆ ԵՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՑ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻ «ՄԻՈՒԹԻՒՆ»Ը

Ամէն կողմէ «անակնկալ»ի, «անսպասելի արդիւնք»ի մասին կը խօսուի Ռուսաստանի երեսփոխանական ընտրութիւններուն առթիւ : Այդքան ալ անսպասելի չէր սակայն իշխանամէտ «Միութիւն» համախմբումին յաղթանակը : Վերջին շաբաթներուն մանաւանդ Չեչէնիոյ պատերազմը զգալի կերպով նպաստած էր Ելցինի եւ Պուտինի, նախորդ պարտութենէն վերաւորուած Ռուսին արժանապատուութեան նոր թափ տալով :

Գրեթէ վերջնական արդիւնքները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն. –

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ	24,22%
ՄԻՈՒԹԻՒՆ	23,37%
ՕՎՌ (Հայրենիքը – Ամբողջ Ռուսաստանը, Լուժկով – Պրիմակով ցանկ կեդրոն ձախ)	12,64%
ԱՋԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳԻՉՆԵՐ (Կիրիէնկօ)	8,72%
ԻԱԲԼՈԿՈՅԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳԻՉՆԵՐ	6,13%
Ժիրինովսկի (Ազգայնական)	6,08%

Նախնական, այսինքն մասնակի արդիւնքներու հետ բաղդատութիւնը միայն մէկ տարբերութիւն ցոյց կուտայ. Իաբլոկոյի եւ Ժիրինովսկիի դիրքերու փոփոխութիւնը, այսինքն Ժիրինովսկի 5–րդ տեղը կը զիջի եւ կ'անցնի 6–րդին :

Միջազգային դիտերը «անբաւարարութիւններ» նկատած են քուէարկութիւններու գետնի վրայ, բայց՝ ոչ խարդախութիւն : Գորբաչով, թէեւ, խարդախութիւն կը տեսնէ Պուտինի «Միութեան» այսքան փայլուն յաղթանակին մէջ :

Ռուսաստանի Դուման (Երեսփոխանական ժողով) 450 երեսփոխան ունի, ուր այլեւս աջը կրնայ տիրապետել, մինչ յետ – խորհրդային շրջանէն ի վեր ձախը կ'իշխէր :

Կրեմլինի կուսակցութիւնը կը համախմբէր ուրեմն՝ «Միութիւն»ը (Ս. Շոյկու), «Մեր Տունը Ռուսաստան» (Չերնոմիրդին) եւ «Ռուսաստանի ընտրանքը» (Եգոր Կայդար) :

Պուտինի անմիջական հարցն է Չեչէնիոյ պատերազմին ճակատագիրը : Պիտի կարենա՞յ խաղաղութիւնը վերահաստատել յաղթանակ մը տանելով մինչեւ տարուոյն վերջ : Զինեալ ուժերու համաձայն Գրոզնիի անկումը քանի մը օրուան հարց է այլեւս, մինչեւ Ծնունդ կ'ըսուի : Արդէն զինուորականէն զատ, մայրաքաղաքին օդակայանն ալ Ռուսերուն ձեռքն անցած է :

⁂

Ի՞նչ կը ներկայացնեն Դումա մուտք գործող հոսանքները :

Համայնավարները, որոնք յարդ բացարձակ մեծամասնութիւն կը կազմէին, կը ներկայանան որպէս «ընկերային արդարութեան կուսակցութիւնը», որ կը դատապարտէ հարուստներու եւ աղքատներու միջեւ ծաւալող անդունդը :

«Միութիւն»ը քաղաքական ծրագիր չունի : Ստեղծուեցաւ երեք ամիս առաջ Կրեմլինի կողմէ դէմ դնելու համար Լուժկովի եւ Պրիմակովի կեդրոն – ձախ համախմբումին : Յաղթեց շնորհիւ Պուտինի, որ քանի մը շաբթուան ընթացքին երկրին ամէնէն ժողովրդական դէմքը դարձաւ : Չեչէնիոյ պատերազմը որ ներկայացուեցաւ որպէս պայքար մը «ահաբեկիչներու» և «աւազակներու» դէմ, գըլխաւոր զէնքը եղաւ «Միութեան» յաջողութեան :

Պրիմակովի կեդրոն – ձախ կուսակցութիւնը (Օ.Վ.Ռ.) մեծ պարտեալն է այս ընտրութեան : Նախկին վարչապետը եւ իր զինակիցը՝ Լուժկով, Մոսկուայի քաղաքապետը, զոհ գնաց, ըստ դիտերու, իշխանութեան տարած մեթոտիք պատերազմին իրեն դէմ :

Աջ Ուժերու Միութիւնը, զոր կը ղեկավարէ Կիրիէնկօ, գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուէր տնտեսական եւ ելմտական տագնապին :

Իաբլոկոյի բարենորոգիչները տուժած են, կ'ըսուի, որովհետեւ Չեչէններու հետ բանակցութիւններու կոչ ըրած են, երբ պատերազմը շատ ժողովրդական էր երկրին մէջ :

Հուսկ, Ժիրինովսկի : Ծայրայեղ ազգայնական այս ղեկավարը յաջողեցաւ Դումա մնալ հակառակ անոր որ քաղաքական իր վախճանին մասին կը խօսուէր : Թէեւ իր յաղթանակը շատ յարաբերական է, բայց եւ այնպէս օգտակար է Կրեմլինի : Իր կուսակցութիւնը միշտ թեր քուէարկած է իշխանութեան :

⁂

Ելցինի «ընտանիք»էն երկու հոգի Դումա կը մտնեն : Մէկը՝ Բորիս Բերեզովսկին է որ ձայներու աւելի քան 50%ով ընտրուած է Կովկասի Կարաչայեւօ – Չերքեզիա Հանրապետութեան մէջ, միւսն ալ Ռոման Աբրամովիչ, Սիպնէֆթ քարիւղային մեծ ընկերութեան սեփականատէրը, որ ձայներու 60%–ով ընտրուած է Չուկոտկայի ինքնավար հողամասին վրայ : Ընտրուած են նաեւ նախկին վարչապետեր՝ Ս. Ստեպաշին եւ Վ. Չերնոմիրդին :

ԹԻՊԼԷՐԻԻ ՀԱՄԱՐ Փ. ՏԷՎԼԷՃԵԱՆ ԲԵՐԻԱՆ Է...

Ժան Թիպլէրի կատղած է էՌ–Փէ–էՌ–ի բանբերին՝ Փաթրիք Տէվլէճեանի դէմ զոր չի վարանիր Բերիա որակելու, այսինքն ստալինեան գաղտնի ոստիկանութեան պետը : Ի՞նչ է պատահած : Փաթրիք Տէվլէճեան էլ–Սէ–ի կայանէն անդրադառնալով թաղապետական ընտրութիւններու, ըսած է որ Ժ. Թիպլէրի աջի ոչ բոլոր ուժերը կը ներկայացնէ, ոչ ալ ի վիճակի է համախմբելու աջի բոլոր ուժերը այդ ընտրութիւններուն համար : Այդ է միակ մեղադրանքը զոր կարելի է ընել Թիպլէրիի դէմ, բայց, վճռական բնոյթ ունի : Միշէլ Ալիօ – Մարի ճշդած է աւելի վերջ, ան որ չէր խօսեր բանբերի իր հանգամանքով :

Ժ. Թիպլէրի անմիջապէս հակազդած է եւ բացագանչած՝ «Բերիա – Տէվլէճեան, նոյն մարդը» :

⁂

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ Դեկտ. 19–ին եպիսկոպոս ձեռնադրուած են Երուսաղէմի լուսարարապետ Նուրհան Ծ. Վրդ. Մանուկեան եւ Պոլսոյ Կրօնական Ժողովի ատենապետ Արամ Ծ. Վրդ. Աթէշեան : Առաջինը ծնած է 1948–ին Հալէպ, աւարտած է Կիլիկեան Աթոռի Դպրեվանքը, ապա Երուսաղէմի Ժառանգաւորացը : 1968–ին սարկաւագ ձեռնադրուած է : Արամ Ծ. Վրդ. Աթէշեան ծնած է 1954–ին Տիգրանակերտ. աշակերտած է Պոլսոյ Դպրեվանքին, ապա մեկնած Երուսաղէմի Ժառանգաւորացը :Սարկաւագ ձեռնադրուած է 1973–ին :

ԶԷՆՔԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽՈՒԱԾ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը Դեկտեմբեր 18–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ նախորդ օրը Վրաստանի սահմանակից Բագրատաշէնի մաքսային անցքին վրայ երեք հայաստանցիներ ձերբակալուած են, երկրէն զէնք հանելու յանցանքով : Անոնց մօտ գտնուած են հրացաններ, հրթիռներ, զինամթերք : Հայկական ապահովութեան ուժերու ձերբակալած անձերը կը կոչուին Արթիւր Մելիքեան, Մերուժան Գէորգեան, Կարապետ Դաւիթեան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՅԻ պարզած պատկերը ջրհեղեղէն ետք շատ ողբերգական է : Մեռեալներու թիւը կարելի չէր եղած ճշդել Դեկտեմբեր 20–ին, կ'ըսուէր թէ 15–էն 25 հազարի միջեւ է : Անոնք որոնք փրկուած են ահաւոր նկարագրութիւններ կ'ընեն իրենց ապրած 3 օրերուն :

Հ. ՔՈՀԼ կրնայ նոյնիսկ բանտ երթալ, որքան ալ նման գաղափար մը այլանդակ թուի, երբ կը վերաբերի նախկին վարչապետի մը : Բայց, այնքան կը խօսուի այս մասին որ իր յաջորդը՝ Կերհարտ Շրէօտէր անհրաժեշտ գտած է մտքերը հանդարտեցնել «անտեղի» գտնելով նման վիճարկում մը եւ աւելցնելով.– «Կը խորհիմ որ Հելմութ Քոհլ գիտակից է քաղաքացիի իր պարտականութիւններուն եւ պէտք եղածը կ'ընէ» :

ՃԱՓՈՆԷՆ վերադարձին, օդանաւին մէջ, Լիոնէլ Ժոսփէն կարգ մը խոստովանութիւններ ըրած է լրագրողներուն : Ի մէջ այլոց ըսած է. «Երբ հասկնաք որ վարդապետութեան կապուած մէկն եմ որ կը յառաջդիմէ, խստակեաց մը որ կը մարի խնդալէն եւ անհաւատ բողոքական մը, այն ատեն նուազ ապուշութիւններ կը գրէք» : Դեռ կը մեղադրէ լրագրողները, որոնք ամէն պատասխանատուութիւն կառավարութեան վրայ կը բեռցնեն, երբ գործերը գէշ կ'երթան, բայց, հրաշքի մասին կը խօսին, երբ լաւ կ'երթան : Ինչ կը վերաբերի Շիրաքի, կ'ըսէ. – «Երբեք զինք չեմ խանգարած :

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐԱՆԻ

Այս անունը կրող, 496 էջնոց հատոր մը լոյս տեսած է 1999-ին Երեւանի մէջ որ կը խմբէ արեւմտահայ 15 գրողներու էջերէն լայն բաժիններ: Հատորը կուգայ Հայաստանի Ազգային գրապալատի հրատարակչութենէն, Հովարտ Գարակէօզեան հաստատութեան տրամադրած միջոցներով: Խմբագրութեան աշխատանքը կատարուած է Յասմիկ Բէքմէզեանի կողմէ որ ներկայացուած է որպէս «կազմող»: Ձեռնարկը, ինչպէս կը նշուի մուտքի արձանագրութեան մէջ, նախատեսուած է դպրոցական միջին եւ բարձր դասարաններու աշակերտներուն համար:

«Կազմողի կողմից» խորագրուած նախաբանէն զոր ստորագրած է Յ. Բէքմէզեան, կը տեղեկանանք որ ձեռնարկը արեւմտահայ գրականութեան ճաշակը զարգացնելու, պատանիներուն այդ բնագաւառէն ընթերցումի նիւթ հայթայթելու նպատակներէն առաջ, կամ անոնց հետ կ'ուզէ ծանօթացումի գործ ալ կատարել: Այլ խօսքով՝ արեւմտահայ գրականութեան նոր շրջան կոչուածը նկատի առնուած է նաեւ որպէս «հայութեան արեւմտեան հատուածի վերջին կէս դարեայ կեցութեան ճշմարիտ արտայայտութիւնը»: Այդ գրականութեան մէջ խմբագիրը կը գտնէ բազմաթիւ մեծարժէք հատորներ, «նաեւ համաշխարհային չափանիշներով»:

Նախաբանէն իսկ կը մատնուի ընտրութեան հարց մը. նաեւ չափանիշի որ կիրարկուած է անուններու եւ գործերու նախընտրութեան մէջ: Հատորին մէջ առնուելու առաւել արժանի նկատուած հեղինակներն են Ն. Ռուսինեան, Մ. Պէշիկթաշլեան, Հ. Ղեւոնդ Ալիշան, Պ. Դուրեան, Յ. Պարոնեան, Գ. Զօհրապ, Ռ. Զարդարեան, Ինտրա, Սիամանթօ, Վ. Թէքէեան, Դ. Վարուժան, Մ. Մեծարենց, Ռ. Սեւակ, Ե. Օտեան, Լ. Շանթ: Ասոնց քով հատորին մէջ տեղ գրաւելու արժանի դէմքեր որպէս կը նշուին Թ. Թերզեան, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Ա. Արփիարեան, Թլկատինցին, Տ. Կամսարականը, Երուխանը, Զ. Եսայեանը, Յ. Օշականը եւ քանի մը ուրիշներ. սակայն, կարգ մը պատճառներ ստիպած են դուրս ձգել այս խումբը: Այս պատճառներն են որ կը մատնեն արժէքի չափանիշի հարցը: Խմբագիրը կը գրէ թէ թուած անուններն ալ ընդգրկելու պարագային հարկ պիտի ըլլար հատորին ծաւալը առնուազն կրկնապատկել: Պէտք է ըսել որ այս առաջինը ամբողջովին արդարացի նկատել դիւրին չէ. այսօրուան պատանիին ճաշակին համար բաւական ժամանակավրէպ ու անհետաքրքրական էջեր, ինչպէս Ալիշանի, Սիամանթոյի բաժիններով տրուածներէն մաս մը, կարելի էր հանդըրտութեամբ զեղչել ու տեղ բանալ դուրսը ձգուած անուններու համար: Ինչ կը վերաբերի մնացեալ բացատրութիւններուն, տրամաբանական է այն մէկը թէ ընտրուած են գլխաւորաբար այն հեղինակները որոնց ստեղծագործութիւնները տեղ գտած են դպրոցական այսօրուան ծրագիրներուն մէջ: Կայ սակայն «գեղարուեստականութեան բարձր չափանիշ»ի եւ «արդիական հնչեղութիւն ունենալու հանգամանք»ին նշումը որ առնուազն վերոնշեալ երկու անուններուն օրինակով լրիւ արդարացնել դժուար է: Ալիշանին, օրինակ, յատկացուած է աւելի քան տասը էջ, Սիամանթոյին յիսուն: Ասոնցմէ ու նաեւ Դ. Վարուժանի եւ ուրիշներու տրուած տասնեակներով էջերէն զեղչելով կարելի էր արեւմտեան գրականութեան գոնէ երկու անհրաժարելի անուններուն՝ Յ. Օշականի ու Զ. Եսայեանի տեղ տալ: Ատով արժէքի բարձր չափանիշի մտահոգութիւնն ալ աւելի հիմնաւոր կ'ըլլար: Նաեւ արդիական հնչեղութեան վարկածը: Այս պարագաները կշիռ կը ներկայացնեն յատկապէս այն տեսակէտով որ Հայաստանի ծանօթ պայմաններուն մէջ դիւրին չէ արեւմտահայ գրականութեան 500 էջնոց նման ուրիշ հատորի մը հրատարակութիւնը, որքան ալ բաղձալի բան ըլլայ ան:

Անարդար կ'ըլլայ այս նշումներուն չաւելցնել շատ դրական տուեալներ ալ. գլխաւորը ուղղագրութեան վերաբերողն է: Երկրորդը՝ ձեւաւորումի, ներկայացումի, տառատեսակներու ճաշակաւոր իրագործումը, ընտրութիւնը: Գործածուած ուղղագրութիւնը միայն դասականն է, ամբողջ հատորին համար: Այս ընդգծումին կը մղէ նման հրատարակութիւններով յայտնուած երեւոյթ մը որ յուսախաբ կ'ընէ նախանձախնդիր ընթերցողը: Հայաստանեան այն հրատարակութիւնները –արեւմտահայ, կամ տեղական գործերու– որոնք կ'ըլլան դասական ուղղագրութեամբ, շատ քիչ անգամ նախընտրութեան իսկական անկեղծութեան երաշխիք կու տան: Այդ ուղղագրութիւնը կա՛մ գործածուած կ'ըլլայ որովհետեւ հայաստանցի գիտակից ափ մը մտաւորականներու նախընտրութիւնը դեր կը խաղայ, կամ հրատարակուելիք հատորին հովանաւորը սփիւռքահայ մեկենաս մը, բարերար մը կ'ըլլայ որուն քակին ու գիտակցութեան տարողութիւնը ուղիղ կը համեմատին իրարու եւ պայման կը դնէ որ դասական ուղղագրութիւնը գործածուի: Այսուհանդերձ, այս երկրորդ պարագային շատ են օրինակները ուր գիրքին բնագրին համար դասական ուղղագրութիւնը գործածուած է, բայց նախաբանի, բառացանկի եւ յարակից այլ բաժիններու մէջ պահուած է խորհրդայինը. «Արեւմտահայ գրականութեան ընտրանի»ն զերծ է այդ լարախաղացութենէն. Նախաբանն ալ, վերջաբանն ալ, բառարանի էջերն ալ դասական ուղղագրութեամբ են: Պէտք է անպայման ընել այն մատնանշումն ալ թէ ուղղագրութիւնը յայտնի խնամք, բծախնդրութիւն վայելած է. կան, անշուշտ, սպրդած սխալներ, տպագրական վրէպներ, սակայն ոչ աչքի զարնելու, ոչ ալ ջղայնացնելու չափ կարեւոր է անոնց թիւը:

Նման հատորի մը համար որ երեւան եկած է հարիւրաւոր էջերու ընտրութեամբ, չարուածքով, լաւ պիտի ըլլար ամէն մէկ հեղինակէ ընտրուած էջերուն տակ նշել անոնց առնուած հրատարակութիւններուն վայրը եւ թուականը: Մանաւանդ երբ ինչպէս ըսուած է, հրատարակութիւնը գլխաւորաբար ուղղըւած է դպրոցականներու, այդ նշումները ուսուցողական դեր ալ կը կատարեն, յայտնելով այդ գործերուն մինչեւ այսօր անցած ճամբուն հանգրուանները:

2500 տպաքանակով լոյս տեսած հատորիկը, ինչպէս նշուած է, բարեսիրական ձեռնարկ է, անվճար կը տրամադրուի Հայաստանի, Արցախի ու Սփիւռքի դպրոցներուն: Իսկապէս համահայկական գործածութեան անարգել տրամադրելի քիչ հատորներէն է որ կու գայ Հայաստանէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԷՐՄԻԹԱԺԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԷՆ 100 ԳԼՈՒԽԳՈՐԾՈՑՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ցարդ մեծագոյն ցուցահանդէսն է որ Ս. Պետերբուրգի Էրմիթաժը արտասահմանի մէջ կ'իրագործէ, Հռոմ, տեղի ունեցող: Ասիկա համագործակցութեան մը գագաթնակէտն է, աշխարհի մեծագոյն թանգարաններէն մէկուն եւ հրատարակչատան մը միջեւ, որ Մոնտատորին է: Ցուցահանդէսին բացումը զուգադիպեցաւ Իտալիա մարմին առած Էրմիթաժի Թանգարանի Բարեկամներու Հիմնարկութեան յայտարարումին: Ասիկա համատեղ նախաձեռնութիւնն է նոյն թանգարանի տնօրէն Միխայիլ Փիոթրովսքիի եւ հրատարակչատան նախագահ Լէոնարտօ Մոնտատորիի, որով սկիզբ կ'առնէ հնգամեայ ծրագիր մը, ցուցահանդէսներով եւ այլ իրագործումներով ընկերակցուած, որոնք «Իտալիոյ եւ Ռուսիոյ համար մշակութային մեծ նշանակութիւն» ունին: Արագ փոփոխութիւններու շրջան մը ապրող թանգարանին տնօրէնին հետ «Փանորամա» շաբաթաթերթին համար հարցազրոյց մը կատարած է Ֆրանչէսգօ Պիկացցի որ, անցեալ տարուան «Ռուսիոյ Կատարինէն» եւ յառաջիկային տեղի ունենալիք ցուցահանդէսները նկատի առնելով, հարց կուտայ տնօրէնին թէ հասարակաց գիծ մը գոյութիւն ունի՞ այս ձեռնարկներուն միջեւ:

Մ. Փիոթրովսքի կը պատասխանէ թէ այդ գիծը Էրմիթաժը ինքն է, մեծ թանգարան մը որ իր պատմութիւնը կը պատմէ եւ աշխարհին յայտնաբերել կուտայ, այս պարագային Իտալիոյ, անգին գլուխ գործոցներ: Ցուցահանդէսը, տպաւորապաշտներու եւ յառաջապահներու գործերը ընդգրկող, ձօն մըն է ռուս երկու մեծ հաւաքորդներու, որոնք են Սերկէյ Շուքին եւ Իվան Մորոզով: Ցուցադրուած գործերուն մեծ մասը ասոնց կը պատկանի:

Սակայն, ընթացիկ իրագործութիւնը, որ նախապէս «անկարելի ցուցահանդէս» մը կը համարուէր, երկար տարիներու բանակցութենէ ետք կարելի դարձաւ: Այս պարագան ինքնին կը վկայէ այն խոր փոփոխութիւններուն մասին, որոնք տեղի կ'ունենան ռուսական մշակութային քաղաքականութեան մէջ: Այսպէս, Էրմիթաժը յանձն առած է «նոր գործելակերպ» մը փորձարկել, իր մշակութային դերը աւելի ազդու դարձնելու եւ, հակառակ տեղի ունեցող յեղաշրջումներուն, իր դիրքը պահպանելու որպէս ռուսական մշակոյթին վարկը մարմնաւորող խորհրդանշան: Բայց ինչո՞ւ նման տարողութիւն ունեցող եղելութեան մը համար հրատարակչատուն մը ընտրել: Արդարեւ, ասիկա առաջին անգամն է որ Էրմիթաժ նման գործակցութեան մը կը ձեռնարկէ, «նոր գործելակերպ» փորձարկելու համար, քանի որ մեծ հրատարակչատուն մը, անկասկած աւելի առաձգական կառոյցներ ունի քան թանգարանները: Այսպէս, մինչ Էրմիթաժ յանձն կ'առնէ ձեռնարկին կազմակերպումին այլազան հանգրուաններուն եւ անոր գիտական վարկին հսկողութիւնը, հրատարակչատունը ի սպաս կը դնէ թէ՛ իր փորձառութիւնը՝ ցուցապրակները հրատարակելու գծով եւ թէ՛ իր առեւտրական կառոյցը՝ իրագործումին առաւելագոյն ցցունութիւն տալու համար:

Այս առթիւ, առաջին անգամ ըլլալով հանրութեան կը ներկայացուին երկու նկարներ, մէկը Մօրիս Ուտրիյոյի եւ միւսը Էօժէն Պուտէնի կողմէ նկարուած, որոնք Բորիս Ելցինի հրահանգով ձեռք բերուած են որ, ցարերէն ետք, միակ իշխանաւորն է որ Էրմիթաժի համար գործեր գնած է: Երեսունական թուականներուն ճիշդ հակառակը պատահած էր, քանի որ անգին գլուխ գործոցներ արտասահմանին վաճառուած էին, երկիրին տնտեսական աղիտալի վիճակը դիմագրաւելու համար: Բայց եւ այնպէս, ներկայիս Ռուսիոյ մէջ շատեր կ'ըսեն թէ շուկայական տնտեսութեան մէջ, թանգարանները պարտին առանձինն դրամ ձեռք բերել: Ասոր դէմ, Փիոթրովսքի դիտել կուտայ թէ մշակութային հաստատութիւն մը առեւտրական ձեռնարկ մը չէ: Թանգարանները պէ՛տք է որ դրամ շահին, կ'ըսէ, բայց ասիկա ինքնին նպատակ մը պէտք չէ ըլլայ, ինչ որ կրնայ սխալ եւ անբարոյական ըլլալ, որ կրնայ մշակոյթը սպաննել:

Կացութիւնը դժուար է, քանի որ Էրմիթաժը իրեն յատկացուած պիւտճէին միայն երեսուն առ հարիւրը ստացաւ: Թանգարանը առանձին կրցաւ որոշ գումար մը շահիլ, իր ջանքերով, ինչ որ շատ անբաւարար է: Ասոր իբր հետեւանք, ան պարտքերու տակ կը կքի իրագործուած այն ձեռնարկներուն պատճառով, որոնց համար խոստացուած գումարները չեն ստացուած: Ասիկա պատճառ դարձած է որ Փիոթրովսքի կասեցնէ վերանորոգման մեծ աշխատանքները եւ թանգարանը հետամուտ ըլլայ նիւթական արտաքին աղբիւրներ փնտռելու, ծրագիրներ ներկայացնելով անհատներու, ընկերութիւններու, դրամատուներու, հիմնարկութիւններու:

Այսուհանդերձ, ռուս մեծ թանգարանները տնտեսական մեծ ինքնավարութիւն ձեռք բերած են: Այլեւս Ռուսիոյ մէջ ալ մշակութային քաղաքականութիւնը առընչուած է ընկերութիւններու եւ հրատարակչատուներու հետ մշակուած տնտեսական յարաբերութիւններուն: Իսկ Էրմիթաժի պահանջքները մեծ են, ինչպէս ցուցադրութեան տարածութեան ընդլայնումը, քանի որ անոր պարունակած գանձերուն միայն հինգ առ հարիւրը ցուցադրուած է: Որդեգրուած այս ընթացքով, տարակոյս չկայ որ թանգարանը շատ մեծ օժանդակութիւն կը սպասէ իր բարեկամներէն:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

ԻՐԱՊԷՍ ԱՅԴՔԱՆ ԲԱԶՄԱԶԲԱ՞Ղ ԵՆՔ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Ամէն անգամ որ Արեւմուտքի համար ժամանակի խնայողութեան հասկացողութիւնը խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ, առաջին առթիւ կը յիշեմ Ամերիկացիներու կողմէ կատարուած ֆէրմուարին գիւտը, որ, ըստ հաշիւներու, այնքան մեծ տարբերութիւն մը կը ստեղծէ եղեր կոճակի գործածութեան համեմատաբար, որուն համաձայն՝ երբ նիւթական կարեւոր շահ մը կ'ապահովէ մարդոց, միւս կողմէ ալ ամբողջ կեանքի մը ընթացքին շահեցուցած ժամանակն ալ ամիսներու կը հասնի եղեր: Ասիկա, քաղաքակրթութեան աննշան բարիքներուն փոքր մէկ մասը կը կազմէ. բայց երբ նման «շահեր» իրարու վրայ բարդուելու ըլլան, ընդհանուր հաշիւով մը տարիներ կը գոյացնեն, ինչ որ ձեւով մը մարդկային կեանքը երկարելու նշանակութիւնը ունի անուղղակիօրէն:

Ճիշդ է, որ քաղաքակրթութիւնը իր բերած գիւտերուն կողքին՝ ունի կարգ մը անհեթեթութիւններ ալ, որոնք այնքան պատկերալից կերպով կը ներկայանան մեզի, ինչպէս շարժանկարի անմահ արուեստագէտ Չարլի Չէփլինի «Արդի ժամանակներ» պաստառին մէջ, ուր բաժակ մը սուրճ ունենալու համար հսկայ մեքենական դրութիւն մը կը գործածուի, արդար ծիծաղ պատճառելով դիտողներուն, բայց անշուշտ այդ ժապաւէնին ալ բուն նպատակն է մարդիկը համոզել, թէ ամէն արդիւնք պէտք է արդարացնէ պատճառը եւ պատճառն ալ՝ արդիւնքը, փոխադարձաբար:

Մենք այսօր ալ սկսանք, ըստ երեւոյթին անկապ – անկապակից երկու պարագաներով, որոնք սակայն իրականութեան մէջ տրամաբանօրէն շատ սերտ կերպով կապուած են իրարու, ինչպէս... առձեռն հեռաձայնին գիւտը եւ անոր գործածութեան պարագաները՝ մարդոց որոշ մէկ մասին կողմէ: Անուրանալի են անոր ապահոված օգուտները առօրեայ կեանքին մէջ, բազմաթիւ տեսակէտներով, որոնք բացատրութեան չեն կարօտիր: Անիկա այսօր մտած է մեր կեանքին մէջ՝ իբրեւ ժամանակակից մարդուն մէկ զգայարանքը եւ օրէ օր ալ նորանոր կալուածներ կը ստեղծէ իրեն, տարբեր զգայարանքի մըն ալ դերը կատարելու համար՝ ամէնէն վստահելի եւ հաւատարիմ կերպով:

Մանաւանդաբար վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, այնքան ընդհանրացած է անոր գործածութիւնը ժողովուրդին մօտ, որ կը հասնի աներեւակայելի եւ անհաւատալի համեմատութիւններու, որովհետեւ իսկապէս գործնական է, գործածական է եւ ամենալայն չափով օգտակար: Ինչպէս ըսինք, ան այսօր եղած է յաւելուածական մէկ զգայարանքը ժամանակակից մարդուն: Բայց կարելի չէ ըսել իրականութեան մէջ թէ միշտ անհրաժեշտ բան մըն է որ կ'ընէ ան, տեղին ու ժամանակին, երբ գործածողը, ժամանակի խնայողութեան համար ստեղծուած այս գիւտը կը գործածէ... ժամանակ սպաննելու համար միայն: Այսօր, ուշադրութեամբ նայեցէք ձեր շուրջ, յաճախ ուսանողներու կամ ուսանողուհիներու պայուսակին մէջ են անոնք եւ դասագիրքէն ու տետրակէն աւելի կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն: Այնքան անժամանակ կերպով կը գործածուին երբեմն ալ, որ յաճախ կարգ մը հանրաշարժներու մեքենական դրութեան խանգարումին պատճառ կ'ըլլան եւ զանազան միջադէպերու տեղի կուտան՝ անիմաստ խօսակցութիւններու համար: Իւրաքանչիւր քայլափոխի կը տեսնէք ամէն տարիքէ մարդիկ ու յատկապէս երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, որոնք երբեմն ճամբուն մէջտեղը կեցած՝ կը խօսին մէկուն հետ երկար – բարակ, անշահ նիւթերու մասին յաճախ, ինչպէս քանի մը օր առաջ, շատ լուրջ տեսքով հայրենակից մը, մայր պողոտայի վրայ ճամբուն մէկ կողմէն միւսը անցնելու ատեն յանկարծ կանգ առաւ ու գրպանի հեռաձայնէն հետեւեալ հրահանգը իմացայ կնոջը տրուած, երբ ես կ'աճապարէի կարմիրը վառելէ առաջ դիմացի կողմը հասնելու համար. «Իրիկուան ալ, միսին քով եղինձ մը եփէ՝ ըլլայ – մնայ»:

«Ակօս»

Օրուան հարցեր

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սուրիոյ նախագահ Ասատի առողջական վիճակին հետ կը վատթարանայ երկրին անտեսութիւնն ալ, յառաջ բերելով դէպքեր որոնք կրնան Իսրայէլի հետ խաղաղութեան հոլովոյթը կէս ճամբան ձգել: Նախագահին գլխաւոր մտահոգութիւնն է իրեն յաջորդ կարգել իր զաւակը որ 35 տարեկան է: Այդ ուղղութեամբ անոր մարտավարութիւնը արիւնալի պայքարի մը պատճառ է, Ասատի զաւկին ու եղբօր միջեւ: Հոկտեմբերին բանակէն ուժեր յարձակում գործած են այս վերջինին Լաթաքիոյ բնակարանին վրայ:

Նախագահ Ասատի կրտսեր եղբայրը Ռիֆաթ Ֆրանսա կ'ապրի: Իր բնակարանին ուղղուած յարձակումը որուն ընթացքին հրասայլեր, ուղղաթիռներ գործածուած են, վարած է նախագահին «դահաժառանգ» զաւակը: Գործողութիւնը օրեր տեւած է, բազմաթիւ զոհեր պատճառելով: Սակայն, ի յայտ եկած է որ Ռիֆաթի կողմնակիցները աւելի լաւ զինուած ու մարզուած էին: Պատահարը «բիրտ եւ վայրագ» որակած են արեւմուտքի դիւանագէտները: Սուրիական պաշտօնական բացատրութեամբ՝ եղածը բախում մըն էր թմրեցուցիչի մաքսանենգներուն եւ օրինաւոր ուժերու միջեւ:

Ռիֆաթի Ֆրանսա բնակելուն պատճառը 1985-ին տուած մէկ դասախօսութիւնն է որուն ընթացքին ջատագոված է անտեսութեան եւ առեւտուրին ազատականացումը, քաղաքական կեանքին ժողովրդավարացումը. նաեւ՝ Իրանի տրուած զօրակցութեան դադարեցումը քանի որ այս վերջինը կը ջանայ ոտք դնել Լիբանան: Հակառակ որ այդ շրջանին ան լաւ զինուած ջոկատներ ունէր ու Դամասկոսի մէջ տէր էր կարեւոր դիրքերու, նախընտրած էր մայրաքաղաքը կռիւի դաշտի չվերածել ու հեռանալ, պահելով փոխ-նախագահի տիտղոսը:

Ռիֆաթ կը պնդէր շուկայի անտեսութեան անցքին վրայ: Դրացիներուն հետ, ի մէջ առեալ Իսրայէլը, հարկաւոր կը նկատէր խաղաղութիւն հաստատել, թէ՛ Սուրիոյ, թէ՛ բոլոր արաբ ժողովուրդներուն բարօրութեան համար: Իր կարծիքով՝ Արաբները ճարտարարուեստի մարդ չէին, այլ՝ առեւտրականներ, առեւտրական միջնորդներ: Այսօր, այս գաղափարները նշուելու իրաւունք չունին: Նախագահը իր որդին պատրաստելով յաջորդութեան, անցեալ տարի եղբօրմէն ետ առաւ փոխ-նախագահի տիտղոսը, անոր մեծցող ժողովրդականութենէն վրդոված:

Ան վրդոված է նաեւ ժողովուրդին կողմէ իր եւ եղբօրը զաւակներուն համեմատութենէն: Եղբօրորդին Սորպոնէն շրջանաւարտ մտաւորական մըն է որ Լոնտոնի մէջ հեռատեսիլի արբանեակային կայան մը կը վարէ, յաճախ նիւթ ընելով ժողովրդավարութիւնն ու խաղաղութիւնը: Իսկ իր տղան՝ Պաշարը զանգուածներու կատակներուն նիւթ է: Ռիֆաթ եւ իր տղան միջազգային բեմին վրայ յաճախակի ներկայութիւն կ'ունենան, ինչ որ նախագահ Ասատի կողմէ նախագահական աթոռին ձգտելու արարք կը նկատուի: Մանաւանդ երբ ինք ամէն բան կ'ընէ իշխանութեան պատրաստելու համար իր զաւակը որ ոչ քաղաքական իսկական յենարան ունի, ոչ ալ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ:

Ասատին դժգոհութեան պատճառ են Իսրայէլի եւ Արեւմուտքի կեցուածքները որոնք կը համկնեն թէ խաղաղութիւնը իր ներկայութեամբ հաւանական չէ եւ կը սպասուի աւելի ճկուն յաջորդի մը. ու կը տրուի Ռիֆաթի անունը որպէս դեկավար որ կարող է խաղաղութիւն հաստատելու:

Կայ տակաւին Ասատի փեսային հարցը. տրուած լուրը թէ ան փարիզեան հիւանդանոց մը փոխադրուած էր, վիրաւորուած ըլլալով Ասատի կրտսեր զաւկին մէկ դնդակով, առատ նիւթ կը հայթայթէ արաբական եւ իսրայէլեան մամուլին: Իսրայէլեան օրաթերթ մը նոյնիսկ գրած է թէ ամէն պահու կրնայ յաջորդութեան կռիւ մը ծագիլ Սուրիոյ նախագահական ընտանիքին մէջ եւ Ասատ կը վախնայ ողբերգութենէ մը որ կրնայ նմանիլ իր հակառակորդին՝ Ս. Հիւսէյնի ընտանիքին մէջ 1998-ին պատահածին երբ ան սպաննել տուաւ երկու փեսաները:

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒԵՐԺԱԿԱՆ ԵՐԱԶԸ

Աւելի երկար ապրելու, անմահ ըլլալու երազը ամենահին շրջաններէն ընկերացած է մարդ արարածին: Նաեւ հետաքրքրութիւնը թէ ինչո՛ւ երկրագունտին վրայ ապրող էակներուն միջեւ այնքան մեծ է կեանքի տեւողութեան տարբերութիւնը. ինչո՞ւ, օրինակ, արծիւ մը կ'ապրի աւելի քան դար մը, իսկ մուկ մը 4 – 5 տարի: Այս հարցականէն մեկնած պրպտումներ ցոյց տուած են թէ տարբեր սեռերու կեանքի տեւողութեան գաղտնիքը բնութիւնը արձանագրած է ամէն մէկուն ծիներուն մէջ:

Գիտութիւնը այսօր լուրջ միջոցներու տէր է մարդկային կեանքի միջինը երկարաձգելու համար: Նկատի առած միայն Ֆրանսայի պարագան, հետաքրքրական է հաստատել թէ ներկայիս հարիւր տարեկանէն վեր մօտ տասը հազար հոգի կայ, մինչդեռ 1950-ին 200 էր անոնց թիւը, 1990-ին՝ երեք հազար: Կ'ենթադրուի որ 2050-ին 150 հազարի հասած պիտի ըլլայ այդ հատուածը:

Այս ուղղութեամբ գիտնականներու հետազօտութիւնները վերջին կէս դարուն կեդրոնացած են քրոմոզոմներու ծայրամասերուն վրայ: 30-ական թուականներուն ամերիկացի եւ բրիտանացի կենսաբաններ ցոյց տուին որ այդ ծայրամասերը կենսական դեր կը կատարէին մարդուն երկարակեցութեան մէջ: Իսկ 70-ականներուն սկսան տարբաղադրել այդ ծայրամասերը, տեսնել ի՛նչ է անոնց բաղադրութիւնը: Այդ ծայրամասերը կենսատու ուժի աղբիւրներ են որոնք մարդուն ծնած պահէն կը սկսին հատնիլ ու մինչեւ մահ կը տեւէ այդ հոլովոյթը: Բնականոն բջիջները զարգացման ընթացքին շուտով կը կորսնցնեն այդ մասնիկները պահպանելու կարողութիւնը: Մինչդեռ, խլիրդէ վարակուած բջիջներ, տարօրինակ է որ կը պահպանեն այդ յատկութիւնը, այդ մասնիկներէն առնելով բազմապատկուելու անսպառ կարողութիւն մը: Եւ եթէ դարմանի բաւարար միջոց գոյութիւն չունենայ, բջիջները անհունապէս բազմապատկուելով, մարմինը կը հասցնեն մահուան, մինչ իրենք անմահութեան բանալիին տիրացած են:

Բազմապատկուելու այդ մեքենականութիւնը օգտագործելով գիտուններ յաջողած են արուեստականօրէն բջիջներ մշակել, մարդկային կեանքը երկարելու կոչուած փորձարկումներ ընելու համար անոնց վրայ:

Հետազօտութիւններ կը կատարուին նաեւ կենդանիներու վրայ. անոնց ծիներուն վրայ կատարուած միջամտութիւններու շնորհիւ արդէն կարելի եղած է երկարել որոշ տեսակներու կեանքի տեւողութիւնը: Փոփոխութիւնները կը խանգարեն ծիներու ինքնավերանորոգման եւ փճացումի ընթացքներուն համեմատութիւնները: Մուկերու վրայ կատարուած աշխատանքներ յաջողած են մինչեւ 30% համեմատութեամբ երկարել անոնց կեանքի տեւողութիւնը:

Ներկայիս ձեռնարկուած աշխատանքները աւարտելու պարագային, կը յուսացուի որ կարելի պիտի ըլլայ եռին ձգել կեանքի այսօրուան առաւելագոյն սահման նկատուած 125 տարեկանը: Ճիշդ է որ մինչեւ իրականացում տանող ճամբան տակաւին երկար կը նկատուի, սակայն, նիւթը միմիայն երազի ոլորտին չի պատկանիր այլեւս:

Կը մնայ այդ հեռանկարին համար պատրաստուիլ, ընկերային, անտեսական պայմանները հաշուելով: Մինչեւ այսօր գրեթէ ոչինչ եղած է գոնէ մտածելու համար աշխարհի մը մասին որուն բնակչութեան մեծամասնութիւնը բաղկացած պիտի ըլլայ երրորդ, չորրորդ տարիքի մարդոցմէ: Ընտանիքներ պիտի գտնուին ուր խմբուած պիտի ըլլան հինգ սերունդ միասին:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ յետագայ հարիւրամեակներուն, հազարամեակներուն երկրագունտին մարդկային կեանքը: Նոպէլեան մրցանակակիր (1974) գիտնական Փրոֆ. տը Տիւվ կը գրէ թէ շատ մը սեռերու գոյութիւնը 1 – 11 միլիոն տարուան անցեալ ունի. ստնաւոր արարածները 2 միլիոն տարեկան են: Ատիկա ենթադրելու կը մղէ որ մարդուն համար յառաջիկայ 5 միլիոն տարուան ընթացքին բազմաթիւ հրաշալի բաներ պիտի պատահին: Այլ նախատեսութեան մը համաձայն ալ մարդը կրնայ զարգացնել համաշխարհային ընկերութիւն մը որուն մէջ անհատները յանուն ընդհանուրին շահուն պիտի հրաժարին իրենց ազատութեան որոշ մէկ բաժինէն:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՈՋՆԻ»ական կատակներ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Շուկայում 5 քիլոգրամ միրգ էի առնում, բայց մէկ ռուբլի պակասում էր:

– Իսկ եթէ մէկ ռուբլիանոց գիրք տամ, – գիտմամբ հարցրի ես:

Վաճառողն արհամարհանքով նայեց ինձ:

– Բայց ես այդ գրքի հեղինակն եմ, – ասացի ես:

– Է ի՞նչ անենք, ես էլ՝ էս մրգի հեղինակն եմ, – պատասխանեց մարդը եւ մի ռուբլու միրգ պակաս տուեց:

***

– Ինչպէ՞ս ես, – հարցրեց մի ընկեր, – ամէն ինչ նորմա՞լ է:

– Միայն աննորմալների մօտ է ամէն ինչ նորմալ, – պատասխանեցի:

***

Դրամատուրգ Կ. Գորեանը փոքրիկ պիես էր բերել՝ «Գարուն»: Պիեսում միայն մի գործող անձ կար՝ անտառապահ տղան, որը խօսում է ծառերի եւ ծաղիկների հետ, իսկ վերջում, երեւում է սիրած աղջիկը:

– Աղջկայ կերպարն աւելորդ է, – ասացի հեղինակին եւ պիեսը տուեցի գլխաւոր խմբագիր Վ. Պետրոսեանին, նախապէս ասելով, որ լաւ պիես է, բայց աղջկայ կերպարն աւելորդ է:

5 օր յետոյ Գորեանը եկաւ: Խմբագիրը չէր կարդացել, բայց ասաց.

– Կարդացել եմ, շատ լաւ պիես է, բայց տղայի կերպարն աւելորդ է:

Հեղինակն ապշեց.

– Ախր իմ պիեսն միայն մի կերպար ունի, այն էլ՝ տղայի... գուցէ աղջկայ մասի՞ն ես ասում...:

***

Ելոյթ էի ունենում «Ցաղթանակ» դպրոցի ամառային դահլիճում: Մի աղջիկ բացելով հանդիպումն, ասաց.

– Առեւտրի յարգելի աշխատողներ, այսօր մեր հիւրն է սիրուած բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանը:

Սառը քրտինք պատեց ինձ (Վարպետը մահացել էր 1957 թուականին): Նախագահութիւնից մի ղեկավար ընկեր դիտողութիւն արեց աղջկան.

– Լաւ չէ՛, որ շփոթում էք գրողներին: Մի՞թէ ձեզ յայտնի չէ, թէ Աւետիք Իսահակեանը քաջի մահով ընկել է Հայրենական Մեծ Պատերազմում...

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

Մինչ այսպէս պատշգամէ պատշգամ ու պատուհանէ պատուհան խօսակցութիւններ կը փոխանակուէին, բազմութիւնը կը հասնէր պահականոցին առջեւ, ոստիկաններ կը միջամտէին, բուն կռուարարները եւ մէկ քանի վիրաւորներ ներս կ'առնէին ու յետոյ կը ջանային ցրուել հետաքրքիր բազմութիւնը բռունցքի ու խարազանի հարուածներով:

Ներսը, քօմիսէրին սենեակին մէջ, նախնական քննութիւնը բաւական տեւեց: Թղթախաղի առթիւ ծագած վէճ մըն էր: Մէկ քանի խաղացողներ խարդախութիւն բրած էին, որ նշմարուած էր խաղակիցներէ, ու անկէ ծագած էր կռիւը: Ուրիշներ գլուխնին օդէ տաքցած, միջամտած, ասոր կամ անոր կողմը բռնած էին, ու խնդիրը մեծցած էր: Նոյնիսկ կիներ մասնակցած էին իրենց ամուսինը, եղբայրը կամ մէկ ազգականը պաշտպանելու համար: Այսպէս, վիրաւորներուն մէջ կը գտնուէր կին մը, որուն գլուխը պատռած էր եւ որ ուրիշ երկու վիրաւորներու հետ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

Նախնական քննութենէն յետոյ քօմիսէրը բանտ դնել տուաւ իրենցմէ չորս հոգին, որոնց յանցաւորութիւնը վկաներով հաստատուած էր, եւ արձակեց միւսները: Արձակուողները դէպի վրանաքաղաք կը դառնային, երբ իրենցմէ մին ըսաւ:

– Շաւարշ, եկուր ուրիշ տեղ մը երթանք այս գիշեր:

– Այս ժամուս ո՞ւր կ'ուզես երթալ:

– Բարեկամի մը սենեակը, այս գիշեր հոն կ'անցընենք:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ այստեղ մեզի համար ապահով չէ: Գիտես, որ մենք եղանք կռիւին սկզբնապատճառը:

– Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, քանի որ քննութենէ ետք ազատ ձգուեցանք:

– Այս եղածը նախնական քննութիւն մըն էր, վաղը նորէն պիտի շարունակուի, եւ գործը կրնայ ուրիշ գոյն առնել, դուն ինծի մտիկ ըրէ, եկուր երթանք...

– Շատ վախկոտ մարդ ես Թօմի, – ըսաւ միւսը:

– Ո՛չ թէ վախկոտ, այլ խոհեմ, – պատասխանեց միւսը եւ իր ընկերոջ թեւէն բռնելով՝ գրեթէ բռնի տարաւ զայն դէպի Թռամվայի գիծը:

– Ո՞ւր կը բնակի ընկերդ, որուն քով երթալ կ'ուզես, – հարցուց Շաւարշ:

– Քիչ մը հեռուն... Նաւահանգիստին մօտ, օթէլ մը:

– Խե՞նթ ես, այս ժամուս, երբ ո՛չ կառք ո՛չ Թռամվայ կայ, ի՞նչպէս կ'ուզես, որ մինչեւ հոն երթանք:

– Կամաց – կամաց խօսակցելով կ'երթանք:

– Քանի որ քօմիսէրը մեզի ազատ արձակեց, ալ ի՞նչ վախ կրնանք ունենալ:

– Խնդիրը քօմիսէրին ազատ արձակերուն վրայ չէ, իցիւ թէ ազատ չարձակէր ու բանտարկէր, բանտին մէջ աւելի ապահով կրնայինք ըլլալ... իմ վախս Հաճիէն է, Հաճիէն, որ տեսաւ, թէ թուղթ փոխեցինք...

– Միւսներն ալ այդ տեսակ բաներ ըրին:

– Այո, բայց Հաճիին դրամները ես ու դուն շահեցանք, ու անոր ոխը մեզի դէմ է:

– Բայց ինք չեկաւ պահականոց բողոքելու:

– Ձե՞ս գիտեր, որ Հաճիին պէս մարդ մը պահականոց բողոքելու չի գիջանիր... անկէ զատ պահականոցին մէջ լաւ համբաւ մը չունի... բայց լաւ գիտեմ, որ ուրիշներուն ըսած է, թէ «ես անոնց հետ իմ հաշիւս կը կարգադրեմ»:

– Ի՞նչպէս կրնայ կարգադրել:

– Պարզապէս կորսնցուցած դրամները ետ պահանջելով:

– Եւ եթէ չտա՞նք:

– Այն ատեն դաշոյնին ծայրը ցոյց կուտայ:

– Կը կարծե՞ս, որ համարձակի այդ տեսակ բան մը ընելու, – հարցուց Շաւարշ:

Թօմի քահ քահ խնդաց:

– Առաջին անգամ չէ, որ դաշոյն պիտի գործածէ եւ ոչ ալ առաջին անգամ դաշոյն գործածած ըլլալուն համար բանտ պիտի երթայ, – ըսաւ:

(Շար. 160)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Արամ Անտոնեանի մահուան 24–րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Արփինէ Անտոնեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

⁂

Տիկին Մարլէն Փափազեան եւ աղջիկը՝ Ժոսըլին 1500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, այս վերջինին կնքահօր՝ Արամ Անտոնեանի մահուան 24–րդ տարելիցին առթիւ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX

13, rue du Perche — 75003 Paris

OUVERTURE DE LA PORTE DE L'ANNEE SAINTE

présidée par l'éparque

MGR G. GABROYAN

Samedi 25 Décembre à 11 heures

RÉVEILLON DE L'AN 2000

A L'ECOLE ARMENIENNE TARKMANTCHATZ D'ISSY-LES-MOULINEAUX

LE 31 DECEMBRE A PARTIR DE 20H30

animé par

GRISCHA et SON ORCHESTRE

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

Entrez dans le troisième millénaire avec famille et amis dans une ambiance arménienne chaleureuse.

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
RESERVATIONS au 01. 46. 45. 60. 55

(Շար. Ա. էջէն)

Յարգած եմ օրէնքներն ու ծէսերը: Աշխատանքին մեծ մասը կը տանինք եւ կը թողունք որ օգտուի: Մէկ խօսքով, կը ձգենք որ նախագահէ»:

ԺՈՍՓԷՆ Եգիպտոս գնաց Դեկտ. 21–ին, 48 ժամուան այցելութեան մը համար: Այս պաշտօնական բաժինէն ետք, այցելութիւնը պիտի շարունակէ անձնական գետնի վրայ:

ՇԱՆ ՔԼԻՒՔԷԻ գրեթէ բոլոր ճաշարանները փակ պիտի մնան Դեկտեմբեր 31–ի յայգատօնին, ապահովութեան մտահոգութիւններէ մղուած: Սկսելով համբաւաւոր Ֆուքէցէն, որ չուզեր կրկնել ֆութպոլի բաժակի յաղթանակի (1998 Յուլիս 12) փորձառութիւնը, երբ ստիպուած եղած է յաճախորդները «բանտարկել» մինչեւ առաւօտեան 5: Կը փակեն նաեւ Լասէրէ, Լօրան, Մք. տօնալտ'ս, նաեւ էյֆէլի աշտարակի Ժիւլ Վերնը եւ ուրիշներ: Կարգ մը մեծ պանդոկներ երեկոյթը կը վերապահեն միայն իրենց յաճախորդներուն եւ դուռները կը փակեն (Ամպասատէօր, Գրիյոն, Ժորժ Ե.): Ամիսներէ ի վեր մետխաներու սեղծած հիսթէրին այդ գիշերուան համար, նախատեսել կուտայ բաւական մտահոգիչ եւ անխուսափելի դէպքեր: Արդէն իսկ կողոպուտները սկսած են մեծ ծաւալով Փարիզէն իսկ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ միշտ մտահոգ են հակամերիկեան ոճրափորձերու մղձաւանջէն տարուած: Ձերբակալուած է Ալժերացի մը որ կապ ունի ԺԻԱ–ի (Իսլամական Զինեալ Խումբ) հետ: Ահազանգ կայ երկրին բոլոր սահմաններուն վրայ եւ ապահովութեան միջոցները աւելի խստացած են ԱՄՆ մուտքի 301 կէտերու վրայ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION

FRANCE 2
Samedi 25 Décembre à 9 heures
«A l'écoute des noëls arméniens»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant

- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 23
Տօն է Սրբոց Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբ Տեառնեղբայր առաքելոյն
Ժամը 9.30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25
Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

⁂

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28
Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30–ին Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 27,
Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի
Ժամը 9.30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25–ին տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par

J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE

Animée par l'Orchestre D V I N
et *DISC-JOCKEY M A R C O*

Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées P.A.F.: 120 F (+conso)
Tél: 04 91 66 91 99 • 04 91 93 69 59 • 04 42 64 12 51

—— Tenue correcte exigée ——

LE PERE NOEL
vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h
à la Salle des Fêtes *«Thierry-Le-Luron»*
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS

ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

——ENTREE GRATUITE——

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
JEUDI
23 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.801 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.801

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈԶՆԻԻ անկումը մինչեւ Ծնունդ շատ հաւանական կը նկատուի : Մանաւանդ երեսփոխանական ընտրութեան մէջ վարչապետ Պուտինի թեւին տարած յաղթանակէն ետք ռուսական յարձակումը սաստկացած է Չէչէնիոյ մայրաքաղաքին վրայ : Մոսկուա բացայայտ կերպով կը յայտնէ թէ վճռական վերջին յարձակումները կը ձեռնարկուի մինչեւ Դեկտեմբեր 24 : Միւս կողմէ նոյն պատեհութիւն պատճառով որոշ լարում մըն ալ ստեղծուած է Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի միջեւ : Առաջինը երկրորդը կ'ամբաստանէ Չէչէններու խումբի բեմ տրամադրելով, որպէսզի անոնք հակառուս յայտարարութիւններ սփռեն :

ՌՈՊԷՐ ՊՐԷՍՈՆ, ֆրանսական շարժանկարին մեծ անուններէն մէկը, մահացած է Դեկտ. 18-ին, 98 տարեկանին : Իր ծանօթ ժապաւէններէն են «Մեղքի հրեշտակը», «Մահապարտ մը խոյս տուաւ», «Փիք-փոքէթ» եւ վերջին գործը՝ «Դրամը» (1983) : Արուեստի, բայց նաեւ քաղաքական աշխարհը կ'արձագանգէ իր մահուան, Ի. դարու ինքնատիպ արուեստագէտ մը ոգեկոչելով անոր անձին մէջ : Վարչապետ Լ. Ժոսփէն ըսած է. «Շարժանկարի արուեստին Ի. դարու վարպետներէն մէկն էր որուն խստապահանջ ու իւրայատուկ գործը տպաւորած է շարժանկարի սիրահար բազմաթիւ սերունդներ» :

ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱՅԻ աղէտին զոհերուն թիւը երեսունէն մինչեւ յիսուն հազարի կը բարձրանայ, ըստ Կարակասէն տրուած տեղեկութիւններու : Այնքան մեծ են աւերին չափերը որ վերակառուցումի նախատեսումները 15-20 միլիառ տոլարի պիւտճէի մը կ'առընչուին :

ՍՊԱՆԻՈՅ Սարակոսայի շրջանին մէջ 950 քկ.նոց պայթուցիկի պաշար մը ձեռք անցած է. ան պատրաստուած էր ԷԹԱ-ի շարքայիններուն կողմէ, ահաբեկչական արարքի մը ծրագրին համար : Պասքեան անջատողական շարժումին արարքը, կ'ըսուի թէ թիրախ ունէր Մատրիտի ամէնէն խորհրդանշական կէտերը :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ իշխանութիւնները բնաւ մտադիր չեն Նազարէթի մզկիթին շինութեան արտօնութիւնը վերաքննելու, ինչպէս յայտնուած էր Վատիկանէն : Իսրայէլի Ներքին Ապահովութեան նախարարը հերքելով այդ լուրերը, ըսած է թէ իրենք հաստատակամ կը մնան արտօնութիւնը տալու որոշումին մէջ, որպէսզի ինչպէս ծրագրուած էր մզկիթ մը կառուցուի Աւետումի տաճարին մօտ :

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ մէջ նախագահական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունուար 24-ին : Ֆ. Թուճմանի յաջորդութեան ամէնէն հաւանական թեկնածուն կը նկատուի ներկայի Արտաքին գործերու նախարարը Մ. Կրանիչ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Էքս-ան-Փրովանսի բանտէն Թուրքիոյ վերադարձուած չարագործը Ա. Զաքըճը շատ հաւանօրէն մօտ օրէն ազատ կ'արձակուի, Թրքական արդարադատութեան բաւական տարօրինակ գործելակերպին պատճառով : Թուրքիա վերադարձին համար դատավարութիւնը շարունակելու երաշխիք տրուած ըլլալով հանդերձ, Ա. Զաքըճըն արդէն անպարտ դատուած է երեք դատեր է, ժամանցումի պատճառաբանութեամբ : Թուրք մամուլը այս մասին լրատուութեան մէջ տեղ տուած է Էքս-ան-Փրովանսի դատախազին զարմանքին ալ. ան հարց տուած է թէ ինչպէս չէ դատուած ենթական ու անպարտ հռչակուած է :

ՆՈՐՎԵԿԻԱ վերջ տուած է չորս տարիէ ի վեր Թուրքիոյ կիրարկած զինարգելին ու որոշած ծախել 16 հրթիռներ որոնք կը գործածուին նաւերու դէմ : Արտաքին գործերու նախարար Ռոնէնպէրկ ըսած է թէ այդ որոշումը չի նշանակեր Թուրքիոյ կիրարկուած զինարգելին ամբողջական ջնջումը որ հետեւանք էր երկրին հարաւ-արեւելեան շրջանի հակաքիւրտ գործողութիւններուն. Նորվեկիա կը յուսայ որ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկարով Թուրքիա պիտի ընթանայ ժողովրդավարացման ուղիով, նաեւ պիտի չգործադրէ Ա. Օճալանի մահապատիժը : Խնդրոյ առարկայ հրթիռները կ'արժեն աւելի քան 37 միլիոն տոլար :

«ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ժողովրդավար կուսակցութիւն»ը Իրաքի հիւսիսային գօտիին մէջ նոր կառավարութիւն մը կազմած է, միանալով շրջանի փոքր կազմակերպութիւններուն : Հոն տեղ չեն գրաւած «Իրաքեան Քիւրտիստանի հայրենասէրներ»ու մրցակից միութեան անդամները : Նոր կառավարութեան վարչապետը զարմիկն է իշխանութեան կուսակցութեան ղեկավար Մ. Պարզանիի :

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻՆ Գերմանացիներու կողմէ պահուած արուեստի 1500 գործեր գտնուած են Կալինինկրատի արքունի ամրոցին մէջ : Այդ գործերը մաս կազմած են փրուսիական նոյն քաղաքին՝ Քէօնիկսպէրկի թանգարանին հաւաքածոյին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԱՐԱՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ. 21-ին ընդունելով լրատուներու թղթակիցներ, արտայայտուած է Ազգ. Ժողովին մէջ Հոկտ. 27-ին կատարուած ահաբեկչական արարքին ու յետագայ զարգացումներու մասին : Ան ըսած է թէ կատարուածը պետական հարուածի փորձ կը նկատէ. անոր հեղինակները եւ պատասխանները իրենց ծրագրին յաջորդ փուլին անցած կը թուին, դատելով՝ նախագահի խորհրդական Ա. Յարութիւնեանի ձերբակալութեան պարագային : Նախագահը խօսելով այդ ձերբակալութեան մասին, ըսած է թէ ինք ոչինչով մեղաւոր կը նկատէ իր խորհրդականը, աւելցնելով որ անոր ձերբակալութիւնը հետեւած է գլխաւոր ահաբեկիչ Ն. Յունանեանի ցուցմունքին եւ այդ ընթացքով ինք պիտի չզարմանայ եթէ նոյն անձը մեղադրանք ուղղէ նաեւ իրեն : Ըսելով հանդերձ թէ թերահաւատ չէ քննիչ խումբին ընթացքին մասին, նախագահը աւելցուցած է թէ կը սկսի կասկածներ ունենալ թէ տեղ մը բան մը սխալ կ'ընթանայ :

Պատասխանելով բանտարկեալներու վրայ բռնութիւն բանեցնելու մասին հարցումներու, Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ հարիւր առ հարիւր վստահ չըլլալով հանդերձ այդ ուղղութեամբ, կ'ուզէ հաւատալ թէ նման բան չի կատարուիր : Ապա ան որոշ լաւատեսութեամբ խօսած է ներկայի կացութեան մասին երբ Խորհրդարանի արիւնալի դէպքէն ետք քաղաքական կացութիւնը մտած է բնականոնացումի հունին մէջ ու աշխոյժ գործակցութիւն ունին նախագահը, վարչապետը, կառավարութիւնը եւ քաղաքական ուժերը,- ինչ որ ելք կը նշանակէ դժուար, սպառնալի կացութենէն :

Արտայայտուելով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին մասին ալ, Ռ. Քոչարեան չեշտած է թէ առանց Հայաստանի մէջ կայուն քաղաքական հոլովոյթի, կարելի չէ վերստին ձեռնարկել խաղաղ լուծումի ջանքերուն : «Կը կարծեմ որ Յունուարին հանդիպում կ'ունենանք նախագահ Հ. Ալիեւի հետ, բայց վերջնական լուծում կարելի կ'ըլլայ միայն երկրին կացութեան կայունացումէն ետք» ըսած է ան :

Նախագահը զօրակցութեան արտայայտութիւններ ալ ունեցած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հասցէին որ անցեալ շաբաթ պաշտօնազրկած էր բանակի հրամանատար զօր. Ս. Բաբայեանը : Ռ. Քոչարեան Ա. Ղուկասեանի այդ քայլը քաղաքական լուրջ տագնապի մը լուծում նկատած է :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 21 / 22)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՀԱՊ-Ի ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 21-ին ընդունած է ՀԱՊ-ի գործադիր քարտուղար Ե. Եարովը որ զինքը տեղեակ պահած է նոյն համագործակցութեան պետութիւններու ղեկավարներու խորհուրդին եւ կառավարութիւններու ղեկավարներուն խորհուրդին որոշումներուն իրականացման ընթացքին : Եարով նաեւ ներկայացուցած է 2000 Յունուարին Մոսկուայի վեհաժողովին օրակարգին նախատեսուող խնդիրները :

Նոյն օրը Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսն ալ ընդունած է Եարովը :

*
**

Մ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ ՈՒՆԻ

Ազգային Ժողովի Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերը դրդելու մեղադրանքով ձերբակալուած երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեանի փաստաբանը դիմած է նախաքննութեան որպէսզի բժշկական քննութիւն ենթարկուի : Փաստաբանը ըսած է թէ իր պաշտպանեալը նախապէս ալ առողջական խնդիրներ ունեցած է եւ բանտին մէջ վիճակը վատթարացած է :

*
**

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԻՋԱԾ

1998 – 1999 ձմրան որոշուած 223 միլիոն խոր. մեթրին փոխարէն, Սեւանէն ուժանիւթի նպատակներով 195 միլիոն խոր. մեթր ջուր քաշուած ըլլալով հանդերձ, լիճին մակարդակը 11 սմ. իջած է : Ջրային աղբիւրներու պահպանութեան վարչութեան պետը Վ. Նարիմանեան ըսած է թէ մակարդակի անկումը հետեւանք է կլիմայական անբարենպաստ պայմաններուն :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(22 Décembre)

«ԴԷՊԻ ՈՒՐԻ՞Շ ԵՒՐՈՊԱ ՄԸ»

Այս խորագիրով էջի մը մէջ Ժ. - Գ. Գազանովա ուժգնօրէն կը հակադրէ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան հեռանկարին, նման բան անթոյլատրելի նկատելով թէ՛ աշխարհագրութեան, թէ՛ պատմութեան տեսանկիւնէն : Ըսելէ ետք թէ անդամակցութեան թեկնածութիւնը կարելի եղաւ շնորհիւ ԱՄՆ-ու պնդումին ու շահերուն, անհրաժեշտ կը նկատէ որ Եւրոպան ընէ իր արժեւորումը :

Թուրքիա ժողովրդավարութեան մարզին լուրջ հարցերու տէր երկիր մըն է, որքան ալ վարչապետ Էճէվիթ հաւաստէ որ քանի մը ամիսէն կը կատարուին հարկաւոր սրբագրութիւնները : Գազանովա կը յիշեցնէ որ նոյն Թուրք վարչապետն էր 1974-ին Կիպրոսի մէջ քանի մը օրուան ընթացքին կղզին Թուրք եւ յոյն համայնքներուն միջեւ անջատումի գիծը գծողը :

Թուրքիոյ թեկնածութիւնը զինքը հարց տալու կը մղէ թէ ո՛ւր կանգ պիտի առնէ սահմաններու ընդլայնումը. Իրանը, Սուրիան, Իրաքը կամ Մարոքն ու Ալժերիան եւս եթէ իրենց վարչաձեւը ժողովրդավարացնեն, պիտի ընդունուի՞ն նոյն Միութեան անդամակցութեան :

Թուրքիոյ անդամակցութիւնը ըստ յօդուածագիրին, կ'ունենայ ամէն բանէ առաջ այն հետեւանքը որ միասնական Եւրոպան հիմնովին կը տարբերի այն սկզբնական հեռանկարէն զոր գծած էին անոր առաջին ճարտարապետները :

*
**

«NOUVEL OBSERVATEUR»

(23-29 Décembre)

«XXe SIECLE»

Շաբաթաթերթը այս գլխուն մէջ ամփոփած է Ի. դարու կարեւորագոյն դէպքերը, զանազան անձնաւորութիւններու գրութիւններով : ԱՄՆ-էն ֆրանսական քաղաքակրթութեան դասախօս Սթանլէյ Հոֆման «Կոտորածներէ կոտորած» խորագիրով էջի մը մէջ «Ցեղասպանութիւններու դարը» կ'որակէ անցնող հարիւրամեակը : Նշուածներուն մէջ են «ցեղային կոտորածները» որոնք սկսած են 1915 թուականին Հայերով, հասնելու համար Քոսովոյի Ալպանացիներուն, 1999-ին : Բնութագրումի յաւաւ վրէպը մասամբ դարմանուած է խմբագրութեան կողմէ էջին ընկերացած նկարով մը ուր կախաղաններու շարք մը կ'երեւի եւ որ խորագրուած է. «1915 Հայկական Ցեղասպանութիւնը» :

Շաբաթաթերթին այս թղթածրարին մէջ տեղ գտած են Մ. Կանտի, Ն. Մանտէլա, Շուան, հակախորհրդային շարժումները, աթոմական ռումբը, Ֆրէօյտը, լուսնին նուաճումը, Հիթլէրը, Մայր Թերեզան, Լենինը, Այնշթայնը, արուեստագէտներ եւլն. : Ստորագրութիւններու շարքին են Է. Պոնէր, Տալայ Լաման, Կ. Գասպարովը, Շ. Փէրէսը, Մ. Ռոսթրոփովիչը, եւլն. :

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ռուզիսա Խաչատրեան «Հայ Ազգագրութիւն եւ Բանահիւսութիւն, Նիւթեր եւ Ուսումնասիրութիւններ», թիւ 19, Թալին, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտութիւն» հրատարակչութիւն, Երեւան 1999, 280 էջ: Պատասխանատու խմբագիր՝ Ս. Բ. Յարութիւնեան, մեկենասութեամբ Յ. Սիմոնեանի: Բագրատունեաց թագաւորութեան ժամանակ Թալինը բարգաւաճ աւան եղած է: 1162-ին, յետոյ ալ 1514-ին բնակչութիւնը ջարդուած ու տեղահանուած է: 1828 եւ 1915-ին նոր գաղթականներ հաստատուած են հոն Արեւմտեան Հայաստանի զանազան քաղաքներէն – Կարս, Նախիջեւան, Պայազէտ, Սասուն, Մուշ, Վան, Ալաշկերտ եւ այլ վայրեր, ու բերած են իրենց բնօրրանի աւանդոյթներն ու փոլքլորը: Ահա այս նիւթերուն վրայ է որ Ռուզիսա Խաչատրեան աշխատած է 1970-էն ի վեր, գրի առնելով ինչ որ մնացած է բնագաղթածներու յիշողութեան մէջ: Իր ընդարձակ ներածութեան մէջ, բանահաւաքը մանրամասն կը ներկայացնէ իր աշխատանքի մեթոտը, իր մարդկային ու փոլքլորիք նիւթեղէնին այլազան նկարագիրը – բառային պաշար, օրհնանք, մաղթանք, աղօթք, անէծք, ծիսական սովորոյթ եւ հաւատալիք, առած եւ ասացուածք, դարձուածք, հանելուկ, զուարճապատում եւ սրամտութիւն, յուշապատում, աւանդութիւն, հէքեաթ, երգ, օրօրոցային երգ, վէպ՝ այսինքն Սասնայ Ծռեր: Աղբիւր ծառայած են 119 բանասացներ, որոնցմէ Խաչատրեան 2153 ազգագրական նիւթ կրցած է հաւաքել: Շահեկան է գիտնալ օրինակ թէ մինչեւ օրս իսկ Սասունցի Դաւթի հերոսավէպը պատումի նիւթ է: Ներածականին մէջ կը կարդանք.–

«Ուշագրաւ է 86-ամեայ տալւորիկցի Միսաք Հարոյեանից (Արէեան) գրառուած հերոսավէպի «Տաւտի հրկիատ» խորագրով պատումը, որն ամբողջական է. պատմւում է վիպական շնչով ու որոշակի կշռոյթով: Պատումի սկզբում՝ «Բաբերու բազմութիւն» հէքեաթային միջադէպերով հարուստ սիւժէն զարմանալիօրէն միահիւսուած է վիպականին, եւ հերոսը՝ Մսրայ հայ փաշայի փոքր որդին, դառնում է Սասնայ տան նախահայրը եւ, ինչպէս բանասացն է վկայում՝ «ըդի ուրանց բաբերու բազմութիւնն ը»: Մինչեւ չորս ճիւղին հասնելը, ինչպէս հեքիաթներում, Հայ փաշային փոքր որդին յաղթում է բոլոր դեւերին ու չար ուժերին, կպրէ կարասից հանում է կայծակի թուրը, ամուսնանում Քաջանց թագուհու հետ, որից ծնւում են Սանասարն ու Պաղտասարը: Պատումն իր ամբողջութեան մէջ, ներառելով հէքեաթային մոտիւներ ու տարրեր, պահպանել է վիպական նոյն ցիկլին բնորոշ միջադէպեր, դիցաբանական մոտիւներ ու բանաձեւեր՝ ընդգրկելով չորս ճիւղերը: Մսրայ հայ փաշային փոքր որդուն, որից սերւում են Սանասարն ու Պաղտասարը, փոխարինում է վէպի փոքր որդին՝ Փոքր Մհերը, իսկ ներկայ պատումում՝ Փոքր Դաւիթը: Ըստ բանասացի՝ «Էրգիր Մհեր ըը գըեն, պայծ երս մըր Թումոյից լսեր իմ՝ Փոքր Տաւիտ»: Պատումում Փոքր Դաւթի քարայրում փակուելու մոտիւը գրեթէ նոյնանում է Արտաւազդի առասպելին: «Տաւիտ հըը սախ ը. հընդը ծեռքիր, օղքիր գարուղ, ծին գլիզը, լիզը շղթանիր, էգիրը օր գդրուի, Աւագ Հինգշաբթին օր ըղանը, տարփնիր զիրանց չաքուչ գզըրդին էրդթի վրը: Ըդուք օր զարգեցին էրդըի վրը ժնջիլ գնորոքուի: Երպ օր Փոքր Տաւիտ տուրս ըղաւ՝ էրգրակունդ մարտ չմնը... Տաւիտ՝ էրգիր մարտ չթողը, սուս պան ը»:

Սասունցի Դաւիթէն այս գրուագի պատումը պարզ ճաշակ մը կու տայ այն գունագեղ երեւակայութեան ու ստեղծագործական մնայուն կարողութեան մասին որ դեռ կը շարունակուի մեր ժողովուրդին մէջ: Նոյնքան եւ շահեկան եւ հէքեաթի աշխարհը:

«Հէքեաթների մեծ մասը հրաշապատում բնոյթ ունեն, կրողները բացառապէս 60-100 տարեկան մեծահասակներ են, ազգագրական տարբեր խմբերի ներկայացուցիչներ: Հրաշապատում հէքեաթներում առկայ են աւանդական որոշակի սիւժէներ, հետեւեալ առասպելաբանական մոտիւներով– հերոսների հրաշալի ծնունդ, փոքր որդու կամ եղբօր չար ուժերի նկատմամբ պարտադիր յաղթանակ, Արեւից անիծուած Աբեւամանուկի մոտիւ, ճակատագրի մոտիւը, չար աչքի ազդեցութիւնը, անմահութեան ճզտելու մոտիւը»:

Բանասացներու հոգեբանական վիճակի մասին հետեւեալը կը գրէ հեղինակը:

«Անօրինակ եղեռնից փրկուած իւրաքանչիւր բանասաց այնպիսի ցաւով ու մորմոքով էր հիւսում իր կեանքի եղեռնապատումը, որ անհնարին էր ընդհատելը: Գրառուած յուշապատումները ուշագրաւ են եւ շատ կարեւոր՝ իբրեւ ականատեսների կողմից աւանդուող վկայութիւններ, վաւերագրական պատմութիւններ, որոնց մէջ, թէեւ հպանցիկ, տեղ են գտել պատմական որոշակի դէմքեր, դէպքեր ու տարեթուեր, բանահիւսական եւ ազգագրական տուեալներ ու տեղեկութիւններ որոնք ունեն պատմական, ժողովրդագիտական եւ սկզբնաղբիւրային անուրանալի արժէք»:

Սրտառուչ են մանաւանդ կարօտի երգերը տարագրուած ու գաղթական սասունցիներուն: Ահա յատկանշական հատ մը՝

Համպերէ՛, հոկիս

Օդար էրգիր էսքան տարով,
Գուլամ կարօղով, կարօղով,
Սրդիս խնտիր չլուծուաւ շուդով,
Համպերէ, հոկի՛ս, համպերէ:

Հեռացեր իմ տունէս, տեխէս,
Կարօդ մանցի հայրիս, մայրիս,
Պաժանուեր իմ ընդանեքէս,
Համպերէ, հոկի՛ս, համպերէ:

Էրտալ մ՚զի շադ տանջանք էր,
Մնալ մ՚զի չարչարանք էր,
Համպերուչուն շադ լաւ գեանկ էր,
Համպերէ, հոկի՛ս, համպերէ:

Հոկի անոյշ, քուրս՝ Հարգանոյշ,
Պոնին թուրկիր՝ տաջգցրին Մուշ,
Հայրենիքիս ամբողջ մուլքեր,
Պոլոր գրաւին՝ անօրան Թուրքեր:

Եւ էջերով այսպէս կը բացուի ընթերցողին երեւակայութեան պաստառին հայութեան մտերիմ, ընտանեկան ու գեղջկական կեանքին ամբողջ յուզիչ քաղցրութիւնն ու նաեւ ողբերգութիւնը, առ յաւէտ կորսուած՝ եթէ Ռուզիսա Խաչատրեանի նման անձնազոհ ու տաղանդաւոր գիտուն-արուեստագէտներ չխլէին այդ կեանքին վերջին մնացորդները ու չբերէին մայրաքաղաքներու եւ արուարձաններու մէջ հասակ նետած Սփիւռքահայուն վայելումին: Գրքին մէջ տեղ գըրաւած է անշուշտ բառարան մը, որուն շնորհիւ կարելի կ՚ըլլայ մասամբ լուծել բարբառային առեղծուածները: Սակայն բուն համն ու հմայքը լեզուին երբ ան երկվայրկեան մը կ՚ապրի մշեցիին կամ սասունցիին կարծր ձայնին մէջ, ամբողջ գաղտնիքը մեր պապերու հայկականութեան, անոնց ապրումներուն, անոնց թանձր լռութիւններուն ու պոռթկումներուն՝ որոնց խռովիչ ներկայութիւնը կը զգանք մէն մի բառի ու տողի մէջ՝ այդ ամբողջը պիտի տանջէ մեզ իր անհասանելիութեամբ, իր անծանօթութեամբ: Իրականութեան եւ արուեստի կէս ճամբուն առկախուած պահերն են մեր անցեալի այս ոգեղէն կտորուանքները, կեանք կոչուած երեւոյթին խորհրդաւորութիւնը աւելի սաստկացընող:

Ջուտ գանձ է այս հատորը, թէ՛ իբրեւ բովանդակութիւն եւ թէ՛ իբրեւ իրագործում: Մեծ ու ազնիւ է ծառայութիւնը որ Ռուզիսա Խաչատրեան եւ իր գործակիցները՝ պատասխանատու խմբագիր Ս. Բ. Յարութիւնեան, հրատարակութեան երաշխաւորներ Վ. Գ. Սվազլեան եւ Ս. Ա. Վարդանեան, եւ անշուշտ հովանաւորը Յ. Սիմոնեանը կատարած են մեր մշակոյթին, երաշտի այս շրջանին: Հաւանաբար մեր երախտագիտութեան ամէնէն ընտիր մասը կ՚երթայ բուն իսկ գլխաւոր բանասացներուն, մեծ մասով սասունցի, որոնց կենսագրութիւնն ու տարաշխարհիկ լուսանկարները կը զարդարեն հատորին վերջին էջերը – Յարէթ Խաչատուրի Խաչատրեան, Զաքար Շեքիկի Մարտիրոսեան, Միսաք Յովհաննէսի Հարոյեան, Խաչատուր Գրիգորի Խաչատրեան, Գէորգ Յովհաննէսի Թովմասեան, Մհեր Գասպարի Տօնոյեան, Արիստակէս Յովսէփի Դաւիթեան, Սաթենիկ Աւդալի Մանուկեան, Հայկանոյշ (Հարգօ) Գրիգորեան, Ազնիւ Սեդրակի Աւետիսեան, Վանուհի Սեդրակի Աւետիսեան, Եպրաքսիա Միհրանի Ոսկանեան:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՇՈՒՆՉԸ ՄԱՐԵՑ ՈՒ ԳՆԱՑ»

Իր կեանքի մոմին, կամ իր կեանքի վերջին մոմին վրայ դողացող բանաստեղծ մըն ալ Մատթէոս Զարիֆեանն էր, մեր գրականութեան անառակ բայց հիւանդ տղան, որ կը փչէր թէ մոմը տակաւ կը հալէր ու կը մարէր:

Մոմս տակաւ կը մարի,
– Հոգիս դատարկ է նորէն –
գիշերուան հովն ուժգնօրէն
հին ցաւերուս կը փարի...
Մտածումներս կը խառնին,
– Հոգիս դատարկ է նորէն –
Ցուրտ քարձերու ծայրերէն
ցաւոտ յուշեր կը ծնին...
Սիկառս յուշիկ կ՚սպառի,
– Հոգիս դատարկ է նորէն –
կապոյտ ծուխը հեղգօրէն
կ՚երազկոտի, կը ցնդի...
Միտքս Ոջին կը յարի.
– Հոգիս դատարկ է նորէն –
գիշերուան հովն ուժգնօրէն
ա՛լ ցաւերուս թող փարի,
մոմս տակաւ կը մարի...

Ապրիլ ուզելու, բայց պարտութիւնը ընդունելու ճիչ մը կայ այս բանաստեղծութեան մէջ: Բայց, այսպէս կամ այնպէս, մոմը տակաւ կը մարի, ինչպէս տակաւ կը հալին, կը մաշին, կը հիջին, կը մարին, կը հանգին աշխարհի բոլոր մարդոց կեանքի մոմերը:

Եւ ուրիշ մը թերեւս մոմ մը պիտի վառէ մեր կեանքի մարած մոմին ի յիշատակ ու ի յարգանք: Բանաստեղծ Մատթէոս Զարիֆեան, որ այնքան կը սիրէր լեւակը, կտակած էր գինքը սիրողներուն. «Եթէ մեռնիմ, կաթիլ մը արցունք ու փունջ մը լեւակ բեր իմ դամբարանիս, մի՛ մոռնար»: Բայց մոռցած էր թերեւս որ արցունքին ու լեւակին քով, մոմ մըն ալ խնդրէր իրեն ի յիշատակ:

Բանաստեղծ Խրախունին ալ մոմ կը վառէ իրեն համար շատ թանկագին էակի մը համար: Միայն թէ ան Զահրատին նըման երկու հատ մոմ չունի ձեռքը, այլ ունի ինը հատ մոմ, կամ պիտի ուզէր ունենալ ինը հատ մոմ: Այդ կերպով է որ ան պիտի ուզէ տօնել իր լուսահոգի մօրը ծննդեան իննսունամեակի «անկարելի տարեդարձ»ը:

Ես կ՚ուզէի
ինն հատ մոմ
ամէն մէկը տասնամեակի փոխարէն
իւրաքանչիւրն համազօր
ամբողջ կեանք մ՚ապրուած:

Զաւակ մը այսքան գեղեցիկ բանաստեղծութիւն մը կրնայ գրել իր հանգուցեալ մօրը համար, որ հասաւ իննսունի սեմին, բայց չկրցաւ թեւակոխել այդ տարիքը: Ինը հատ մոմ՝ իւրաքանչիւր տասնամեակին համար: Բայց այդ մոմերէն մէկը արդէն ամբողջ կեանքի մը համազօր է: Եւ ինչո՞ւ ինը հատ: Որովհետեւ անոնցմէ՝

Առաջինը պիտի նուիրուէր բոլոր այն բարիքներուն համար զորս ան արքայաբար շռայլեց:

Միւսը պիտի նուիրուէր այն քաղցր ու պարզ բաներուն համար զորս զաւակը չկրցաւ ըսել կամ տալ անոր,

Մէկը՝ այն բոլոր դառն ու դիպուկ խօսքերուն՝ զորս ան պարտաւոր էր ըսել իր զաւկին, բայց չըսաւ,

Մէկը՝ իր զաւկին երջանկութեան ու հանդիստին ի նպաստ անոր բոլոր ըրածներուն կամ կամովին չըրածներուն,

Մէկը՝ այն զրկանքներուն համար զոր զաւակը տարիներ շարունակ պարտադրեց անոր,

Մէկը՝ եւ թերեւս վերջինը.

... Եւ վերջինը՝ այդ բոլորին դիմաց
բնաւ
չափսոսալուն համար ըլլար, միշտ
անտրտում ժպտերես
ընդունելուն եակատաբաց ամէն ինչ
ու ներելուն՝ կեանքին, մարդոց
առածներուն, տարածներուն
Եւ սիրելուն կեանքն ու մարդիկն առանց
երբեք սպասելու փոխարէն...

Հիանալի պատկեր թանկագին մօր մը, որ չկրցաւ դիմանալ, որպէսզի տարեդարձի կարկանդակին վրայ դրուէին ինը մոմեր:

Ինն հատ մոմ
ամէն մէկը տասնամեակ
եւ կամ կեանք մը բովանդակ
Ես կ՚ուզէի տարեդարձի կարկանդակին
վրայ շարել
վառել մէկ մէկ, յետոյ իրեն
մատուցանել
որ մէկ շունչով զանոնք մարէ –
Սակայն հիւր մը – իրաւիրեալ միշտակայ
սրաթռիչ թեւաւոր՝
որ ժամանակ ժամադրութիւն ինչ է
ինչ չէ – չի գիտեր
առաջ անցաւ ու փոխանակ մոմերուն՝
ամպափետուր թեւին ծայրով
շունչը մարեց ու գնաց...:

Երկու հատ, կամ ինը հատ, կամ հարիւր հատ մոմ, նուիրուած մէկու մը ննջեցեալին, միւսին մէկ ուխտին, ուրիշի մը տարեդարձին, հարիւր հատ մոմ, մէկը փոխ ու շատ հալող, միւսը հաստ ու տոկուն, մէկը ճերմակ, միւսը գունաւոր, մէկը մոխրակալի մը մէջ, միւսը մեր մատներուն ծայրը, մէկը Աստուածամօր մեծ պատկերին առջեւ, միւսը Սուրբ Խորանին աստիճաններուն վրայ, միւսը բանաստեղծութեան մը տողերուն մէջ...

Ռ. Հ.

ԴՊՐՈՑԻՆ ՁԱՀԸ ՎԱՌ ՊԱՀԵՆՔ

Ամէն անգամ որ Նիսի «Պարսամեան» դպրոցին առջեւէն անցնիմ, ուրախութեամբ կը հպարտանամ որ Կոթ-տ՚Ազիւրի այս գեղեցիկ քաղաքին մէջ հայկական վարժարան մը ունինք: Եւ կը յիշեմ Խրիմեան Հայրիկի «Պապիկ եւ Թոռնիկը» գլուխ գործոցը. բայց ինծի համար ամէնէն զմայլելի էջը այն մէկն է, ուր պապիկը դպրոց կը տանի Թոռնիկը, զայն պսակելու համար մեսրոպաբոյր հայ տաճին հետ: Հարիւր տարի առաջ գրուած այս երկը մեծ-հօր մը հոգեկան գոհունակութեան պատկերացումը չէ՞ միթէ:

Հաւանաբար հոս ալ կան նմանօրինակ ծնողքներ, որոնք կ՚ուզեն զաւակներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալ: Միքանի հազարնոց համայնքի մը մէջ անկարելի է որ չգտնուին ազգասէր մարդիկ: Խօշորացոյցով պէտք չէ որոնել զանոնք, այլ՝ ուշքի բերել անոնց տոհմիկ զգայնութիւնը, որպէսզի իրենք ալ իրենց կարգին մատղաշ սերունդին օրինակ ըլլան: Մանուկները իրենց տեսածն ու լը-

սածը կը կեղծեն, ուրեմն առաջին դաստիարակութիւնը ծնողքէն կը սկսի, յաճախ խարխուլ հիմերու վրայ...:

Վերջապէս, Նիսի միակ Հայկական («Պարսամեան») վարժարանի գոյատեւումը ապահովելու համար յախուռն աշխատանքի պէտք է լծուիլ, բոլորիս պատկանող հայկական վարժարանի ջահը վառ պահելու համար, որպէսզի հայ փարոսի լոյսը գոնէ մերթ ընդ մերթ լուսաւորէ այլասերութեամբ տարուած հոգիները:

Հայը իր էութիւնը պահելու համար պէտք չէ դադրի հայութենէ, «Ինչի՞ կը ծառայէ հայերէնը, հայութիւնը» ըսելով: Կը ծառայէ՛ սիրելի բարեկամ. անիկա քու առաջին ինքնութիւնդ, անձնագիրդ է: Փոխէ անունդ, փոխէ լեզուդ, փոխէ ազգդ, փոխէ ինքնութիւնդ... խեղճուկ մը կը վերածուիս:

Խրիմեան Հայրիկի երկը կարդա՛, իսկ եթէ կարդալ չես գիտեր գիտցողի մը կարդացուր. տե՛ս թէ ինչպէս պապիկը դպրոց կը տանի Թոռնիկը հայերէն սորվելու համար: Ի՞նչ երջանկութիւն պապիկին համար:

Իսկ եթէ օր մը զաւակդ կամ Թոռնիկդ քեզի հարց տայ թէ ի՞նչու ես Հայ եմ, բայց հայերէն չեմ գիտեր, անվարան ըսէ՛ որ ես ապիկար խեղճ մըն եմ անոր համար:

Բարեբախտաբար ազգային գիտակցութեան տէր մարդիկ ալ կան, որոնց շնորհիւ դպրոցը դեռ կը շարունակէ իր գոյատեւումը:

Ներկայի աշակերտութեան սակաւաթիւ վիճակը բարելաւելու համար բուռն պայքար մղել պէտք է թմրած ծնողքները ուշքի բերելու համար. ուրեմն պէտք է աշխոյժ աշխատանքի լծուիլ համայնքային չափանիշով, թեր ու դէմ գաղափարները հարթելով որպէսզի մօտեցնենք դպրոցին եւ մանաւանդ հասկցնենք որ դպրոցը անհատին չէ՛ այլ համայն ազգին կը պատկանի:

Ցարդարժան բարերարին անունը կրող մեր «Պարսամեան» վարժարանը ազնուասիրտ նուիրատուներու աջակցութեամբ ալ անշուշտ եւ «այրին լուման» տալով, ամենահամեստ ազգակիցներու քրտնաջան աշխատութեանց շնորհիւ, Նիս իր ազգային (երկլեզու) վարժարանը ունի ներկայիս:

Մեր գիտակից ժողովուրդը մի՞թէ թոյլ պիտի տայ այսօր կարդ մը անստոյգ պատրուակներէ տարուելով խախտել հիմերը ի՛ր սեփական պատկանելութիւնն իսկ եղող համայն ազգին դպրոցին:

Վերջ տանք ընկերներ մեր քնաթաթախ վիճակին եւ ինքնավստահ աւիւնով աշխատինք, որպէսզի շնորհիւ մեր դպրոցին մեսրոպաբոյր տառը որ 1600 տարի առաջ շնորհուեցաւ մեզի, երրորդ հազարամեակին ալ անխախտ խարսխուած մնայ:

Գ. ԳԱՍՊԱՌԱՃԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու դպրոցներուն մէջ անկարգապահութեան արարքները վերջին շրջանին հասած էին ոճիրներու աստիճանին: Քանի՛ պարագաներ տեղ գտան լրատուութեան մէջ թէ 15-16 տարեկան պատանիներ կրակած էին իրենց տարեկիցներուն վրայ, եւլն.: Այս երեւոյթին մէջ որ ընկերութեան մէջ արժէքներու, հեղինակութիւններու արհամարհանք մը կը մատնէր, շատեր յանցանքի առաջին գիրքին վրայ կը զետեղէին ծնողքներու, նաեւ դպրոցական շրջանակին անսահման լայնախոհութիւնը: Ամէն բան արտօնելի էր, պատիժը՝ ժամանակավրէպ ու երկրի մը մէջ ուր զէնք ճարելը բնաւ դժուար չէր, պատանիները գրեթէ ազատ էին մարդ վիրաւորելու, սպաննելու:

Վերջերս բերուած նոր կարգեր կացութիւնը սրբագրելու յստակ միտում կը մատնեն: Դպրոցներուն մէջ սկսած են կիրարկել խիստ կարգապահութիւն մը որ շատերու զարմանք կը պատճառէ: Մրցանիշներու հասած են պատիժներու ժամերը, հեռացումներու, վտարումներու թիւերը:

Ցանցանքի կարգին դասուած են այսուհետեւ հրմշտուքը, կռուազանութիւնը եւլն. որոնք կ՚արձանագրուին որպէս բրտութեան արարք: Ուսուցիչներն ալ պէտք է տեղեկացնեն այդ արարքները որպէսզի կարելի ըլլայ համապարփակ ձեւով պայքարիլ աշակերտներու սանձարձակութեան դէմ:

Այս նոր կիրարկումին կողմնակիցները կը պնդեն որ խստութիւնը միակ ճարն է դարմանելու համար անչափահասներու յանցագործութիւնը եւ դպրոցներուն մէջ կարգ-կանոն հաստատելու: Նահանգներ կան ուր դպրոցին կարգապահութիւնը խանգարող աշակերտ մը անմիջապէս կը վտարուի: Պատասխանատուները ըսած են թէ այդ կարգադրութեան շնորհիւ 30% պակսած են լիսէներու մէջ արձանագրուած չարագործութիւնները:

Կան սակայն ընտրուած ձեւին առարկողներ ալ: Անոնք անարդար կը գտնեն որ պատանիներու արարքները իսկական չարագործութիւններ նկատուին: Սակայն, խստութեան կողմնակիցները կը պնդեն թէ ծնողքներու մեծամասնութիւնը այդ ուղղութեամբ պահանջք ներկայացուցած է: Նիւ-Եորքի մէջ դպրոցներու ապահովութեան պատասխանատուները տարիէ մը ի վեր ենթակայ են ոստիկանական հսկողութեան:

Զարմանալի ու մտահոգիչ է տեսնել որ աշխարհի հզօրագոյն երկիրը որ կը յաւակնի համաշխարհային կարգ-կանոնը թելադրելու գործին, գրեթէ անզօր մնացած է պատանեկան անկարգապահութեան դէմ ու մէկ ծայրայեղութենէն կ՚իյնայ միւսին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՆԷԱ ԶՄԻՌՆԻԻ (Յունաստան) Խմբիա սրահին մէջ, Նոյեմբեր 27-ին տօնուած է առաջնորդ՝ Սահակ Արք. Այվազեանի քառասնամեայ ծառայութեան յոբելեանը: Այս առթիւ, Անթիլիասէն յատկապէս ժամանած է կաթողիկոսութեան քրիստոնէական դաստիարակութեան բաժանմունքի վարիչ՝ Զարեհ Արք. Ազնաւորեան: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Համազգայինի «Յակոբ Փափազեան» երկսեռ երգչախումբը հելլէն եւ հայկական օդերգներու յանկայս երգեցողութեամբ, որմէ ետք խօսք առած է օրուան նախագահ եւ ազգային վարչութեան անդամ՝ Օննիկ Օննիկեան: Յոբելեարին մասին բանախօսած է կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամ՝ Կիրակոս Մկրտիչեան, որ ընդգծած է առաջնորդին երկու գլխաւոր արժանիքները՝ անձնուիրութիւն եւ անշահախնդրութիւն: Գեղարուեստական բաժնի գործադրութենէ մը ետք, խօսք առած է Զարեհ Արք. Ազնաւորեան: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են ազգային վարչութեան ատենապետը, Հ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան ատենապետուհին, Հայ Գթութեան Խաչի ատենապետուհին, Համազգայինի Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը, որոնք հաստատած են Սահակ Արք.ի հաւատարիմ ծառայութիւնը: Հուսկ, արտայայտուած է Սահակ Արք. Այվազեան որ երախտագիտական իր զգացումները յայտնած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին իր «օրհնութեան գիր»ին համար եւ շնորհակալութիւն նաեւ կազմակերպիչներուն եւ հանդիսութեան մասնակցողներուն: Յաջորդ օրը պատարագ մատուցանուած է Գօքինիոյ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, իրիկունն ալ ճաշ մը տրուած է Աթէնքի «Խանարիս» պանդոկը:

***

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին, իր մահկանացուն կնքած է Յակոբ Պէզազեան, որդին Պէզազեան վարժարանի հիմնադիր՝ կրթական ծանօթ մշակ՝ Պօղոս Պէզազեանի: Ինք ալ մտաւորական անձ մը եղած է որ մօտէն հետեւած է տեղւոյն կրթական եւ մշակութային կեանքին: Պէզազեան վարժարանը, սկիզբը, հիմնուած է Պաքըրգիւղի մէջ, ապա փոխադրուած է Պէյօղլու, ուր երկար տարիներ ուսում ջամբած է աշակերտութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 14-ին, Պաքըրգիւղի Ծ. Ս. Աստուածածին Եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած է տեղւոյն պերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

***

ՆԻԿՈՍԻՈՅ «Իւթիւճեան» սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի «Օշական» մասնաճիւղին, տեղի ունեցած է Նախկին կիպրահայ, այժմ լոնտոնաբնակ՝ Մանուկ Պաղճեանի ջրաներկերու ցուցահանդէսը: Նոյեմբեր 9-ին, բացումը կատարած է Կաթողիկոսական Փոխանորդ՝ Վարուժան Եպիսկոպոս:

Վնասուց հատուցման դատ «ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ»ի դէմ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՃՈՂՈՊՐԱԾ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԿՈՂՄԷ

Նոյեմբերի 22-ին, Հայկական Ցեղասպանութենէն ճողոպրած Մարթին Մարութեան, 84 տարեկան, ամերիկեան դաշնակցային դատարանին մօտ դատ բացած է ապահովագրական «Նիւ Եորք Լայֆ» ընկերութեան դէմ, անկէ պահանջելով 3 միլիառ տոլարի վնասուց հատուցում մը բոլոր այն Հայերուն համար, որոնք Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրելով յիշեալ ընկերութեան մօտ ապահովագրուած ու ապա Ցեղասպանութեան զոհ գացած էին: Խնդրոյ առարկայ Հայերու յետնորդներուն երբեք վնասուց հատուցում չէ կատարուած «Նիւ Եորք Լայֆ»ի կողմէ:

Մարթին Մարութեանի դատը class action կարգին կը պատկանի: Այս կարգի դատերը զուտ անհատական չեն, այլ կը ներառեն հաւաքականութիւն մը, կամ խմբակ մը, որ օրինական քայլերու կը դիմէ հասարակաց դատի մը համար:

Դարասկիզբին, «Նիւ Եորք Լայֆ» ընկրաւ ընդարձակել իր գործունէութիւնը Օսմանեան կայսրութեան մէջ, որպէսզի իր բառերով, «կեանքի ապահովագրութեան օրհնութիւնը տարածէ աշխարհի մէջ»: Ընկերութեան լաւագոյն յաճախորդները Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերն էին: 1914-ի վերջաւորութեան, ընկերութիւնը արդէն իսկ ունէր 10.000 հայ յաճախորդներ եւ անոնցմէ ապահովագրութեան ծախքերը կը գանձէր: Ցեղասպանութեան ընթացքին, ընկերութեան կողմէ կեանքի ապահովագրութիւն ունեցող Հայերէն շատեր զոհ գացին Ցեղասպանութեան:

Ինչպէս բացատրուած է դատական թղթածրարին մէջ, Մարութեանի քեռին կեանքի ապահովագրութիւն գնած էր տակաւին 1910-ին՝ 3000 Ֆրանսական Ֆրանք արժողութեամբ: Յունիս 1915-ին, ան իր ընտանիքով զոհ գացած է Ցեղասպանութեան: Մարութեանի մայրը հատուցում պահանջած է «Նիւ Եորք Լայֆ»էն: Դարձեալ ըստ դատական թղթածրարին, Մարութեան ընտանիքը աւելի քան 75 տարիներէ ի վեր կը փորձէ ստանալ հատուցումը, սակայն ընկերութիւնը կը մերժէ որեւէ պատասխանատուութիւն, ըսելով, որ բոլոր Հայերու ապահովագրական թղթածրարները (փոլիս) փոխանցած է ֆրանսական ապահովագրական ընկերութեան մը՝ 1920-ական թուականներուն: «Նիւ Եորք Լայֆ» նաեւ գոյութիւն չունեցող փաստաթուղթեր պահանջած է զոհերու հարազատներէն, ինչպէս... մահուան պաշտօնական վկայագիր: Մարութեան այս մասին կ՚ըսէ. «Թրքական կառավարութիւնը երբեք մահուան վկայագիրներ չտուաւ: Նոյնիսկ այսօր, Թուրքիա կը մերժէ ընդունիլ 2 միլիոն Հայերու ջարդին մէջ իր պատասխանատուութիւնը»:

Մարութեանի իրաւաբանն է Վազգէս Եղիայեան, որ 1970-ական թուականներէն ի վեր մօտէն կը հետաքրքրուի Հայկական Ցեղասպանութեան առընչուող նման պարագաներով: Ան կը յիշեցնէ դեսպան Հենրի Մորկընթաուի ունեցած հանդիպումներէն մէկը Թալաաթի հետ, ուր այս վերջինը պահանջած էր ամերիկեան ընկերութիւններու մօտ ապահովագրուած Հայերու անուանացանկը, որպէսզի թրքական կառավարութիւնը ջարդերուն զոհ գացած հայ յաճախորդներուն հատուցումները պահանջէ յիշեալ ընկերութիւններէն, տրուած ըլլալով որ անոնք ժառանգորդներ չունէին այլեւս: Մորկընթաու մերժած էր Թալաաթի պահանջը: Եղիայեան կ՚ըսէ, թէ ընկերութիւնը ոչ միայն պահեց ապահովագրութեան հատուցումի գումարները, այլ նաեւ լուռ կեցաւ այդ մասին եւ ոչինչ յայտնեց ջարդէն ճողոպրածներուն:

Դարձեալ ըստ իրաւաբանին, այսօր ընկերութեան ունեցած այս պարտքը կը հասնի աւելի քան 3 միլիառ տոլարի:

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
- 1924 - 1925 -
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

- Ափսոս, որ գործերնիս այդ տեսակ մարդոց մնաց, մենք որ ազնուականներու հետ թուղթ խաղալու վարժուած էինք:

Ընթերցողները անշուշտ ճանչցան երկու խօսակիցները, որոնց միոյն հետ ծանօթացանք առաջին անգամ Պոլիս, Բարսեղ աղայի բնակարանը եւ միւսն ալ տեսանք Փիրէա:

Շաւարշ Մոսկենց եւ Թոմի Բարսեղ աղայի հետ միեւնոյն շոգենաւով եկած էին Պէյրութ, մեծամեծ յոյսերով, որոնք չէին իրականացած: Հազիւ մէկ քանի անգամ բախտը ժպտած էր իրենց, յետոյ թաւալգլոր ընթացած էին անկումէ անկում, մինչեւ որ եկած, խրած էին Հայկական քէմփի խառնիճաղանճ ապականութեան մէջ: Հիմակ իրենց օրուան հացը ճարելու համար ստիպուած էին ամէն տեսակ խարդախ ու խաբեբայական միջոցներու դիմելու:

Այդ գիշեր պզտիկ յաջողութիւն մը ունեցեր էին ու կրցած էին 15 - 20 սուրիական ոսկի գրպանել թղթախաղի մէջ, կարգ մը իրենց յատուկ ճարպիկութիւններ ի գործ դնելով: Բայց այդ շահը, ինչպէս տեսանք, վտանգաւոր շահ մըն էր, որովհետեւ իրենց դէմ կը հանէր Հաճիին պէս երկիւղալի մէկը:

Երկու երիտասարդները ժամ մը Պէյրութի մութ փողոցներուն մէջ քալելէ ետք վերջապէս հասան նաւահանգիստը, ուր համեմատաբար աւելի լուսաւորուած էր, եւ հակառակ յառաջացած ժամուն՝ կենդանութիւն կը տիրէր:

- Այս ատեն քու բարեկամիդ սենեակը կարելի չէ՛ երթալ, - վճռեց Շաւարշ, - արդէն լուսնալու մօտ է, տե՛ս, տեղ-տեղ խանութները կը բանան:

- Իրաւունք ունիս, - պատասխանեց Թոմի, - արդէն իմ միտքս անպատճառ օթէլը երթալ չէր, այլ պարզապէս հեռանալ քէմփէն:

Գացին թափառելու կայարանին ու նաւահանգիստին բոլորտիքը, մինչեւ որ լուսցաւ ու առաջին սրճարանը բացուեցաւ:

Շաւարշ եւ Թոմի իսկոյն ներս խուժեցին, որովհետեւ ա՛լ քալելու կարողութիւն չունէին եւ պէտք կը զգային հանգչելու:

Սրճարանի նստարաններուն, աթոռներուն եւ սեղաններուն վրայ 6 - 7 հոգի երկնցած կը քնանային: Բնակարան չունեցող, օթէլի դրամ չունեցող խեղճեր էին ասոնք, որ քանի մը դրուշի փոխարէն գիշերը այդտեղ կ՚անցընէին:

Երկու երիտասարդները սրճարանին դուրսը նստան եւ մէյմէկ սուրճ ապսպրեցին:

- Քիչ մը պիտի սպասէք, - ըսաւ ծառան, - դեռ կրակը չէ շինուած:

- Հոգ չէ, կը սպասենք, - պատասխանեց Թոմի՝ սիկառէթ մը վառելով:

Ծառան ներս մտաւ ու մէկ կողմէ կրակը պատրաստեց ու միւս կողմէ մէկիկ - մէկիկ արթնցուց քնացողները կոշտ ու կոպիտ ձեւերով:

- Էյ, օթէլ չէ հոս, ա՛լ ելէ՛ք, առտու եղաւ, յաճախորդները գալ սկսան, էշու պէս կը խռկաք կոր... ելէ՛ք, աթոռները սեղանները իրենց տեղերը դրէք:

Առանց բողոքելու, անմռմունջ, յանցաւորներու պէս, խեղճերը ոտքի ելան ծառային հրամանը կատարելու:

Իրենցմէ մին, գործը աւարտելէ ետքը, գնաց փնտռեց սրճարանին դարանը պահուած, փոքրիկ, ապակեւոր փայտէ տուփ մը, որուն մէջ համրիչի, ծխափողի, մկրատի, գմելիի, ածելիի նման նիւթեր, անուշահոտութեան սրուակներ եւ այլն կային ու ձեռքը բռնած դուրս ելաւ սրճարանէն:

(Շար. 161)

Fonds Arménien de France

CONSTRUCTION D'UNE ECOLE DE MUSIQUE DANS LA VILLE DE SPITAK

Communiqué

Le Fonds Arménien de France est heureux d'annoncer que, grâce à un nouveau don du Fonds Robert Boghossian et Fils, l'école de musique de la ville de Spitak va pouvoir être reconstruite. Spitak était l'épicentre du séisme qui a ravagé le tiers nord de l'Arménie en décembre 1988. L'école de musique dont la construction va commencer sera située dans le centre-ville. Elle pourra accueillir 200 élèves répartis dans 7 classes et emploira 41 enseignants.

Le coût total du projet était estimé au départ à 177.000 dollars. L'état arménien a pu apporter 44 millions de drams (environ 82.000 dollars) et la commune de Spitak 15.000 dollars. Les murs ainsi qu'une partie du toit de l'école ont ainsi pu être construits. De son côté, un programme de l'ONU a accordé 32.000 dollars à ce projet et cette allocation a servi à achever le toit de l'école.

Il restait au Fonds Arménien à assurer le financement de 48.000 dollars. La branche hollandaise du Fonds s'est engagée à réunir 21.000 florins, soit environ 10.000 dollars.

Nous sommes heureux d'annoncer que les 38.000 dollars manquants ont été apportés par le Fonds Robert Boghossian et Fils.Il s'agit de la cinquième contribution directe de cette fondation aux travaux du Fonds Arménien de France, soit au total 623.000 dollars en quatre ans, sans compter deux dons du Fonds Robert Boghossian et Fils au Fonds Hayastan et une participation substantielle à une réalisation de la Fondation Alliance Arménienne à travers le Fonds Arménien de France également.

Madame Emma Melkonian, ses enfants et petits-enfants,

Madame Takouhi Bagdikian, ses enfants et petits-enfants,

Madame Aïde Papazian, ses enfants et petits–enfants,

Monsieur et Madame Tsonik Meguerditchian, leurs enfants et petits–enfants

Et toute la famille

ont la douleur de faire part du décès de leur mère, grand'mère et arrière grand' mère

Madame
Chouchanig ARISTAKESSIAN
(née Arabian)

survenu à Marseille le Mardi 21 Décembre à l'âge de 97 ans.

La cérémonie religieuse sera célébrée le Jeudi 23 Décembre à 10 heures en l'église apostolique arménienne Serpotz - Tarkmantchatz, avenue du Prado.

L'inhumation aura lieu au Cimetière d'Issy-les-Moulineaux, rue de l'Egalité, le Vendredi 24 Décembre à 14 heures.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

2000

ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Թարգմանչաց Վարժարանին մէջ

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

Դեկտ. 31, ժամը 20·30–էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝ ԿՐԻՇԱՅԻ եւ իր նուագախումբին

Ընտանիքով եւ բարեկամներով մուտք գործենք 2000 Թուականը հայկական ջերմ մթնոլորտի մէջ:

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. –
01 – 46 – 45 – 60 – 55

Տեղերը սահմանափակ են:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 23
Տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբ Տեառնեղբայր առաքելոյն
ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25
Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին
ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

***

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28
Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն *կը կատարուի:*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 27,
Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի
ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն *կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:*

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25–ին տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր գիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30

M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Իսկուհի Քէշիշեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Փաթրիս Պալեան* 1000 *Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղիկի:*

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

OUVERTURE DE LA PORTE DE L'ANNEE SAINTE
présidée par l'éparque
MGR G. GABROYAN
Samedi 25 Décembre à 11 heures

T E L E V I S I O N

FRANCE 2
Samedi 25 Décembre à 9 heures
«A l'écoute des noëls arméniens»

A L'OCCASION DE NOEL,

«LES PETITS VIRTUOSES» D'ARMENIE

présentent
2 de leurs productions

- **Le C.D. de leur tournée en France 1998 (enregistrement live) 20 morceaux de musique classique et arménienne (Vivaldi, Mozart, Khatchatourian...)**

Prix 100 FF (+25 FF de frais de port)

●

- **La K7 vidéo de leur concert à la salle Rossini ainsi que leur passage sur France 2 le 13 décembre 1998 à l'émission de Michel Drucker (durée 90 mn)**

Prix 125 FF (+25FF de frais de port)

Commandes :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
28, avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50
Fax : 01 46 44 64 04
E-Mail : eleonian@hotmail. com
Libellez vos chèques
au nom d'Espoir pour l'Arménie

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

L E P E R E N O E L
vous attend à

★ □ ♥ ◆ ♡ ◆ ● ■ ► ◆ ★ □ ♥ ◆ ♡ ◆ ● ■ ►

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

★ □ ♥ ◆ ♡ ◆ ● ■ ► ◆ ★ □ ♥ ◆ ♡ ◆ ● ■ ►

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes *«Thierry-Le-Luron»*
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

S P E C T A C L E D E S E N F A N T S

ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

S P E C T A C L E S U R P R I S E

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

—— E N T R E E G R A T U I T E ——

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par

J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE

Animée par l'Orchestre D V I N
et *DISC-JOCKEY* M A R C O

Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées — P.A.F. : 120 F (+ conso)
Tél: 04 91 66 91 99 ● 04 91 93 69 59 ● 04 42 64 12 51

—— Tenue correcte exigée ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 — Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.802
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.802

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 22/23)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ. 22-ին հանդիպում մը ունեցած է Հանրապետական Կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդի անդամներուն հետ: Նախագահը դրական գնահատելէ ետք օրերս աւարտած Կուսակցութեան ընդլայնուած նիստին արդիւնքները, նշած է թէ գործընթացները կը տեղափոխուին քաղաքական դաշտ եւ կը ստեղծուին քաղաքակիրթ աշխատանքի անհրաժեշտ պայմաններ: Զրոյցի մասնակիցները միակարծիք եղած են համագործակցութեան ոգիին կարեւորութեան շուրջ. Կուսակցութեան նախագահ Անդրանիկ Մարգարեան ըսած է թէ Հոկտ. 27-ի դէպքերէն ետք բնականաբար եղան զգացական կարգ մը ելոյթներ սակայն այսօր բոլոր գործընթացները վերադարձած են քաղաքական դաշտ ու նկատելի է բնականոն ընթացք: Ռ. Քոչարեան չեշտած է խնդիրներու առկայութեան պարագային պարզ ու անկեղծ քննարկումի կարեւորութիւնը: Արծարծուած են ներքին քաղաքական, ընկերա-տնտեսական խրախճակին առնչուող հարցեր, Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման գործընթացը եւ Հանրապետութեան կարեւորագոյն շարք մը այլ մտահոգութիւնները:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՅՑԸ ԿԻԵՒ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան պատուիրակութեան մը հետ, երկօրեայ պաշտօնական այցով մը Դեկտ. 22-ին մեկնած է Ուկրանիա: Ծրագրուած են հանդիպումներ նախագահ Կուչմայի, Արտաքին գործերու նախարար Տարասիւկի, Խորհրդարանի նախագահին ու կառավարութեան ղեկավարներուն հետ: Կը ստորագրուին կրթութեան, մշակոյթի, փոխադրութեան, զբօսաշրջութեան նիւթերով շարք մը համաձայնագրեր:

***

ԿԵՂԾ ԱՀԱԶԱՆԳ

Դեկտ. 22-ին, կէսօրէ ետք Կապանի հրշէջ կեդրոնին հեռաձայնելով մէկը յայտնած է որ մարզպետարանի շէնքին մէջ պայթուցիկ դրուած է: Անմիջապէս պարպուած է շէնքը եւ խուզարկուած, սակայն ոչինչ գտնուած է: Ցետոյ յայտնի դարձած է որ տրուածը կեղծ ահազանգ մըն էր:

***

ԱՍՈՂԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԲԱՆՏԷՆ ԵԼԱԾ

Արմաւիրի Ա. Ատեանի դատարանը Դեկտ. 21-ին ունկնդրած է Ասողիկ Եպիսկոպոսը որ ժխտած է իրեն ուղղուած մեղադրանքները: Դատարանը ընթացք տուած է անոր փաստաբանին դիմումին եւ բանտարկութիւնը փոխած է քաղաքէն չբացակայելու պայմանաւորութեան:

***

Հ. ԱԼԻԵՒ «ՆՈՐ ԱԴՐԲԵՋԱՆ»Ի ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

«Նոր Ադրբեջան» կուսակցութեան համագումարին եզրափակիչ նիստին, Դեկտեմբեր 21-ին, մասնակիցներու միաձայնութեամբ նախագահ վերընտրուած է Հ. Ալիեւ: Կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդը 195 հոգիէ կը բաղկանայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵԼՄՈՒԹ ՔՈՀԼ, Գերմանիոյ նախկին վարչապետը, շատ դէշ կացութեան մատնուած է իր իսկ կուսակցութեան վերաբերումին հետեւանքով: Շլեսվիկ - Հոլշթայնի շրջանային ընտրութիւններէն 2 ամիս առաջ (Շրջանի արդիւնքները ճակատագրական են Քրիստոնեայ - դեմոկրատներուն համար), կուսակցութեան ղեկավարութիւնը հրաւիրեց Քոհլը որ յայտնէ անունները անոնց որոնք գաղտնաբար ապահոված են կուսակցութեան նիւթական միջոցները: Կուսակցութեան ղեկավարութիւնը պատրաստ է զոհելու «Գերմանիոյ վերամիացման եւ եւրոպական միասնականութեան հայրը», փրկելու համար կուսակցութեան վարկը: Նախագահը՝ Վոլֆկանկ Շաուպլէ յայտարարած է թէ Քոհլի շահն իսկ կը պահանջէ որ ամէն բան ըսէ: 1,5-էն 2 միլիոն մառքի հասնող անանուն նուէրները զորս Քոհլ ստացած է եւ չեն մտած կուսակցութեան հաշիւներուն մէջ, պատճառ եղած են որ կուսակցութիւնը շուրջ մէկ միլիոն մառքի չահ կորսնցնէ, որովհետեւ արձանագրուած մէկ մառքի համար Պետութիւնը 50 փէնիկ յաւելեալ նպաստ կու տայ: Դեռ վախ կայ որ աւելի գաղ, Քոհլ նաեւ Էլֆ-ի հարցին մէջ ալ արատաւորուի, օգտուած ըլլալով այն 256 միլիոն Ֆրանքի միջնորդչէքէն զոր Էլֆ վճարած է գնելու համար նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ ձեռնարկութիւնները: Արդարեւ, նախկին վարչապետը կարեւոր դեր ունեցած է 1992-ին, երբ Էլֆ կը գնէր Մինոլ կայանները եւ սոոր կից այլ հարցերու մէջ:

ԳՐՈԶՆԻ անմիջական անկումի վտանգին տակ էր Դեկտ. 23-ին եւ չէչէն մարտիկները կը ջանային լեռ ապաստանիլ: Ըստ չէչէն աղբիւրներու 100 ռուս զինուոր մեռած է այս վերջին օրերուն, ինչ որ Մոսկուա կը հերքէ: Ամէն պարագայի մէջ, Ռուսաստան այլ եւս չունի քան ժամ առաջ վերջացնել այս պատերազմը, այլապէս քաղաքական անձնապանութիւն կ'ըլլայ, կ'ըսէ նախկին խորհրդային սպայ մը, այժմ՝ չէչէն ըմպայակոյտի պետ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ հիւսիս-արեւմուտքը՝ Թեսալայի լեռնային շրջանը երկրաշարժ մը պատահած է Դեկտ. 22-ին 5,8 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց սանդղակաչափին վրայ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 27 մեռեալ կար եւ 80 վիրաւոր, նաեւ նիւթական մեծ վնասներ:

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՅԻ մէջ, առնուազն երեսուն հազար մեռեալ կայ եւ անհամար ողջ թաղուածներ, որոնց ինքնութիւնը երբեք պիտի չյայտնաբերուի: Աղէտեալ գլխաւոր քաղաքը՝ Վարկաս ռմբակոծուած քաղաքի մը պատկերը կը պարզէ: Ներկայիս ալ համաճարակի վախ կայ:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ նախագահուհի վերընտրուեցաւ Շանդրիքա Քումարա Թունկա: Կը կարծուի որ Թամուլներու մահափորձը իրեն դէմ նպաստեց յաղթանակին: Նոր միջադէպերու առաջքն առնելու համար լուսարգել հաստատուած է:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետ նշանակուեցաւ կրկին, հրաժարեալ վարչապետը՝ Մասիմօ տ'Ալէմա եւ արդէն իսկ ներկայացուց իր կառավարութեան կազմը, որ 57-րդն է յետ-պատերազմեան Իտալիոյ: Իր կուսակցութիւնը (ձախ-դեմոկրատ) մեծամասնութիւն կը մնայ Դահլիճին մէջ ութ նախարարութիւններով 25-ի վրայ:

ԷՐԻՔԱ արկածեալ քարիւղատարէն վա-գած 10 հազար թոն քարիւղը կարելի չեղաւ «հաւաքել» եւ չարաթ մըն է կը տարածուի Ատլանտեանի ափը. կը մնար միայն ճչել թէ ե՞րբ պիտի հասնի Իլէօ կզզիին կամ Պէլ-Իլի ափերը: Ցարդ առաջքն առնելու բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելած են: Կը նախատեսուի որ մազութի խաւը հասնի Նուարմութիէ եւ Պրուալիք:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ղեկավարութեան գլխաւոր դիրքին համար յաջորդութեան պատրաստութիւն կը նկատուի Հ. Ալիեւի զաւկին կարեւոր պաշտօններու տիրացումը: Ան վերջերս աւարտած «Նոր Ադրբեջան» կուսակցութեան համագումարին հինգ փոխ-նախագահներէն մէկը ընտրուած է. կուսակցութեան հիմնադիրն ու նախագահն է հայրը: Իլհամ Ալիեւ 38 տարեկան է եւ փոխ-նախագահը նաեւ քարիւղի պետական «Սոքար» ընկերութեան: Շատեր արդէն իր անձին մէջ կը տեսնեն յաջորդ նախագահը:

ՄՈԼԴՈՎԱ կը խրի տնտեսական եւ քաղաքական տագնապի մը մէջ: Դեկտ. 21-ին, նոր վարչապետը պաշտօնի գլուխ անցած է եւ կը խոստանայ շարունակել իր երկրին համարկումը Եւրոպայէն ներս եւ վերսկսիլ բանակցութիւնները Դրամական Միջազգային Ֆոնտին հետ (ԷՖ - ԷՄ - Ի):

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՋԱՊԵՏԸ՝ Կերհարտ Շրէօտէր տուրքերու նուազեցման ծրագիր մը ներկայացուց Դեկտ. 21-ին: Այդ նոր ծրագիրը կը նախատեսէ 42,5 միլիառ մառքի յաւելեալ գեղչ մը մինչեւ 2005: Շրէօտէր «պատմական» որակած է այս նոր ծրագիրը, որ կ'իրագործուի հանգրուան առ հանգրուան: Ծրագրին մէկ մասը գործադրութեան պիտի դրուի 2001 Յունուարէն իսկ:

ԼՌԵՑ ՀՈՂԻՆ ՈՒ ԿԱՐՕՏԻՆ ԵՐԳԸ

Բոլոր անոնք որոնց համար իմաստ ունէր եւ ունի հողէն եկած երգը, ցաւին հետ անպայման երախտագիտութեան ըզգացում մը պիտի ունենան լսելով Հայրիկ Մուրատեանի մահուան լուրը: Ան ժողովրդական երգերու իր մաքուր, պարզ, այլ այնքան թափանցող մեկնաբանութեամբ ամբողջ տասնամեակներ աներեր նաւահանգիստ մը մնաց «հայ երգ» կոչուածէն ամէն տեսակ այլանդակութեան ծնունդ տուող փոթորիկներուն դէմ: Երգեց մշակին աշխատանքը, հողը, գութանը ու այն բոլոր բաները որոնք մնացին մեր հաւաքական յիշողութեան մէջ ու երկինքին տակ մեզի համար անկարելի անկիւն մը:

Հայրիկ Մուրատեան այնքա՜ն կը նըմանէր Ց. Դովլաթեանի «Կարօտ»ը ժապաւէնին վանականին որ համայնական կորուստի քաոսէն փրկելու համար թանկագին մատեաններ, քարայրի մը մէջ փակուած, զանոնք մոմելու եւ թաղելու աշխատանքին նուիրած էր իր անձը:

Այսօր երբ խոր ծերութեան մէջ կեանքին հրաժեշտ կուտայ հողին՝ երգիչը, իրմէ կը մնան իր թախծոտ ձայնով մոմուած ու պահուած բազմաթիւ երգեր. ձայն որ լման չէչտը ունէր մեծ կորուստին:

Տօնական օրերու նախօրեակին իր մեկնումը գինքը կը տանի՞ արդեօք այնքան կարօտով երգած իր աշխարհը:

Ա. Թ.

ՀԱՆԳԻՍՏ Հ. ԲԱՐՍԵՂ ՖԷՐՀԱԹԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18-ի երեկոյեան ի Տէր հանգեաւ Վիէննայի Մխիթարեան Ուխտի վաստակաւոր անդամներէն Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան, 90 տարեկանին:

Աւազանի անունով՝ Վէնսան, ծնած 1909 Հոկտեմբեր 16-ին Պոլսոյ, Հ. Բարսեղ զաւակն էր Գաբրիէլ եւ Վերգին Ֆէրհաթեանի: Իր անդրանիկ եղբայրը՝ Բենիամին, յաճախած է Վենետիկի Մխիթարեաններու վանքը, հոգեւոր կոչում ստանալու, սակայն կոկորդի քաղցկեղի զոհ գացած է 1929 Դեկտեմբեր 17-ին, 21 տարեկանին:

Հ. Բարսեղ հոգեւոր կոչումը սրտին, կը մտնէ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան վանքը: Աւարտելով փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան դասընթացքները, վարդապետ կը ձեռնադրուի 1932 Սեպտեմբեր 12-ին: Առաջին առաքելավայրը կ'ըլլայ Պուլկարիոյ Փլովտիւ քաղաքը, ուր կը պաշտօնավարէ Մխիթարեան վարժարանին մէջ, մինչեւ 1938 Յունուար 20: Տարի մը ետք՝ 1939 Յունուար 21-ին, կ'անցնի Պէյրութ եւ կը ստանձնէ Համբէէի նորաբաց Մխիթարեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը:

1957-ին Հ. Բարսեղ կը փոխադրուի Եգիպտոս, ուր անխոնջ աշխատանքով կը ծրագրէ ու կ'աւարտէ շինարարութիւնը Մխիթարեան նոր վարժարանի մը: 1964-ին վերադառնալով Պէյրութ, Հ. Բարսեղ պաշտօններ կը վարէ Մխիթարեան վարժարանին եւ Հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան մէջ: Կարճ ժամանակ անց կը կանչուի Վիէննա, վանքին մէջ աշխատելու համար:

1980-ին Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան կը փոխադրուի Լոս - Անճըլըս, իբրեւ փոխ ժողովրդապետ օգնելու համար Հ. Միքայէլ Ագեանին: Լոս - Անճըլըսի մէջ իր պաշտօնավարութեան 19 տարիներու ընթացքին Հ. Բարսեղ կը ծաւալէ բեղուն եւ այլապէս օգտակար գործունէութիւն մը: Ժողովրդապետի օգնականի հանգամանքին առընթեր կը դառնայ ուսուցիչ եւ փոխ տնօրէն Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերու հիմնած վարժարանին, 15 տարի կը խմբագրէ ու կը հրատարակէ «Վերելք» երկամսեան, իբրեւ պաշտօնաթերթ Հայ կաթողիկէ ժողովրդապետութեան: 15 տարիներու ընթացքին լոյս կը տեսնեն «Վերելք»ի 71 թիւեր, որոնց մէջ Հ. Բարսեղ կը ստորագրէ հոգեւոր, ընկերային, դաստիարակչական բնոյթի յօդուածներ: Հեղինակն է նաեւ բազմաթիւ հատորներու:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեանի վախճանումով, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնը կը կորսնցնէ իր ամէնէն վաստակաւոր եւ բանիմաց անդամներէն մին, իսկ Լոս - Անճըլըսի հայ կաթողիկէ համայնքը իրաւ հոգեւոր հայր մը, որ իր սէրն ու գուրգուրանքը բաշխեց անսակարկ կերպով իր հօտին:

Հ. Բարսեղի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Դեկտ. 23-ի կէսօրին, Լոս - Անճըլըսի հայ կաթողիկէ Թագուհի Մարտիրոսաց Եկեղեցւոյ մէջ, ուր պատարագեց եւ վերջին օծումը կատարեց Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ. Ռափայէլ Մինասեան: Ապա, ողբացեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Հոլիվուտ Հիլզ Ֆորէսթ Լօն գերեզմանատունը, ուր եւ կատարուեցաւ թաղման արարողութիւնը:

ՅՈՒՇԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԱՅՐ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՍ 1930-1935

Քաղցր յուզումով մը համակուած, խանդավառութեամբ կ'ողջունեմ Երուսաղէմի Սրբոց Թարգմանչաց Վարժարանի հիմնադրութեան պանծալի եօթանասունամեակը եւ սրտանց կը շնորհաւորեմ Ս.Թ.Վ.-ի ԱՄՆ-ի Սանուց Միութեան գնահատելի նախաձեռնութիւնը:

Եօթանասուն տարի: Անհաւատալի՛ բայց իրա՛ւ: Ինչպէ՞ս արշաւեր են տարիները մեր կեանքին: 1930 Հոկտեմբերին, հօրս ձեռքէն բռնած, աչքիս առջեւ տնկուեցաւ Մայր Կրթարանս. «ապարանքի մը պէս շքեղ», իր կերտուածքին քարեղէն գեղեցկութեամբ, եւ տարիներուն հետ դարձաւ Երուսաղէմի Հայութեան գոյապահպանումին եւ կրթութեան եւ մշակութային կեանքին միջնաբերդը:

Թրքախօս եւ արաբախօս վեհերոտ տղեկ մըն էի երբ մտայ անոր սիրաջերմ յարկէն ներս ու ան ինծի վերադարձուց իմ հայ ինքնութիւնը, տուաւ հիմնատարրերը ապագայ զարգացումիս եւ ճշգորոշեց կեանքի հանդէպ իմ կեցուածքը: Եւ այս պահուն, երբ Թուղթին կը յանձնեմ երախագէտ սանի իմ զգացումները, յուզումով կը վերյիշեմ պարմանութեանս ազուոր օրերը, դասընկերներուս հետ, մեր Մայր Կրթարանի հայաբոյր մթնոլորտին մէջ ուր կը վայելէինք խանդավառ գուրգուրանքը խումբ մը անձնուրաց նուիրեալներու, որոնց համար ուսուցչութիւնը լոկ ապրուստ մը ճարելու ասպարէզ չէր այլ սրբազան կոչում՝ Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած հայ բեկորներու զաւակները փրկելու եւ հայեցի առողջ դաստիարակութեամբ զինելու՝ վաղուան կեանքի դաժան պայքարին դէմ:

Իմ անցումէն առաջ, հոգու պարտք կը նկատեմ այս սրտառուչ պահուն, օրհնութեամբ եւ խոր երախտագիտութեամբ, մի առ մի ոգեկոչել խնկելի յիշատակը եւ բարեբանել նուիրումը իմ պատուական ուսուցիչներուս:

Առաջին անձը, որուն ներկայացայ, Թարգմանչացի Տեսուչն էր, Հայր Կիւրեղը, Թուխ դէմքով, փառաւոր մօրուքով, ակնոցաւոր, սեւերու մէջ կորսուած ժըպտադէմ եկեղեցական մը, որ գլուխս շոյեց երբ հայրս զիս իրեն յանձնեց, «Հայր Սուրբ, միսը քեզի՝ ոսկորը ինծի» բառերով՝ այդ օրերու ընկալեալ սովորութեան համաձայն: Հայր Կիւրեղ պատասխաներ է, «միսը եւ ոսկորը քեզի՝ խելքը մեզի»: Ինծի համար այն ատեն անհասկնալի երկխօսութիւնը, հայրս կը յիշեցնէր անձանձիր յաճախականութեամբ ամէն անգամ որ ուսուցիչներէն գանգատ լսէր դպրոցին մէջ գործած անառակութիւններուս համար: Ձեմ յիշեր թէ Թարգմանչացի մէջ առաջին ամիսներս ինչպէս անցան. անըմկեր, անըմտել եւ առանց մէկ բառ հայերէնի:

Տարիներ ետք, առիթը ունեցայ մօտէն ճանչնալու այս անբասիր, աւանդապահ, հաւատաւոր եւ հաւատարիմ ուխտեալը Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան, որ Լուսարարապետի ծանր պարտականութիւնը խղճմտօրէն կատարեց եւ ապա բազմեցաւ Առաքելական Աթոռին վրայ որպէս Կիւրեղ Բ. Իսրայէլեան Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի: Զարգացած, զուարթախոհ, անգլերէն լեզուին քաջատեղեակ այս եկեղեցականը, բարուոք յարաբերութիններ մշակեց այլ եկեղեցիներու հետ եւ յատկապէս Անգլիքան Եկեղեցիին: Father Cyril-ը անգլիական շրջանակներու մէջ ամէնքէն սիրուած եւ յարգուած անձնաւորութիւն մըն էր: «Հայերս շատ քիչ բարեկամներ ունինք եւ պէտք է գիտնանք օտարները սիրաշահիլ», յաճախ կը կրկնէր: Իր բարեխօսութեամբն էր որ կրցայ Bishop Gobat School-ի մէջ երկրորդական ուսումս աւարտել եւ իր քաջալերանքով ընդունեցայ Թարգմանչացի մէջ անգլերէն լեզուի ուսուցչի եւ մանչերու բաժնին ընդհանուր հսկողի պաշտօնը 1939 – 1941 տարիներուն: Ան, միեւնոյն ատեն՝ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի տեսուչն էր եւ ինծի առիթը ընծայեց օգտուելու գրադարանի հայկական գիրքերու ճոխ բաժինէն եւ գոհացում տալու անյագուրդ ընթերցասիրութեանս:

Աչքիս առջեւն է հիմա, Տիկին Եւգինէ Վարդ – Պատրիկը, միջահասակ, լեցունկեկ, աղ պղպեղ մազերը գլխուն ետեւ ամփոփած, ակնոցները քիթին ծայրը հանգչած, հայերէնի առաջին ուսուցիչս որ ինծի ծանօթացուց Ա. Բ. Գ.-ի հրաշքը: Փոքրիկ տղու աչքիս՝ ծեր երեւցող այս վայելուչ տիկինը, զիս դրօսանքներուն իր գրասեղանին մօտ կը պահէր եւ ինծի կարդալ կը սորվեցնէր: Սէ, այբ – բէ՝ սար. պէ-այբ-տիւն՝ պատ: Ձեմ գիտեր թէ սէ այբ բէն՝ ի վերջոյ ինչպէս իմացումիս մէջ սար դարձաւ: Կարդալ սորվեցա՛յ: Հրաշք էր: Իմ բարի, համբերատար, պճեղ մը անոյշ սիրտ ուսուցչուհիս իմ առջեւ բացաւ դուռը գիրքերու կախարդական աշխարհին եւ զիս անկէ ներս հրաւիրեց: Ամէն անգամ որ հայերէն գիրք մը թերթատեմ՝ իր սիրելի դէմքը կը տեսնեմ:

Մեր ուսողութեան ուսուցիչը Պր. Հայկազուն Քէչիչեանն էր: Բարի, ժպտերես, անոյշ բնաւորութեամբ, հոգածու «պապա» մարդ մը. որ մեզի թուաբանութիւն եւ վերջին երկու տարիներուն ալ գրահաշիւ եւ երկրաչափութիւն սորվեցուց: Այդ օրերուն Թարգմանչացը պարզ Նախակրթարան մըն էր, բայց, մեր անման ուսուցիչները բարձր մակարդակով, համապարփակ ուսման ծրագիր մը յաջողեցան իրագործել: Մեր ուսուցչին հաստատած ամուր հիմերուն վրայ ուրիշ պատուական հայ ուսուցիչ մը՝ Յարութիւն Այվազեանը, Bishop Gobat-ի ուսողութեան մեր մակարդակը այն աստիճան բարձրացուց որ Palestine matriculation-ի քննութիւններուն մասնակցող հայ ուսանողներս բացառիկ յաջողութիւններ արձանագրեցինք:

Մեզի համար բախտաւորութիւն մըն էր ուսուցչական կազմին մէջ ունենալ Անգլիայէն նոր ժամանած Պր. Պերճ Տարաքճեանը (Սանտրունի) որ ստանձնեց անգլերէն լեզուի եւ մանչերու բաժնի ընդհանուր հսկողի պաշտօնը: Անգլիոյ Քէլըմ Աստուածաբանական Ընծայարանին մէջ դասական յունարէն եւ լատիներէն սերտած էր Թարգմանովլի մեթոտով եւ նոյն ձեւով մեզի անգլերէն սորվեցուց, անգլիական ընտիր հնչաբանութեամբ, առոգանութեամբ եւ շեշտով եւ մասնաւոր կարեւորութիւն ընծայելով քերականութեան: Ունէր դասը սիրցնելու եւ հաճելի դրաղումի վերածելու կարողութիւնը եւ իրմէ ժառանգեցինք զարգացած Անգլիացիներու յատուկ լեզու մը եւ բուռն սէր մը հանդէպ անգլիական գրականութեան:

Մեզմէ տասը տարի աւելի մեծ այս երիտասարդը՝ համակ խանդ էր եւ նուիրում: Մեզի հոգեկից էր եւ լիուլի կը հասկնար մեր վիճակը եւ կարիքները: Տեսուչին քաջալերանքով, ան արտադասարանային գործունէութիւն կազմակերպեց: Սկաուտական շարժում, աթլէթիք խաղեր, թատրոն, եւ գրադարան հաստատեց ու հետաքրքրուեցաւ դպրոցէն դուրս մեր կեանքով, ուսուցիչէ աւելի՝ մեզի մեծ եղբայր մը եղաւ: Կը յիշեմ, կաղանդի առիթով վանքի տանիքին վրայ իր սենեակին մէջ մեր դասարանի տղոց համար սարքած մրգասեղանը: Խօսելով, կատակելով եւ երգելով մեզի չիր ու չամիչ, միրգ, կարկանդակ եւ օշարակ կամ թէյ կը հրամցնէր եւ կաղանդի առթիւ նուէրներ կուտար մեզի: 1919-ին Երեւանի մէջ անջատուած իր հարազատներուն կարօտը մեզմէ կ'առնէր այս որբացած երիտասարդը որ շուտով մեր ամենասիրելի պարոնը դարձաւ:

Անձնազոհ ուսուցիչ, խոնարհամիտ եւ պարկեշտ հասարակական գործիչ եւ գործնապէս ազգասէր եւ հայրենասէր նուիրեալի իր ներշնչող օրինակը խորունկ ազդեցութիւն մը գործեց մեր վրայ եւ շատերս հետեւեցանք իր քայլերուն: 1992-ին երբ հրաժեշտ առաւ այս կեանքէն, իր բարի յիշատակը յաւերժացնելու մտադրութեամբ Լոնտոնի մէջ հաստատուեցաւ Պերճ Սանտրունի Կրթական Թրաթը՝ նիւթապէս օգնելու հայկական վարժարաններու, հայ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու: Իր կեանքի ընկերը՝ Պէաթրիս Սանտրունին, տրամադրեց հիմնադրամին մայր գումարը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին իր բարեկամները եւ նախկին աշակերտները:

Վերի կարգերու հայերէն լեզուի մեր ուսուցիչն էր Պր. Սեդրակ Պաղտօեան: Եղեռնին, քիւրտ աղջկայ տարազով Քղիէն մազապուրծ փախած էր եւ ազատած՝ զինք հետապնդող Թուրքերու ձեռքէն: Տակաւին կ'ապրէր անդոհանքը իր ահաւոր փորձառութիւններուն եւ շարունակ կը խօսէր ջարդերու մասին եւ մեզի կը յիշեցնէր մեր ազգային պարտականութիւնը: Բանաստեղծի հոգիով բարի եւ զգայուն ուսուցիչ մըն էր, որուն մեղմ բնաւորութիւնը չարաչար գործածեցինք եւ չկրցինք օգտուիլ իր դասաւանդութենէն: Ես շատ կը սիրէի արտասանութեան պահը. Ամէն Երկուշաբթի, գրատախտակին վրայ իր մարգարտաշար տառերով սիրուն քերթուած մը կը գրէր եւ շաբաթ մը վերջ զայն գոց կ'արտասանէինք կարգով: Իրեն կը պարտիմ հայ բանաստեղծութեան սէրս եւ արտասանութեան եւ հրապարակային խօսքի ձիրքիս զարգացումը:

Մեր աշխարհագրութեան ուսուցիչը՝ Պր. Մովսէս Տէր-Վարդանեանն էր. լուրջ, լծակեայ, ինքնամփոփ, վերապրող մը, որուն հանդէպ, որպէս գրող սկսայ յարգանք տածել երբ գրադարանին մէջ կարդացի «Ինդիլլի Այրանի Սպանդը» անունը կրող իր հեղինակած գիրքը: Այդ օրերու աշխարհագրութեան ծրագրին համաձայն, մեր ուսուցիչը սիստեմաթիք կերպով մեզի սորվեցուց երկրին հինգ ցամաքամասերը, ովկիանոսները, ծովերը, լիճերը, գետերը, լեռնաշղթաները եւ լեռները, կղզիները, թերակղզիները, երկիրները եւ իրենց մայրաքաղաքները: Անշուշտ մեզի համար խորունկ ցաւ էր սորվիլ որ Արարատէն աւելի բարձր գագաթներ կային եւ Եփրատ – Տիգրիս միասին աշխարհի ամէնէն երկար գետերը չէին: Մտքիս մէջ թարմ են տակաւին մեզի սորվեցուցած աշխարհագրական եզրերը եւ կը տեսնեմ երկրի ֆիզիքական եւ քաղաքական քարտէզները գրատախտակէն կախուած, որոնց վրայ անուններ կը փնտռէինք: Ծանրաշուք մեր ուսուցչին դասին՝ կարելի չէր անառակութիւն ընել եւ ժամանակ վատնել:

ԿԱՐՊԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ

Լոնտոն

(Մնացեալը յաջորդիւ)

Նիւ-Ճըրզի

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ «ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ» ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Ամենամեայ կերպով, Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներու Ազգ. Առաջնորդարանը (Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ենթակայ) Հոկտ. ամսուն՝ Ս. Թարգմանչաց տօնին առիթով Նիւ-Ճըրզիի մէջ գիրքի ցուցահանդէս կը կազմակերպէ, սատարելով հայ գիրքի ծանօթացումին եւ վաճառքին: Միաժամանակ, յատուկ ձեռնարկով նոր գիրք մը կը ներկայացուի:

Այս տարի, յիշեալ գիրքի ցուցահանդէսը տեղափոխուած էր Դեկտ. 3-5 շաբաթավերջին, Նիւ-Ճըրզիի Ռիճֆիլտ քաղաքի Սրբոց Վարդանանց եկեղեցիին ներքնասրահը: Ուրբաթ, Դեկտ. 3-ի երեկոյեան, հոն տեղի ունեցաւ ցուցահանդէսի բացումը, որուն առիթով ներկայացուեցաւ արժանթինահայ բանասէր Վարդան Մատթէոսեանի «Կոստան Զարեանի շուրջ» հատորը, որ լոյս տեսած էր 1998-ին, Անթիլիաս, Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակի հրատարակութեամբ: Ձեռնարկին բացումն ու հեղինակին ներկայացումը կատարեց Առաջնորդարանի գրախանութի պատասխանատու Գրիգոր Լագիսեան:

Իր ելոյթի ընթացքին, Վարդան Մատթէոսեան կատարեց ընդհանուր արժեւորում մը այն պարագաներուն, որոնց մէջ ընթացած է Կ. Զարեանի գործերու եւ կեանքի հետ իր ծանօթացումը, որ տասնամեակի մը աշխատանքին որպէս առաջին արդիւնք՝ 468 էջնոց այս հատորը մատուցած է:

Ան դիտել տուաւ, որ «այս հատորը կենսագրութիւն մը չէ տակաւին: Կը դառնայ անոր շուրջ (ասկէ կու գայ "շուրջ" բառի օգտագործումը՝ around եւ about գոյգ իմաստներով, բայց գլխաւորաբար around), երբեմն թափանցումներ կը փորձէ անոր մէջ, հոս ու հոն ըմբռնումի կարելիութիւններ կը ջանայ ստեղծել: Բոլոր փակագիծերուն բացումը կ'ենթադրէ անպատրաստ հողի վրայ քալել, անմշակ էջեր չափով մը բանալ:

Այս էջերը կ'ուզեն նախաճաշակ մը տալ, յստակացնել որոշ հարցեր եւ սատարել ապագայ կենսագիրի գործին: Եթէ մեկնինք այն իրողութենէն, որ հետազօտական ամէն աշխատանք ի սկզբանէ թերի է, Զարեանի պարագան կրկնակի թերութիւն կը մատնէ, մարդկային թերացումէն անկախ, գոյութիւն ունին ճշդումի ու ճշգրտումի կարօտ բազմաթիւ հարցեր, ինչպէս եւ մեկնաբանական տարակարծութիւններ: Անոր կեանքը բազմագոյն խճանկար մըն է, նաեւ՝ անվերջանալի puzzle մը: Պրպտումը կը նմանի ոստիկանական վէպի մը, որ անսպառ համբերութիւն կը պահանջէ՝ վերջին էջը նուաճելու համար»:

Շարունակութեան մէջ, ան նշեց, որ Զարեանի կեանքի մասին գոյութիւն ունին բազմաթիւ անորոշութիւններ ու թիւրիմացութիւններ, որոնք տեղի տուած են առասպելի մը գոյացումին: Այս գրողը եզակի եղած է իր ժամանակաշրջանին բերած մասնակցութեամբ, իր կեանքի ելեւէջներու եւ ապրած միջավայրերու փոխազդեցութիւններով, նաեւ՝ իր անձնական յատկանիշներով: Նկատելի է, որ Զարեան միշտ անկախ մնացած է՝ հայկական establishment-ի նկատմամբ, եւ հիմնական քննադատութեան ենթարկած է զայն, միաժամանակ՝ ուրացումի ենթարկուած է Հայաստանի թէ Սփիւռքի կողմէ: Հայաստան իր մահէն ետք լռութեան պատ մը քաշուած է իր վրայ, որ միայն վերջին տարիներու հրապարակումներու միջոցաւ սկսած է մասամբ քանդուիլ:

Վ. Մատթէոսեան շեշտեց Զարեանի կեանքի ու գրականութեան այժմէականութիւնը, ինչպէս և գաղափարներու արդիական կողմը, որոնք զայն կը դարձնեն ո՛չ միայն գրական առաջնակարգ դէմք մը, այլեւ 21-րդ դարու տեսակ մը ուղեւիչ:

Փակման խօսքը արտասանեց Արեւելեան Միացեալ-Նահանգներու Թեմի Առաջնորդ Օշական Արք. Չոլոյեան, որ իր գնահատանքը յայտնեց այս հատորին ակնառու արժանիքներուն ու երիտասարդ հեղինակին քրտնաջան աշխատանքին նկատմամբ, եւ նշեց, թէ «Կոստան Զարեանի շուրջ» հատորով ո՛չ միայն Զարեանը, այլեւ ամբողջ մեր դարասկիզբի մշակոյթը նորէն ընթերցողի աչքին առջեւ կը տողանցեն՝ դիւրասահ սակայն փաստալից շարադրանքի ընդմէջէն: Այնուհետեւ, հեղինակը պատասխանեց կարգ մը հարցումներու: Ձեռնարկի փակումէն ետք, տեղի ունեցաւ գիրքերու մակագրութիւն եւ հիւրասիրութիւն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՐՍԻՆԷ ԽԱՆՃԵԱՆ՝ ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐՆ ՈՒ ՀԱՋՈՒԱԴԷՊԸ

Փարիզի շրջանի թատրոնի մը բեմին վրայ Պ. Ֆրիէլի «Պարել Լուկնասայի մէջ» խաղին բերած մասնակցութեան առթիւ «Էլ» (Դեկտեմբեր 13) շաբաթաթերթը հարցազրոյց մը հրատարակած է Արսինէ Խանճեանի հետ որ մինչեւ հիմա աւելի ծանօթ էր որպէս անհրաժարելի դերասանուհին, իր ամուսնին՝ Աթոմ Եղոյեանի ֆիլմերուն:

Միշէլ Փալմիէրի որ զրուցավարն է, «իր տաղանդով ու հաջուադէպութեամբ բացառիկ դերասանուհի մը» կը կոչէ զինքը: Ուրախ է փարիզեան շրջանի բեմի մը վրայ դեր ստանձնելով. ատիկա երկար ատենէ ի վեր փափաքը եղած է:

Պատասխանելով ամուսնին հետ տարիներու գործակցութեան սկզբնաւորութեան մասին հարցումին, կ'ըսէ թէ ծանօթացած են 1983–ին, Ա. Եղոյեանի առաջին ֆիլմին՝ «Մօտիկ ազգականներ»ու պատրաստութեան օրերուն երբ իր առաջին ամուսինը Աթոմէն դեր մը խնդրած է իրեն համար: Ունեցած է դերը ու յետոյ, ֆիլմին տեսագրութեան ընթացքին սիրահարած են իրարու եւ Արսինէ մեկնած է Թորոնթօ, ապրելու համար Աթոմին հետ:

Դերասանի պատրաստութիւնը ստացած է Մոնրէալի մէջ, աշակերտելով դասական թատրոնի եռամեայ դասընթացքներու. նոյն ատեն գրականութիւն ու քաղաքական գիտութիւն ուսանած է: Կ'ըսէ թէ մօրը երազն էր հայ դատի աշխատանքներուն նուիրուած տեսնել զինքը որպէսզի ծանօթացնէր Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Մինչեւ 17 տարեկան ապրած է Պէյրութ, սերած՝ վերապրողներու ընտանիքէ մը: Ինքզինք կը նկատէ հայ ծագումով լիբանանցի մը. ծագումը իրեն տուած է հզօր ինքնութիւն մը, նոյնիսկ եթէ պապենական հողին հետ կապերը խզուած են: Մայրենի լեզուն հայերէնն է. յաճախած է հայ կաթողիկէներու վարժարան մը ու Հայոց պատմութիւնը, յատկապէս ցեղասպանութիւնը անջնջելի տեղ ունին իր էութեան մէջ: Ղարաբաղեան անցքերը շատ մօտէն կը հետաքրքրեն զինք, թէեւ հոն ազգական չունի: Տղան՝ Արշիլը որ վեց տարեկան է հայերէն կը սորվի, յայտնապէս՝ որպէսզի Արսինէ այդ լեզուին մէջ հարազատ խօսակից ունենայ, քանի որ Աթոմ հայերէն չի գիտեր:

Այդ անունը՝ Աթոմը, հայկակա՞ն անուն մըն է կը հարցնէ Փալմիէրի, Արսինէ կը բացատրէ թէ ան Գահիրէ ծնած է, արուեստագէտ ընտանիքի մը մէջ ու ծնողքը այդպէս որոշած է, մտածելով որ ինքնատիպ, տպաւորիչ բան մը կ'ըլլայ: Ինք համոզուած է որ այդ անունը յարմար է անոր:

Ինք որպէս դերասանուհի սահմանափակուած չէ միայն ամուսնին ժապաւէններով. թէեւ կը կարծէ որ Աթոմին հետ կապը շատ քաջալերող չէ ուրիշ բեմադիրներու համար որ զինքը նկատի ունենան իրենց ծրագիրներուն մէջ: Այսուհանդերձ, յառաջիկայ Յունուարին համար ունի ծրագիրներ: Կ'ուզէ որ իրմէ մարդիկ պահեն ներկայութիւնը եւ ոչ՝ պատկերը: Այնպէս որ նախաձեռնութիւններուն մէջ հաւատքը կարեւոր դեր ունի:

Աթոմը կը կոչէ իր հայելին. շատ բան սորված է նայելով անոր: Նախապէս իր աշխարհը սահմանուած էր Մոնրէալի հայկական շրջանակով: Իր կեանքը գլխաւորաբար կը դառնար հայ ինքնութեան առանցքին շուրջ: Այսօր նոյնպէս կարեւոր է ատիկա, բայց ամբողջ գոյութիւնը չի գրաւեր: Աթոմին շնորհիւ կրցած է քննադատական ակնարկով մը դառնալ իր ստացած դաստիարակութեան, հայկական բարքերուն, մշակոյթին:

Գանատա ապրուած 25 տարիները զարգացուցած են իր անհատականութիւնը, բայց խառնուածքը անփոփոխ մնացած է. կ'ատէ ձախողութիւնը, կամ կէս յաջողութիւնը: Զի փափաքիր որ չարժանկարի արուեստին մէջ իր ներկայութիւնը դերասանի յաջողութիւններու շրջանակին մէջ մնայ. կ'ուզէ նաեւ գրել: Ներկայիս Մարիա Գալասի կեանքին 1969 – 1973–ի շրջանին մասին բեմանիւթ մը գրի կ'առնէ: Ատիկա այն շրջանն է երբ երգչուհին դադրած է երգելէ ու քաշուած կեանք մը ապրած Փարիզ: Անոր կեանքին այդ մութ հատուածն է որ կը հետաքրքրէ զինք եւ ոչ մեծ երգչուհիի ասպարէզը: Այդ գործին համար նկատի ունի Աթոմէն տարբեր իրագործող մը, քանի որ միասին շատ աշխատած են, նաեւ երկար ատեն ու ժամանակն է որ ձեռնարկեն տարբեր ծրագիրներու:

Քալելը կինեոու մօտ սրտի հիւանդութիւնը խառատուն առ հարիւրով կը կրճատէ

Շաբաթական 3 ժամ արագօրէն քալելը կիներու մօտ սրտի հիւանդութիւնը 30–էն 40 առ հարիւրով կը նուազեցնէ, ըստ «Նիւ Ինկլընտ Ճըռնըլ աֆ Մետիսին»ի Օգոստոսի թիւին:

Քալելու ժամանակը աւելցնելը կամ քալելու հետ այլ տեսակի մարզանքներու ձեռնարկելը կը թոյլ աւելի եւս նուազեցնել վտանգը, կ'ըսէ Պոսթընի «Պրիկհըմ էնտ Ուիմընզ Հոսփիթըլ»ի բժիշկներէն Ճօն Մէնսըն:

Ան կը յայտնէ, թէ Միացեալ – Նահանգներու մէջ միջին տարիքի կիներու մէկ երկրորդին մօտ արձանագրուած սրտի հարցերը ֆիզիքական անգործութեան պէտք է վերագրել:

Բժիշկներ տարիներէ ի վեր գիտեն, թէ մարզանքի ճամբով կարելի է գէթ մասամբ սրտի հիւանդութեան վտանգը նուազեցնել, սակայն հետազօտութեանց մեծ մասը կատարուած է տղամարդոց մօտ: Իսկ ուսումնասիրութիւնները միշտ ալ չեն կեդրոնացած այն հարցին վրայ, թէ քալելը արդեօք նոյնքան առողջարա՞ր է, քան՝ թէ աւելի ծանր մարզանքը:

Մէնսըն եւ անոր խմբակը աւելի քան 121 հազար կիներու մասին տեղեկութիւններ ուսումնասիրած են: Անոնք գտած են, թէ մարզանքի տեւողութիւնը կարեւոր է: Ժամական հինգ քիլոմեթր արագութեամբ քալելով, այն կիները, որոնք շաբաթը մէկէն երեք ժամ կը քալեն, 30 առ հարիւրով նուազ հաւանականութիւն ունին սրտի տագնապ դիմագրաւելու կամ սրտի տագնապէ մեռնելու, քան անոնք, որոնք մարզանքի չեն հետեւիր:

Իսկ այն կիները, որոնք շաբաթական աւելի քան 3 ժամ կը քալեն, վտանգը յաւելեալ 5 առ հարիւրով կը նուազեցնեն:

Ըստ ուսումնասիրութեան, արագութիւնը նաեւ կարեւոր է: Կիներ, որոնք հանդարտօրէն ժամական 3 քիլոմեթր արագութեամբ կը քալեն, սրտի հիւանդութեան վտանգը 26 առ հարիւրով կը նուազեցնեն, իսկ երբ ժամական 5 քիլոմեթր ու աւելի ըլլայ արագութիւնը, վտանգը 36 առ հարիւրով կը նուազի:

Արդիւնքները նուազ յստակ եղած են, երբ հետազօտողները արագ քալելը բաղդատած են աւելի էնէրժի սպառող այլ մարզանքներու հետ, որոնք, ըստ Մէնսընի, նոյնքան օգտակար են:

Ան կ'ըսէ, թէ քալելը արդիւնաւէտ է, որովհետեւ արեան ճնշումը եւ քոլեսթերոլը կ'իջեցնէ, ինչպէս նաեւ կը նուազեցնէ արեան լերդացումն ու շաքարը եւ մարմինը աւելի զգայուն կը դարձնէ ինսիւլինի: Այս բոլորը սրտի հիւանդութիւնը նուազ հաւանական կը դարձնեն:

Անոր խմբակը կ'եզրակացնէ, թէ միջակ տարողութեամբ մարզանքը, օրական առնուազն 30 վայրկեան, օգտակար է սրտի առողջութեան համար:

«Ս. Փ.»

ԳՈՒՇԱ՛Կ ԺՊԻՏ

Խրուշչով. «1980 թ. մենք կ'ապրենք կոմունիզմի օրօք»:

Գորբաչով. «2000 թ. իւրաքանչիւր քաղաքացի առանձին բնակարան կ'ունենայ»:

Ելցին. «Իմ պաշտօնավարութեան վերջում իւրաքանչիւր քաղաքացի պէտք է նստած լինի վարչապետի աթոռին»:

ԼՈՆՏՈՆ

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 130-ԱՄԵԱԿԸ

Անգլիոյ Հայաստանի դեսպանատան ու Համայնքային եւ Եկեղեցական Խորհուրդին համագործակցութեամբ, որոշուեցաւ համազգայնութային մեծ թափով նշել ամենայն Հայոց բանաստեղծ՝ Յ. Թումանեանին ծննդեան 130–րդ տարեդարձը:

Պաշտօնական հրաւէրով Նոյեմբեր 16–ին Երեւանէն Լոնտոն եկան Յ. Թումանեանին թոռնուհին Տիկին Իրմա Սաֆրազբեկեան, Տիկին Աննա Մայիլեան եւ Պր. Վլադիմիր Աբաջեան: Նոյն գիշերը անոնք հիւրասիրուեցան «Հայ Տան» մէջ Համայնքային եւ Եկեղեցական Խորհուրդին կողմէ, ընթրիքի սեղանի մը շուրջ: Բարի գալուստի խօսքը ըրաւ ատենապետը՝ Պր. Րաֆֆի Սարգիսեան եւ ծանօթացուց հիւրերը. Տիկին Իրմա Սաֆրազբեկեան գրականութեան եւ արուեստի դասախօս եւ Յ. Թումանեան Բարեգործական Ֆոնտի տնօրէնուհին է: Տիկին Աննա Մայիլեան երգչուհի եւ երաժշտութեան դասատու է Երեւան: Պր. Վլադիմիր Աբաջեան դերասան է եւ արտասանող: Խօսք առնելով Ի. Սաֆրազբեկեան շնորհակալութիւն յայտնեց ջերմ ընդունելութեան եւ հրաւէրին համար եւ մեծապէս գնահատեց Անգլիոյ հայութեան տածած յարգանքն ու սէրը իր մեծ հօրը նկատմամբ:

Վ. Աբաջեան խանդավառուած հայկական մթնոլորտէն, արտասանեց Պ. Սեւակի «Մարդ կայ մարդ էլ կայ» քերթուածը: Տիկին Ժենիա Ներսիսեան արտասանեց Յ. Թումանեանի «Շունն ու կատուն»: Արտասանեց նաեւ Մովսէս Ջափարեան «Կարօտի նամակը»:

Շնորհիւ գործադիր վարչութեան աշխոյժ գործունէութեան, Նոյեմբեր 20–ին Լոնտոնի Լորտ Պ. Փաուլ 300 հոգինոց սրահը նեղ եկաւ բազմութեան որ եկած էր ներկայ ըլլալու Յ. Թումանեանի նուիրուած երեկոյթին:

Բեմին վրայ ոչ նկար եւ ոչ ալ դրութիւն կար. միայն դաշնակ մը եւ բարձրախօս մը: Իսկ աթոռներուն վրայ դրուած էր յայտագիր մը, արուեստագէտներուն նկարներով, կարճ կենսագրականով եւ Յ. Թումանեանին ընտանեկան նկարով եւ կեանքին, գործին մասին հակիրճ տողերով:

Ներկայ եղան առաջնորդ՝ Եղիշէ Արք. Կիզիրեան, Անգլիոյ Հայաստանի դեսպանը Տոքթոր Արմէն Սարգսեան եւ Տիկինը Նունէ:

Հայերէնով եւ անգլերէնով հանդէսը բացուած յայտարարեց երիտասարդ արուեստագէտ՝ Սեւան Ստեփան եւ հրաւիրեց հանդիսականները 1 վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգելու Յ. Թումանեանին յիշատակը: Այնուհետեւ ծափահարութիւններու մէջ բեմ բարձրացաւ բանաստեղծին թոռնուհին: Ողջունելէ յետոյ ունկնդիր հասարակութիւնը, ան ուրախութ նկատեց Լոնտոն ըլլալը իր մեծ հօրը շնորհիւ: Ապա դրեթէ կէս ժամ խօսեցաւ Յ. Թումանեանի կեանքին եւ կարգ մը գործերու մասին: Ծանրացաւ աւելի ընտենեկան կեանքին եւ դիւանագիտական յաջողութիւններուն վրայ:

Ըսաւ որ իր մեծ հայրը շատ ուրախ էր բազմանդամ ըլլալուն համար որովհետեւ իր տան մէջ կեանք եւ եռուզեռ կար, հայկական աւանդութիւն եւ ծխան կար: Ան ինքնաշխատութեամբ սորված էր ռուսերէն եւ անգլերէն լեզուները, կարդացած էր Շէքսփիր եւ Պայրըն եւ անոնց երկերէն կարեւոր թարգմանութիւններ ալ ըրած էր: Գրել սկսած է 1880–ական շրջանին: Ստեղծած է «Վերնատուն» գրական խմբակը, որուն մասնակցած են Լ. Շանթ, Աղայեան, Իսահակեան, Դեմիրճեան եւ ուրիշներ: Վեր առաւ Յ. Թումանեանին դիւանագիտական յաջողութիւնները զօրավար Անդրանիկին հետ՝ մի քանի անգամ չեչտելով անոնց մտերմութիւնը: Ցիշեց մեծ հօրը արձանագրած յաջողութիւնը հազարաւոր հայ որբեր համախմբելու եւ զանոնք կաթողիկոսարանի վեհարանին մէջ պատսպարելու: Ըսաւ «ո՛չ մէկ կազմակերպութեան մաս կը կազմէր եւ այդ պատճառով ալ բոլորէն սիրուած էր Յ. Թումանեան»:

Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ սոփրանօ Աննա Մայիլեանի մենակատարութեամբ, որուն դաշնամուրով ընկերացաւ Լոնտոնէն երաժշտագէտ Արեգ Գուլտուրճեան: Աննա Մայիլեանի մեներգներուն բառերը Յ. Թումանեանին բանաստեղծութիւններով էին:

Երեւանէն ծանօթ անուն մըն է նաեւ Վլադիմիր Աբաջեան: Ան իր դառ ձայնով եւ դերակատարի փորձառութեամբ յաջորդաբար արտասանեց Յ. Թումանեանի Հառաչանք, Հին օրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ բանաստեղծութիւնները:

Վերջին արտասանողն էր Ժենիա Ներսիսեան որ բացառիկ կարողութեամբ օժտուած տաղանդաւոր անձնաւորութիւն մըն է եւ մանաւանդ մեր բեմերուն հանդէսներուն համ եւ հոտ տուողը: Ան արտասանեց Թումանեանի Մի կաթիլ մեղրը եւ Անյաղթ Աքլորը եւ արժանացաւ երկարատեւ ծափահարութեան:

Թումանեանի ծննդեան նշումը առիթ եղաւ որ Հայաստանէն ժամանած հիւրերը այցելեն նաեւ բրիտանական թանգարանը, Թահթայեան կիրակնօրեայ վարժարանը ուր ընդունուեցան շուրջ 200 հոգինոց ծնողքներու բազմութեան մը կողմէ: Հոն աշակերտները ներկայացուցին Թումանեանի գործերէն էջեր, ապա ելոյթ ունեցաւ Ի. Սաֆրազբեկեան:

ՄՈՎՍԷՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ

ԱՆՄԵՂՈՒՆԱԿ ՀՈՒՐԻՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴԸ

Անակնկալ մըն էր հրեշտակային մանուկներուն ամանորեայ ելոյթը, սարքուած Նիսի «Պարսամեան» վարժարանի սրահին մէջ:

Գեղազարդ հրաւէր մը ստացեր էի, ուստի գացի, քիչ մըն ալ առօրեայ տաղտկալի վերիվայրումներէ հեռանալու համար:

Սրահը լեցուն էր (բան մը որ յաճախադէպ չէ): Ուշադրութիւնս կառչեցաւ սրահին ձախ կողմին, որ դրաւիչ թատերաբեմի մը վերածուած էր: Տեղս գրաւեցի:

Տնօրէնուհիներ՝ Հելէն Մինասեանի եւ Հիլտա Պատէմի պատշաճ բացատրութիւններով հանդիսութիւնը սկսաւ:

Ֆրանսական եւ հայկական ազգային փառերգներէն վերջ, երկլեզու երգերով եւ արտասանութիւններով աշակերտները ներկաներուն հիացումին արժանացան, անշուշտ շնորհիւ իրենց ուսուցչուհիներուն՝ Հիլտա Պատէմի, Հելէն Մինասեանի, Գլօտ Մարիաժի եւ Հռիփսիմէ Վարժապետեան–Պօշնաքեանի անխոնջ աշխատանքին:

Հին Տարի – Նոր Տարի տրամախօսութիւնը մանկապատենական հանդէսին փայլքը աւելցուց:

Հետաքրքրութեամբ կը սպասէի բեմին վրայ տեղի ունենալիք երեւոյթներուն:

Վերջապէս մի առ մի սկսան գալ անմեղունակ հուրիները, այսինքն՝ գունագեղ անասնիկներու դերակատարները: Բեմը նկարիչի երանգապնակ մըն էր կարծես: Բոլորն ալ, ինծի պէս, տեսարանը զմայլանքով կը դիտէին: Բա՛յց ես պահ մը խոր զարմանք ապրեցայ, երբ տեղեկացայ թէ այս անմեղ մանուկները երկուքէն հինգ տարեկանի միջեւ բալիկներ են:

Երբ խօսիլ սկսան իրենց տեսակ մը մանկաբարբառով, մտածեցի բեմայարդար բեմադիրը ի՞նչպէս կարողացեր էր գլուխ հանել գծապատկերի նման մանկախաղ մը: Գնահատութեան արժանի էին մանաւանդ, երկլեզու զրոյցները: Արհեստավարժ բեմադիր մը անգամ պիտի չհամարձակէր այդ տարիքի մանուկներով նման աշխատանքի մը ձեռնարկել:

Անցեալի մէջ գրեթէ բոլոր դպրոցները թատերաբեմ ունէին. ներկայիս ալ շատ մը վարժարաններ ունին տակաւին: Անոնք միայն հանդիսութիւններու համար չէին, այլ՝ գրական ձեռնարկներու, բանախօսութեան, սալլիններու, խօսելու, խօսելակերպերու վարժութեան եւ գեղարուեստական ելոյթներու համար մանաւանդ:

Գ. ԳԱՍՊԱՐԱՃԵԱՆ

Տիրամայր Արփենիկ Աւետիքեան եւ զաւակները,
Հոգշ. Տ. Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան,
Տէր եւ Տիկին Ստեփան եւ Սիրվարդ Ստեփանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Խաչատուր եւ Աշխէն Աւետիքեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Հրայր եւ Նունէ Աւետիքեան եւ զաւակները
խոր վիշտով կը ծանուցանեն
իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Երեւանի իր բնակարանին մէջ, 85 տարեկանին, Երեքշաբթի, 1999 Դեկտեմբեր 21-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 24-ին:

Բոլոր հարազատներուն եւ բարեկամներուն խորին շնորհակալութիւն իրենց աղօթքի, մխիթարական խօսքերուն, վշտակցութեան եւ ցաւակցական վկայութիւններուն համար:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարի - Լուիզ Պօյաճեան իր եղբօր զաւկին՝ տարաբախտ Սերժ - Սեդրակ Պօյաճեանի յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28
Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին
Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին Առաւօտեան Հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 27,
Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի
ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25-ին տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԽՈՍՐՈՎ Ս. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Պոլսահայ Համայնքի Օժանդակութեան Միացեալ Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները 1999 Նոյ. 21-ին տեղի ունեցած հոգեհանգիստի եւ հոգեճաշի առթիւ:

Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Իսգէնտէրօղլու 5·000-ական Ֆր., Ս. Գէորգ Եկեղեցի, Հայ Մշակոյթի Տուն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճոլաքեան, Տիկին Նաւէր, Տիկին Ճէվիզեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խոէն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էգէր, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Մաչոյեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տուրսունեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Եըլմազեան, Տէր եւ Տիկին Սեւան Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Մալճը, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Նորայր Իշճի, Երջանիկ Տինքճի 1·000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պէքճեան 750 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Զընար, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խօզ 600-ական Ֆր., Հ. Վաչէ Վրդ. Իգնատիոսեան, Հ. Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի, Սուրբ Փրկիչ Եկեղեցի, Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցի, Ժ.Ա.Ֆ., Տիկին Տիարեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ագիլազեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Խիւտավէրտեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պիւյիւքքալէնտէր, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաշճեան, Տիկին Եղիսաբէթ Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Ագայվազեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Կիւզէլ, Տիկին Անի Յովսէփեան, Թանճան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալէն Թէրզիեան, Տէր եւ Տիկին Արման Օրթագարակէօզ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Վարժապետեան, Ավինիոնի Հայկական Միութիւն 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եանիկ Եափուճեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գէրեան, Տէր եւ Տիկին Արթագին Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պասմաճեան, Տիկին Փոլին Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Վաչիզեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէմիրճեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիրան Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Գարակէօզեան, Պր. Լորան Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Ճէվհէր, Տէր եւ Տիկին Պէրճար Սայըմ 250-ական Ֆր., Պր. Սիմոն Աւտոյեան, Եդուարդ Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Նէյսիք, Տէր եւ Տիկին Հայկ Ոսկեճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Սայապալեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Նաչեան, Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Լըֆօր, Տիկին Աննիկ Տէմիրճի, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կարապետեան, Տիկին Ֆրանսուազ Խօրտէքեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պօյաճեան, Օր. Սեդա Սիմոնեան 200-ական ֆրանք, Պր. Վէնսան Գուզոյեան, Պր. Յակոբ Փափազեան 150-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ազման 120 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թամար Անտիքեան, Տէր եւ Տիկին Մուրաթ Մէրէմէթճի, Տիկին Ռոմէլա Գարթալեան, Տիկին Լուսանոյշ Վարդերեսեան, Պր. Սերժ Արմէնեան 100-ական Ֆր., Տիկին Ժընըվիեւ Տօմա, Յասմիկ Սաֆարեան, Արմինէ Գալտեան 50-ական Ֆր.:

Սոյն գումարը 50·000 ֆրանքի ամբողջացնելու համար Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութիւնը մասնակցած է 2000 ֆրանքով, իսկ Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը 2·930 Ֆր. եւ ստանձնած է բոլոր ծախքերը (9·945 Ֆր.):

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Eglise Catholique SAINTE-CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris

OUVERTURE DE LA PORTE
DE L'ANNEE SAINTE

présidée par l'éparque
MGR G. GABROYAN
Samedi 25 Décembre à 11 heures

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30

M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par

J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE

Animée par l'Orchestre D V I N
et *DISC-JOCKEY M A R C O*

Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées — P.A.F. : 120 F (+ conso)
Tél : 04 91 66 91 99 • 04 91 93 69 59 • 04 42 64 12 51

Tenue correcte exigée

2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Թարգմանչաց Վարժարանին մէջ

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

Դեկտ. 31, ժամը 20·30-էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝ ԿՐԻՇԱՅԻ
եւ իր նուագախումբին

Ընտանիքով եւ բարեկամներով մուտք գործենք 2000 թուականը հայկական ջերմ մթնոլորտի մէջ:

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. — 01 - 46 - 45 - 60 - 55

Տեղերը սահմանափակ են:

LE PERE NOEL
vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes «Thierry-Le-Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.803 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.803

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Չկորսնցնելու Համար Որոշ Հաւատք Մը

Մինչ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին կը պահէ իր հաւատարմութիւնը Յունուար վեցի թուականին, այսօր, Դեկտեմբեր 25-ին, քրիստոնեայ աշխարհի մեծամասնութիւնը կ'ոգեկոչէ Յիսուսի ծնունդը:

Դարավերջի այս օրերուն, երբ ամէն կողմէ եւ դժբախտաբար հետզհետէ ամերիկանացուող Ֆրանսայի մէջ, ամբոխները խելագարուած են 2000 թուականը թեւակոխելու մտասեւեռումով, աշխարհի պարզած պատկերը հեռու է խրախուսիչ ըլլալէ:

Չեչչէնիայէն Սրի Լանքա, Քոսովոյէն Ալժերիա, եւ դեռ Սուտան, Եթովպիա, Գոլոմպիա, Արեւելեան – Թիմոր մարդը գայլ մը կը մնայ մարդուն համար:

Բ. աշխարհամարտէն աւելի քան կէս դար յետոյ, մեծերը կը յոխորտան որովհետեւ չէ ծագած երրորդ աշխարհամարտը, մինչ անվերջանալի պատերազմներ կը մղուին, հոս ու հոն, աւեր գործելով: Ի վերջոյ, պէտք չէ տուժէ զէնքի այնքան ձեռնտու առեւտուրը:

Դեռ կան, ինչ որ մկրտուած է «բնական աղէտ», այսինքն երկրաշարժ, ողողում, եւ վերջինը աննախընթաց հետեւանքներ ունեցաւ Վենեզուէլայի համար, ուր մեռեալներն ալ չեն գտնուած, թաղուած, կորսուած ջուրերու եւ ցեխերու խորը:

Աշխարհի պարզած այս դժխեմ պատկերին ի տես, դեռ կարելի՞ է չկորսնցնել հաւատքը մարդկութեան հանդէպ:

Յոռետեսութիւնը միշտ պէտք է վանել, խուսափիլ ծնրադրելէ լացի պատերու առջեւ, մանաւանդ այս օրերուն, երբ կ'ողջունուի ծնունդը անոր որ յոյս եւ հաւատք բերաւ մարդկութեան:

Բայց եւ այնպէս, ի՞նչպէս չտարուիլ դառն խորհրդածութիւններէ, անդրադառնալով վերոնշեալ իրադարձութեանց կամ չմրդովիլ, ականատես ըլլալով քաղաքակրթութեան բերդեր նկատուած քաղաքներու մէջ օրէ օր աճող անապահովութեան, բիրտ արարքներու, աննպատակ չարագործութիւններու:

Այս տարեգլուխը, սակայն, յաջողեցաւ բոլորովին տարբերիլ նախորդներէն, այլ տեսակէտով մը եւ աւելի քան ծիծաղելի նկարագրով:

Արդարեւ, չարաթներէ ի վեր, մետախներու ստեղծած փսիխօզը 2000 թուականի սեմին ամբոխները տարաւ խելագարութեան բոլոր սահմաններէն անդին: Որքա՜ն դիւրին է պայմանաւորել ժողովուրդը, մինչեւ իսկ քարթեզեան այս երկրին մէջ, որ ցարդ պահած պէտք է ըլլար նուազագոյն տրամաբանութիւն մը եւ չտարուիլ յիմարապատում նախատեսութիւններով:

Եւ այդ չարաշուք նախատեսութիւններու պատճառաւ, աշխարհի գեղեցկագոյն պողոտան – Շան զ'Էլիզէ – վախէն փակ պիտի գտնէ իր ճաշարանները Դեկտեմբեր 31-ի գիշերը, պանդոկներ միայն իրենց յաճախորդներուն պիտի վերապահեն ցայգատօնի ճաշասեղանները:

Իսկապէս անհեթեթ կացութիւն մը, հետեւանք մետախներու անսահման ուժին և դերակատարութեան ընկերութեան մէջ:

Այս պայմաններու մէջ է որ ոմանց համար այսօր, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համար Յունուար 6-ին, կ'աւետուի Յիսուսի ծնունդը, որ պէտք է բերէ յոյս եւ հաւատք:

Այս պայմաններու մէջ է, որ պէտք չէ կորսնցնենք, հակառակ բոլոր յոռի երեւոյթներուն, այդ յոյսն ու հաւատքը:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 23 / 24)

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 23-ի մամուլի ասուլիսին ԱԺՄ նախագահ Վ. Մանուկեան խօսելով երկրին ներկայի վիճակին մասին, զայն անուանած է «կարկատուած կայունութիւն»: Ատիկա կը նշանակէ թէ կացութիւնը արտաքնապէս հանդիստ կը թուի, բայց լարումի աղբիւրները գոյութիւն ունին տակաւին: Այդ աղբիւրներէն է Հոկտեմբեր 27-ի հետաքննութեան նկատմամբ պահուած կասկածամտութիւնը որմէ փրկուելու համար պէտք կայ, օրինակ՝ Ազգային Ժողովին մէջ ստեղծուելիք «յարգուած մարմնի» մը: Լարուած կացութեան միւս պատճառներն են իշխանութեան թեւերու միջեւ որոշ հակադրութիւնը, ԼՂՀ-ի մէջ Ղուկասեան – Բաբայեան հակասութեան խորացումը եւ ժողովուրդ – իշխանութիւն մեծ անջրպետը: Ինք դժուարութիւն ունի հասկնալու յատկապէս Ղուկասեան-Բաբայեան պայքարը որուն մէջ մտած են երկու ղեկավարները ներկայի վտանգաւոր պահուն երբ նման կացութեան մէջ կարելի չէ որեւէ փաստաթուղթ ստորագրել կնճիռին կարգաւորման մասին:

Ելք գտնելու համար, Վ. Մանուկեան կ'առաջարկէ երեք իրագործում. պէտք է քաղաքական դաշտին վրայ սկզբունք դառնայ հանդուրժողութիւնը, նոր ընտրութիւն կատարուի ու նոր Սահմանադրութիւն ընդունուի եւ ոչ թէ եղածը «կարկատուի»: Առանց այս քայլերուն կացութիւնը հետզհետէ կը վատթարանայ:

Վ. Մանուկեան հաւանական չի նկատեր Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի քաղաքական դաշտ վերադարձը, քանի որ ժողովուրդը չի փափաքիր զինքն ու շրջապատը կրկին իշխանութեան բերել: Ան չի մտածեր որ Հոկտեմբեր 27-ի չարագործներուն ետին ուրիշ ուժ կանգնած է. իսկ ինչ կը վերաբերի նախագահի խորհրդական՝ Ա. Յարութիւնեանի ձերբակալութեան, ԱԺՄ-ի նախագահը ըսած է թէ չի հասկնար թէ ան ինչո՞ւ նման քայլ պիտի առնէր:

***

ՕԾՈՒՄ ՍՊԻՏԱԿԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Դեկտեմբեր 23-ին Սպիտակի Ս. Յարութիւն նորակառոյց եկեղեցին պաշտօնապէս բացուած է: Օծումը կատարած է Գարեգին Բ.: Օծման արարողութեան ներկայ եղած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, կառավարութեան անդամներ, Լոռիի մարզպետը, Գուգարաց թեմի առաջնորդը, հիւրեր: Աւելի քան 500 հազար տոլար արժած տաճարին շինութիւնը կարելի եղած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի օժանդակութեան շնորհիւ:

Ա. ԲԼԷԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԸ

Հայաստանի վերջին իրադարձութիւնները մոռացութեան մատնեցին այժմէականութեան շատ մը նիւթեր որոնցմէ մէկն է նախկին Նախարար ու Մ. Սեբաստացի կրթարանին տնօրէն Աշոտ Բլէեանի «գործը»: Ինչպէս ծանօթ է, ան ամբաստանուած է դրամական չարաշահումներու համար ու Մայիս 14-ին ձերբակալուած նոյն կրթարանին բակը. մինչեւ այսօր բանտարկուած կը մնայ, հակառակ որ Սեպտեմբեր 15-էն ի վեր իր բանտարկութիւնը ապօրինի է, քանի որ չէ դատապարտուած:

«Հայկական ժամանակ»ը (Դեկտ. 16) կը տեղեկացնէ թէ Դեկտեմբեր 15-ին տեղի ունեցած է Հելսինքեան Կոմիտէի ասուլիսը, որուն ընթացքին Կոմիտէի նախագահ Մ. Դանիէլեան ըսած է թէ Ա. Բլէեան Հայաստանի քաղաքական բանտարկեալն է եւ թէ եթէ այդպէս չըլլար, անոր դատը արդէն տեսնուած կ'ըլլար:

Այս պնդումը զոր շատեր կը բաժնեն, հիմ ունի նախագահական ընտրութեան Ռ. Քոչարեանի թեկնածու ներկայանալու վիճայարոյց խնդիրը: Ինչպէս ծանօթ է Ա. Բլէեան Հայաստանի Սահմանադրութեան և այլ օրէնքներու վրայ հիմնուելով առարկած էր Քոչարեանի թեկնածութեան, քանի որ ան վերջին 10-ը տարուան ընթացքին Հայաստան բնակած չէր: Ան նաեւ դիմած էր Սահմանադրական եւ Գերագոյն դատարաններուն որոնք առանց քննարկելու մէկդի ձգած էին խնդիրը:

Ինչպէս ըսած է Մ. Դանիէլեան, Ա. Բլէեանի դէմ մեղադրանքները «մտացածին» են եւ հակառակ դատարանին սահմանած բանտարկութեան պայմանաժամը լրացած ըլլալուն, տակաւին կը գտնուի կալանքի տակ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՍՔՈՒԱՅԻ ԷՌ – ՓԷ – ԷՖ-ը (Համախմբում Ֆրանսայի համար) պառակտումի եզրին կը գտնուէր Դեկտ. 23-ին: Փասքուայի որոշումը՝ պաշտօնազրկել Ժան-Շառլ Մարքիանին կուսակցութեան պատուիրակի իր հանգամանքէն, տագնապ մը ստեղծած է: Կուսակցութեան փոխ-նախագահը՝ Ֆիլիփ տը Վիլիէ զօրավիգ է Մարքիանիի եւ համաձայն չէ Փասքուայի որոշումին եւ կ'առարկէ որ Փասքուա եւ «իր մարդիկը» կը գործեն հին ժամանակներու պէս: Համոզուած է որ Փասքուայի ծայրայեղ տարրերը, ի վերջոյ, ամէն ինչ օդը պիտի հանեն:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ հիւանդանոցի մը մէջ, Դեկտ. 22-ին, իր մահկանացուն կնքած է Ֆրանսայի երաժշտական մեծ դէմքերէն՝ Մարսէլ Լանտովսկի, 84 տարեկանին: Երբ Մշակոյթի նախարար էր, Անտրէ Մալրօ զինք անուանած էր «Պարոն Երաժշտութիւն» եւ զայն նշանակած Երաժշտութեան, Քնարական Արուեստի եւ Պարի առաջին տնօրէն 1969-էն 1974: Ինք եղած է նաեւ Փարիզի Օփերային նոր զարկ մը տուողը 1973-ին: Հաստատած էր նաեւ մասնագիտացած երաժշտութեան ուսումը:

ԿՈՐՆԹՈՍԻ (Յունաստան) ծոցին մէջ սկսած է կառուցումը աշխարհի ամէնէն երկար կախովի կամուրջին, որ կը դիմանայ երկրաշարժերու եւ թաթարներու: Պիտի կապէ Պեղոպոնէսը հիւսիս-արեւմտեան Յունաստանի եւ դուռ մը բանայ Եւրոպայի վրայ 2004-ի վերջ:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ԷՖ – ԷԼ – ԷՆ – ՍԷ-ն եւ յարակից ազգայնական շարժումները, առանց սահմանափակումի, հրադադար մը հռչակեցին:

ԷՐԻՔԱ արկածեալ քարիւղատարին նաւապետը ազատ արձակուեցաւ, թէեւ կը մնայ քննութեան տակ: Միւս կողմէ, այս աղէտին գլխաւոր պատասխանատու կը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ԿԸ ՎԱԽՆԱՅ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՊԻԿԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Տարեվերջի նախօրեակին ռուսական պատուիրակութիւն մը հիւրը պիտի ըլլայ ԱՄՆ-ու զինուորական ամէնէն գաղտնի խարիսխներէն մէկուն: Մոսկուայի ներկայացուցիչները պիտի հսկեն որ նոր հազարամեակ անցքը հիւլէական աղէտի մը տեղի չտայ: ԱՄՆ-ու ապայակոյտին վախն է որ կարելի դարձուցած է նման աննախընթաց հիւրընկալում: Ռուս մասնագէտներուն մուտքը միջ-ցամաքամասային հրթիռներու այդ ամէնէն ամրափակ կեդրոնը արտօնուած է, որովհետեւ Ամերիկացիները կը վախնան որ նոր տարուան գիշերը սպասուած համակարգիչներու խանգարումը որպէս ամերիկեան հրթիռներու յարձակում կ'ընկալուի Մոսկուայի կողմէ: Այդ մասին ապահովութիւն տալու համար որոշուած է ռուս մասնագէտներուն տեղւոյն վրայ ցոյց տալ թէ ամերիկեան հրթիռները իրենց արձակարաններէն պիտի չբաժնուին: Ռուս մասնագէտները արտօնուած չեն մտնելու հիւլէական պայթումներու կեդրոնը:

Անցեալ ամիս ստորագրուած համաձայնութեամբ մը, երկու տասնեակի չափ ռուս մասնագէտներ երկու շաբաթ պիտի մնան ամերիկեան կեդրոնին մէջ, ուղիղ գծով մը մնայուն կապ պահելով Մոսկուայի հետ: Պաշտօնապէս հոնկէ յայտարարուած է թէ ռուսական համակարգիչները խանգարում պիտի չունենան: Սակայն, Օգոստոսին հրապարակուած կառավարական տեղեկագիր մը կը նախատեսէր թէ համակարգչային համակարգերուն մօտ կէսը եւ բանիչները պիտի չյաջողին ամբողջովին անվթար անցնիլ մէկ դարէն միւսը: Ռուսաստան գործող արեւմուտքի խորհրդականներու համաձայն, կառավարութիւնը այլեւս չի ջանար կեդրոնանալ ուղղակի սպառնալիքին վրայ, այլ կը պատրաստուի դիմագրաւել հաւանական հետեւանքները: Ամէնէն յոռետես սպասումը Չեռնոբիլի աղէտին նման հիւլէական արկած մըն է որ միլիոնաւոր մարդիկ կը վարակէ: Աւելի իրապաշտ ենթադրութեամբ, ելեկտրական հոսանքի խզումներ, ջեռուցումի կեդրոններու խանգարումներ հաւանական են: Ռուսաստանի դաժան ձմեռուան մը մէջ նման հեռապատկեր, հասկնալի է, որ մեծաթիւ մահերու պատճառ կ'ըլլայ. իսկ ելեկտրական հոսանքին խզումը կրնայ խռովութիւններու մղել, ինչ որ աւելի կը տկարացնէ Բորիս Ելցինի հեղինակութիւնը:

Կացութիւնը այնքան մտահոգիչ կը նկատուի որ Ուաշինկթըն միլիոնաւոր տոլարներ տրամադրած է, Մոսկուայի ԱՄՆ-ու դեսպանատան անձնակազմերը եւ անոնց ընտանիքները Ծնունդի եւ Ամանորի տօներուն առթիւ երկիր բերելու համար: Անոնք Մոսկուա պիտի վերադառնան միայն երբ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ատոր արտօնութիւն տայ:

ՅՈՒՇԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԱՅՐ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՍ 1930-1935

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տարեց ուսուցիչներու խումբին կը պատկանէր մեր գծագրութեան ուսուցիչը՝ Պ. Արամ Խաչատուրեանը որ իր սեղանին վրայ աառկայ մը կամ պտուղ մը կը դնէր գծելու համար եւ ապա կը կորսուէր իր մտածումներուն մէջ՝ բոլորովին անտարբեր իր շրջապատին: Զըկրցի աթոռ մը իսկ գծել սորվիլ եւ ինքզինքս կը մեղադրէի: Հպարտ էինք մեր ուսուցչին նկարիչի համբաւով՝ ամէն անգամ որ կ'անցնէինք Եղիշէ Դուրեան Պատրիարքին իր նկարած կապտագոյն իւղանկարին առջեւէն որ կախուած էր Պատրիարքարանի դահլիճին մուտքին ուր կ'երթայինք Ս. Ծնունդի առիթով Պատրիարք Սրբազան Հօր աջը համբուրելու եւ Յոպպէի նարինջ մը նուէր ստանալու համար:

Պ. Վարդան Մաթոսեանէն եւ Պ. Ճոզէֆ Մալաքէն արաբերէն սորվելու ջանքերս ալ արդիւնաւէտ չեղան եւ գիտցած արաբերէնս ալ մոռցայ: Արտառոցօրէն, այդ օրերուն, Արաբին եւ արաբականին վրայ վերէն կը նայէինք: Ոչ Հրեաներուն եւ ոչ ալ Արաբներուն հետ կը յարաբերէինք: Վանքի շրջապատին մէջ մեկուսացած, ինքնաբաւ կեանք մը կ'ապրէինք: Տարիներ ետք Պիշոփ Կոլլաթի աւարտական տարիս՝ երբ Ընդհ. Ազգաց Պատմութեան տեղ Արաբ ժողովուրդի պատմութիւնը սերտեցի, սորվեցայ թէ ինչ բարձր մշակոյթի, գիտութեան եւ գրականութեան տէր էր այս բարի եւ ազնիւ ժողովուրդը:

Մեր հոգեւորական այցելու ուսուցիչները, կրօնական եւ հայագիտական նիւթերու դասաւանդումով՝ մեր զարգացումին մէջ շատ կարեւոր դեր մը կատարեցին:

Հայր Հայկազունը (Աբրահամեան Արքեպիսկոպոս), թուխ թարմ հացի պէս համով, քաղցրաբարոյ ուսուցիչս մեզի բարբառի բարդութիւնները եւ թնճուկները փորձեց պարզել՝ Եղիշէ Դուրեան Սրբազանի պատրաստած դասագիրքերուն օժանդակութեամբ: Հմայուեցայ մեր դասական լեզուին գեղեցկութեամբ ու ճոխութեամբ: Բայց, երկու տարին անբաւարար եղաւ տիրանալու անոր ոճային նրբութիւններուն: Իմ սիրելի ուսուցիչը հայրենիք վերադարձաւ եւ Ս. Էջմիածնի մէջ երկար տարիներ որպէս լուսարարապետ ծառայելէ ետք Հայաստանի ծոցին մէջ թաղուեցաւ:

Հայր Զգօնը (Զ. Եպիսկ. Տէր-Յակոբեան) Հայոց Պատմութեան եւ Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութեան ուսուցիչս էր որուն հանդէպ սիրոյ եւ սարսափի զգացումներ կը տածէի միանգամայն: Խանդոտ, համով հոտով պատմիչ մըն էր եւ կը սիրէր հայ հերոսներու եւ մեր հայրապետներու պատմութիւնները եւ Վարդանանցի, Գայլ Վահանի, Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի, Մեծն Ներսէսի, Ներսէս Շնորհալիի, Ներսէս Աշտարակեցիի, Խրիմեան Հայրիկի, Անդրանիկի, Աղբիւր Սերոբի, Վանի եւ Սարդարապատի հերոսամարտներուն պատմութիւնները անջնջելիօրէն քանդակուած են յիշողութեանս մէջ: Ուսուցիչս, միեւնոյն ատեն, հռչակաւոր քարոզիչ էր եւ Մեծ Պահքի կիրակիներուն, Ս. Յարութեան Տաճարին Հայկական Գողգոթայի վերնատունը Ս. Խաչաբաղի մէջ, մեղապարտներուն՝ ապաշխարութեան ուղղուած իր քարոզները՝ դժոխքի նկարագրութիւններով, ինծի սոսկում կը պատճառէին: Վանքի Ս. Յակոբայ Տաճարին Ս. Էջմիածնի խորանին մէջ, մեծ որմնանկար մը կար (որ կը խորհիմ հոն է տակաւին) որ կը ներկայացնէր երկնքի արքայութեան եւ դժոխքի հակադիր տեսարաններ: Արքայութեան մէջ նստած էին արդարներ երկայնմօրուս, սպիտակափառ Աստուծոյ աջակողմեան դասուն, իսկ մեղաւորները՝ սատանաներու կողմէ եռաժանիներով կը հրուէին դեհենի բոցերուն:

Քարոզին տպաւորութեան տակ, այդ պատկերին թելադրած մղձաւանջը կը տանջէր զիս եւ ուժգի՛ն կ'աղօթէի գործած եւ չգործած, երեւելի եւ աներեւոյթ բոլոր մեղքերուս համար:

Մեր աւարտական տարին, առաջին անգամ ըլլալով, Եղիվարդը (Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան՝ Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի) մեր դասարանին Հայ Մատենագիտութիւն դասաւանդեց: Ամէն Չորեքշաբթի առտու, անհամբեր կը սպասէի իր դասին: Ափ մը թղթիկի վրայ, մանր տառերով էջ մը գրութիւն կը բերէր հետը, հայ հեղինակի մը կենսագրականը եւ գրական գործերուն անունները զորս մեր տետրակներուն մէջ կ'ընդօրինակէինք: Սկիզբը փորձեց մեզ գրական վերլուծման աշխատանքին վարժեցնել, մեզի կը պակսէր հասկացողութիւնը եւ լեզուն. փորձեցինք վերլուծել Պետրոս Դուրեանի «Իմ Մահը», Մեծարենցի «Հիւղը», Վարուժանի «Ցանը»: Մեզ քաջալերելու համար բոլորիս 8-էն վեր նիշեր տուաւ: Յետոյ դադրեցուց վերլուծումի աշխատանքը: Ամէն դասի, ափ մը գիրին հետ, գիրք մը բերաւ եւ գրական գոհար մը, քերթուած կամ արձակ՝ մեզի բացատրեց եւ ապա կարդաց: Մատենագրութեան պահը ինծի համար կատարեալ վայելք դարձաւ: Այս պահուն կը տեսնեմ իր տժգոյն դէմքը եւ կը լսեմ իր կոկորդային ձայնը երբ մեզի կը կարդար Արփիար Արփիարեանի «Կարմիր Ժամուց»էն Հայաստանցի Տէրտէրին եւ Պոլսեցի Ջոջին երկխօսութիւնը: Եղիվարդին կը պարտիմ հայ դրականութեան հանդէպ զգացած բուռն սէրս: Շրջանաւարտ ըլլալէս ետք կապս պահեցի մատենագիտութեան ուսուցչիս հետ եւ մեծապէս օգտուեցայ իր լայն հմտութենէն, գեղարուեստական ճաշակէն եւ հիացայ իր ինքնատպութեան, նորարարութեան, Օսքար Ուայլտեան սրամտութեան, բանաստեղծական ստեղծումներուն եւ արձակին եւ կենդանի խօսքին պերճ գեղեցկութեանը վրայ: Ես, անոր հոգիին աղուոր երեսը տեսայ միայն:

Մեր կրօնագիտութեան ուսուցիչը՝ Հ. Սերովբէն էր (Ս. Արք. Մանուկեան): Հանդարտաբարոյ, կենցաղագէտ եւ մըշտաժպիտ այս եկեղեցականը փորձեց մեր կրօնական հասկացողութիւնը եւ քրիստոնէական հաւատքը զարգացնել և աստուածաբանական եւ դաւանաբանական դժուար ըմբռնելի գաղափարները յստակացնել մեր մտքին մէջ: Դժբախտաբար, հակառակ կրօնական հարցերու մասին լուրջ հետաքրքրութեանս, այդ շրջանին՝ փոքր եղբօրս եւ քրոջս իրերայաջորդ մահերը փակեցին միտքիս եւ հոգիիս ընկալչութեան դռները հանդէպ բարեգութ եւ մարդասէր Ամենակալ Աստուծոյ: Չէի կրնայ ըմբռնել, թէ Աստուած՝ որ Սէր է եւ ամէնուն Հայրը, առանց որուն կամքին եւ գիտութեան տերեւ մը իսկ չի շարժիր, ինչ սիրտով խըլած էր կեանքը երկու անմեղներու: Պարմանութեանս ահաւոր այս փորձառութիւնը շատ խորունկ ազդեցութիւն մը ունեցած է Աստուծոյ գաղափարին մասին իմ հայեցողութեանս վրայ:

Կրօնական զգացումի վերազարթնումս կը պարտիմ բարեշնորհ սարկաւագի մը: Այդ օրերուն, Թարգմանչացի տղաքս՝ որ Ս. Հրեշտակապետաց Եկեղեցիին մէջ դպրութիւն կ'ընէինք Տաղաւարներուն՝ Զատիկին, Աստուածածնին և Վարդավառին՝ սարկաւագի մը ընկերակցութեամբ Բեթղեհէմ կ'երթայինք տեղւոյն վրայ Ս. Պատարագին մասնակցելու: Քանի մը անգամ այդ պարտականութիւնը վստահուեցաւ նոյն սարկաւագին: Երբ ուրիշներ՝ պատարագէն անմիջապէս ետք կը փութային օթօպիւսով Երուսաղէմ վերադառնալ, ան՝ մեզ Բեթղեհէմի մօտ գտնուող Եփրաղայ գիւղը կը տանէր: Աղբիւրի մօտ այգիի մը մէջ կը նստէինք եւ մեզի չիր ու չամիչ, խարկուած պխտակ, նուշ եւ կաղին եւ պտուղ կը հրամցնէր եւ ապա Յիսուսի կեանքէն պատմութիւններ կը պատմէր: Արաբ գիւղացիներ մեզի «բարի եկած էք» կ'ըսէին, իսկ գեղջկուհիներ, իրենց կուժերով աղբիւր կու գային եւ ջուրով լեցնելէ ետք զանոնք իրենց գլուխներուն դրած՝ հանդարտ քայլերով առուակին քովի կածանէն իրենց հիւղակները կը վերադառնային:

Հոգեպարար այդ պահուն սալորի, ծիրանի, խնձորի, նարինջի ծառերով եւ որթատունկերով շրջապատուած այդ ձորին խռովիչ գեղեցկութենէն ազդուած, վերացնող, պայծառակերպող մթնոլորտին մէջ՝ կ'երեւակայէի Որդին Մարդոյ՝ որ երկու հազար տարիներ առաջ, այսպիսի ձորի մը մէջ, նստած պտղատու ծառերու շուքին տակ առուի մը եզրին իր առաքեալներուն առակներ կը պատմէր եւ իր ապագային մասին գուշակութիւններ կ'ընէր:

Կեանքիս մէջ որեւէ ատեն գերընական ներկայութենէ մը այնքան խորունկ չեմ ազդուած որքան այդ պահէն՝ երբ այս սպիտակադէմ եւ սրբատիպ հետեւորդը Մեծ Վարդապետին, մեզի կը պատմէր խմմաուսի ճամբորդներուն պատմութիւնը: Բարեշնորհ այս ընծայեալը՝ Արշակ Սարկաւագ Գալուստեանն էր որ ետքէն դահակալեց որպէս Շնորհք Արք. Գալուստեան՝ Պատրիարք Հայոց Կոստանդնուպոլսոյ եւ շնորհքով ու մեծ իմաստութեամբ եւ քաջութեամբ հովուեց իր հօտը:

Լո՛յս իջնէ հողակոյտին եւ լոյսերո՛ւ մէջ ննջան հոգիները երախտաշատ ուսուցիչներուս, որոնք, լուսոյ այս վարժարանին մէջ անկրկնելի նուիրումով, հաւատքով եւ գիտակցութեամբ՝ մեր միտքն ու հոգին լուսաւորեցին:

Աղօթք, օրհնէնք եւ յաւիտենական հանգիստ իրենց հոգիներուն:

ՆԱՐԳԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ

Լոնտոն

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԻՔԵԼԱՆՃԷԼՕ. ՄԵԾ ԷՐ՝ ԵՐԲ ՏՂԱՅԻՆ ՓՈՔՐ ԷՐ

Վերածնունդի հանճարեղ մանուկները բազմաթիւ են, որոնք իրենց պատանեկութենէն իսկ ուշագրաւ եւ արտասովոր գործեր ստեղծած են: Ասոնցմէ Միքելանճելօ Պուօնառոթի (1475 - 1564) եզակի դիրք կը գրաւէ, որպէս քանդակագործ, նկարիչ եւ ճարտարապետ, որու առաջին շրջանին (պատանեկութենէն երիտասարդութիւն) նուիրուած է կարեւոր ցուցահանդէս մը, Ֆիրենցէ, որ կը տեւէ մինչեւ Յունուար 9: Այս խրադարձութեան առթիւ, Մարգօ Ֆասիօ Ափոլլոնի կը գրէ թէ՝ նաեւ մեծերը սկիզբը փոքր էին եւ երբ շատ մեծ կը դառնան, երբեմն կը յանդին կէտի մը, ուր կ'ամչնան որ ատենին այնքան յոգնած են այդ մեծութեան հասնելու համար...: Ասիկա Միքելանճելոյի պարագան է, որ «երկնային Միքելանճելոն» չեղաւ միշտ, այլ՝ այնքան ճգնեցաւ որպէսզի իր գեղարուեստական անսովոր տաղանդութիւնը նկատի առնուի, տարիքի մը՝ երբ այլեւս չէր կըրնար անառակ տղեկ մը համարուիլ: Փալացցօ Վէգքիոյի եւ Գազա Պուօնառոթիի ցուցահանդէսը, «Միքելանճելոյի երիտասարդութիւնը» խորագրուած, կը փորձէ պատմել, ինչպէս ցուցահանդէս մը կըրնայ ընել, բացառիկ արուեստագէտի մը կազմաւորման վէպը:

Ասիկա շատ դժուար յանձնառում մըն է, որովհետեւ Միքելանճելօ իսկ, երբ ծերացած էր, իր սկզբնական շրջանի հետքերը լաւ ձեւով աղօտած էր: Բայց եւ այնպէս ծանօթ են, օրինակ, նկարչական իր համեստ աշակերտումը Կիրլանտայօ եղբայրներու աշխատանոցին մէջ: Իր քանդակային առաջին գործերէն, Պարճելլոյի «Բաքոս»ին մերժուիլը՝ կարդինալ Րիարիօէն: Նկարչական գլխաւոր երկու գործերու՝ «Մանչէսթըրի Տիրամայր»ին եւ Յիսուսի մարմինին «Գերեզման զետեղում»ին անաւարտ մնալը՝ անծանօթ պատճառներու համար, որոնք ամենայնդէպս իրեն համար ողբերգական պէտք է եղած ըլլային: Եւ Միքելանճելոն է որ, որպէսզի իր մէկ քանդակը, «Ննջող կուպիտոն»ը կարենայ ծախել, զայն կը ներկայացնէ որպէս պեղումէ արտահանուած հին քանդակ մը ու անոր գինին գծով կը խաբուի զայն վաճառող միջնորդէն: Ինք այն նկարիչն է որ նախօրինակ մը կը պատրաստէ, որպէսզի կարդինալ Րիարիոյի սափրիչը անկէ մեկնելով պատկեր մը նկարէ: Քանդակագործն է՝ որ իր ծերութեան տակաւին կը բողբոքէր որ Լորենցօ Սքանչելիի շուայտ զաւակին կողմէ իրեն պատուիրուեր ձիւնէ խամաճիկ մը կերտել, անոր քմայքին համար: Այն արուեստագէտն է որ, իր պատանեկութեան, իր գործընկերները միշտ կը քըննադատէր, այնքան որ անոնցմէ մէկը օր մը իր քիթին զօրաւոր հարուած մը կուտար, որմէ ետք ան կորուած վիճակով կը մնար:

Ասիկա տեղի կ'ունենար Լորենցօ Սքանչելիի Պարտէզին մէջ, տեսակ մը դպրոց եւ կաճառ, ուր իշխանաւորը իր ծախքերով շատ երիտասարդ եւ խոստմնալից արուեստագէտներ կը պահէր: Այստեղ քանդակագործութեան վարպետն էր Պերթոլտօ, մէկը Տոնաթէլլոյի աշակերտներէն, որ միաժամանակ պալատական էր, խոհարար եւ արոյրի հմուտ եւ նուրբ ձեռավարող մը: Իսկութեամբ, տոնաթէլլոյական «կեղծ» քանդակ մըն է Միքելանճելոյի «Սքալայի Տիրամայր»ը, մինչ «Մարդաձիերու կռիւ»ը, ըստ երեւոյթին բանաստեղծ Փոլիցիանոյի թելադրանքով քանդակուած, հնաբանական վերստեղծման իսկական փորձ մըն է: Պայեր, մարդաձիեր, Բաքոս եւ յաւերժահարսեր այդ շրջանին Ֆիրենցէի մէջ կը համարուէին որպէս իսկական էակներ: Բանաստեղծները զանոնք կ'երգէին, նկարիչներն ու քանդակագործները զանոնք կը դիմանկարէին կամ կը քանդակէին որպէս ժամանակակից անձեր: Ասիկա խաղաղութեան, մշակոյթի եւ ճանաչողութեան հաւասարակշռուած եւ ներդաշնակ շրջանն էր որ երկար չտեւեց: 1492-ին Լորենցօ մահացաւ, որմէ ետք թէ՛ իր քաղաքին եւ թէ՛ Իտալիոյ համար տագնապներու շրջան մը սկսաւ: Մօտալուտ կործանումը զգալով, Միքելանճելօ Ֆիրենցէն եւ անճարակ Փիէրօ տէ Մէտիչին կը ձգէ, նախ քան յեղափոխութիւնը որ հանրապետութիւնը կը հաստատէ: Պոլոնիա, անձուկ պայմաններու մէջ, Միքելանճելօ բարեբախտաբար պատուէրը կը ստանայ Նիգոլօ տէլ՝ Արգայի կիսաւարտ թողած «Սրբ. Դոմինիկոսի դամբան»ը լրացնելու: Ասոր մաս կազմող «Ուսան բռնած հրեշտակ»ը, իր կողմէ քանդակուած, ցոյց կուտայ ոչ այնքան Նիգոլօ տէլ՝ Արգան գերազանցելը՝ որքան անկէ սորվիլը, դէմ յանդիման կտնուելով անոր աշխատանքին:

«Մանչէսթըրի Տիրամայր»ը, Լոնտոնի Ազգային Թանգարանին կողմէ այս ցուցահանդէսին տրամադրուած, անաւարտ է եւ մինչեւ այսօր շատ կասկածներ գոյութիւն ունին անոր վաւերականութեան մասին, որպէս Միքելանճելոյի գործ: Սակայն, այս նկարը, բացառաբար վերադարձած ըլլալով Ֆիրենցէի իր բուն շրջածիրին մէջ, վարպետին քանդակներէն քայլ մը անդին, ցոյց կուտայ որ միայն «Պրիւճի Տիրամայր»ը քանդակողը, այսինքն Միքելանճելոն, կրնար զայն նկարած ըլլալ:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

Քաղուած՝ «Փանորամա»էն

1999-Ի ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԴԷՊԻ ԵՏ՝ 1894-Ի ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Օգոստոս 17-ին Մարմարայի մէջ պատահած երկրաշարժին գործած աւերներուն վէրքերը տակաւին բոլորովին չեն սպիացած: Աւելի՛ն՝ այդ օրէն ի վեր շարունակ շշուկներ կը շրջին այն մասին, թէ Իսթանպուլի մէջ եւս մօտիկ կամ հեռաւոր ապագային անպայման պիտի պատահի մեծ երկրաշարժ մը:

Իսթանպուլ քաղաքը, բարեբախտաբար, շատ չէ տուժած Օգոստոս 17-ի երկրաշարժէն: Այնուհանդերձ, ինչպէս քանիցս հաղորդուեցաւ, Եշիլգիւղի եւ Պաքըրգիւղի մէջ մեծ թիւով շէնքեր լրջօրէն վնասուեցան: Իսկ մեր համայնքէն ներս, յայտնի է որ վնասուեցան քանի մը եկեղեցիներ, Պատրիարքարանի շէնքը, մէկ-երկու դպրոցներու տանիքները, և փոքր չափով ալ՝ Ս. Փրկիչ Ազգ. Հիւանդանոցը:

Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի մէջ պատահած փոքրիկ վնասէն ճամբայ ելլելով, այսօր կ'ուզենք մեր ակնարկը կեդրոնացնել այն ահաւոր երկրաշարժին վրայ, որ 1894-ին պատահած էր Իսթանպուլի մէջ:

Այդ երկրաշարժը, որ 19-րդ դարու վերջին մեծ երկրաշարժն էր, պատահեցաւ 1894 Յուլիս 10-ին: Երկրաշարժը պատահած էր երեք իրերայաջորդ մեծ ցնցումներով: Այդ օր, երկրաշարժի պահուն օդը պայծառ էր, սակայն քամի մը կը փչէր: Երկրաշարժին բուն ժամը շատ ալ յստակ չէ, սակայն կը հանդիպի յետամիջօրէի ժամերուն, մօտաւորապէս էզանի ժամուն, 4.45-ին, որովհետեւ արձանագրուած է որ երկրաշարժը պատահած է ճիշդ այն պահուն, երբ Միւէզզինները սկսած էին կարդալ էզանի աղօթքը:

Կը կարծուի որ երկրաշարժի կեդրոնը կը գտնուէր Եշիլգիւղէն 8 քիլոմեթր դէպի հարաւ-արեւելեան կողմը, Մարմարա ծովուն մէջ:

Երկրաշարժը երբ պատահեցաւ, ժողովուրդը փողոց թափեցաւ, Իսթանպուլի մէջ ստեղծուեցաւ մեծ իրարանցում եւ վախազդու մթնոլորտ: Փուլ եկած տուներէն բարձրացած փոշիին եւ մուխին վրայ կ'աւելնար նաեւ հրկիզուած տուներէն արձակուած մուխը: Իսթանպուլ շուտով ծածկուեցաւ մշուշի վարագոյրով մը: Մասնաւորաբար, Գօզ Շուկայի փլատակներու տակէն կը լսուէին աղաղակներ եւ օգնութեան կանչեր, որոնք երկար տարիներ պիտի արձագանգէին ժողովուրդին ականջներուն մէջ:

Երկրաշարժի ընթացքին կործանեցան հեռագրի գիծերը, այդ պատճառաւ կարելի չեղաւ լուր ստանալ մերձաւոր վայրերէ: Արդէն կը կարծուէր որ երկրաշարժը տեղի ունեցած էր միայն Իսթանպուլի մէջ: Թղթատարական նախարարութիւնն ալ մեծ վնաս կրած էր: Այն մեքենաները, որոնք չէին վնասուած, պարտէզ հանուեցան եւ պաշտպանութեան տակ առնուեցան: Նախարարութիւնը լրատուական իր պարտականութիւնը սկսաւ կատարել այդ պարտէզէն: Այն ատեն յայտնի դարձաւ որ երկրաշարժը պատահած էր Ատափազարէն մինչեւ Էտիրնէ երկարող ընդարձակ տարածութեան մը վրայ: Վնասներ գոյացած էին Ատափազարի, Իզմիթի, Կէպզէի, Գարամիւրսէլի, Գիլէճիքի, Պուրսայի եւ Էտիրնէի մէջ: Գալըքեսիր եւս լրջօրէն վնասուած էր երկրաշարժէն:

Իսթանպուլի մէջ երթեւեկը անդամալուծուեցաւ, հանրակառքերը դադրեցան աշխատելէ: Փապուղին (Թիւնէլ) չէր վնասուած, այնուհանդերձ, իբր զգուշութեան միջոցառում, ծառայութենէ դուրս հանուեցաւ:

Երկրաշարժի ընթացքին Գատըգիւղի, Սկիւտարի եւ Վոսփորի գծի վրայ աշխատող շոգենաւներուն քովընտի անիւները մէկ վայրկեան անշարժացած էին, չէին կրցած աշխատիլ:

Եշիլգիւղի մէջ ծովը դէպի ցամաք յառաջացած էր, իսկ Մաքրիգիւղի մէջ (Պաքըրգիւղ), ընդհակառակն ծովը ետ քաշուած էր: Կղզիներուն շուրջ ջուրերը միջոց մը ետ քաշուեցան: «Հայրըբուզ» կղզին ջուրերու տակ մնաց: Մեծ կղզիի մէջ ճամբաները ճեղքուեցան, շոգենաւ մը ցամաք ելաւ: Յիսուն վրաններ ղրկուեցան դէպի կղզիներ:

Դպրոցներու աշակերտները անմիջապէս տուն ղրկուեցան: Վնասուած շէնքերուն միջեւ կը գտնուէր Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցը: Այս պատճառաւ հիւանդները պարտէզ հանուեցան:

Իսթանպուլի մէջ ամէնէն շատ կեանքի կորուստը պատահած էր Գօզ Շուկայի մէջ: Սուլթանին հրահանգով սկսաւ փլատակները վերցնելու աշխատանքը: Առաջին օրը փլատակներու տակէն 81 մեռեալ եւ 112 վիրաւորեալներ դուրս հանուեցան: Առաջին օրը մեռեալներուն ընդհանուր թիւը յայտարարուեցաւ որպէս 135: Երկու օր վերջ, միայն Հէյպէլիի մէջ, մեռնողներուն թիւը 10-էն բարձրացաւ 70-ի:

Մահերուն մեծ մասը պատահած էր փողոցներու մէջ: Շատեր երբ իրենց կեանքը փրկելու համար փողոց վազած էին հեւ ի հեւ, փլատակներու տակ մնալով իրենց կեանքը կորսնցուցած էին:

Գօզ Շուկայի մէջ փլատակներու տակէն երեք օր վերջ 12 տարեկան մանուկ մը ողջ վիճակով դուրս հանուեցաւ: Հինգ օր վերջ ուրիշ մէկն ալ դուրս հանուեցաւ ողջ վիճակի մէջ: Ատենագրութիւնները արձանագրած են որ, ոստիկանական վարչութեան շէնքին քով, Ջրավաճառ հայ մը, փլուզումի ընթացքին ջուրի մեծ տակառի մը քով պահուըտած էր եւ ողջ մնացած էր իր վրայ ինկած փլատակներուն տակ: Օրեր ամբողջ խմած էր տակառին ջուրը եւ այդ կերպով ողջ մնացած էր:

Մալթէփէէն մինչեւ Եշիլգիւղ, Իսթանպուլի վնասուած կամ ամբողջովին կքած շէնքերուն միջեւ կը գտնուէին կայաններ, կայարանը, դպրոցներ, մզկիթներ, եկեղեցիներ, հիւանդանոց եւ պաշտօնական գրասենեակներ: Վնասուած շէնքերու ցանկին մէջ կը հանդիպինք Պաքըրգիւղի Հայոց Վարժարանի եւ Եշիլգիւղի Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ անուններուն:

Բնականաբար, երկրաշարժէն վերջ սկսաւ օժանդակութեան շարժումը: Սակայն այդ շրջանին պայմանները շատ անբաւարար էին: Ժողովուրդը դժուարացաւ հաց գտնելու: Բազմաթիւ փուռեր, հակառակ որ չէին վնասուած, զգուշութեան մտահոգութիւններով փակ մնացին, մինչեւ որ իշխանութիւնները միջամտեցին եւ ստիպեցին որ այդ փուռերը աշխատին եւ հաց մատակարարեն ժողովուրդին:

Տրուած ըլլալով որ շրջանի օրաթերթերը ծանր գրաքննութեան ենթակայ էին, բազմաթիւ թերթեր, երկրաշարժի մասին սուտ կամ ոչ-արտօնեալ լուրեր հաղորդած ըլլալու ամբաստանութեամբ փակուեցան որոշ ժամանակամիջոցներով: Յունական «Կոստանդնուպոլիս» թերթն ալ փակուեցաւ այն ամբաստանութեամբ թէ առանց ստուգելու, երկրաշարժի մասին լուրեր հրատարակած էր:

Երկրաշարժին օրը տարօրինակ արկածախնդրութիւն մը ապրեցաւ «Իգտամ» թերթը: Թերթը տակաւին հինգ օրէ ի վեր կը հրատարակուէր, երբ պատահեցաւ երկրաշարժը: Մէկ օր առաջ գրաքննութեան գրասենեակէն քննութեան ենթարկուած էր: Անհրաժեշտ սրբագրութիւններն ու ուղղումները կատարուած էին: Ուստի, թերթը հրատարակուեցաւ երկրաշարժի օրով: Սակայն յանկարծ պատասխանատուները նշմարեցին որ գրաշարական սխալի մը հետեւանքով երկու նախադասութիւններ իրարու միացած էին եւ օտարի մը համար գործածուած «Մէօսիւէ» (Պարոն) մակդիրը գացած տեղաւորուած էր Սուլթանին անուան առջեւ: Այս մէկը շատ ծանր յանցանք մըն էր եւ կասկած չկար որ գրաքննիչները պիտի գային եւ պիտի փակէին թերթը: Ճիշդ այդ պահուն պատահեցաւ երկրաշարժը: Թերթին պատասխանատուները, մէկ կողմէ տխրեցան, մէկ կողմէ ալ ուրախացան որ երկրաշարժի պատճառաւ գրաքննիչները պիտի չկարենային կարդալ թերթը, կամ նոյնիսկ եթէ կարդային, պիտի չկարենային գալ մինչեւ թերթին խմբագրատունը եւ փակել թերթը: Սխալեցան: Քիչ վերջ, հակառակ ահաւոր իրարանցումին, գրաքննիչները եկան եւ թերթը փակեցին: Այլ խօսքով, ահաւոր երկրաշարժն անգամ չէր կրցած թերթը ազատել գրաքննիչներուն ձեռքէն:

Հիմա, 1894-ին պատահած այս երկրաշարժի ատենագրութիւններէն քաղենք ուրիշ մանրամասնութիւն մըն ալ, որ բնաւ օտար պիտի չգայ մեզի, քանի որ նոյնը ապրեցանք 1999 Օգոստոս 17-ի երկրաշարժին յաջորդող օրերուն:

1894-ի երկրաշարժի յաջորդ օրերուն Իսթանպուլի մէջ տարօրինակ շշուկներ տարածուիլ սկսան: Շատեր կը պատմէին դէպքեր, կարծես թէ իրենք անձամբ տեսած ըլլային: Անոնք յուզումով եւ խանդավառութեամբ կը տարածէին լուրեր, ըստ որոնց.

● Մարմարա ծովու մէջտեղը խոշոր հրաբուխ մը կայ եղեր եւ այդ հրաբուխը պայթեր է, հրաբուխը կազ ու լաւա արձակեր է:

● Մարմարա ծովը մելանի նման սեւցեր է: Հազարաւոր ձուկեր սատկեր են, ցամաք ինկեր են:

● «Հայրըբուզ» կղզին ջուրերու մէջ անհետացեր է, քարտէսէն սրբուեր է:

● Սարայպուռնուի առջեւ հողը կքեր է: Հոն խոշոր ծակ մը բացուեր է: Ծովու ջուրը հոնկէ շարունակ ներս կը մտնէ եղեր:

Այսպիսի շշուկներ Իսթանպուլի մէջ կը տարածուէին եւ յետոյ կ'երկարէին մինչեւ մերձաւոր քաղաքներ: Այդ մերձաւոր քաղաքներուն մէջ կը պատմուէր որ Իսթանպուլի մէջ մէկ հատ իսկ մինարէ չէր մնացած, տասնեակ հազարաւոր մարդիկ մեռած էին, տուները մեծամասնութեամբ փլած էին: Թէ Իսթանպուլի մէջ հրաբուխ մը պայթած էր, այս լուրը միայն ժողովուրդին բերնին մէջ չէր որ կը տարածուէր բերնէ բերան, այլ Իսթանպուլի թերթերուն մէջ Պր. Շնայտըր անուն մասնագէտ մը կը պնդէր որ երկրաշարժը հրաբխային բնոյթ ունէր:

Իշխանութիւնները ի զուր հաղորդեցին թէ շշուկները մեծամասնութեամբ յերիւրածոյ էին, ժողովուրդը պէտք չէր հաւատար այդ շշուկներուն: Ժողովուրդը այնուհանդերձ, կը վախնար ու կը շարունակէր գիշերել փողոցներու մէջ: Այդ օրերու դիտարանը հրապարակեց հաղորդագրութիւն մը, գիտել տալով որ անկարելի է որ երկրորդ երկրաշարժ մըն ալ պատահի նոյն սաստկութեամբ:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»
1999 Հոկտեմբեր

ՆԱԶԱՐԷԹԻ ՄԶԿԻԹԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԵՍԱԿԸ

Նազարէթի մզկիթին նիւթով ծայր առած հակաճառութիւնը կը շարունակուի ոչ այնքան կրօնական, որքան քաղաքական բնոյթով: Իսրայէլեան իշխանութիւնները այդ նիւթով քննադատողներ տրուած արտօնութեան մէջ կը նշմարեն քաղաքական ազդակը. ան կը բանի երկու մակարդակով. Նախ կայ քրիստոնեաներն ու մահմետականները հակադրելու նպատակը, յետոյ, ցոյց տալու որ ի՛նչ կացութիւններ կրնան ստեղծուիլ եթէ Երուսաղէմ յանձնուի Պաղեստինցիներուն:

Նազարէթի քաղաքապետը, օրինակ, որ համայնավար մըն է կը մեղադրէ Իսրայէլեան իշխանութիւնները, որ երկու տարուան ընթացքին վճռական կեցուածք չեն ունեցած եւ աչք փակած են իսլամականներու ապօրինութիւններուն եւ բռնութեան արարքներուն: Ան կ'ամբաստանէ նաեւ Ներքին ապահովութեան նախարարին կողմէ գլխաւորուած նախարարական յանձնաժողովին որոշումը որով 700 քառ. մեթր տարածքով գետին մը յատկացուած է մզկիթին շինութեան, մինչ նախորդ որոշումը 500 քառ. մեթրի մասին էր: Նոյն քաղաքապետը կ'աւելցնէ թէ վստահ չէ որ գաղտնի համաձայնութիւններ տեղ գտած չեն կառավարութեան եւ իսլամական շարժումին ղեկավարներուն միջեւ:

Ան կ'ըսէ տակաւին թէ Իսրայէլցի կարգ մը պաշտօնատարներ միջամուխ եղած են խնդրին ու ատիկա տուած է իր պտուղները. կացութիւնը նոյնն է արաբական այլ քաղաքներու մէջ ալ ուր համայնքներու միջեւ լարումը կը հրահրուի: Կառավարութիւնը տեղեակ է թէ մեծ քանակութեամբ ապօրինի զէնք կայ արաբ բնակչութեան քով, բայց ոչինչ կ'ընէ, գիտնալով որ այդ զէնքերը պիտի չուղղուին պետութեան ապահովութեան, այլ իրենց՝ Արաբներուն:

Նախկին կառավարութեան արմատական Հրեաները բացայայտ կերպով վերապահ էին 2000 տարուան քրիստոնէական նշումներուն. անոնց հակադրուելու համար զօրակցեցան մզկիթին շինութեան: Եթէ նշումները ձախողին, կամ ջնջուին, ատոր համար մահմետականներն ալ պիտի ամբաստանուին: Այդ հակադրութիւնը պիտի ծառայէ բոլոր անոնց որոնք Եւրոպային ու քրիստոնեայ աշխարհին կ'ուզեն ըսել. «տեսէք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ Նազարէթի մէջ. նոյնը կը պատահի Երուսաղէմի մէջ եթէ քրիստոնէութեան սրբատեղիները յանձնուին պաղեստինեան իշխանութեան որուն անդամներուն մեծ մասը մահմետականներ են»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

Դրան մօտ նստած էին երկու բարեկամները, որոնց ակնարկ մը նետեց ու շուարած մնաց: Նոյն շուարումին մատնուեցան նաեւ Շաւարշ ու Թօմի:

– Դո՞ւն ես, Միսաք պէյ, – գոչեց Շաւարշ զարմացած:

– Դո՞ւք էք, Շաւարշ, Թօմի, – ձայնեց միւսն ալ նոյնքան զարմացած:

– Աս ի՞նչ վիճակ է, Միսաք պէյ, – շարունակեց Շաւարշ:

– Էյ, բախտը այսպէս ուզեց, – հառաչեց միւսը, – բայց ձեզ ալ շատ փայլուն վիճակի մէջ չեմ տեսնար կոր:

– Այդ մասին իրաւունք ունիս, – մէջ մտաւ Թօմի, – բայց կարծեմ քու եւ մեր մէջ պզտիկ տարբերութիւն մը կայ... ինչ որ է, նստէ տեսնենք, մէյմէկ սուրճ առնենք:

– Այո, սուրճ մը կը խմեմ...

Եւ ձեռքի տուփը գետնին դնելով՝ բազմեցաւ երկու բարեկամներուն մօտ:

– Աս տուփը ի՞նչ պիտի ըլլայ, – հարցուց Շաւարշ:

– Ատով է, որ օրուան հացս կը ճարեմ, – պատասխանեց Միսաք:

Լօթարիաճիութի՞ւն կ'ընես կոր:

– Ինչ ընեմ, ուրիշ գործ չկրցայ գտնել:

– Տուփին մէջ եղածներն ալ շատ ոչինչ, շատ խեղճ բաներ են:

– Ասկէ աւելին չկրցայ ճարել:

– Գոնէ օրականդ կ'ելլա՞յ:

– Քսան-երեսուն ղրուշ, ան ալ ոչ ամէն օր:

– Բայց դուն Պոլիս հարուստ ազգականներ ունէիր:

– Պոլիս մարդ չմնաց, ամէնքն ալ ձըրգեցին գացին: Ասկէ զատ արդէն գրեցին, որ ալ գլխուս ճարը նայիմ, որովհետեւ մինչեւ վերջը չեն կրնար ինծի դրամ հասցնել:

– Դուն ալ ա՞յս կերպով գլխուդ ճարը նայեցար:

– Ի՞նչ ընեմ, քիչ մը դրամ կար քովս, անով Աթէնքէն հոս ինկայ, քանի մը ամիս ապրեցայ, ատդին-անդին դիմեցի գործ մը գտնելու համար, անկարելի եղաւ, ձեզի փնտռեցի, չկրցայ գտնել...

– Մենք հոս չէինք, Հոմս եւ Համա գացած էինք, – ընդմիջեց Թօմի, – դեռ նոր եկանք:

– Ես ալ այնպէս լսեցի... վերջապէս հիմա այս լօթարիային գործը կ'ընեմ կոր:

– Բարսեղ աղան հոս է, ինչո՞ւ անոր չես դիմեր:

– Դիմեցի, պարզապէս վռնտեց:

– Հապա միւս բուն ազգականդ, Բարսեղ աղային խնամի Սահակ էֆէնտի՞ն:

– Ան հիմա Հալէպ հաստատուեր է:

– Թող նամակ գրէիր:

– Գրեցի... պատասխաներ է, որ «բան մը չեմ կրնար ընել, իմ վրաս յոյս մի՛ դներ, գլխուդ ճարը նայէ»: Արդէն աշխարհ այսպէս է, մարդ մէյ մը ինկա՞ւ մը, կից մըն ալ իր ամէնէն մօտիկէն կ'ընդունի:

–Այնպէս է, – հաստատեց Շաւարշ Մուկենց:

– Հարկաւ աս սանկ չի մնար, օր մը բախտը մեզի ալ կը խնդայ, – եզրակացուց Թօմի:

Ալ հիմա բոլորովին լուսցած էր ու նաւահանգիստի այդ թաղին մէջ եռուզեռը սկսած:

Յանկարծ Թօմի գոչեց.

– Բայց ես պէտք է երթամ մեր բարեկամին քով, հիմա արթնցած ըլլալու է:

– Տակաւին այդ բարեկամիդ անունը չտուիր, – ըսաւ Շաւարշ:

(Շար. 162)

ՆԻՍ. –

Տիկին Զուարթ Տիլան,
Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Դարբին,
Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Քամպէր,
Տէր եւ Տիկին Կարօ Տիլան,
Րաֆֆի, Սարօ, Ալէք, Սարվէն եւ Քրիսթին,
Տիկին Սիրվարդ Ճամճեան,
Տէր եւ Տիկին Արեգ Գույումճեան եւ իրենց զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վահան Գույումճեան եւ իրենց զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ճամճեան եւ իրենց զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աճէմօղլու եւ իրենց զաւակները,
Տիկին Սօնիա Խաչատուրեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Դարբին, Քամպէր և Զատըրճըօղլու ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, եղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՆՈՐԱՅՐ ՏԻԼԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նիս, Դեկտեմբեր 22-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 27, ժամը 10-ին Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, 281, Boulevard de la Madeleine à Nice.

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ եւ շնորհակալիք:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Տիլանի եւ ողբացեալին զաւակներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

նկատուի Թոքալֆիա, որ նաեւ վարձու տուողն էր, բայց կը մերժէ որեւէ պատասխանատուութիւն:

ՄԱՄՈՒԼ

« T I M E »

(Դեկտեմբեր 27)

ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Շաբաթաթերթը, կարճ տողերով կ'անդրադառնայ Հայաստանի դէպքերուն: Լրատուութեան սկիզբը, կը յայտնէ որ այդ ձերբակալութիւնը կատարուած է իբրեւ հետեւանք Հայաստանի Խորհրդարանի վրայ եղած զինեալ յարձակման որուն ընթացքին «մեռած են վարչապետ Ռոպէր Քոչարեան եւ կառավարական վեց անդամներ», Երեւանի մէջ: Կ'աւելցնէ որ Հոկտեմբերին հինգ զինեալ անձեր դիմած են Յարութիւնեանի որպէս բանակցող, ինչ որ կասկած ստեղծած է որ կապ ունէր զրգիչներուն հետ: Կը յիշէ որ նախկին խորհրդային հանրապետութիւնը անկախ դարձած էր 1991-ին, բայց, քաղաքական անկայունութիւնը եւ ինքնակալ ղեկավարութիւնը վնասեցին դէպի ժողովրդավարութեան յառաջընթացին:

***

Ի՞նչպէս «Թայմ»ի նման վարկ վայելող շաբաթաթերթ մը կրնայ վարչապետ նկատել Ռոպէր Քոչարեանը եւ անոր հետ սպաննուած կառավարական վեց դէմքեր, հանելուկ կը մնայ: Անլուրջ լրատուութեա՞ն հարկ է վերագրել նման «վրիպակներ»...:

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2000
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

2000

ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Թարգմանչաց Վարժարանին մէջ

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

Դեկտ. 31, ժամը 20.30-էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝ ԿՐԻՇԱՅԻ եւ իր նուագախումբին

Ընտանիքով եւ բարեկամներով մուտք գործենք 2000 թուականը հայկական ջերմ մթնոլորտի մէջ:

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. – 01 – 46 – 45 – 60 – 55

Տեղերը սահմանափակ են:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant

— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28
Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30-ին Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութիւնը նախատեսում է կազմակերպել սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման մէկամսեայ դասընթացքներ համապատասխանաբար՝ նախակրթարանների, միջին դասարանների եւ աւագ դպրոցի ուսուցիչների համար:

Դասընթացքները կազմակերպելու է Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութիւնը, «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնում, որ իբրեւ առանձին ուսումնական ստորաբաժանում հիմնադրուել է Խաչատուր Աբովեանի անուան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի շրջանակներում: Դասընթացքների պատասխանատուն է Կենտրոնի տնօրէն, բանասիրական գիտութիւնների տոքթ. փրոֆ. Ս. Դանիէլեանը:

Դասընթացքները վարուելու են արեւմտահայերէնով, Հայաստանի և Սփիւռքի լաւագոյն մասնագէտների ներգրաւմամբ: Սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման ծրագիրը՝ աջակցութեամբ ակնկալիքով, ներկայացուած է նաեւ «Հայաստան» Հիմնադրամի քննարկմանը:

Դասընթացների կազմակերպական աշխատանքներն իրականացուելու են Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութեան Միջազգային ծրագրերի համադրման կենտրոնի միջոցով: Սփիւռքի կազմակերպութիւնները եւ կրթօճախները կարող են իրենց յայտերը ներկայացնել նախարարութիւն՝ ուսուցիչների քանակի, նախընտրելի ժամկէտների նշումով:

Հրաւիրուող ուսուցիչների կեցութեան պայմանները, դասընթացքների ուսումնական ծրագրերը եւ դասատախտակը կը ներկայացուեն համապատասխան յայտերի առկայութեան դէպքում:

Լրացուցիչ տեղեկութիւնների համար դիմել ՀՀ Դեսպանութիւն՝
9, rue Viète — 75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 12. 98. 00
Fax : 01. 42. 12. 98. 03.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15.30

M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE

Tél. : 04 78 26 28 71

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000-ական ֆրանք Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Ժամեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Մինասեանէ, 900 Ֆր. Պր. Միշէլ Քեհեայեանէ եւ 500 ֆրանք Տիկին Ժան Զաթրեանէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par

J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE

Animée par l'Orchestre D V I N
et *DISC-JOCKEY M A R C O*

Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées — P.A.F.: 120 F (+conso)
Tél: 04 91 66 91 99 • 04 91 93 69 59 • 04 42 64 12 51

—— Tenue correcte exigée ——

L E P E R E N O E L

vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes «*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

S P E C T A C L E D E S E N F A N T S

ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

S P E C T A C L E S U R P R I S E

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

—— E N T R E E G R A T U I T E ——

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար · 1·400 Ֆ · — Վեցամսեայ : 725 Ֆ ·
Արտասահման : Տար · 1·650 Ֆ · (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ · (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·804 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.804

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 25/27)

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ա · Ղուկասեան Դեկտ · 23-ին Երեւանի մէջ հանդիպումներ ունեցած է ԱԺՄ-ի, ՀՅԴ-ի, Հանրապետական Կուսակցութեան վարչութեան եւ Ժողովրդական Կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդի անդամներուն հետ : Ան ներկայացուցած է ԼՂՀ-ի վերջին շրջանի իրադարձութիւնները եւ ներքին կացութիւնը : Ըսած է թէ օրինականութիւնը վերահաստատելու, ժողովրդավարական հանրութիւն ձեւաւորելու իշխանութեան քաղաքականութիւնը դրական արժեւորում գտած է ժողովուրդին կողմէ : Հանդիպումին մասնակից ղեկավարները իրենց կարգին անդրադարձած են Հայաստանի ու Արցախի վերջին զարգացումներուն ու ներկայացուցած իրենց կուսակցութիւններուն դիրքը :

Դեկտ · 24-ին ալ Ռ · Քոչարեան եւ Ա · Ղուկասեան հանդիպում ունենալով քննարկած են արցախեան վերջին զարգացումները եւ ստեղծուած քաղաքական վիճակը :

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԷՊՔԵՐՈՎ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Դեկտ · 23-ին պաշտօնի անփութութեան ամբաստանութեամբ ձերբակալուած է քաղաքացիական սերժան Աւետիք Մինասեան որ Հոկտ · 27-ին Ազգ · Ժողովի շէնքին կեդրոնական մուտքին մօտ հերթապահ էր : Այս մէկով ձերբակալուածներու թիւը 14-ի հասած է :

***

ՀԱՅԵՒՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ · Օսկանեանի Կիեւ այցելութեան ընթացքին, ուկրանացի իր պաշտօնակիցին հետ հանդիպումին նիւթ եղած է «Տրասեկա» ծրագրին շրջանակին մէջ իրանեան կազը Հայաստանի եւ Ուկրանիոյ տարածքէն փոխադրելու կարելիութիւնը : Այս ուղղութեամբ երկու նախարարները ստորագրած են միջկառավարական համաձայնագիր մըն ալ :

***

ՆՈՐ ՎԻԶԱ

Յունուար 1-էն, Հայաստանի եւ Պուլկարիոյ քաղաքացիները փոխադարձ այցելութիւններու համար պէտք կ'ունենան մուտքի արտօնագրի : Հայաստանի քաղաքացիները այդ արտօնութիւնը պիտի կրնան ստանալ Պուլկարիոյ հիւպատոսարաններէն, կամ ներկայացուցչական հիմնարկներէն :

***

Հ · ԱԼԻԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Իր ղեկավարած կուսակցութեան՝ «Նոր Ազրպէյճան»ի համագումարին խօսած ճառին մէջ Ալիեւ անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին, ու ըսած է թէ անհրաժեշտ է երկու կողմին ալ փոխադարձ զիջումը · ապա աւելցուցած է թէ Կովկասի մէջ կայունութիւնը վերահաստատելու ընթացքին մէջ կարելի չէ Իրանը անտեսել :

ՀԱՊ-ի գործադիր քարտուղար Ե · Եարովի հետ հանդիպումին ալ Ազրպէյճանի նախագահը պատասխանելով առաջինին առաջարկին որ Ղարաբաղի բանակցութիւններուն ՀԱՊ-ի դէտեր ալ մասնակցին, ըսած է · «ՀԱՊ-ը մինչեւ այսօր ոչինչ ըրած է խնդրին կարգաւորումին համար :Այդ կարգաւորումը լուծումի ընթացքի մէջ է Մինսկի խումբին կողմէ եւ ուրիշ դէտերու մասնակցութիւնը անհրաժեշտ չէ» :

ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ՝ ՍԵՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Դեկտեմբեր 25-ին, Սուրիայէն գալով Թեհրան ժամանած է տեղւոյն թեմի նոր առաջնորդը՝ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեան, 53 տարեկան եւ պաշտօնին գլուխը անցած, Ս · Սարգիս Մայր Տաճարին մէջ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 26-ին արարողութեան ընթացքին :

Կը յաջորդէ Արտակ Արք · Մանուկեանի որ վախճանեցաւ Հոկտեմբեր 19-ին :

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ «ՕՐԻՆԱՑ ԵՐԿԻՐ»Ի ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Ռ · Քոչարեան Դեկտ · 24-ին հանդիպում ունենալով Ազգ · Ժողովի «Օրինաց Երկիր» երեսփոխանական խմբակցութեան անդամներուն հետ, քննարկած է երկրին մէջ ստեղծուած քաղաքական, ընկերա-տնտեսական ու բարոյահոգեբանական մթնոլորտը : Խմբակցութեան անդամները ներկայացնելով իրենց դիրքորոշումներն ու մօտեցումները նշած են որ առաջնահերթ խնդիր կը համարին օրէնքի գերակայութիւնը ու երկրին կայունութեան պահպանումը :

***

1999-Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ

Հայաստանի մարզական լրագրողներու դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ կատարուած է 1999 տարուան Հայաստանի լաւագոյն մարզիկներու դասաւորումը, որ տուած է հետեւեալ պատկերը .–

1 .– Վլադիմիր Յակոբեան (ճատրակ), աշխարհի ախոյեան,

2 .– Աշոտ Դանիէլեան (ծանրաբարձութիւն), Եւրոպայի ախոյեան,

3 .– Խաչատուր Քեափանակցեան (ծանրաբարձութիւն), պոկումի աշխարհի ախոյեան : Անոնց կը յաջորդեն Ս · Լպուտեան (ճատրակ), Կ · Մնացականեան (յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտ), Գոհար Գէորգեան (սամբօ), Վ · Դարչինեան (կռփամարտ), Ց · Փիլոսեան (ծանրաբարձութիւն) ,Ռ · Պերեզովսկի (ֆութպոլ) եւ Ա · Մարտիրոսեան (թեթեւ աթլեթիզմ) :

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ՉԱՏ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՓՈԹՈՐԻԿ ՆԱԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՎՐԱՅ

31 ՄԵՌԵԱԼ, ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ, ՀՍԿԱՅ ՎՆԱՍՆԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Ինչ որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 26-ի Կիրակի առաւօտը ժամը 4-էն 7, հիւսիսային, արեւելեան Ֆրանսա եւ մանաւանդ Փարիզի վրայ աննախընթացէն ալ անդին, «պատմական» կ'որակուի արդարօրէն : Արդարեւ, յանկարծակի, հովին արագութիւնը 172, 180, մինչեւ 200 քիլոմեթրի հասաւ եւ Փարիզ, քանի մը ժամ ետք, ռմբակոծուած քաղաքի մը պատկերը կը պարզէր : Տեղ տեղ տանիքներ թռած էին, կղմինտրներ փողոցները թափած, կրկէսներ քարուքանդ եղած, կառքեր ճզմուած ծառերու թէ ծխնելոյզներու կամ պատկներու տակ, ճամբաներ փակուած, ելեկտրական հոսանքը խզուած եւայլն, եւ այլն : Բաւական վնասուած է Վերսայլի դղեակը, տապալած են պարտէզներու երկուհարիւրամեայ 6000 ծառերը, ամէն կողմ ծանրակշիռ աղէտի մը երեւոյթը կը տիրէ : Ֆրանսայի մէջ 31 մեռեալ կար, 20 ծանր վիրաւոր, երկու անհետացած անձեր : Գալով նիւթական վնասներուն, կարելի չէր որեւէ գնահատում ընել, այնքան հսկայ համեմատութիւններու հասած են :

Դեկտեմբեր 26-ի վաղ առաւօտէն փակուած էին Օրլիի եւ Ռուասիի օդակայանները ամբողջ երկրին մէջ երկաթուղին անդամալոյծ էր եւ դեռ Դեկտեմբեր 27-ին ալ բնականոն վիճակը չէր հաստատուած, մեծ գիծերու քանի մը կառախումբեր կը բանէին միայն, գրեթէ բոլորովին անդամալոյծ էին Կառ Սէն-Լազար, Կառ տը լ'Էսթ, Մոնփարնաս, Կառ տը Լիոն : Օդանաւերու երթեւեկն ալ վերահաստատուած չէր : Մայրաքաղաքին մէջ, 16-րդ թաղամասը, Ռիւ տը Ռիվոլիի, Շան զ'Էլիզէ, Փոբբ տը Վէնսէն եւայլն, եւ այլն, պատերազմական դաշտի վերածուած էին : Հրշէջները չէին հասներ եւ հեռաձայնի իրենց թիւերը (18,112) տեւական կերպով գրաւած կը մնային, 3-էն 4000 անգամ հրշէջները հոս – հոն կ'երթային : Երկու միլիոն բնակարաններ, գլխաւորաբար Ֆրանսայի արեւելեան շրջանը զրկուած էին ելեկտրական հոսանքէ, այսինքն ոչ միայն լոյսէ, այլեւ ջերմութենէ :

***

Արժանթէօյի մէջ, փարիզեան արուարձան, զոյգ մը մեռած է իրենց վրայ փլած տանիքին տակ, մինչ կարելի եղած է փրկել ութ ամսեայ մանուկը, հրաշքով ողջ մնացած, ծանրօրէն վիրաւորուած է իր անկողնին մէջ հիւանդ մը, ուր Փէոլեզ (16-րդ թաղամաս) եւ դեռ բազմաթիւ արկածներ ամէն կողմէ եւ ժողովուրդի դժգոհութիւնը : Հազարաւոր ճամբորդներ կայաններու մէջ մնացած ամբողջ գիշերը եւ ոչ մէկ տեղեկութիւն կը տրուի, կացութիւնն ալ միշտ անորոշ էր Դեկտեմբեր 27-ին :

***

Էսոնի նահանգին մէջ, պատմական հարստութիւն մըն է որ կորսուած է, եօթը սերունդներու աշխատանքի պտուղը Գուրսոնի վիպական պարտէզը Արփաժոնի եւ Լիմուրի միջեւ, աւելի քան 300 հին եւ գեղեցկագոյն ծառեր արմատախիլ եղած են մէկ ժամուան ընթացքին :

***

Օդերեւութաբանական սպասարկութիւնները նախատեսած էին, Դեկտեմբեր 25-ի իրիկունը, որ ուժգին հով պիտի ըլլայ գիշերը եւ առաւօտեան դէմ, բայց, չէին նախատեսած սաստկութիւնը, այսինքն ժամական 170-էն 200 քիլոմեթր : Կիրակի օր, նախատեսեցին նոր հովեր Փարիզի վրայ, իրիկուան ժամը 19-էն ետք եւ գիշերը նուազ ուժգին, 100 – 110 քիլոմեթր, բայց, այդ հովերը չեկան : Այլ խօսքով կը պատահի ինչ որ չէ նախատեսուած եւ չի պատահիր ինչ որ նախատեսուած է . . . :

***

Այս աննախընթաց փոթորիկը չէր վերապահուած միայն հիւսիսային Ֆրանսայի · Գերմանիա, Զուիցերիա, Պելժիա, Մեծն – Բրիտանիա նոյնքան վնաս կրած են, թէ մարդկային եւ թէ նիւթական գետնի վրայ : Ընդհանուր ձեւով, ներառեալ Ֆրանսայի զոհերը, մեռեալներու թիւը 60 է Եւրոպայի մէջ :

***

Իրիքայի քարիւղի խաւը տարածուեցաւ Ատլանտեանի ափերուն, 400 քիլոմեթրի վրայ եւ հասաւ չնախատեսուած ծովափներ : Դեկտեմբեր 25-ի եւ 26-ի փոթորիկը արգելք եղաւ որ հարկ եղած աշխատանքները տարուին : Ծննդեան օրը, Շրջապատի նախարարուհին՝ Տոմինիք Վուանէ, վերջ տալու համար քննադատութեանց եւ բամբասանքին, ընդհատեց Ռէինիոնի իր արձակուրդը եւ եկաւ աղէտեալ շրջանը, ուր սակայն, ձախաւեր յայտարարութիւն մը ըրաւ որ վրդովեց աղէտէն տուժողները : Արդարեւ, ըսաւ թէ վստահ չէ որ այս պատահականութիւնը բնապահական աղէտ մը ըլլայ : Յաջորդ օրը, Դեկտ · 26-ին, փորձեց սրբագրել ըսածը եւ բացատրեց թէ ինչ որ ուզած էր ըսել այն է որ դարուս աղէտը չէ, անդին Վենեցուելա 30-էն 50 հազար մեռեալ կայ : Պէտք է խոստովանիլ որ Տոմինիք Վուանէ լաւ առիթ մը կորսնցուցած էր լռելու :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ պաշտօնական բացումը կատարեց Սրբազան տարւոյն (2000) Դեկտեմբեր 24-ի իրիկունը, յատուկ հանդիսութեամբ բանալով Ս · Դուռը Ս · Պետրոսի : Հակառակ ցուրտին, Յովհ · Պօղոս Բ · հրապարակէն անցած է բանալու համար դուռը, որու առջեւ ըսած է .– «Ահա Տիրոջ դուռը : Արդարները անկէ պիտի մտնեն : Պիտի մտնեմ տանդ մէջ, Տէր : Պիտի ծնրադրեմ ջերմեռանդութեամբ քու Սուրբ Տաճարին մէջ : Բացէ՛ք արդարութեան դռները : Կ'ուզեմ մտնել եւ գոհութիւն յայտնել Աստուծոյ» Նախքան երկու ձեռքերով դուռը հրելը : Յաջորդ օրն ալ, Ս · Պետրոսի հրապարակը հաւաքուած 40 հազար հաւատացեալներու, Յովհ · Պօղոս Բ · Ծննդեան պատգամը տուաւ Ուպի էթ օռպի, շեշտելով թէ պէտք է վերջ տալ պէնքի գործածութեան, բռնութեան եւ ատելութեան :

ԳՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՌԻ մէջ, ապստամբութեամբ սկսած շարժումը արագօրէն պետական հարուածի վերածուեցաւ եւ երկրին տէրը դարձաւ զօրավար Կէյ : Նախկին նախագահը՝ Պետիէ Ֆրանսական թռանով մը Թոկօ անցաւ, մինչ մայրաքաղաք Ա–

(Շար ·ը Դ · էջ)

ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԵ՞Մ, ԹԷ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏ

Հոկտեմբեր 27-ին Ազգային Ժողովին մէջ գործուած ահաբեկչական արարքը իր երկարաձգուող ալիքներով տակաւին ազդեցութեան տակ կը պահէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի ներկայով ու ապագայով մտահոգ Հայը: Կայ, անշուշտ, պատահարին լուսաբանութեան, անոր հեղինակներէն եւ ծրագրողներուն ալ բացայայտումին սպասումը: Կան նաեւ դէպքէն ասդին քաղաքական շրջանակին մէջ արձանագրուած զարգացումները որոնք վերջին հակադրութիւններով Ղարաբաղն ալ առին իրենց շրջանակին մէջ, մեծցնելով վախերու, վրդովումներու սահմանները:

Ինչ կը վերաբերի լուսաբանութեան, անուններու բացայայտումի գործին, պաշտօնական, կիսապաշտօնական հանդիպումներու ամպիոններէն, հրապարակային յայտարարութիւններով, ամէնէն աւելի կը կրկնուի այն միտքը թէ երկրին վնասուած վարկը դարմանելու, յետագայ առողջ քայլեր առնելու միակ ու անհրաժեշտ պայմանը կատարուածին հիմնական մերկացումն է, առընչակից բոլոր պարագաներով ու մեղաւորներու խստագոյն ձեւով պատժուիլը, օրէնքի տառին համաձայն: Այս մօտեցումը նկատի չունի արտաքին ազդակներու ալ վարկած մը, կամ, առնուազն՝ այդ մասին ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ըլլայ:

Մնալով միայն ներքին շրջանակին մէջ, շատ յստակ է որ ակնկալուած, պահանջուած բացայայտումը հիմնական դեր պիտի կատարէ երկրին քաղաքական յետագայ ընթացքին մէջ: Բայց, ամբողջ հարցը հոն է որ անկեղծօրէն, առանց շահարկումի, առանց տատամսումի կ'ըլլա՞յ այդ բացայայտումը: Ո՛չ նոյն տարողութեամբ, բայց նոյն բնոյթի նախընթացներ լաւատեսութիւն չեն ներշնչեր: Որքան ալ մենք մեզի կրկնենք, գրենք, նոյնիսկ հաւատանք, Հայաստան իսկապէս միջազգային վարկ վայելող երկիր դառնալու համար բաւական ճամբայ ունի կտրելիք, ներառեալ՝ ժողովրդավարութեան մարզին մէջ: Այս իրականութենէն բան չի փոխուիր նոյնիսկ եթէ միջազգային հանդիպումներու ընթացքին հոգեչահ խօսքեր արտասանուին, դըրւատանքի կաղապարներ կրկնուին պարբերաբար օտար խօսակիցներու կողմէ: Այս վիճակին մէջ բնականաբար կարեւոր տեղ ունին վերջին տարիներու այն շարք մը ոճիրները որոնց զոհերը եղան ղեկավար կարեւոր դէմքեր: Ո՞վ, ի՞նչ երաշխիք պիտի կարենայ տալ որ Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան արարքը կը բացայայտուի անվերապահ կերպով, երբ մութին մէջ թաղուած կը մնան Հ. Գալըստեանի, Վ. Պետրոսեանի, Հ. Ղանդիլեանի, Ա. Մարգարեանի, Վ. Խոյխոունիի եւ ուրիշներու սպանութիւնները:

Որպէս մտահոգութեան ազդակ, այս անստուգութեան վրայ կ'աւելնան Հոկտեմբեր 27-էն ասդին քաղաքական մարզին մէջ զարգացող հակամարտութիւնները: Մայր գիծերով՝ անոնք կը բնորոշուին Նախագահ – Երկրապահ դիրքերով: Առաջինին շուրջ կան մէկ _ երկու ոչ այնքան կարեւոր կուսակցութիւն, ու որոշ զօրութեան տէր անձնաւորութիւն, երկրորդը ունի խորհրդարանի մեծամասնութիւնը: Կրնա՞յ համաձայնութեան եզր մը գտնուիլ երկուքին միջեւ, առանց որ ժխտական նոր դրոշմներ արձանագրուին ներկայի մեր դիրքին մէջ:

«Իրաւունք»ի (Դեկտեմբեր 17–23) մէջ դէպքերու ուշագրաւ ներկայացում _ վերլուծում մը ստորագրած է Յովհաննէս Գալաջեան որ խորագիրէն իսկ հակամարտութիւնը «կռիւ»ի վերածուած կը գտնէ: Ան նախ կ'անդրադառնայ Երկրապահներու հրամանատարներու շրջանակին իշխանութեան ախորժակին որ յայտնուած է 1998-ի գարնան իսկ, բայց չափաւորուած՝ Վազգէն Սարգսեանի կողմէ: Անոր վարչապետութեան հետ սահմանազատուած են իշխանութեան դաշտերը. գործադիր ոլորտի եւ օրէնսդիր մարմնի մեծամասնութեան պատասխանատուութիւնը ստանձնած է ինք, իսկ նախագահին վերապահուած է արտաքին քաղաքականութիւնը: Այս հաւասարակշռութիւնը խախտած է Հոկտ. 27-ին: Առիթէն օգտուելու նախորդ իշխանութեան ապարդիւն փորձէն ետք, Երկրապահը տեսած է որ կրնայ իշխանութենէն կարեւոր բաժին մը ունենալ. պայքար մըղուած է յատկապէս գլխաւոր դատախազի եւ ուժային նախարարութիւններու պաշտօններուն համար: Բայց, թէ՛ քաղաքական կուսակցութիւններու, թէ լրատուներու մեծամասնութիւնը խանդավառութիւն ցոյց չէ տուած այդ ուղղութեամբ ու փափաքելի արդիւնքը ձեռք ձգուած չէ: Յաջորդ փուլին հնչած է նախագահական ու խորհրդարանական արտակարգ ընտրութիւններու գաղափարը. այս մէկն ալ լուրջ ընկալում չէ գտած ո՛չ բնակչութենէն, ո՛չ կուսակցութիւններու մեծամասնութենէն:

Այն ատեն սկսած է վարկաբեկումներու, հրապարակային փոխադարձ վարկաբեկումներու շրջանը: Երկրապահներու համագումարին նախագահ ընտրուած գնդապետ Մ. Կիրակոսեան ներքին ու ապահովութեան նախկին նախարար Ս. Սարգսեանի հասցէին մաքսանենգութեան, ապօրինի առեւտրականութեան պնդումներ ըրած է: Միւս կողմէն՝ ահաբեկիչ Ն. Յունանեանի կողմէ մեղադրուած է Ալ. Յարութիւնեան որ ծանօթ է որպէս նախագահի աշխատակազմի ղեկավար, ապա՝ խորհրդական: Ան ներկայիս արգելափակուած է:

Լրագրողը նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած այլ գրութեամբ մը կանգ կ'առնէ անոր ձերբակալութեան առաջնորդող տուեալներու վրայ. ըսուածը այն է որ Ալ. Յարութիւնեանի հարցաքննութեան տեսագրութիւններէն մեղադրական բան չէ գտնուած, մինչեւ որ զինքը ամբաստանող ահաբեկիչ Ն. Յունանեան տեղափոխուած է «որպէս "ցուցմունք կորզելու վայր" յայտնի թիւ 1 մեկուսարան»: Քանի մը տող անդին ալ կ'ըսուի թէ «Գոլոս Արմենիի» թերթը կ'անդրադառնայ լուրերու որոնք «Ն. Յունանեանի ֆիզիքական թուլութեան մասին» են. «վերջինս հազիւ է շարժում վնասուած ոտքերն այն բանից յետոյ, երբ նրան ապահովութեան նախարարութեան մեկուսարանից տեղափոխեցին Նուպարաշէնի մեկուսարան»: Այսինքն՝ «հին փորձուած մեթոտը» կիրարկուած է «ցանկալի» արդիւնք ձեռք ձգելու համար: Իսկ «ցանկալի»ն «քաղաքական դաշտի թափօն»ներուն համար այն էր որ քննութիւնը տար «Ռ. Քոչարեանին կամ նրա մերձաւոր շրջապատին վարկաբեկող արդիւնքներ»:

Այս հանդրուանէն անդին Յ. Գալաջեան կը նախատեսէ վարկաբեկումներու փոխանակում մը Նախագահ – Երկրապահ թեւերուն միջեւ: Հակամարտութեան այս փուլին քիչ մը աւելի առաւելութեան տէր կը նկատէ Նախագահը, քանի որ ազգային հեռատեսիլը նախագահամէտ է: Իսկ Երկրապահներու առաւելութիւնը այն է որ ունին խորհրդարանական մեծամասնութիւն. այս պարագան կրնայ վճռորոշ ըլլալ երբ անոնք փորձեն սահմանադրական փոփոխութիւն կատարել ու օրինակ՝ ջնջել նախագահութիւնը, կամ սահմանափակել նախագահին լիազօրութիւնները:

Այս ցանցին մէջ կը խօսուի ՀՀՇ-ի նկրտումներուն մասին ալ. փոխ-նախագահ Ա. Յովակիմեան հեռատեսիլէն շեշտած է որ իրենք կողմնակից են նախագահական արտակարգ ընտրութեան, Լ. Տէր-Պետրոսեանը իշխանութեան բերելու նպատակով:

Իսկ ինչ կը վերաբերի ամենակարեւորին՝ երկրին ու ժողովուրդին խնդիրներուն, «բոլորը մոռանում են»: Ինչպէս միշտ, այս անգամուն եւս:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՄԱՇՈՒ ՎԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՆՉԵՒ 1890-ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Քաղեց եւ Ամփոփեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

1999 Օգոստոս 17-ին Մարմարայի շրջանին երկրաշարժը անգամ մը եւս պատճառ դարձաւ որ անուղղակի կերպով մեր ակնարկները ուղղենք դէպի պատմական Արմաշու վանքէն մնացած շէնքը, որ մասամբ վնասուած էր երկրաշարժէն: Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, Իզմիթ ու Ատափազար երթալէ եւ աղէտեալ վայրերը շրջելէ ետք, հետաքրքրութեան համար գացած էր նաեւ Արմաշ, լսած ըլլալով որ պատմական այդ շէնքին տանիքը ծանր վնասներ կրած էր: Արդարեւ, շէնքը, որ այնքա՛ն կարեւոր տեղ ունի մեր եկեղեցական ու մշակութային կեանքի անցեալին մէջ, վնասուած էր: Պատրիարք Սրբազանը քննութիւններ կատարեց եւ այդ միջոցին անդրադարձաւ որ գիւղը մնացած էր առանց բժշկական խնամքի: Վերադարձին կարգադրեց որ Ազգային Հիւանդանոցէն բժիշկներու եւ բոյժ – քոյրերու խումբ մը այցելէ Արմաշ եւ զբաղի երկրաշարժէն վնասուածներուն եւ տեղացի ժողովուրդին առողջապահական հարցերով: Պատրիարք Սրբազանին եւ Ազգային Հիւանդանոցին բժշկական խումբին այս շարժուձեւը շատ տպաւորութիւն գործեց տեղւոյն վրայ:

Արմաշու վանքը իսկապէս շատ կարեւոր տեղ ունի մեր եկեղեցական պատմութեան մէջ, քանի որ անոր օրհնեալ երդիքին տակէն էր որ հասած էին այն քանի մը պատկառելի եկեղեցականները, որոնք նախախնամական դեր կատարեցին մօտիկ անցեալի մեր եկեղեցական կեանքին մէջ, հոսկէ մինչեւ Երուսաղէմ եւ Ս. Էջմիածին: Աւա՜ղ, եկաւ չարաշուք Թուականը, որմէ վերջ Արմաշու վանքին բարոյական անունն ալ թաղուեցաւ անցեալի մութ էջերուն մէջ եւ անկէ մնաց միայն փառաւոր շէնք մը, որ տարբեր նպատակներով կը գործածուի մինչեւ այսօր:

Յանուն Հողաբարձութեան Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի «Սուրբ Փրկիչ» ամսաթերթի հրատարակութեան վարիչ՝ Պր. Արսէն Եարման եւս իր անձնական միջոցներով այցելեց Արմաշ եւ հետաքրքրական քննութիւններ կատարեց հողատարածքին վրայ: Վերադարձին ան մեր տրամադրութեան տակ դրաւ լուսանկարներ:

Այս մէկը առիթ մը թող համարուի, որպէսզի շատ համառօտ պատմական ակնարկ մը ուղղենք Արմաշու վանքին վրայ եւ այսպէս՝ պտոյտ մը ըրած ըլլանք նաեւ մեր անցեալի կեանքին մէջ: Այս համառօտ տեղեկութիւնները կը քաղենք Միքայէլ Ա. Քհնյ. Երամեանի հեղինակութեամբ պատրաստուած «Պատմութիւն Արմաշու» գիրքէն, որ Երեւանի մէջ հրատարակուած է 1991-ին, Գէորգ Բամպուքճեանի յառաջաբանով: Այս պատմութիւնը ճամբայ ելլելով Արմաշու վանքի հիմնադրութեան թուականէն՝ 1611 Սեպտեմբեր 8, մեզի կը բերէ մինչեւ 1880-ական թուականներ:

***

Արմաշ անունը տեսանելի է Հայաստանի հին քարտէսներուն մէջ Գաղատիա կոչուած թեմի Հայմանա աւանին մօտ, ուրկէ գաղթած են Արմաշցիները, մօտաւորապէս 400 տարի առաջ 10 տուն բնակիչներով եւ որոնք գացած բնակած են Վարիգլեղ կոչուած թաղ մը: Այս թաղը կը գտնուէր գերեզմանատան մը մօտ, ուր կանգնած էր նաեւ Ս. Սարգիս եկեղեցին, որմէ քանի մը խաչաքանդակ քարեր կը մնային մինչեւ 19-րդ դարու վերջաւորութիւնը:

Արմաշ հին շրջաններուն եղած է հեթանոսական բազմամարդ աւան մը, որովհետեւ հոն գտնուած են դիցաբանական քանդակներ, կոփածոյ քարեր եւ գերեզմանաքարեր:

Արմաշ կը գտնուի Նիկոմիդիոյ ծովախորշէն դէպի հիւսիս – արեւելք, վեց ժամ հեռաւորութեամբ. իբր 18 մղոն կամ 30 քիլոմեթր, որ գեղատեսիլ բլուրի մը վրայ կղզիացեալ դիրք ունի: Երբ գրի կ'առնուէր վերոյիշեալ գիրքը, այդտեղ կը գտնուէին 280 – 300 տուն բնակիչներ:

Թէ ի՞նչպէս հիմնուած է Արմաշու վանքը, այդ մասին կը պատմուի հետեւեալը:

Թադէոս անուն Եպիսկոպոս, նուիրակ մը Ս. Էջմիածնէն, կ'այցելէ Նիկոմիդիոյ նահանգին մէջ ցրուած գաղթական Հայերու կողմէ հիմնուած գիւղերը, այդ կարգին, կը հանդիպի նաեւ Արմաշ, ուր քանի մը օր կը մնայ եւ կը մխիթարէ տեղւոյն ժողովուրդը, կ'ընդունի անոնց կամաւոր նուէրները եւ կը պատրաստուի մեկնիլ: Բայց այդ գիշեր իր երազին մէջ կը տեսնէ Տիրամայրը, որ իրեն կը հրահանգէ վերականգնել անյայտացած սրբավայր մը, որ կը գտնուէր գիւղին արեւմտեան կողմը: Տիրամայրը կը հրահանգէ որ այդ վանքը նուիրագործուի իր անունով:

Երանելի Թադէոս Եպիսկոպոս առաւօտուն իր երազը կը պատմէ գիւղի ծերունիներուն: Այս վերջինները զինքը կ'առաջնորդեն եւ ցոյց կուտան անտառներով ծածկուած այն տեղը, ուր Քրիստոնէական եկեղեցւոյ մը հիմերը կային:

Սակայն Թադէոս Եպիսկոպոս չի համարձակիր եկեղեցին վերականգնելու գործին ձեռնարկելու, քանի որ չէր յուսար որ կրնար օժանդակութիւն գտնել: Մանաւանդ որ շրջանը այնպիսի դժուար ժամանակաշրջան մըն էր, որ գրեթէ անկարելի կը նկատուէր շինութեան համար պետական արտօնագիր մը ստանալ:

Ուստի իր ճամբորդութիւնը կը շարունակէ եւ կը հասնի Թէոդոսիա, Քէֆէ գիւղը, ուր գիշերը դարձեալ կ'երազէ նոյն տեսիլքը, այս անգամ աւելի ուժեղ գիծերով: Այս անգամ լրջօրէն կը մտածէ իրեն թելադրուած առաքելութեան մասին: Գաֆայի երեւելի անձերէն Հալիլ Պէյ անուն Պէյ իշխան մը իրեն կը խոստանայ ամէն կերպով օգնել եւ զինքը ետ կը ղրկէ դէպի Արմաշ: Հոն Թադէոս Եպիսկոպոս, օգնութեամբ Արմաշցիներու եւ օգնութեամբ մերձակայ գիւղերու բնակիչներուն, կը յաջողի հին աւերակներու վրայ նոյնութեամբ վերակառուցել երեք խորաններով եկեղեցին, զոր կ'օծէ Զարխափան Ս. Աստուածածնի անունով, 1611 Սեպտեմբեր 8-ին, որ Տիրամօր ծննդեան օրն էր:

Հակառակ ժամանակաշրջանի դժուարութեանց, ան կը յաջողի նաեւ ապահովել պետական հրովարտակն ալ, շնորհիւ Մեծ Եպարքոսին, որ այդ շրջաններուն երբ Նիկոմիդիայէն կ'անցնէր, հանդիպում կ'ունենայ Թադէոս Եպիսկոպոսի հետ եւ ընդառաջելով անոր խնդրանքին, ամենայն յօժարութեամբ կը շնորհէ անհրաժեշտ հրովարտակը:

Թադէոս Եպիսկոպոսի կառուցած եկեղեցին կը գտնուէր ճիշդ վանքի հրապարակին տեղը: Իր յաջորդները անփոփոխ պահեցին անոր տեղը եւ յաջորդական վերաշինութիւններու ընթացքին ալ զայն պահեցին եղածին պէս, մինչեւ 1872 թուական, երբ Գէորգ Եպիսկոպոս Վանահայր Ալիքսանեան բոլորովին կերպարանափոխեց վանքին եւ եկեղեցիին ձեւը, մեծութիւնը, նոյնիսկ տեղը:

Թադէոս Եպիսկոպոսի վախճանումէն ետք, Արմաշու Վանահայր եւ Արմաշու եւ Նիկոմիդիոյ առաջնորդ նշանակուեցաւ Մարկոս Եպիսկոպոս Պարոնտէր: Պարոնտէրի կենսագրութեան եւ մահուան պարագաներուն մասին յիշատակարաններ չկան: Յայտնի է միայն որ անոր անունը կը յիշուի որպէս երկրորդ Վանահայր, հիմնադիր Թադէոս Եպիսկոպոսէն վերջ:

Պատմութիւնը որպէս երրորդ Վանահայր թեմի առաջնորդ մեր դիմաց կը հանէ Նիկողայոս Եպիսկոպոս Վաղարշապատցի: Ան Արմաշու մէջ ձեռնադրուած քահանայ մըն էր, որուն մասին գովեստով կը խօսէին վանատան գրատան մը մէջ պահուած յիշատակարանները: Հիմնարկութեան վրայէն դար մը անցած ըլլալով, տաճարը կը գտնուէր քայքայման վիճակի մը մէջ, քանի որ այդ 100 տարիներու ընթացքին որեւէ խնամք եւ նորոգութիւն չէր կատարուած: Նիկողայոս Եպիսկոպոս 1720-ին վերանորոգեց եկեղեցին, բան մը որ արձանագրուած էր

եկեղեցւոյ աւագ խորանին ետեւի պատին վրայ ագուցուած յիշատակարանին մէջ:

Նիկողայոս առաջնորդ, բացի Արմաշու եկեղեցին վերանորոգելէ, շինած է նաեւ Նիկոմիդիոյ թեմին մէջ ուրիշ եկեղեցիներ ալ, որոնց պատերուն վրայ թէեւ արձանագրուած չէ իր անունը, սակայն որոնց մասին կը խօսին այդ շրջանի զանազան հրատարակութիւններ:

Նիկողայոս Եպիսկոպոսի պաշտօնավարութիւնը տեւեց մինչեւ 1735, 18 տարի:

Յաջորդեց չորրորդ Վանահայրը եւ թեմի առաջնորդը՝ Անտոն Վարդապետ Արմաշեցի: Ան բնիկ Արմաշցի վարդապետ մըն էր, որ յաջորդեց իր հոգեւոր ծնող Նիկողայոս Եպիսկոպոսի: Մեծ Յայսմաւուրքի յիշատակարանը մեծ գովեստով կը խօսի Անտոն Վարդապետին մասին: Սակայն, այդ շռայլուած գովասանքները չարդարացան Անտոն Վարդապետի յետագայ գործունէութեանց ընթացքին: Անտոն վարդապետ տեղի տուաւ զանազան դժգոհութիւններու եւ դժգոհութիւն ունեցող բազմաթիւ անձեր, դիմելով Պոլսոյ Կոլոտ Պատրիարքին, խնդրեցին որ նոր Առաջնորդ մը նշանակէ Արմաշու թեմին: Բայց Կոլոտ Պատրիարք չուզեց վիրաւորել իր բարեկամ Նիկողայոս Եպիսկոպոսի ձեռնադրած հոգեւորականը:

Կոլոտ Պատրիարքի վախճանումէն ետք, Նալեան Յակոբ Պատրիարք ընդունեցաւ ներկայացուած գանգատները եւ հրաժարեցուց Անտոն Վարդապետը, անոր տեղ նշանակելով կարող հոգեւորական մը, Յարութիւն Եպիսկոպոս Կրետացի:

Այսպէս ուրեմն, Անտոն Վրդ., դրեթէ վեց տարի պաշտօնավարելով հանդերձ, չէր կրցած ինքզինք սիրցնել թեմի իր բնակիչներուն, այդ պատճառաւ ալ Եպիսկոպոս չկրցաւ ըլլալ: Իր պաշտօնէն հեռացած ըլլալով հանդերձ, Անտոն Վրդ. մինչեւ խոր ծերութիւն բնակեցաւ Արմաշու վանքին մէջ իբր երիցագոյն անդամ Միաբանութեան եւ պաշտօնավարեց որպէս փոխանորդ իրեն յաջորդող երկու Առաջնորդներուն:

Այդ յաջորդներէն առաջինն էր ուրեմն Յարութիւն Եպիսկոպոս, աւելի վերջ Արքեպիսկոպոս Կրետացի հինգերորդ վանահայր: Այս վերջինին ալ կենսագրութեան մանրամասնութիւնները յայտնի չեն, անյայտ էր նաեւ իր գերեզմանը: Սակայն ուսումնական ձիրքերով օժտուած փայլուն անձնաւորութեան մը համբաւը մնացած է իրմէ: Շատեր գովեստով կը խօսէին իր նախորդին՝ Անտոն Վրդ.ի նկատմամբ իր ցուցաբերած բարեացակամ եւ խոհեմ ընթացքին մասին:

Հակառակ այս բարեմասնութեան, Յարութիւն Առաջնորդ Սրբազանը գրեթէ անծանօթ դէմք մը եղաւ Արմաշցիներու համար, իր մասին չկան յիշատակարաններ: Ան պարզապէս զբաղած էր թեմական գործերով:

Անոր յաջորդեց 6-րդ Վանահայր Աթանաս Եպիսկոպոս Կ. Պոլսեցի, որ ձեռնասուն աշակերտն էր Նալեան Յակոբ Պատրիարքին:

Տրուած ըլլալով որ իր երկու նախորդները անփոյթ մնացած էին վանքին պայծառութեան եւ նորոգութեան կարիքներուն նկատմամբ, Աթանաս Եպիսկոպոս զգաց վանքը նորոգելու անհրաժեշտութիւնը, ուստի դիմեց իր հոգեւոր ծնողին եւ դրամական նպաստ ուզեց եւ անկէ վերջ ալ անմիջապէս ձեռնարկեց նորոգութեանց: Միայն կառուցուած աղբիւրի մը յիշատակարանը կայ, միւսներուն մասին աղբիւրները կը պակսին: Աթանաս Եպիսկոպոս բարեկարգեց նաեւ վանքին մատենադարանը: Ան պաշտօնավարեց ութ տարի եւ վախճանեցաւ 1766-ին եւ թաղուեցաւ Նիկոմիդիոյ եկեղեցւոյ բակին մէջ:

Յաջորդեց 7-րդ Վանահայրը, թեմին առաջնորդ կարգուեցաւ Աւետիք Արքեպիսկոպոս, որուն ո՛չ հայրենիքը յայտնի է, ո՛չ ծննդեան թուականը եւ ոչ ալ գերեզմանը: Իր մասին եղած ցանցառ վկայութիւններէն յայտնի կը դառնայ որ Աւետիք Արք. մեծ հոգատարութիւն ցոյց տուած է վանական գործերու նկատմամբ: Վախճանած է 1780-ին:

(Շար. 1)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅՈՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

ՕՐԱՑՈՅՑ 2000

10 bis, rue Thouin — 75005 Paris

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԱՐՈՒԽԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

1998-ին եւ 1999-ին զանազան գաղութներու մէջ ոգեկոչուեցաւ մեծ ծաղրանկարիչ՝ Ա. Սարուխան իր ծննդեան 100-ամեակին առթիւ:

Ստորեւ համառօտ ակնարկ մը իր կենսագրականին. –

***

× Ծնած է 1898 Հոկտեմբեր 1-ին, Սեւ ծովու Պաթում նահանգի Արտանուշ աւանը: Գծագրական իր առաջին փորձերը կը կատարէ մանուկ հասակին, Պաթումի ռուսական դպրոցին մէջ:

× Օսմանեան սահմանադրութեան հռչակումէն ետք, 1909-ին ընտանեօք կը տեղափոխուին Պոլիս, ուր Սարուխան կը յաճախէ տեղւոյն վիէննական Միխիթարեան վարժարանը: 1912-ին, երբ Սարուխանի ընտանիքը կը վերադառնայ Պաթում, ինք ու Լեւոն եղբայրը կը մնան Միխիթարեան վարժարանի գիշերօթիկ բաժինը, ուր եւ կ'ապաստանին պատերազմի ու Եղեռնի բովանդակ տարիներուն (1914 – 1918), Աւստրիոյ դրօշին պաշտպանութեան տակ: Զինադադարէն ետք Սարուխան կ'աշխատակցի «Կավnoշ»ին:

× Սարուխան 1922-ին Պոլիսէն կ'անցնի Վիէննա, ապա՝ Բրիւսէլ ու կրկին Վիէննա, ուր 1922 – 1924 տարիներուն կ'ուսանի Վիէննայի Գծագրական Արուեստներու Ակադեմիային մէջ, իր Առաքել հօրեղբօր օժանդակութեամբ:

× Վիէննայի մէջ Սարուխան կը ծանօթանայ եգիպտացի հարուստ մտաւորականի մը՝ Ապտ էլ Քատէր Աշշանաուի, որ գինք կը հրաւիրէ Եգիպտոս, իր հիմնադրելիք թերթին որպէս գլխաւոր աշխատակից: 1924-ին Սարուխան կը մեկնի Եգիպտոս, սակայն Աշշանաուիի ծրագիրը չիրականանար:

× Գահիրէի մէջ Սարուխան կը ծանօթանայ եգիպտահայ համայնքին, եւ իբրեւ գծագրութեան ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Գալուստեան վարժարանին մէջ, 1924 – 1926: Իր ծանօթութիւններուն ընթացքին ան կը հանդիպի խմբագիր Վարդան Զաքարեանին, որուն հետ կը հրատարակէ «Հայկական Սինեմա» պատկերազարդ երգիծական շաբաթաթերթը, (Յունուար 1925 – Մարտ 1926), որմէ լոյս կը տեսնէ միայն յիսուն թիւ: Սարուխանի եւ Զաքարեանի միջեւ ծագած տարակարծութիւններու պատճառով Զաքարեան 40-րդ թիւէն ետք կը լքէ «Հայկական Սինեմա»ն, որուն վերջին 10 թիւերը կը խմբագրէ Երուանդ Օտեան:

× 1927 Մայիսին Սարուխան նկարիչ Առաքել Պատրիկի հետ կը կազմակերպէ իր առաջին ցուցահանդէսը, որուն յաջողութենէն խանդավառուած՝ Աղեքսանդրիոյ մէջ ալ կը կազմակերպէ ցուցահանդէս մը, որ ա՛լ աւելի յաջողութեամբ կը պսակուի:

× 1928 Մարտին Սարուխան կը սկսի աշխատակցիլ նշանաւոր լրագրող – խմբագիր Մուհամմէտ Աթթապիի «Ռոզ էլ Եուսէֆ» քաղաքական – քննադատական ուղղութիւն ունեցող շաբաթաթերթին, ուր կը ստեղծէ իր երգիծանկարի «հերոս»՝ Ալմասրի էֆէնտին: Սարուխանի աշխատակցութիւնը «Ռոզ էլ Եուսէֆ»ին կը տեւէ մինչեւ 1934:

× 1934 Յուլիսին Սարուխան կը սկսի աշխատակցիլ ««Ախեր Սաա» (վերջին ժամ) շաբաթաթերթին, ապա «Ախպար Ալ Եաում»ին (Օրուան Լուրը), որ կը գնէ «Ախեր Սաա»ի արտօնութիւնը:

Միաժամանակ ան կ'աշխատակցի նաեւ 13 անուն եգիպտական արաբատառ եւ ֆրանսատառ թերթերու:

× Բ. Համաշխարհային պատերազմի աւարտէն անմիջապէս ետք, 1945-ին, Սարուխան կը հրատարակէ իր գլուխ – գործոց հատորը՝ «Cette Guerre...» (Այս պատերազմը), որ կը պարունակէ պատերազմի տարբեր փուլերուն, դէմքերուն ու դէպքերուն վերաբերեալ 148 երգիծանկար, որոնք ընտրուած են պատերազմի ամբողջ տեւողութեան գծուած 1500 երգիծանկարներէ:

× Եգիպտական յեղափոխութենէն ետք ալ Սարուխան կը շարունակէ իր աշխատանքը՝ ծաղրելով Եգիպտոսի ու արաբական աշխարհի թշնամիները, 1955-ին Նախագահ Ապտ էլ Նասէրի հրամանագրով կը ստանայ Եգիպտոսի քաղաքացիութիւն եւ կ'այցելէ Պէյրութ ու Հալէպ, ուր կուտայ ցուցահանդէսներ, որոնք մեծ ընդունելութեան կ'արժանանան:

× 1960-ին Սարուխան կ'արժանանայ «Երգիծանկարը Ցանուն Խաղաղութեան» մետալին՝ տրուած Ամերիկայի երգիծանկարիչներու «Ժողովուրդը Ժողովուրդին» կոմիտէին կողմէ:

× 1968-ին Սարուխան առաջին անգամ ըլլալով կ'այցելէ Հայաստան, ուր կուտայ երեք ցուցահանդէս՝ Երեւանի, Լենինականի ու Կիրովականի մէջ, արժանանալով արուեստագէտներու, մամուլին ու ժողովուրդի համակրանքին: Հայաստանի մէջ իր ցուցադրած բոլոր գործերը կը նուիրէ Երեւանի Պետական պատկերասրահին:

× 1973-ին Մոնրէալի միջազգային ցուցահանդէսին կը ցուցադրէ իր երգիծանկարները եւ կ'արժանանայ «Երգիծանկարչութեան Նահապետ» տիտղոսին. Մոնրէալէն կ'անցնի Թորոնթօ, Նիւ - Եորք, Պոսթըն, Տիթրոյթ, ապա Փարիզ, ուր կուտայ ցուցահանդէսներ, որոնք մեծ յաջողութիւն ձեռք կը ձգեն:

× Սարուխան կարկառուն ներկայացուցիչներէն մին է ոչ միայն եգիպտական երգիծանկարչութեան, այլեւ՝ հայկականին ալ: Անոր երգիծանկարները կը հրատարակուին «Արեւ», «Զարթօնք», «Պայքար», «Շիրակ», «Անի» թերթերուն ու ամսագրերուն մէջ: 1939-ին իր նկարազարդումներով լոյս կը տեսնէ Օտեանի «Ընկեր Փանջունի»ն, իսկ 1962-ին՝ Յ. Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ը: Սարուխանի հոյակապ երգիծանկարները յաւելեալ փայլք մը կը հաղորդեն հայ երգիծական գրականութեան այս երկու գլուխ – գործոցներուն:

× 1962-ին Սարուխան լոյս կ'ընծայէ եզակի հատոր մը, որ կը կոչուի «Տե՛ս խօսքերդ», որ կը պարփակէ 190 երգիծանկար, որոնց «աղբիւր»ը մեր ժողովրդական ասացուածքներն են: Հատորին «Երկու Խօսք»ին մէջ ի յայտ կուգայ Սարուխան մտաւորական – ուսումնասիրողը նաեւ, որ հմուտ է մեր ժողովրդական բառ ու բանին:

× Սարուխանի Բ. հատորը կը կոչուի «Մենք՝ Մեր Ակնոցով», որ լոյս տեսած է 1962-ին, ուր Սարուխան խօսքով ու 220 երգիծանկարներով կը ծաղրէ մեր ազգային ու անհատական թերութիւնները ու կը գովէ մեր ձեռքբերումներն ու առաւելութիւնները:

× Սարուխան գրած է նաեւ զաւեշտական թատերախաղեր՝ «Մենք հայերէն չենք գիտեր», «Այրէ՛, ինչ որ պաշտեցիր», «Ուրբաթ կը հասնիմ՝ թաղումս պատրաստեցէք», «Ես քեզ գովեմ, դուն զիս...», «Ա՜խ, մանչ մը ունենայի...»: Ասոնցմէ առաջինը մանաւանդ գտած է մեծ ընդունելութիւն եւ բեմադրուած է Երեւանի մէջ եւ այլուր:

× 1968-ին Սարուխան կը հրատարակէ իր տեսակին մէջ յատուկ գիրք մը, որ կը կոչուի «Վասն եօթն ու կէսից կարծեցեալ "մեղաց" մերոց», ուր հեղինակը մի առ մի քննելով Հայուն վերագրուող բոլոր «մեղքերը»՝ անմիաբանութիւն, նախանձ, անկարգապահութիւն, կռուազանութիւն և այլ, հարուստ օրինակներով ու փաստերով ցոյց կուտայ, թէ այլ« քաղաքակիրթ» ազգեր ալ զերծ չեն այդ «մեղքերէն» եւ յաճախ ալ կը գերազանցեն մեզ: Սարուխան հեղինակած է նաեւ շարք մը արժէքաւոր յօդուածներ, ինչպէս՝ «Երգիծանկարչութիւնը», «Ինչպէս Եգիպտոս եկայ», «Ինչպէս երգիծանկարիչ դարձայ» եւ այլն:

× Սարուխան կը մահանայ 1977 Յունուար 1-ին, 79 տարեկան հասակին, իր ետին թողնելով աւելի քան 20.000 երգիծանկար, խոր յարգանք եւ անվերապահ ակնածանք եգիպտացի եւ հայ ժողովուրդներու հոգիներուն մէջ:

ՄԱՆԿԱ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ - ՎԱՃԱՌՔ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ Մանկա-պատանեկան գիրքերու ցուցահանդէս – վաճառք մը կազմակերպուած էր՝ շնորհիւ «Դպրոցասէր»ի տնօրէնութեան ջանքերուն:

Սեղաններուն վրայ կային շուրջ 40 անուն գիրքեր: Իրապէս որ զարմանալի էր եւ ուրախացուցիչ տեսնել մեր փոքրիկներուն համար այնքան թիւով ցանկ մը գիրքերու:

Բարի պիտի ըլլայ, եթէ հայ ծնողքը յաճախ մտածէ եւ քայլը առնէ իր զաւկին կամ զաւակներուն ձեռքը հայերէն գիրք տալու:

«Դպրոցասէր»ի տնօրէնութեան վարձքը կատար:

ԱՅՑԵԼՈՂ ՄԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԵԲՐԱՅԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Երուսաղէմի Եբրայական Համալսարանի Հայագիտութեան Բաժինը ուրախութեամբ դիմաւորեց 1999-2000 նոր դպրոցական տարեշրջանը, որ բացուեցաւ Հոկտեմբեր ամսուան վերջին շաբաթը: Հայագիտութեան Բաժնի կողմէ ուսուցուած դասընթացքները այս տարի հետեւեալներն են՝

– Արեւմտահայերէն սկսնակներուն,

– Հայերը Օսմանեան Կայսրութեան նախնադոյն շրջանին,

– Հայ Եկեղեցւոյ Սուրբերը,

– Ընթերցուածներ Գրաբար Լեզուի. Սէբէոսի Պատմութիւնը եւ Երզնկայ Եղծ Աղանդոցը,

– Միջնադարեան հայերէն,

– Պատմութիւն Վրաստանի Հրէական համայնքին,

– Արդիական վրացերէն,

– Վրաց Եկեղեցւոյ Սուրբերը Ե. – Ժ. դարերուն:

Ինչպէս անցեալ տարիներուն, դասախօսութիւններու շարք մը նախատեսուած է այս տարեշրջանին համար եւս, զանազան մասնագէտներու կողմէ ներկայացուած: Տեղի պիտի ունենայ նաեւ գիտաժողով մը նուիրուած Երուսաղէմի Գրիգոր Շղթայակիր Պատրիարքի մահուան 250-ամեակին:

Մեծ գոհունակութեամբ կը յայտարարենք թէ Պր. Սերճիօ Լա Փորթա մասնաւոր դասընթացք մը պիտի տայ գարնան վեցամսեակին, «Գրիգոր Տաթեւացիի Մտաւորական Սերունդը» նիւթին շուրջ: Պր. Լա Փորթա շահած ըլլալով Լէյտի Տէյվիս Հիմնադրամի կողմէ հայթայթուած թոշակ մը, այս տարի կը կատարէ իր տոքթորայական թէզի ուսումնասիրութիւնները Երուսաղէմի Եբրայական Համալսարանի Հայագիտութեան Բաժնի հովանաւորութեան տակ:

Իսկ 2000 թուականի ամառը կը ծրագրուի կարճատեւ եւ խտացուած դասընթացք մը, գրաբար հայերէն սորվիլ փափաքող աշակերտներուն, եթէ բաւականաչափ հետաքրքրուողներ գտնուին: Տեղեկութիւն ստանալու համար սոյն ընթացքի հաւանական թուականներու կամ այլ մանրամասնութիւններու մասին, կարելի է դիմել բաժնիս ղեկավար փրոֆ. Մայքըլ Սթօնին, հետեւեալ հասցէներով՝

STONE@VMS.HUJI.AC.IL

Fax : 972-2-5883584

կամ նամակով՝

The Institute of Asian and African Studies,

The Hebrew University of Jerusalem,
Mt. Scopus, Jerusalem 91905.

(Շար. Ա. էջէն)

պինանի մէջ համդարտութիւն կը տիրէր եւ բոլոր ուժերը – զինուորական, ոստիկանական եւ այլ – համախմբուած էին նոր ղեկավարին շուրջ: Արեւմտեան – Ափրիկէի այս երկիրը, նախապէս Ֆրանսական անդրծովեան հողամաս, անկախ է 1960էն ի վեր, առաջին նախագահը եղած է Հուֆուէթ – Պուանեյի:

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ (Աֆղանիստան) օդակայանն էր տակաւին Ինտիըն էրլայնզի օդանաւը, Երկուշաբթի առտու Դեկտ. 27–ին, 160 ճամբորդներով, պատանդ հինգ օդահէններու ձեռքը: Օդանաւը ճամբայ ելած էր Քաթմանտուէն Դեկտեմբեր 24, ժամը 12,20–ին եւ անմիջապէս գրաւուած հինգ օդահէններու կողմէ, որոնք կը պահանջէին սիւննի կրօնաւորի մը ազատ արձակումը հնդկական բանտէ մը: Կը սպառնային օդը հանել օդանաւը, եթէ պոհացում չստանային: Արդէն իսկ դաշունահարած էին երիտասարդ մը: Ազատ արձակուած են շաքարախտէ տառապող Հընդիկ մը եւ 27 այլ պատանդներ, մեծ մասամբ Հնդիկ, կին եւ երախայ: Ան, որուն ազատ արձակումը կը պահանջուի, ձերբակալուած է 1994–ին, Գաշըմերի հընդկական շրջանը, մաս կազմած է Գաշըմիր կռուող փաքիստանցի ծայրայեղներու խումբի մը: Օդահէններէն մէկը իր եղբայրն է, ըստ Թալիպաններու, որոնք կը մեղադրեն հնդկական իշխանութիւնները եւ ՄԱԿ–ը իրենց դիրքին համար:

ԳՐՈԶՆԻԻ թաղերուն մէջ է որ կը շարունակուէին կատաղի կռիւներ Դեկտեմբեր 27–ին իսկ: Ռուսերը բուռն ընդդիմութեան կը բախէին եւ ըստ չէչէնական աղբիւրներու 300 ռուս զինուոր սպաննըւած է: Ռուսերը չեն ուզեր կրկնել նախորդ պատերազմին անփառունակ վախճանը եւ կը խուսափին ճակատաբաց յարձակումէ մը, նաեւ վախնալով քիմիական զէնքերէ եւ ականներէ:

ՄՕՐԻՍ ԳՈՒՎ ՏԸ ՄԻՒՐՎԻԼ, տը Կօլի վերջին նախարարապետը, մեռաւ 92 տարեկանին: Վերջին տարիներուն, տարիքի բերմամբ, քաշուած էր քաղաքական կեանքէ: Ծնած էր Ռէնս: Ալժէ անցած 1943–ին, մօտեցած է տը Կօլի եւ ազատագրութենէն ետք, դիւանագիտական ասպարէզի նուիրուած է, յաջորդաբար դեսպան ըլլալով Հռոմ, Գահիրէ, Ուաշինկթըն, Պոն: 10 տարի Արտաքին նախարար եղած է: Խորապէս հակամերիկեան, կը դատապարտէ Միթերանի որոշումը մասնակցելու Ծոցի պատերազմին: 1991–ին կը յայտարարէ. – «Ամերիկացիներուն ձեռքն անցանք»: Կրթուած, բրիտանական կենցաղ մը ցուցաբերող, Գուվ տը Միւրվիլ, ներկայ եղած է նաեւ հայկական հանդիսութեանց, երբ Արտաքին նախարար էր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ս. Տէմիրէլ Դեկտեմբեր 26–ի «Միլլիյէթ»ին յայտարարութիւն մը ըրած է, որու մէջ կ'ըսէ թէ «Ազգային Միութեան համար անյարմար կը գտնէ քրտերէնի ուսուցումը կրթարաններու մէջ կամ գործածութիւնը մետիաներու»: Շեշտած է. – «Երկրին միութեան հիմնական պայմաններէն մէկն է պաշտօնական մէկ լեզուի պահպանումը»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ ջարդերը դադար չունին եւ Ռամազանի շրջանին ալ կը բազմանան: Դեկտեմբեր 24–ին, 30 հոգի ըսպաննուած են Ալժէն Օրանի կապող ճամբուն վրայ: Ռամազանի սկիզբէն ի վեր (Դեկտեմբեր 9) մեռեալներու թիւը հարիւրէ աւելի է:

ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱՅԻ մայրաքաղաք՝ Գարագասէն 150 քիլոմեթր արեւմուտք ջախջախուած է Գուպանա Աւիասիոնի օդանաւ մը որ օգնութիւն կը տանէր աղէտեալներուն: Օդանաւը գտնուող 22 անձերը մեռած են:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ վերաքննութեան դիմում ըրած է էվրիի դատարանին վճիռին դէմ (Դեկտեմբեր 14) Կզաւիէռ Թիպէրիի մասին: Ծանօթ է որ դատարանը ոչ անմեղ, ոչ ալ յանցաւոր նըկատած էր Փարիզի քաղաքապետին կինը, այլ վճռած էր որ թերթիներու հետեւանքով, դատի տեղ չկայ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «ԹԱՅՄ» շաբաթաթերթը, երկար հետազօտութենէ ետք համացանցի վրայ, Ալպէր Այնշթայնը ընտրած է որպէս «դարուն մարդը»: Ընտրութիւնը կատարուած է շուրջ 100 անձնաւորութիւններու միջեւ եւ Այնշթայն մրցակցութեան մէջ եղած է Ռուզվելթի եւ Կանտիի հետ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուշադրութիւն.–

Նախատեսուած էր Ուրբաթ օր, 1999 Դեկտեմբեր 31–ին, ճիշդ կէս գիշերին՝ «Հսկում»ով եւ «Փառք ի բարձունս»ով ողջունել 2000 թուականը:

Պարտաւորուած ենք սակայն դանց ընել այդ արարողութիւնը, քանզի նոյն ժամուն Մայր Տաճարիս անմիջական կողքին եղող Շան զ'Էլիզէի պողոտային վրայ տեղի պիտի ունենան յատուկ ձեռնարկներ որոնք գործնապէս անկարելիութեան կը մատնեն մեզ իրագործելու այդ ծրագիրը:

***

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1, 2000
ՏԱՐԵՄՈՒՏ – ԿԱՂԱՆԴ
Գ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՀՈՑ

Տօն Սրբոցն Բարսեղի Հայրապետին, Գրիգորի Նիւսացւոյն, Սեղբեստրոսի Հռովմայ Հայրապետին եւ սրբոյ Եփրեմի Խուրին Ասորւոյ

Ժամը 10.30–ին պատարագ կը մատուցւի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

***

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
Զ. ԿԻՐԱԿԻ, ՅԻՍՆԱԿԻ
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՀՈՑ

Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5, 2000–ԻՆ
ՏՕՆ Է ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին հայ մանուկները կը հաղորդուին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ Հայ մանուկներու օր: Ընդառաջելով Սրբ. Հօր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Խ. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը այս առթիւ կը կազմակերպէ՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշեան սըրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար կաղանդչէքեր գաղութի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի տեսերից մը կը սպասէ:

Կը խնդրուի մեզ տեղեակ պահել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողքներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան:

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք բազմութեամբ:

ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2
Ամանորի պատարագ ժամը 10–ին:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17–ին
Ընթերցուածներ ժամը 17.30–ին
Պատարագ ժամը 18–ին
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10–ին
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք
ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան ժամը 10–ին Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր գիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15.30

M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE

Tél. : 04 78 26 28 71

2000
ԹՈՒԱԿԱՆԻ
ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ
Իսի-լէ-Մուլինոյի
Թարգմանչաց
Վարժարանին մէջ

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

Դեկտ. 31, ժամը 20.30–էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝ ԿՐԻՇԱՅԻ
եւ իր նուագախումբին

Ընտանիքով եւ բարեկամներով մուտք գործենք 2000 թուականը հայկական ջերմ մթնոլորտի մէջ:

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. –
01 – 46 – 45 – 60 – 55

Տեղերը սահմանափակ են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խաղաղին հետեւեալ նուէրները:

Պր. Ժագ Եմէնիճեան 200 Ֆր., Տիկիններ՝ Նուարդ եւ Մարի Պօյաճեան 500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Էտուար Պօղաճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Քէաթիպեան, Տիկին Նոյեմի Յարութիւնեան 300–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 1000 Ֆր., Պր. Արմենակ Կէգէր 100 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան 200 Ֆր., Օր. Շաքէ Պէնկեան 300 Ֆր., Օր. Սիւզան Անդրէասեան 100 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց 1500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 300 Ֆր., Տիկին Սիլվա Սերոբեան 1000 Ֆր., Բժիշկ եւ Տիկին Գ. Արգարեան 500 Ֆր., Պր. Ֆիլիփ Սարգիսեան 300 Ֆր., Պր. Էտուար Տէր 1000 ֆրանք, Պր. Ժան Յովհաննէսեան 300 Ֆր., Տիկին Մարի – Մատլէն Թադւորեան 1000 ֆրանք, Տիկին Րէմոնտ Պրոնէք 800 Ֆր., Տիկին Կուրպէթեան 200 Ֆր., Տիկին Օֆէլիա Թութեան 1000 Ֆր., Պր. Ակոբ Ճըրեան 300 Ֆր., Տիկին Սիլվի Մարգեան 200 Ֆր., Պր. Ռոժէ Եափեան 250 ֆրանք, Տիկին Աննիկ Լըհէրիսէ 500 Ֆր., Մանիսեան Հաստատութիւն 1000 ֆրանք, Տիկին Անի Իգնատոսեան 500 Ֆր., Պր. Մաքս Սահաթճեան 2000 Ֆր., Տիկին Մարգրիտ Ղազարեան 600 Ֆր., Պր. Ժան Ֆորթինաթօ 100 Ֆր., Տիկին Մարիամ Մանուկեան, Տիկին Ալիս Գոլար, Տիկին Էմէ Պէտէրեան 200–ական Ֆր., Օր. Նատին Լէյլոզեան 1500 Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE PERE NOEL
vous attend à
L'Arbre de Noël
de l'Ecole Tebrotzassère
le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h
à la Salle des Fêtes *«Thierry-Le-Luron»*
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy
SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE
Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres
ENTREE GRATUITE

NOEL ARMENIEN 2000
organisé par
J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale
LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE
Animée par l'Orchestre DVIN
et DISC-JOCKEY MARCO
Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE
Réservations conseillées P.A.F.: 120 F (+ conso)
Tél: 04 91 66 91 99 • 04 91 93 69 59 • 04 42 64 12 51
Tenue correcte exigée

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI
29 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.805 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.805

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 27/28)

ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան Դեկտեմբեր 27-ին Ազգ. Ժողովին ներկայացուցած է Հոկտ. 27-ի ահաբեկչութեան նախաքննութեան մարմնին մինչ այդ կատարած աշխատանքը: Ըսած է թէ 14 ձերբակալուածներուն բոլորն ալ պաշտպաններ ունին. բոլորին առողջական վիճակն ալ բնականոն է, բացի Մ. Մկրտչեանէն որ բուժարան փոխադրուած է: Կատարուած են 56 փորձաքննութիւններ, 36-ին մասին եզրակացութիւնները պատրաստ են: Հարցաքննուած են աւելի քան 350 հոգի՝ 62 երեսփոխան, 45 լրագրող, եւլն.: Նախաքննութիւնը կ'ընթանայ 10-էն աւելի վարկածներով որոնցմէ տակաւին ոչ մէկը հերքուած է:

Զինուորական դատախազը ժխտական պատասխան տուած է կատարուածը բացայայտելու համար երեսփոխանական յանձնախումբ մը ստեղծելու առաջարկին: Առայժմ յայտնի չէ թէ երբ կ'աւարտի նախաքննութիւնը եւ երբ կը սկսի դատական գործը:

***

Մ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒՄԸ ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԱԾ

Մայրաքաղաքի Արաբկիր եւ Քանաքեռ-Զէյթուն համայնքներու Ա. Ատեանի դատարանը, Դեկտ. 27-ին որոշած է երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեանի արգելափակումը երկարաձգել երկու ամիս: Ան ազատազրկուած կը մնայ մինչեւ 2000 Փետրուար 27 թուականը: Ան Նոյ. 5-ին ձերբակալուած էր Հոկտ. 27-ի դէպքերը դրդելու մեղադրանքով:

***

ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Ազգ. Ժողովի Հոկտ. 27-ի ահաբեկչութեան նախաքննութեան հարցերուն նուիրուած Դեկտ. 27-ի նիստին ներկայ եղած եւ խօսք առած է երեսփոխան Անդրանիկ Մանուկեան որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր ահաբեկիչներու գնդակներէն եւ տակաւին վիրակապեր ունէր գլխուն վրայ: Ան ըսած է թէ արարքին կազմակերպիչը Ն. Յունանեանը չէ եւ թէ իրեն ետին կանգնած ուժեր կան: Ա. Մանուկեան խիստ կարեւոր համարած է բուն կազմակերպիչներուն բացայայտումը:

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԸ ԱՐՄԱՒԻՐԻ ՄԱՐԶԸ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Դեկտ. 25-ին աշխատանքի առաջին այցը տուած է Արմաւիրի մարզին. այցելած է մարզային կեդրոնի հիւանդանոցը, Մեծամօրի դպրոցը, Լենուղի գիւղի պահածոյի գործատունը, ապա Սարդարապատի յուշահամալիրը, թանգարանը: Վարչապետը անկէ անցած է Նալբանդեան գիւղը ուր գինքը դիմաւորած է գրեթէ ամբողջ բնակչութիւնը: Անոնք գլխաւորաբար գանգատած են ոռոգման ջուրի, կազի խնդիրներէն: Վարչապետին մարզ այցը աւարտած է ռազմական ուսումնարանով: Ա. Սարգսեան Դեկտ. 27-ին ալ գացած է Վայոց Ձոր: Արարատի մարզի Արարատ գիւղին՝ իր ծննդավայրին մէջ վարչապետը ներկայ եղած է առողջապահութեան շրջուն միաւորի մը բացումին: Ապա վարչապետը այցելած է Եղէգնաձոր, ուր ներկայ եղած է ուսուցիչներու վերապատրաստման կեդրոնի բացումին. արարողութեան մասնակցած է նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Աւելի ուշ, Ա. Սարգսեան անցած է Ջերմուկ քաղաք ուր այցելութիւն մը տուած է հանքային ջուրի գործատան:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՈՒՆԵՑԱԾ ՊԱՊԻՆ ՀԵՏ

Պոլսոյ Պատրիարքը Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան 2000-ամեակի յոբելեանին յանձնախումբին նախագահ էչէկարայ կարդինալին հրաւէրով Հռոմ մեկնած է, մասնակցելու Կաթողիկէ Եկեղեցիին Ծննդեան եւ յոբելինական տարուան նշումներուն, Դեկտ. 22-26: Դեկտ. 23-ին Մեսրոպ Արք. գլուխ գլխի հանդիպում մը ունեցած է Յովհ.-Պօղոս Բ.ի հետ: Ապա ներկայ գտնուած է զանազան արարողութիւններու, այցելած սրբավայրեր: Պոլիս վերադարձին Մեսրոպ Արք. գոհունակութիւն յայտնած է որ առիթը տրուած է իրեն աղօթելու աՊապին եւ կրօնաւոր այլ դէմքերու հետ Գ. հազարամեակի սեմին: Ըսած է թէ այցը լաւագոյն առիթ էր նաեւ վերստին ամրացնելու կապերը Հռոմէական Եկեղեցիին հետ:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ՆՈՒԷՐԸ «ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ»ԻՆ

Գրողներու Միութեան թերթը որ նիւթական ծանր պայմաններու պատճառով երկար ատենէ ի վեր լոյս չի տեսներ, 2000 թուականին կը հրատարակուի կանոնաւոր կերպով: Նախագահը գրողներու հետ Ծաղկաձորի հանդիպումին, Դեկտեմբեր 25-ին, յայտնած է թէ տարուան մը համար կը ստանձնէ թերթին նիւթականին հոգը:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆ - ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՏԱՐԱԾՔԷՆ

Տարիներու ընդհատումէն ետք Ադրբեջանէն Ռուսաստան դիմող երկաթուղին սկսած է կրկին գործել, անցնելով Չէչէնիոյ տարածքէն: Կանոնաւոր հաղորդակցութիւնը կը վերահաստատուի Չէչէնիոյ կացութեան վերջնական կարգաւորումէն ետք:

***

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ Հ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻՆ

Դեկտ. 25-ին Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտութեան սրահին մէջ գինքը սիրողներ վերջին հրաժեշտը տուած են ժողովրդական երգի արուեստին վաստակաւոր դէմք՝ Հայրիկ Մուրատեանին: Ներկայ եղած են արուեստագէտներ, մտաւորականներ, երեւանցիներ. իսկ սրահին մէջ հնչած են հանգուցեալին ձայնով արձանագրուած կտորներ: Հ. Մուրատեանի մարմինը ամփոփուած է Երեւանի քաղաքային պանթէոնին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԵՑԱՒ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 56-Ի ՀԱՍԱՒ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՎՆԱՍՆԵՐ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 27-ի իրիկունը, փոթորիկը, որ աւեր գործած էր նախորդ օրը հիւսիսային շրջանը եւ Փարիզ, տեղափոխուեցաւ դէպի հարաւ - արեւմուտք եւ քանի մը ժամուան մէջ, աղէտալի վիճակի մատնուած էր Պորտոյի շրջանը, Տորտոնեբի, Ժիրոնտի, Շարանթ Մարիթիմի եւ մերձաւոր նահանգները: Դեկտեմբեր 28-ի առաւօտեան արդէն 16 մեռեալ կար եւ Ֆրանսայի մէջ, մեռեալներու ընդհանուր թիւը 56-ի հասած էր: Նոյն օրը երթեւեկը դադրած էր դէպի Պորտօ թէ՛ օդէն, թէ՛ երկաթուղիով եւ 700 հազար հոգի զրկուած էին ելեկտրական հոսանքէ: Վախ կար որ նոյն օրը, նոյն կացութեան մատնուի Պորտօ քաղաքը: Բազմաթիւ շրջաններ, յոյս ալ չկար որ ելեկտրական հոսանքը վերահաստատուի մինչեւ կաղանդ, այնքան մեծ են վնասները: Երկրին մէջ, աւելի քան 10 միլիոն ծառեր պոկուած են, ինկած ճամբաներու վրայ, հազարաւոր անտառներ փճացած են, վնասուած են Նոթր - Տամը, Սէն Թ'Օկիւսթէնի Եկեղեցին, Պանթէոնը, Սէնթ - Շափէլը, Սէն - Սէվրէն, Սէն - Սիւլփիս, Սէն - Փիէր տը Մոնրուժ եկեղեցիները, Թընոն հիւանդանոցին տանիքը եւ այլն, եւ այլն: Գաւառն ալ մեծ վնասներ կան, Մոն Սէն - Միշէլ, բազմաթիւ դղեակներ, աբբայարաններ եւ այլն, եւ հարիւրաւոր այլ հաստատութիւններ, որոնք Ֆրանսայի ազգային հարստութիւնը կը կազմեն: Կարելի չէր տակաւին ճշգրիտ թիւ մը տալ վնասներու մասին, միայն Վերսայլի պարտէզներուն մէջ 10 հազար ծառ պոկուած են եւ հարկ է ամէն ինչ վերահաստատել, ծառեր տնկել: Անտառներ կան որոնց երկու դար անհրաժեշտ է, ըստ մասնագէտներու, որպէսզի վերագտնեն իրենց նախկին վիճակը:

– Դեկտեմբեր 27-ին, աղէտեալ շրջանները այցելեց վարչապետ Ժոսփէն, ընդհատելով Եգիպտոսի իր արձակուրդը, մինչ Մշակոյթի նախարարուհին՝ Տիկին Թրօթման Պանթէոն, Սէնթ - Շափէլ եւ այլ վայրեր կը գտնուէր գնահատելու համար վնասներու տարողութիւնը:

– Դեկտեմբեր 28-ին, հարաւ - արեւմըտեան շրջաններէն ետք, փոթորիկը, ժամական աւելի քան 150 քիլոմեթր արագութեամբ հովը կը տեղափոխուէին դէպի հարաւ - արեւելք, այսինքն Մարսէյլ, Գոթ - տ'Ազիւր, Գորսիքա: Առաւօտէն իսկ երթեւեկը դադրած էր Մարսէյլէն կամ դէպի Մարսէյլ, օդակայանը փակ էր, նաեւ Սէն - Շառլ կայարանը:

– Դեկտ. 28-ին, ամբողջ երկրին մէջ 2 միլիոն բնակարաններ զրկուած էին ելեկտրական հոսանքէ:

– Տորտոնը եւ Ժիրոնտ գետերը յորդած են եւ Պորտոյի փողոցները ջուրերու մէջ էին Դեկտեմբեր 28-ին:

– Միայն Փարիզի մէջ, 140 հազար է փճացած ծառերու թիւը, որոնց 1000-ը գերեզմանատուներու մէջ (34.000-ի վրայ):

– Եւրոպայի այլ երկիրներ ալ աւելի բախտաւոր չեն եղած:

Մեծն - Բրիտանիա, 8 մեռեալ կայ եւ բազմաթիւ ողողումներ: Սպանիա 5 մեռեալ կայ եւ կարգ մը շրջաններ վտանգուած են Անտալուզիա, Վալանս եւ Պալէար: Պելժիա զոհ չկայ, բայց, մեծ է ողողումներու թիւը: Գերմանիա, 16 մեռեալ կայ, Սեւ - անտառին շրջանը, հովին արագութիւնը 213 քիլոմեթրի հասած է ժամը (Շթութկարթի մօտ), ամէնէն աղէտեալ շրջաններն են Պատըն - Վիւրթէնպէրկ, Պաւարիա եւ Ռենանիա: Աւստրիա, զոհ չկայ, բայց, Թիրոլի եւ Սալցպուրկի շրջանները հովը 130-էն 220 քիլոմեթրի հասած է ժամը: Զուիցերիա, առնուազն 11 մեռեալ կայ եւ հիւսիսի վախ, արկած մը պատահած է արդէն Գրանս - Մոնթանա:

– Դեռ կայ էրիքա քարիւղատարին բոտեղծած աղէտը, Պրըթանիերէն Վանտէ եւ դեռ Դեկտեմբեր 28-ին, աւելի մեծ քանակով քարիւղ կը թափէր արկածեալ նաւէն եւ կը տարածուէր ամբողջ Ատլանտեանի ափերու երկայնքին: Երկուշաբթի, քարիւղի թանձրացած կոյտեր Փարիզ բերուած էին ձկնորսներուն կողմէ եւ թափուած Թոթալ Ֆինայի գրասենեակներուն առջեւ: Պէտք է ըսել թէ աղէտը շատ մեծ է, ոստրէներ, ձուկեր այլեւս փճացած են, 10 հազար քարիւղաթաթախ թռչուններ կան եւ ամբողջ ծովափներ անգործածելի դարձած, շրջաններ ապականած են:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԱԹՈՄԱԿԱՆ ուժանիւթի միջազգային գործակալութեան յայտնած անվստահութեան պատասխանելով, Մեծամօրի բանբերը յայտնած է թէ Հայաստանի կայանը խնդիր պիտի չունենայ 2000 թըւականի անցքի պահուն: Ան աւելցուցած է որ միջազգային գործակալութեան մասնագէտները Օգոստոսին եւ Հոկտեմբերին այցելած են հիւլէակայանը, քննած դարափոխութեան պատրաստութիւնները եւ բաւարարուած՝ տարուած աշխատանքով: Մեծամօրը որ Երեւանէն 32 քմ., իսկ Թրքական սահմանագլուխէն 11 քմ. հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի, կ'արտադրէ Հայաստանի հարկաւոր ուժանիւթին 40%-ը:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ 100 հոգինոց խումբ մը ցուցարարներ բողոքած են աթոմակայան մը կառուցանելու ծրագրին դէմ: Այդ ծրագիրը մշակուած է ուժանիւթի ուրոշ անկախութիւն մը ձեռք ձգելու համար: Կը նախատեսուի կայանը կառուցանել Միջերկրականի շրջանին Աքքույու վայրին մէջ: Եթէ ծրագիրը իրագործուի, պիտի արժէ աւելի քան հինգ միլիառ տոլար, շինութիւնը տեւէ մինչեւ 2007 թըւականը:

ԳՐՈԶՆԻ Դեկտ. 28-ին դեռ չէր ինկած Ռուսերուն ձեռքը, այնքան բուռն է Չէչէններու դիմադրութիւնը: Կռիւները կատաղի են եւ Ռուսերը կամաց-կամաց կը յառաջանան, բայց, սկսած են նաեւ հրըձիգ ռումբեր գործածել, ինչ որ արգիլուած է միջազգային պայմանագրով, բայց, ճակատագրական դեր կրնան խաղալ: Ռուսական բանակին թիւ 2-ին՝ զօր. Մանիլովի համաձայն, եթէ Չէչէնները անձնատուր չըլլան, պիտի բնաջնջուին: Մանիլով կը բացատրէ որ աւազակները ոճրագործներ են, որոնք խմբակի մը ծոցին մէջ հարստութիւն կը դիզեն ուրիշին կռնակէն, ապօրինի ձեւով, իսկ ահաբեկիչները Խաթթապի եւ Բասայեւի նման անձեր են: Բասայեւ, կ'ըսէ,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

(ԲԱԶՄԱԿԻ ԶՐՈՅՑ ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ ՀԵՏ)

Մոնրէալի գրասէրները մէկէ աւելի առիթներով վայելած են Յակոբ Կարապենցի ներկայութիւնը ու իր հետ ունեցած են մտերմիկ զրոյցներ: Այդ խմբակաճ, բազմակի զրոյցներէն վերջին երկուքը, «Հորիզոն»ի Գրական յաւելուածի ու Համազգայինի գրական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած են 1992 Նոյեմբեր 27–ին ու 1994 Յունիս 16–ին, երկու պարագաներուն ալ մասնակցութեամբ 15 – 20 անձերու, որոնք իրենց գրական հետաքրքրութիւններով ու անձնական կապերով շատ մօտ են եղած հանգուցեալ գրողին:

Խղճի պարտք մըն է՝ ուշացած տուրք մը, որ կը կատարեմ, արձանագրութեան երիզներէն թուղթին յանձնելով այդ հանդիպումներէն առաջինը գրեթէ իր ամբողջութեանը մէջ, ու երկրորդէն հատուածներ որոնք կ՚առընչուին Կարապենցի անձին ու գործին: Այդ երկրորդ զրոյցի ընթացքին ներկաները խօսած են շատ այլ նիւթերու մասին, ազգային, գաղութային, գրական, եւ այլն, որոնք այստեղ չեն ներառուած:

Սկզբնատառերը, որոնք կ՚երեւին ստորեւ, կը պատկանին հետեւեալ ներկաներուն (երեւման կարգով). Յ.Կ. – Յակոբ Կարապենց, Վ.-Ա. – Վրէժ – Արմէն Արթինեան, Յ.Պ. – Յարութիւն Պէրպէրեան, Վ.Մ. – Վարուժան Մինասեան, Ե.Է. – Եդուարդ Էլոյեան, Ն.Ա. – Նազիկ Արթինեան, Շ.Մ. – Շաքէ Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան, Մ.Ք. – Մանուէլ Քէօսէյեան:

ՎՐԷԺ–ԱՐՄԷՆ

***

Յ.Կ. – Ես ուրախ եմ այս առիթին համար. լաւ կ՚ընենք անպաշտօն կերպով զրուցենք. Մոնրէալը իմ սրտին շատ մօտ է, ըստ իս Եւրոպայի ամէնէն մօտ քաղաքն է. ամէն անգամ որ այստեղ եմ գալիս, «լիցքաւորուած» վերադառնում եմ տուն (ինչպէս կ՚ասեն Հայաստանցիները). դուք պիտի հարցնէք իմ գրական գործունէութեան մասին, ըստ երեւոյթին:

Վ.-Ա. – Վերջին գրքէն սկսինք:

Յ.Կ – Վերջին գիրքն. գիտէք ինչ է, գրողի կեանքին մէջ շրջաններ կան, երբ գործնականապէս բան մը չարտադրեր. սակայն այդ չի նշանակեր թէ արուեստագէտը, նկարիչը, գրողը, բանաստեղծը անգործ է. այդ միջոցին ան կը ստեղծագործէ, իր հոգւոյն մէջ, իր մտքին մէջ կը ստեղծագործէ, սակայն այդ գործողութիւնը՝ գրելու, նկարելու, նուագելու յետագային կուգայ: Իմ կեանքիս վերջին հինգ տարիները եղան այդ շրջանը, ուր տեսակ մը հանգրուանի մը հասայ. չունչ առնելու շրջան մը՝ ինքզինքս վերանորոգելու, վերարժեւորելու, ո՞ւր կ՚երթամ, ի՞նչ նպատակի, եւ ուրեմն մինչ այդ՝ վերջին քանի տարիներու ընթացքին գրած իմ ուսումնասիրութիւնները, յօդուածները, փորձագրութիւնները համադրեցի, ներկայացուցչական մօտեցումով՝ արեւմտահայ գրականութիւն, արեւելահայ գրականութիւն, հայաստանեան գրականութիւն, միջազգային գրականութիւն, նմոյշներ հաւաքեցի ու չորս հարիւր էջնոց գիրք տուաւ, Դեկտեմբեր 4–ին լոյս կը տեսնէ: Գրողի վաստակին վրայ բան պիտի չաւելցնէ, բացի անկէ որ շտեմարան մըն է պիտանի նիւթերու:

Յ.Պ. – Հիմնական տարբերութիւններ կը տեսնէ՞ք սփիւռքահայ գրողներուն միջեւ, նկատի առնելով իրենց ստացած կըրթութիւնը՝ ֆրանսական, անգլիական կամ ամերիկեան, եւ այլն:

Յ.Կ. – Այո՛, մեծ տարբերութիւն կայ. միջավայրային, նաեւ մշակութային. մենք՝ ամերիկահայ գրողներս աւելի առարկայական ենք, աւելի իրատես, իրապաշտ, աւելի կիրառական մօտեցում ունենք արուեստի, գրականութեան նըկատմամբ, աւելի ուղղակի ենք քան թէ ֆրանսահայ գրողները. մենք քի՛չ կը «խաբենք», չըսի բնաւ չենք «խաբեր», քի՛չ կը «խաբենք». անոնք մըտային մարզանքներ շատ կ՚ընեն. քիչ մը գրքունակութիւն կը բուրէ – այս ըսելով չեմ ուզեր ըսել որ գրականութեան նըկատմամբ լուրջ մօտեցում չունեն, խօսքս ստեղծագործական գործի մասին է, ոչ թէ ուսումնասիրական: Ստեղծագործական կեանքի մէջ անգլօ – սաքսոն գրականութիւնը աւելի կիրառական գրականութիւն է, ֆրանսականը քիչ մը աւելի իմաստասիրական բնոյթ ունի, աւելի վերացապաշտական: Հետեւաբար, հիմնական տարբերութիւններ նկատում եմ լիբանահայ գրողների մտածելակերպի, ոճի, մօտեցման ու ըսենք ամերիկահայ կամ ֆրանսահայ գրողների մօտեցումներուն միջեւ. նոյնը եւ հայաստանեան գրողներու պարագային:

Վ. Ա. – Իսկ ի՞նչ տարբերութիւն կը տեսնէք Հայաստանի եւ Սփիւռքի գրողներուն միջեւ:

Յ.Կ. – Հայաստանը, երկար ժամանակ, խորհրդային պայմաններու բերումով, կղզիացուած վիճակի մէջ է եղել. Հայաստանի մէջ տաղանդը չէ, որ պակասում է. տաղանդը միշտ կայ. շատ մեծ տաղանդներ ունենք, առիթ չեն ունեցել ծաղկելու, բացուելու, եւ այն նուազ առիթները որ ունեն, կարողանում են հաղորդակցել արեւմտեան մտքի հետ, կարդալով, ասենք, Պեքեթ մը, կամ Պեռնար Շօ, կամ Ալպեռ Գամիւ, կը տեսնէք մէկ գիրք կարդալով Հայաստանի գրողը կարողանում է լաւագոյնը վերցնել այդ գրքից, կամ Ֆրանսական մտքի ամբողջ այդ ճառագայթումը իւրացնել: Երբեմն հրաշալի թռիչքներ ես նկատում Հայաստանում. սակայն այդ լեռները մեկ խեղդել են Հայաստանի մէջ. կարողանանք լայնացնել հորիզոնները, պիտի տեսնենք որ Հայաստանի մէջ մեր մշակոյթը, գրականութիւնը, արուեստները աննախընթաց կերպով պիտի բարձունք արձանագրեն:

Լիբանանի մէջ գաղջ վիճակ է տիրում. այս գաղջութենէն դուրս չեն գար. տաղնապի պակա՞սն է. Պէյրութ 15 տարի պատերազմի մէջ եղած են. կը խորհիս որ այդ պատերազմը ասոնց մօտ ինչ որ գաղթներ պիտի ստեղծէ, տագնապը ըլլայ մարմնական, ըլլայ հոգեկան... կերպով մը ջերմանոցային բան դարձած է. ես կ՚ուզեմ ասկէ դուրս գան: Ինչ որ ազդեցութիւններ ստացած են մեր ուսուցիչներէն երեսուն տարի առաջ, անոնց միտքը տակաւին այդ կաղապարուած վիճակին մէջն է. ասկէ կ՚ուզեմ դուրս գան. քիչ մը պաստամբութիւն է պէտք. քիչ մը պիտի ապստամբես ուսուցիչին դէմ:

Յ.Պ. – Խօսքը որո՞ւ մասին է, Լիբանանի տղոց մէկ մասը, որոնք դո՞ւրս են՝ Վահէն, Վեհանոյշը, Գրիգորը, թէ անոնց որոնք հոն են տակաւին:

Յ.Կ. – Անոնք, որ հոն են. անոնց որոնց «լիբանանեան արդասիք» բնութագրումը տուած ենք. բնականաբար Վահէն [Օշականը] բոլորովին փոխուած է, Վեհանոյշը [Թեքեան] փոխուած է. բոլորը արեւմտեան մշակոյթներու ազդեցութեան տակ ցնցման կ՚ենթարկուեն: Հիմա դուն [Յարութիւն Պէրպէրեան], Վահէն, ես՝ մեր առանցքէն դուրս եկած սայլի կը նմանինք. մէկ հոս կը դարնուենք, մէկ հոն կը դարնուենք մեր ուղին գտնելու համար, եւ այդ լաւ նշան է, գեղեցիկ նշան է, ասկէ բան մը կը ստեղծուի. այսպէս հարթ ճանապարհ մը չէ:

... Ջեւական փորձեր կ՚ըլլան [Հայաստանի մէջ], այդ չեմ ուզեր. պէտք է մեր արուեստագէտները գան հասնեն ճշմարտութեան ակունքին. ձեւն ալ կարեւոր չէ, խօսքն ալ կարեւոր չէ. ըսելի՛քը, այդ անկեղծութիւնն է կարեւորը, այդ ճշմարտութիւնը ըսելու քաջութի՛նը, որովհետեւ շատ դժուար բան է ճշմարտութիւնը ըսելը. ատոր չեն հասած տակաւին, որովհետեւ 70 տարի խորհրդային պայմաններու մէջ անոնք ինքզի՛նք գրաքննութեան կ՚ենթարկեն, նախքան բան մը արտայայտելը: Որ ասեմ թէ գոհ եմ հայաստանեան գրականութենից՝ գոհ չե՛մ, բայց գիտեմ որ մեր գրողները, այնտեղ, յատկապէս երիտասարդ գրողները շատ աւելի ասելիք ունեն. քիչ մը հողը պարարտ ըլլայ, այս մեր նորաստեղծ ազատութիւնը քիչ մը արմատներ նետէ, մենք Հայաստանի մէջ մշակութային մեծ նուաճումներ պիտի արձանագրենք, ես վստահ եմ:

(Շար. 1)

ԱՐՄԱՇՈՒ ՎԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՆՉԵՒ 1890-ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Քաղեց եւ ամփոփեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Իրմէ վերջ 8–րդ Վանահայր կը կարգուի Թեմի առաջնորդ Պետրոս Արք. Ղափանցի, որ ծանօթ է իբրեւ բանաստեղծ առաջնորդ եւ գրականութեան սիրահար անձ, Մխաբան Ս. Էջմիածնի: Ան օգտաշատ աշխատանք կը տանի վանքէն ներս, յետոյ իր ծերութեան եւ վարչական տկարութեան պատճառաւ իրեն որպէս փոխանորդ կը կարգէ Յովակիմ Եպիսկոպոս անուն հոգեւորական մը, որ թէեւ գործունեայ անձ էր, բայց յախուռն եւ անխոհեմ իր վարմունքով վանականներուն եւ Թեմի հաւատացեալներուն գայրոյթ կը պատճառէր զանազան առիթներով եւ կը ստորնացնէր նաեւ իր մեծաւորին համբաւը:

Օրուան Պատրիարք Զաքարիա Սրբազան, ի վերջոյ տեղի տուաւ իր ականջին հասած գանգատներուն եւ Յովակիմ Եպիսկոպոսը փոխադրեց Պանտըրմա: Յովակիմ Եպիսկոպոս դէմ եկաւ Պատրիարքական հրահանգին, չընդունեց մեկնիլ եւ ջանաց իր գործունէութիւնը ընդարձակել, որպէսզի չահի չուրջիններուն համակրանքը: Սարկաւագ ձեռնադրեց Յարութիւն անունով մէկը՝ իբրեւ իրեն օգնական, Նիկոմիդիոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով չինեց առաջնորդարան մը, իսկ վանքին մէջ՝ աղբիւր մը:

Ղափանցին վախճանեցաւ 1784–ին եւ թաղուեցաւ հասարակաց գերեզմանատան մէջ, ի նշան ժողովուրդին կողմէ ցուցաբերուած ցուրտ վերաբերումին: Ան այս ճակատագրին ենթարկուած էր պարզապէս անոր համար, որ վանքին գործերը յանձնած էր Յովակիմ Եպիսկոպոսի նման մէկու մը, որ չսիրուեցաւ ժողովուրդին կողմէ:

Արմաշու վանքի 9–րդ Վանահայր նըշանակուեցաւ Բարթողիմէոս Արքեպիսկոպոս Կապուտիկ:

Կապուտիկ բնիկ Պոլսեցի էր, ծնած էր 1739–ին եւ Եպիսկոպոս ձեռնադրուած էր 1775–ին, 35 տարեկան հասակի մէջ: Ան միշտ ուժեղ գործակիցը եղաւ իր հոգեւոր ծնողին:

Ան իսկոյն լծուեցաւ շինարար աշխատանքի, սակայն վանքին մէջ կը շարունակէր մնալ Յովակիմ Եպիսկոպոս, որ անտանելի դարձած էր իր ոտնձգութիւններով: Բարթողիմէոս Արք. երկու տարի համբերեց խոհեմութեամբ: Եւ երբ տեսաւ որ Յովակիմ Եպիսկոպոս չէր դադրեցներ իր չահատակութիւնները, Կապուտիկ Սրբազան Պոլիս գնաց եւ ամէն ինչ պատմեց Զաքարիա Պատրիարքին: Զաքարիա Պատրիարք 2–րդ հրահանգով մը հեռացուց ո՛չ միայն Յովակիմ Եպիսկոպոսը, այլ նաեւ անոր համախոհները: Հաստատուեցաւ խաղաղութիւն եւ Կապուտիկ Սրբազան ձեռնարկեց նախ վանքին նիւթական եւ բարոյական կարիքները վերանորոգելու, ապա վարժարան մը բանալու, միաբանութիւն հաստատելու եւ վերջապէս քայքայուած եկեղեցին վերանորոգելու գործերուն: Վերականգնեց եկեղեցին եւ կատարեց նաւակատիքը: Եկեղեցւոյ նորոգութենէն վերջ ան ձեռնարկեց ընդարձակ շինութեան մը եւս: Բայց բոլոր այս շինարարութիւններով ան գրգռեց իր թշնամիներուն նախանձը եւ տեղի տուաւ նենգամիտ չարախօսութեան, որ հասաւ մինչեւ Պոլիս, Բարձրագոյն Դուռ: Քննիչներ գացին Արմաշու մէջ քննութիւններ կատարելու, ստուգելու համար թէ զէնքի պաշարներ եւ այլ վըտանգաւոր նիւթեր կայի՞ն հոն, ինչպէս կը պնդէին չարագործները: Բայց քննիչները մտահոգիչ ոչի՛նչ գտան Արմաշու մէջ, վերադարձան, թէեւ առժամեայ կերպով արգիլեցին շինութիւնը, սակայն Զաքարիա Պատրիարք չուտով յաջողեցաւ նոր հրովարտակ մը ապահովել եւ վերսկսիլ շինութեանց աշխատանքին:

Այդ թուականէն վերջ աւելի մեծ թիւով ուխտաւորներ ուխտի կուգային Զարխափան եկեղեցին, ժողովուրդը կը հաւատար որ հիւանդները բժշկութիւն կը գտնէին Զարխափանի շնորհիւ: Այսպէս Արմաշու վանքին համբաւը կը տարածուէր մինչեւ հեռաւոր նահանգներ:

Առաջնորդ եւ Վանահայր Բարթողիմէոս Արքեպիսկոպոս Կապուտիկ 1800 թուականին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Կաթողիկոս ընտրուեցաւ, սակայն մերժեց այդ շատ թանկագին պաշտօնը, որովհետեւ կը նախընտրէր մնալ իր վերանորոգած վանքին մէջ: Այդ թուականէն վերջ, ան աւելի աշխոյժ աշխատանք տարաւ Արմաշի մէջ, թափ տուաւ վանական բարեզարդութեանց, շնորհիւ իր բարեկամ ընկերակից Նորընտիր Յովհաննէս Արք. Պատրիարք Ջամաչըրճեանի, որ կառավարական նորընտիր հրովարտակներ ապահովելով թէ՛ կը զօրացնէր Կապուտիկ Սրբազանը եւ թէ կը դիւրացնէր անոր գործերը:

Բայց, եթէ ճիշդ է որ լաւ գործերը երկար չեն տեւեր, հոս եւս Կապուտիկ Սրբազան յանկարծ դէմ յանդիման մնաց անակնկալ դժբախտութեան մը հետ: Այնպիսի պահու մը, երբ ան այցելութիւններ կուտար իր Թեմէն ներս, յանկարծ տեղւոյն տէրէպէյիները հրկիզեցին վանքին ու եկեղեցիին ամբողջական համալիրը, հիմնայատակ ըրին Կապուտիկ Սրբազանին կատարած բոլոր բարենորոգութիւնները, հիմնայատակ ըրին երկար տարիներու քրտնաթոր աշխատանքը, քանի մը վայրկեանի մէջ փճացուցին ամբողջ համալիրը: Դէպքը պատահեցաւ 1804–ին: Վանականները հազիւ կրցան խոյս տալ փրկելու համար իրենց կեանքը եւ միջոցի մը համար ալ իրենք զիրենք պաշտպանեցին թաքստոցի մը մէջ պահուըտելով:

Կապուտիկ Սրբազան, երբ իր փոխանորդ Գէորգ Վարդապետէն լսեց այս աղիտալի լուրը, ահաւոր տառապանքի մը մատնուեցաւ, կորսնցուց իր բարոյական ուժը եւ այդ օրէն վերջ, մինչեւ իր մահուան օրը, չկրցաւ վանք երթալ:

Հրդեհէն հրաշքով փրկուած էր Զարխափանի պատկերը, որ դրուած էր աւագ խորանին վրայ: Կապուտիկ Սրբազանի հրահանգով պատկերը պահուեցաւ հիւղակերպ տաղաւարի մը մէջ, աւերակներէն ներս, որպէս վերջին նշխար նախկիններու շինութենէն:

Վշտակիր Կապուտիկ Առաջնորդ Սրբազանը 5 տարի եւս ապրեցաւ վշտահար հոգեվիճակով:

Կապուտիկ Սրբազանին վախճանումէն ետք իրեն յաջորդեց իր աշակերտներէն հանգուցեալ Զաքարիա Պատրիարքի ձեռնասունը՝ Կարապետ Եպիսկոպոս Եւդոկիացի, 10–րդ Վանահայր Արմաշու եւ Առաջնորդ Նիկոմիդիոյ Թեմի:

Դժուար շրջան մըն էր նորընտիր Վանահօր համար, որովհետեւ վանքը աւերեալ վիճակ ունէր: Բայց հակառակ այդ աւերեալ վիճակին, բարեպաշտ ուխտաւորներու այցելութիւնը կը շարունակուէր: Ուստի անհրաժեշտ էր որ անձնուէր առաջնորդ մը կրկին ստանձնէր վանքը վերականգնելու դժուարին պարտականութիւնը: Դժբախտաբար, Կարապետ Եւդոկիացի այդ կորովը չկրցաւ ունենալ, հազիւ անգամ մը այցելեց Արմաշ, նոյնիսկ չկրցաւ օգտակար ըլլալ իր Թեմին, հակառակ որ իր նշանակումին առիթով պատրաստուած կոնդակին մէջ գովեստներ շռայլուած էին իր մասին: Այսպէս, ան հազիւ կրցաւ տարի մը մնալ, տանելով անպարդիւն պաշտօնավարութիւն մը: Լաւ ընդունելութիւն չգտաւ եւ մեկնեցաւ Պոլիս, աւելի վերջ դառնալու համար Պուրսայի առաջնորդ:

Յաջորդեց 11–րդ Վանահայր՝ Պօղոս Արք. Գարագօչեան: Այս վերջինը ապրած էր փոթորկոտ ծառայութեան շրջան մը, դարձած էր Երուսաղէմի եւ Կաթողիկներու կնճռոտ խնդիրներուն պարագլուխ, բայց 1810 Յուլիսին ընտրուած էր Արմաշու եւ Նիկոմիդիոյ առաջնորդ: Ան պատրիարքական կոնդակ եւ պետական հրովարտակ ի ձեռին, իրեն հետ ունենալով նաեւ երկու վարդապետներ, գնաց Նիկոմիդիա, քանի մը օր վերջ ալ այցելեց Վան: Տեսնելով իր հոգեւոր եղբօր Կապուտիկի օրով զօրացած, սակայն աւելի

վերջ հրկիզուած վանքին վիճակը, սրբատանց յուզուեցաւ, բայց անդրադառնալով որ ուխտաւորները դեռ կը շարունակէին ուխտի գալ, սրտապնդուեցաւ եւ վանքը վերակառուցելու նախնական պատրաստութիւններու ձեռնարկեց: Անձամբ նախագահելով մեծ ուխտագնացութեան մը, քաջալերեց իր շուրջինները, եւ զանոնք պատրաստեց շինարարական աշխատանքի: Բայց երկու տարուան պատրաստութիւններէն վերջ ան չկրցաւ իր ծրագիրը իրականացնել, քանի որ Պուրսացիները յաջողեցան զինքը առաջնորդ նշանակել տալ Պուրսայի: Պօղոս Արք. պիտի պահէր նաեւ Նիկոմիդիոյ առաջնորդի տիտղոսը: Ան միջոցի մը համար Պուրսայի մէջ պաշտօնավարելէ ետք, կրկին վերադարձաւ Արմաշ: Ութ տարի աշխատեցաւ հանդանակութիւններ ընելու եւ զանազան թեմերէ ալ օժանդակութիւններ ապահովելու համար: Իր առջեւ ցցուած ամենամեծ դժուարութիւնն էր շինութեան համար արտօնութիւն ստանալը: Իշխանութիւնները առաջին օրէն ի վեր կասկածելի կը նկատէին վանքը եւ կը փախնային որ ան կը գործածուի իբրեւ գաղտնի զօրանոց կամ մթերանոց:

Այնուհանդերձ Պօղոս Սրբազան յաջողեցաւ արտօնութիւն ձեռք բերել շնորհիւ Նիկոմիդիոյ նաւարանի վերակացու Հաֆըզ Ալի փաշայի, որուն հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակած էր: Ստացուած արտօնութիւնը կը հրահանգէր որ շինութիւնը կատարուի ճիշդ նախկին ոճով, առանց յետին փոփոխութիւն կատարելու վանքին նախորդ վիճակին վրայ: Պօղոս Սրբազան շուտով ձեռնարկեց շինութեան, կատարեց հիմնարկութեան օծումը եւ վերանորոգուած եկեղեցին բացուեցաւ Վարդգայ Խաչի աւագ խորանի օծումով:

Տաճարի շինութենէն երկու տարի վերջ, երբ առաջնորդ Սրբազանը բացակայ էր, Ատափազարցի Գարա Օսման անուն տեղացիի մը զրպարտութեամբ դարձեալ Պոլիսէն քննիչներ եկան: Անոնք եկած էին շատ խիստ տրամադրութիւններով, սակայն անգամ մը եւս չկրցան մտահոգիչ կամ վտանգաւոր բան մը գտնել վանքին մէջ: Այնուհետեւ Պօղոս Սրբազան սկսաւ տաճարին ներքին բարեզարդութեան, որ շարունակուեցաւ մինչեւ իր մահը: Բացաւ նաեւ ուսումնարան մը, որուն վարչութիւնը յանձնեց Ազատնի եւ Թագթագեան Սրբազաններուն: Ճոխացուց մատենադարանը ձեռագիր եւ տպագրեալ գիրքերով: Հրդեհէն մնացած գիրքերն ու անօթները ի մի հաւաքելով, զանոնք արձանագրեց կանոնաւոր տոմարներու մէջ:

Գարագօչեան Սրբազան, որ կը կատարէր նաեւ Պուրսայի առաջնորդի պաշտօն, իր խոր ծերութեան մէջ երբ զգաց որ մահամերձ է, Արմաշ վերադարձաւ, որովհետեւ կը փափաքէր հոն մեռնիլ եւ թաղուիլ Զարխափանի ոտքերուն տակ, համաձայն իր կտակին: Վախճանեցաւ 1825-ին:

(Շար. 2)

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆ Է ՀՈԳԻՈՅՍ

Վերջերս Քրքխանի Հայոց Եկեղեցիին գրաւումը Թուրք կառավարութեան կողմէ մեծ եւ արդար ընդվզում մը պատճառեց մեր մամուլին մէջ:

Պատահածը խորքին մէջ այնքան ալ ծանր դէպք մը չէր եթէ հաշուի առնուին անոր առարկայական պայմանները՝ Կիլիկիոյ այդ քաղաքը հազիւ մէկ կամ երկու հայ ընտանիք մնացած է եւ հարկ է խոստովանիլ որ այդ աղօթավայրը Կարսի կամ Անիի տաճարներուն հոգեւոր եւ մշակութային արժէքն ալ չի ներկայացներ: Սակայն անոր պատճառած հոգեկան ցնցումը մեծ եղաւ որովհետեւ այս գրաւումով, ողջ հայ ժողովուրդը անգամ մը եւս կը վերապրէր իր պատմութեան ամենադաժան պահերը:

Արդարեւ, արեւմտահայու յիշողութեան մէջ դեռ դրոշմուած կը մնան ցեղասպանութեան հետեւանքով գերուած եւ աւերուած հազարաւոր վանքերն ու եկեղեցիները՝ Աղթամարէն մինչեւ Անի, Տեկորէն Լիմի եւ Կտուցի անապատները, Նարեկավանքէն մինչեւ Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետ: Կովկասի, Ռուսաստանի, Նախիջեւանի եւ նախկին Խորհրդային Հայաստանի Հայերը նոյն յուզումով կ՚ողբան իրենց հայրենական ժառանգին կործանումը. չկան այսօր Մոսկուայի, Աստրախանի կամ Նիժնի – Նովկորոտի երբեմնի շքեղ տաճարները: Տասնամեակներ շարունակ Լենինականի «Ամենափրկիչ» եկեղեցին համերգի սրահի վերածուեցաւ, Ռոստովի Սուրբ Խաչի փառաւոր վանքը՝ թանգարանի: Նոյն պատմութիւնը կը շարունակուի այսօր Թիֆլիսի մէջ եւ ամբողջ Վրաստանի տարածքին ուր հայադաւան տասնեակ սրբավայրեր ձեւափոխուելէ ետք կը դառնան վրացական եկեղեցիներ, ուրիշներ, պարզապէս կը քանդուին:

Այս բոլորը անշուշտ մեր պատմութեան մէջ ոչ նորութիւն է եւ ոչ ալ բացառութիւն: Այսօր եթէ Սինկափուրի, Ատիս – Ապապայի կամ Հնդկաստանի տարբեր քաղաքներու մէջ Հայոց աղօթքի տուները որբացած կամ այրիացած կը մնան, այլուր՝ Պետերբուրգ, Լվով, Սամարխանդ կամ Քիշնեւ, անոնք իրենց հարազատ տէրերուն կը վերադարձուին եւ նորոգուելէ յետոյ կը վերագտնեն իրենց նախկին հանդամանքը: Այս պայմաններուն մէջ, նուազագոյնը զարմանալի է լսել որ –դեռ– կենդանի նկատուող գաղութի մը ղեկավարները կը պատրաստուին իրենց վստահուած եկեղեցին թանգարանի վերածել, քաղաքապետարանին աջակցութեամբ: Լուրը, ցաւօք, վաւերական է եւ տուեալ սրբավայրն ալ Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

Անհաւատալի հակասութիւն. Եկեղեցին, այսինքն այն հաստատութիւնը որ դարերով մեր ժողովուրդին յաւիտենական կեանքին ճանապարհը կ՚ուսուցանէր եւ մեր մշակութային արժէքները կը յաւերժացնէր, այսօր կը պատրաստուի մեր հաւաքական գերեզմանին տապանաքարը կնքել Ֆրանսայի մէջ, լռութեան, անտարբերութեան մէջ:

«Թերթին առաքումը դադրեցուցէք, մայրս մահացած է» – մը գոյութիւն ունէր, անոր պիտի աւելցնե՞նք ասկէ ետք «Հաւատացեալ չմնաց, Եկեղեցին փակեցէք» – մըն ալ...

Պիտի գտնուի՞ գոնէ վերջին քահանայ մը՝ վրանիս «Հոգւոց» մը արտասանելու համար եւ «վերջին պոէտ» մը գրելու համար «Եկեղեցին Հայկական, Թանգարանն է հոգւոյս» ... այդ ալ հարց է: Շնորհաւոր նոր տարի բոլորիս:

Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը Դեկտեմբեր 15-ի թիւով կը հաղորդէ մահը գիւղատնտեսական գիտութեան փրոֆէսօր Ա. Մաթեւոսեանի: Ծնած է Մեղրիի Կարճեւան գիւղը, աւարտած՝ Երեւանի համալսարանին գիւղատնտեսութեան ճիւղը: 1949-ին ստացած է փրոֆէսորի կոչում: Գիւղատնտեսական կրթութեան կազմակերպման ու զարգացման գործին մէջ մեծ վաստակի տէր է: Հեղինակած է դասագիրքեր, ունի աւելի քան 500 աշխատութիւններ, ղեկավարած է տոքթորական թեզեր: Անդամ էր Գիտութիւններու ակադեմիային:

ՄԱՐԱՏ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Դեկտեմբեր 10-ին մահացած է Գիտութիւններու ակադեմիային պատմութեան հիմնարկի մասնագէտներէն Մ. Սահակեան: Ծնած էր 1931-ին, Արտաշատ քաղաքին մէջ: Աւարտած էր Երեւանի համալսարանի պատմութեան ճիւղը, 1954-ին սկսած ուսուցչական աշխատանքի: 1958-ին մուտք կը գործէր ներքին գործերու շրջանակէն, ապա 1966-ին՝ պատմութեան հիմնարկէն ներս: Իր ուսումնասիրութեան առանցքը եղած է հայ ժողովուրդին մասնակցութիւնը Բ. աշխարհամարտին: Այդ մասին հաւաքած է հարուստ նիւթ: Ան դասաւանդած է Երեւանի համալսարանի պատմութեան ամպիոնին մէջ, նախ Խորհրդային Միութեան պատմութեան, ապա Հայոց պատմութեան նիւթով: Ունի հրապարակագրական վաստակ:

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՁԵՌԱԳԻՐԸ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՀԱՍԱՒ

Գրականութեան եւ արուեստի Ե. Չարենց թանգարանը ստացած է Պ. Դուրեանի մէկ ձեռագիրը որ Պոլիսէն ձեռք ձգուած ու հոն հասցուած է: Նուիրուած են նաեւ գիրքեր, լուսանկարներ, գրչագիր մատեաններ: Թանգարանը ունի շուրջ հազար ֆոնտ ուր կը պահուի աւելի քան մէկ միլիոն ցուցանմոյշ:

⁂

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ՎՆԱՍՈՒԱԾ ՊԱՍՏԱՌԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Հայաստանի կողմէ քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին նուիրուած Վատիկանի թանգարանի Սիքստինեան սրահին մէջ կազմակերպուած Հայաստանի մշակութային գանձերու ցուցահանդէսին ներկայացուած գանձերուն մէջ էր նաեւ Յովհ. Այվազովսկիի «Մխիթարեան Հայրերը Ս. Ղազարու կղզում» գործը: Կտաւին Հայաստան վերադարձուելէն ետք պարզուած է որ խազի կամ դանակի խոր երկու կտրուածքներ կան անոր վրայ, որ ըստ մասնագէտներու, վանտալիզմի հետեւանք է: Ապահովագրութեան ընկերութեան շուտափոյթ հատուցումներէն ետք ՀՀ Մշակոյթի նախարարութիւնը եւ Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանը անմիջապէս ձեռնարկած են կտաւին վերականգնման գործին, ինչ որ ներկայիս աւարտած է եւ հանրածանօթ պաստառը վերագտած է իր տեղը Հայաստանի պետական պատկերասրահին մէջ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

– Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի անունը, քանի որ զինքը չես ճանչնար:

– Գոնէ դրամ ունի՞ քովը, թէ՞ մեզի պէս գրպանը ծակ է:

– Հազիւ անգամ մը տեսնուեցայ հետը ու տակաւին ժամանակ չունեցայ իր նիւթական վիճակին վրայ գաղափար մը կազմելու, այսուհանդերձ միլիոնատէր մը չէ... ատիկա յայտնի է իր իջած օթէլէն:

– Մենք հոս կը նստինք, դուն գնա բարեկամդ տես եւ եթէ համոզուիս, որ մեզի կրնայ օգտակար ըլլալ, ա՛ռ հետդ հոս բեր... ես Միսաք պէյին հետ ժամանակ կ՚անցընեմ... կարծեմ հիմա գործ չունիս, այնպէս չէ՞, – հարցուց Շաւարշ՝ Միսաքի դառնալով:

– Մինչեւ կէսօր գործ չունիմ – պատասխանեց երիտասարդը, – կէսօրին, երբ սրճարաններն ու գարեջրատուները լեցուին, այն ատեն մեր գործը կը սկսի ու մէկ ժամէն կը լմննայ:

– Վա՜յ, Միսաք պէյ, վա՜յ, երբեք, մտքէս չէի կրնար անցընել, որ քեզ օր մը այս վիճակին մէջ պիտի տեսնեմ, դուն որ Բերայի ամէնէն փայլուն երիտասարդներէն մէկն էիր:

– Անոնք մոռցանք... ասկէ զատ դուն այլեւս ինծի Միսաք պէյ մի՛ ըսեր, պարզապէս Միսաք բաւական է:

Այս խօսակցութեան միջոցին Թոմի արդէն հեռացած էր եւ ուղղուած մօտակայ փողոց մը, ուր կը գտնուէր իր երթալիք պանդոկը, կապոյտ ներկուած անշուք շէնք մը:

Առաջին յարկը, սենեակի մը առջեւ կանգ առաւ եւ դուռը զարկաւ:

– Մտէ՛ք, – ըսին ներսէն մէկ քանի ձայներ:

Թոմի դուռը բացաւ:

Երեք հոգի կը գտնուէին սենեակին մէջ, որոնց երկուքը արդէն ծանօթ են մեր ընթերցողներուն: Ասոնցմէ մին Սաքօ Թաթուլն էր, երկրորդը Սեւ Կարօն, իսկ երրորդը անծանօթ երիտասարդ մը:

Թաթուլ եւ Կարօ Մօլլային հետ ունեցած իրենց վերջին ձախողութենէն ետքը մէկ քանի ամիսներ թշուառ կեանք մը անցուցած էին Պուքրէշի մէջ, յետոյ յաջողած էին միամիտ զոհ մը գտնել ու անկէ բաւական մեծկակ գումար մը չորթել: Ոստիկանութիւնը, սակայն, միջամտած էր, և հազիւ կրցած էին օձիքնին ազատել ու Գօստանցա ապաստանիլ ու անկէ ալ յունական բեռի շոգենաւով մը Փիրէա երթալ, ուր ինքզինքնին ապահով չէին զգացած ու շունչերնին առած էին Սուրիա: Թոմի Թաթուլը ճանչցած էր Իզմիրի մէջ, ուր մեր հերոսը կարգ մը չահատակութիւններ գործած էր մէկ քանի տարի առաջ, յանուն յեղափոխութեան եւ հայրենիքի ազատագրութեան:

– Վախցայ, որ դեռ պառկած կ՚ըլլաս, – ըսաւ Թոմի:

– Ես սովորութիւն չունիմ շատ պառկելու, առտուն կանուխ արեւուն հետ պէտք է որ ելլեմ:

Թոմի միւս երկու երիտասարդները ցոյց տալով՝ աւելցուց.

Այս երկու պարոնները ճանչնալու պատիւը չունիմ, արդեօք քեզի հե՞տ են:

– Ասիկա իմ ընկերս է, Ռումանիայէն միասին եկած ենք... Սեւ Կարօ է անունը, թերեւս լսած ես:

– Կարծեմ թէ այդ անունը լսած եմ, – ըսաւ Թոմի բարեւելով:

– Իսկ միւս պարոնը հոս ճանչցանք, – շարունակեց Թաթուլ, – ի՞նչպէս է ձեր անունը:

– Եղբայր Բառնաբաս, – պատասխանեց անծանօթ երիտասարդը:

–Այո, հիմա յիշեցի, – գոչեց Թաթուլ ժպտելով, – եղբայր Բառնաբաս:

Այն, որ ինքզինք եղբայր Բառնաբաս կ՚անուանէր, հազիւ 30–32 տարեկան, համակրելի դէմքով, խելացի աչքերով, խարտեաշ երիտասարդ մըն էր:

– Եղբայր Բառնաբասը, – շարունակեց Թաթուլ, – քարոզիչ է, Քրիստոսի մօտալուտ գալուստը կը պատմէ կոր եւ միեւնոյն ատեն աշխարհ ալ մօտ օրէն պիտի կործանի՝ կ՚ըսէ կոր...

– Ո՞ւր է ձեր բուն տեղը, – հարցուց Թոմի՝ երիտասարդին դառնալով:

– Մեր բուն տեղը յայտնի չէ, – պատասխանեց երիտասարդը, – մեր գործերուն համեմատ կա՛մ երկինքի արքայութիւնը պիտի վայելենք եւ կա՛մ Դժոխքի կրակին մէջ պիտի այրինք:

– Իմ հարցուցածս այդ չէ, հոս, Սուրիոյ մէջ ո՞ւր կը բնակիս, եղբայր Բառնաբաս:

– Որոշ տեղ մը չունիմ, կը պտըտիմ, կը քարոզեմ, որովհետեւ ժամանակ պէտք չէ կորսնցնել, նշանները մէջտեղ են, Քրիստոսի գալուստը մօտ է... պէտք է ամէնքս ալ պատրաստ ըլլանք, մեղքի մարդը մեր վրայէն թօթափենք:

– Եղբայր Բառնաբաս, ո՞ւրկէ եկար Պէյրութ, – հարցուց Թոմի:

– Հալէպէն կու գամ և Զահլէ կ՚երթամ եղբայրներուն եւ քոյրերուն քարոզելու:

– Գիրքեր, տետրակներ ալ ունի պայուսակին մէջ, մեզի տուաւ, – միջամտեց Թաթուլ:

Յետոյ երիտասարդին դառնալով՝ աւելցուց:

– Այս մեր բարեկամին ալ տուր, ան ալ իր մեղքերը քաւելու պէտք ունի:

– Չէ՛, չէ՛, – գոչեց Թոմի, – թող մընայ, ես գիրքի ու տետրակի տալիք դրամ չունիմ:

– Մենք Տէրոջ խօսքը դրամով չենք տար, – ըսաւ երիտասարդ, – ձրի կը բաժնենք:

– Այդ տարբեր:

Եւ ծրար մը գիրք, տետր, ամսաթերթ թխմեց Թոմիի ձեռքը:

(Շար. 163)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. – Ամանորի առթիւ, Տիկին Անահիտ Բամպակեան 3000 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տաւուտեան 2500 Ֆր.:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր գիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30

M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30
REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey VANICK
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

***

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **dîner dansant** à l'occasion du Noël arménien

le Samedi 8 Janvier

animé par **Marten Yorgantz et son Orchestre**

dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières

Participation : 250 F par personne.

Réservation:
— Mme Himinian : 01 40 11 19 33
— Mme Kaichian : 01 47 99 92 35

(Շար. Ա. էջէն)

խելացի է, լաւ պատրաստուած, պաղարիւն: Խաթամ «Մահմետական Եղբայրներ»ու աՀաբեկչական միջազգային ընկերակցութիւնը կը ներկայացնէ: Գալով Մասխադովի, Մանիլով կ'ըսէ թէ Չէչէնները ոչ մէկ տարբերութիւն կը դնեն անոր, Բասայեւի եւ Խաթամի միջեւ:

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ օդակայանը կը գտնուէր միչտ, Դեկտ. 28-ին, հնդկական էոլայնգի օդանաւը 160 ճամբորդներով, որոնք պատանդներն են հինգ օդահէններու: Նոր-Տէլհի բանագնացներ ղրկած է, մինչ պատանդներու ընտանիքներն ու բարեկամները նստացոյց կ'ընեն Հնդկաստանի վարչապետին բնակարանին առջեւ, պահանջելով որ պաշտ արձակուի սիննի կրօնաւորը եւ փրկուին պատանդները:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ պետը կը մեղադրէ երկրին իշխանութիւնները, որոնք չեն սատանձներ Ա. Էօճալանի մահապատիժը և բանակին կը թողուն հարցին ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

ՊՕՊՈՒՌՈՒ Ժ. Փոմփիտու մշակութային կեդրոնը, երկու տարիներու աշխատանքէ ետք, կը վերաբացուի Յունուար 1-ին եւ երկու օր մուտքը ձրի է ու դուռները բաց են:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au **CENTRE VALEYRE**
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Thétre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par

J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE

Animée par l'Orchestre DVIN
et DISC-JOCKEY MARCO

Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées — P.A.F. : 120 F (+ conso)
Tél: 04 91 66 91 99 • 04 91 93 69 59 • 04 42 64 12 51

— Tenue correcte exigée —

2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Թարգմանչաց Վարժարանին մէջ

19/27, Sentier des Epinettes
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

Դեկտ. 31, ժամը 20·30-էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝ ԿՐԻՇԱՑԻ եւ իր նուագախումբին

Ընտանիքով եւ բարեկամներով մուտք գործենք 2000 Թուականը հայկական ջերմ մթնոլորտի մէջ:

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին. – 01 – 46 – 45 – 60 – 55

Տեղերը սահմանափակ են:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Տիկին Սոֆի Քիլէճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Ֆալք 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժագ Տամլամեան 600 Ֆրանք, Պր. Ռոժէ Թօփալեան 1000 Ֆր., Օր. Ժանին Բրիկեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան 200-ական Ֆր., Պր. Ժան – Մարկ Թոքաթլեան 100 Ֆր., Պր. Ռոպէր Գարամաճեան, Օր. Մաոլէն Սխակեան 400-ական Ֆր., Տիկին Էլիզ Գափուճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Խօղթէյին 100 Ֆր., Տիկին Սիւզան Յակոբեան 250 Ֆրանք, Տիկին Թէրէզ Պարոնեան 500 Ֆրանք, Տիկին Լիլիան Առաքելեան 150 Ֆր., Պր. Դաշնակեան 1000 Ֆր., Տիկին Պրիտի, Տիկին Ֆրանսուազ Կորս, Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժագ Քեաթիպեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան 500-ական Ֆրանք, Պր. Հայկազուն եւ Օր. Ֆրանսին Գազանճեան 100 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան ծնողաց յիշատակին 500 Ֆր.:

Ամերիկայէն Թիւթիւնճեան ընտանիք Սարգիս եւ Երանուհի Թիւթիւնճեանի յիշատակին 500 Ֆր.:

Օր. Ժագլին Քանարեան Լեւոն եւ Պերճուհի Քանարեանի յիշատակին 300 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան Ալֆոնս Շահվէզիլեանի յիշատակին 1000 Ֆրանք:

Պր. Հերման Աբրահամ հօր՝ Ժիրայր Աբրահամի մահուան առիթով 1500 Ֆր., նոյն առիթով՝ Պր. Ժագ Տէմիր 1500 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Խրիմեան Աբրահամ Գազանճեանի մահուան առթիւ՝ 3000 Ֆր.:

Գալընթարեան ընտանիք՝ Նորա Գալընթարեանի մահուան առթիւ 3000 Ֆր.:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուշադրութիւն.–

Նախատեսուած էր Ուրբաթ օր, 1999 Դեկտեմբեր 31-ին, ճիշդ կէս գիշերին՝ «Հսկում»ով եւ «Փառք ի բարձունս»ով ողջունել 2000 Թուականը:

Պարտաւորուած ենք սակայն զանց ընել այդ արարողութիւնը, քանզի նոյն ժամուն Մայր Տաճարիս անմիջական կողքին եղող Շան զ'Էլիզէի պողոտային վրայ տեղի պիտի ունենան յատուկ ձեռնարկներ որոնք գործնապէս անկարելիութեան կը մատնեն մեզ իրագործելու այդ ծրագիրը:

***

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1, 2000
ՏԱՐԵՄՈՒՏ – ԿԱՂԱՆԴ
Գ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՀՈՑ

Տօն Սրբոցն Բարսեղի Հայրապետին, Գրիգորի Նիւսացւոյն, Սեղբեստրոսի Հռովմայ Հայրապետին եւ աբբայ Եփրեմի Խորին Ասորւոյ

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼՔԵԱՆ

***

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
Զ. ԿԻՐԱԿԻ, ՅԻՍՆԱԿԻ
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՀՈՑ

Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5, 2000-ԻՆ
ՏՕՆ Է ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին հայ մանուկները կը հաղորդուին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ հայ մանուկներու օր: Ընդառաջելով Սրբ. Հօր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Խ. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը այս առթիւ կը կազմակերպէ՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար կաղանդչէքեր գաղութի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի տեսերից մը կը սպասէ:

Կը խնդրուի մեզ տեղեակ պահել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողքներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան:

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք բազմութեամբ:

ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2
Ամանորի պատարագ ժամը 10-ին:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:
Երեկոյեան Ժամերգութիւն ժամը 17-ին
Ընթերցուածներ ժամը 17·30-ին
Պատարագ ժամը 18-ին
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ
Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը 9-ին
Պատարագ ժամը 10-ին
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք
ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան ժամը 10-ին Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.806 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.806

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 28/29)

ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10-ԻՆ

Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի տնօրէն, Նոր Ուղի կուսակցութեան նախագահ Ա. Բլէեանի դատը կը սկսի Յունուար 10-ին: Ինչպէս ըսած է Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքներու Ա. Առեանի դատաւորը, Ա. Բլէեան, անոր պաշտպան փաստաբանը Անժելա Կարապետեան, նաեւ նոյն խնդրով մեղադրուած կրթարանի հաշուապահն ու գանձապահը՝ Ռիմա Պօղոսեան ու Այտա Աւագովա դիմում ներկայացուցած են որ իրենց բանտարկութեան վերջ տրուի, սակայն դատաւորը մերժած է, առարկելով որ մեղադրանքները ծանր են եւ թղթածրարին նիւթերը դեռ հետազօտուած չեն:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԲՈՂՈՔԸ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը խստիւ բողոքած է Ղարաբաղի մէջ 30 տարուան ընթացքին 150 երկրաշարժի կայան բանալու Հայաստանի կառավարութեան որոշումին դէմ: Ադրբեջանի նախարարութիւնը Հայաստանի որոշումը կը նկատէ «Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան հերթական կոպիտ խախտում եւ միջամտութիւն Ադրբեջանի ներքին գործերուն»:

***

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲ

Հանրապետական կուսակցութեան եւ «Միասնութիւն» խմբակցութեան ղեկավար Ա. Մարգարեան ըսած է թէ աշխատանքային խումբ մը կազմած են քննարկելու համար Սահմանադրութեան փոփոխութիւնները արագացնելու խնդիրը: Ներկայիս խորհրդակցութիւններ կը կատարուին տարբեր կառոյցներու հետ. գլխաւոր խնդիրը իշխանութեան թեւերու միջեւ լիազօրութիւններու յստակացումն է: Ան աւելցուցած է թէ հրաժարած չեն յառաջիկայ Մայիսին Սահմանադրութեան փոփոխութիւնները հանրաքուէի դնելու պահանջքէն:

***

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն Դեկտ. 27ի յայտարարութեամբ մը ուշադրութեան յանձնած է որոշ ըրասփիւռներու, քաղաքական գործիչներու, կուսակցութիւններու ընթացքը որով կասկածի կ'ենթարկեն Հոկտ. 27-ի պատահարին նախաքննութեան օրինականութիւնը եւ կը փորձեն Ազգ. Ժողովին տալ Սահմանադրութեամբ չնախատեսուած լիազօրութիւններ: Կոմիտէն մտահոգութիւն կը յայտնէ երեւոյթին որ միայն կրնայ խոչընդոտել ճշմարտութեան լուսաբանութիւնը որուն կը սպասեն զոհերու հարազատները եւ ամբողջ ժողովուրդը:

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԻՐԱՆ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան ընդունած է Իրան այցելելու իրեն եղած հրաւէրը զոր ներկայացուցած է Իրանի ժամանակաւոր գործավար Մոհամմատ Ֆ. Քուլէյնին: Այս վերջինը շեշտելով երկու երկիրներու գլխաւորաբար ուժանիւթի, փոխադրութեան մարզերու գործակցութեան կարեւորութիւնը, ըսած է թէ գործօն աշխատանքով կարելի է իրագործել շատ մը ծրագիրներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ՝ ԱՂԷՏԵԱԼ ԵՐԿԻՐ

70 ՄԵՌԵԱԼ, 3 ՄԻԼԻՈՆ ԸՆՏԱՆԻՔ ԱՌԱՆՑ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻ ԵՒ ԱՅԼ ԾԱՆՐ ՎՆԱՍՆԵՐ

ՖՐԱՆՍԱ ԴՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԵՑ

Ամբողջ երկիրն է որ աղէտեալ է, եթէ նոյնիսկ Դեկտ. 28-էն իսկ հովը կորսնցուց իր ուժը եւ հանդարտութիւն կը տիրէր: Կը մնար սակայն ստեղծուած աննախընթաց կացութիւնը ամանորի նախօրեակին: Նախ մեռեալներու թիւը որ, Դեկտ. 29-ին 70-ի հասած էր, որոնց 13-ը միայն Շարանթ – Մարիթիմի նահանգը: Կան երեք միլիոնէ աւելի օճախներ, որոնք զրկուած են ելեկտրական հոսանքէ, ինչ որ միայն լոյսի հետ կապ չունի, այլեւ ջերմութեան: Դեկտ. 28-ին Ֆրանսա Մեծն-Բրիտանիոյ, Գերմանիոյ եւ Սպանիոյ դիմեց որպէսզի ելեկտրալարեր, ելեկտրասիւներ հայթայթեն, քանի Ֆրանսա այլեւս ի վիճակի չէ դարմանելու բոլոր վնասները: 12 հազար բանուորներ կ'աշխատին գիշեր – ցերեկ վերահաստատելու համար հոսանքը, բայց ջանքերը ի դերեւ կ'ելլեն: Ի տես այս կացութեան, մամուլը խիստ քննադատութեան ալ անցած է հաստատելով որ որքան դիւրաբեկ է գերարդիական թեքնիք վայելող ընկերութիւն մը եւ թէ ի՞նչպէս բոլորովին անզամալոյծ կը դառնայ Ֆրանսայի նման երկիր մը, երբ աղէտ մը կը պատահի: Ճիշդ է որ եղածը աննախընթաց է, բայց եւ այնպէս պէտք չէ որ նման ծանրակշիռ կացութիւն մը ըստեղծուէր: Կան անխոհեմութիւններ, վրիպումներու անտեսում եւ այդ առընչութեամբ Լիպերասիոն խմբագրական մը գրած էր Դեկտ. 29-ին: Ելեկտրական հոսանքի չգոյութիւնը որոշ շրջաններու մէջ պատճառ է որ հեռաձայն ալ չըլլայ եւ Դեկտ. 29-ի իրիկունը չունեցողներու թիւը որ արդէն երկու միլիոն էր պիտի բարձրանար երեքի, որովհետեւ կը սպառէին ելեկտրական հոսանքը փոխարինող մարտկոցները:

Դեկտ. 28-ին Շիրաք մէկ կողմէ, Ժոսփէն միւս կողմէ այցելեցին աղէտեալ շրջանները կամ ելեկտրական հոսանքի կեդրոնները, կացութիւնը մօտէն տեսնելու համար: Որոշուեցաւ աւելի շատ ուժեր բերել բանակէն եւ ընել ինչ որ դեռ կարելի է, բարելաւելու համար վի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՍԵՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Երկու ռուս սահմանապահները որոնք Ապրիլ 14ին կրակ բացած ու երկու գիւմրեցի սպաննած, եօթը հոգի ալ վիրաւորած էին, Դեկտ. 28-ին դատապարտուած են 15 եւ 14 տարուան բանտարկութեան: Գիւմրիի դատարանը որ վճիռը դատած է, տուած է նաեւ դրամական պատիժներ. զոհերուն հարազատները եւ վիրաւորուած անձերը 12 միլիոն դրամի հատուցում պիտի ստանան: Երկու դատապարտեալները կը պատկանէին Հայաստան – Թուրքիա սահմանին ռուսական զինուորական խարիսխին:

ՓՈՒԼԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻ ՑԵՑԸ ԵՒ ԱՅԼ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ

Խաղ մը կայ որ կը կոչուի «Ինծի վախ պատճառէ»: Վախը, անձկութիւնը, վրտանգի հանդէպ սէրը մարդոց համար նոյնքան փնտռուած, ուզուած ապրումներ են որքան հաճոյքի եւ ուրախութեան զգացումները, նոյնիսկ՝ ոմանց պարագային՝ հացն ու ջուրը: Վերոնշեալ խաղը կը ծառայէ մարդ էակին այդ պահանջքը գոհացնելու, անոր ընդերքը խռովելով սահմռկեցուցիչ պատմութիւններով: Ալֆրէտ Հիչքոքի շարժապատկերները կը ծառայեն նաեւ այդ նպատակին:

Այս տարուան ամբողջ ընթացքին մարդկութիւնը տարուած է «Ինծի վախ պատճառէ»ի խաղով: Երրորդ Հազարամեակի մուտքը երազուած առիթն էր մարդոց դիւրագրգիռ ջիղերը լարելու՝ անդոհալի հեռանկարներու պատկերացումներով: Բազմաթիւ քրիստոնեայ խմբաւորումներու համար նաեւ սպասուած Նըշանն էր, մեծագոյն «Աւետիս»ը Քրիստոսի երկրորդ գալուն, այլ խօսքով՝ աշխարհի կործանումին: Նոր հազարամեակի սեմին այդ խաղը հասած է իր սրագոյն գագաթնակէտին:

Այս առթիւ, հազարաւոր յօդուածներու կողքին լոյս տեսան բազմատասնեակ հատորներ, որոնցմէ մէկը՝ Հազարամեակի Ցեցը, ինչպէ՞ս վերապրիլ Քաոսէ մը, հեղինակ՝ Մայքըլ Հայաթ՝ դասուեցաւ «Նիւ-Եորք Թայմզ»ի համաժողովրդականութիւն շահած գիրքերու շարքին: Կողքին վրայ տեղ գտած բովանդակութեան գլուխներուն վերնագիրները բաւարար են մարդոց հոգիները ալեկոծելու. – Ելեկտրականութեան ցանցը չի բանիր, հեռաձայնները չեն աշխատիր, Ձեր դրամատան համակարգիչը աւրըւած է, Ոստիկանութիւն չկայ եւ չի պատասխաներ ստիպողական օգնութեան կոչերուն, Ընկերային կազմը կը ճաթռտի եւ ոչ մէկ բան այդ կը կեցնէ, Կրնա՞ք պաշտպանել դուք ձեզ, ձեր ընտանիքը եւ այն ամէն բանը որուն համար աշխատած էք:

Այս հարցումները անդոհանք յառաջացնելու առաջին երկար մասն է: Երկրորդ մասի հարցումին հետ կու գայ պատասխանը. «Այո՛, կրնա՛ք, ահա թէ ինչպէ՛ս»: Ո՛ւֆ... գաթարսիս...:

Մեր տրամադրութեան տակ գտնուող ուրիշ հատոր մը, որ կը կոչուի Հոգեկան վերապրում Y2K տագնապի բնթացքին աւելի կը զբաղի հաւատքի եւ հոգիի փրկութեան հարցերով: Անմիջապէս յայտնենք թէ հեղինակին –Սթիվ Ֆարրար– այս գիրքը Եհովայականներու հըրատարակութիւնն է: Հեղինակին համար Y2K կրնայ «գործիք մը ըլլալ, որով Աստուած ուզէ ամբողջ աշխարհին ուշադրութիւնը գրաւել(...), ուզէ դատաստան կատարել»: Այսինքն՝ երկրորդ Ջրհեղեղ մը, այս անգամ առանց Նոյեան Տապանի մը կարգադրութեան, նոյնիսկ անասուններու վերապրումին համար: Զուգահեռներ կը քաշուին պատմական Իսրայէլի կործանումին եւ ներկայի Միացեալ-Նահանգներու միջեւ. առաջինը կործանեցաւ երբ կը գտնուէր իր ուժի, հարստութեան եւ փառքի գագաթնակէտին, երկրորդը այսօր կը գտնուի նոյն դիրքին վրայ:

Այսուհանդերձ, այս հեղինակն ալ կը դիմէ Քիչ-մը-Ինծի-վախ-պատճառէ-ի խաղին, երբ որպէս եզրակացութիւն կ'ըսէ թէ կրնայ ըլլալ որ Աստուած լսէ «Իր ժողովուրդին առ Իրեն բարձրացուցած աղօթքները», եւ իր Դատաստանը չգործադրէ, ծնունդ տալով Վերապրումի մը, եւ «կրկին ուղղելով Իր օրհնութեան գետերը դէպի մեր ազգը»: Ինչո՞ւ միայն «մեր» ազգը: Ամէն պարագայի՝ կըրկին... Ո՛ւֆ:

Բնականաբար կարելի չէ անվարան ըսել թէ Նոր հազարամեակի առաջին ժամերուն կամ օրերուն աշխարհի վրայ ոչ մէկ կարգի խառնաշփոթութիւն պիտի պատահի, այնքան ատեն որ համակարգիչներու աշխատանքի նոր ժամկէտը իրօրապէս չէ փորձարկուած: Կարելի չէ նաև վստահեցնել թէ խուժանարար տարբեր առիթէն օգտուելով պիտի չփորձեն յագուրդ տալ իրենց քանդիչ եւ թալանող բնազդներուն: Սակայն կարելի չէ հասկնալ թէ այս բոլորին մէջ ո՛ւր կը գտնուի Աստուծոյ կամքը կամ Բարձրեալին մատը:

Ամէն գնով աշխարհի վախճանը տեսնելու այս համաշխարհային ինքնադրրդութիւնը նախ կը սնանի մարդկային պղտոր եւ անվստահելի հոգեկան աշխարհէն: Մարդուն տղմուտ ենթախորքը ձըգտում մը կայ իր կաշին պատռելու, եւ անով՝ իր շրջապատը, կործանելով ինչ որ ընկերութիւնը կառուցանած է: Այդ մտահոգիչ ձգտումին կիզակէտը ներկայիս կը գտնուի քրիստոնէական շրջանակներու, մասնաւորաբար աղանդաւորներու մօտ, աստուածային պատգամներու գունաւորումով: Մի քանի տարի առաջ հաւաքական անձնասպանութիւն մը տեղի ունեցաւ Ամերիկայի մէջ: Ենթակաները կը հաւատային որ աստուածային տիեզերանաւը արդէն մօտեցած է երկրին զիրենք տեղափոխելու համար խոստացուած աշխարհը՝ իրենց մարմնական անփոփոխ եւ անեղծ կառոյցով: Կը սպասուէր որ երկհազարամեակի այս վերջին Քրիսթմըսի առթիւ անձնասպանութեան եւ ահաբեկումի ահաւոր դէպքեր պատահին, մասնաւորաբար Քրիստոսի ծննդավայրին մէջ, ուր աղանդաւորներ նաեւ հաւաքուած էին: Նման բաներ չպատահեցան: Հիմա կը սպասեն Նոր Տարուան առաջին ժամերուն: Նոր Տարի մը եւ երեքհազարամեակի մը սեմը՝ որ ինչպէս ծանօթ է կը վերաբերի միայն աշխարհի բնակչութեան մէկ վեցերորդին: Ո՛չ Չինացին, ո՛չ Հնդիկը, ո՛չ մահմետականը կամ մովսիսականը աղերս ունին քրիստոնէական օրացոյցներու հետ:

Ամէն գնով աշխարհի վախճանին մարգարէացումը վկայելու եւ Քրիստոսի խոստացած վերադարձը դիմաւորելու մարդկային այս ջերմեռանդ կիրքը կը յիշեցնէ սկաուտական մանրավէպ մը: Ամէն օր բարի արարք մը կատարելու արիական նշանաբանը կիրարկելու իր ջանքին մէջ, «գայլիկ» մը կոյր մը կ'անցընէ պողոտայի մը մէկ մայթէն միւսը: Եւ երբ սկաուտապետը հարց կու տայ թէ այս օրինակելի արարքը ինքնաբերաբա՞ր կատարած էր թէ կոյրին խնդրանքով, պատասխանը կ'ըլլայ. «Ինք չէր ուզեր անցնիլ, սակայն ես բռնի անցուցի որ լաւ արարք մը կատարած ըլլամ»:

Կարգ մը աղանդաւորներ պիտի ուզէին մանչուկ սկաուտին նման բարի արարք մը կատարել փաստելու համար աւետարանային անյեղլի ճշմարտութիւնը:

Ասոր համար պատրաստ են մարդկութիւնը անցընել այս աշխարհի ափէն դէպի միւս աշխարհի ափը, ի հարկին պայթեցնելով օրէ օր փխրուն դարձող եւ տենդէ սրսփացող մեր մոլորակը:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

(ԲԱԶՄԱԿԻ ԶՐՈՅՑ ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ ՀԵՏ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յ.Կ. – …Ես չատ չեմ ուզում Հայաստանը կապուի Ամերիկայէն, Փիզիքապէս, տնտեսապէս, ոչ ալ մշակութապէս, որովհետեւ վնաս է. սխալ բաներ պիտի առնեն մեզմէ, փոխանակ Ամերիկայի լաւագոյն տարրերը առնեն, երկրորդական, ցուցական բաները պիտի վերցնեն ու աղաւաղեն մեր կենցաղն ու մեր մշակոյթը:

… Պէտք է իւրացնենք արեւմտեան գրականութիւնը, արեւմտեան փիլիսոփայութիւնը, անգլիական, ամերիկեան, եւրոպական՝ որպէսզի կարողանանք հարստանալ:

Վ.Մ. – Արդեօք Հայաստանի տնտեսական տագնապը, հացի խնդիրը, պատճառը չէ՞ որ Հայաստանի գրողները այսօր չեն ստեղծագործեր…

Յ.Կ. – Այդ նոյն բաները յաճախ մտածեր եմ. երկու բան կայ. Նախ ընտանիքին երբ չես կարող հաց մատակարարել, երբ զաւակներդ անօթի են… գրող գիտեմ, չորս – հինգ զաւակներ ունի. անօթի են. այդ տղան ի՞նչ գրէ. արդէն իր կեանքը ողբերգութիւն է. մեծագոյն վէպը չգրուած կեանքն է. ո՞վ կրնայ այդ վէպը գրել – ուրեմն չի գրեր. իսկ Հրանտ Մաթեւոսեանի պէս գրողներու պարագան, կամ Զօրայր Խալափեանի… տասնեակ գրչակից ընկերներ ունեմ որոնք չեն ստեղծագործեր, եւ դա գիտէ՞ք ինչ է… չեմ ըսեր որ անպատճառ անդորր պայմաններ են պէտք, բայց երբ խախուտ է ոտքի տակէդ հողը… անգլերէն premise կ'ըսեն, հարթակ մը պիտի ըլլայ ոտքիդ տակ, կանգնես. եւ ըսես՝ այս իմ փիլիսոփայութիւնն է, հիմա բան մը ունեմ ըսելիք. երբ խախուտ է, չգիտես թէ արդեօք կեանքը պիտի շարունակուի՞, արդեօք կեանքը դէպի անիշխանութի՞ւն պիտի երթայ… Հոգեկան տագնապի մէջ ես չես կրնար գործ ընել. տնտեսական տագնապ ըլլայ, ընտանեկան տագնապ ըլլայ, ամուսնական տագապ ըլլայ. երբ բան մը կայ՝ չես կրնար կեդրոնանալ: Միայն այն ատեն, երբ որոշ բաներ դասաւորուած են, ազգի կեանքին մէջ որոշ երեւոյթներ, որոշ առարկաներ իրենց տեղն ինկած են… Հայաստանի մէջ այսօր շարունակ ցնցման մէջ են, եւ մարդ չի կրնար ստեղծագործել, յատկապէս լայն շունչով բան չի կրնար տալ: Կ'ուզես կեանքը վերարտադրել, բայց կեանքը աւելի խորիմաստ է, աւելի ցնցիչ է, աւելի գունեղ է, աւելի տագնապալի է քան թէ գրականութիւնը – գրականութեամբ ի՞նչ կարող ես տալ, երբ առօրեան աւելի կուտայ. ի վերջոյ գրականութիւնը առօրեայի վերարտադրութիւնն է…

Վ.Ա. – Կամ եղածին կամ ըլլալիքին…

Յ.Կ. – Այո exactly, *երբ առօրեադ այնքան ողբերգական է, այլեւս ստեղծագործութեան տեղ չի մնար. կը տկարանայ ստեղծագործութիւնը առօրեային առջեւ, օրուան ողբերգութեան առջեւ գործը անգոյն բան դուրս պիտի գայ: Հոս է Հրանտ Մաթեւոսեանի ցաւը, որը եւ իմ ցաւն է, մեր բոլորին ցաւն է: Ես իմ կեանքին մէջ հասել եմ մի հանգրուանի, որ հարց կուտամ, թէ ինչ որ ըրած եմ՝ արժէք չի ներկայացներ, եւ վստահ չեմ անելիքիս համար ապագային, թէ այն որ պիտի ընեմ, որեւէ արժէք պիտի ներկայացնէ թէ ոչ: Ես ալ նո՛յն ապրումները ունեմ, որովհետեւ կը տառապեմ, բոլորս ազգովին կը տառապենք, այս մեր երկրի ներկայ կացութեան պատճառաւ. Հայաստանի դրութիւնը, Արցախի վիճակը… Ի՞նչ գնալ ու սիրային բան գրել երբ մարդիկ Արցախում նահատակւում են, ո՞վ կրնայ բանաստեղծութիւն գրել արուեստի մասին, գեղեցկութեան մասին, կնոջ մասին, երբ սովալլուկ ժողովուրդը ամբողջ անօթի վիճակի մէջ է. այս է, սիրելիս. ընթարմացել ենք որպէս ազգ, հինգ տարի է, որ մենք ընթարմացած վիճակի մէջ ենք. անգամ մը որ նստէ այդ փոթորիկը, պղպջակները իջնեն, տեսէք ինչեր մէջտեղ պիտի գան…*

Ե.Է. – Արտասահմանեան, սփիւռքահայ մշակոյթ մը ձեր մօտ կարելի՞ է տարազել. ու տակաւին, Հայաստանին յարաբերաբար, հայ մշակոյթ հասկացողութիւնը կարելի՞ է յառաջ քշել. թէ՝ մեր հայ մշակոյթին ճակատագրուած է տեսակ մը աշխարհաքաղաքացիութիւն: Ի՞նչ է ձեր պատկերացումը այս ուղղութեամբ: Արեւմտահայ մշակոյթ մը, սփիւռքահայ, կարելի՞ է ստեղծել, եւ հասարակաց գետին մը գտնել. Հայաստանի յարաբերաբար այդ մշակոյթը կարելի՞ է հասարակաց գետին մը նկատել ու յայտարարել որ հայ գրականութիւն է. ի՞նչ կը սպասէ մեզի:

Յ.Կ. – Ձեր հարցումներուն մէջ բաւական պատասխաններ կան… փաստ է, իրականութիւն է, որ կայ հայաստանեան գրականութիւն մը, եւ անիկա արդասիք է մեր ստեղծագործ մտքին. մարմին մըն է. գրականութիւն մըն է, որ ստեղծուած է. Մուշեղ Գալշոյեան, Պարոյր Սեւակ, Յովհաննէս Շիրազ, Զարենցէն սկսած մինչեւ Հրանտ Մաթեւոսեան եւ Ռազմիկ Դաւոյեան… իսկ Սփիւռքը Սփիւռք է, ցրուած, ամէն տեղ ըստ պայմաններու – Լիբանան, Պարսկաստան, Ֆրանսա, Ամերիկա, Մոնրէալ, Պոսթըն. տեղւոյն համաձայն մշակութային շարժումներ կ'ըլլան. մէկ հոգի գրող կ'ըլլայ հոս, հոն, այս բոլորը կը համադրենք, կ'ըսենք սփիւռքահայ գրականութիւն կամ մշակոյթ. բայց այս ալ երեւոյթ մըն է. աշխարհի պատմութեան մէջ սփիւռքահայ գրականութիւնը ունի իր իւրայատուկ տեղը, դիմագիծը. մէկ գրողէն Ֆրանսա կը հոտէ, միւս գրողէն՝ Ամերիկա. բան մը կայ, որ սփիւռքահայ բնորոշիչ պատկեր մըն է, այնպէս որ չենք կրնար ըսել, որ Սփիւռքը արդասիք չէ տուած. սկսած Իրանէն, Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Արեւմտեան Եւրոպա, Ամերիկաներ. բան մը ըրած ենք. մէկ, երկու, երեք գրող ամէն քաղաքի մէջ կայ. ատոնց գործերը համադրենք՝ կը դառնայ տեսակ մը ամբողջութիւն: Հետեւաբար բան մը կայ, չենք կրնար ըսել սփիւռքահայ գրականութիւն գոյութիւն չունի: Կայ երեւոյթ մը որ սփիւռքահայ մշակոյթ է, սփիւռքահայ գրականութիւն է, սփիւռքահայ մտածելակերպ է:

Վ.Ա. – Ատիկա կարելի՞ է սահմանել. գոյութիւնը կ'ընդունինք, բայց կրնա՞ս սահմանումը տալ այդ գրականութեան, մշակոյթին:

Ե.Է. – Ի՞նչ բան հասարակաց կրնայ ըլլալ ե՛ւ Հայաստանէն ներս մշակուող գրականութեան, եւ Ամերիկայի այս ափերուն, եւ Եւրոպայի թէ Պէյրութի մէջ արտադրուած գրականութեան, որ ես կարենամ ըսել անիկա հայ գրականութիւն է:

Վ.Ա. – Շարունակելով հարցումը – արդեօք ուրիշ ժողովուրդներու պարագային, այդ տեսակ սահմանում կարելի՞ է ընել. այսինքն կա՞յ այդպէս յստակ սահմանում մը, դիւրին ընկալելիք, օրինակ ֆրանսական գրականութեան, բացի Ֆրանսայի մէջ եւ Ֆրանսացիներու կողմէ ըլլալէն, կա՞յ նկարագիր մը, որ կարենանք ըսել անիկա ֆրանսականն է. եթէ ատիկա կայ, թերեւս հայկականն ալ կայ:

Ե.Է. – Ըսեմ ինչու համար ես այս հարցումները կը դնեմ, որովհետեւ ահաւոր կերպով շահագործում մը կայ հայ մշակոյթ հասկացողութեան, հայ ինքնութեան, հայ մարդու: Ես կ'ուզեմ գիտնալ, ան դարերով խտացուած որպէս թէ essence-ը մեր ժողովուրդին, ըլլայ մշակոյթ, ըլլայ նկարագիր, ի՞նչ է, որ ես կարենամ ցոյց տալ – միայն հինը, եթէ կարելի է ըսել:

Յ.Կ. – Ստեղծագործական արդասիքը այլ բան է, ազգային հասկացողութիւնը այլ բան է: Սփիւռքը ունի Վահէ Օշական մը, որ իւրայատուկ դէմ մըն է այսօրուան հայ իրականութեան մէջ, ներառեալ Հայաստանը. Գրիգոր Պըլտեանը իւրայատուկ դէմք մըն է. չես կրնար երկրորդ Պըլտեան մը ստեղծել. հասկընալի՞ է. Վահէ Օշական մը անզուգական դէմք մըն է. իր գրականութեամբ. կրնաք սիրել կամ չսիրել. բայց երեւոյթ մըն է: Կամ Նիւ – Եորքի մէջ 8 – 10 գրողներ ունինք. լաւ կամ վատ, բայց արդասիք մըն է, որ Նիւ – Եորքը տուած է. կամ Լիբանանէն փոխանցուած է Նիւ-Եորքին:

Ըսելիքս այն է, որ անպատճառ դուք կ'ուզէք ազգային կաղապարին մէջ դընել:

Ե.Է. – Ոչ: Տարբեր ձեւով դնենք հարցը. սփիւռքահայ գրականութիւն մը կայ. դուք կը հաւատա՞ք որ սփիւռքահայ գրականութիւն մը կարելի է մշակել Հայաստանի մէջ. եւ կամ հայաստանեան մշակոյթ մը Սփիւռքի մէջ ստեղծել. կողմնակից էք որ սփիւռքահայ գրականութիւնը իր այս identité-ն, իր այս դիմագիծը պահէ. սփիւռքահայ մշակոյթի, սփիւռքահայ մտածողութեան հարստութիւն կ'ընդունի՞ք, ատիկա կը բաժնէ՞ մեր ժողովուրդը յանուն միութեան:

Յ.Կ. – Ինչո՞ւ անպայման կ'ուզէք ըսփիւռքահայ գրականութիւն գաղափարը Հայաստանի մէջ զետեղել, կամ Հայաստանինը Սփիւռք բերել. Զարեհ Որբունին մենք ունինք. Շահան Շահնուր մը տըւած ենք, Վազգէն Շուշանեան մը, Նիկողայոս Սարաֆեան մը, որ գագաթներ են եւ անուրանալի մեծութիւններ. ասոնք ստեղծուած են այս պայմաններուն մէջ, յետ եղեռնեան սերունդ մըն է. պայմանները, կեանքի հոլովոյթը ստեղծած են այս մարդիկը. Հայաստանը երբեք չի կրնար Շահան Շահնուր մը ստեղծել. բայց Շահան Շահնուրը Հայաստանին կը պատկանի, հայ ժողովուրդին կը պատկանի. ուրեմն չսահմանափակենք. հետըզհետէ թերեւս սփիւռքահայ հասկացողութիւնը մէջտեղէն հանենք. ըլլայ հայ գրականութիւն. արդէն ա՛յդ է ձեր բաժը:

Ե.Է. – Այո, այդ է իմ բաժը. որովհետեւ հիմա ողբը կը լսես անդադար. անիկա մշակոյթ չէ, հայ մարդն է որ կը մաշի. այս ափերուն ինծի յատուկ հայութիւն մը կայ, եւ եթէ կարենամ իրալէս ատիկա տարազել եւ target ընել, իմ գոյութիւնս աւելի կ'ապահովեմ քան թէ պատնէշնաորուիմ, հայաստանեան հասկացողութեամբ, հայաստանեան հագուստ տամ, գրականութեան պարագային, ամէն բանի պարագային ալ:

Յ.Կ. – Հիմա համկցայ ձեզ, համաձայն եմ ձեզ հետ. շատ ճիշդ է ձեր մօտեցումը…

Այս վերջին մասը քաղուած է
երկրորդ զրոյցէն

Վ.Մ. – Ինչպէ՞ս ծնունդ կ'առնեն գործերդ. ինչպէ՞ս կը գրես. վստահ եմ որ հարուստ գանձարան ունիս, ուզած բաւդ կը գտնես, բայց անկախաբար այն վերլուծական մասերէն որոնց, վստահ եմ որ շատ ժամանակ կը յատկացնես, գրելու համար դժուարութիւն կ'ունենա՞ս: Դիւրութեամբ կը գրե՞ս, թէ երեխայի մը ծնունդ տալու նման դժուար կ'ըլլայ…

Յ.Կ. – Կեանքին կը նայեմ մանկան աչքերով ու կ'աշխատեմ բիւրեղացնել խօսքը. հասնել ակունքին: Ես կ'ուզեմ ինծմէ բան մը թափանցէ Վարուժանին [ընթերցողին], որ ըլլայ անմիջական, բայց նաեւ տպաւորիչ, որպէսզի Վարուժանը յիշէ ատիկա. ճշմարտութիւն մը կ'ըսեմ, իսկ ճշմարտութիւնը ըսելու համար դըժուար բան կայ գրականութեան կամ արուեստին մէջ. ճշմարտութիւնը ամէնէն վտանգաւոր բանն է: Եւ ուրեմն կը ջանամ ամէն անգամ մանկանալ ու կը փորձեմ գրել այնպէս, որպէս թէ առաջին անգամ գրիչ կ'առնեմ ձեռքս, եւ դող կ'ունենամ, վախ կ'ունենամ որ հիմա աւըրուած բան մը, սխալ բան մը պիտի ըլլայ: Միշտ վախով կը գրեմ, դիւրաւ չեմ գըրեր. Փիզիքապէս արագ կը գրեմ, եւ յօդուածաշարքեր ունեմ թերթերու մէջ, կէս ժամ, մէկ ժամէն գրուած, բայց նախքան այդ՝ կազմաւորուած է մտքիս մէջ. Փիզիքապէս դիւրին է, այդ հոգեկան բիւրեղացումն է, որ կը կարօտի ժամանակին:

Վ.Ա. – Բայց ճիշդ չէ՞, որ որքան գըրես, այնքան աւելի դիւրաւ կը գրես…

Յ.Կ. – Պայմանաւ՝ որ գրողը ինքզինքը չկրկնէ. եւ չխորհի որ ինքը մեծ գրող է. անգամ մը որ խորհեցար որ վաստակաւոր գրող մըն ես, մեծ մարդ մըն ես՝ գացի՛ր… Պէտք է միշտ այդ սկսնակի հոգեբանութիւնը ունենաս. վախով պիտի գրես, տեսակ մը երկիւղածութեա՛մբ հանդէպ քու գրականութիւնը, եւ երբեք ինքզինքդ լուրջի պէտք չէ առնես. անգամ մը որ խորհեցար որ ինքզինքդ լուրջի առնես՝ բանդ բուրդ է… կը նշանակէ դադրած ես այլեւս արուեստագէտ ըլլալէ:

… Երբ ես կը գրեմ, իմ նպատակս քեզ տպաւորելը չէ, այլ կ'ուզեմ քեզի հետ հաղորդակցել, ըսելիք մը ունեմ, եւ անձկանօք կ'ուզեմ քեզ հաղորդել ատիկա. որքան յստակ, անմիջական՝ այնքան լաւ:

Ն.Ա. – Եւ ատիկա՝ արդէն առաջին նախադասութենէն:

Յ.Կ. – Ատիկա արուեստին մեծագոյն գաղտնիքն է. որեւէ արուեստի:

Վ.Մ. – Մէկ ուրիշ երեւոյթ. մէկ զարմանալի երեւոյթը այն է, որ Սիամանթօյէն Րաֆֆի, Րաֆֆիէն Բակունց, Բակունցէն Զարենց, տարբեր սեռերու, տարբեր բաներու մասին կը գրես (խօսքը կը վերաբերի «Երկու աշխարհ» հատորին) եւ բոլորին շապիկին մէջ մտած ես, եւ կրցած ես անոնց կերպարը տալ, անոնց գրականութիւնը վերլուծել:

Շ.Մ. – Եւ այդ՝ այնպէս խիտ, մի քանի էջերու մէջ:

Յ.Կ. – Շատ շնորհակալ եմ. ես կը խորհիմ Բակունցի մասին գրած այդ գըրութիւնս աննման է, գիտէք ինչ է, ո՞չ ոք չէ կրցած չորս էջի մէջ (Բակունց տիտան մըն է) անոր ամբողջ հոգեբանութիւնը, գրական փրոֆիլ-ը, գրական նըկարագիրը տալ. եւ զարմացայ որ կրցած եմ ընել ատիկա. բախտի խնդիր է:

Մ.Փ. – Չեմ կարծեր, որ բախտի խընդիր է. այնտեղ Բակունցին լեզուական գեղագիտութիւնը շատ հոգեհարազատ է ձեզի:

– Շատ ճիշդ էք ասում:

Գրի առաւ՝
ՎՐԷԺ – ԱՐՄԷՆ

ԱՐՄԱՇՈՒ ՎԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՆՉԵՒ 1890-ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Քաղեց եւ ամփոփեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Արմաշու 12-րդ Վանահայր եւ Առաջնորդ հայր դարձաւ Ստեփանոս Աղաւնի Արք. Զաքարեան մեծանուն հոգեւորականը: Գարագօչեան Սրբազանն էր որ անոր տուած է «Աղաւնի» մակդիրը, նկատի առնելով անոր հեզահամբոյր եւ բարի բնաւորութիւնը: Ստեփանոս Աղաւնի Սրբազան զանազան պաշտօններ վարելէ ետք, 1825-ին նշանակուեցաւ Արմաշու Վանահայր եւ Նիկոմիդիոյ առաջնորդ: Ան վեց տարի պաշտօնավարեց Արմաշու մէջ եւ այնուհետեւ ընտրուեցաւ Պոլսոյ Պատրիարք, պաշտօն՝ զոր պիտի կատարէր 9 տարի: Արմաշու առաջնորդութեան իր օրերուն Ստեփանոս Սրբազան իրականացուց կարեւոր շինութիւններ եւ կարգադրութիւններ, բարելաւեց վանքին եւ թեմին վիճակը, իրեն աջակից ունենալով Թագթագեան, Սինանեան եւ Փէշմէշեան վարդապետները: Ան, բազմաթիւ բարեգործումներու կարգին, 1844-ին վանքին հարաւային կողմը կառուցեց նոր ուսումնարան մը, ուր ուսուցիչ կարգեց Մուրատ Տէրոյենցի եւ Մալեանի նման դասախօսներ եւ անոնց միջոցաւ հասցուց արժէքաւոր աշակերտներ: Իր շրջանին էր, որ Պոլիսէն նշանաւոր ամիրաներ այցելեցին Արմաշ եւ ըրին կարեւոր նուիրատուութիւններ:

Այստեղ փակագիծ մը բանանք: Աղաւնի Պատրիարք Պոլսոյ աթոռին վրայ ապրեցաւ դժուարին օրեր: Իր պաշտօնավարութեան օրերուն բողոքական քարոզիչներ մեծ գլխացաւ դարձած էին մեր ե–

կեղեցիին համար: Աղաւնի Պատրիարք չկրցաւ վճռական եւ կորովի պայքար մղել անոնց դէմ: Մանաւանդ երբ ստիպուեցաւ իրեն փոխանորդ կարգել Ամասիոյ Առաջնորդ Յակովբոս Եպիսկոպոս Սեւոլբեանը: Այս վերջինը չափազանց խիստ վարուեցաւ բողոքականներուն դէմ, նզովքներ, աքսորներ, արգելքներ գործադրեց, մինչեւ իսկ Աղաւնի Պատրիարքին ձեռնասուններէն Թովմաս Վարդապետը եւ ուրիշներ, իբր կասկածելի անձեր, աքսորեց Արմաշու վանքը եւ սկսաւ նաեւ գանգատիլ Աղաւնի Պատրիարքի թերութիւններէն:

Աղաւնի Պատրիարք, զգալով իր փոխանորդին խափանարար կեցուածքը, հրաժարեցաւ եւ քաշուեցաւ Նիկոմիդիա, բնակութիւն հաստատեց Արմաշու վանքին մէջ: 62 տարեկան էր եւ յոգնած: Տարի մը վերջ կրկին Պատրիարք ընտրուեցաւ եւ բազմեցաւ Պատրիարքական Աթոռի վրայ: Այս անգամ ալ հազիւ 6 ամիս իր պաշտօնը կրցաւ կատարել խաղաղ մթնոլորտի մէջ: 1841-ին Մարտ ամսուան մէջ պայթեցաւ ճեմարանի կնճռոտ հարց մը, Պատրիարք եւ Ամիրաներ իրարու դէմ ելան, ստեղծուեցաւ պառակտում: Ժողովուրդը Բարձրագոյն Դուռ դիմելով եւ ցոյցեր ընելով կը պոռար— «Ո՛չ Պատրիարքը եւ ո՛չ ալ Ամիրաները կ'ուզենք»: Այս ցոյցերէն ետք Աղաւնի Պատրիարք կրկին հրաժարեցաւ:

Աղաւնի Պատրիարքէն ետք Արմաշու 13-րդ Վանահայր նշանակուեցաւ Մատթէոս Արք. Չուխաճեան: Նիկոմիդիոյ ժողովուրդը մեծ յոյսեր սնուցած էր Մատթէոս Արք.ի նկատմամբ, որովհետեւ գովասանքներ լսած էր անոր մասին: Սակայն շատ չուտ պիտի զղջար: Մատթէոս Արք., Նիկոմիդիոյ առաջնորդ եւ Արմաշու Վանահայր ընտրուելէ երեք ամիս վերջ է որ եկաւ ու ստանձնեց իր պարտականութիւնը: Ամիս մը վերջ սկսաւ նոր կարգադրութիւններ ընել վանքէն ներս: Հին եւ փորձառու միաբաններն ու սպասաւորները պաշտօնազուրկ ըրաւ եւ հեռացուց զանոնք, անոնց տեղ ապիկար փոխանորդ մը կարգեց, մատակարարական գործերն ալ յանձնեց Թորոս Զօրայեան անուն անձի մը, զոր միասին բերած էր: Արմաշ գիւղի դպրոցը փակեց, աշակերտները ուսումնարան փոխադրեց եւ յանձնեց բողոքականներուն կողմնակից՝ Եփրեմ անուն անձի մը: Այս բոլոր կարգադրութիւնները ըրած էր ականջ տալով Ոչանի Յովհաննէս անուն սարկաւագի մը, որ հինգ - վեց տարի վանքի մէջ աշխատելէ վերջ վռնտուած էր որպէս խառնակիչ մարդ: Մատթէոս Սրբազան այդ անձն ալ իրեն հետ բերած էր իբր վանքի գործերու հմուտ անձ:

Գործերը այլեւս լաւ չէին ընթանար Արմաշու վանքին մէջ: Առաջնորդը կը զգար որ ձախորդ կարգադրութիւններ ըրած էր: Ուխտաւորները այլեւս առաջուան պէս չէին գար այցելելու Արմաշու վանքը: Առաջնորդը վաճառքի հանեց եկեղեցւոյ սպասներուն մէկ մասը, սակայն վանականները արգելք եղան: Վանականները այնուհետեւ դէմ ելան առաջնորդին: Տեղացի ժողովուրդն ալ դժգոհ էր: Ի վերջոյ Մատթէոս Սրբազան հրաժարեցաւ:

Անոր տեղ Արմաշու վանքի 14-րդ Վանահայր ընտրուեցաւ Պօղոս Եպիսկոպոս Թագթագեան, որ շատ սիրուած հոգեւորական մըն էր ժողովուրդին կողմէ: Բայց այս ընտրութիւնը ապարդիւն կը մնայ որովհետեւ Պօղոս Սրբազան Իզմիրի Եպիսկոպոս ձեռնադրուած էր: Չկրցաւ մերժել Իզմիրցիներու պնդումները, որոնք չէին ուզեր կորսնցնել այսպիսի արժէքաւոր հոգեւորական մը: Այսպէս, Պօղոս Սրբազան ստիպուեցաւ հրաժարիլ:

Պօղոս Արք. Թագթագեանէ վերջ Արմաշու վանահօր եւ Նիկոմիդիոյ Առաջնորդի տեղապահ նշանակուեցաւ Ստեփաննոս Արք. Մաղաքեան: Ան 1855 Յունուար 27-ին գնաց Նիկոմիդիա, ուր թեմին գործերը կարգադրելու աշխատանքի լծուեցաւ, անկէ վերջ ալ գնաց Արմաշու վանք, ընկերակցութեամբ Եփրեմ եւ Միքայէլ Վարդապետներու, եւ Նիկոմիդիոյ երեւելի անձնաւորութիւններու: Այդտեղ կարդացուեցաւ Պատրիարքական Կոնդակը: Այս կերպով Ստեփաննոս Արք. գործի լծուեցաւ եւ սկսաւ կազմակերպել վանքին գործերը եւ թափ տալ վարժարան մը կազմակերպելու աշխատանքին: Կահ - կարասիի ցուցակ մը պատրաստեց, գործէ հեռացուց Մատթէոս Սրբազանի օրով վանքի մէջ պաշտօն ստանձնած տըկար պաշտօնեաները, ուր ընծայացուներ Պոլիս ղրկեց, որպէսզի քահանայ ձեռնադրուին: Ստեփանոս Արք. Մաղաքեան արդիւնաւոր գործունէութիւն ցոյց տուաւ եւ կարճ ժամանակի մէջ թէ՛ վանականներու եւ թէ թեմի հաւատացեալներու համակրանքը շահեցաւ: Վերջապէս 1856-ին, Խաչվերացի օրով եւ ուխտաւորներու ներկայութեան, ան պաշտօնապէս բարձրացաւ Արմաշու վանքի 15-րդ Վանահօր եւ Նիկոմիդիոյ Առաջնորդի պաշտօնին:

Այդ թուականէն յետոյ ան աւելի խանդավառութեամբ փարեցաւ իր պաշտօնին: Թէեւ իր ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէր Նիկոմիդիոյ մէջ եւ այլ տեղեր, սակայն շատ բծախնդիր կերպով կը հետեւէր Արմաշու վանքի գործերուն, օգնական վարդապետներու եւ սարկաւագներու միջնորդութեամբ կարգին կը պահէր վանքին գործերը: Արդիւնաւոր գործ կը տեսնէին ուսուցչապետ Մովսէս Յովհաննէս պատուելի եւ Տ. Կարապետ Քահանան: Արմաշու դպրոցի աշակերտներն ալ, որոնք Մատթէոս Եպիսկոպոսի շրջանին ներս փոխադրուած էին, դարձեալ դուրս Թաղային Վարժարանի մէջ ամփոփուեցան Արմաշցի Պօղոս վարժապետի վարչութեան ներքեւ:

Ստեփանոս Արք. Մաղաքեանի առաջնորդութեան միջոցին է որ Արմաշու վանք ուխտի եկան Տատեան Պօղոս եւ Յովհաննէս Պէյերը, որոնց կարգին նաեւ Մեսրոպ Եպիսկոպոս եւ Մկրտիչ Վարդապետ Քէֆսիզեան, ապագայ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը: Նոյն տարին, Վարագայ Խաչի օրով Արմաշ այցելեց Աստուածատուր Ջունդ ապետը: Բոլոր այս մեծանուն այցելուները իրենց հետ միասին նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւններ ալ կը բերէին: Մաղաքեանի շրջանին, 1862 Օգոստոս 25, Արմաշու Վարիգիւղին մէջ ծագեցաւ հրդեհ եւ մոխիր դարձան մօտաւորապէս 100 բնակարաններ: Օվաճըք գիւղը ամբողջովին ոչնչացաւ: Վանականները հանգանակութիւններ կատարեցին աղէտեալներու եւ վանքի սնտուկէն ալ 28 հազար դահեկան յատկացուցին կարօտեալներուն:

1864-ին Արմաշու մէջ հաստատուեցաւ տպարան մը, ուր վանականները սկսան հրատարակել «Յոյս» ամսաթերթը:

Ստեփանոս Արք. Մաղաքեանի մահէն ետք Արմաշու վանքն ու Նիկոմիդիոյ թեմը մեծ վնասներու ենթարկուեցան: Զարխափանի պատկերները, որոնք հաւատացեալներու բաժնուած էին որպէսզի անոնցմով եկամուտ մը ապահովուի, անվճար մնացին: Նիկոմիդիոյ եւ Օվաճըքի եկեղեցիներու շինութեան համար առենօք փոխ տրուած 110 հազար դահեկանը անվճարելի մնաց: «Յոյս» ամսաթերթի վըճարումներն ալ դադրեցան: Անկէ զատ, եօթը գիւղեր (Սէօլէօզ, Կիւրլէ, Ղարամխ, Պէնլի, Նիկիոյ Նորգիւղ, Մարմարճըխ եւ Եէնի Շէֆիր) անցան Պուրսայի իրաւասութեան: Պալեան Կարապետ Ամիրայի ագարակն ալ փոխանցուեցաւ Երուսաղէմի:

Այնուհետեւ, գրեթէ տարի մը վանքին եւ թեմին վարչութիւնը յանձնուեցաւ Եփրեմ Վարդապետի, որու օրով օծուեցաւ Կէյվէի Գուրտպէլէնի եկեղեցին: Դժբախտաբար, կռիւ եւ գժտութիւն ծագեցաւ Միաբանութեան եւ թեմի ներկայացուցիչներու միջեւ, առանձին Վանահայր ընտրուեցաւ Եփրեմ Վարդապետ, որ հազիւ 1.5 տարի մնաց պաշտօնի գլուխ եւ վախճանեցաւ: Անոր յաջորդեց Գէորգ Վարդապետ Ալիքսանեան, որուն եւս յաջորդեց Խորէն Վարդապետ Աշըքեան, որ նոյն տարին իսկ Եպիսկոպոս պիտի ձեռնադրուէր եւ 1888-ի Հոկտեմբերին ալ պիտի դառնար Պոլսոյ Պատրիարք:

Ահաւասիկ, մինչեւ 1890-ական թուականներ Արմաշու վանքին պատմութիւնը: Այստեղ կը դադրի Միքայէլ Ա. Քահանայ Երամեանի Արմաշու վանքի պատմութիւնը, որմէ կարեւոր հատուածներ քաղեցինք վերը:

Մեզի յայտնի է որ այդ թուականներէն յետոյ շատ ալ փայլուն օրեր չէին սպասեր Արմաշու Վանքին, որմէ սակայն սնունդ եւ աւիշ ստացած հոգեւորականներ պիտի գային իրենց թանկագին ծառայութիւնը բերել հայ ժողովուրդին եւ, մասնաւորաբար, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին, շատ բարձր պահելով Արմաշու Վանքին անունը, որ այսօր եւս խորհրդանշան մըն է մեզի համար եւ այսօր եւս կը փնտռենք մեր օրերու Արմաշը, ուրկէ պիտի հասնէին մեր ապագայ հոգեւորականները, որպէս լիւ պատրաստուած լուրջ հոգեւորականներ:

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ»Ի ԴԷՄ ԲԱՑՈՒԱԾ ԴԱՏԻՆ ԱՌԹԻՒ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Կլէնտէյլի իր կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է Լոս - Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի կազմակերպած մամուլի ասուլիսը, հայկական ցեղասպանութենէն ճողոպրած 84-ամեայ Մարթին Մարութեանի կողմէ «Նիւ Եորք Լայֆ» ապահովագրական ընկերութեան դէմ բացուած վնասուց հատուցման դատին առթիւ: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Գրիգոր Շէնեան: Ասուլիսը տուած է Մարթին Մարութեանի փաստաբանը՝ Վարդգէս Եղիայեան: Մ. Մարութեան սոյն դատը բացած է ապահովագրութեան յիշեալ ընկերութենէն պահանջելով 3 միլիառ տոլարի վնասուց հատուցում մը բոլոր այն Հայերուն համար, որոնք Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրելով, յիշեալ ընկերութեան մօտ ապահովագրուած ու ապա ցեղասպանութեան զոհ գացած էին: Իրաւաբան Վարդգէս Եղիայեան 1970-ական թուականներէն ի վեր մօտէն կը հետաքրքրուի հայկական ցեղասպանութեան առընչուող նման պարագաներով: Ան յիշեցուցած է դեսպան Հենրի Մորկընթաուի ունեցած հանդիպումներէն մէկը Թալաաթի հետ, որ այս վերջինը պահանջած էր ամերիկեան ընկերութիւններու մօտ ապահովագրուած Հայերու անուանացանկը, որպէսզի թրքական կառավարութիւնը ջարդերուն զոհ գացած հայ յաճախորդներուն հատուցումները պահանջէ յիշեալ ընկերութիւններէն, նըկատի առած այն՝ որ անոնք ժառանգորդներ չունէին այլեւս: Մորկընթաու մերժած էր Թալաաթի պահանջը:

*
**

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Լոս - Անճըլըսի «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է Յունահայ Միութեան 9-րդ տարեկան ճաշ - պարահանդէսը, որմէ գոյացած նիւթական միջոցներով Միութիւնը կ'օժանդակէ Հայաստանին եւ Լոս - Անճըլըսի Հայ ուսանողներու: Ողջոյնի խօսքեր յղած են Հայաստանի եւ Յունաստանի աւագ հիւպատոսները: Միութեան գործունէութիւնը ներկայացուցած է ատենապետուհին՝ Մարի Պիրեպիրեան:

*
**

ՔՆԱՐԻԿ ՊՈՅԱՃԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած՝ բանաստեղծուհի Քնարիկ Պոյաճեանին, կազմակերպութեամբ «Ասպարէզ» թերթի գրական էջին: Բանաստեղծուհին նմոյշներ կարդացած է իր գործերէն: Պոյաճեանի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Գէորգ Քրիստինեան: Խօսք առած են Յակոբ Մկրտչեան, Սարօ Գիւմրեցի, Գարուշ Հարեանց եւ Գրիշ Դաւթեան:

*
**

«ԴՊՐԱՑ ԴԱՍԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ ՄԷՋ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 5-ին, նշուած է «Դըպրաց Դասերու Օր»ը, Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոսի տօներուն առթիւ: Պատարագած եւ քարոզած է Սան - Ֆրանսիսքոյի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հովիւ Բաբգէն Ծ. Վրդ. Զարեան: Պատարագի երգեցողութիւնը կատարած է 100 դպիրներէ բաղկացած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանաչի: Յաւարտ պատարագի, Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տրուած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ Թեմին Առաջնորդին, հոգեւորական դասուն եւ դպիրներուն: Խօսք առած են հոգեւոր հովիւ Վիգէն Քահանայ Վասիլեան, Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Հրանդ Քհնյ. Երէցեան դասախօսութիւն մը տուած է «Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ժամերգութիւնները» նիւթին շուրջ:

*
**

ԽՈՐԷՆ ԱՐԱՄՈՒՆԻԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Իրանահայ Միութեան Կլէնտէյլի սրահին մէջ տեղի ունեցած է Խորէն Արամունիի նոր գիրքին՝ «Դարի ճանապարհը»ի գինեձօնը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է հանդիսավար Սարգիս Մաճառեան: Հատորին 12 պատմուածքները վերլուծած եւ հեղինակին կերտած կերպարներու իւրայատկութիւնները նշած է տոքթոր Ռիթա Որբերեան: Եու - Սի - Էլ - Էյ համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչ փրոֆէսոր Փիթըր Քաուի շեշտած է Արամունիի պատմուածքներուն տեղն ու դերը ժամանակակից արձակին մէջ: Ուսանողներու կողմէ ողջոյնի խօսք արտասանած է Անետա Բաղալեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը:

*
**

«ԲԵՄԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐ» ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէքշըն» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15-ին, տեղի ունեցած է Ալիս Նաւասարդեանի հրատարակած «Բեմին Նուիրուած Հայուհիներ» գիրքին ներկայացումը: Փրոֆէսոր Միհրան Աղպապեան ներկայացուցած է գիրքը, նշելով որ հատորը կը պարունակէ անունները բազմաթիւ Հայուհիներու, որոնք կարեւոր գործունէութիւն ծաւալած են հայ եւ օտար բեմերու վրայ: 1840 - 1999 թուականներուն: Գնահատանքի խօսք արտասանած է Հայաստանի աւագ հիւպատոսին կինը՝ Եւգենիա Մելքոնեան: Ներկայ եղած եւ դրուատանքի խօսքով հանդէս եկած է նաեւ Հայաստանի Թատերական Գործիչներու Միութեան նախագահ փրոֆէսոր Երուանդ Ղազանչեան: Գինեձօնի աւարտին ետք շնորհակալութիւն յայտնած է հեղինակը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան համաձայն՝ 1998-ին Ծաղկաձորի Գրողներու Տան մէջ գրողներուն կատարած խոստումին որ որպէս քաջալերութեան ձեւ կ'ընդունուի գրական պետական մրցանակներու սահմանումը, Դեկտեմբեր 13-ի հրամանագըրով յայտարարած էր 1999-ի մրցանակաւորները: Անոնց պարգեւներուն յանձնումը տեղի ունեցած է նոյն վայրին մէջ, Դեկտեմբեր 26-ին: Հանդիսաւոր հաւաքոյթին մասնակցած են ստեղծագործական միւս միութիւններու ներկայացուցիչներ ալ: Նախ վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ յարգուած է Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան զոհերուն յիշատակը, ապա նախագահը ելոյթով մը անդրադարձած է այդ պատահարին, երկրին մէջ ժողովրդավարութեան ամրապնդումին, բարեփոխումներու ընթացքին, Ղարաբաղեան կնճիռին լուծումի հարցերուն, արտաքին քաղաքականութեան մէջ Հայաստանի ձեռքբերումներուն:

Յետոյ, խօսքը ուղղելով գրականութեան ու արուեստի ներկայ դէմքերուն, ան ըսած է թէ խանգարիչ շատ մը գործօնները յաղթահարելու համար «պետական գործիչներու կողքին պէտք է գըտնուին գրականութեան եւ արուեստի գործիչները: «Հոգու մասնագէտները դուք էք. մեր գրողները, մեր արուեստագէտները, մեր ստեղծագործական մտաւորականութիւնը: Դուք ուղղակի պարտաւոր էք ձեր վրայ վերցնել ժամանակի հետ կապուած որոշ հարցերի, մեր ժողովրդին այս հոգեկան վիճակից դուրս բերելու պատասխանատւութիւնը, ի հարկէ, իշխանութիւնների, պետական այրերի հետ» աւելցուցած է նախագահը, ապա յանձնած մրցանակները: Շնորհաւորական արտայայտութիւններէ, շնորհակալութեան խօսքերէ ետք ան բացատրութիւն տուած է նաեւ որոշ խնդիրներու մասին: Հանդիպումը աւարտած է Ծաղկաձորի տան ճաշարանին միասնական ճաշով:

(Շար. Ա. էջէն)

ճակը անոնց որոնք օրերէ ի վեր մութին մէջ կը մնան, աշխարհէն կտրուած, ինչպէս բազմաթիւ փոքր գիւղերու, գաւառներու խորը: Որոշ շրջաններ կարելի պիտի չըլլայ ելեկտրական հոսանքը վերահաստատել Կաղանդէն առաջ եւ բնակիչները 2000-ը պիտի դիմաւորեն մոմով:

– Երկաթուղային ցանցն ալ խանգարուած կը մնար Դեկտ. 29-ին, նոյնիսկ Փարիզի մերձաւոր շրջանները եւ կարգ մը արուարձաններ:

– Դեռ կայ արկածեալ քարիւղատարին պատճառած աղէտը եւ կը թուի որ ծովափներէն անդին, ան պիտի վնասէ նաեւ կանաչներուն, քաղաքական գետնի վրայ: Անոնց ղեկավարներէն մէկը չի վարանիր յայտարարելու.– «Ամէն ինչ կ'ըլլայ փաստելու համար որ կանաչներու նախարարութիւնը աւելորդ է»: Շատ խիստ քննադատութիւններու ենթակայ է Տոմինիք Վուանէ, որ «կը կրկնէ քաղաքական նոյն անհեթեթութիւնները»: Կը դատապարտուի ոչ միայն իր ճախուեր յայտարարութիւնները, այլեւ իր անհոգութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԳՐՈԶՆԻՆ ամէնէն ուշը տասը օրէն ամբողջովին մեր ձեռքը կ'անցնի» կ'ըսեն Ռուսերը, հակառակ այն դիմադրութեան որու կը բախին: Կռիւները նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին: Ըստ Գրոզնիէն փախուստ տուած գաղթական կնոջ մը, բնակչութեան մէջ զոհերու թիւը շատ մեծ եղած է Դեկտ. 27-ին:

ԻՐԱՆԻ եւ Թուրքիոյ միջեւ նոր տագնապի մը պատճառ եղած է կազատարի հարց մը: Երկու երկիրները 1996-ին ստորագրուած համաձայնագրով մը յանձնառու եղած էին 2000 Յունուար 1-էն սկսիլ իրանեան կազին Թուրքիա փոխադրութեան համար հարկաւոր պայմանները ստեղծելու: Ներկայիս Թեհրան պատրաստ է կազը ղրկելու, բայց Անգարա չէ կատարած իր յանձնառութիւնը եւ իր բաժնի խողովակաշարը չէ աւարտած: Այս կացութեամբ Թուրքիա պէտք է 128 միլիոն տոլար հատուցում վճարէ Իրանի, սակայն, կը մերժէ զանազան առարկութիւններ առաջ քշելով:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ բանակարգումի կարեւորագոյն ընկերութեան՝ Վիտի ղեկավարներէն մէկը՝ Միխայիլ Պուստնիկով ըսպաննուած է Դեկտ. 27-էն 28 լուսնալիք գիշերը: Կը կարծուի որ արարքը կապ ունի ենթակային արհեստին հետ. Պուստնիկով ընկերութեան թիւ երեքն էր: Վիտ հինգերորդ տեղը կը գրաւէ համաշխարհային գետնի վրայ:

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ օդակայանը ոչ մէկ փոփոխութիւն կար Դեկտ. 29-ի առաւօտը եւ վեցերորդ օրն էր որ Ինտիըն էըլայնզի օդանաւը իր 160 ճամբորդներով կը մնար հինգ օդահէններու ձեռքը: Ասոնք նոր պահանջներ ալ դրին, սիւննի կրօնաւորէն զատ կ'ուզեն որ 35 այլ խլամապաշտներ ալ ազատ արձակուին, յաւելեալ 200 միլիոն տոլար (1,3 միլիառ ֆրանք): Տեղւոյն վրայ, բանակցութիւնները կը շարունակուին, բայց, ահաբեկիչները մերժած են ազատ արձակել մանուկները, որոնց թիւը ծանօթ չէր:

ՍԱՓԱՐՄՈՒՐԱՏ ՆԻՅԱԶՈՎ Թիւրքմէնիստանի ցկեանս նախագահ հռչակուեցաւ Խորհրդարանին կողմէ: 59 տարեկան, Նիյազով Համայնավար Կուսակցութեան քարտուղարն էր, երբ Խորհ. Միութիւնը տապալեցաւ:

ԱԼԱԱԹԹԻՆ ՋԱՔԸՃԸԻ յանձնումը Թուրքիոյ բաւական մեծ դայթակղութիւն ստեղծած է եւ Դեկտ. 29-ին Ֆիկառօ լայն տեղ կու տար հարցին, Պոլսոյ իր թղթակիցին գրութեամբ: Ենթական կը գանգատի որ ժողովրդավարութեան օրրանը նկատուող այս (Ֆրանսա) երկրին մէջ, ֆիզիքական եւ մտային չարչարանքի ենթարկուած է, այլ խօսքով Ֆրանսական «Միտնայթ Էքսփրէս» մը գոյութիւն ունի: Ջաքըճը շատ գոհ է որ Թուրքիա վերադարձած է, ուր իրեն տրամադրուած բանտային պայմանները շատ հանգստաւէտ են: Ճիշդ է որ, կը գրէ թերթը, կը բաւէ վճարել: Մնաց որ, Ներքին նախարարն ալ կը խոստովանի որ վարչական մեքենային սխալները «այն տպաւորութիւնը կու տան որ այս անձնաւորութիւնը աւելի ուժ ունի քան Թուրք Պետութիւնը»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կանանց մեծ դերձակներէն՝ Լուի Ֆէրօ մեռաւ 79 տարեկանին: Չորս տարի է կը տառապէր Ալցհայմըրի հիւանդութենէն: Իր առաջին խանութը բացած էր Գաննի 1950-ին, յաճախորդ ունենալով Պրիժիթ Պարտօն:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1, 2000
ՏԱՐԵՄՈՒՏ – ԿԱՂԱՆԴ
Գ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՀՈՑ

Տօն Սրբոյն Բարսեղի Հայրապետին, Գրիգորի Նիւսացւոյն, Սեղբեստրոսի Հռովմայ Հայրապետին եւ արքայ Եփրեմի Խորին Ասորւոյ

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

***

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
Զ. ԿԻՐԱԿԻ, ՅԻՍՆԱԿԻ
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՀՈՑ

Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

***

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30

MCAV — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

A L'OCCASION DE NOEL,
«LES PETITS VIRTUOSES» D'ARMENIE
présentent
2 de leurs productions

- **Le C.D. de leur tournée en France 1998 (enregistrement live) 20 morceaux de musique classique et arménienne (Vivaldi, Mozart, Khatchatourian...)**

Prix 100 FF (+25 FF de frais de port)

- **La K7 vidéo de leur concert à la salle Rossini ainsi que leur passage sur France 2 le 13 décembre 1998 à l'émission de Michel Drucker (durée 90 mn)**

Prix 125 FF (+25FF de frais de port)

Commandes :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
28, avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50
Fax : 01 46 44 64 04
E-Mail : eleonian@hotmail.com
Libellez vos chèques
au nom d'Espoir pour l'Arménie

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
présente ses meilleurs vœux pour l'année 2000
et souhaite une bonne fête de Noël
ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4-ին:
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15-ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱՆՕԹ. – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) «այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»:

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ: ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

***

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1,
Ծննդեան Պահոց: Կաղանդ: Տարեմուտ:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

***

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4-ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·15-ին:

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին,
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին
Պատարագ ժամը 17-ին
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10-ին պատարագ:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
ԱՄԱՆՈՐԻ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կը պատարագէ՝
ՎԱԶԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

***

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
ՏՕՆ Է ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին հայ մանուկները կը հաղորդուին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ Հայ մանուկներու օր: Ընդառաջելով Սրբ. Հօր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Խ. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի հոգաբարձութիւնը այս առթիւ կը կազմակերպէ՝
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար կաղանդչէքեր զաղութի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի տեսերիզ մը կը սպասէ:

Կը խնդրուի մեզ տեղեակ պահել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողքներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան:

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք բազմութեամբ:

ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30-ին:
Ծննդեան պատարագ, ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2
Ամանորի պատարագ ժամը 10-ին:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17-ին
Ընթերցուածներ ժամը 17·30-ին
Պատարագ ժամը 18-ին
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9-ին
Պատարագ ժամը 10-ին
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք
ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան ժամը 10-ին Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
VENDREDI
31 DECEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.807 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.807

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 29/30)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 27-ի հրամանագրով մը զանազան միջոցներ սահմանած է Ազգ. Ժողովի Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան զոհերուն յիշատակը յաւերժացնելու համար: Հայրենիքի ծառայութեան բարձրագոյն մակարդակի համար յետ մահու «Ազգ. հերոս» կոչումին ու Հայրենիքի շքանշանին արժանացած են Կ. Դեմիրճեան եւ Վ. Սարգսեան: Նաեւ առաջինին անունով պիտի կոչուի Երեւանի փողոցներէն մէկը, Մարզահամերգային համալիրը եւ մեթրօն: Իսկ Վ. Սարգսեանի անունը պիտի կրեն Ռազմական հիմնարկը, երեւանեան փողոց մը եւ Հանրապետական մարզադաշտը:

Զանազան մետալներով պարգեւատրուած են Ա. Արմենակեան, Լ. Պետրոսեան, Ե. Բախչեան, Հ. Աբրահամեան, Ռ. Միրոյեան, Մ. Քոթանեան: Իրենց ծննդավայրերուն մէջ անոնց անունները պիտի տրուին փողոցներու ու անոնց անունով կրթաթոշակներ հաստատուին:

Երկրորդ հրամանագրով մը Ռ. Քոչարեան սահմանած է օժանդակութիւններ նոյն ահաբեկչութեան զոհ դէմքերուն ընտանիքներուն:

***

ՄԱՀ՝ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ Գ. ՂԱՐԻԲՋԱՆԵԱՆԻ

Դեկտեմբեր 28-ին Երեւանի մէջ 79 տարեկանին մահացած է պատմագէտ ակադեմիկոս Գէորգ Ղարիբջանեան: Ծնած էր 1920-ին Գիւմրի, 1941-ին աւարտած Երեւանի Համալսարանին պատմութեան բաժինը, 1948-էն վարած կուսակցական պաշտօններ: 1961-68 եղած էր Գիւմրիի քաղաքային կոմիտէի Ա. քարտուղար, 1968-77 Մարքսիզմ-լենինիզմի հիմնարկին տնօրէնը: Գ. Ղարիբջանեան հեղինակ է շարք մը մենագրութիւններու որոնց մէջ են Ս. Շահումեանի կեանքին ու գործունէութեան նուիրուած աշխատութիւններ:

***

ՌԱԶՄԱՇՈՒՆՉ ԷՋԵՐ ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

Ատրպէյճանի մամուլին մէջ վերջերս յաճախակի անդրադարձներ կ'ըլլան Ղարաբաղի հարցը ռազմական ճամբով լուծելու տեսակէտներուն: Այդ կարգի էջ մը հրատարակած է «Զերկալօ» թերթը, «Ի՞նչ ընել Հայերու հետ» խորագրով: Յօդուածագիրը՝ Ա. Ալիեւ կ'ըսէ թէ եթէ ատրպէյճանական բանակը հարկադրուի ռազմական գործողութիւններու սկսելու Ղարաբաղի մէջ, կը բախի հայկական ստորաբաժանումներէն զատ Ղարաբաղի տասնեակ հազարաւոր Հայերու հակադդեցութեան: Եթէ քանի մը շրջաններու ազատագրումէն ետք Ատրպէյճանցիներու յառաջացումը կասեցնեն եւ բանակցութիւններու սկսին, Հայերը աւելի դիւրին կրնան համաձայնիլ: Ռազմական գործողութիւններու վերսկսման պարագային յօդուածագիրը երեք տարբերակ կը նախատեսէ. ա) Ղարաբաղի մէջ ցեղային զտումներ կ'ըլլան, բ) հայ բնակչութիւնը կ'աքսորուի, ցեղային «փափուկ» զտումի ձեւով. սակայն, այս տարբերակը որոշ չափով նախընտրելի չի թուիր, քանի որ յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ այդ պարագային իրենք Սերպիոյ վիճակին կը մատնուին որուն դէմ ելաւ համաշխարհային հանրութիւնը: Վերջին տարբերակը՝ գ) այն է որ Հայերը կը մնան իրենց տեղը, ինչ որ Ատրպէյճանի համար կը նշանակէ թէ տարածքներու ազատագրումը, բառին բուն իմաստով, տեղի ունեցած չէ: Ա. Ալիեւ կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի մէջ պարտիզանական կռիւ մղելու նախկին վարչապետ Փ. Հիւսէյնի առաջարկին ալ զոր անգործադրելի կը նկատէ, քանի որ հոն այդ պայքարին աջակցող բնակչութիւն չկայ:

***

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄՆԵՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ. 29-ի հրամանագրով «Մովսէս Խորենացի» մետալներ շնորհած է մարզական բնագաւառի հետեւեալ անուններուն.– Դերենիկ Գաբրիէլեան (Ողիմպիական հանրապետական ուսումնարանի տնօրէն), Աշոտ Դանիէլեան (ծանրաբարձ, Եւրոպայի ախոյեան), Սմբատ Լպուտեան (ճատրակի վարպետ, Եւրոպայի ախոյեան, համաշխարհային ողիմպիականներու պրոնզէ մետալակիր), Վլադիմիր Յակոբեան (ճատրակի վարպետ, աշխարհի դեռախոյեան, համաշխարհային ողիմպիականներու պրոնզէ մետալակիր), Ստեփան Ղազարեան (ըմբշամարտի միջազգային մրցավար), Լեւոն Ջուլֆալակեան (յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտի Հայաստանի ազգ. հաւաքականի մարզիչ, ողիմպիական խաղերու ախոյեան), Խաչատուր Քեափանակցեան (ծանրաբարձ, Եւրոպայի ախոյեան, աշխարհի կրկնակի մրցանիշներու տէր):

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ֆ Ր Ա Ն Ս Ա

«ԲՆԱԿԱՆ ԱՂԷՏ» ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱՒ 69 ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

78 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ԴԵՌ ՉԼՈՒԾՈՒԱԾ ՀԱՐՑԵՐ

Հաշուեկշիռը շատ ծանր է և Դեկտ. 30-ին, վնասներու գնահատումը 33 միլիառ ֆրանքի կը հասնէր Եւրոպայի մէջ, որուն 8 միլիառը Ֆրանսայի բաժինն է: Ֆրանսական կառավարութիւնը, Դեկտ. 29-ի հերթական իր նիստին աւարտին «բնական աղէտ» հռչակեց 69 նահանգներու մէջ եւ 140 միլիոն ֆրանք ալ տրամադրեց: Այս գումարին 100 միլիոնը աղէտեալ շրջաններու համար եւ 40-ն ալ քարիւղէն ապականած ծովափներու: Այս երկու գումարներն ալ ծիծաղելի կը գտնուին շահակիցներու կողմէ:

Դեկտ. 30-ին դեռ մէկ միլիոնի կը հասնէր թիւը անոնց որոնք ելեկտրական հոսանքէ զրկուած են արդէն հինգ օրէ ի վեր եւ մէկ միլիոն բնակիչ ալ կայ որ հեռաձայն չունի:

Ելեկտրական հոսանքի վերահաստատման աշխատանքներուն օգնելու համար մարդուժ եւ կազմածներ եկան Պելժիքայէն, Գերմանիայէն, Մեծն-Բրիտանիայէն եւ Սպանիայէն: Հարց կը տրուի թէ ինչո՞ւ մեծահարուստ Էլէքթրիսիթէ տը Ֆրանսը այս անել կացութեան մատնուած է եւ չի կրնար խել դարման մը բերել մէկ շաբթուան երկայնքին: Ճիշդ է որ պատահածը աննախընթաց է, բայց եւ այնպէս ամէն բան չի բացատրեր: Տնօրէնութեան մէկ մասնագէտ խորհրդականը կ'առարկէ որ ամբողջ ցանցին դիմադրականութիւնը ապահովել անմատչելի գումարի կը հասնի: Որոշուած է, սակայն, ամէնէն վտանգուած շրջաններու գիծերը ամրապնդել յառաջիկայ 18 ամիսներու երկայնքին. այդ շրջաններն են արեւմտեան եւ հարաւային Ֆրանսայի նահանգները:

– Մեռեալներու թիւը 78 էր Ֆրանսայի մէջ, բայց կան նաեւ բազմաթիւ վիրաւորներ:

– Դեկտ. 30-ին, երկաթուղին կը բանէր գրեթէ ամբողջ երկրին մէջ, կը մնային թէեւ կարգ մը գիծեր, ինչպէս Փարիզ – Միւլհուզ, Լա Ռոշէլ, Շաթօռու, Թուլուզ: Ընկերութեան կրած վնասը կը հասնի կէս միլիառ ֆրանքի:

– Փոթորիկէն տուժած բնակիչները 5-ի տեղ 10 օր պայմանաժամ ունին իրենց կրած վնասները յայտարարելու համար ապահովագրութեան ընկերութիւններուն:

– Դեռ կայ քարիւղին բերած վնասը Ատլանտեանի ափերուն: Վրդովումը մեծ է եւ գլխաւոր պատասխանատու կը նկատուի Թոթալֆինա քարիւղային ընկերութիւնը որու նախագահը՝ Թիէրի Տէմարէ նախ կ'ուրանար որեւէ պատասխանատուութիւն, ապա քանի մը օր է կը ջանայ փրկել ընկերութեան վարկը: Շատ դժուար կացութեան մատնուած է: Կոչ կայ որ պօյքոթի ենթարկուի Թոթալ ընկերութիւնը որ հարիւրաւոր սպասարկութեան կայաններ ունի Ֆրանսայի մէջ: Տէմարէ կ'ըսէ.– «Թոթալ թիւ մէկ թշնամին դարձած է, ընկերութեան արժեթուղթերը անկում կը կրեն, կրա՞կ կայ»: Գաղտնաբար, Դեկտ. 27-ին, գացած է Ատլանտեանի ափերը. Ֆրանս-Էնթէրէն «Ուղղակի հարցադրում» յայտագրին լսարանութիւններ կու տայ, դարմանումներ կ'առաջարկէ.– «Լուրջ հարց մըն է զոր պէտք է լրջօրէն կարգաւորել: Ինչ որ կ'ուզենք, հաւաքել է բոլոր վնասները եւ ամէն ինչ ընել վերահաստատելու համար շրջապատին որակը»: Յայտնի չէ սակայն, թէ Թոթալ մինչեւ ո՞ւր երթալու տրամադիր է եւ այդ առընչութեամբ Տէմարէ անորոշ կը մնայ: Այս հարցին կապակցութեամբ, խնդրոյ առարկայ է նաեւ «բարեացակամ դրօշակ»ներու գործածութիւնը նման պարագաներու (Փանամա, Գոլոմպիա եւայլն):

Այս հարցը անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծած է նաեւ Շրջապատի նախարարութեան եւ նախարարուհիին համար: Այս վերջինը կը փորձէ դարմանել իր ճախուեր արտայայտութիւնները, Նոէլ Մամէր ալ օգնութեան կը հասնի ըսելով թէ դիւրին է Տոմինիք Վուանէն քաւութեան նոխազի վերածել, գլուխն է Նախարարութեան մը, որ անկարողութեան նախարարութիւն մըն է:

– 100 հազարէն 300 հազար քարիւղաթաթախ թռչուններ մեռած են:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ մէջ ալ քարիւղի խաւեր մասնակի աւեր գործած են, երբ ռուսական Վոլգանեֆթ քարիւղանաւը խորտակուած է Ֆլորիայի ափէն 200 մեթր անդին Եշիլգիւղի օդակայանին մօտ: Ապականութիւնը հեռու է Ֆրանսայի ապականութեան տարողութենէն, բայց մէկ ամսուան մէջ, չորրորդ անգամն է որ նման արկած մը կը պատահի նեղուցներու շրջանը: Ամէնէն փափուկ անցքը Վոսփորն է, 32 քիլոմեթր կը բաժնէ Եւրոպան Ասիայէն ուր Սեւ Ծովու ջուրերը Միջերկրական կը թափին: Խճողումին վրայ կ'աւելնան երթեւեկի դժուարութիւնները, բայց, Թուրքիա չի կրնար որեւէ կարգադրութիւն ընել: Լօզանի դաշնագիրը (1923 եւ ոչ 1936 ինչպէս կը գրէր Ֆիկառօ Դեկտ. 30-ին) կը ճշդէ որ անցքը բոլորովին ազատ պէտք է ըլլայ խաղաղութեան շրջանին:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, Դեկտ. 29-ին, վեց լրագրողներ (Ամերիկացի եւ Սպանացի) ձերբակալուած են ռուսական ուժերու կողմէ, Գրոզնիէն 10 քմ. անդին: Կը մնան Մոզդոկի զինուորական կայանը (Հիւսիսային Օսէթիա): Միւս կողմէ, ռուսական օդային բանակի պետը սպառնացած է աւելի զօրաւոր զէնքերու դիմել բնաջնջելու համար չէչէն մարտիկները: Շեշտած է.– «Բնաջնջման աւելի արդիւնաւէտ միջոցներ ունինք, քան ցարդ գործածուածները»:

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ օդակայանն էր դեռ Դեկտեմբեր 30-ի առաւօտը, Ինտիըն էրլայնզի օդանաւը, ուր կը մնան 153 պատանդներ (երեքը Ֆրանսացի): Օդահէնները հրաժարած են պահանջելէ 200 միլիոն տոլարը, բայց, չեն հրաժարած սիկհի կրօնաւորին եւ 35 իսլամապաշտներու ազատարձակումը պահանջելէ:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ հարաւը, 5,9 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վրայ, երկրաշարժ մը պատահած է Դեկտ. 28-էն 29 լուսնալիք գիշերը: Խուճապ ստեղծուած է, բայց զոհ չկայ:

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ»ը իրենց տարեկան հաշուեկշիռին մէջ կը յայտնեն որ լրագրողները շատ սուղ վճարած են 1999-ին զինեալ հակամարտութեանց բազմացումը: 36 լրագրողներ մեռած են (նախորդ տարի անոնց թիւն էր 19): Սպաննուած 10 լրագրողներով Սիէռա-Լէոնէ ամէնէն ծանր տուրքը կու տայ, ապա, կու գան Եուկոսլաւիա՝ 6 մեռեալ, Գոլոմպիա՝ 6, Չէչէնիա՝ 3, Արեւելեան-Թիմոր՝ 2, Լիբանան՝ 1: 85 լրագրողներ ալ բանտն են, զանազան երկիրներ: Այս երկիրներու կարգին կը յիշուին Գուպա, Թուրքիա, Գոնկօ: 1999ի վերջաւորութեան այն երկիրները որոնք առաւելագոյն բանտարկուած լրագրողներ ունին հետեւեալներն են.– Պիրմանիա՝ 13, Սուրիա՝ 10, Չինաստան՝ 9, Եթովպիա՝ 9: Ասոնց վրայ կ'աւելնան առեւանգուած 34 լրագրողներ: Զարմանալի է որ բաղկացած այս հակիրճ հաշուեկշռին մէջ չի յիշուիր Հայաստան, ուր բանտարկուեցաւ Նիկոլ Փաշինեան: Տարեկան մանրամասն տեղեկագիրը լոյս կը տեսնէ առանձին հատորով:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS»

(30 Décembre - 5 Janvier)

LA CHRONOLOGIE UNIVERSELLE

Շաբաթաթերթին կցուած յաւելեալ փոքրիկ գրքոյկին մէջ, 20-րդ դարու ժամանակագրութեան մէջ, հետեւեալ տողերը կան.–

1 9 1 5. – Թուրքերու կողմէ մէկուկէս միլիոն Հայերու ջարդը դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը կը կազմէ:

ՀԱԼԱԾԱՆՔՆ ԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ

Երեւանի Մխիթար Սեբաստացի կրթական համալիրին համբաւը Հայաստանի սահմաններէն դուրս ելած էր 1988–ի շարժումին առաջին շրջանին իսկ: Լսուած էր որ արեւմտեան չափանիշով, շատ արդիական կրթարան մըն էր ան ու լրջօրէն կը գանգատէր դպրոցներու մեծ մասէն: Այդ համբաւին որպէս գլխաւոր կերտիչը ցոյց կը տրուէր համալիրին տնօրէնը Աշոտ Բլէեան որ յաջողած էր խորհրդային կաղապարներէն շուտով ազատագրել իրեն յանձնուած հաստատութիւնը ու թէ՛ կրթական, թէ՛ կազմակերպչական առումով զայն դարձնել օրինակելի:

Թէ քանի՛ դաստիարակ, ուսուցիչ կամ տնօրէն օրինակեցին Մ. Սեբաստացի կրթարանին փորձառութիւնը, չենք գիտեր: Սակայն, կրթականէն ետք Ա. Բլէեանի քաղաքական գործունէութեան ալ նախաձեռնելը անցնող տասնամեակին ընթացքին այդ տիպար կրթարանը վերածեց տագնապահար ներկայութեան մը: Եւ ոբովհետեւ թափանցիկութիւն, ժողովրդավար կարգեր, մաքի ազատութիւն կոչուած բաները տակաւին կարեւոր չափով Թուղթէն գործի չեն անցած ու կը մնան յարաբերական հասկացութիւններ, կրթարանն ալ օրինակելի վիճակէն հասած է սպառնալիքներու կուտակումի վայրի. այս անբաղձալի, տխուր ու տեւական պայմաններուն մէջ ընդվզեցնող անցքին պատճառը այն է որ տնօրէն Ա. Բլէեան Մայիսէն ի վեր արգելափակուած է, սակայն իրեն հասցէին եղած մեղադրանքներուն ուղղութեամբ դատավարութիւնը տեղի չէ ունեցած. այս երեւոյթը անմիջապէս միտք կը բերէ դաստիարակ – քաղաքական դէմք չփոթը, քանի որ Սեպտեմբերէն ի վեր ըստ օրէնքներու, նաեւ ապօրինի է անոր շարունակող բանտարկութիւնը, երբ դատին ձեռնարկուած չէ:

«Հայկական ժամանակ»ին (Դեկտ. 15) ամբողջ մէկ էջը գրաւած գրութեամբ մը Ցամիկ Շահվերդեան կուտայ ամբողջ Թղթածրար մը: Բլէեանի հարցին համապարփակ ներկայացումէն զատ հոն անհրաժեշտ տուեալն ալ կայ տեսնելու թէ կամայականը, անհասկնալին որքան դիւրութեամբ ու լայնօրէն կրնան տեղ գտնել հակառակ պատկերին ձգտող երկրի մը մէջ:

Ա. Բլէեան 1997–ի նախագահական ընտրութեան 12 թեկնածուներէն մէկն է որ Սահմանադրական եւ Գերագոյն ատեաններուն դիմած է, պահանջելով որ ապօրինի հռչակուի Ռ. Քոչարեանի թեկնածութիւնը: Առարկութիւնը հիմնուած է նախագահութեան թեկնածուին վերջին 10 տարին Հայաստան բնակելու պարտադրանքին վրայ որ յարգուած չէ այս վերջինին պարագային: Ատիկա բրած ատեն հաւանօրէն չէ մտածած թէ որպէս «Նոր ուղի»ի կուսակցապետ եւ այդ հանգամանքով 1992–ի վերջաւորութեան Բաքու կատարուած այցի մը «հերոս»ը, արդէն ժխտական կէտերու կարեւոր կուտակումի մը տէր էր որոշ շրջանակներու մօտ: Աւելի երկրորդական մակարդակի վրայ, նախակրթարաններու մէջ ցեղասպանութեան նիւթին առընչուած անոր մօտեցումին չարաչահումը, դասական ուղղադրութեան վերադարձին նկատմամբ վարանոտ կեցուածքը որպէս կրթութեան նախարար, անոր անունին կապուած ժխտականները չէչտող ազդակներ էին:

Ց. Շահվերդեան այս բոլորէն Ռ. Քոչարեանի դէմ վերոնչեալ դիմումները կ'առանձնացնէ, Ա. Բլէեանի դէմ նախագահական ընտրութենէն ետք ձեռնարկուած հալածանքին որպէս մեկնակէտ: Կ'ըսէ թէ 1998–ի գարնան կրթարանը ենթակայ եղած է ստուգումներու որոնք տեւած են տարի մը: Մինչ այդ, 1998 Հոկտեմբերին Հ.Յ.Դ.–ի մէկ հանրահաւաքին երբ հրապարակաւ որպէս «Թալանող» ամբաստանուած 11 հոգիի շարքին իր անունն ալ կը տրուի, Ա. Բլէեան դատախազութեան կը դիմէ, իր անձին դէմ եղած զրպարտութեան համար: Հանրահաւաքէն մօտ ամիս մը ետք Երեւանի դատախազութիւնը դատարան կը բերէ Բլէեանի նախարարութեան օրով տպուած դասագիրքերու խնդիր մը:

1999 Փետրուարին կը ձերբակալուին Մ. Սեբաստացի կրթարանին գլխաւոր հաշուապահն ու գանձապահը. մինչեւ այսօր ալ արգելափակուած կը մնան: Ամիս մը ետք Բլէեան կը մեղադրուի չորս պարագաներով. դասագիրքերու խնդրէն զատ կան՝ տանիքի նորոգութեան, գնացանկեր կեղծելու, եւ Դոնոյեանէն կաշառք ստանալու հարցերը: Իրեն կը հրահանգուի քաղաքէն չբացակայիլ:

Մարտ 24–ին Երեւանի դատախազը՝ Ա. Թամազեան ասուլիսի մը ընթացքին զոր «իր երկարամեայ պրակտիկայում առաջին, գուցէ նաեւ վերջին ասուլիսը» կ'որակէ Ց. Շահվերդեան, կը Թուէր Բլէեանի «յանցանքներ»ը, առանց նկատի ունենալու անմեղութեան կանխավարկածը: Ատոր կը յաջորդէ ամբաստանեալին ու իր փաստաբանին՝ Տ. Ջանոյեանի ասուլիսը ուր կը քննադատուին դատախազին արտայայտութիւնները ու կը չեշտուի որ «մեղադրանքը իր բոլոր դրուագներով անհիմն է»:

Ապրիլին կը կազմուի «Ա. Բլէեանի պաշտպանութեան հասարակական խորհուրդ»ը որուն մէջ կան մեծ մասով ՀՀՇ–ական դէմքեր եթէ նոյնիսկ այլեւս մասնակից չեն շարժումին, ինչպէս՝ Դ. Շահնազարեան, Ե. Եգորեան: Այս խորհուրդը որ ձեւացած է քաղաքական հոսանքին հուն փոխելով իրենցմէ մէկը Թիրախ առած հարուածէն զայն փրկելու, կամ գոնէ զօրակցելու նպատակով, մարտավարական կարեւոր սխալ մը եղաւ հաւանօրէն, քանի որ խնդրին մէջ չեշտեց քաղաքական բնոյթը. անով, Ա. Բլէեանի անձին մէջ առաջին գիծի բերուեցաւ իշխանութեան դէմքը: Այսօր երբ ատենէ մը ի վեր կրթական յաջողած մշակի անոր յատկանիշները հանրութեան ուշադրութեան յանձնելու ջանքը կը տարուի, ատոր մէջ տեսանելի է վերոնչեալ խորհուրդին կազմութեամբ գործուած սխալը սրբագրելու միտում մը: Ուշագրաւ է արդէն որ մամուլին մէջ իր տնօրէնի անձին, մանաւանդ գործին անուրանալի դրականները մատնանշող էջեր կը ստորագրեն իրեն գործակից մանկավարժներ, ծնողներ:

Բլէեանի Թղթածրարին անկիւնադարձային Թուականը եղաւ Մայիս 14–ը երբ ան ձերբակալուեցաւ դպրոցին բակին մէջ ու յաջորդ օրն իսկ արգելափակման հրամանագիր տրուեցաւ: Այս հանգրուանին ալ հետեւեցան յայտարարութիւններ, դիմումներ, բողոքի գործողութիւններ, անգամ մը եւս հիմնապէս ՀՀՇ–ամէտ խմբաւորումներէ. 21–րդ դար, Հայրենիք, Շամիրամ, եւ այլն: Իսկ նոյն Թեւին պաշտօնաթերթը «Հայք» մինչեւ 1937–ի հետ զուգահեռի մը տարաւ իր «նեցուկ»ը (Մայիս 18):

Բանտարկութիւնը տարբեր բնոյթի պատիժով փոխարինելու շարք մը մտաւորականներու, արուեստագէտներու, որոնց մէջ եւս տիրական էր քաղաքական նոյն Թեւին պատկանելիութիւնը, դիմումներն ալ արդիւնք չտուին: Նոյնը եղաւ պարագան Մխիթար Սեբաստացիի շրջանակէն մեկնողներուն: Մինչ այդ ստեղծուեցաւ անոր պաշտպանութեան համար փարիզեան կոմիտէ մըն ալ: Խնդիրը Ֆրանսական մամուլին մէջ ալ («Մոնտ») արձագանգ գտաւ: Իսկ «Յառաջ»ի մէջ Ժ. Ջոլաքեան (Սեպտեմբեր 11 / 12) առանձնացուց կրթական գործիչի անոր կարեւոր վաստակը որ աւելի բախտաւոր պայմաններու մէջ որպէս տիպար պիտի ծառայէր ծանօթ կացութեամբ երկրին կրթական ցանցին համար. ու ընդգծեց կատարուածին անհեթեթութիւնը: Փարիզի պաշտպան կոմիտէին յայտարարութիւնը ծանրացած էր մարդկային իրաւունքներու յարգանքի անտեսումի երեւոյթին վրայ որ վնաս էր երկրին ժողովրդավարական ընթացքին, համբաւին:

Այս բոլորը հակառակ անդրադարձ ունենալու տպաւորութիւնը ստեղծեցին երբ լուրեր հասան թէ Բլէեան խոշտանգուած էր բանտին մէջ ու խոշտանգողները իրենց արարքին ընկերացուցած էին անոր Բաքու այցին, բանտէն մամուլին ղրկած էջերուն մասին «յիշեցումներ», ինչպէս չակերտած է Ց. Շահվերդեան: Այսօր ալ, երբ Սեպտեմբեր 15–էն ի վեր աւարտած է դատարանին սահմանած բանտարկութեան տեւողութիւնը, Բլէեան ո՛չ ազատ արձակուած է, ոչ ալ դատավարութիւնը սկսած:

Այս նախադասութիւնը կը խտացնէ թէ՛ Բլէեանի պարագան եւ թէ ինչ որ աւելի ծանրակշիռ է՝ արդարադատութեան, ժողովրդավարութեան, մարդու իրաւունքներու յարգանքին տրուած հարուածը: Բլէեան եթէ իսկապէս յանցաւոր է, ամբաստանութիւնները, ի վերջոյ, նիւթականին շուրջ կը դառնան: Իսկապէ՞ս այնքան խիստ են Հայաստանի օրէնքները որ հարկաւոր կը դարձնեն Բլէեանի մը այս ձեւով բանտարկութիւնը:

Եթէ այդ բանտարկութիւնը իր բուն մեկնակէտը կ'առնէ անոր քաղաքական մարդու գործարքէն, յատկապէս Բաքու այցէն, ինչո՛ւ ամբաստանութիւնը ճիշդ հասցէով չի ներկայացուիր. եւ մանաւանդ, եթէ անուղղակի կերպով նախորդ իշխանութեան վարած արտաքին քաղաքականութեան դատը կը տեսնուի, կամ այդ ուղղութեամբ են հակումները, ինչո՛ւ, օրինակ՝ այդ քաղաքականութեան բո՛ւն ճարտարապետը որ Հանրապետութեան նախագահն էր, չի կանչուիր պատասխանելու: Կարելի՞ է մտածել որ այս վերջինը տեղեակ չէր Բլէեանի Բաքու այցին:

Հետաքրքրութեան տարբեր տեսանկիւնէ մըն ալ Բլէեանի պարագան դժուար հասկնալի է. երբ նոյն իշխանութեան մէկ այլ դէմքին նկատմամբ այնքա՛ն «լայնախոհութիւն» ցոյց տրուեցաւ, հակառակ անհամեմատելի կերպով աւելի ծանր ամբաստանութիւններու, ինչո՞վ պէտք է բացատրել Բլէեանի աւելի քան վեցամսեայ բանտարկութիւնը, առանց դատավարութեան:

Բլէեան կոչուի կամ ուրիշ բան, այսքան հարցականներով Թղթածրար մը երբ չի բացուիր, շատ աւելի կը վրդովէ, քան դատական ընկալեալ ընթացքով մը տրուելիք վճիռը. ի՛նչ որ ալ ըլլայ ան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ «ՖԵՆԻՉԷ»Ն ԱՆԻԾՈՒԱ՞Ծ

Վարչարարութիւն, ձախողանքներ եւ միջադէպեր անդամալուծած են վենետիկեան պատմական կառոյցին վերականգնումը՝ անոր հրոյ ճարակ դառնալէն չորս տարի ետք: Էսա Գարլէթ «Փանորամա»ի մէջ կը գրէ թէ ասիկա «Ֆենիչէ»ին (Փիւնիկին) անէծքն է, որ տակաւին մոխիրներու տակէն չէ յառնած: Այն ինչ որ սկիզբը նախապաշարում նկատուած էր, սկսած է մտահոգիչ գիծեր ստանալ նոյնիսկ Թերահաւատներուն համար: 1996–ի Յունուար 29–էն ի վեր, երբ հրդեհ մը վենետիկեան այդ համբաւաւոր Թատերասրահը քանդեց, արգելքներու, սխալներու եւ անբացատրելի միջադէպերու շարք մը ծայր առաւ: Արդիւնքը՝ անոր վերաբացումը որ լաւատեսօրէն անցեալ Սեպտեմբերին համար նախատեսուած էր, տակաւին պիտի ուշանայ, քանի որ շուրջ չորս տարի ետք, «Ֆէնիչէ»ն դեռ չէ վերականգնած:

Այդ անիծեալ Յունուար 29–էն ի վեր, ամէն ինչ ծուռ գնաց: Այսպէս, 1997–ի Յուլիսին, իտալական «Իմփրէկիօ» ձեռնարկութեան վստահուեցան տարուելիք աշխատանքները, սակայն անէծքը անմիջապէս հարուածեց. մոռացկոտ գործաւորի մը պատճառով, ծրագիրներ յղացող կաէ Աուլէնթի աշխատավայրին մէջ ժամ մը բանտարկուած մնաց: Ապա, աշխատանքները շարունակուեցան եւ տեւեցին 152 օր: Սակայն, 1998–ի Փետրուարին, Պետութեան Խորհուրդը ամէն ինչ կասեցուց եւ «Իմփրէկիօ»ն զանցեց՝ անոր ծրագիրը Թերի համարելով: Անդամալուծուած վիճակէ մը եւ հովին տրուած միլիոններէ մէկուկէս տարի ետք, ի վերջոյ, անցեալ Յունիսին աշխատանքները վստահուեցան գերմանական Ֆիլիփ Հոլցմանն ձեռնարկութեան, հսկայ մը՝ շինարարական մարզէն ներս: Սակայն, քանի մը շաբաթ առաջ, վերջին գէշ լուրը հասաւ, այն թէ Հոլցմաննը սնանկութեան եզրին է, միլիառաւոր գումարի բացի մը հետեւանքով, երբ ձեռնարկութեան ուղին ազատ կասեցուած էր «Ֆենիչէ»ի վերակառուցման համար:

Ջի բաւեր. 1997–ի Սեպտեմբերի 4–ին, ճարտարապետ Մարիօ Րոսսի, Հոլցմաննի վերակառուցման ծրագիրին հեղինակը, ճամբու արկածի մը զոհ գնաց: Նաեւ Ռոմէօ Պալլարտինի, ճարտարապետ Գարլօ Այմոնինոյի գործակիցը, 1998–ի Օգոստոսին մահացաւ: Իսկ Ինիացիօ Կարտելլա, մրցակից «Մապեթէfս» հաստատութեան ձեռնարկութեան ճարտարապետ – ծրագրողը, անցեալ Մարտին ինք ալ մահացաւ: Մինչ Ամոնիօ, տեղւոյն վրայ կատարուած քննութեան մը ընթացքին, բեմի ծակերէն մէկուն մէջ ինկաւ եւ իր սրունքներէն մէկուն ոսկորը կոտրեցաւ:

Աւելին, Նոյեմբեր, 22–ին, փաստաբան Իուճենիօ Վասալլօ, մեղադրեալներէն մէկուն պաշտպանը (ի հետեւանք Վենետիկ բացուած դատին, հրդեհին պատասխանատուները յայտնաբերելու համար), մէկ մեթր խորութեամբ ծակի մը մէջ ինկաւ, արդարութեան պալատի սրահին մէջ յանկարծակիօրէն բացուած: Բայց նաեւ տեղի ունենալիք դատը անբախտ է, քանի որ Նոյեմբեր 29–ին երկու դատաւորներ հիւանդացան, որուն հետեւանքով ան մինչեւ Դեկտեմբերի վերջը առկախուեցաւ:

Երրորդ հազարամեակ չմտած, «Ֆենիչէ»ի անէծքը պիտի չքանա՞յ...:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԱՅԱՆԸ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ Կ'ԻՅՆԱ՞Յ

Եթէ միջոցներ չառնուին ռուսական Միր անջրպետակայանը յառաջիկայ Ապրիլին պիտի իյնայ երկրագունտին վրայ ու ջախջախուի: Ան մինչեւ այսօր բախումներու, պայթումներու, իր վրայ ծագած հրդեհներու, համակարգչային խանգարումներու տոկացած է եւ որպէսզի անվտանգ շարունակէ իր շրջագարձը, պէտք է պահուի իր ծիրին վրայ: Երկրաչափներու խումբ մը առաջարկած է որ անջրպետային պղինձէ փոկ մը ամրացուի կայանին վրայ. փոկը 11 քիլոմեթր երկարութիւն պիտի ունենայ եւ 13 միլիմեթրէն աւելի փոքր տրամագիծ: Տեսականօրէն ան պիտի արգիլէ Միրին երկրագունտին մերձենալը եւ զայն պահէ ծիրին վրայ:

Այդ կարգի փոկերը ուսումնասիրութեան նիւթ են եւ տակաւին վերջնական քննութիւններէ չեն անցած: Գիտնականները այն յոյսը ունին որ այդ փոկէն ելեկտրական հոսանք անցընել հարցը կը լուծէ եւ վառելանիւթ հայթայթող սարքի մը առաքումին ծախքէն շատ աւելի նուազ կ'ըլլայ այդ լուծումին պիտաճէն: Ճիշդ է որ Միրը նոր, կամ գեղեցիկ կայան մը չէ, բայց կը շարունակէ գործել 13 տարիէ ի վեր ու աւելորդ չի նկատուիր ենթադրուած ծախքը ընել զայն փրկելու համար:

Սակայն, մինչեւ որ հարկ եղած կարգադրութիւնները ըլլան, արտօնութիւնները առնուին, ժամանակը կ'անցնի ու անջրպետակայանին ծիրը հետզհետէ կը մօտենայ Երկրին: Ուստի, անյապաղ պէտք է քայլերու ձեռնարկուի որպէսզի եթէ կարելի չէ կայանը իր ծիրին վրայ պահել, գոնէ անոր էջքը հակակշռի տակ առնուի: Եթէ փոկի ծրագիրը իրագործելի նկատուի, ռուս տիեզերագնացներ անջրպետային ճամբորդութիւն մը պիտի ընեն պղինձէ այդ թելը կապելու համար կայանին: Միրի արեւային տախտակները անոր ելեկտրական հոսանքի ձեւին տակ ուժանիւթ պիտի հայթայթեն, շնորհիւ Երկրագունտին մթնոլորտային վերին խաւին որ ելեկտրականութեամբ լեցուն է: Պղինձէ թելին եւ մթնոլորտին ելեկտրականութիւնները չփուելով պիտի արտադրեն ելեկտրամագնիսային դաշտ մը որուն ուժը թոյլ պիտի տայ անջրպետանաւը իր ծիրին վրայ պահելու: Մասնագէտները ելեկտրամագնիսային այդ կապը ելեկտրական հաղուագիւտ շարժիչի մը կը նմանցնեն:

Անջրպետային ամերիկեան կեդրոնն ալ հետաքրքրուած է այս ծրագրով ու կը փափաքի մասնակցիլ անոր կիրարկումին: Հետաքրքրութեան բուն պատճառը Միրէ անկումէն աւելի, առանց վառելանիւթի յառաջամղումի թէքնիքին զարգացումն է. եթէ ռուսական կայանին պարագային յաջողի ծրագիրը, արձակուած հրթիռները իրենց ծիրին վրայ զետեղելու գործողութեան գինը կարեւոր չափով պիտի զեղչուի: ՆԱՍԱ–յի բանբերներէն մէկը յայտարարած է որ ելեկտրամագնիսական այդ փոկերով ստեղծուած ուժը ճիշդ հակակշռելու պարագային կրնայ եւ քաշել կամ յառաջ մղել անջրպետանաւ մը, ինչպէս՝ կառքերու արգելակներն ու յառաջացնող սարքերը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՆՈՐ ՀՐԱՇԱԼԻՔԸ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ԵՐԲԵՄՆԻ ՓԱՌՔԸ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ՄԻՏՈՒՄՈՎ՝ ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ՄԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԻՆ, ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԵՆԹԱԴՐԵԱԼ ՎԱՅՐԻՆ ՄՕՏ

Մեծն Աղեքսանդրի կողմէ Ն. Ք. 323-ին հիմնուած եւ յետագային Պտղեմեան հարստութեան կողմէ տիրապետուած քաղաքը մեծ մասամբ աւերուած է 4-րդ դարէն ետք, ողողումներու եւ երկրաշարժներու պատճառով:

«Նոր մատենադարանը նոյնքան անուանի պիտի ըլլայ, որքան հին մատենադարանը: Անիկա ուսումնասիրողներ պիտի ներգրաւէ աշխարհի տարբեր կողմերէն, ինչպէս՝ հնադարեան մատենադարանը», կը յայտարարէ Պիպլիոթեքա Ալեքսանդրինա ծրագիրին պատասխանատուն:

Աւելի քան 1000 աշխատաւորներ անդուլ աշխատանքով կը տքնին աւարտել 11 յարկանի գլանաձեւ կառոյցը, որ աւելի քան 2500 ընթերցող ընդունելու եւ կառատուն մը յարմարութեամբ օժտուած պիտի ըլլայ:

Նորվեկիական ճարտարապետական ընկերութիւն մը մար մտնող արեւու ձեւով նախագծած է կառոյցը: Անիկա պիտի պատուի աշխարհի տարբեր այբուբեններու փորագրութիւններով եւ պիտի արժէ 190 միլիոն տոլար: Շինարարական աշխատանքներն ու ծախքերը կը հոգան ԻՒՆԵՍՔՕ-ն եւ շարք մը այլ երկիրներ: Բացումը պիտի կատարուի յառաջիկայ տարի:

Մատենադարանին շինութեան առաջին հանգրուանը աւարտեցաւ 1996-ին, Իրաքի, Սաուտի Արաբիոյ եւ Արաբական Միացեալ Էմիրութիւններու կողմէ կատարուած նուիրատուութիւններով:

8 ՄԻԼԻՈՆ ԳԻՐՔ...

Պտղոմէոս Ա. Սոթէր (ապրած Ն. Ք. 323-էն 304) յղացած է մագաղաթներու հաւաքածոյ մը ստեղծելու գաղափարը: Գնուած, գողցուած կամ ընդօրինակուած մագաղաթները կը ներգրաւէին գիտնականները եւ Պտղոմէոս կը ձգտէր իր փայփայած կառոյցը նմանցնել Արիստոտէլի Աթէնքի դպրոցին:

Երկրաչափութեան հայրը՝ Եւկլիդէս եւ երկրագունդին տրամագիծը առաջին անգամ ըլլալով ճշգրտօրէն չափած գիտնականը՝ Երատոսթենէս կողք - կողքի նստած են համալսարանի մակարդակով այս կառոյցին մէջ:

Բախտի արդիւնք է, որ Աղեքսանդրիոյ նորակառոյց մատենադարանին վայրը կը պատկանի Աղեքսանդրիոյ համալսարանին: Անիկա դատարկ կը մնար եւ վերապահուած էր մշակութային գործունէութեան:

Աղեքսանդրիոյ նոր մատենադարանին համար գիրքեր կը նուիրուին եւ դրամ կը յատկացուի 1988-էն ի վեր, երբ նախագահ Հիւսնի Մուպարաք զետեղեց անոր հիմնաքարը:

Աւելի քան 8 միլիոն գիրք ընդունելու յարմարութեամբ օժտուած մատենադարանը պիտի ունենայ 80 հազար քառ. մեթր տարածութիւն: Անիկա ցարդ ստացած է միայն 400 հազար գիրք: Աղեքսանդրիոյ հնադարեան մատենադարանը կը պարունակէր 500 հազար գիրք:

Աղեքսանդրիոյ նոր մատենադարանը բազմաթիւ գիրքեր նուէր ստացած է անուանի գրադարաններէ: Վերջերս Փորտուգալի մատենադարանը անտալուսեան վերածնունդի ժամանակաշրջանին պատկանող արաբ ուսումնասիրողներու գործերուն մանրաժապաւէնները նուիրած է:

Նորակառոյց մատենադարանը նաեւ պիտի ընդգրկէ լսատեսողական շուրջ 50 հազար գործերու յատկացուած բաժին մը, ուր պիտի պահուին սահիկներ, ձայներիզներ, Սի - Տի - ՌՈՄեր եւ տեսերիզներ: Անոր մօտակայ մոլորակացոյց մը եւ համագումարի կեդրոն մը պիտի կարենայ ընդունիլ 3500 հոգի:

«Ակադեմական եւ մշակութային ամէն տեսակ գործունէութիւն պիտի կատարուի մատենադարանին մէջ: Կը կարծեմ որ անիկա արդէն վերակենդանացումի զգացում մը ստեղծած է քաղաքին մէջ», կ'ըսէ ծրագիրին պատասխանատուն՝ Մոհսէն Զահրան:

ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ՝ ԱՆՈՐՈՇ

Հին պատմագիրներ կը նշեն, թէ Աղեքսանդրիոյ մատենադարանը կը պարունակէր 500 հազար ձեռագիրներ: Սակայն ոչ ոք յաջողած է նկարագրել զայն, ճշդել անոր վայրը կամ արձանագրել անոր վախճանը: Հնադարեան աղբիւրներ պարզապէս յիշատակած են, թէ անիկա հաւանաբար կը գտնուէր թագաւորական կառոյցներուն մէջ կամ անոնց մօտ:

Ծովերը պեղող հնագէտներ անցեալ տասնամեակին յայտնաբերած են հին Աղեքսանդրիոյ աւերակները, ներառեալ՝ թագաւորական կացարանները, ուր ժամանակին Մարկոս Անտոնիոս սիրահետած է Կղէոպատրան:

Անգլիացի պատմագէտ Էտուըրտ Կիպըն Աղեքսանդրիոյ հնադարեան մատենադարանին կործանումը կը վերագրէ հրդեհի մը, որ դիտումնաւոր կերպով վառուած է Յուլիոս Կեսարի բանակին կողմէ, Ն. Ք. 47-ին, սակայն մատենադարանին ճակատագրին շուրջ կասկածները չեն փարատած:

Հռոմէացի պատմագիր Լիվի Աղեքսանդրիոյ մատենադարանը կոչած է «թագաւորական տան հարստութեան գլուխգործոցը»:

Զահրան կ'արհամարհէ քննադատներուն կարծիքը, թէ նոր մատենադարանի մը շինութեան փոխարէն անոր համար գոյացած հիմնադրամը պէտք էր յատկացնել աւելի լաւ նպատակներու:

«Միջազգային համայնքին կողմէ ստացուած դրամը նպատակադրուած է ստեղծելու գրադարան մը եւ ոչ թէ հիւանդանոց մը: Եթէ ծրագրած ըլլային հիւանդանոց մը կառուցել, այս գումարը պիտի չստանայինք: Աղեքսանդրիոյ մատենադարանը պիտի դառնայ մարդկային գիտութեան յառաջդիմութեան ծառայող վայր մը, որուն կարիքը ունինք հիւանդանոցներու չափ: Հարկ է մարմնին հաւասար հոգ տանիլ հոգիին, որովհետեւ մարդ միայն հացով չապրիր», կ'ըսէ Զահրան:

[illegible]

L'Apocalypse

Լուվրի լսարանին (*) մէջ, Յունուար 10 - 30, այս թեմայով շարք մը դասախօսութիւններ, ընթերցումներ, ժապաւէններու ցուցադրութիւններ տեղի կ'ունենան: Յունուար 15-ի ծրագրին մէջ առնուած են երկու հայ արուեստագէտներու գործերը. առաջինը Արտաւազդ Փելեշեանի «Սկիզբ»ն է (1967), երկրորդը՝ Երուանդ Զանիկեանի եւ Ա. Ռիշչի Լիւշիի Հայերու ցեղասպանութեան մասին գիւաններու նկարները (1988):

(*) Louvre Auditorium
Tél. : 01. 40. 20. 84. 00.

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

● «Դժոխքը Լոնտոնի նման քաղաք մըն է.
Բնակիչներով եւ ծուխով լեցուն քաղաք մը»:

Անգլիացի վիպերգակ մեծագոյն բանաստեղծներէն՝ Փըրսի Պիսի Շելի՝ «Փիթըր Պէլ տը Թըրտ» բանաստեղծութեան մէջ: Ան ծնած է 1792 Օգոստոս 4-ին:

● «Երիտասարդ մնալու գաղտնիքը պարկեշտ ապրիլն է, դանդաղ ուտելը եւ տարիքիդ մասին ստելը»:

Ամերիկացի կատակերգակ դերասանուհի Լիւսիլ Պոլ՝ 1993-ին կատարուած հարցազրոյցի մը մէջ: Ան ծնած է 1911 Օգոստոս 6-ին:

● «Ամբողջ համանուագը իմ բողոքս է մահուան դէմ»:

Ռուս յօրինող Դիմիտրի Շոստակովիչ՝ իր 14-րդ համանուագին մասին: Ան մահացած է 1975 Օգոստոս 9-ին:

● «Ան, որ հարուստ կը մեռնի, անպատիւ կը մեռնի»:

Ծագումով սկովտացի եւ ամերիկաբնակ մեծահարուստ մարդասէր Անտրիւ Քառնըկի: Ան մահացած է 1919 Օգոստոս 11-ին:

● «Ժամանակը իր անցքը նշող բաժանումներ չունի. որոտացող փոթորիկներ կամ շեփորներ չեն հնչեր ամսուան մը կամ տարուան մը սկիզբը յայտարարելու համար: Նոյնիսկ երբ նոր դարաշրջան մը կը սկսի միայն մենք՝ մահկանացուներս զանգակներ կը զարնենք եւ ատրճանակներ կը կրակենք»:

Գերմանացի վիպագիր Թոմաս Ման: Ան մահացած է 1955 Օգոստոս 12-ին:

● «Պատմութիւնը պիտի ներէ ինծի»:

Գուպայի յեղափոխական ղեկավար Ֆիտէլ Գասթրոյի հրապարակած մէկ թռուցիկին վերնագիրը: Գասթրօ ծնած է 1926 Օգոստոս 13-ին:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

1924 - 1925

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

Թոմի շնորհակալութեամբ առաւ ծրարը:

– Երբ դուք կարդաք, լմնցունէք, ձեր բարեկամներուն տուէք, որ անոնք ալ կարդան ու փրկուին, – ըսաւ եղբայր Բառնաբաս:

– Այնպէս կ'ընեմ, խոստացաւ Թոմի:

Բառնաբաս, որ արդէն մեկնելու պատրաստութիւնը տեսած էր, ծառան կանչեց, հաշիւը տեսաւ ու «մնաք բարով» ըսելով՝ մեկնեցաւ ընկերակցութեամբ ծառային, որուն հետ սիրալիր խօսակցութեան մը բռնուեցաւ:

Վայրկեան մը ետքը ծառան վերադարձաւ սուրճ բերելու համար Թոմիին:

– Կ'երեւայ, որ այս եղբայր Բառնաբասը առաջուց կը ճանչնաս, – ըսաւ Թաթուլ ծառային:

– Անշուշտ, հին ընկերներ ենք, – պատասխանեց ծառան, – միասին կամաւոր լեգէոնական եղած ենք:

– Վա՛յ, – գոչեց Թոմի, – ես ալ լեգէոնական եմ:

– Խաթրդ չմնայ, բայց փախուկին մէկը կ'երեւայ կոր, – ըսաւ Թաթուլ:

– Կատարեալ շըշորդ մը, – աւելցուց Թոմի:

– Փախո՞ւկ մի, շըշո՞րդ մի... ի՛նչ կ'ըսէք, չունչանորդի հանած – վարածին մէկն է:

– Հապա այդ վերնաշխարհի, Քրիստոսի գալուստին քարոզութիւնները...

– Ատոնք բոլոր խաղ են... ինք ամէնէն աւելի կը խնդայ իր ըսածներուն վրայ:

– Այն ատեն ինչո՞ւ այդ քարոզութիւնը կ'ընէ:

– Ի՞նչ ընէ խեղճը, շատ աշխատեցաւ, ասդին – անդին ինկաւ գործ մը գտնելու համար, կարելի չեղաւ, վերջապէս գնաց այդ Ամերիկացիներուն դիմեց, ինքզինք ջերմ հաւատացեալ ցոյց տուաւ եւ յաջողեցաւ այդ քարոզիչի պաշտօնը ձեռք ձգել, հիմա հանգիստ կ'ապրի:

– Ուրեմն ամսականով վերնաշխարհ կը քարոզէ, – ըսաւ Թոմի:

– Հարկաւ, – պատասխանեց ծառան, – ամիսը 40 տոլար կ'առնէ, ճամբու ծախքերն ալ զատ... այդ ծախքերու հաշիւէն ալ ամիսը 20 սուրիական մը կը շինէ:

– Ծօ, ի՛նչ աղէկ գործ, – գոչեց Սեւ Կարօ, – ես այդչափ ամսականի փոխարէն մինակ Քրիստոսը չէ Աստուածածինը ու Առաքեալներն ալ կը բերեմ աշխարհ:

– Եթէ յաջողի իր քարոզներով մէկը համոզել ու իրենց դարձնել, ատոր համար ալ զատ նուէր կը ստանայ, – բացատրեց ծառան:

– Համոզուո՞ղ կ'ըլլա՞յ:

– Շատ, մանաւանդ երբ իր ստանալիք նուէրին կէսն ալ անոր խոստանայ:

– Ի՞նչ գործեր կան աշխարհի մէջ, որմէ տեղեկութիւն չունինք, – ըսաւ Թոմի:

– Մենք ալ գինքը պակասմիտ փախուկի մը տեղը դրինք:

– Մինչ խելացին ինք է, եւ ապուշը մենք ենք եղեր, իրեն պէս ուրիշ քարոզիչներ ալ կա՞ն:

– Շա՜տ – պատասխանեց ծառան, – ութ – տասը հատ ես միայն կը ճանչնամ... բայց ամէնէն վարպետորդին այս եղբայր Բառնաբասն է:

Ծառան դուրս ելաւ սենեակէն:

– Հիմա, եղբայր Թաթուլ, ի՞նչ պիտի ընենք, – հարցուց Թոմի խնդալով:

– Ձեզ գիտեր, – պատասխանեց Թաթուլ, – մենք Պէյրութը չենք ճանչնար, տեղ մը չենք գիտեր, դուն մեզ պիտի առաջնորդես:

– Հիմակուհիմա հոս մօտերը սրճարան մը կայ, հոն երթանք, բարեկամներ կը սպասեն:

– Ո՞վ են այդ բարեկամները:

– Ինծի պէս, քեզի պէս շնորհքով մարդիկ:

– Հասկցայ, – ըսաւ Թաթուլ խնդալով:

– Ան չէ, ամա հոս շատ պիտի մնա՞ք, – հարցուց Թոմի, երբ դուրս ելան պանդոկէն:

– Հիմակուհիմա միտքերնիս հոս հաստատուիլ է, – պատասխանեց Թաթուլ:

– Ի՞նչ պիտի ընէք:

– Առայժմ ոչինչ... նախ տեղը ուսումնասիրենք, յետոյ կ'որոշենք մեր ընելիքը:

– Ըսել է՝ լեցուն գրպանով եկած ես:

– Ո՛չ բոլորովին լեցուն եւ ո՛չ ալ բոլորովին պարապ, – պատասխանեց Թաթուլ, – հիմակուհիմա, փա՛ռք Աստուծոյ, մարդու պէտք չունինք, կ'ապրինք:

– Ինչո՞ւ Պուքրէշը թողուցիք:

– Մենք չթողուցինք, ան մեզի թողուց:

Այսպէս խօսելով հասան այն սրճարանը, ուր կը գտնուէին Շաւարշ եւ Միսաք պէյ:

Փոխադարձ ներկայացումներէ ետքը հինգ բարեկամները բազմեցան սեղանի մը շուրջ:

Թողունք, որ անոնք իրարու հետ տեսակցին, ու մենք պահ մը դառնանք հայկական քէմփը:

Երբ կէսգիշերուան իրարանցումէն ետքը բազմութիւնը պահականոցէն վերադարձաւ, քէմփին մէջ վէճն ու աղմուկը շարունակուեցաւ երկար ատեն: Այդ աղմուկին մէջ ամէնէն աւելի կը լսուէր երկայնահասակ, խոշոր, յաղթանդամ մարդու մը ձայնը:

Հաճի Գեղէոնի ձայնն էր, որ աւելի ծանօթ էր միմիայն Հաճի անունով, թէեւ քէմփին մէջ ուրիշ բազմաթիւ Հաճիներ չէին պակսեր: Այդ մարդը իր սպառնական երեւոյթով, իր հայհոյալից լեզուով, իր քաջագործութիւններու եւ բանտարկութիւններու պատմութիւններով տեսակ մը պատկառանք ստեղծած էր շուրջը: Ամէնքը կ'ակնածէին իրմէ, ամէնքը կը վախնային հետը խնդիր ունենալէ: Խաղամոլ ու խմող, առաւօտէ մինչեւ կէսգիշեր քէմփին սրճարաններն ու գինետունները ման կուգար՝ աղմկելով ամէն դի: Ինք թէեւ վարպետ երկաթագործ էր, սակայն երբեք ի գործ չէր դներ իր արհեստը եւ կը նախընտրէր ըստ գիպացի, օրրստօրէական միջոցներով դրամ շահիլ:

(Շար. 164)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30

MCAV — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30

REPAS & AMBIANCE

Animation Disc Jockey VANICK

Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **diner dansant** à l'occasion du Noël arménien

le Samedi 8 Janvier

animé par **Marten Yorgantz et son Orchestre**

dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières

Participation : 250 F par personne.

Réservation:
— **Mme Himinian : 01 40 11 19 33**
— **Mme Kaichian : 01 47 99 92 35**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
Զ. ԿԻՐԱԿԻ, ՅԻՍՆԱԿԻ
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՀՈՑ

Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

***

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին :
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին :
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին :
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կը կատարուի :

ԾԱՆՕԹ. – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) «այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար» :

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ :

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ : ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

***

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,

Ընթերցուածք՝ ժամը 16–ին ,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17–ին :

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Պատարագ՝ ժամը 10–ին ,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12–ին :

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,

Մեռելոցի պատարագ՝ ժամը 10–ին ,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12–ին :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան

ժամերգութիւն՝ ժամը 16·39–ին ,
Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին :

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին ,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին :
Յաւարտ պատարագի՝ Ջրօրհնէք :

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց

ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին ,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին :
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16·45–ին ,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17·30ին :

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·45–ին ,
Ծննդեան պատարագ՝ ժամը 11–ին :
Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12·30–ին :

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1,
Ծննդեան Պահոց : Կաղանդ : Տարեմուտ :

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

***

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան :

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին ,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·15–ին :

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30–ին ,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին ,
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ :

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան :
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին
Պատարագ ժամը 17–ին
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀէՔԻՄԵԱՆ

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին :
Պատարագ ժամը 10–ին :
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի :
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ

ժամը 10–ին պատարագ :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀէՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
ԱՄԱՆՈՐԻ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կը պատարագէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

***

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
ՏՕՆ Է ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին հինգ մանուկները կը հաղորդուին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի այս թուականը ըլլայ հայ մանուկներու օր : Ընդառաջելով Սրբ. Հօր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Խ. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը այս առթիւ կը կազմակերպէ՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար կաղանդչէքեր զաւութի բոլոր մանուկներուն :

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի տեսերիզ մը կը սպասէ :

Կը խնդրուի մեզ տեղեակ պահել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողքներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան :

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք բազմութեամբ :

ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30–ին :
Ծննդեան պատարագ, ժամը՝ 10–ին :
Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃէՐէՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2
Ամանորի պատարագ ժամը 10–ին :
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան :
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17–ին
Ընթերցուածներ ժամը 17·30–ին
Պատարագ ժամը 18–ին
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10–ին
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք
ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան ժամը 10–ին հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց :

LE PERE NOEL
vous attend à

L'Arbre de Noël
de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par
J2A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
JAF (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE
Animée par l'Orchestre DVIN
et DISC-JOCKEY MARCO
Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées P.A.F.: 120 F (+conso)
Tél. 04 91 66 91 99 • 04 91 93 69 59 • 04 42 64 12 51

Tenue correcte exigée